

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

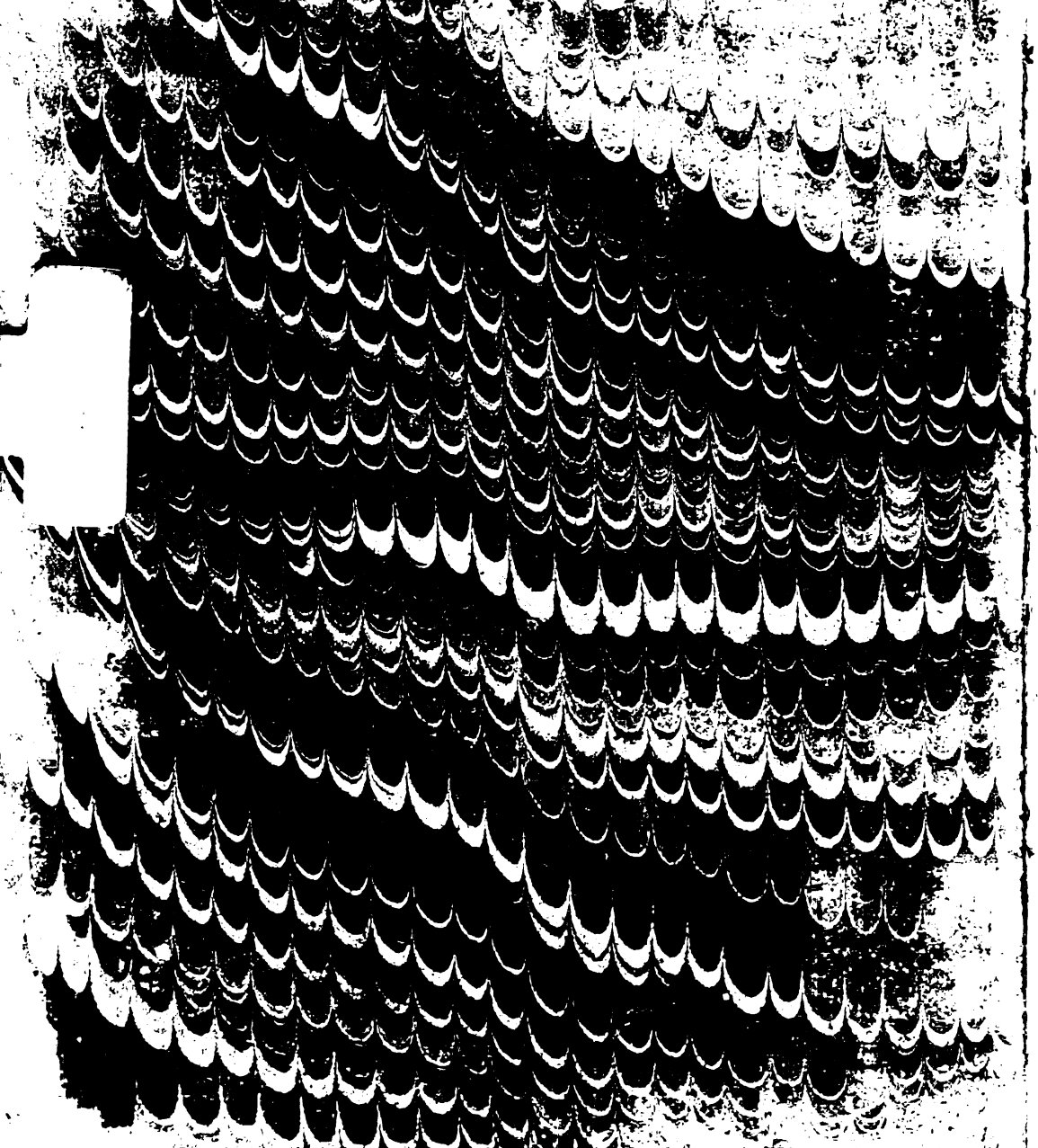
- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

UNIVERSITEITSBIBLI

90000014

Digitized by Google

No. 4026

1875

ULRICI HUBERI
Jcti & Antecessoris Franequerani
OPERA MINORA

E T

R A R I O R A,
JURIS PUBLICI ET PRIVATI

Edidit suisque Animadversionibus Illustravit
ABRAHAMUS WIELING,

Jctus & Antecessor Trajectinus.

TOMUS PRIMUS.

TRAJECTI AD RHENUM,
Sumtibus J. H. VONK VAN LYNDEN,
M. D. CC. XLVI

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

BENEVOLO LECTORI,

S. P. D.

BIBLIOPOLA.

Uae Tecum communico **ULRICI HUBERI OPERA MINORA** hoc comprehensâ volumine variî, sed praecipue Juridici, argumenti, quorum syllabus post hanc praesationem exhibetur, nulla videntur indigere commendatione: Tanta enim Huberiani nominis, est existimatio & apud omnes eruditos receptae auctoritatis, ut hoc solo nomine sperem hanc collectionem Tibi gratam fore. Accedit erudita cura, quam illis colligendis, suisque animadversionibus ornandis impendit Vir Celeberrimus **ABRAHAMUS WIELINGIUS**, quem nunc Academia Trajectina cum orbe literario luget. Coeperat Vir meritis in omne literarum genus clarus ea prelo subjicere Franequerae. Ex quo vero nostrae Academiae ornamentum factus fuit, quae Franequerae fere ad dimidiam partem typis erant impressâ, redemi, & vivente adhuc celeberrimo Editore, totum volumen, uti nunc prodit in publicum,

blicum, ad finem perduxit, jamtum indicis etiam facto initio. In se itaque si spectetur opus, perfectum id est, quamvis dolendum sit valde, per fata non licuisse **WIELINGIO** laudatissimo adjicere dissertationem, quam meditabatur, *de Jure Amelandiae*, cujus nunc Dominus est Serenissimus Princeps Aradionensis. Quae quidem ideo praemonenda duxi, quia, Humanissime Lector! & Tua & mea interest, ne hoc opus aut in postumorum aut imperfectorum numero habeatur. Denique jure inscriptio Tibi promittit **RARIORA** Opera **HUBERI**, quia etiam his in oris in paucorum manibus eruditorum erant, & multis ne visa quidem fuisse compertum habeo. Vale, & studiorum incrementis, meisque conatibus fave.

Dabam Traj. ad Rhen.
die 7. Febr. 1746.

SYL-

SYLLABUS OPUSCULORUM.

- I. ULR. HUBERI Institutionis Reipublicae Liber singularis.
- II. — — — Dissertatio de Jure popularis, optimatum & regalis imperii sine vi, & a sui juris populo constituti.
- III. JAC. PERIZONII Oratio de Origine & natura imperii, inprimis regii.
- IV. ULR. HUBERI Auspicia Domestica, quibus continentur
- a.) Oratio I. qua rationem reddit, quor postquam ex antecessore, locum in suprema Fris. curia accepisset, inde post triennium rursus ad tranquilliora studia se contulerit.
  - b.) Collatio I.
  - c.) Oratio II. qua exponit, quibus rebus otium suum apud Academiam sit occupaturus.
  - d.) Oratio III. qua disseritur, quamobrem jus publicum olim in Academia Franequerana professione publica non sit honoratum.
  - e.) Oratio IV. qua respondetur ad objectiones, quae moventur adversus institutum oratione II. commendatum.
  - f.) Oratio V. inauguralis, exhibens Historiam Juris Rom. & ex ejus argumento continuam probationem, literas humaniores cum jurisprudentia esse conjungendas.
  - g.) Oratio VI. de celebribus Jctis Frisii, qui ante actis duobus seculis floruerunt.
  - b.) Oratio VII. de statua Eugnomosynes, quae fuit in foro Constantinopolitano juxta statuam Hermae Emporii.
  - i.) Oratio VIII. de eodem argumento.
  - k.) Oratio IX. de eodem argumento.
  - l.) Oratio X. de Paedantismo.
  - m.) Oratio XI. de vita gloriosa, exitu tragico celsissimi herois Guilielmi Frederici Principis Nassovii, &c.
  - n.) Ora-

n.) Oratio XII. de natalibus, vita, studiis & exitu Guil. Cup Antecessoris Franekerani.

o.) Collatio Juris Frisici cum Jure Rom. II.

V. ULR. HUBERI Institutiones Juris Frisici.

VI. — — Vindiciae Amelandicae primae & alterae cum aliorum Opusculis ejusdem argumenti.

a.) Deductie voor den Welgebooren Heer Franciscus Duco van Camminga, Vry en Erf-Heer van Ameland.

b. Vindiciae secundum libertatem Amelandiae.

c.) Jura Caesaris & Imperii in Amelandiam, feudum Regale, & Imperii Dominium.

d.) Manifest door Sicco Renghers, tegens Watzo van Camminga, rakende de Heerlykheid van Ameland.

No.

Nobilissimis & Amplissimis

VIRIS,

JARICHIO AB OCKINGA,

Senatori Supremæ Curiaë.

WILHELMO AB HAÏREN,

Prætori Biltano, Quæstori Domaniorum Generali,
multisque legationibus illustri.

JOHANNI A RHALA,

Senatori Curiaë Supremæ.

GERLICHIO A DOYS,

Ejusdem Curiaë Exsenatori.

Academiaë Franckeranaë Curatoribus Dignissimis, Gravissimis.

 Uem vobis nupero festo Jubilæo, Viri *Nobilissimi atque Amplissimi*, offerre librum animus erat, si per impedimenta solennitatis & pompæ licuisset, hic jam per literas aditum ad Vos facilem atque benevolum quærit. Non est, fateor, ejus valoris, ut magnificorum nominum vestrorum inscriptione decorari mereatur, sed nostis antiquam religionem, ad homines magnates sine munere donoque viam
* affectan-

D E D I C A T I O.

affectandi. Optabam ad Jubilæi celebritatem aliquid ut conferre liceret, cumque nihil quam hoc studiosæ juventutis adjuvandæ specimen ad manus esset, eo quasi xeniolo defungi posse cupiebam. Sed isti quidem Festo sine hac oblatione, sua constitit integritas & magnificentia. Cujus præcipua & excellentissima pars fuit, *Principis* & Procerum ille venerabilis, nec minus profecto blandus & amabilis adspectus. Illustrissimum *Heroëm* & suprema Patriæ juxta ac Academiae *Collegia* non per Legatos, sed ipsis *Corporibus* suis literariæ pompæ non modo interesse verum etiam præesse videre, sane res erat, quâ nulla notabilius argumentum ejus, quod in futurum pro literis studiorum sperare fas sit, præbere poterat: nisi jam res ipsa certius & evidentius aliud exhiberet; **CURAM** videlicet Patrum Patriæ & Academiae in augendis ornandisque Musarum sacris, etiam ultra vicinorum exempla, claris Antistitibus & divinarum humanarumque rerum egregiè intelligentibus. Adeò, ut quod præcipuum Jubilæi munus esse debet, collapsa restituere, corrupta reformare, & ad proximæ antiquitatis formam redigere, Docentium quidem respectu in Academiâ supervacuum, aut minus saltem necessarium esse videatur. Sed est alia *Reipubl. nostræ* pars literariæ, ad vestram quoque *Viri Nobilissimi* **CURAM** pertinens; parvus ille populus,

seges.

DEDICATIO.

leges Ecclesiæ atque Reipublicæ, in scholis inferioribus, Patriæ non ut decet habitus atque eductus ad spem, in quam natus & altus est. Nihil attinet dicere, quod Vobis, omnium optime constat *Amplissimi Viri*, hanc esse præcipuam imminutæ studiorum gloriæ causam, quæ festinationi crudisque juncta parentum votis, juventutem non nisi plebejæ eruditionis capacem, & doctrinam sacræ civilisque disciplinæ repentem humi, nec Autoribus suis noscendam exhibet. Causam tanti mali harum rerum gnari atque periti, quales in ipsis Scholis non desunt, haud minus in præceptis quam in Præceptoribus esse fitas animadvertunt. Inculcantur tenellis atatulis Scripta veterum ævique recentioris, gravissimarum plena rerum, & res æquantia dictis; è quibus nec ullus ad eos fructus, tempore non suo redundat, & quos deinde, quia pueros se vexatos potius quam institutos in illis esse meminerunt, odisse vel fastidire solent. Qui norunt iniri posse rationem, quâ in scholis ante quintum vel sextum decimum adolescentiæ annum, notabilis trium linguarum prosa vorsâque, nec non historiæ sacræ atque profanæ scientia, præter elementa quædam philosophiæ, percipi ac in animis convalescere possit, hi non desperant, aliquando futurum, *Viri spectatissimi*, ut consilia pro tanto bono consequendo

D E D I C A T I O .

à vobis ineantur, capiantur, valideque, ubi res ju-
beat, promoveantur. Verum enimvero sive hæc spes
in vestro, *Domini*, erga literas amore, *Procerum-*
que generositate fundata, sive pium & irritum mei
studii votum esse videatur, ego ita existimabam, Ju-
bilæi novissimi significationem recordationemque non
modo ad Academiam, sed etiam ad primæ ætatis in-
stitutionem, Scholæque humiliores esse referendam.
Quod, utcumque de successu existimabitis, vos equi-
dem, *Viri Nobilissimi*, ut ab optimo profectum
animo, cui nulla quam discendi docendique major est
voluptas, facile probabitis. Etiam spero præsentis
libelli dedicationem, in quo me nihil sane laudis,
quam bonæ mentis studiique producendi juventam &
doctrinæ quadam varietate Juris scientiam ornandi af-
fectare, si quis affirmanti non credat, res ipsa, ni
fallor, abunde loquetur. Vobis denique, *Nobilissimi*
Viri, hoc obsequii reverentiæque monumentum con-
stituere, meaque studia commendata, Deumque ro-
gatum volui, uti vos omnibus animi fortunæque bonis
augeat, auctosque, sicut estis, ita tueatur. Sic vovet,

Amplissimi Nobilissimique Viri,

Vester omni obsequio & reverentia

U L R I C U S H U B E R .

U L

P R Æ F A T I O.

ſimo, eumque imitatus ad nos deinde Franekeram tractandi libros rationem ſane quam notabilem atque ſuſpiciendam, adtulerat; cujus alios quoque ſectatores auctoresque laudabat, inter alios Iobiam Andree, literarum Græcarum in eadem Groningeniſi Academia Profeſſorem Clariffimum. Erant in hac ſententiâ Viri egregiè cordati, ſcripta Veterum inæſtimabili & inexhausto eſſe reſerta fructu, quem qui non collegiſſet, eum pro vere docto haberi non poſſe; duntaxat in arte ſua neminem eſſe videri perfectum, niſi qui omnem ejus diſciplinæ, cui ſe dedidiſſet, vetuſtatem ita exploraviſſet, ut ex his quæ primi ſcientiæ ſuæ conditores tradidiſſent haud facile quicquam eum lateret. Intelligebant autem, non poſſe id adſequi ſeſe, ne quicquam ipſos fugeret, niſi cuncta veterum ſcriptorum egregia, dicta, ſententias, phraſes, exempla, doctrinas in accuratos indices retuliſſent. Operæ pretium eſt audire, heic loci, quo pacto in illis Indicibus componendis diligentiffimi homines verſati fuerint. Primo totum Auctorem, quem aggreſſi erant, cum attentione ſummâ legebant; notabilia quæ videbantur, ea lineis metiebantur, in iis autem verba Thematum ſive radicalia, quæ ſubjectam cujuſque ſententiæ materiam arguerent, craſſius & pinguius diſtinguebant, ſæpe quemadmodum res ferebat, unius dicti plures radices ſeu verba capitalia curioſe denotantes. Quoniam autem ſcripta Veterum ſic eis placebant, ut nihil in eis prætereundum videretur, hinc ita eveniebat, ut integros fere libros adnotarent; nec imperare ſibi poſſent, ut quicquam pene relinquerent intactum. Deinde reſertum lituris librum ſua vel conductâ manu describebant, ſingula videlicet excerpta, toties, quot in illis verba pinguioribus inſignia lineis extabant. Unde fiebat, ut abſolutus index ipſo Autore ſuo longe major & ſpiſſior evaderet, ipſique inter ſeſe & apud alios hoc poſtulatam tenerent, nullius valoris indicem

P R Æ F A T I O.

dicem videri, qui non ipso scriptore longior & copiosior esset. Descripto in eum modum auctoque libro in chartis ὀκτισὸγραφοῖς, id est, ab alterâ parte conscriptis, singula dicta sententiasve scindebant in totidem fragmenta tabellarum, quæ secundum ordinem literarum initialium in tot saccos, vel loculos, quot sunt elementa literarum secernebant. Tunc eadem fragmenta numero infinita ordine lexicographico disposita, chartis aliis illinebant, atque deinceps iterum, quia sic erant deformia nec satis tutæ hærebant, describenda locabant, & compacta suis in bibliothecis seponebant, ut eò quoties usus veniret, tanquam ad thesauros inexhaustos se reciperent, auroque gemmisque Veterum inde collectis sua scripta commentariosque locupletarent. Eo modo defuncti aliquo scriptore, ad alium renovato studio se conferebant, easdemque occupationes denuo concatenabant, aliquanto pluribus in excerptis suis componendis, usi laborum vicibus, quam qui vinum, plantando, putando, decerpando, convehendo, exprimendo, convasando purgandoque; vel quiliuum serendo, secando, putrefaciendo, molliendo, pektendo, nendo, rotando, texendo lavandoque parant & conficiunt. Noster Gravius ita in animum induxerat suum, ita à Præceptoribus auctorisque suis erat persuasus, ubi omnes, saltem celebriores antiquitatis Auctores eo modo exhaustisset atque digessisset, fore ut invidenda beatissimaque studiorum conditione frueretur. Verum quia propositum hoc suum immenso labore neque modica constare videbat impensa, id agebat, ut diligentis sumptuumque socios inveniret, eaque de re pro necessitudine amicitiaque nostra sæpe me interpellabat. Respondi, meconatus illos plusquam heroicos, invictamque animi constantiam in immensi tædio, quod in tot tantisque faciendis indicibus inesse deberet, devorando, summopere mirari; sed, ne dolo dicerem, stupere me ad conspectum nimis improbi laboris, in-

quo

P R Æ F A T I O.

quo sustinendo, etsi nunquam otii plus æquo cupidus fuisset, attamen ipse mihi diffiderem, nec adeo temerè suscipiendum videri, cui deinde, ne succumberem, metuendum foret. Ille vero sibi plurimum deberi existimare, quod tanti secreti ineriorum me participem facere voluisset, nec satis mirari se posse, dictitabat amicis in aurem, me, non absurdi hominem ingenii, ut ipsi videbatur, nolle, cum lacte plueret, traditis & inculcatis uti cochlearibus. Ego vero interdum id operæ dabam, uti non tam verbis & rationibus, quam re ipsa mihi ipsique fidem facerem, posse rationem iniri, qua longe minori opera impendioque non minus & forte majus operæ pretium conficeretur. Scriptores, quos ille toties subactos atque contritos in indices enormes congesserat, diligenter legebam & ex iis mea more quædam Excerpta, duplici potissimum modo, collectum ibam. Aut enim præcipua, quæque meam in rem potissimum facere judicarem describebam, inque certum ordinem vel juxta argumentorum capita vel secundum seriem literarum redacta, quandoque etiam, ita ut erant, in usus meos segregabam, vel juxta ipsos auctores collocata custodiebam; nonnulla quoque in libros locorum cunctis auctoribus communium redigebam. Alter excerpenti modus, in quo plus artis, addam & utilitatis, inesse comperi, talis fuit. Si quem Auctorem, in succum sanguinemque, totum, quod ajunt, redigere vellem, ex eo notatu dignissima sic colligebam, ut omnia conjungerem unoque contextu atque stylo ita connecterem, ut nihil prope deesse videretur; ἀποδέξω tamen, ipsis Auctorum verbis ubique custoditis, neque de meo, nisi paucissimis aliquando particulis ad transitu versuum adjuvandos, adtemperatis. Si vultis, ut rem dicam, non erat hæc alia quam bonos auctores contrahendi inque Compendium redigendi ratio; quod etsi contemptui obnoxium & quibusdam utilibus speciosa præ-

P R Æ F A T I O.

præferentibus exosum verbum, mihi tamen neutiquam pœnitendum & efficacissimæ institutionis plenum heic publice præ me ferre non erubesco. Sæpius accidit, ut ubi Gravius meus scriptorem aliquem suo molestissimo sumptuosoque, & ego inter alias occupationes meo brevi obvioque more absolvissimus, deinde super ejus operis argumento sermonibus inter nos contendemus, ita evidenter animadverterem, per nimiam rerum dictorumque multitudinem, quæ Viri diligentissimi adnotabant, per vimiam animi attentionem, quam ad imprimendas pinguioribus lineas insignioribus verbis adferebant, per multiplicem particularum excerptarum separationem secundum literas, sine ullâ connexionione rerum, fieri, ut totius argumenti universæque consecutionis, in quâ vis cujusque scripti consisteret, parum meminissent, neque tantum judicii, verum etiam memoriæ confusio ex illis indicibus oriretur. Præterquam quod res erat manifesta, vitæ humanæ spatia, quæ tam immani corporis animique intentione contrahi minuique deberent (ut pro dolor! illis accidit) nequaquam suffectura componendis omnium Auctorum indicibus, quos illi parandos & congerendos, antequam in hoc mundo rivos stupendæ eruditionis inde deducerent, existimabant. (*) Quæ res autem inprimis in eorum ratione mihi displicebat, hæc fuit, quod dum toti erant in adnotandis describendisque aliorum dictis, omne tempus occasionemque cogitandi & inveniendi res memorabiles amittebant, scripturasque suas infinitis allegationibus & recitationibus auctoritatum onerarent magis quam exornarent. Sed indices quidem ejus generis mittamus, in mea methodo, inprimis illâ contrahendi faciendique compendia videamus, ne haud multò minus infestandum carpendumque reperiat. Nam hæc ὑπὸ θεοῦ hominum, magnitudine doctrinæque severitate supra vulgus excellentium celebratur, nihil esse vilis atque perniciosius litera-

* *

rum

(*) Decessit Abr. de Grau, anno 1683. laudatore funeris Jac. Perizonio.

P R Æ F A T I O.

rum artiumque studiis, quam institutum redigendi in compendia bonos libros eruditasque disciplinas. Enimvero de Compendiis Artium, quibus in privatis institutionibus utimur, copiose nuper, in Dialogo de ratione juris docendi atque discendi, disputavimus. Hæc ea species, quæ in bonis Auditoribus contrahendis versatur, examinanda, & quemadmodum mea fert ratio, defendenda fuerit; nisi potius ita statuendum sit, quam in juventute rationem ego perquam utilem efficacemque, pro meo captu, expertus esse videar, hanc ut hominibus nobilitate studiorum venerandis improbatam, soloque contemptu dignam, omni conatu supprimendam esse naviterque dissimulandam; nisi contentus sim, videlicet, adire periculum, qualemcunque doctrinæ opinionem apud homines gravitatem scientiamque professos amittendi, studiorumque meorum secreta ludibrio exponendi. Verum mea sic est opinio, Auditores Ornatissimi, non esse vobis aliud adeundi mei consilium, quam ut ea quæ didici qualiacumque vobiscum familiariter communicentur; quod profectò melius facere non possum, quam est ratione, quæ mihi ipsi à primis amicis, quæ scire videar, hæsisse recordor; neque vero id nunquam egi, ut doctior, quam mihi conscientia tenuitatis meæ diceret, esse videri vellem. Quare igitur dissimulem, aut cur, quod mihi præ cæteris olim profuisse sentio, quodque jam sæpe amicis discipulisque commendando præjudicavi, agnoscere publiceque præferre timeam? Non equidem de publicandis edendisque bonorum Auctorum compendiis adhuc loquor, nec omnibus hanc meam rationem, ne privatim quidem sine discrimine probatam volo. Non his, qui complexionem universæ doctrinæ suo loco relinquentes, id incontinenti misereque satagunt, ut varias editiones scripturarumque veterum librorum inter se conferant & judicarias inde conjecturas notationesque concinnent; nec iis qui hanc sue le-

ctionis

P R Æ F A T I O.

Etionis fructum sibi proponant, ut quamplurimas de verborum significationibus, phrasiumque proprietatibus observationes colligant; quod utrumque utilissimum institutum esse jam satis constat. Denique nec hanc ingrediar disputationem, quâ, sepe-
peranda ne sint hæ partes viæque studiorum, ac ultra alteri præmittenda præferendaque sit, ambigi posse videtur. Ego nihil quam de vestris Studiosi Juris, qui nunc sitis aut futuri estis, commodorum rationibus disserere atque conjicere institui; Vobis id imprimis consentaneum est, historias gentium, sententias de moribus & de Republicâ philosophorum, totamque vetustæ eruditionis varietatem cognoscere. Jam vero me aut omnia fallunt, aut omnigenæ lectionis memoria desinit in compendiarium rerum dictorumque notabilium, quæ legendo audiendoque percurramus, intelligentiam. Quæ si meditando ruminandoque subacta deinde scripto comprehensa, verbisque suorum Auctorum expressa consignataque fuerint, quæ pressior efficaciorque proficiendi animoque res pulcherrimas imprimendi methodus excogitari possit, non animadverto. Etiam vero judicium, quod in omni rerum humanarum doctrinæque genere longe maximi scimus esse momenti, hoc modo acerrime validissimeque exercetur & constabatur. Quid etiam qui à se lecta perceptaque aliis tradere & inculcare cupiunt, si, quæ memoria intellectu complectuntur, ea in compendium dictionis redigere, suisque auditoribus succintè ob oculos exhibere non possint; nisi quoque discipuli audita secum ipsi colligere & contracta recollere animoque recondere queant, neutri unquam res easdem latius explicare & ad usus applicare poterunt: Adeoque si qui in eo præceptores auditoresque gloriam ponunt, quod Compendiarii non sunt, eadem operâ licet, ad docendum discendumque ineptos se fateantur. Ego quidem nihil prius studiosis, qui valde peremptorieque, ut ita loquar, di-

P R Æ F A T I O.

scere volunt, auctor sum, quam Compendia facere scriptorum, qui pleniore manu res ipsis scitu necessarias tractant. Horatius, si unquam aliter homo quisquam sapiens rationem putavit, idem monet, Quicquid præcipies, esto brevis, inquit, nec metuit doctrinæ sterilitatem; Namque ubi cito dicta perceperint animi dociles, tunc omne supervacuum pleno de peccatore manat, ut idem adseverat. Quin doctissimos homines, maximos esse Compendarios, neque majores ullos, quam qui βιβλιοθήκαι ἑμψυχοι, bibliothecæ ambulantes vocantur, oportet, argumentumque præstantiæ hujus instituti vel maxime præbet, quod ab omni antiquitate, quanto quisque minus ineptus sapientiæque videtur esse consummatoris, tanto majorem in dicendo scribendoque Compendii habet rationem, ut olim Lacones & Homericus Nestor, qui πᾶρα μὲν ἀλλὰ μάλα λυγῶς, compendio sed efficacissimo orationis utebatur. Quid mirum igitur, Auditores, si quod ipsum me ab ineunte studiorum cursu fuisse non pœnitet, neque pudet, id ut vos esse velitis suadeo, & hortor, exemploque præcipere non dubito. Denique in hisce paginis duo vobis specimina præsto sunt, alterum à me olim factum, alterum à Filio(†) ex instituti mei ratione pro viribus elaboratum. Hoc quidem ex Ovidii Metamorphoseon libris, quos ut pandecten historiæ fabulosæ adolescentibus in genere poetico exercere se volentibus commendare solemus. Non est equidem mea sic ratio, id agendum esse patribus aut præceptoribus, alumnos suos severa lege producere volentibus, ut enixe poeticas operationes illis injungant; siquidem parum abest, quin ita sentiam, ut Muretus olim, aut eximum aut plane non oportere esse poetam, & egregium evadere difficilius esse, quam ut à studiosis, gravioribus occupatis laboribus, effici-

(†) Zach. Hubero, cuius in præfatione hujus Operis meminimus.

P R Æ F A T I O.

sci atque præstari possit. Verum ut in omnibus aliquid in uno præcipuam capitaleque operam puto esse collocandam, ita Pœsin tenerioribus annis tentandam, primoribusque duntaxat labris esse delibandam, nemo negaverit. De meis Excerptis Aristotelicis primo omnium scire vos & credere velim, hanc mihi rationem eâ publicandi inprimis constare, quo ad similem diligentiam exempli auctoritate vos impellerem, & cohortarer, neque vos ineptis hominum clamoribus contra quicquid Compendii nomen aut similitudinem habet, averti sineretis; non etiam quo spem facerem plura me id genus sive Compendia sive Excerpta posthac in lucem editurum; neque enim mihi illud honori futurum autumo, neque vos ab æmulatione similia in usus privatos componendi abducere in animum induxi. Nolo etiam me obnoxium præbere devotionibus eorum, qui ab ejusmodi Epitomis, qualis hæc est, insigniorum aliquot scriptorum clades lacunasque summo cum detrimento orbis literati, causam accepisse queruntur. Mirum est equidem, hanc rationem non modo non detexuisse veteres, à compendiis ejusmodi faciendis & publicandis, sed eosdem etiam tot seculorum experientiâ talem inde pestem oriri non fuisse convictos. Nam ut aliarum artium historiarumque Epitomatores antiquos silentio præteream, inter Jurisconsultos, ipsosque gravissimæ sapientiæ conditores, non modo Hermogenianum Epitomas scripsisse constat; verum etiam Paulum, inter auctores Pandectarum antesignanum, Alfeni Vari quadraginta libros Digestorum in epitomen redeigisse; idemque Javolenum fecisse de libris decem Labonis Posteriorum, inscriptiones excerptorum in Digestis loquuntur; quæ tamen ipsa opera principalia, postquam erant excerpta, nihilominus salva integraque ad ætatem usque Justiniani, qui omnia suppressit, per annos quadringentos & amplius, ex iisdem titulis capitum in Pandectis, remansisse videmus. Quanquam

P R Æ F A T I O.

Si authenticis scriptoribus Compendiorum instituto præjudicari poterat, id ab ejusmodi metuendum fuisset Epitomatoribus, qui doctrinâ laudisque universa opinione veteres illos prolixioresque auctores, quos contrahabant, omnium hominum reputatione superabant. Ego vero nihil errare me putem, si Labeonis, & Alfeni Vari, scripta ab usu temporum Pauli & Javoleni remotiora, ex quo à tantis viris contracta in oculos hominum reducta sunt, frequentius libentiusque à studiosis, quam prius, lecta fuisse dixerò. Vulgaria quidem ingenia solis Epitomis ut contenta fuerint, neminem tamen, cui studia ad animum pertinerent, extitisse credo, qui non è lectione Compendiorum ad ipsa veterum illorum majoraque scripta videnda & exploranda inflammaretur. Neque scio numquid inepte mihi blandiar, si præsumpsero, inter vos etiam fore, qui per hoc Ethices Aristotelicæ compendium, ejusque lectionem, ad ipsum Auctorem investigandum atque tractandum, licet alioqui de Moralibus Aristotelis forte ne per somnium quidem cogitassent, excitabantur; maxime, si, ut animus est, antequam ad Institutionem Juris Publici vos deducam, prælectionibus aliquot, quis & quantus Aristotelicæ hujus doctrinæ in Jurisprudencia sit usus, approbare vobis instituum, quod inferius in hac ipsa præfatione uno alteroque specimine demonstrabitur. Neque sane quod Hilligerus & Vinnius Donellum, alius Thuanum, seipsum Mezerayus, alique multi alios hodieque contraxerunt, ullum adhuc periculum imaginari possum, quo ipsi Auctores illi è manibus hominum doctorum excutiantur, minorisque pretii quam alias unquam habeantur. Quin si quem id genus scriptorum Compendia, discendi voluptate afficiunt, aliter evenire non potest, quam ut, qui præstantiam operum illorum, quasi per transennam viderint, in ipsa usque penetrabilia, intimosque recessus & latifundia, progredi & exspatiari velint.

Cete-

P R Æ F A T I O.

Ceterum, quod inter antiquos aliquot præcipui scriptores, quorum adhuc integra Compendia extant, (Jus heic excipio) grave detrimentum passi sunt, id ipsis epitomis accepto ferendum esse credam, ubi quæ causa populos omnes nationesque in Europâ sedibus suis excivit, urbesque & regiones ita evertit ac immutavit, ut plerumque ne nomina quidem supersint, hanc ad libros manuscriptos abolendus minuendosque apud gentes barbaricas, jure belli in humana divinaque omnia grassantes, non suffecisse cognovero, aut si alii auctores, quorum nulla fuere Compendia, clementius habitos esse, magisque integros ad nos pervenisse, compertum est; si-ve eadem belli clade cuncta fuerint involuta, sive Christiani veteres religiose infesti gentilis sapientix monumentis, quod belli incendium invalerat, id imprudenti zelo piæque intemperie supprimendum perdendumque putaverint. (*) Quicquid autem de hoc genere Compendiorum sit existimandum, mihi duplex in hujus speciminis editione ratio constat, ea primo, quam dixi, ut exemplam, valido cum fractu bono tractandi libros ederem; Deim ut gustum veteris doctrinae moralis, & lectionis Aristotelicæ, vobis darem, atque salivam, quod ajunt, moverem. Quem conatum à consuetudine seculi, & Juris studiosorum opinionibus vehementer alienum, sic rigidi censores Epitomarum probare poterunt, quemadmodum facturos esse dubitare nolim, sperare deo, posthac clementius de Compendiis opinaturos, si per ea fieri posse, quod alii magnis ad Aristotelem commentariis notisque pon-

(*) De Gregorio M. Papa hoc testatur Io. Sarsberienfis in *Policrat. lib. II. cap. 26.* Ceterum hic furor omni ævo inter omnes sectas, ubique terrarum grassatus est. Et nota sunt dudum aliis notata de Periculis, ad *Astor. cap. XIX. vers. 19.* & de libris Mathematicorum ad *l. ult. C. Th. de Mathem. alisque improbatas lectionis compluribus: quæ vero ignibus extinctæ vel eror peritæ, vel veritas.*

P R Æ F A T I O.

ponderosis incassum tentarunt, experiantur. Eruditionis laudem gloriamque, stultus equidem erit, quicumque non magnis potius voluminibus, aut propriis inventionibus, quam hujusmodi institutionum opellis affectaverit, at nobis in hoc conatu satis erit, id adsequi si poterimus, ut ad studia vestra, Auditores, aliquid inde commodi luminisque redundet. Quod facultatem habere videtur, si paucis, inquam, lectionibus, antequam Juris Publici explanationem aggrediamur, quem usum præsens Aristotelis doctrina in Jure nostro habeat atque præstet, demonstraverim. Proinde non est quod hanc operam ante suum tempus occupemus, sed unum de his Excerptis argumentum, quod in principio libri tertii extat, facere non possum, quin cum Jurisprudencia conferendum vobis representem. Intellegitis ex eo, Juris-Consultos, etiam ubi id minime expectes, agere Philosophos, ac interim, quod artis est maxime, diligenter artem tegere. Antequam vero locum Aristotelis educam, audiamus quid Juris conditores de his, quæ dolo metuque aguntur, contrabuntur, tradiderint, & deinceps quomodo ad doctrinæ Philosophicæ amussim ea conformata sint, videamus. Quod metus causa gestum erit, ratum non habebō; ait Prætor. Supponit igitur, ea quæ per metum gesta, contracta sunt, in se ipsis valere, sed opere beneficioque Prætoricæ jurisdictionis, eum qui coactus fuit, in integrum esse restituendum, quod ipsum totius capituli de eo, quod metus causa gestum sit, institutum esse constat. Docere videlicet, quo pacto illa Prætoris rescissio committenda sit. Adversus homines varios & dolo Prætor etiam Edictum proposuit, ne vel illis malitia sit lucrosa, vel deceptis simplicitas sua dammosa. Nihil quidem Prætor edicit aliud, quam se judicium de his, quæ dolo malo facta esse dicentur, non esse daturum; sed Juris-

con-

P R Æ F A T I O.

*consulti ab his quæ Prætor se rescissuram pollicetur ob do-
 lum, distinguunt ea quæ ratione doli mali ipso Jure nullius
 momenti sunt, atque ita fere docent, ea negotia, quibus fraus
 dolusque malus causam dederit, hæc quidem esse nulla, τὸν μὴ
 ἔχον; reliquis causæ cognitionem adhibendam & tantisper va-
 lida ac obligatoria censi; cujusmodi separationem in his quæ
 per metum gesta sunt, nunquam instituisse leguntur; verum
 illa cuncta, sive metus ab initio sit adhibitus, causamque ne-
 gotio dederit, sive inciderit in contractum ex eo quod postea su-
 pervenit, nusquam actus ipso jure nullus, sed per actionem ex-
 ceptionemve rescindendus, & quamdiu hoc factum non est, va-
 lere dicitur. Non est hic locus verba legum, quibus id proba-
 tur, adducere. Nemo Juris studio initiatus negat aut igno-
 rat, opinor, hoc discrimen inter ea quæ vi doloque gesta,
 contracta fuere, Jure Civili esse constitutum; sed ratio pa-
 rum liquet; siquidem vis metusque non minus consensui inimi-
 cæ res sunt, quam dolus & deceptio; primoque auditu Ari-
 stoteles idem dicere videtur, quando invitum ait esse du-
 plex, per vim & per ignorantiam: posterius fere cum do-
 lo coincidit. Etenim qui decipitur, in hoc ipso quod con-
 trahit, is manifestò per suam ignorantiam in fraudem ad-
 ducitur, ac ita invitus agit, quia nullo modo in id, quod
 ab alio deceptus aliter habere putat, consentit. Talia igitur
 non est mirum ipso Jure nulla censi, quia nusquam de-
 cepta voluntas dicitur esse voluntas, secus ac coacta voluntas.
 Hujus differentie a Juris Auctoribus exactè servatæ ratio ab
 illis dissimulatur, ab Aristotele περὶ ἀπορίας exponitur: docet
 enim, non esse invitum, quod per metum majoris mali perpe-
 tratur; ut si tyrannus aut latro aliquem metu mortis, suæ
 suorumve, cogat aliquid triste vel turpe facere vel pati; si-
 quidem tum, quando fiunt, per electionem fiunt, initiumque
 movendi membra servientia in ejusmodi actionibus, est in ipso
 * * **

agen-

P R Æ F A T I O.

agente, cujusmodi actiones reverè spontaneas esse demonstrat Aristoteles. Mixtas quidem è spontaneo & invito esse non negat, propius tamen ad voluntarias accedere quam ad invitatas, eo solo probat, quod qui per talem metum aliquid agit, prævidè deliberatione, malitè ferre malum quod instat, an abstinere factò, in actionem consentit. Quod in rebus & civilibus & sacris esse verissimum evidentia rerum & conscientia generis humani testatum facit. Nec enim dubitatur, eum qui metu naufragii merces ejicit, hoc sua sponte volentemque facere; rursus, qui metu vel impatientià mortis aut vexationum sacra facit idolis, eum id æque volentem facere censerì. Contra, qui ignorans τὰ κατ' ἕκαστα, singularia facti, imprimis ea, in quibus actio versatur, & propter quæ instituitur, agit, quemadmodum qui Patrem in acie adversa ignotum interficit, hunc secutà pœnitentià minime volentem, sed invitum agere, non minus ratio communis, quam Philosophia docet. Quare qui dolo deceptus in actionem per ignorantiam incidit, eum invitum agere; proinde quod ex ejusmodi ignorantia doloque causam cepit & peractum est, id ipso Jure nullum censerì, rectè statuunt Jurisconsulti. Idem de metu, qui contractibus negotiisque causam dederit, in proclivi fuisset iis existimare, nisi Philosophiæ, quam Aristoteles exponit, rationem habuissent accuratissimam. Invitum scilicet, aliud esse per vim, aliud per ignorantiam. Per vim id demum censerì invitum esse, cujus initium agendi sit extra agentem, ita ut hic nihil ad actionis principium conferat, cujusmodi exemplum ponit Aristoteles, ἢ πνεῦμα κολοιῶντο πῶν, ἢ ἄνθρωπος, κῦποι ὄντες, siquidem ventus aliquò, aut homo validior impulerit. Qualia profectò nullam adversus eum, qui sic agere coactus est, fori actionem producunt; quemadmodum nec ea, quibus ignorantia causam dedit, ut jam dicere occupavimus. Per metum autem actiones initæ, cum magis voluntaria quam invitæ sint,

ipso

P R Æ F A T I O.

ipso jure valere dicuntur ; sed per exceptionem actionemve rescinduntur ; cujus equidem differentia nulla, nisi ex istius loci philosophiâ, ratio reddi potest. Ex eodem capite primo libri tertii videbitis Excerptum, de his quæ per iram & cupiditatem fiunt, locum ; & quæsitum, rectene talia pro invitis habeantur, καὶ τῷτο μὲν ἢ καλῶς λέγεται, inquit Philosophus, nequaquam belle dicitur ; ejusmodi actiones esse invitas, quia tum pleraque facinora pro invitis habenda forent, siquidem magna pars actionum humanarum ab irâ, vel à cupiditate profisciscuntur, ἀποποιῶν δὲ, τὸ τιθέναι ἀνάσσια ταῦτα, subjungit ; Absurdum est igitur talia statuere invita ; nec ideò absurdum, quod Jaris conditores statuunt, eos qui ferro per iram cædes committunt, tanquam voluntarios homicidas summo adficiendos esse supplicio, quod obiter velim meminere, ubi usus venerit, sicut in Arte magna usu venire necesse erit. (†) At verò si Moralis scientiæ utilitatem in Jurisprudentiâ demonstrare vellem, tota librorum decas recensenda foret ; nam Aristoteles ubique, & à principio, & in fine, passimque, legum atque morum disciplinam aut conjungit, aut alteram alteri subsidio esse demonstrat. Interpretes Scholastici aliam deinde viam inierunt, non tam hoc agendo, uti Jurisprudentiæ, quam ut Theologiæ conveniret. Ex quo studio factum est, ut illorum Ethica toto cælo ab Aristotelica discrepet. Cæterum, rectene factum sit ab illis, quod Ethicam & Theologiam conjungere voluerunt, non disputo : id facile tuebor, nihil esse quod nos ab Aristotelis, aut Platonis, lectione deterreat hominum quorundam gravissimorum sententia, qui Gentilium Ethicam Christianis vitandam, nec aliud quam veræ pietatis corruptionem esse reputant. Eadem operâ Jurisprudentiam, licet, illi proscribant ; siquidem nihil est aliud illa, quam Ethica evoluta, & explicata, & applicata civili hominum societati, Aucto-

*** 2

125-

(†) Grotius lib. II. cap. XI. §. 6. & 7. & Gundling. de efficientia metus.

P R Æ F A T I O.

resque ejus præcipui Christianæ religionis non ignari, sed inimici; qui tamen profecto, si quid nobis judicii, in plerisque Christianos legum conditores longe post se reliquerunt. Quid devotam Christo animam moralia veterum monita, sæpe ejusmodi, ut aliunde in mentem ventura non sint; in usus suos convertere, verâque fide Domini meritis subnixâ imbuere; quæ vero Christianæ pietati adversantur, ea segregare & amovere vetet, ego quidem non intelligo. Verum est, eos non scivisse veram τὴ ἀπαδατιζὺν rationem, quo pacto studenda sit immortalitas; attamen quæ ipsi in hanc rem præcipiunt, ut à nostro sub finem horum librorum sit, inflammandis ad hoc studium animis luculenter equidem conducere possunt. Huic compendio Ethicæ Aristotelicæ, non absurde facturum me putavi, si librum Cartesii de Affectibus, sive de Passionibus Animæ subjungerem, eo quod virtus ferme nihil aliud quam moderatio sit affectuum, quas vulgò passiones, imitatione Græcorum, appellant. Ex quo singularum virtutum naturam sine affectuum notitiâ non satis perspectam haberi posse manifestoliquet. Præterea, negandum non est, Cartesium mentis & corporis operationes clarius omnino, quàm Aristoteli in mentem venit, distinxisse; præter quod motus internos singulis affectibus peculiare more quodam mechanico demonstratos videre jucundum, & ad inculcandam virtutem, utile ac opportunum videtur. Etiam vero illud operæ pretium erit examinare, cum ingens affectuum, quos Cartesius explicat, sit abundantia, an exiguus ille virtutum, Aristoteli cogitarum, numerus illos omnes gubernet, quod heic disputare longum & tædiosum foret. Hos interim pro se quisque animadvertat, verumne sit an secus, quod alter ex famosis illis philosophis altero veritates simplicius & clarius aperiat, alter varietate doctrinæ, dictionis elegantia gravitate & acumine sententiarum cum altero non sit comparandus. Sed enim Cartesium, sicut erat, integrum reliquimus.

mus.

P R Æ F A T I O.

mus. (†) *In nos ipsos aliquanto plus juris usurpandum credidimus; siquidem libros de Jure Civitatis superiori anno novæ luci datos, in compendium redegimus; exiguâ jacturâ, si per illud ipse liber ut evalescat, evenerit. Quis vero, dices, ineptus ille Compendiorum amor, ut minimæ molis libros, quemadmodum isti de Civitate scripti sunt, adhuc contrahendos putaveris? Scilicet hoc quod exhibeo, totum in vestram, Auditores, gratiam usumque comparatum est. Subcisivis horis, quæque septimanâ binis, Publici Juris interpretationem frequentamus. Eam vero sic instituimus, ut nullam temere positionem intactam omittamus. Quæ ratio per tres illos majores libros servata, copiam absolvendæ explicationis intra anni Academicæ spatium, iis horis, ut experti sumus, non relinquebat: hoc autem præsentis modo res facultatem habitura videtur. Enimvero fuit etiam occasio nonnihil in hac ipsâ Epitome occupandi, quod argumentis quibusdam editorum de Civitate librorum objectum fuisse intelleximus. Exempla duo commemorabimus, quorum prius hoc est: Imperio simpliciter summo in Civitate constituto ita disputavimus, in libro primò capite nono & sequentibus de Jure Civitatis, ejusmodi Imperium esse absolutum, populoque nihil quam obsequii gloriam esse relictum, idque vi consensionis indubitæ. Excepimus duos casus, ad quos ille consensus sanâ ratione proauci non posset. Erat nobis consilium nescio quid conari, ad determinandum medium inter duas opiniones extremas, quarum altera potestatem Imperantium infinitam, altera Regnantes ut universo populo semper inferiores, ejusque ministros considerat. Hæc ratio, si me fallit, uti aliquando longe sapientioribus acciait, eo tamen argumento non videtur refelli, quod populus semper ex illis casibus alterum esse commissum queri & contendere possit. Nam profecto tam*

*** 3

vali-

(†) Omissi utriusque Excerpti, Aristotelici & Cartesiani, itaque Ovidianorum, in præfatione rationem reddidimus.

P R Æ F A T I O.

validam non habemus philosophiam, quæ positiones nostræ omni prætextu inanium objectionum cavillorumque liberentur, vocesque seditiosæ & χροσφύετα excludantur; quod nescio, an ulla unquam demonstratio in quavis parte doctrinæ adsecuta sit, aut præstare potuerit. Qui sententias suas ita collocat, ut à veris solidisque objectionibus eas vindicare veritatemque constabilire & adserere queat, eum diligentis rectique præceptoris officium implevisse, tametsi, ne cavilla & oppositionum facta jaçtitentur, impedire non potuerit, existimamus. Alterum, quod scrupulum movisse percipio, est, id quod posueram in libro tertio cap. nono posit. 19. Metum alienæ potentiaæ, bellumque à rege populove prævalido susceptum, cujus victoria nobis ob eventum viciniae sit formidabilis, non videri per se justificam esse belli à nobis adversus ipsum movendirationem. Videndum enim, ne non hæc positio à va-
 Δεσπότην habeat periculosam, Patriæque Juri commodisque adversam. Ego vero in hac sententiâ, sicut olim posita, & in hac Epitome sectione tertia cap. 9. n. 9. reposita est, libenter esse atque manere cupio. Exceptiones autem, sive cautiones, quas ut in Jure Civili amat fieri, aliquot subjecimus, Patriæ nostræ rationes, ni fallor, satis extra censuræ conspectum remonent; si modo in universâ disciplinâ bonis Professoribus eo spectare regulasque artis ad officium boni civis redigere fas est. Nam si fœderis antea percussæ obligatio, si facultas auxilii innocentibus ferendi, causæ nostræ causam circumdare non possit, is ego non sum, qui cuiquam mortaliū auctor esse velim, arma vimque aliis inferendi propterea, quod res indubitate suas vel injurias sibi suisve illatas (nam ejusmodi aliquid supponitur) vindicare instituerunt, idque nullâ aliâ causâ, quam ob incertam mali nobis eventuri expectationem; nec enim minus in Publici quam in Privati Juris æstimatione verissimum est, alienum jus alterius incommodo non mutari, vel impedi-
 ri. Sed hæc aliaque dicendi materiam aliis suppeditabunt. Hæc Vobis in antecessum exponenda judicavi. Valet.

I N-

INSTITVTIONIS
REIPVBLICAE
LIBER SINGVLARIS.

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ

SECT. I. CAP. I.

Quid sit Respublica, quid Civitas?

RESPUBLICA definitur τὰς πόλεως, ordo civitatis, consistens in regimine summæ potestatis, & subjectione reliquorum, per medios Magistratus. *Aristoteles lib. 3. polit. cap. 6. (a)*

2. Unde liquet, Rempublicam differre à Civitate, vel ut centum à chordis, vel ut animam à corpore. *Plut. de trib. form. Reip. p. 109. ed. Steph. tom. 3. Sen. lib. I. de Clem. cap. 4. & Isocrates, in Panathen. p. 516. ed. Wolf. ubi ὁσπερ ἐν σώματι φρόνησις. (b)*

3. CIVITAS definiatur, Cætus perfectus familiarum, juris fruendi, vitæque felicitis gratia, sub eodem summo imperio sociatus. *Dixi lib. I. Digress. cap. 13. (c)*

4. Cætum dicimus perfectum,

non cui nihil desit, sed qui numero & facultatibus satis sit validus, ad defensionem, communemque utilitatem. (d)

5. *Familiarum*: quoniam ex his proximè componitur Civitas, ita sicut *Aristoteles* civitatem vocat, κοινὴν τὰς οἰκίας ἢ τοῖς γένεσι. *Vid. lib. 3. politic. c. 6. (e)*

6. *Juris fruendi*: hic enim finis præcipuus est eorum, qui civitatem constituunt, ut bonis vitæque suâ, beneficio tutelæque Juris, quod alioqui bellis injuriisque turbatur, frui possint. (f)

7. *Vitæque felicitis gratia*: id rursus ex *Aristotele d. loc. ζωῆς τελείας χάριν ἢ ἀντάραξας*, vitæ perfectæ, sibi que sufficientis, qualis extra civitatem in solitudine haberi nequit. (g)

8. Beatitudo illa civilis est duplex,

(d) *Ibid. §. 2.* (e) *Ibid. §. 4.* (f) *d. l. §. 6.* (g) *Ibid. §. 7.*

(a) Vid, Auctor in *Op. Mai. de Jure Civit. lib. 1. Sect. II. cap. 11. §. 17.* (b) *Ibid. §. 18.* (c) *d. l. §. 1.*

plex, quam Cicero utramque describit: ut *civitas opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, denique virtute honesta sit*, lib. 8. ad *Att. epist.* II. (h)

9. Ex eadem *ἀνταρχεία* colligit *Aristoteles*, servos ad communionem civitatis non pertinere; quia *τὸ δῆλον ἔκ ἀνταρχες*, servilis conditio minime beata, sed omnino pœnitendæ conditionis est. (i)

10. Quod tamen non impedit, quominus despotica imperia, in quibus herili potestati homines subjiciuntur, rectè Civitates dicantur, ut disputavimus contra Grotium, lib. 1. *Digress. cap.* 15. (k)

11. Denique est in definitione; *summo imperio*: quale si non sit, nec civitas per se, sed alterius civitatis pars constituitur, etsi

forte conformationem distinctam habere videatur. (l)

12. Ubicunque igitur tale imperium est, ibi civitas existit; æque ac corpus, ubicunque anima est. Ubi plures ejusmodi ordines, ibi & plures civitates, ac Republicæ, intelliguntur. (m)

13. Proinde *Helvetiorum*, atque *Belgarum*, per me licet addas, *Germanorum*, Imperia, non singulas sed plures constituunt civitates. (n)

14. Porro neque una est Civitas, ubi unum quidem caput, sed non unum corpus; penes unum quidem est summa potestas, sed non eadem subordinatio potestatum inferiorum. (o)

15. Hinc *Hispaniarum*, & *Magnæ Britannia*, Imperia non una, sed mutiplicia habenda sunt. (p)

(h) d. l. §. 8. (i) d. l. §. 9. (k) d. l. §. 10.

(l) *Ibid.* §. 16. (m) *Ibid.* §. 19. (n) *Ibid.* §. 20. (o) d. l. §. 24. (p) d. l. §. 25.

C A P. I I.

De fundamento & efficacia Imperii, quæ ex origine Civitatis, & è naturâ status Democratici, indagatur.

EX definitione REIPUBLICÆ liquet, ordinem Civitatis, adeoque totam *Juris Publici* disciplinam consistere in jure imperantium, atque eorum qui subjecti sunt. (a)

2. Quæ

(a) Vid. Auctor in *Op. Mai. d. l. cap. III. §. 1.*

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ.

2. Quæ cujusmodi sint, & quomodo pariter consistere debeant, plena semper difficultatis visâ fuit, & est disquisitionis. (b)

3. Dum alii potestatem imperantium in infinitum extendentes, genus humanum libidini paucorum ut mancipia, imo ut bruta animalia, (neque enim secus loquuntur) tanquam jure subjiciunt. *Hobbesius de Cive cap. 12. in pr. & pass. (c)*

4. Alii, Imperantes nihil fere aliud quam ministros populorum (sic etiam loquuntur) reputantes, in hoc sunt, ut levissimo momento status civitatum, ordinesque, inter se periculose committant. (d)

5. Paucis curæ fuit ita rationes inire, ut inter abruptam civium contumaciam, & effrenem dominandi licentiam, medium iter periculis utrinque vacuum, aut minus infestum, reperitur. (e)

6. In summâ autem, prima Imperiorum differentia est, quod voluntaria sint, aut involuntaria. (f)

7. Hæc aut invitis imponuntur bello, aut volentibus quidem, sed necessitate aliquâ majore subactis, cujusmodi actiones philosophi min-tas appellant. (g)

(b) *Ibid.* §. 2. (c) *d. l.* §. 4. *seqq.* (d) *d. l.* §. 9. *Conf. Auctoris dissert. de Jure Imp. cap. I. seqq. & in Op. Mai. lib. I. Sect. X.* (e) *d. l.* §. 10. (f) *d. l.* §. 11. *junc. lib. I. Sect. II. cap. I. §. 24.* (g) *d. lib. I. Sect. II. cap. I. §. 25.*

8. Sic olim Campani à Samnitibus ad extrema redacti, se, urbem, agros, divina humanaque omnia, in S. P. Q. R. ditionem tradiderunt. *Livius lib. 7. c. 33. (h)*

9. *Voluntaria* Imperia ex consensu multitudinis originem habere. Nasci enim illa immediatè à Deo, ut in rebus humanis nihil sit, quod vel secundæ causæ ferre queat nomen, quomodo novissime *Graswinkelius* operose disputat, incondita sententia est, in *tract. de Jur. Maj. c. 1. & 2. nec non vernac. tract. de summâ potest. Ordd. Holl. (i)*

10. Ratio nimis manifesta in contrarium est, ut ex suprâ dictis intelligi potuit. Etiam hoc, si non quemque res ipsa convincit, quod populus, si velit, imperii facultatem ipse retineat, nec in unum vel paucos conferre cogatur. (k)

11. Sed contulit ideo, quia sine ordine certo non poterat confusio evitari, nec commoda universorum aliter invicem communicabantur. (l)

12. Maxime, cum ob feritatem, pravitatemque hominum, dictata rationis negligenter, tantumque omnes valere vellent,

A 2

quan-

(h) *d. l.* §. 26. (i) *d. l.* §. 27. (k) *d. l.* §. 28. (l) *Ibid. cap. I. §. 3.*

quantum viribus possent: palam est, opus fuisse, ad bella evitanda, conjunctione multorum. (m)

13. Neque vero tamen consensus in foedus, ad tollendam confusionem sufficiebat. (n)

14. Necessaria fuit ejusmodi ratio, & modus, per quem omnium voluntas una fieret. (o)

15. Neque enim aliter communium actionum exitus ad concordiam obtineri poterat. (p)

16. Hæc est unio illa, quam vocamus *REPUBLICAM*. Et multitudo hoc modo unita *CIVITAS* dicitur. (q)

17. Voluntas autem una ista nihil aliud est, quam *IMPERIUM Civitatis*. (r)

18. *Consensu* tali priscos populos à dissipatione generis humani, saltem aliquos, in unum coaluisse, dubium non est. (s)

19. Complures tamen *vi bellicâ* sub Imperium aliorum fuisse redactos, sacræ literæ, & experientia rerum humanarum; docent. (t)

20. Poteratque hæc *origo Civitatis* esse justa, si, qui hac gratiâ invaserant alios, vincerentur. (v)

21. Imò occidi poterant, si qui alios prius occidissent, aut morte

quicquam dignum admisissent. (x)

22. Proinde & rebus suis, omnique jure, privari poterant; quia quos honestum est occidere, eos spoliare non potest esse inhonestum. *Cicero lib. 3. off. cap. 6.* (y)

23. Sed ut potentior imbecilliores, nulla aliâ causâ, ad obsequium cogeret, id naturalis *facti* non *juris* habendum, secus ac *Hobbes* voluit. (z)

24. Intelligimus inde *Civitatis constitutionem* nihil aliud esse, quam recessum à statu naturali; neque aliam ejus causam esse post Deum, quam voluntatem singulorum, omniumque conventionem; quod præter *Graswinkelium* negare neminem recordor. (a)

25. Unde liquere videtur, in cujusque populi potestate fuisse (loquimur de imperiis *non violentis*) modum statuere, quatenus à naturalibus recedere vellent. (b)

26. Tantumque juris in Imperantes fuisse translatum, quantum populus in eos transferre voluit. (c)

27. At *Hobbes* ex eodem principio colligit, cives tantum juris transtulisse in Imperantes, quantum potuerunt, ut nihil exemerint, *de Cive, cap. 6. §. 13.* (d)

28. Nec quidem potuerint eximere;

(m) *Ibid.* §. 4. (n) *Ibid.* §. 5. (o) *Ibid.* §. 6. (p) *Ibid.* §. 7. (q) *Ibid.* §. 8. (r) *Ibid.* §. 9. (s) *Ibid.* §. 13. (t) *Ibid.* §. 14. (v) *Ibid.* §. 15.

(x) *Ibid.* §. 16. (y) *Ibid.* §. 17. (z) *Ibid.* §. 20. (a) *d. lib. 1. Sect. 11. cap. 111. §. 17.* (b) *d. l. §. 18.* (c) *d. l. §. 19.* (d) *d. l. §. 21.*

mere; eò quod per unionem imperii omnium voluntas una sit facta. (e)

29. Et quia populus, imperio ad unum hominem, vel concilium delato, nihil, quam singuli, & dissoluta est multitudo. Unde nec ullum jus, quod est qualitas personæ competens, populo post imperium translatum tribui possit, *d. cap. 6. pr. & in not.* (f)

30. Nos, ut fundamentum naturamque hujus rei clare detegamus, primo statum Imperii qui minime à Naturali recedat, considerabimus; qui est *Democraticus*, in quo jus imperandi penes populum est universum. (g)

31. *Forma* ejus est, fœdus omnium cum omnibus, cujus summa sit, *ut quæ consensu majoris partis statuuntur, ea cunctos obligent.* Idque in perpetuum, quia norunt, quo tempore ab Imperio cum communi recesserint, neminem salutis suæ fore certum, omniaque pessum itura, quod eos minime velle manifestum est. (h)

32. *Plurium suffragiorum* prærogativa ideo necessaria est, quod alioqui publicis consiliis exitus nullus dari posset. Scilicet ita, ut quod plures voluerint, hoc omnes & singuli velle censeantur;

neque minus id ipsum totius populi voluntas est. (i)

33. In ejusmodi consensionem democraticam populi facile descendunt, siquidem omnium in eo fœdere conditio, spes, & ratio, par est; nec quisquam magis se superatum iri, quam alios superaturum præsumere potest. (k)

34. Neque dubium, quin fœderati, suum illum consensum de omnibus rebus, quæ ad salutem utilitatemque communem ullo modo pertinent, intellectum velint: etiamsi contingat, ut saluti commodisque paucorum aliquid adverteretur; salva enim res communis esse non posset, si ratio ejus non vinceret utilitatem privatam. (l)

35. Adeo, ut ne vitæ quidem, rebusque singulorum propriis, boni communis causâ, parci velle videantur. In hoc enim pulcherrima consensio generis humani relucet; ut tanto quisque melior civis reputetur, quanto libentius vitam opesque pro patriâ sua exponit. *Vid. Grotium lib. 1. cap. 4. n. 7.* (m)

36. Proinde tali casu eveniente, tum ei, in quem fors incumbit, non fit injuria, quod absque suo merito patiatur malum; in hoc enim

A 3

cum

^a (e) *d. l. §. 22.* (f) *d. l. §. 23.* (g) *d. l. §. 25.* (h) *d. l. §. 27.*

(i) *d. l. §. 28.* (k) *d. l. §. 31.* (l) *d. l. §. 31.* (m) *d. l. §. 33.*

cum aliis consensit. Proinde nec resistere illi, populo per plura consentienti licebit. (n)

37. Nec quicquam refert, quod ad vim obligandi attineat, utrum rectius an pejus major pars sentiat; alioqui lis super hoc iudicium identidem ad primam reduceret confusionem, quam ut omnium malorum maximum cives super omnia vitare voluerunt. (o)

38. Quod si tamen, coitione facta, pars major palam id ageret, ut reliquos non modo superaret semper (quod in rebus mediis ferendum) sed etiam *vita bonisque* pro lubitu exuerent, dicendum videretur, pauciores separare se posse; proinde & resistere. (p)

39. Neque enim consenserunt in id, quod scopum societatis institutæ penitus everteret. (q)

40. Immo fortean nec singuli plane, si qui ad mortem manifestâ injuria vocarentur, vi primæ consensionis ad ferendum tenerentur. (r)

41. Enimvero ingentis boni communis causa, posse extendi obligationem expressam usque ad *mortis patientiam*, ratio juris idonea, quæ prohibeat, nulla profertur. (s)

42. Sed cum à morte homines efficacissime abhorreant, non potest dici, quod primi condiores civitatis, commune fœdus, quo pars minor populi tenetur eo quod plures volunt, ad mortem sine ullâ causâ ferendam durare voluerint. *Vid. Grotius d. lib. 1. cap. 4. n. 7. (t)*

43. Concludimus igitur, in *Democratia*, sive populari Imperio, singulos teneri ad ferendas injurias totius populi, exceptis hiis *duobus casibus*, qui commemorati sunt, §. 38. (v)

44. Tu dices: *pars minor semper contendere potest, aliquem ex his casibus esse commissum, & sic vis illius fœderis enervabitur.* Quasi non *vana in omnes opiniones versari possint*, ut Livius ait. Hoc agimus, ut sano iudicio termini statuatur, non ut detorsiones ineptæ evitentur, quod nulla ratio præstare potest. (x)

45. Plane ex his sequitur, *Civitatem*, id est, majorem populi partem, adversus singulos fieri posse ream injuriæ. (y)

46. Quod enim mentem fidemque pacti egreditur, non potest non injuriam censerî; Respublica autem per conventionem de vitâ

bo-

(n) d. l. §. 34. (o) d. l. §. 35. (p) d. l. §. 39. (q) d. l. §. 40. (r) d. l. §. 42. (s) d. l. §. 43.

(t) d. l. §. 44. (v) d. l. §. 46. (x) d. l. §. 47. (y) *Ibid. lib. 1. Sect. 11. cap. 17. §. 1.*

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ 7

bonisque omnium defendendis constituitur, quæ conventio tam violari, quam servari potest. (z)

47. *Hobbes* dicit, non esse pactum inter pauciores & plures, quatenus hi corpus constituunt; sed inter singulos cum singulis: ideoque plures, cum singuli non sint, sed jus omnium prærogativa suffragiorum nacti, haudquaquam ex pacto teneri. *Hobbes de Cive cap. 5. §. 7. & cap. 7. §. 7. & §. 12.* Ad hæc, nostra sic ratio est: (a)

48. Non est dubium, quin omnes in reciproca stipulatione ac sponfione, eum imprimis casum spectaverint, quo unice obligationis usus erat futurus, nempe, quo ad suffragia de rebus communibus multitudo vocaretur. (b)

49. Dum itur ad suffragia, nemo in superiore numero est, qui non ex pacto reliquis teneatur, & quidem in eum maxime eventum, si ex plurium numero ipsum esse contingat. (c)

50. Ubi nemo obligationis est expertus, ibi universos obligari oportet; vinculum enim personale fidei, quo omnes obstricti sunt,

prætextu universitatis eludi nulla juris ratio permittit. (d)

51. Quod si nulla fœderis ratio inter plures, qui consentiunt, & reliquos esset, scire cuperem, quid impediret, quominus major pars suo consensu dissolvere posset *Rempublicam*. Atqui non esse hoc in eorum potestate, docet ipse *Hobbesius*, idque vi fœderis primitivi, cap. 6. §. 20. (e)

52. Ex his palam fit, eos qui prætextu numeri prævalentis latrocinium exercent, rectè perfidos injuriosque in *democratia* dici. (f)

53. Tamen extra duas illas species supra collocatas nullum aliud exceptionis specimen agnoscere possunt, qui nolunt populum in eandem confusionem recidere, quam vitare voluerunt. (g)

54. Nisi quod de rebus divinis propria consideratio est, de qua suo loco agetur. (h)

55. Nisi & diserte initio constitutæ *Reipublicæ alie* sint res expressæ, in quibus prærogativa suffragiorum non obtineat. Quod tamen in *democratico statu* raro solet fieri. (i)

CAP.

(z) *Ibid.* §. 4. (a) *Ibid.* §. 6. (b) *Ibid.* §. 11. (c) *Ibid.* §. 12.

(d) *Ibid.* §. 13. (e) *Ibid.* §. 18. (f) *Ibid.* §. 20. (g) *Ibid.* §. 21. (h) *Ibid.* §. 22. (i) *Ibid.* §. 23.

CAP. III.

Quo probatur, idem quod pars major potest in Democratiâ, etiam posse Reges, & Optimates.

Sed *Popularia Imperia*, imprimis *Smajora*, omnibus seculis plena confusionis & turbarum fuere.

Quas ut evitarent, pleræque gentes jus imperii certis hominibus, iisque vel singulis, vel paucis, concedere maluerunt. Unde *Aristocratia*, aut plerumque *Monarchia*. (a)

2. *Pertaesus*, inquam, discordiarum *populus* desinit velle certare suffragiis. Proinde Imperium ita desert aliis, ut *multitudo de summâ Republicâ amplius non arbitretur*. (b)

3. Quod argumento est, *illum abdicasse semet Imperio*, amissâ ratione unicâ exercendi juris sui. (c)

4. Hoc jus amissum non est, nec potest alibi esse, quam penes eos, quibus id *populus* datum voluit, expresse vel tacite, videndo scilicet atque experiendo. (d)

5. Nec omnino illud jus, aut minus, aut majus esse potest, quam

fuit apud *multitudinem*, prærogativâ suffragiorum, ad imperii vim discretam. (e)

6. Unde liquet falsum esse, *quod populus universus semper suis Principibus superior sit*; aut Rex sit quidem singulis major, at minor universis. (f)

7. Nam ut *pars major* populi nullam supra se potestatem agnoscit, ita *Principes* (sub quibus & *Optimates* comprehendo) simpliciter recepti nihil habent superius. (g)

8. Ejusmodi vim Imperii, quâ & singuli & universi constringantur, in *Democratiâ* nemo recusat. Nec videas illam homines negare, in ejusmodi civitatibus *Aristocraticis*, ubi ingens numerus Imperantium habetur, velut hodie *Venetiis*, & in *Frisiis*. (h)

9. Nemo dubitat, quin magnus Patriciorum Senatus *Venetiis* idem jus habeat, quod olim *pars major* populi, cum civitas democra-

(a) Vid. Auctot in *Op. Mai. lib. 1. Sect. II. cap. V. §. 1.* (b) *d. l. §. 8.* (c) *d. l. §. 9.* (d) *d. l. §. 15.*

(e) *d. l. §. 16.* (f) *d. l. §. 24.* (g) *d. l. §. 25.* (h) *d. l. §. 36.*

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ.

craticè regeretur, habebat; idemque in omnibus Aristocratiis laxioribus animadvertas. (i)

10. Sed qui summam rerum pauci admodum, vel singuli tenent, hi controversiam patiuntur. Quod argumento est, *invidiâ insolensidque parendi magis, quam juris ratione, plerosque hominum agitari in contrarium.* (k)

11. Quippe vinculum obligationis in omni genere civitatis, quæ simpliciter instituta est, eodem modo se habere, ratio validissimè evincit. (l)

12. Prorsus enim quod fœdus in *Democratia* singuli cum singulis ineunt cives, quo se parti majori spondent parituros, id in diversis formis super placitis *Principum & Optimatum* fieri palam est. (m)

13. Multi, pauci, an singuli

(i) d. l. §. 37. (k) d. l. §. 39. (l) d. l. §. 40. (m) d. l. §. 41.

sint, quibus se parituros spondent, nihil ad summam obligationis conferre, vel ex eâ detrahere potest. (n)

14. Ex eodem fundamento sententia illorum evertitur, qui *mutuam subjectionem* inter populum & Imperantes existere volunt. Ita, ut populus universus *rectè* imperantibus parere debeat; principes autem *male* imperantes populo subjiciantur, ut in castris ad Trojam:

*Καὶ τοῖς Ἀτρεΐδαϊς ἢ μὲν ἡγῶνται καλῶς
Παραίμεθ', ὅταν ᾖ μὴ καλῶς, ἢ παροίμεθα.*

id est, eodem metro,

*Es nos Atridis, si quidem bene imperent,
Parebimus; sin minus, non parebimus.*

Euripides Iphigen. in Aul. v. 927. quod omnis confusionis initium & fundamentum sit oportet. Vid. *Grotius, lib. I. c. 3. §. 9. (o)*

(n) d. l. §. 43. (o) d. l. §. 50. seqq.

CAPUT IV.

Quo rationes contrarie examinantur.

Argumentum I. quo dissonantes utuntur, *quod is qui actum constituit, superior sit constituto, neutiquam universale est.* Fallit enim in his, quæ primo voluntatis, postea sunt necessitatis; ut in

eo, qui se domino sponte mancipat, omnique die in matrimonio videmus, quo mulier eligens virum non desinit inferior esse electo, idemque in adolescentibus curatores suos eligentibus l. 2.

B

§. 4.

§. 4. & sequ. n. de His qui pet. tut. & curat. (a)

2. Nec firmiorem II. illud habet sequelam, *Reges sunt propter subditos, ergo hi sunt superiores, Brutus in Vind. contr. tyr. qu. 3.* quod vel pupilli & tutoris exemplo apparet, ex eorum genere esse, quæ sæpe, non quæ semper obtinent, utcunque Apostolus eo quoque utatur *Ep. I. ad Corinth. cap. 11. Nempe iis, de quorum subiectione jam constat, hæc ratio bene inculcatur; non ut inde subiectio dubia probetur.* (b)

3. Tertium argumentum: *Potestas imperantium pendet atque perfecta est à voluntate populi, quæ non præsumitur hæc esse, ut universi unius imperio subiciantur. Brutus d. tract. & quæst. 3.* Resp. voluntas è verbis colligi debet; hæc ubi indefinita sunt, voluntatem quoque universalem oportet accipiamus: populus transtulit omne jus suum; non potest igitur quæri, an fecerit, quod factum esse videmus. (c)

4. Quod autem IV. aliqui volunt, *mandati obligationem inter populum & Imperantes intercedere, est injurium in summas potestates; quin si electio & prima constitutio regis mandatum infe-*

rat necessario, quid ni & maritalis, & Curatoria potestas, ad naturam mandati exigantur? (d)

5. Plus valoris inesse videtur petito è *sacris literis* argumento, ubi fœderis longe alia, quam nos collocavimus, ratio tradatur. (e)

6. Fœdus esse (narrat ita Junius Brucus in *quæst. 2.*) *inter Deum, populum, & Regem, quod fururi sint populus Dei.* Cujus sanctio sit: *si perseveraveritis in malitia, tam vos, quam Rex vester peribitis, lib. 2. Reg. cap. xi. v. 17. & 2 Chron. xxiii. v. 16. & lib. 1 Sam. c. 12. v. 16, 17. & ult.* (f)

7. Duos hic esse volunt reos promittendi, qui in solidum singuli obligentur, Regem & populum; uti de duobus reis nota juris est doctrina, *tit. n. & Inst. de duobus reis, nempe universitate hominum unius personæ vicem sustinente.* (g)

8. Regem igitur, si populus regem Dei violet, teneri ad hanc promissionem integre præstandam. Proinde ad cogendum quoque populum, uti stet promisso, puniendumque, si qui fidem rumpere sint ausi. (h)

9. Sic populum quoque, deficientem Regem quasi e fugâ re-

(a) Vid. Auctor in *Op. Mai. d. lib. 1. Sect. 11. cap. VI. §. 5. seqq.* (b) *ibid. §. 7.* (c) *ibid. §. 9.*

(d) *ibid. §. 12.* (e) *ibid. §. 20.* (f) *ibid. §. 30.* (g) *ibid. §. 31.* (h) *ibid. §. 32.*

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ. 11

retrahere, & coercere debere. (i)

10. Nō faciat, fore ut populus delicta Regis luat, ut, exempla sunt in *lib. 2. Samuel. cap. 8. & ult.* Absurdum fore, si populus ad præstanda luendaque Regis facinora teneatur, & impedire illa non possit; *cum ultra id quod potest nemo teneatur.* (k)

11. Ad hæc nos ita: verum est, populum vi fœderis cum Deo pacti, non debuisse Regibus obedientiam; in tantum *ut contra leges Ipsius delinquerent.* Sed nihil profertur, quare populus debendi reus in solidum fuisse dicendus sit. (l)

12. Quippe in delictis, contra leges admissis, obligatio ad pœnam non egreditur personas delinquentium. Quæ tam juris divini, quam naturalis, & civilis, notissima regula est. *Deuteron. c. 24. v. 16. Ezech. c. 18. v. 20. lib. 11. Reg. c. 14. v. 6. lib. 11. Chron. c. 15. v. 5.* (m)

13. In juris quoque disciplinâ

inauditum est, *duos reos* in maleficiis per conventionem expressam constitui; accidit quidem, ut plures ex eodem delicto in solidum teneantur, sed hoc singuli suo facto, non paciscendo, vel promittendo, contrahere solent, aut possunt. (n)

14. Populum utique infontem ob peccata Regum fuisse punitum, nuquam probatus. Nam vix est, ut in exemplis modo propositis, & si quæ alia publicæ administrationis delicta in plebem expiata sunt, subjecti se non participes etiam committendo fecerint. *Grotius lib. 1. c. 2. §. 10. in fin.* (o)

15. Nihil etiam vetat respondere, pestem atque famem fuisse mala, quibus Deo placuit ad populum suum visitare, propter alia peccata, quorum materia non defuit; ut necesse non sit, dicere, populum Israelis fuisse meritum Regis, quod is maleficio personali suo contraxerat. (p)

(i) *Ibid.* §. 34. (k) *Ibid.* §. 35. (l) *Ibid.* §. 37. *Jegq.* (m) *Ibid.* §. 39.

(n) *Ibid.* §. 40. (o) *Ibid.* §. 48. (p) *Ibid.* §. 50.

CAP. V.

*Quo superior sententia confirmatur ex Jure Romano,
& Literis Sacris.*

PLacet his rationibus, ex sana philosophia petitis, subjungere probationem sententiæ superioris, ex Jure Romano, & è Sacrà Scripturâ; quæ sunt duæ præcipuæ auctoritates, quibus in hoc genere liceat uti. (a)

2. Summa probationis ex Jure Romano petita, est in verbis Ulpiani l. 1. *π. de Constitut. Princ.* unde ita colligimus: *Princeps Romanus tantum potestatis habuit in populum, & res imperii, quantum populus ipsemet antea tenuit, & exercuit; atqui populus Romanus, ante translatum in Cæsares imperium, habuit liberam nullique subjectam potestatem; proinde non potest fieri, quin etiam princeps æque postea liberam, & absolutam, nullique subjectam potestatem habuerit.* Prima positio in verbis Ulpiani: *populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem contulit.* (b)

3. Altera positio superioris argumenti est, quod *populus antea liberam & absolutam potestatem ha-*

buorit, tam evidens est, ut probationis non indigeat. (c)

4. Nec est in mundo, qui actiones *liberi populi* (nam talem ponimus nullius alterius potestati subjectum) impedire vel coarctare possit. Proinde nihil est, quod conclusionem impedire queat: *princeps Romanus habuit liberam, & absolutam, nullique subjectam potestatem.* (d)

5. Hæ rationes ex Jure Romano, rectaque ratione, propositæ, Sacris etiam Literis conveniunt; passim enim in Veteri Novoque Testamento sparsa videmus monita de obsequio regibus, & potestatibus præstando, non tantum bonis & æquis, sed etiam duris & difficilibus, *Petri Epist. 1. cap. 2. vers. 18.* nec usquam limitationes occurrunt, aut exceptiones, quibus liceat civibus se opponere dictatis regnantium. (e)

6. Quin imo Principes simpliciter constitutos habere *jus*, id est, potestatem, singulos cives, juris

(a) d. lib. 1. Sect. II. cap. VII. §. 1.
(b) d. l. §. 2.

(c) d. l. §. 8. (d) d. l. §. 9. (e) d. l. §. 10.

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ. 13

juris prætextu, vitâ bonisque spoliandi, ex autoritate sacrâ probari posse videtur; non ut injuriæ ac insolentiæ principum, bonæ justæque fiant; sed quia cives obligantur ad patientiam, nec ideo se principum imperio subducere, vel iisdem vi resistere possint. (f)

7. Probatio petatur è *lib. 1. Sam. cap. 8. vers. 9.* & 11. ex loco illo celebri Samuelis. Populus Israël, qui adhuc gubernatus erat manu divina per Prophetas & Judices, cœperat insolescere, & aversari illud invisibile sceptrum, quod mente solâ venerari poterant; regem petere vicinarum gentium exemplo in animum induxerunt. Hac occasione Propheta jussu Dei proposuit universo populo, quæ potestas regis, quem sibi postulabant, esset futura; *hoc eris* inquit Samuel, *jus regis, qui vobis imperitabit, eripiet vobis filias, & agros vestros, ac dabit servis suis, ac ita porro.* (g)

8. Jam dixi, quale *jus* ibi sit intelligendum, non æqui pique regis officium, quod longè aliter describitur in Deuteronomio, *Cap. 17. v. 14.* & *seq.* sed *consuetudo* dominationis, quæ tamen juris effectum haberet in subjectos imperio, quatenus eos obligaret, ut

diximus, ad patientiæ legem. (h)

9. Nam alterutrum necesse est; aut Samuel hanc regis potestatem exposuit, ut populus sciret quid patiendum foret; aut hac mente fuit, ut animaret, ac instrueret eos ad oppositionem. (i)

10. Sed posterius a scopo, quem in hoc textu habuit, alienum est; id enim egit, ut populum, si potis esset, a rege petendo absterret, quod assequi non poterat, si præmonuisset eum, quid a rege non esset ferendum; sed ad illum finem pertinebat, docere, quid patiendum foret. (k)

11. Satis constat, esse non paucos interpretes, qui hunc locum aliter reddiderint, quam vetus interpres Latinus, Germanicus, & Belgicus post *vers. 6.* (l)

12. Nam Tremellius vertit: *ratio Regis*, Scaliger 1. *epist. 15. modus Regis*. Belgæ recentes, *de wpa. se des kionlugs!* ut etiam Piscator, *des kionlugs wesse*. Sed forte nihil opus est, à celebriori significatione vocis *מלכות*, quæ *jus* significat, recedere, eo quo dictum sensu. (m)

13. Hinc liquet, nullius momenti esse objectionem, quæ ab exemplo Achabi adversus Nabothum, similibusque desumitur.

B 3

Quip-

(f) *d. l. § 11.* (g) *d. l. § 12.*

(h) *d. l. § 13.* (i) *d. l. § 14.* (k) *d. l. § 15.* (l) *d. l. § 16.* (m) *d. l. § 20.*

Quippe jus illud Regium non tollit impietatem diritatemque facientium injurias, sed tantum obligat ad patientiam cives; ut sci- rent, non modo parendum esse τοῖς ἀγαθοῖς ἀλλ' ἐπιεικῶς, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολοῖς, non tantum bonis & æquis, sed etiam iniquis, ut Petrus *Epist. 1. cap. 2. v. 18.*

Bonus & æquus ad exemplum

Ulyssis, in *Odyss. l. vs. 689. sqq.*

Οἷοι' Ὀδυσσεύς ἴσκει μὲν ἰμαρτίοις τῶν κούριον

Ὅυτι τινὰ βίβας ἰξάνειν ἔτι τι εἰπὼν
Ἐν δήμῳ ἦτ' ἴσκει δίκην θεῶν βασιλῆων.

Qualis apud veteres divus regnabas
Ulysses,

Qui nulli civi, dicto, factove, nocet:
Scilicet hoc Regem Dis immortalibus
æquat. (n)

(n) d. l. § 25 & 29.

C A P. V I.

De Summæ Potestatis definitione, & differentiâ.

SUMMA POTESTAS est Facultas Smoralis regendi civitatem, cujus acta nullius humanæ voluntatis arbitrio infirmari possunt. *Grotius lib. 1. cap. 3. §. 6. in pr. (a)*

2. Differentiæ hujus argumento, pleraque difficilia quæstionum, circa hoc caput moveri solita, suis quæque locis conficiemus. (b)

3. Dividitur à multis in Majestatem Realem atque Personalem; quarum illa universo corpori civitatis, hæc paucis vel uni Imperantibus conveniat. (c)

4. Sed vitiosam hanc esse divi-

sionem putamus, quoniam si Majestas sit jus summum, fieri nequit, ut duplex sit, non magis quam in una linea dentur duæ summitates. (d)

5. Potest quidem fieri, ut optimatibus, aut principi, aliquid detractum, vel circumscriptum, ordinique diverso datum sit; verum hoc inquam ad divisionem *Majestatis Personalis* referendum. (e)

6. Nihilo melior est distinctio *Majestatis in Delegantem & Delegantam*: nam si illi, qui delegant Im-

(a) d. lib. 1. Sect. III. cap. 1. §. 8. (b) *Ibid.* §. 9. (c) *Ibid.* §. 11.

(d) *Ibid.* §. 12 (e) *Ibid.* §. 13.

Imperantes, horum acta possunt infirmare, planum est, quod delegantes non transfulerint, sed reinucriunt summam potestatem, legatosque habeant, ut ministros. (f)

7. Si infirmare illa nequeant, palam est, quod delegantes potestatem summam habere desierint; proinde, quod transfulerunt, hoc

ipsis non recte amplius adscribitur. (g)

8. Scilicet, auctores harum divisionum tenent, in populo universo semper residere summam potestatem: quod cum ratione modò improbavimus, adeoque & divisiones illas rejici consentaneum est. (h)

(f) *Ibid.* §. 17.

(g) *Ibid.* §. 18. (h) *Ibid.* §. 20.

C A P. V I I.

Continuus Monita de aliis Imperii differentiis.

Sunt, qui ex aliis quoque rebus differentiam *summæ potestatis* colligunt. Primo interesse putant plurimum; quâ *forma* Reipubl. civitas gubernetur, monarchiâ, vel plurium imperio? & in *monarchiâ*, sit ne despoticum, an civile Regnum? (a)

2. Sit ne patrimoniale, an quasi fructuarium? populoque volente, an invito constitutum? (b).

3. Utrum *eligantur*, an *successione* gaudeant Imperantes? temporalis, an perpetua sit potestas? (c)

4. Nonnullis quoque parvitate, vel magnitudine civitatum, jus summi imperii visum fuit variari;

denique, nominum titulorumque species hominum judicia sæpe præstringit. (d)

5. Nos ex illis omnibus nihil ad *summitatem Imperii* tollendam, augendam, vel minuendam facere putamus. (e)

6. Nam quod ad *formam* regiminis attinet, hoc superius satis refutatum est. (f)

7. Plus discriminis inter heriles sive Despoticas, & civiliores monarchias; ut & patrimoniales atque fructurias, consistere videtur. (g)

8. Sed tenendum, in hoc capite non quæri, de majori mino-
rique

(a) *d. lib. 1. Sect. 111. cap. 11. §. 1. et 2.*
(b) *d. l. §. 3.* (c) *d. l. §. 4.*

(d) *d. l. §. 5.* (e) *d. l. §. 6.* (f) *d. l. §. 7.* (g) *d. l. §. 10.*

rique efficaciam imperii; verum, an unum præ altero magis minusve *summum* sit imperium, quod heic negatur. (h)

9. Dabimus, loco rationis exemplum: patris in liberos potestas Jure Gentium, & Civili aliquantò minor habetur, quam dominorum super servos; Patria tamen potestas æquè est summa & absoluta, quam Dominica potestas. (i)

10. Præterea, nec electionis, successionisque differentiâ, juris rationem, respectu summæ potestatis, mutari, *suprà dictis* consentaneum est, & facile probatur. (k)

11. Etenim *Successiva* Imperia, quæ quidem voluntaria sunt, initium ab electione habuere. Nec plane aliud est successio, quam juris initio ab eligentibus statuti continuatio. (l)

12. Quidam in definitione Majestatis requirunt, ut *perpetua* sit potestas; quasi temporarium Imperium non esset summum; sed hoc à philosophiâ, & à juris ratione, alienum putamus. (m)

13. Quippe natura rerum moralium, non à *tempore*, sed ab *effectis* æstimatur, qui possunt iidem esse in brevi, ac in longiori tempore; quo facit, quod

nec in Jure Civili temporis adjectio vim naturamque domini, aut obligationis, alioqui mutat. *Dixi ad tit. ff. de eo quod cert. loc.* (n)

14. Æque igitur summam, absolutamque potestatem, habent Rectores *annui* Civitatum, quam perpetui. (o)

15. *Magnitudinem* parvitatemque civitatum nihil facere ad diversitatem summi Imperii, modo superiorem non habeant, facilius intelligitur; nisi quod enormis quandoque differentia hominum judicia distrahit. (p)

16. Postremo, sæpius evenire docent historiæ, ut *nomina* summæ potestati consueta tribuantur iis, qui rem nullo modo habent; quod de Regibus *Laconicis*, & *Germanis* olim; hodieque de *Polonis*, ipsisque, pene dixeram, *Cæsaribus*; ne de Venetorum, aut Genuensium Ducibus loquar; adfirmari potest. (q)

17. Denique, summam potestatem evidenter aut tolli aut minui putant multi, cum in Regno constitutum est, ut decreta principis non aliter valeant, quam si in aliquo *Senatu* recognita, & approbata sint. (r)

18. At hoc ejusmodi est, quod sæpe fallit, cum plerumque magis

(h) d. l. §. 11. (i) d. l. §. 12. (k) d. l. §. 35. (l) d. l. §. 36. (m) d. l. §. 46.

(n) d. l. §. 47. (o) d. l. §. 48. (p) d. l. §. 51. (q) d. l. §. 54. (r) d. l. §. 57.

gis id *prudentiæ*, quam juris sit institutum, non ut inde vis Imperii pendeat, sed ne Principes decipiantur à supplicantibus. Vid. *l. unic. C. Quando Imper. & Gro-tius, lib. 1. c. 3. §. 18. (s)*

(s) *d. l. §. 58.*

C A P. V I I I.

Quatenus Summa Potestas per Fœdera mutetur.

Paritas civitatis adeò nihil detrahit juri summæ potestatis, ut non alibi magis doctrina ejus conspicua sit, quam ubi singulis urbibus Imperia terminantur. (a)

2. Sed per victorias, aut utilitate suadente, factum est, ut in majora corpora plures populi coalescerent, quod vel per *unionem* civitatis, vel per modum *fœderis arcti*, contingere solet. (b)

3. *Prior ratio* extinguit summam potestatem, ita ut qui prius imperabant, nunc imperata faciant; nam quæ antea fuerant civitates, jam membra majoris civitatis facta, nihil aliud, quam subiecti corporis partem, constituunt. (c)

4. *Fœderis arctioris*, ubi tamen non fiat *εὐγγυσις πολιτείας*, variæ sunt species, quarum nulla summam potestatem lædit. (d)

5. In universum, est vel æquale, vel inæquale. *Fœdus æquale* non officere summæ potestati, per se patet; saltem restringit libertatem faciendi, quæ velis in ea re, de quâ convenit, quod etiam in naturali, plenissimâque libertate, potest fieri. (e)

6. Exemplum præbet Respublica *Belgarum* unita, quæ fœdere Trajectino arctissime quidem est conjuncta, verum salvâ majestate singularum Provinciarum. (f)

7. De *fœdere inæquali* plus est dubii; inprimis distinguendum, utrum onus transitorium, an permanens, alterutri imponatur. (g)

8. Nam si qua *præstatio*, ratione sumptuum belli, redimendæve injuriæ, uni præ altero injungatur, id palam est, non officere juri Majestatis. (h)

9. Observandum est etiam, posse

(a) *d. lib. I. Sect. III. cap. III. §. 1.*
 (b) *Ibid. §. 5.* (c) *Ibid. §. 6.* (d) *Ibid. §. 7.*

(e) *Ibid. §. 8.* (f) *Ibid. §. 14.* (g) *Ibid. §. 21.* (h) *Ibid. §. 22.*

se fieri, ut tales focii certo respectu se habeant ad instar *unius civitatis*; scilicet, in ejusmodi ditionibus, quas jure belli communiter partas per commune concilium regunt. (i)

10. Quin etiam *cogi, & plecti* potest focia civitas, quæ legibus fœderis satis non faciat; quæ res adeo non tollit jus summæ potestatis, ut ne quidem fœdus inæquale constituat. (k)

11. Quin etiam, qui bello victus cogitur victori solvere annum *tributum*, etsi perpetuum; is eâ re non amittit summam pote-

stamen: quia pecuniaria præstatio non impedit, quo minus is, qui tributum solvit, omnia imperandi acta libere in subjectos exerceat, neque desunt illustria præfentis & aliorum temporum exempla. (l)

12. Eâdem ratione dicendum, ne quidem *feudalia* Imperia, etsi habeant quem dominum appellent, cui servitia præstent, minime tamen jus summæ potestatis hoc ipso desinere habere; modo qui subditi sunt vasallo, jus provocandi ad dominum non habeant. (m)

(i) *Ibid.* §. 31. (k) *Ibid.* §. 36.

(l) *Ibid.* §. 40. (m) *Ibid.* §. 41.

C A P U T I X.

De fundamento imminuendæ Majestatis, seu Summæ Potestatis.

Probavimus pridem, in *Democratia* minorem populi partem non obligari ad patiendum illa duo extrema, quæ excepimus. c. II. §. 38. (a)

2. Verum in *Monarchiis* præsertim conspicuæ sunt leges, quibus principis potestati subinde non nihil eximatúr. (b)

3. Nam in *Monarchia*, Imperantes ex pacto subditis fieri posse quodammodo obnoxios, ratio clarior, quam in *democratia*, docere potest. (c)

4. Nam in *populo universo* partes, fœdus contrahentes, in eodem ipso populo, penes quem est imperium, sunt quærendæ. (d)

5. At

(a) *d. lib. I. Sect. III. cap. IV. §. 2.* (b) *d. I. §. 8.*

(c) *d. I. §. 13.* (d) *d. I. §. 14.*

5. At in *regno*, pars una contrahentiam è subjectis constat; alteram Imperans ipse constituit, ut apud Epirotas Reges jurabant *οὐτο μὲν ἀρχὸν κατὰ τῆς νόμου, ἐπινοῦν δὲ βασιλεῖαν διαφροσίνῃ κατὰ τοῦ νόμου*, se juxta leges recturos; *populus* autem, se Regi juxta leges dicto audientes futuros. (e)

6. Sed *Hobbes* negat, subjectos ut unam quid posse considerari, ideoque ex pacto jus quod est personale habere non posse; non sunt unum, *sic*, quamdiu sunt congregati; multo minus, postquam dissoluti, quilibet ad sua dilapsi sunt; maxime, si nullum tempus, quo cives rursus conveniant, sit constitutum; sicut in *Angliâ* fit, ad quam ille *sanctura* & ubique alludit. (f)

7. Sed ratio non valet; ad probandum, quod *populus* nullo modo faciat unitatem; quippe delatio Imperii à populo in Regem fit uno actu. Nec enim à singulis ultas, opinor, Rex unquam immediate fidem accepit. (g)

8. Populi decretam *Lex* appellatur. Legem nihil esse aliud quam communem *Reipubl.* sponsonem; *δημοκρατία κατὰ τὴν πάλαιον*, *sædus* universale, dixerunt sapientes, l. 1. *Ἔ.* 2. *πὲρ τῶν νόμων, ὅπου δὲ τῶν νόμων.* (h)

9. Qui vult, qui decernit, qui agit, qui jus transfert, numquid ille jus acquirere non possit? qui totum uno actu à sese alienat, an ille, quominus partem retineat, si res, de qua agitur, recipiat divisionem, impediri posset? (i)

10. Quid, si nunquam *populus* in unum conveniat, sed per oppida, territoria, per pagos dispersus Imperantes constituat, ut apud nos *annui Imperantes* eliguntur? nihilominus unum esse eam, ac jus personæ habere, statuendum est. (k)

11. Cum enim ex plurium consensu ubique concludatur, & omnium conclusiones in unum conjungantur, juris ratio nihil ex situ locorum mutatur. (l)

12. Quin etsi *populus*, post leges imperii dictas, resolute difflexerit, adhuc tamen jus, quod in constitutione imperii populo quaesitum est, durare suoque effectu non carere putamus. (m)

13. Quamvis enim *populus* non sit uno loco congregatus, manet tamen communione juris & fæderis sociata multitudo, à quo nihil vetat aliquid juris retineri. (n)

14. Cui accedit, quod *pactiones* illæ, quibus imperium fuit limitatum, contractæ sunt in eum casum,

C 2 sum,

(e) d. l. 5. 15. (f) d. l. 5. 16. (g) d. l. 5. 18. (h) d. l. 5. 24.

(i) d. l. 5. 25. (k) d. l. 5. 27. (l) d. l. 5. 28. (m) d. l. 5. 30. & 33. (n) d. l. 5. 35.

sum, ut conventu populi dissoluto, in regimine exercendo usum effectumque haberent. (o)

15. Id evidentius illustratur ex specimine *Democratiae*, nam in popularibus imperiis, post habitum de publicis negotiis conventum, omnes dilabuntur, administratio- ne rerum magistratibus commissâ, quibus nemo ex universo populo in iis, de quibus imperium habent, parere non debet. (p)

16. Quod si Imperium totum in eo statu retineant, nihil est causæ, quare non æque partem, salvâ juris ratione, servare possint. (q)

17. Verum instatur adhuc: *obligatio extinguitur, ubi persona cui debetur, deficit; ubi nemo est, qui exerceat jus, partesque exigendi occupet*: atqui tum evenit, quando populus stabilito Imperio dissolvitur, absque certo ordine redeundi in unum; neque enim singulis, vel paucis, facultas resistendi Imperio summo, sine summa consensione, permitti potest. (r)

18. *Responsi* locò exemplum proponemus: Populus Romanus Decemviris summam Reipubl. potestatem ad annum dederat, legum ferendarum causâ, sicut narrat Pomponius in l. 2. §. 24. *τ. d. O. I.*

Quæro, cum potestatem sibi prorogarent, ut ipsi, & factio sua, perpetuo Rempublicam occupatam retinerent; an tunc jure populus ei se opposuerit. Nulli, opinor, id dubium est; atqui populus erat separatus, nemo præter Decemviros imperium, nemo jus populi convocandi habebat. Exercuit tamen plebs tota suum jus, & statum Reipubl. amissum recuperavit. (s)

19. Ex his facile apparet, quam falsum sit, quod tradit *Hobbes* in d. cap. 6. §. 17. *sub fin.* populo sine tempore locoque repetendi conventus digresso, si interea temporis det alicui potestatem puniendi eos, qui leges transgrediuntur, eam necessario esse absolutam; ut vel ex *democraticis*, quæ modo adduximus, exemplis perspicue patet. (t)

20. Plane & *Grotius*, summæ potestatis acerrimus vindex, haud secus docet, quam Principem, partes Imperii non datas sibi vindicantem, hactenus privatum esse, nec cives ei ad obsequium esse obstrictos. (v)

21. Acquiescamus igitur in hac *videtur Hobbesiana*: Populum esse unum quid, eique jus aliquod rectè adscribi, quamvis nec congregatus

(o) d. l. §. 36. (p) d. l. §. 39. (q) d. l. §. 41. (r) d. l. §. 45.

(s) d. l. §. 31. (t) d. l. §. 53 (v) d. l. §. 60.

gatus sit, neque sciat tempus futuri conventus. (x)

22. Instat Hobbes: *Si potestas Imperantium limitatur, necesse est, ut id fiat à majori potestate. Hæc vel sine limite est, vel iterum cobibetur ab alia majore. Et sic tandem ad potestatem sine limite devietur.* (y)

23. Respondeo: limitationem aut accessum à conventionem singulorum, per quam Civitas fundata est, ita ut limitatio præcesserit Republicam; aut si populus jam pridem coactus in civitatem, imperium transfulerit, limitatio est ab illo populo, qui fuit major potestas, quam tunc erat is, cui imperium offerebant. Quem li-

mitem si Rex manifesto egredietur, eatenus non est Rex. (z)

24. Hinc liquet, non esse necesse, ut progrediamur ad ejusmodi potestatem in republ. infinitam, qualem sibi fingit Hobbes; siquidem causa limitans extra ordinem Reip. collocari potest ac debet. (aa)

25. Addamus exemplum: Rex constitutus est hac lege initio dicta, *ne jus habeat indicendi tributa, nisi maximo populi consensu.* Hujusmodi Rex habet vere summam potestatem, sed non integram. Si tributa solus indicat, imperium ejus hac parte est ipso jure nullum, nec quisquam ei hactenus parere debet. (bb)

(x) d. l. §. 68. (y) d. l. §. 78.

(z) d. l. §. 79. (aa) d. l. §. 81. (bb) d. l. §. 82.

C A P U T X.

De Legibus Fundamentalibus.

P Rincipem legibus esse solutum, est regula Juris Romani, l. 31. *π. d. legibus*; quatenus habent *δυναμιν αναγκαστικην*, vim coactivam scilicet. (a)

2. Qui enim cogi potest, is vel superiorem, vel parem dun-

taxat, habeat oportet. Quorum neutrum de Principe simpliciter constituto prædicare licet, ut vox ipsa *summa potestatis* loquitur. (b)

3. Nequidem excepimus leges Imperii *fundamentales*, quibus alioqui Principes teneri volunt.

C. 3. Non

(a) d. lib. I. Sed. III. cap. 7. §. 1. 179.

(b) ibid. §. 10.

Non quod hoc negetur, sed quia in Principatu simpliciter constituto nullæ præsumi possunt. (c)

4. Nihil audimus jactari frequentius, nihil videmus intelligi rarius, quam *leges fundamentales*, ut non immerito alicubi notat *Hobbes in Leviathane*, c. (d)

5. Ut sciamus quæ sint, præmittemus, *fundamenti* verbum id significare, quo tota structura nititur, & quod primo omnium ponitur, ut cuius suopte planum est. (e)

6. Leges igitur fundamentales erunt proprie *Constitutiones*, quæ in *fundando Imperio*, ante plenam ejus translationem stabiluntur, ut juxta eas *Respublica* exercetur. (f)

7. Jus habere populum tales statuendi, copiosè demonstratum est in *cap. præced.* etiam Imperantes illis teneri, jam dubio caret. (g)

8. Tollant autem, vel minuunt, leges fundamentales summam potestatem, an *arctius* duntaxat faciant ejus exercitium, ex qualitate sententiæque singularum est colligendum. (h)

9. Tollitur, si constitutum sit, ut nihil possit in *juribus imperandi maximis*, sine assensu *senatus*, vel *ordinum populi*. (i)

10. Species illa quidem est *societatis*, sed qui sociam, is habet parem. Qui habet parem, ille summus esse desiit. (k)

11. Quod si de certis illud capitibus statutum fuerit, tum non tolli, sed *minus* summam potestatem dicendum est. (l)

12. Non ratio contingit, Imperium Uni vel paucis sub hac conditione deferri, ut *salvæ sint leges fundamentales*, nec *tamen* illæ conditiones exprimantur, cujus rei vel hæc *Frisia* dare possit exemplum. (m)

13. Talis *adjectio* fit, vel quando *Respublica* noviter fundatur, vel in civitate jam pridem constituta; si talia verba usurpentur in *fundatione* novæ civitatis, vix quicquam efficacæ in illis esse videtur; nec enim apparet, quo pacto id genus adjectionis effectum habere queat, proinde nullius momenti, & ab initio, & in futurum esse oportet. (n)

14. Si quis tamen eo casu vim aliquam hæc verbis inesse velit, is per *leges fundamentales* intelligere posset ea, quæ in omnibus imperiis voluntariis supra diximus esse tacite excepta, c. II. §. 38. (o)

15. Verum si pridem constituta ci-

(c) *Ibid* §. 4. & 5. (d) *Ibid* §. 12. (e) *Ibid* §. 20. (f) *Ibid* §. 21. (g) *Ibid* §. 22. (h) *Ibid* §. 23. (i) *Ibid* §. 24.

(k) *Ibid* §. 25. (l) *Ibid* §. 27. (m) *Ibid* §. 35. (n) *Ibid* §. 36. (o) *Ibid* §. 38.

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ 23

civitas, novum alicui deferens imperium, ita stipuletur, quod crebrius accidit, non perinde nulla ac inutilis promissio videbitur. (p)

16. Intelligentur enim ea fundamenta civitatis, quæ tunc sunt, integra & immota relictum iri. (q)

17. Item eas leges, quæ prioribus Imperantibus, aut expresse impositæ, aut sine controversiâ observatæ fuerunt. (r)

18. Partes civitatis *integrantes*, ut ita loquar, non *ministrantes*, eaque collegia, quæ exercitium subordinatum habent jurium Majestatis, fore inconcussa. (s)

16. Conventus ordinum, populi, magistratuum in urbibus, jurisdictionum in agris, minime submotum iri. (t)

20. Existimamus porro & eas leges, quæ firmato pridem Imperio, per modum solennis conventionis, inter imperantes & subjectos legitimè stabilitæ sunt, hac mente, ut pro *fundamentalibus* habeantur, utrimque esse obligatorias. (v)

21. Denique eandem vim habere putamus in *statute* Reipublicæ, ad summam Imperii, & jura Ordinum spectantia, quæ lon-

go usu, tacitoque consensu Imperantium & subjectorum, indubitato recepta sint. (x)

22. At cavendum, ne *privilegia*, quibusdam civibus, aut Reipubl. membris, liberaliter & ex gratiâ principum indulta, cum legibus Reipubl. fundamentalibus confundantur; si quidem in his nulla conventio vim obligationis utrimque firmat, ideoque solohonestatis, nullo necessitatis vinculo, largitorem obstringunt. (y)

23. Quare monitis velim eos, qui de justitia armorum nostratum adversus *Hispanos* loquuntur, ne meritum causæ in violatione *privilegiorum*, ut loqui amant, statere velint. (z)

24. Nisi enim leges fundamentales *palam violatas* docere queamus, solâ possessione libertatis contenti esse deberemus. (aa)

25. Cæterum, conventiones non cum toto populo, verum certis hominum ordinibus initæ, minime pro fundamentalibus habendæ sunt; at hic articulus pertinet ad Caput de *promissis summæ potestatum*, de quibus *inferius*, cap. 24. (bb)

26. *Obligatio*, quæ ex fundamentalibus oritur legibus, haud aliâ

(p) *Ibid.* §. 39. (q) *Ibid.* §. 40. (r) *Ibid.* §. 41. (s) *Ibid.* §. 42. (t) *Ibid.* §. 43. (v) *Ibid.* §. 54.

(x) *Ibid.* §. 56. (y) *Ibid.* §. 61. (z) *Ibid.* §. 63. (aa) *Ibid.* §. 64. (bb) *Ibid.* §. 69.

alia esse potest quam *naturalis*; si quidem in eos, qui habent summam potestatem, vis civilium functionum intendi non potest, quoniam hæc ab *summâ potestate subjectis præscribuntur*. In nostra autem specie duo contrahentes, hæcenus pares, intelliguntur. (cc)

27. Sed naturalis obligatio est *duplex*, una *efficax*, altera *inefficax*; *Prior*, quæ non modo debitorem promissionemve tenet, sed etiam creditori, seu stipulatori, jus exigendi exequendique tribuit; & talis oritur etiam ex legibus hujusmodi fundamentalibus, inter Regem populumque sancitis. (dd)

28. Obligatio *inefficax*, oritur è privilegiis & promissionibus, à summâ potestate factis & indultis; nam tales, etsi juratæ, non dant exigendi exequendique jus iis, quibus aliquid concessum vel promissum est, exemplo servo-

rum, liberorum, & uxorum, adversus dominos, patres, maritos. (ee)

29. Ejusdem generis sunt etiam *Pacta generalia* cum regnantibus, aut regnaturis; quæ nihil quam officium boni Rectoris exprimunt, leges, quæ fundamentales appellantur, debent esse *speciales*, & nominatim aliquid derogare de juribus Majestatis. (ff)

30. Quando autem ejusmodi sunt leges fundamentales, quæ *communicationem* summæ potestatis in quibusdam duntaxat juribus inferunt, tum Imperantes non desinunt habere summam potestatem. (gg)

31. Nam etsi populo jus ex iis legibus quæsitum affirmamus, non ideo superiorem principem constituimus. Possunt enim actus esse nulli *ipso jure*, ad quod superior alius non requiritur. (hh)

(cc) *Ibid.* §. 70. (dd) *Ibid.* §. 71. § 99.

(ee) *Ibid.* §. 73. (ff) *Ibid.* §. 74. (gg) *Ibid.* §. 79. (hh) *Ibid.* §. 80.

C A P. X I.

De Juribus Majestatis majoribus.

JURA POTESTATIS, id est, summæ potestatis, vulgo non male *in majora* & *minora* dividuntur: ab illis incipiemus. (a)

2. Prin-

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. I. sect. III. cap. VI. §. 3.*

2. Principio certum est, sine gladii potestate nullam haberi posse Rempublicam. (b)

3. Unde duplex jus Majestatis oritur. Primum *vita ac necis*, alteram *jus belli*. (c)

4. A priori discrepat *Merum Imperium*: quod est jus animadvertendi in facinorosos, jure Magistratus, quod est ministerium summæ potestatis, competens. (d)

5. Sed huic imperio non adest facultas dandi *veniam* reis, aut damnatis; quod sub jure vitæ necisque omninò continetur. (e)

6. Porro ad jus vitæ necisque refertur constitutio locorum *asylorum*, quibus supplices contra vim privatam publicamque proteguntur. (f)

7. Altera pars juris gladii adversus *vim externam* comparata est. (g)

8. Cum enim universæ Civitatis motum & discrimen hæc res contineat, clarum est, non posse id ab alio quam à tota Civitate, hoc est, *eo qui jus totius habet*, exerceri. Quod omnium populorum juriumque consensu maximo traditur. (h)

9. Cujus est *bellum* decernere, ejusdem est sine dubio, pactio-

nes, quibus bellum finitur, id est, *pacem* contrahere. (i)

10. Paci adsimilantur *fœdera*, quæ sunt reliquæ conventiones diversorum populorum, principumve inter sese. (k)

11. Hinc oritur differentia inter *sponsiones & fœdera*, quorum illæ sunt conventiones, absque mandato, initæ à ministris summæ potestatis, de rebus ad ipsam pertinentibus, qualis *Caudina pax*, & *sponsio Lutatiana*, quas ideo populus ratas non habuit. *Liv. lib. 9. à pr. Polyb. lib. 3. cap. 5.* (l)

12. Hæc cohæret jus mittendi *legatos*, quorum ministerio fœdera contrahuntur; quales cum hoc effectu, *ut jure Gentium sancti habeantur*, nullis quam qui vere habent Majestatem, mittere licet. (m)

13. Atque hæc ad defensionem civitatis spectant, quo etiam pertinet jus *tributa*, & *vectigalia* exigendi, quod multi inter *minora* Majestatis *jura* referunt. (n)

14. Adeo perperam, ut nullum in omni Republ. pluris faciendum sit; nec aliud manifestius *κατασκευασθαι* absolutæ potestatis habeatur. (o)

D

15. Sunt

(b) d. l. § 4 (c) d. l. § 5. (d) d. l. § 6 (e) d. l. § 7. (f) d. l. § 15. (g) d. l. § 17. (h) d. l. § 19.

(i) d. l. § 22. (k) d. l. § 25. (l) d. l. § 27. (m) d. l. § 28. (n) d. l. § 30. (o) d. l. n. 31.

15. Sunt qui dicunt: *nulli principum in terris licere ab inuitis civibus exigere pecunias.* (p)

16. Habent hanc hypothefin, quod *proprietas* bonorum in Civilibus Imperiis relicta fit *privatis*, verum & Civitati aliquod dominium in bona civium tribuitur, quod non absurde *dominium eminentis* vocatur. Cujus hæc vis est, *ut ad Imperantes* (verba Senecæ) *potestas omnium, ad singulos proprietas pertineat.* Seneca lib. 7. de benefic. c. 4. (q)

17. Idque merito in numero jurium Majestatis collocatur; fundamentum habens in *consensu eorum, qui constituunt civitatem*, & à nemine quam ab eo; qui summum habet imperium, potest excerci. (r)

18. In quem singuli *ex pacto cum singulis* inito hoc jus transfulerunt, ut omnium atque singulorum rebus pro communi bono *inuitis estiam singulis*, uteretur. (s)

19. Sic tamen ut Respublica, cum primum poterit, ad *restituendum* plerumque teneatur. (t)

20. Quia certum est, populum quam minimo singulorum damno illud eminentis dominum fundare voluisse. (v)

21. Denique ex hac ratione defenduntur innumeræ leges, quæ duritiem & iniquitatem *contra singulos utilitate publicâ rependunt.* (x)

22. Fuerunt jura, quæ ad tutelam Civitatis pertinent, aut illuc referuntur. Sequuntur, quæ ad *internam administrationem* requiruntur. (y)

23. Tale omnium primo jus est *legum condendarum.* Quibus cum tota Reipubl. conformatio insit, palam est, à nullo quam qui habet summam potestatem eas posse proficisci. (z)

24. Non igitur plebes olim Romæ, non Senatus, non Prætores, non Jcti, auctores *legum esse* potuerunt. (aa)

25. Nisi quatenus summa potestas vim obligandi illis addere voluit, ut factum in *plebiscitis* lege Hortensîâ, in *Senatus Consultis* à principibus Romanis, *Dixi lib. 1. Digress. cap. 2. § 3.* (bb)

26. *Municipia* quoque, id est, Civitates majori subjctæ imperio, nihil contra jus commune illius Imperii statuere possunt. (cc)

27. Nisi consensu *summa potestatis*, atque ita, ut ejus voluntate semper abrogari possit. l. 9.

π. cct

(p) d. l. §. 35. (q) d. l. §. 36. (r) d. l. §. 39. (s) d. l. §. 42. (t) d. l. §. 44. (v) d. l. §. 45.

(x) d. l. §. 47. (y) d. l. §. 54. (z) d. l. §. 55. (aa) d. l. §. 56. (bb) d. l. §. 58. (cc) d. l. §. 59.

π. ad L. Rhod. l. 3. §. 5. π. de sepulchr. viol. (dd)

28. Sed jura provinciarum, quæ superiorem non agnoscunt, etsi *municipalia* sæpius nuncupentur, vere tamen sunt leges. (ee)

29. *Legislatoria potestas* jus quoque leges mutandi continet, nisi sint fundamentales. *Æquitas* etiam illa, quæ est *mitigatio juris scripti*, *legum sanctionibus contraria*, solius est *Majestatis*; quia vim continet mutandi l. 1. C. de Legib. (ff)

30. *Legum Ministri* sunt *Magistratus*, per quos cum universus *Reipubl.* ordo exerceatur, non possunt aliunde *Magistratus*, quam à *summa potestate* proficisci. (gg)

31. *Judicia* pertinent quidem maxime ad jus privatum. Sed constitutio & ordinatio illorum sine dubio est *juris publici*, ac *Majestatis*. (hh)

32. Etsi vero pleraque *judicia* per *judices* ut *ministros summæ potestatis* expediuntur, *summa ta-*

men provocatio salva semper est ad illam; sive appellandi, seu supplicationis, vel revisionis, aliove titulo. (ii)

33. Item, *jus avocandi* certas causas ad cognitionem Principis; quo quidem rarius utuntur boni Principes, separari tamen penitus à *summâ potestate* nequit. (kk)

34. Denique *jus Comitium* indicendi, solvendique, est in *monarchiâ* *jus Majestatis*. (ll)

35. In *plurium Imperio* *jus comitia* indicendi *summæ potestatis* esse nequit; quoniam ibi in comitiis ipsa potestas *summa* residet. (mm)

36. Ideoque nil ibi quam *ministerium* est; etsi per artes politicas fiat *magisterium*; At de his non agimus. (nn)

37. Quæ plura de hisce *juribus*, eorumque *œconomia*, dicenda sunt, ad partem operis ultimam reservantur, *Seçt. III.* (oo)

(dd) d. l. §. 60. (ee) d. l. §. 61. (ff) d. l. §. 65. (gg) d. l. §. 69. (hh) d. l. §. 74.

(ii) d. l. §. 76. (kk) d. l. §. 77. (ll) d. l. §. 78. (mm) d. l. §. 80. (nn) d. l. §. 81. (oo) d. l. §. 82.

C A P. X I I.

De Juribus Majestatis Minoribus.

MInora *Majestatis jura* ita distimur, ut vel ad *potestatem*, aut ad *utilitatem Imperantium* spectent. (a)

D 2

2. Quæ

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. 1. Seçt. III. cap. VII. §. 1.*

2. Quæ prioris sunt generis, ea vel in conferendis bonoribus, juribusque publicis, aut in privatis dispositionibus consistunt. (b)

3. Ad primam classem referamus primo, jus creandi Magistratus minores, qui per oppida & agros juri dicundo præsent, item jus creandi Patricios, Nobiles, Equitesque. (c)

4. Largiri facultatem docendi Artes studiorum, publicèque exercendi, id ubique etiam summæ potestatis habetur: atque hoc respectu jus condendi Academias huic numero adjicimus. (d)

5. Præterea homines constituere, qui legitimare natos contra præcepta legum, & creare Tabelliones, aliaque jussu summæ potestatis facere possint, quales in Germania Palatini Comites dicuntur, id haud dubiè Majestatis est. (e)

6. Nec ideo tamen minus ipsum jus ordinandi scribas, quorum fide instrumenta pro publicis à populo judicibusque habeantur (Notarios vocant) ad potestatem summam referri debet. (f)

7. Denique & ad hunc ordinem pertinet jus constituendi ce-

lebriores mercatus, quos *Nundinas* vocamus. (g)

8. Sed minores peculiaresque *nundinas* nihil vetat à Magistratibus ordinari. (h)

9. Ex eadem ratione constat, jus indicendi *ferias*, quibus judicia intermittantur, esse Majestatis. (i)

10. Sequantur ea, quorum effectus in *dispositionibus* inter privatos locum habentibus consistit. (k)

11. Proinde iis, qui extra matrimonium sunt nati, jus dare *legitimorum*, id cum excedat manifestos ordinariæ jurisdictionis terminos, pertinet ad Majestatem. (l)

12. Similiter jus restituendi *natalibus*, aureosve donandi annulos, quibus libertini homines fiebant ingenui, priscis Romanis pro jure Majestatis habebatur. (m)

13. Eos, qui *infamia* sunt notati, causis non redditis, integræ existimationi restituere, id etiam Principis opus est. (n)

14. Præterea adolescentes potestati curatorum subtrahere, *venidæque ætatis* data rebus suis ante tempus lege constitutum præficere, hoc est supra ministerium legum, adeoque Majestatis, l. I. §. 9. p.

de

(b) *Ibid.* §. 3. (c) *Ibid.* §. 4. (d) *Ibid.* §. 9. sq. (e) *Ibid.* §. 13. (f) *Ibid.* §. 14.

(g) *Ibid.* §. 16. (h) *Ibid.* §. 18. (i) *Ibid.* §. 20. (k) *Ibid.* §. 21. (l) *Ibid.* §. 23. (m) *Ibid.* §. 25. (n) *Ibid.* §. 26.

de Minor. t. t. C. de His qui ven. at. impetr. (o)

15. Eodem pertinet, concedere alicui, ut sine solennibus *testamentum* condat actumve alium præter legis præscriptum celebret, quod utique legum ministri permittere non possunt. (p)

16. Huc etiam pertinet potestas debitoribus *inducias* dando *moratorias*, quinquennales, aut non multo longiores, aliasve dilatorias exceptiones, non peremptorias; nec quicquam aliud, quo vires principalis negotii exhauriantur, ut sapienter rescripsit Imp. Constantinus, in *l. 2. C. de Precib. Imp. off.* (q)

17. Item iudicis sui jurisdictioni aliquem eximere, *judicesque dare extraordinarios*, id manifeste summi Imperii est. Quemadmodum & bona fidei commissio subiecta hoc onere liberare. (r)

18. Denique, *res immobiles* pu-
pillorum æque ac minorum permittere alienari citra causam necessitatis, posito quod hoc Lege prohibutum sit, est etiam Majestatis. Reliqua ex his dijudicari possunt. (s)

19. Superest, ut ea quæ ad *utilitatem* Imperantium pertinent,

breviter videamus. Inter quæ primo loco jus *monetæ* cudendæ merito refertur. (t)

20. Jus *publicandi* bona damnatorum, eaque in fiscum, vel ærarium condendi, sine dubio est Majestatis. Quia nec *fiscum* habere dicitur quam qui universæ Reip. præest, ideoque id inter *Regalia* est, *l. 10. ff. Ad municip.* (v)

21. Idem de *multis*, pœnarumque compendiis, tamen hæc non raro Magistratibus minoribus applicentur. sed lucra successuum, quæ ut *indignis* auferuntur, in solum fiscum rediguntur, tam jure Romano, quam moribus Gentium. (x)

22. Præterea pleræque nationes suis principibus ea, quæ *nullius* erant privati, concesserunt. (y)

23. Talia sunt *bona vacantia*, quæ dicuntur, eorum qui sine herede decesserunt. (z)

24. Agri inculti aut deserti, omniaque pro derelictis habita, inter quæ *thesauri* pro parte, vel toti. (aa)

25. Denique *feræ bestię*, volucres, pisces omniaque animalia, quæ cælo, quæ mari, atque terrâ continentur. (bb)

26. Secundum hæc ad Principem

D 3

pem

(o) *Ibid.* §. 28. (p) *Ibid.* §. 29. (q) *Ibid.* §. 33. (r) *Ibid.* §. *ead. seq.* (s) *Ibid.* §. 36.

(t) *Ibid.* §. 38. (v) *Ibid.* §. 40. (x) *Ibid.* §. 41. (y) *Ibid.* §. 42. (z) *Ibid.* §. 44. (aa) *Ibid.* §. 45. (bb) *Ibid.* §. 46.

pem pertinent *argenti & auri venæ*, terræ visceribus reconditæ, quæ etiam sua natura nullius in dominio sunt, nec non reditus *salinarum* (cc)

27. Denique, per Europam ita frequenter obtinet, ut *bona naufragorum* ejecta ad littora, cujusque Principis fisco, tota vel pro parte, acquirantur. vide tamen l. 1. *C. de Naufrag.* (dd)

28. Denique, ad hanc classem jurium Majestatis referuntur etiam modica *vestigalia*. (ee)

29. Qualia à *feudorum* interpretibus telonea seu gabellæ, portoria vel portuaria, & ripatica dicuntur. (ff)

30. Sed viæ publicæ, quas & *Regias* vocant, *portus*, *flumina* publica, non tantum huc spectant,

quod attinet ad vestigalia, quæ ibi colliguntur; sed etiam quia protectione, supremoque dominio, ad Principem pertinent. (gg)

31. Memorant & *Angarias* & *Parangarias*, tum plaustrorum, naviumque præstationes, ad transvehendos milites, arma, sarcinas, impedimenta exercituum, aliaque onera portanda. (hh)

32. Hæc & si qua sunt alia, fere sunt ea, quæ vulgò *Regalia*, voce strictius sumptâ, appellantur, in constitutione Friderici de Regalibus, *lib. 2. feud. tit. 56.* (ii)

33. Tamen & *Armandiæ*, & jus muniendi, & jus *Repressaliarum* ad hunc ordinem referri possunt. Quæ quid sint, *infra* videbimus, *cap. seq.* (kk)

(cc) *Ibid.* §. 50. (dd) *Ibid.* §. 51. (ee) *Ibid.* §. 59. (ff) *Ibid.* §. 60.

(gg) *Ibid.* §. 16. (hh) *Ibid.* §. 62. (ii) *Ibid.* §. 64. (kk) *Ibid.* §. 65. *seqq.*

CAP. XIII.

De Alienatione & Exercitio jurium Majestatis.

Jura Majestatis vulgò dicuntur *incommunicabilia*; salvâ videlicet potestate summâ. Multò fortius dicendum, quod in totum aliena-

ri nequeant, tamen exercitium aliis committi possit. (a)

2. Sed *majora* ne quidem exercitio tenus in totum aliis committi

(a) *Vid. Auctor in Op. Mai. lib. 1. Sect. III. cap. VIII. §. 1.*

si solent, quin semper, quod est ultimum in illis, sibi reservet Princeps, aut quicumque habet Majestatem. (b)

3. Sed qui magna illa jura sic exercitio tota habent, ut revocari nequeant, illi magis proprietatem & jus summum habere intelliguntur. (c)

4. Tales sunt, quibus in feudum jura majora conceduntur. Nam & *vassallis* rectè tribui summam potestatem jam pridem diximus. (d)

5. Exemplum non modò præbet Rex *Neapolitanus*, qui à Pontifice jura Majestatis accipit, sed & Principes, ut videtur, *Imperii Germanici*. (e)

6. Si qua *concurrentia* dentur *Imperia*, quibus duo vel plures in una ditione pro indiviso imperent, quos vocant *condominos*, ea est species *πολυκοιτηρίας*, quæ à nobis suo loco explicabitur; (f)

7. Sed in *simplicibus*, quæ unum corpus animamque præsentant, civitatis, *Magistratus* nihil est aliud quam minister summæ potestatis, ut nullius juris sibi commissi, vel proprietatem, vel exercitium habeat *independenter*. (g)

8. Ita *Magistratibus*, *Curiisque*

merum Imperium, sive potestas gladii, ad animadvertendum in facinorosos, permitti potest ac solet. (h)

9. At semper potestas summa, si velit, habet jus *avocandi* causas, vel *ignoscendi* damnatis, adeoque retinet jus vitæ & necis, quod transferre, salvâ quidem se ipsâ, hoc est, summâ potestate illæsa, non potest. (i)

10. *Belli jus* in externos rarò ulla ex parte Magistratibus committitur; nisi res moram consulendi summam potestatem non patitur, & periculum evidens subitis armis occupari possit; ut fecit *L. Pinarius Ennaë* in Sicilia, apud *Livium*, lib. 24. cap. 37. (k)

11. Ergo nec *repressalia*, ab iis qui passi sunt injuriam licet gravissimam, injussu summæ potestatis exerceri debent, siquidem hæc non modo præludia belli, sed & ipsæ bella esse videntur. (l)

12. Porro, jus *foedera* pacemque ineundi, & *tributa* exigendi, dominiique eminentis, nec non *leges* ferendi, creandique Magistratus majores, cum subordinatis potestatibus nunquam per omnia communicantur. (m)

13. Hinc civitates municipales *statu-*

(b) d. l. §. 11. (c) d. l. §. 17. (d) d. l. §. 19. (e) d. l. §. 20. (f) d. l. §. 27. (g) d. l. §. 29.

(h) d. l. §. 31. (i) d. l. §. 32. (k) d. l. §. 37. (l) d. l. §. 41. (m) d. l. §. 45.

statuta quidem faciunt, leges vero nequaquam ab his, & ab omnibus qui summâ potestate destituuntur, condi possunt. (n)

14. A talibus etiam Magistratus *minores* facile, non perinde majores constitui solent. Aut si fiat, ea potestas semper revocabilis est. (o)

15. Quid de facultate res *judicandi* statuemus? Hæc facilius videri posset in Magistratus *Curias* que sæpe tota transferri. (p)

16. Sed tenendum, quod potestas creandi *judices supremos* semper maneat penes Summam Potestatem; nec usquam sit, ut Princeps omnino se exuat potestate res *judicandas* avocandi; Magistratus vel *judices* nunquam debent esse *αὐτὸδίκαι*, ut loquitur *Mæcenæ orat. ad Aug. apud Dion. lib. 52. p. 477.* (q)

17. Quod autem attinet ad *minora* Majestatis jura, quominus pleraque eorum irrevocabiliter, aut in perpetuum, cum inferioribus potestatibus communicantur, ratio juris non obstat. (r)

18. Sunt tamen ex illis, quæ difficulter, aut nullo modo communicantur. Qualia quæ majoribus cohærent, aut affinia sunt, ut

de *repressalis* dictum, & de his, quæ ad *judiciorum* ordinem mutandum pertinent. (s)

19. Jus quoque *majora nobilitatis* insignia largiendi, nec non *fiscum* habendi, quæque similia sunt hujus naturæ. (t)

20. Sed aliquid ad *fiscum* pertinens facilius in totum alienari potest. (v)

21. Si princeps, aut summam potestatem habens, *Legatum* sive *Vicarium*, aut plures ejusmodi constituat, toto Imperio vel certis locis, neque diserte nominatimve dixerit, quænam ejus potestas futura sit; vel exprimat nonnulla, sed species generali clausula obstringet, quænam facultas ejusmodi mandato continebitur? (x)

22. Disponere potest de omnibus, quæ in *administratione* Reipubl. secundum ordinem lege constitutum assiduo occurrunt; distribuere functiones Reipubl. ordinarias & inferiores; majores ipsa Potestas Summa sibi reservat, ut dictum *suprà*, §. 1. *§. 2. h. c.* (y)

23. Porro *officium* ejus est, compellere omnes, ut legibus, ordineque antea constituto, districtè pareant. (z)

24. Sed in his, quæ excedunt modum

(n) *d. l. §. 46.* (o) *d. l. §. 47.* (p) *d. l. §. 52.* (q) *d. l. §. 53.* (r) *d. l. §. 55.*

(s) *d. l. §. 56.* (t) *d. l. §. 57.* (v) *d. l. §. 58.* (x) *d. l. §. 59.* (y) *d. l. §. 62. seqq.* (z) *d. l. §. 64.*

modum quotidianæ administrationis, nihil novi à *Vicariis* sine speciali mandato, vel magnâ necessitate, constitui potest. (aa)

25. Velut est *remittere* delin-

quentibus pœnam, *avocare* causas à iudicibus ordinariis. (bb)

26. Exemplis abstinemus, inter explicandum daturi. (cc)

(aa) d. l. §. 65.

(bb) d. l. §. 66. (cc) d. l. §. 70.

C A P. X I V.

De Præscriptione Jurium Majestatis.

DE PRÆSCRIPTIONE omnium primò quæritur, habeatne locum respectu summæ potestatis. (a)

2. *Leges civiles* de usufructibus, & præscriptionibus, hec non habere locum, Juris Publici ratio dictare videtur. (b)

3. Ratio Juris *Gentium* hec sola valet, secundum quam putamus, etiã in summi juribus Imperii locum esse præscriptioni, adeoque secundum Jus *Gentium* ea, quæ de Jure Civili forte proferemus, intellecta volumus. (c)

4. Semper autem adesse debet *requisitum* præscriptionis *fundamentale*, ut usus, ac quasi possessio illorum jurium, nomine proprio animoque sibi habendi, ab eo, qui in præscriptione se fundat, ha-

bita & exercita fuerit, secundum l. 2. C. de Præscript. 30. vel 40. ann. (d)

5. Quare nulli *Magistratus*, seu singuli, seu collegia Magistratum, vel judicum, quicumque juris hoc titulo adversus summam potestatem adserere sibi possunt. Quia clarum est, illos nihil agere quam nomine jussuque potestatis Supremæ, atque ut ejus Ministros. (e)

6. Hoc tamen non impedit, quominus contra *multitudinem* subiectam jus illud præscriptionis, quod Magistratus longo usu acquisiverunt, vim suam obtineat, etsi nihil ejusmodi à summâ potestate habeant in mandatis. (f)

7. Ita se res habet respectu Magistratum: quæstio est, an *Rex*,
E cui

(a) *Auctor in Op. Maj. lib. 1. Sect. III. cap. IX. §. 2.* (b) *Ibid. §. 4.* (c) *Ibid. §. 6.*

(d) *Ibid. §. 7.* (e) *Ibid. §. 9.* (f) *Ibid. §. 12.*

cui Imperium non totum populus detulit, usu temporis integrum Imperium acquirere possit. (g)

8. Vicissim: an *Rex liber* & absolutus, quædam jura, usu contrario populi vel optimatum, amittere queat? Utrumque adfirmamus (h)

9. Quid autem, si quis Princeps legibus sit subjectus, qualem latini vere proprièque dicerent *Principem*, id est, *Primarium*; an is summam absolutamque potestatem præscriptione temporis acquirere possit? Arbitror adhuc, posse: quia nil vetat, eum inducere animum absoluti Imperantis, quod hætenus sufficit. (i)

10. *Personæ*, de quibus hæc quaeritur, sunt in terminis satis habilibus, ut præscriptio illis applicari queat; modo *justitia causæ*, qua omnis usucapio nititur, jurius summæ potestatis convenire videatur, de qua consequenter videndum. (k)

11. Fundamentum usucapionis & præscriptionis est *præsumpta derelictio*; aut negligentia domini, rem suam non requirentis, aut jus non exercentis. Quibus accedit ratio, in quâ maxima humani generis utilitas vertitur, ut *causæ*

litium aliquo tandem sine terminentur, quâ de re pluribus egimus in *Prælect. ad tit. Inst. de usucapion.* Tu vide, sis, Grotium *lib.*

2. *cap. 4. de jur. B. & P.* (l)

12. Jam vero præsumptio *derelictionis* facile in populum, qui jura quædam in Imperio deferendo exceptit, cadere posse videtur; vel ob tædium confusionis, quæ sæpe de conflictu principis ordinumque populi solet oriri; vel quia publicarum rerum administratio sæpius ex morâ, vel dissidio, non leve dispendium capit, ubi summa potestas communiter à diversis ordinibus exercetur. (m)

13. Præsumptio quoque *neglectus* in multitudine proclivis est; cum, quia nihil fit crebrius, quam ut *segnius expediant commissa negotia plures*; tum, quia singularis in promptu est, privatam principum gratiam mereri, & re publicâ proditâ subrepere ad honores, & commoda domestica. (n)

14. Denique, *tertia ratio* de utilitate finiendarum litium nusquam validior, quam hæc videtur; siquidem nihil favorabilius est, quam litigia de jure Imperii aliquando finiri. (o)

15. Ne *bella civilia*, quibus nihil gravius, quæque nesciunt alium

(g) *Ibid.* §. 16. (h) *Ibid.* §. 17. (i) *Ibid.* §. 22. (k) *Ibid.* §. 27.

(l) *Ibid.* §. 28. (m) *Ibid.* §. 29. (n) *Ibid.* §. 30. (o) *Ibid.* §. 31.

um uberiorem fontem, æterna ex immortalibus rixis fiant. vid. *Grot. d. cap. 4. §. 6. (p)*

16. Suffragatur experientia plurimum in Europâ Imperiorum, *Franciæ* nominatim, quod hodie perfectum *καμβασιλειας*, sive pleni liberique Regni specimen esse creditur. (q)

17. Cum tempore Hugonis Parisiensis, cujus præsentis Reges strips sunt, haud multo adductius, quam nunc *Germania* regitur, sit gubernata, ut historia loquitur. (r)

18. Mutatio tam enormis alio nullo quam *præscriptionis* jure niti videtur, hoc est, populi procerumque derelectione, mutuoque consensu, vel patientiâ manifestâ. (s)

19. Jam eadem rationes contra *Reges* ipsos, qui longo tempore quibusdam juribus haud liberè sunt usi, præsumi possunt. (t)

20. *Derelectio* inde, quod sæpe contingit, ut Principes non bellicosi intelligant & experiantur, invitis populi ordinibus ægerrime se rem publicam gerere posse: proinde, quod malint requirere consensum; quam cum perpetuis colluctari difficultatibus. (v)

21. *Neglectus*, etsi rarior, vel

ex socordia, quæ ferè magnam fortunam comitatur, venit; aut ex proposito Principum Heroicorum, quos id operam dedisse constat, ut scepra legibus submitterent, quod institutum fuisse legimus *Servii Tullii Regis*, *Marci Pertinacis*, ac *Ælii Trajani Cæsarium*. (x)

22. *Metus bellorum* ex eadem causâ, quam modo in populo monstravimus, heic colligi potest; etiam vero metus ab æmulis & competitoribus sæpe dominantes subegit, ut remissius ac indulgentius cum populis agerent, atque agere perseverarent, quemadmodum *Angliæ* historiam legenti frequenter occurret post *Gulielmum Conquæstorem*. (y)

23. Cæterum, qui totum civitatis Imperium invito populo invadere, an & hi, & quo pacto longi temporis beneficio legitimam imperandi jus consequi possint, inferius videndum, *cap. 23. (z)*

24. Superest, quantum *temporis* ad implendam præscriptionem requiratur. Et quidem quod memoriam hominum excedit, sive id *centum annorum*, sive, ut verius videtur, non paulo minus sit, haud dubiè in omnem casum sufficit.

E 2

Quant

(p) *Ibid.* § 32. (q) *Ibid.* §. 33. (r) *Ibid.* § 34. (s) *Ibid.* §. 35. (t) *Ibid.* §. 36. (v) *Ibid.* § 37.

(x) *Ibid.* § 38. (y) *Ibid.* §. 39. (z) *Ibid.* §. 47.

Quandoquidem longius pro conditione mortalitatis dari non potest. (aa)

25. Suffragantibus autem circumstantiis, quibus judicia voluntatis adfirmantur, non est dubium, quin & brevior annorum decursus satis haberi queat. Tu

vide, sis, *Grotium d. cap. 4.* (bb)

26. Sed quantumcunque sit spatium implendæ præscriptioni sufficiens, id esse debet *continuum*, alioqui interruptitur præscriptio, Jure non minus Gentium quam Civili. (cc)

(aa) *Ibid.* § 48.

(bb) *Ibid.* § 49. (cc) *Ibid.* § 51.

C A P. X V.

De Jure Summæ Potestatis circa Sacra.

INter jura Majestatis *majora* politici omnes, & juris publici scriptores, referunt **JUS RERUM SACRARUM.** (a)

2. Esse profecto aliquod *jus sacrorum* penes eum, qui summum tenet imperium civitatis, fere inter scriptores convenit. Et ratio, quæ in omnium oculos incurrat, idem suadet. (b)

3. Eò quod absque aliquo jure circa sacra, Republicæ imperium, & *quies gentium*, nullo modo teneri posset; sicut historia omnium gentium, Pontificumque Romanorum, & hujus seculi Protestantium, abunde probaverunt. (c)

4. Sed quænam illius juris capita, quinam sint *limites*, intricatissima disputatio est. (d)

5. Nos diversas sententias, primum, ut quæque *minimum* juris tribuit summæ potestati in Ecclesiam; tum eas, quæ *plurimum* ei vindicant, proponemus. (e)

6. Qui *Præsulem Romanum* colunt, hi sic omnia ad Ecclesiam spectantia pedibus ejus subjiciunt, ut Imperantibus non modo nihil relinquunt, sed & ipsos imperiumque eorum seu directo, sive per consequentiam, Pontifici submittant. (f)

7. Alii totum jus sacrorum pendere docent à collegiis *presbyterorum*,

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. I. sect. IV. cap. I. §. 1.* (b) *d. l. §. 4.* (c) *d. l. §. 5.*

(d) *d. l. §. 9.* (e) *d. l. Sect. V. cap. I. §. 2.* (f) *d. l. §. 3.*

rum, nec Imperantes aliter, quam è fidelibus singulos, aut omninò extraneos putant. (g)

8. Nisi, quod defensionem Ecclesiæ, & executionem eorum, quæ presbyteri decreverunt, quatenus *manum*, requirunt. Imperio Civili committunt. (h)

9. Tertia est eorum sententia, qui *internum* Ecclesiæ & sacrorum jus civili potestati negant; *externam* verò administrationem ab illà dependere, eique subjacere volunt. (i)

10. Hujus autor sententiæ *Constantinus Magnus* laudatur, cujus hac de re convivalem ad Episcopos sermonem memorat *Eusebius*, lib. 4. de vità *Constantini M. c. 24.* (k)

11. *Quarta* sunt qui *confessionem fidei* nudam & solam Ecclesiæ concedunt, sed potestatem animadversionemque, vel audientiam foris se exerentem, nullo modo; nisi à Majestate dependentem, quæ est *Erastianorum*, qui dicuntur, sententia. (l)

12. Denique *Hobbes*, & si qui sunt *Hobbesiani*, quicquid religionis, aut juris Ecclesiastici, in hoc mundo esse queat, id omne ad Imperium Civitatis pertiaere contendunt. (m)

13. Nos extrema vitabimus, sequemur *Christianam* ex omnibus mediam, loco *tertiam*, quæ *Constantino Magno* ascribitur, sano sensu intellectam. (n)

14. Ejusmodi *regimen externum* ad summam potestatem pertinere, probamus hac ratione; quia summa potestas omnia rerum hominumque (de *actionibus*, non de *animi sententiis* loquimur) in civitate, suo Imperio complectitur; exceptis iis, quæ vel nominatim à deferentibus imperium ei subducta sunt, vel quæ Deus nominatim ab hominibus exegit, & immediate suo solius tribunali ad dicit. (o)

15. Cujus generis non omnia, quæ ad Ecclesiam pertinent, & ab *Ecclesiasticis* aguntur, esse, clarum & indubitatum est; quia multa ex illis reperiuntur, quæ esse, & non esse, quæque aliter esse possunt, sicut ipsa re actuque alibi sunt, alibi non sunt, alibi sunt aliter, sine controversiâ. (p)

16. Quæ autem Deus sine medio, & expresse postulat, ea non posse aliter se habere manifestum est, siquidem *necessaria* sunt; quod autem necesse est, ejusmodi est, ut sine eo res nec esse possit. (q)

E 3

17. Hoc

(g) d. l. §. 4. (h) d. l. §. 6. (i) d. l. §. 10. (k) d. l. §. 11. (l) d. l. §. 12. seq. (m) d. l. §. 15.

(n) d. l. §. 20. (o) d. l. cap. II. §. 2. (p) d. l. §. 3. (q) d. l. §. 4.

17. Hoc autem *externum regimen* Ecclesiæ pertinet ad summam potestatem, sive Principem quâ talem, etsi ab Ecclesiâ alienum, vel infidelem, aut mulierem, vel infantem; cum sit pars, ut in scholis loquimur, potentialis summi Imperii, nec ab eo separabilis. (r)

18. Porro ad approbationem sententiæ, quam suscepimus, duæ res explanandæ sunt. *Prima*, quænam sint ea, quæ Deus necessario exigit, suoque tantum iudicio vult esse obnoxia. (s)

19. *Dein*, quæ res ad sacra pertinentes non sint ejus naturæ, verum abesse, aut diversimode se habere queant. (t)

20. *Necessaria* Dei præcepta sunt vel *naturalia* vel *revelata*. Naturalia, de quibus actum supra cap. 2. videlicet, quæ necessitatem, aut turpitudinem habent moralem. (v)

21. Nam ejus rei discretionem non habemus ex solâ informatione, vel exemplis aliorum, ut quidam inutiliter volunt; sed Deus cordibus nostris, quod indubitato sentire queamus, eam impressit, ut *Paulus* de gentibus adserit, cap. 1. & 2. ad Rom. (x)

22. *Necessaria* igitur naturæ præ-

cepta conscientiam generis humani ita obstringunt, ut imperio civitatis nullam mutationem recipere possint. (y)

23. *Revelata* Dei præcepta sunt, quæ Deus benigne, salva justitiâ suâ, ad salutem corrupti & perditii generis humani, per filium suum procurandam, ministerio Prophetarum & Apostolorum manifestavit, & sacris utriusque fœderis libris comprehensa voluit. (z)

24. Quorum capita credimus à Deo esse, non ex autoritate cœtus præsentis fidelium, quem *Ecclesiam* vocamus; Neque ex historicâ fide miraculorum, quibus olim in terris obsignata leguntur. (aa)

25. Quoniam efficacia rationum illarum fundamento *authoritatis humanæ* carere non potest, in eamque resolvitur, ita, ut credulitas magis, quam certa fides esse videretur. (bb)

26. Neque etiam solis nitimur indiciis, & *argumentis*, veritatem sanctimoniamque scripturæ ita persuadentibus, ut naturali quoque rationi convincendæ sufficere possint. (cc)

27. Sed argitur Deus vere credentibus testimonium *spiritus sui*, quo de veritate eorum, quæ factis

(r) d. l. §. 12. (s) d. l. §. 16. (t) d. l. §. 17. (v) d. l. §. 18. (x) d. l. §. 19.

(y) d. l. §. 22. (z) d. l. §. 24. (aa) d. l. §. 25. (bb) d. l. §. 26. (cc) d. l. §. 27.

cris literis ad salutem suam necessaria continentur, certi, intimaque *πληροφορία* sint adseverati, 1. *ad Corinth. c. 2. v. 4. 9. 12. 13. ad Rom. 8. 15. 16. Gal. 4. 6. ad Ephes. 13. 16. juncto Job. 14. v. 26. & 16. v. 18. (dd)*

28. Unde palam est, FIDEM nulli quam solius Dei judicio imperioque esse subjectam. (ee)

29. In universam igitur, quicquid ad internum jus *conscientiæ* pertinet, seu naturale, sive revelatum, cum immediatè subditum sit Deo, ipsius duntaxat jussio prohibitioque in illis spectari debet; ideoque nulli Imperio Civili vel Ecclesiastico quicquam juris est in illis, vel prohibendis, vel augendis, vel mutandis. (ff)

30. Pertinet igitur sine dubio ad jus illud internum *confessio fidei*, quæ ex sacris literis petenda est, & cujus ratio soli Deo debetur. (gg)

31. Huic cohæret facultas exercendi *conventus* fidelium, eo numero, qui ad excitandam religionem, credentiumque communionem, sit necessarius. (hh)

32. Eodem spectat *judicium* de fugiendo illorum consortio, qui hætam fidei adseverationem mo-

ram improbitate detegunt. (ii)

33. Hinc sequitur, jus CLAVIVM quod dicitur, esse mere ecclesiasticum, & à cætu fidelium contra eujuslibet homines conditionis sibi aggregatos recte exerceri. (kk)

34. Non quod juris aliqua *coactivi* habeant, sed quatenus se illis duntaxat, quos sciunt esse potuitos, subducunt. (ll)

35. Quam ad rem necessum est, competere Ecclesiæ aliquod jus *cognoscendi de moribus*, & pronuntiandi indignos gratiâ cœlestium rerum. (mm)

36. Idque etiam ratione *doctrinæ*, non quod eam alii imperare queant, sed denunciare possunt dissentientibus; se non posse cum illis habere cultum eundem, & signa communis gratiæ, quamdiu ita sentire se profitentur, ut in summam doctrinæ salutari impingere videantur. (nn)

37. Denique, *Doctores* sibi, & *Rectores*, qui in omni cætu sunt necessarii, præponere possunt Ecclesiæ. (oo)

38. Atque hæc omnia, ignaris quoque, & *invitis* Imperantibus, fieri posse consentanum est; sicut ab Apostolis, primisque Christianis, ex mandato Domini, contra

(dd) d. l. §. 30. sqq. (ee) d. l. §. 41. (ff) d. l. §. 43. (gg) d. h. cap. 111. §. 1. (hh) d. l. §. 2.

(ii) d. l. §. 3 (kk) d. l. §. 5 (ll) d. l. §. 6. (mm) d. l. §. 7. (nn) d. l. §. 8. (oo) d. l. §. 9.

tra voluntatem Imperatorum instituta sunt. (pp)

39. Sed modus, & tempus, aliæque circumstantiæ, *exercendi illa jura*, hoc est, edendi confessionem fidei, instituendi conventus atque censuram, adeoque tota ratio gubernandi cœtus credentium, non est ita propria Ecclesiæ, ut Summæ Potestati hac parte nihil juris aut inspectionis sit comparatum. (qq)

40. Siquidem *consensu* Christianorum, salvâ religione, fideique concordia, hæc res aliter atque aliter se habere potest. (rr)

41. Ratio igitur *regiminis Ecclesiastici*, à potestate summa præscribi posse videtur, modo nihil a Domino prohibitum instituat, ut toties dictum. (ss)

42. Multo magis in consiliis & conciliis præsulorum, *Legatos Reipubl.* adesse, tam juris quam politices ratio permittit, & sæpe numero postulat. (tt)

43. Proinde & in illis, quæ ad jus externum spectant à collegiis presbyterorum ad potestatem Civilem *appellari* posse manifestum est. (vv)

44. Facultas eligendi *Doctores* rectius quidem omnino cœtui fi-

delium ipsi totum relinquitur. Non tamen videtur ad internum & inseparabile jus conscientiæ referendum. (xx)

45. Modo non admittantur, quam qui a peritis rerum sacrarum *idonei* ad docendum sint iudicati; omnibusque potestatis conquirerendi refutandique libera detur. (yy)

46. *Personas, & bona* Ecclesiasticorum, Imperio Civili nullo jure subduci, extra controversiam collocamus; ut & publicis præstationibus ac pœnis, propter commissâ Legum, sine dubio sunt subjecti. (zz)

47. Etiam ut ob *malos mores*, causâ cognitâ, non tantum stipendio, quod è publico capiunt, sed & munere docendi certo loco privari possint. (1)

48. *Bona* tamen *Ecclesiæ* in usus Reipubl. Potestates convertere non possunt; nihilo magis quam res cujusque privati. (2)

49. Quia Ecclesiam esse cœtum à civitate distinctum, secus, ac vult *Hobbes*, nobis inubitatatum est, & ex dictis jam liquet. (3)

50. Quatenus tamen Respublica, & Ecclesia aliter servari nequit, aut ob *causas* valde *pias*, alie-

(pp) d. l. §. 12. (qq) d. l. §. 27. (rr) d. l. §. 29. (ss) d. l. §. 31. (tt) d. l. §. 32. (vv) d. l. §. 33.

(xx) d. l. §. 34. (yy) d. l. §. 35. (zz) d. l. §. 41. (1) d. l. §. 42. (2) d. l. §. 44. (3) d. l. §. 45.

alienari possunt; quoniam ad tales usus vel maxime comparata esse videntur. (4)

51. Bona autem corruptæ Ecclesiæ, modo Christianæ, dicata, licet addito sine superstizioso, fuisse & manere Ecclesiastica, etsi professio religionis emendata fuerit, dicendum putamus. (5)

52. Perinde nec in hoc casu talia bona ab Imperantibus distrahi, vel in usus profanos converti possunt, sed vitio ordinationis sublato, in religiosos usus, piosque converti debent, argumento l. 16. ff. de usufr. leg. & eorum quæ modo diximus. (6)

53. Si quoque Princeps hoc suum *ius externum* in aliud Collegiam, aliamve personam singularem, Episcopi, Superintendentis, aliove titulo, transferre velit *exercitio* tenus, potest equidem, modo nihil ei tribuat, quod à corpore Credentium separari non posse diximus. (7)

54. Cæterum esse liberum summis potestatibus, *dissidere* à cultu recepto, non minus quam privatis, ipsa res loquitur. (8)

55. Nec ideo cives principi *obsequium* negare possunt, quod de sacris aliter, quam prævalens populi sui multitudo, sentiat. (9)

56. Quin imo jus habere summas Potestates symmysiis suis *publicum cultus exercitium* permittendi, in universum quidem, indubitatum videtur. (10)

57. Quin & *ius prohibendi* aliter sentientibus habent, ne publicos solennesque conventus habeant, ne majoris corporis unionem stabili regimine forment. (11)

58. Sed ne omnino convenient, ne doctores ullos habeant, ne libros legant, ne Deum *suo more* colant, id abscisse prohiberi nequit. (12)

59. Multo minus externis *pænis* ob hæc novissima sævire licet, quia sanctio, quæ pars legis est, non potest habere locum, ubi lex ipsa cessat. (13)

60. Sed interdicere civitate *beterodoxos*, salvis vitâ atque fortunis, si expedire judicet, eum posse exstimaverim. Quoniam hoc præmunimenti adversus propagationem potius, quàm supplicii rationem habere potest. (14)

61. Etiam ut effectus aliqui *juris publici* illis præcludantur; velut, ne munera publica singuli, ne cætus eorum è testamentis capiant, similiaque decernere nihil vetat, ut quidem videtur. (15)

62. Ex his judicare licet, utrum
F Ec-

(4) d. l. §. 46. (5) d. l. §. 47. (6) d. l. §. 48. (7) d. l. §. 50. (8) d. l. §. 52. (9) d. l. §. 53.

(10) d. l. §. 55. (11) d. l. §. 56 (12) d. l. §. 57. (13) d. l. §. 59 (14) d. l. §. 60 (15) d. l. §. 61.

Ecclesiæ præfulibus competat *legislatio*, competat *jurisdictio* circa sacra; an summæ potestati illud potius tribuendum? Posterius affirmatur, quatenus nihil (hoc toties repetendum) in his, quæ a Deo præfinita sunt, mutatur. (16)

63. Cæterum, non agimus de eo, quod *jure fundamentali* in una-

quaque civitate de religione queat esse constitutum. (17)

64. Etiam de potestate *vere summa*, non de principe, qui imperium habeat imminutum, loquimur. Denique, non de seditiosis, neque blasphemis, nec improbiorebus *hæreticis*, in quos gravius omnino animadvertendum. (18)

(16) *d. l. § 65.* (17) *d. l. cap. IV. § 14.* (18) *d. l. § 13.*

C A P. X V I.

Quo refelluntur diversæ Opiniones.

EX fundamento distinctionis inter *externum*, *internumque* regimen Ecclesiæ, quam ut caput superioris doctrinæ posuimus, patet, quid de reliquis à medio recedentibus sententiis existimandum sit. (a)

2. Si enim circa Ecclesiam non pauca vertantur, quæ *imperio civitatis* subdici nequeant, quemadmodum probavimus, perperam potestas earum rerum alii extra civitatem constituto adscribitur. (b)

3. Quare *Pontifex Romanus*, si

maxime esset vicarius regni, quod Christus habet in terris, quod nimium procul abest à vero, tamen nihil haberet juris, nisi in his, quæ Deus suo solius judicio addixit. (c)

4. Sed hujus rei argumentum constat immensâ *disputatione*, quâ dudum alii plenissime sunt defuncti. (d)

5. Propius à vero abest altera sententia de *presbyteriis*, quorum & saluberrimus & necessarius est usus; modo non nimium ad ipsa quoque jura Imperii, potestas eorum obtentu regendi conscientias ex-

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. I. Sect. V. cap. V. §. 1.* (b) *Ibid. §. 5.*

(c) *Ibid. §. 6.* (d) *Ibid. §. 10.*

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ 43

extendatur; cujus rei specimen in Belgicâ Leicesterano tempore, neque minus postea, luculentum habuimus in Magna Britannid. (e)

6. Certum est, nihilo plus juris habere presbyteria, quam ipse habeat *totus Credentium*, à quo jus suum, ad ea curanda, quæ à multitudine commodè administrari nequeunt, adipisci debet. (f)

7. Imo stabilis & legitimus ordo, habendi consistoria, exercendi audientiam, & disciplinam, lege certi collegii: Pastores & Presbyteros eligendi, omnemque Ecclesiam gubernandi, sine *venid* & *auctoritate* summæ potestatis, constitui atque teneri non potest; multo minus diœcesium, provinciarumque conventus generales. (g)

8. Quia talis ordo non potest dici nominatim à Deo imperatus, & Ecclesiæ præscriptus; unde manet sub iis, quæ à dispositione summæ potestatis pendent, modumque ab ejus arbitrio accipiunt. (h)

9. Sequuntur duæ posteriores sententiæ, quarum prior Ecclesiæ nihil juris, quam *docendi*, mutuumque monendi officium, sine ullo vigore disciplinæ, aut animadversione, concedit. In quâ

sententiâ quid desideretur, ex his quæ superius dicta sunt, intelligi potest. (i)

10. Jus enim *præcludendi à communionem* fidelium eos, qui de fide male opinantur, doctrinæque professionem moribus prostituunt, Credentium cœtui non posse negari, nec consequenter ejusmodi causas cognoscendi, existimamus. (k)

11. Sequitur quinta *Hobbessii* sententia, qui omnem sacrorum & religionis causam Imperio subicit (l)

12. Quin imo contrariam opinionem inter fundamenta seditionum periculosissima refert, auctoresque illius, suavi convicio *Apostatarum Rationis* increpat. (m)

13. Hinc colligit: in causa *fidei*, ut in aliis omnibus institutis, quæ sunt *ip' vjµv*, si quid certi ab universa civitate servandum, hoc à Summo Imperio esse præscribendum. (n)

14. Sufficit ad hoc refutandum, quod diximus, Imperium Civitatis non habere locum in his, quæ Deus specialiter præscripsit, ut est sine dubio fides, & conscientia juris naturalis. (o)

15. Unum addam ad id, quod idem *Hobbes* urget, sententiam

F 2

de

(e) *Ibid.* §. 12. (f) *Ibid.* §. 13. (g) *Ibid.* §. 15. (h) *Ibid.* §. 16.

(i) *Ibid.* Cap. VI. §. 1. (k) *d. l.* §. 2. (l) *d. l.* §. 6. (m) *d. l.* §. 14. (n) *d. l.* §. 15. (o) *Sup. cap. XV.* §. 22.

de causâ fidei & sanctitatis supernaturali, hoc scilicet incommodo, si vera esset, inquit, non video, quare rationem fidei nostræ reddere juberemur, aut quare non unusquisque quid faciendum sibi sit, ex propria potius inspiratione, quam ex præceptis Imperantium, aut recta ratione æstimaret. (p)

16. Facillima ad ineptam objectionem responsio est; *Rationem* minime exclusi ab his, qui in rebus fidei necessariis lumen spirituale prædicant; neque enim dogmata, quæ ratione non perceperint, sibi dicunt *revelari*. (q)

17. Proinde nihil ex illis est, cujus non rationem reddere possint, & debeant, è *scripturis* apud eos, qui in divinitate scripturæ acquiescunt. Obsignatio & persuasio spiritualis nihil *ad alios* pertinet; sed hæcenus ejus lapis lydius hic est, si cum literis sacris conveniat. (r)

18. Instat Hobbes: *Cognitionem de bono & malo spectare ad singulos, seditiosa*, inquit, oratio est, *Cap. 12. §. 1.* Alibi explicatius, & quidem, ait, *illa quot rebellio-*

num causa fuit, quæ docetur, Imperata Regum justa an injusta sint, cognitionem ad privatos pertinere? vid. cap. 6. n. 9. c. 11. n. 6. in fin. Leviath. Cap. 13. 29. (s)

19. Si de consiliis *publicæ administrationis* loqueretur, parum abest, quin admitti posset, imperata Regum exequenda civibus esse, non interpretanda. (t)

20. Idem de iis, quæ per facultatem dominii *eminentis*, aut voluntate civitatis mutari, & ex nefariis licita fieri possunt, judicandum (v)

21. Sed in universon, ut *Hobbes* postulat, intellecta sententia, ne exceptis quidem moraliter necessariis, aut voluntati divinæ repugnantibus, immanis & intolerabilis est. (x)

22. Utique, si de turpitudine meritisque causæ manifesto constet; nam alioqui in *dubio* pro civitate præsumendum esse, facile conceditur, quemadmodum de causis belli à *Republ. suscepti*, disputat *Grotius lib. 2. c. 26. §. 3. & 4.* (y)

(p) d. lib. 1. Sect. V. cap. VI. §. 22.
(q) *Ibid.* §. 23. (r) d. l. §. 24.

(s) d. l. §. 35. (t) d. l. §. 36. (v) d. l. §. 37. (x) d. l. §. 38. (y) d. l. §. 39.

C A P. X V I I.

De variis Rebuspublicis, & primo de Monarchia.

DIVERSITATEM Reumpublicarum, ad quas post Imperium in genere transeundum, optime ex numero Imperantium distinguimus. (a)

2. Nam cunctas nationes & urbes, populus, aut primores, aut singuli regunt. Delecta ex his, & constituta Reipubl. forma laudari facilius, quam evenire; vel si evenerit, haud diuturna esse potest, scribit Tacitus lib. 4. annal. 6. 33. (b)

3. Nempe, si jura Majestatis ita inter diversos ordines distribuuntur; ut sua singuli non obstricti reliquis seorsim exerçant. (c)

4. Tres igitur sunt formæ civitatis, Monarchia, Aristocratia, Democratia. Quarum quæ sit præstantissima disputare Politicorum est. (d)

5. Monarchiam esse unius imperium solo satis vocabuli argumento constat. Quod tamen ita præcise captari nolim, ut quo-

tiescunque plures in uno regno Domini extitere, toties Reipubl. formam mutari statuamus. (e)

6. Si quidem longius illa societas Imperantium ab Aristocratia, quam a Monarchia distat. (f)

7. Ita Lacedæmoniis duo Reges fuerunt, idque Regnum vocabatur; nec non verum fuisset Regnum, si potestas vere summa fuisset; & in Rom. Imperio sæpius Augusti duo pluresve fuere. (g)

8. Unde formas peculiare Dyarchias, aut Triarchias, in Artem introducere, nec congrueret, neque expediret. (h)

9. Accedit, quod isti Condomini, ut hi vel his similes à Germanis Ictis appellantur, non constituunt collegium, adeoque nec unus plurium sententiam sequi compellitur. (i)

10. Ex quo apparet, quam sit fragile & anceps hoc genus Imperii, quoties vere summum est, ut fuit apud Romanos, cum duo tresve simul imperaverunt, nisi

F 3

Im-

(a) Author in Op. Mai. lib. 1. Sect. VII cap. 2. §. 2 (b) Ibid. § 3 (c) Ibid § 4 (d) Ibid. §. 5.

(e) d lib. I. Sect. VII. cap. 11. §. 1. (f) Ibid § 3 (g) Ibid § 4. (h) Ibid. §. 5. (i) Ibid § 6.

Imperium in partes subjectivas *dividi* placuerit. (k)

11. Quod vel ita fieri potest, ut secundum administrationem duntaxat partitio fiat; uti *Diocletianus & Maximianus* fecere. (l)

12. Vel ut Civitates omnino distinctæ constituentur, sicut postea Imperium Romanum in *Oriente & Occidente* discessit; quanquam hi tum desinunt esse Condomini, & tantisper singuli, vereque *Monarchæ* sunt. (m)

13. Porrò Condomini fiunt primò *hereditate*, cum in ditione patrimoniali plures liberi pariter succedunt; idque ab intestato, vel dispositione ultimi regnantis, ubi hoc jus principibus competit. (n)

14. Aut *electione*, quando plures cum summâ potestate singuli constituuntur; eaque vel est à populo, vel à Principe Collegam adsciscente; ut in Imperio Romano sæpius accidit. (o)

15. Oportet autem in *electione* diserte exprimatur, singulos fore Augustos; nam Imperio simpliciter pluribus delato, non singulis, sed ut universis summa potestas delata intelligitur; ut *Decemviris* legum condendarum, & *Triumviris* Reipubl. constituendæ causâ. (p)

16. Eadem fere species per feminæ regnatricis nuptias contingit, quando maritus ut particeps & collega imperandi adsciscitur, Quomodo *Ferdinandus Arragonius* cum *Elisabetha Castellana* fuit conjunctus, & plerique alii. (q)

17. Quo casu *potestas maritalis*, quæ juris Gentium fertur, vix est ut effectum habere possit; multo minus, cum Regina totum & jus & exercitium Imperii sola reservat, nec aliud quam Regis titulum viro impertitur. Quomodo *Johannæ Neapolitanæ*, & *Maria Scota* suos maritos habuerunt. (r)

18. Porro species *Monarchiæ* plures numerant ex *Aristotele* Politici, sed pleraque ad juris diversitatem parum pertinentes. *Aristot. lib. 3. polit. c. 10. & 11.* (s)

19. Nobis plures *Monarchiæ* species non sunt considerandæ, quam hæ duæ, *Regnum & Dominatus*, sive Imperium, ut *Aristoteles* loquitur, *παμβασιλικόν*, aut *βαρβαρικόν*. (t)

20. *Regnum* veram & plenum, est, ubi princeps habet summam, & liberam potestatem, faciendi in civitate, quod è re communi videbitur; salvâ tamen civium libertate & proprietate rerum. (v)

21. Et

(k) *Ibid.* §. 9. (l) *Ibid.* §. 13. (m) *Ibid.* §. eod. (n) *Ibid.* §. 16 (o) *Ibid.* §. 17. (p) *Ibid.* §. 22.

(q) *Ibid.* §. 23 (r) *Ibid.* §. 28. & 30. (s) *Ibid.* lib. 1. Sect. VII. cap. III. §. 1. (t) *Ibid.* §. 8. (v) *Ibid.* §. 9.

21. Et existere hanc regni speciem putamus, ubicunque potestas civitatis uni homini, sine modo, sine conditionibus, voluntate civium simpliciter desertur (x)

22. Quemadmodum lege Regid Cæsares Romanos, ut Juris consulti tradunt in l. 1. r. de Constit. Princ. hodieque regnum Francorum haberi videmus. (y)

23. Dominatus finitur, quod sit Imperium, quo princeps sibi subiectis, ut paterfamilias servis imperat, omniumque tam quod ad res quam corpora Dominus existens, actiones publicas ad suam præcipuè utilitatem dirigit. (z)

24. Differentiam ejus à Regno ex definitione triplicem colligimus: primam, quod proprietas bonorum quæ singuli possident, ad Imperantes pertinet. (aa)

25. Alteram, quod personæ subditorum dominio Principis, ita subiectæ sunt, ut servitio illarum uti, deque vita ac nece disporre possit; idque promiscue, arbitrariâ potestate, causâque etiam indicta. (bb)

26. Non quod vitâ immerentem justè exuere possit, secundum id quod justitiæ ratio intrinsecus dicitur; sed quod ex causâ

jure Gentium valida habeat exterrnam ita agendi facultatem, de quo discrimine juris diximus alias. (cc)

27. Ex his tertia resultat differentia, à fine diverso petita, qui est in Regno Civili originaliter, utilitas subditorum; quanquam illa sine commodo Imperantium obtineri non potest. (dd)

28. In Dominatu originalis scopus Imperii stabiliti, est utilitas Regnantis: quæ nec ipsa tamen absque commodo subditorum potest custodiri. (ee)

29. Causa hujusmodi Imperiorum prima vix, aut raro, ne tamen nunquam, est è voluntate libera populorum; sed plerumque vi aut necessitate. (ff)

30. Nec tamen pro injustis habenda sunt id genus Imperia. Si vel justo bello, vel deditione voluntaria, constituentur. Non magis quam privata servitus ex hac causâ olim injusta fuit, §. 3. Inst. de jur. pers. (gg)

31. Non audimus igitur illos, qui Principes hoc herili Imperio utentes indistinctè Tyrannos appellant. (hh)

32. Nobis ratio dissentiendi constat, ea quæ exposita est, omniumque seculorum exemplis firmam-

(x) *Ibid.* §. 11. (y) *Ibid.* §. 12. & 13. (z) *Ibid.* §. 15. (aa) *Ibid.* §. 16. (bb) *Ibid.* §. 17.

(cc) *Ibid.* §. 18. (dd) *Ibid.* §. 19. (ee) *Ibid.* §. 20. (ff) *Ibid.* §. 22. (gg) *Ibid.* §. 23. (hh) *Ibid.* §. 34.

matur. Vide, sis, *Grotium d. lib. §. c. 7. & 8. (ii)*

33. Talis olim notissima Perfarum, & suetæ Dominis Syriæ, totiusque *Orientis* consuetudo fuit. Nec aliter hodie omnes ab ultimis Sinensibus ad usque Russos in Europam populi à Despotis suis administrantur; idemque in *Africa*, omnique Barbaria servatur. (kk)

34. Tu dices, nihilne igitur tales Dominos suis civibus *promittere* intelligimus, ut nunquam juris externi ratione, Imperio abuti possint? (ll)

(ii) *Ibid. §. 36. (kk) Ibid. §. 37.*

35. Existimo, præter quod in præsentem, cum in statu belli fuerunt, *incolumitatem* pollicentur, eos ad universæ quoque multitudinis *salutem* in perpetuum procurandam esse obligatos. (mm)

36. Proinde, si tam immanem ostendant animum, ut ad omnium *perniciem* contendant, tum verè perfidi atque tyranni dicantur; natura enim negotii, quod geritur, constituendæ civitatis, sine hac, tacita duntaxat, obligatione consistere non potest. (nn)

(ll) *Ibid. §. 41. (mm) Ibid. §. 42. (nn) Ibid. §. 43.*

C A P. X V I I I .

De Causis constituendæ Monarchiam.

POST species Monarchiæ sequuntur *modi*, quibus Regna *acquiruntur*: hi sunt vel ordinarii vel extraordinarii. *Priores* duo sunt, electio & successio; *extraordinarii* perinde duo, matrimonium, jus belli. (a)

2. De jure belli, & matrimo-

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. I. sect. VII. cap. IV. §. 1.*

nio, dictum quod satis sit, in *super. cap. præo.* Origine cujusque civitatis inspectâ, nullum non Regnum ex voluntate populi ortum, fuit *electivum*. (b)

3. Sed *diversitas* electionis, & successionis, deinceps orta est; cum quædam ex Imperiis ita sunt delata-

(b) *d. l. §. 2.*

delata principibus, ut identidem sedes vacua per electionem repletur: quædam ita, ut successio secundum ordinem certum propinqui sanguinis ab uno in alium devolveretur, ex præscripto legis. (c)

4. Aliter se res habet in *patrimonialibus*; nam ibi non voluntas populi, aut lex, verum sola voluntas expressa, vel tacita, postremi Regnantis in Imperio propagando spectatur: prorsus ut quisque privatus jure Gentium de suo patrimonio disponit. (d)

5 Idem in plerisque *herilibus*, quæ fere simul sunt patrimonialia, dicendum; nisi quod aliquando lex quoque in illis ordinem præscribit, ut jam *suprà* inuimus *cap. præc.* (e)

6. Sed in *voluntariis* meritò dubites, quid juris sit, si populus Regem simpliciter constituerit, non expresso, *electivum* in posterum, an *successivum* foret Imperium; utrius conditionis sit futurum; quemadmodum Romæ species illa fuit, tam in Regibus, in Cæsaribus, juxta hypothesein legis Regiæ. (f)

7. *Hobbes* non dubitat adfirmare, successorium non modo, sed absolute *hereditarium* illud Regnum

esse habendum, *de Cive cap. 7. §. 14. & cap. 9. §. 13. & seqq.* Adeo ut cuilibet Imperanti suo arbitrio successorem declarare liceat. (g)

8. *Argumenta* pro successione haud spernenda se offerunt. Populus Regem creans exiit se Imperio, totumque jus suum transfert in illum; utique ubi nihil excepit, præter id, cujus gratia civitatem condit, scilicet incolumitatem, eo sensu, quo dudum diximus. (h)

9. Atqui *dispositio de successione*, à libertate, dominioque rerum, quibus salvis incolumes sumus, evidenter aliena est. Quid obstat igitur, quominus & hæc potestas in principem simpliciter constitutum translata dicatur? (i)

10. Jam si de præsumptâ voluntate judicandum, plerisque populis, qui regnantur, placuisse videmus *successionem*: proinde & hanc in dubio nostri casus, populum in conspectu habuisse præsumendum videtur. (k)

11. In diversam tamen partem inclinat sententia, prævalente hæc ratione; quod *in dubio*, si electivum non sit Imperium, non modo oporteret successorium ad liberos esse, proximique sanguinis respectu, sed & absolute *hereditarium*;

(c) d. l. §. 6 (d) d. l. §. 17. (e) d. l. §. 18. (f) d. l. §. 19.

(g) d. l. §. 20. (h) d. l. §. 33. (i) d. l. §. 34. (k) d. l. §. 35.

tarium; ut ultimus Princeps testamento quoque extraneum surrogare possit. Imò ut & vivus Imperium in quemlibet alium transferre valeat. (l)

12. Nam quod est *hereditarium*, æque testamento quam ab intestato potest ordinari, & de quo licet ultimâ voluntate constituere, de eo non minus facultas inter vivos disponendi competit. (m)

13. Ut autem ejusmodi libera alienatio competat Imperantibus, quibus Imperium simpliciter voluntate populi delatum est, utcunque *Hobbefco* indubitatum sit, nobis minime, de *voluntario* inquam *Regno*, concedendum videtur. (n)

14. Non, (per partes ibimus) ut Rex Imperium suum vivus transferat in alium; quia tantum id juris habet, quod datum est ipsi. Populus autem dedit *jus imperandi*; à quo alienandi potestas toto genere diversa est. Po-

ulus *ipfi* dedit jus imperandi, non alii. Proinde ut ipse non habet, nisi quod populus dedit, manifestum est, nec alteri plus competere posse. (o)

15. Jam si vendere vel donare suum regnum *vivus*, simpliciter electus princeps non potest, clarum est, ne *testamento* quidem de eo disponere posse. Nam & hæc donatio & alienatio quam maxime est, secundum notissimam Juris sententiam. (p)

16. Si *testamento* extraneis relinquere nequeat successionem, dicimus, nec ab *intestato* ad sanguine proximos, ab ipso posse devolvi (q)

17. Quoniam hæc fundamentum suum habet in absoluta *proprietas* defuncti, cui potestas adsit alienandi. Proinde, cui expressa voluntatis declaratio negatur, hujus tacita vim nullam habere potest. (r)

(l) *d. l. §. 39.* (m) *d. l. §. 40.* (n) *d. l. §. 42.*

(o) *d. l. §. 43.* (p) *d. l. §. 44.* (q) *d. l. §. 45.* (r) *d. l. §. 46. c. seq.*

C A P. X I X.

De Electione Monarchica.

JUS ELIGENDI, sive surrogandi principem in vacuam sedem, naturaliter iis competit, quorum jus imperii primævum est. Adcoque

que p̄enes populum, aut quibus populus suum jus concessit. (a)

2. Sive identidem *Legatos* ad eam rem constituent vitandæ confusionis ergo, sive jus hoc in perpetuum certo hominum ordini dederint, ut hac parte loco universalitatis fungeretur. (b)

3. Veluti possessoribus immobilium, ut in *Frisiâ*: vel Nobilibus, ut in *Poloniâ*; denique certis Principibus, ut in *Germaniâ*. (c)

4. Vulgo tres electionum species memorantur; quarum *prima* intra certam familiam; *altera* ad nationem unam restringatur, *tertia* nullo termino circumscripta sit. (d)

5. Sed & aliæ limitationes non desunt, qualis in diplomate, sive aureâ bullâ Caroli IV. ne infra *Baronum* dignitatem *Cæsarea* electio demittatur. (e)

6. In *Polonia* nemo quidem eligi prohibetur; neque ad *Mænium*, nec in *Conclavi* nationes discerni, ulla lege sancitum, & exempla sunt in contrarium. (f)

7. Tametsi *Pontifices* fere Itali; *Imperatores* plerique Germani, ob politicas rationes creantur; sed non est ita præcisum, exempla

quoque utrinque non desunt, inquam. (g)

8. Effectum electio secundum majorem *suffragantium* numerum habet, nisi quid leges certi præscribant. In electione *Pontificis* duas electorum partes consentire oportet; sive id per scrutinium, ut loquuntur, sive per adorationem fiat. (h)

9. Est autem, vacante regno, tam *libera electio*, ut etiam non eligere possint Regum, aliamque Reipubl. formam introducere; nempe, si totus populus eligendi facultatem exercent, non si in alios transtulerit. (i)

10. Hos enim nihil aliud posse dicemus, quam quod ipsis *commissum*, scilicet replere sedem vacantem. (k)

11. Sed potest difficile quæsitum videri, an populus *jure eligendi* perpetuo in certos homines translato, vacante regno mutandi libertatem retinere censeatur? (l)

12. Nam & *Electores* privare potestate suâ, & rursus, extincto sine successore eo, qui summam habuit potestatem, populum sui juris non esse, durum videtur. (m)

G 2

13. Sed

(a) Vid. Auctor in *Op. Mai lib. I. sect. VII. cap. V. §. 2.* (b) *Ibid. §. 3.* (c) *Ibid. §. 4.* (d) *Ibid. §. 15.* (e) *Ibid. §. 17.* (f) *Ibid. §. 18.*

(g) *Ibid. §. 18.* (h) *Ibid. §. 19.* (i) *Ibid. §. 22.* (k) *Ibid. §. 23.* (l) *Ibid. §. 24.* (m) *Ibid. §. 25.*

13. Sed ratio postulat, ut eo casu dicamus, *foedere civitatis* ordinem Imperii non minus stabilitum esse, quam lege de successione lata; propemodum, ut in *Aristocratia*, ubi jus surrogandi Imperantes in loca demortuorum est apud superstites. (n)

14. Nisi constet ex verbis, quibus delatum est jus eligendi, vel re ipsâ, naturaque Reipubl. *Electores* nihil esse quam ministros, quo casu quid juris sit, ultro intelligitur. (o)

15. Porro, etiam in *successivis* Imperiis, quæ voluntaria sunt, locus fit electioni, post defectum familiæ regnatricis; & *patrimonialibus*, si insuper ultimus Princeps successorem sibi non surrogaverit. (p)

16. Populus enim serviens, Domino absque successore extincto, non potest non esse *liber*; consequenter habet facultatem faciendi quod libet. (q)

17. *Pacta Gentilitia*, quibus, unâ deficiente familia, succedit alia, in Imperiis summis *patrimonialibus* per se valida sunt. In vo-

luntariis non aliter, quam populo proceribusve consentientibus, ut è principiis instituti nostri dudum positus constat. (r)

18. Denique, in iis qui superiorem agnoscunt, hujusce requiritur consensus, ut in *Germania* Imperatoris; maxime, quia ditiores feudales, deficiente omni vassallorum sanguine, Imperatori, aut aliis feudorum dominis acquiruntur. *Sleidanus lib. 1. hist. Germ. in Capitul. Car. V. (s)*

19. Sed liberis populis, siue singulares civitates, siue integræ nationes sint, *Imperator* nullo modo dominos imponere potest, nisi ex voluntate populorum. (t)

20. Sicut olim *Frisii* aliquoties in ditionem concessi à Cæsaribus exteris Principibus, eos semper recusârunt, freti libertate à Carolo Magno vel donatâ vel exinde constanter usurpatâ, donec ultro Saxonem Albertum introduxerunt; nec diversa ratio esse videtur *Frisorum Orientalium*; quorum idcirco Imperiorum initia pro voluntariis habenda sunt. (u)

(n) *Ibid.* §. 27. (o) *Ibid.* §. 30. (p) *Ibid.* §. 31. (q) *Ibid.* §. 34.

(r) *Ibid.* §. 35. (s) *Ibid.* §. 36. (t) *Ibid.* §. 38. (v) *Ibid.* §. 39.

C A P. X X.

De Jure Successionis.

Porro de ordine succedendi multiplex consideratio est. Summam statuimus differentiam inter *patrimonialia*, & institutiva seu *voluntaria regna*. (a)

2. In patrimonialibus est successio *hereditaria*, quæ transit eodem modo, quo hereditates *privatæ*, hoc est per expressam ultimi decessoris dispositionem, quæ *testamentum* est; vel tacitâ ejusdem voluntate, quæ est fundamentum *successionis ab intestato*. (b)

3. Sicut & Imperia ejusmodi populorum, aliis donari, vendi, similibusque modis *cedi* possunt, cujus rei exempla, nec in sacris, neque in profanis historiis desunt. (c)

4. Inprimis *testamento* relinqui potest successor, aut ex liberis unus citra ætatis, aut è cognatis sine propinquitatis privilegio, vel extraneus amicus, quemadmodum testator sibi populoque expedire judicat; quo jure Ptolomæus primus de Ægypto; Masanissa, & Eumenes, aliique de suis

regnis disposuerunt. *vid. Grot. lib. 1. cap. 3. §. 12.* (d)

5. *Ab intestato* viget in patrimonialibus, præsumpta defuncti voluntas, quam proinde heic unice oportet attendi. (e)

6. Efficacissima ratio, naturæque ingenii humani convenientissima est, *ut propinquitas sanguinis*; ubi nihil expressæ voluntatis extat, mensura sit affectionis; quemadmodum Jure Romano scimus esse comprobatum. (f)

7. Unde sequi videtur, eos qui æque sunt sanguine propinqui, pariter succedere in regnum, & si convenire nequeant, æqualiter id esse partiendum. Idque sine discrimine sexus, ut censet optimus harum rerum magister *Grotius in lib. 2. cap. 7. §. 12.* (g)

8. Qui & prærogativam marium, ac primogenituram, non aliter valere docet, quam si Imperium expresse *individuum* sit factum. (h)

9. Sed videndum, ne non difficile sit, eandem in Imperiis, &

G 3

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. 1. Sess. VII. cap. VI. §. 3.* (b) *d. l. §. 4.* (c) *d. l. §. 8.*

(d) *d. l. §. 9.* (e) *d. l. §. 12.* (f) *d. l. §. 14.* (g) *d. l. §. 15.* (h) *d. l. §. 18.*

in privatis patrimoniis, rationem sustinere; utique in his quæ summa, nec aliis obnoxia sunt. (i)

10. In his considerandus inprimis est *amor Principum* erga subiectos, qui tantò major in patrimoniali quam diverso Imperio esse solet, quantò tenerius avita, ac hereditaria bona, præ usufructuariis fideicommissariis amamus (k)

11. Id autem frequentissima omnium temporum experientiâ testatum est, haud temere ullum gravius malum populis evenire posse, quam est *concurfus* successorum in Regnis. (l)

12. Unde vel collisio, vel divisio, id est, prope certa destructio civitatis, aut afflictio duntaxat gravissima; & inevitabilis expectanda. (m)

13. Adde, quod jus *primogenituræ* usu generis humani in Imperiis ita valuerit, ut Principes qui hunc ordinem in Imperiis quoque patrimonialibus expressa voluntate mutant, contra jus Gentium decernere dicantur, ut Justinus de Ptolomæo *lib. 16. cap. 2.* (n)

14. Putamus igitur, Imperium *patrimoniale*, quoties nihil a rege defuncto vel more jam recepto expressum est, in *partibus subiecti-*

ois, hoc est, in terris, non recipere mutationem, sed manere unum & conjunctum. (o)

15. Quò collocato, facili confectioniâ intelligimus, *mares* potiore loco habendos esse quam feminas, & inter mares *primogenitos* esse præferendos. (p)

16. Quod, si constet, regnum esse, & aliàs fuisse *dividuum*, jam non hærebimus, quin liberi omnes majores, juniores, masculi, feminæ, adoptati, (non tamen *notbi*) & secundum eos, reliqui agnati aut cognati, secundum *gradus* prærogativam, sint admittendi. (q)

17. Fuit successio Arbitraria, sequitur *Institutiva*, quæ defertur secundum ordinem ab eo, qui primum Imperium fundavit, constitutum; sive populus fuerit, sive major Princeps, qui Imperium in alium contulit, ut sunt domini *feudalium* regnorum, in quibus ideo simplex hæreditaria successio, & testamentaria non obtinet, *cap. 1. in pr. de success. feud.* (r)

18. De priori specie, quæ venit à populo ejusve Proceribus, maxime agemus; *feuda* suum locum habent proprium. (s)

19. At-

(i) *d. l. §. 22.* (k) *d. l. §. 25.* (l) *d. l. §. 27.* (m) *d. l. §. 28.* (n) *d. l. §. 31.*

(o) *d. l. §. 36.* (p) *d. l. §. 37.* (q) *d. l. §. 59.* (r) *d. lib. I. Sect. VII. cap. VII. §. 1.* (s) *ibid. §. 4. seqq.*

19. Atqui, cum successio *legē* statuta, vel *moribus* recepta est, yerosimili populorum intentione, quæ juris parit præsumptionem, eadem fere nasci videntur conclusiones, quas modo ex tacita defunctorum regnantium voluntate collegimus. (t)

20. *Primo*, non esse dividendam civitatem, quia populus id sui ipsius causâ multo fortius, quam Rex ob amorem populi pacemque familiæ, voluisse videtur. (v)

21. *Secundum* hoc, ut mares feminis in pari jure sanguinis præferantur, deficientibus demum viris sequior sexus admittatur, ob eandem rationem. (x)

22. Item, ut *primogenitus* solus his, qui postea sunt nati, anteponatur, propter rationes *suprà* collocatus. (y)

23. Porro, ubi *lex* sancit successionem, ita constituit eam, ut ab ipsâ, non ab ultimi possessoris respectu, dependeat. (z)

24. Hinc fit, ut *nepos* è primogenito, licet ætate filio secundo minor, huic tamen præferatur. (aa)

25. Quoniam filius *primogenitus*, patre vivo mortuus, jus, quo

tum spem habebat præcipuam, quodque *jus potentiale* dicere licet, ad suam prolem transmisit. (bb)

26. Secundum hæc, *fratris majoris* filius secundo-genitum fratrem antecedit, imo & *nepos* illius; quod secus in patrimonio; adeoque in infinitum hoc valebit. (cc)

27. *Neptis* quoque *ex filio* præferenda erit nepoti ex filia, quia *filius* filiæ prælatus fuisset, suamque spem ad prolem suam transmisit, *filiæ* quæ nihil habuit nihil suo gnato tradere potuit. (dd)

28. Eadem ratione *filiæ fratris* potiori jure quam filius fororis utetur; ac ita in cæteris. (ee)

29. Ultro autem intelligitur, hujusmodi successionem in iis obtinere populis, ubi *femina* non penitus excluduntur, sed ubi maribus duntaxat posthabentur. (ff)

30. Quo casu etiam, ubi *lex* viros produxit ad solium, si postea pares gradu deficient, retrocedit ad *feminas*, potius quam ad agnatos remotiores pergat. (gg)

31. Id enim extra controversiam collocamus, nihil obstare, quominus *femina* ad imperia populorum, salvâ juris Gentium ratione,

(t) d. l. §. 4. seqq. (v) *ibid.* §. 7. (x) *ibid.* §. 10. (y) *ibid.* §. 11. (z) *ibid.* §. 12. & 21. (aa) d. §. 12.

(bb) d. §. 12. & 27. (cc) *ibid.* §. 24. (dd) *ibid.* §. 35. (ee) *ibid.* §. 37. (ff) *ibid.* §. 38. (gg) *ibid.* §. 39.

tione, positis causis habilibus, extolli possint. (hh)

32. Porro, ubi omnino excluduntur, ut apud *Francos* fit, *consuetudine* potius quam lege certâ, ibi non modo agnati remotiores illas præcedunt, sed ne *feminae* quidem, deficiente omni sanguinis linea, admittuntur, expressa prohibitione omnem tacitæ voluntatis excludente præsumptionem. (ii)

33. Quod ipsum in maribus, ortis è feminis, hæud dubie statuendum; quia successio est ordo continuus, qui per saltum ferri nequit, obstante *regula*: ubi excludens te excluditur, multo magis tu excluderis. (kk)

34. Jam de *naturalibus spuris*que liberis nemo dubitat, quin æque ab institutivâ quam ab hereditariâ successione penitus arceantur. *Alimentorum* quæstio à Jure Publico aliena est. (ll)

35. *Adoptivos* in patrimonialibus sola defuncti Regis voluntate, sit ipso actu declarata, vocari diximus, quæ cum in voluntariis regnis cesset, nullum in his locum dari adoptatis manifestum est. (mm)

36. Denique, non est quod

moneatur, Regibus in hujusmodi Imperiis non esse jus faciendi *testamenti*, quo successionis ordo mutetur, ut jam expositum est, ac ultro liquet. (nn)

37. Porro, si principem, cui successio debetur, infantem, aut furiosum esse contingat, palam est, *tutorem* ei esse dandum. (oo)

38. Qui cum habeat facultatem juris, quod Regi competit, neque sit qui acta ejus infirmare queat, *summam* quoque *potestatem* habere dicendus est, sed *exercitio* tantum, proprietate penes pupillum manente. *Grotius lib. I. c. 3. n. 15.* (pp)

39. Deferre tutelam nemo alius, quam is cujus *primævum jus* fuit imperandi potest; quippe cum præsens Rex nullum habeat animi judicium, nec defunctus habuerit potestatem faciendi quicquam in tempus, post mortem suam. (qq)

40. Voluntas *populi* aut per legem fundamentalem, aut hac deficiente, per expressam declarationem significatur. (rr)

41. Ex his liquet, *jura privata*, quæ cuique patrifamilias jus libere disponendi super pecunia tutelave rei suæ largiuntur, l. 100.

π. d. V. S.

(hh) *Ibid.* §. 40. (ii) *Ibid.* §. 43. (kk) *Ibid.* §. 44. (ll) *Ibid.* §. 47. (mm) *Ibid.* §. 48.

(nn) *Ibid.* §. 49. & sub §. 17. (oo) *d. lib. I. Sect. VI. cap. VIII. §. 1.* (pp) *d. l. §. 2.* (qq) *d. l. §. 3.* (rr) *d. l. §. 7.*

π. d. V. §. ad Jus Publicum Civitatis non esse producenda. (ss)

42. Nihilò magis *jura intestati*, legitimasque successio- num devolutiones, de patrimoniis, vel de feudis privatis constitutas, sine magno errore ad Summa Imperia transferri. (tt)

43. Non pertinere ad Imperia, hæc, similiaque statuta, vel uno clarum est argumento, quod ab *summâ potestate* proficiantur, ut subjectos ad parendum, non ut ipsos obligent Imperantes (vv)

(ss) d. l. §. 14. (tt) d. l. §. 17.

(vv) d. l. §. 19.

C A P. X X I.

De Jure Aristocratico.

Imperium, quod à pluribus tenetur, est vel *Aristocraticum*, vel *Democraticum*. (a)

2. ARISTOCRATIA, cum summa potestas est penes Optimates, hoc est, minorem & eminentiorem populi partem. (b)

3. DEMOCRATIA, quando *jus summum* Imperii à populo non transfertur, sed ab eo retinetur in summâ; *administratio* tantum per Magistratus exercetur, magis aut minus, ad instar Aristocratiz. (c)

4. Numeri Imperantium in hac formâ civitatis magna est latitu-

do, ut definiri nullo modo possit, nisi quod subjectam civium partem longe oporteat esse majorem. (d)

5. Fatendum interim, quò major est Imperantium numerus, eò propius ad *Democratiz* similitudinem accedi, ut forte plus inter quasdam Aristocratias, quam inter aliqua Optimatum, & popularia intersit Imperia. (e)

6. Potest fere ut regnum, dividi *Aristocratia* in Successoriam & Electivam; plerumque quod ad singulas attinet personas, non etiam universos; aliquando tamen

H

ad

(a) Vid. Auctor in *Op. Mai. lib. I. Sect. VIII. cap. I. §. 1.* (b) *Ibid. §. 2.* (c) *Ibid. §. 3.*

d) *Ibid. §. 4.* (e) *Ibid. §. 9.*

ad universos quoque, ut in *Frisia* universi quotannis mutantur. (f)

7. *Successiva*, ubi dignitas Optimatum est hereditaria, ut summa Reipubl. concilia nulli quam è certis familiis nato ingredi liceat, quod *Poloni*, *Veneti*, aliiquæ servant. (g)

8. *Electiva*, quando in locum deficientium alii ex eminentioribus civitatis per suffragia surrogantur, ut in *Belgis* obtinet. (h)

9. *Electio Aristocratica* dupliciter habetur, aut enim ipsi Optimates jus habent loca deficientia suo arbitrato, ut fit in *Hollandiâ*, suppleri, aut populus totus, ejusve Præcipui novos, identidem senatores eligunt, ut heic in *Frisiâ*. (i)

10. Illam sunt qui *Aristocratiam* veram, hanc qui in se spectatam volunt esse *Democratiam*, modum duntaxat administrandi Aristocraticum videri. (k)

11. Sed arbitrò, distinguendum esse juxta principium toties positum, utrum *acta* electorum procerum à populo dependeant, ab eoque infirmari possint, an omnino sint rata. (l)

12. Si *acta gesta* illorum, rationibus reddendis, abolitioni, aut

animadversioni subjecta sunt, concedemus, fundamentum imperii esse *Democraticum*. (m)

13. Verum si plena & irrevocabilis potestas illis tribuatur, nulla ratio est, electionem populi magis impedire *Aristocratia* appellationem, quam *Monarchiâ*, ubi multitudo eligit Regem, siquidem utrobique eligentes omni potestate se ipsos abdicarunt. (n)

14. Hæc distinctio firmior videtur; quam quâ alii utuntur, inter potestatem Optimatum *temporariam & perpetuam*. (o)

15. Si *temporaria*, volunt proprietatem Imperii manere penes populum, nihil vero quam usum & exercitium esse penes illos ad tempus Optimates. (p)

16. Nos hujus doctrinae nihil agnoscimus effectum, quia rerum civilium natura ab *effectis* æstimatur, quæ à tempore non recipiunt diversitatem; sed qui facere possunt idem, alius ad tempus, alius in perpetuum, illis idem *juris* oportet adscribi. (q)

17. Cæterum, si quis illud jus, quo Imperium ad populum reverti debet, *proprietatem* velit appellare, ut in jure quandoque, matrimonio adhuc consistente, domi-

(f) *Ibid.* §. 11. (g) *Ibid.* §. 12. (h) *Ibid.* §. 13. (i) *Ibid.* §. 17. (k) *Ibid.* §. 18. (l) *Ibid.* §. 19.

(m) *Ibid.* §. 20. (n) *Ibid.* §. 21. (o) *Ibid.* §. 22. (p) *Ibid.* §. 23. (q) *Ibid.* §. 27.

minium dotis, quod viri est, ad mulierem pertinere dicitur l. 30. C. de jur. dot. analogicè id quidem concedi potest. (r)

18. Sed Imperium accuratè loquendo ab jure, quod populus interim retinet, est diversum, ut ex definitione summæ potestatis constat; sicut in agro Frisia, ubi jus summum competit dominis veterum prædiorum. (s)

19. Ab his autem quotannis creantur Optimates LXXXI plenæ potestatis, quibus datur jus intrà annum vertendum faciendi quicquid è Republicâ videbitur, nullâ re excepta, nisi, ut Leges Reipubl. fundamentales serventur, & paucis quibusdam aliis capitibus specialiter expressis. (t)

20. Clarum & certum est, ejusmodi annuos Imperantes æque habere summam potestatem in suo tempore, quam Rex Galliarum habeat; non obstante, quod eliguntur, quod delegantur, quod annui sunt; & quæ præterea pridem ostendimus summæ potestati non adversari. (v)

21. Ideoque delegantes interim æque jure summæ potestatis oportet careant, quam populos Gallorum eo carere palam est. (x)

22. Nisi, quod leges fundamentales heic, in Frisâ inquam, præscribantur, quas tamen non tollere summam Imperii, ita simpliciter exceptas diximus etiam supra. (y)

23. Causa, per quam possessores immobilium hoc jus sunt adepti, quoties de jure belli, a hove involuntario non constat, proxime à voluntate populi repetenda videtur, saltem tacita, ubi à tempore immemoriali hoc jus constanter, adeoque per præscriptionem, exercitum est. (z)

24. Hinc res ipsa loqui videtur, illam speciem juris imperandi esse patrimonialem Aristocraticam, quia omnes & singuli, at pars longè minor populi jus hoc habent in patrimonio, pari scilicet jure, quo prædia habentur. (aa)

25. Ita ut testamento, & ab intestato, nec minus inter vivos, unà cum prædiis transferri possit, omnique die transferatur. (bb)

26. Cave autem putes, ex eo, quod hoc genus Imperii diximus esse patrimoniale, sequi, dominos prædiorum uti posse jure despuco; sive herili, adversus rellquos Civitatis consortes, ex illo jure patrimoniali; tametsi facilis

H 2

harum

(r) Ibid. §. 33. (s) Ibid. §. 34. (t) Ibid. §. 37. (v) d. lib. I. Sect. VIII. cap. II. §. 4. (x) Ibid. §. 5.

(y) Ibid. §. 6. (z) d. lib. I. Sect. VIII. cap. III. §. 4. (aa) Ibid. §. 9. (bb) Ibid. §. 10.

harum rerum sit conjunctio, patrimonialis, inquam, & herilis Imperii. (cc)

27. Dantur enim patrimonialia Imperia, quæ *civilia* tamen sint, hoc est, in quibus libertas, & bonorum proprietates, singulis salva maneat. (dd)

28. Sicut & Imperia quædam *liberè voluntaria*, patrimonialia fieri possunt, si populus ita expres-

se constituat, vel immemorali temporis usu ita obtinuerit, quemadmodum apud nos haud dubie invaluit. (ee)

29. Sec hoc nullo modo consequitur; populus voluit jus imperandi esse in plena *proprietate* Regnantium; ergo & libertate suorum corporum, dominioque rerum, semet ipsos privare voluerunt. (ff)

(cc) *Ibid.* §. 18. (dd) *Ibid.* §. 19.

(ee) *Ibid.* §. 20. (ff) *Ibid.* §. 21.

C A P. X X I I.

De Democratia.

Quæ ultimo loco à Politicis collocatur DEMOCRATIA superest; quæ est, uti vox indicat, τὸ τῷ δήμῳ κείτῳ; *populi Imperium*, ut Aristocrazia αἰεσίτων, optimatum potestas; populus autem universos cives, aut partem saltem maximam significat. (a)

2. Sed *distingui* potest, quod ad modum administrandi, Democratia in resolutam, vel restrictam. (b)

3. *Resolutam* dicimus, quando universus populus ad concionem vocatus omnia summæ potestatis

jura, saltem majora, secundum plurium sententias exercet atque disponit, ut *Athenis* in Ecclesiis, *Romæ* in Comitibus. (c)

4. *Restricta* democratia hoc solo ab altera differt, quod rarius convocetur populus, & plura senatui ac magistratibus committantur, cujusmodi nunc fere sunt, quæ habentur, populares civitates per *Germaniam*, ac alibi. (d)

5. At in *Belgis* nullam cognovimus *Democratiam*, nisi quod municipales quædam urbes, membra majorum Provinciarum, regimen suum

(a) *Auster in Op. Mai. lib. I. Sect. VIII. cap. IV. §. 1.* (b) *d. l. §. 10.*

(c) *d. l. §. 11.* (d) *d. l. §. 15.*

suum ad instar democratici exercere videntur. (e)

6. Explicitæ sunt tres formæ Republicarum. Multi quartam speciem inculcant, quam appellant Mixtam. (f)

7. At nos in ea summus sententiâ, Republicas proprie, id est, ex diversis formis mixtas, nec esse, nec unquam fuisse, neque civiliter dari posse. (g)

8. Tali utique mixturâ, qualem Politici aliqui describunt, ut jura summæ potestatis quædam Regi, quædam paucis, quædam omnibus seorsim adtribuantur, sunt verba Arriæi, System. Polit. cap. 6. sect. 1. n. 38. 39. (h)

9. Adhuc expectamus, dum talis Respubl. plures habens Respubl. formas specie diversas ex omni seculorum memoriâ monstratur, quæ extiterit, vel ætatem ferre potuerit. (i)

10. Quod si mixturam dicere velis, quam illi negant esse, ubi plures ordines jura quædam pariter exercent, non est dubium, quin ea species & esse possit, & passim reperiat. (k)

11. Ratione quoque administrationis multifariam misceri civitates, ejusque rei speciem pleris-

que imposuisse, ut Spartæ, Romæ, ac alibi, propriè mixtas fuisse Respubl. putarent, pro certo habemus. Dixi lib. 1. Digress. cap. 3. (l)

12. Sed nec rarum, ut diversæ urbes regionesque diversâ utentes formâ regiminis in unam coëant civitatem, eadem retenta diversitate regiminum, nec ideo tamen mixturam faciant, quia summa Imperii, non singulæ partes considerandæ sunt, ut in Frisia aliquæ civitates democraticæ, rursus aliquæ reguntur more Optimatum, summa tamen regiminis Aristocratica est. (m)

13. Fit etiam, ut plures populi sub diversis regimentis non planè in unam civitatem, sed in fœdus arcium convenient, quædam tamen jura communiter exercent, sub uno Principe fœderis, sicut aliàs diximus. (n)

14. Cujusmodi & hodiernam Imperii Germanici constitutionem esse non poterit negare, qui consideret, omnia Majestatis jura, plenamque *κραιβασιλειαν*, à Germanis Principibus in suos Populos, nec minus in exteros jura belli & pacis, liberè citraque veniam Imperatoris exerceri. (o)

H 3

CAP.

(e) d. l. § 16. (f) d. lib. 1. Sect. VIII. cap. 1V. § 1. (g) d. l. § 2. (h) d. l. § 3. (i) d. l. § 4. (k) d. l. § 7. & 14.

(l) d. l. § 16. (m) d. l. § 17. (n) d. l. § 18. (o) d. l. § 19.

CAP. XXIII

De Tyrannide & Jure Civium resistendi Imperantibus

Dicamus & de TYRANNIDE, quae post omnes Reipublicæ species & jura sequi debet; cum sit corruptio Reipubl. cujuslibet rectæ. Sed accuratius videndum. Usus hujus vocis *strictè* de Monarchiis, *latius* & à nobis de quavis Reipubl. usurpatur. (a)

1. Est verò duplex, alia *titulo*, alia in *exercitio* quæ dicitur; nisi & *mixtam* dicere velis, titulo simul & *exercitio*. (b)

2. Primam *Pisistratistum*, alteram *Phalaristum*, tertiam *Neronistum*, à celeberrimis singulorum exemplorum auctoribus appellare licet. (c)

3. Tyranni titulo (aliter *invasores*, & *Usurpatores*) dicuntur, qui Imperium civitatis nullo jure tenent, seu singuli, sive plures, ut Romæ *Decemviri*, post Leges XII. latas, Athenis aliquando *Quadringenti viri*. (d)

4. Nullo autem jure videntur Imperium habere, qui id *invitis* iis, quorum est verum jus impe-

randi, tenent; sive is populus, sive *Optimates*, aut unus sit. (e)

5. In *Invasoribus* mores non distinguuntur, adeoque juris ratio est eadem, seu *Pisistratus*, qui nulli injuriam fecit, seu *Phalaris* civitati incumbat, adeoque *clementissimus* & *humanissimus* *invasor* æquè *tyrannus* est, quam qui cædibus & rapinis grassatur. (f)

6. De Tyrannide in *exercitio* tantum, locus aliquantò difficilior est. (g)

7. Aristoteles describit *Tyrannidem*, quod sit *Μοναρχία ἀντιθετή πρὸς τὸ σφέτερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ ἰσχυροτέρων*. Unius Imperium, quod ad suam ipsius, non ad *subjectorum utilitatem* in *invitos* exercetur; quod est oppositum veri Regis officio, qui civium causâ, sicut omnis potestas, constitutus est, *lib. 4. polit. cap. 10. sub. fin.* (h)

8. Erit igitur Tyrannus Aristotelicus, qui omnia dirigit ad propriam

(a) Auctor in Op. Mai. lib. I. Sect. IX. cap. I. §. 1. (b) *Ibid.* §. 6. (c) *Ibid.* §. 7. (d) *Ibid.* §. 8.

(e) *Ibid.* §. 15. (f) *Ibid.* §. 29. (g) *Ibid.* lib. I. Sect. IX. cap. II. §. 1. (h) *Ibid.* §. 3.

priam utilitatem, populi vero commoda penitus negligit; cuiusmodi *Neronis* institutum erat, cum Præfecto inculcaret: *hoc agamus, ne quisquam quicquam habeat, ut Suetonius narrat, vit. Ner. cap. 32.* (i)

10. Multo magis, si quis exitium populi totius quærat; modo sanus homo illuc insanæ venire possit, ut serio velit, quod *Caligula* optabat, universus populus ut unam cervicem haberet, quam unico ictu præcidere posset, apud eundem *Suetonium, in vit. Calig. cap. 30.* (k)

11. Verum hæc definitio non convenit, nisi hypothesi Summæ Potestatis simpliciter delatæ: opus est descriptione generali, quæ omnis generis Imperio, tam limitato, quam absoluto, plurium, & unius Potestati congruat. (l)

12. Igitur pro nostro instituto *Tyrannum exercitio* vocamus, qui terminos summæ potestatis sibi jure delatæ notorie & præfracte egreditur. (m)

13. Ex his jam sponte sequitur, quid sint Tyranni *exercitio tituloque* simul, scilicet, qui, cum nullum jus imperandi habeant, tamen Imperium, quod usurpant,

impotenter acerbique tractant. (n)

14. Porro, sicut unus actus non facit habitum, nec una hirundo ver adfert, ita nec quilibet actus Imperantium notam tyrannidis imponit; sed opus est *crebris actibus*, iisque indubitatis & violentis, ut Imperantes pro Tyrannis haberi possint; hoc est, quod in definitione collocatum est, *notorie atque præfracte.* (o)

15. Acta, quæ fiunt contra jus Imperantibus delatum, *nulla ipso jure* sunt, verum an singulis & populo jus illud resistendi puniendique competat, videndum. (p)

16. Id ut periculosum, ita nec juridicum videtur, sed utrumque jus illud erit penes eos, quibus *summi vis imperii* competit. (q)

17. Proinde ubi jus summum est penes senatum, aut populi concilium, atque hoc præsens & sui potens, *acta* ejusmodi principis, aliorumve parem vim habentium, tacite adspicit, pro consentiente haberi debet; unde quod illegitimum erat, hoc modo legitimum, & obligat subjectos. (r)

18. Ex quo liquet, concilium illud, si potestate suâ velit uti; jus habere non modo *cobibendi*, sed & *coercendi* illos, qui principale regi-

(i) *Ibid.* §. 7. (k) *Ibid.* §. 8. (l) *Ibid.* §. 10. (m) *Ibid.* §. 11.

(n) *Ibid.* §. 15. (o) *Ibid.* §. 19. (p) *Ibid.* lib. Sect. IX. cap. II. §. 2. (q) *Ibid.* §. 6. (r) *Ibid.* §. 7. & 8.

regimen in absolutum convertere fatagunt. (s)

19. Qui tamen, si id pertendant, neque ab hoc in ordinem redigi possint, idque notorium sit, jam nihil hærendum, quin singulis è populo resistendi facultas jure competat; nisi servire quam pugnare malint. (t)

20. Idemque juris est, si Rex summam quidem, sed integram non habeat potestatem, verum quasdam Imperii partes una cum senatu, aut popularibus delegatis, exercere debeat, idque facere adspèrnetur. (v)

21. Idem est, si in delatione Imperii sit dictum, ut certo eventu Regi resisti possit. (x)

22. Et hæc quidem, ubi jura Majestatis non omnia absolute sunt penes Imperantes. (y)

23 Imperio autem simpliciter delato consentaneum est, nullam resistendi facultatem subjectis dari, nec ob publicas, neque privatas ob causas. (z)

24. Infinitatem tamen Hobbesianam sana ratio averfatur, quâ de re superius copiosè disputatum est, cap. IX. (aa)

25. Barclajus ipse, disputans contra Monarchomachos, conce-

dit, si Rex verè hostilii animo in totius populi exitum feratur, quod non modo resisti illi queat, sed & regnum amittat, lib. 3. adversus Monarcham. cap. 8. & lib. 6. cap. 23. & 24. (bb)

26 Largitur & resistendi facultatem Barclajus populo toti, vel insigni ejus parti, adversus sævitiam regis immanem. (cc)

27. Grotius vero vix aut nihil alioqui cedens Barclajo in patrocinio Regum, idem singulis civibus ad vitæ suæ tutelam concedit, utique jure naturæ, & veteri divino, haud perinde Evangelico, d. cap. 4. §. 7. (dd)

28. Mihi non abs re videtur dicendum, aliud juris esse, cum Rex ordine legitimo ad disceptationem juris factique civem vocat innocentem & damnat: aliud, cum sine medio illum injustè opprimere & occidere parat, quomodo Saul Davidem apud lares transfigere conatus, dein more latronis persequi non destitit (ee)

29. Sed judiciali ordini vim opponendam non esse, licet Potestates eâ abutantur, parum abest, quin primitivo fœdere civitatis constitutum videatur. (ff)

30. Quia præviderunt populi, hoc

(s) Ibid. §. 9. (t) Ibid. §. 11. (v) Ibid. §. 13. (x) Ibid. §. 18. (y) Ibid. §. 25. (z) Ibid. §. 26. (aa) Ibid. §. 27.

(bb) Ibid. §. 29. (cc) Ibid. §. 31. (dd) Ibid. §. 32. (ee) Ibid. §. 34. (ff) Ibid. §. 35.

hoc concesso, nunquam prætextus turbandi judicia defuturos. (gg)

31. Verum nulla tamen adeo valida obligatio est, quæ quæquam ad mortis sine ulla ratione patientiam obstringat, ut ipsemet *Hobbes* quoque fatetur. (hh)

32. Quare nec *David* adhuc privatus non dubitavit se componere ad resistendum, etsi *Saul* jus absoluti Imperii in suos, ut omnes Orientis Reges, obtineret. (ii)

33. Idemque de *Machabæis*, qui *Antiocho*, ut *Alexandri Magni* successori, absolutoque Imperatori serviebant, ut videtur, existimandum est. (kk)

34. Unde, cur idem *Christianis* contra immanem sævitiam non liceat, veluti *Gallis*, postquam ex *laniena Lutetianâ* aliisque confiterat, hoc agi, ut omnes Reformati jugularentur, difficile dictu est. (ll)

35. Esse enimvero laude & admiratione dignos, qui malunt injuriam & mortem pati, quam armis oppositis sanguinem fundere, non est negandum. (mm)

36. Quomodo veterum Christianorum miro & heroico certamine ad *martyrii* gloriam festinan-

tium exempla videntur accipienda. (nn)

37. Ideo tamen eos omnes indiscretè damnare, qui ultimo necessitatis præsidio renunciare noluerunt, prædurum videtur. (oo)

38. Maximè, si hoc temperamento sint usi, ut *personæ* ejus, qui summam haberet potestatem, parcerent, quod & *David* sedulo fecit, & juris ratio faciendum dicitur. (pp)

39. Præterea doctrinam Aristotelis huc applicandam putamus, quâ *Tyrannidem* ille definiit, ita ut à nobis expositum est; secundum quæ, si quis Rex id agat, ut omnia dirigat ad libidinem utilitatemque suam solius, idque multiplicitati experientiâ palam sit; omnibusque tentatis remediis, nulla spes supersit emendationis, & Rempublicam pessum ire sit indubitatum, nihil in eâ sententia videmus iniqui aut absurdi, quæ resistendi facultatem tribuit subjectis. (qq)

40. Regni tamen abrogandi potestatem non aliter populo adscribere licet, quam si princeps hostilem animum induat; alioqui sufficit, si curet Rempublicam ita administrari, ne communis boni

I ratio

(gg) *Ibid* § 37. (hh) *Ibid*. § 40. (ii) *Ibid*. § 41. (kk) *Ibid*. § 42. (ll) *Ibid*. § 43. (mm) *Ibid*. § 47. a.

(nn) *Ibid*. §. 47. b. (oo) *Ibid*. §. 48. (pp) *Ibid*. §. 49. (qq) *Ibid*. §. 52.

ratio præ commodo unius abjiciatur; eodem fere modo, quo agitur cum furiosis atque prodigiatur; (rr)

(rr) *inf. cap. xiv. §. 9.*

CAP. XXIV.

De Contractibus Summarum Potestatum.

Videndum paucis, quid de illis *Conventionibus*, quibus non defertur Imperium, sed quæ postea contrahuntur, sit habendum.

(a)

2. *Jure Naturali Gentiumque* Regnantes oligari fatis est clarum, at civili vinculo contractus summarum potestatum per se nunquam obstringuntur, seu cum subditis imperio, sive cum exteris ineantur. (b)

3. *Per se*, inquam; nam ex naturâ negotii & circumstantiis præsumptio nasci potest, quod secundum jus civile, quod est in loco, partes agere voluerint. (c)

4. Quod de *privatis* Regnantium *conventionibus*, ut emptiones, venditiones, locationes, conductiones, stipulationes, transactiones similesque, omnio statuendum. (d)

5. Quoniam tales actus non à Rege *qua Rege*, sed quasi ab aliquovis instituuntur, adeoque, ut est membrum communitatis; quod & ipsius utilitas postulat, quia nemo alioqui cum principibus contrahere vellet. (e)

6. Etsi vero leges heic obligationem actionemque adversus summam potestatem producant, *coactio* tamen sequi non potest adversus eos, quatenus, à quo cogantur, nemo existit, nisi quod exteris belli jus comparatum sit. (f)

7. Hoc ut evitent, simul & æquitas ac utilitas impulit Principes, ut tam à subditis quam ab reliquis conveniri se apud certos *judices* patiantur, cum alioquin ipsi in suâ causâ *judices* esse possent. (g)

8. Quia tamen hæc fiunt *submissione*, non ex amissione Summæ

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. I. Sect. IX. cap. V. §. 2.* (b) *d. l. §. 3.* (c) *d. §. 7.* (d) *d. l. §. 8.*

(e) *d. l. §. 9.* (f) *d. l. §. 14.* (g) *d. l. §. 15.*

mæ Potestatis, sciendum est, Imperantes, sicut reliqua suis sub-
jectis, sic etiam ea quorum ipsi
debitores sunt, adimere posse (h)

9. Primo in *pœnam* admissi, pu-
blicatione omnium vel partis bo-
norum factâ, vel etiam illius spe-
cialiter. (i)

10. Denique ex probabili causâ
dominii eminentis, modo ejus præ-
textu non tegantur iniquitates &
calumniæ. (k)

11. Paulo diversa est ratio con-
ventionum de rebus ad *summam*
potestatem pertinentibus initarum,
quas Reges non ut membra, sed
ut capita civitatis, aut ut civita-
tes ipsæ contrahunt. (l)

12. In his palam est, non ha-
bere locum *leges civiles*, quoniam
illæ consistunt in imperando, co-
gendo, quod non cadit in sum-
mam potestatem; proinde nulla
exinde quam ex præsumptione
voluntatis oriri potest obligatio.
(m)

13. Nisi cum *toto populo* initus
sit contractus, eâ mente, ut in
legem abeat fundamentalem, quâ
de re *suprà* diximus. (n)

14. Quod autem sponte & li-
beraliter per modum *Privilegii*,
conceditur, id contrario privile-

gio tolli potest, uti lex lege con-
trariâ potest abrogari. (o)

15. In cæteris cum populo ini-
tis contractibus super rebus ad
majestatem spectantibus, idem si-
ne dubio juris est, quod modo
de privatis negotiis per se consi-
deratis tradidimus. (p)

16. Scilicet ut *naturalis* inde na-
scatur *obligatio* eaque efficacissi-
ma, & jus perfectum populo ac-
quiratur, ita ut contrâ quam con-
ventum est, Imperantes facere
non possint. (q)

17. At si pactis stare nolint
Imperantes, ratio *cogendi* illos
nulla datur subjectis, nisi quate-
nus hi in societatem Imperii, sal-
tem pro parte recepti sunt. (r)

18. Proinde, si Rex *armis*
civilibus armis cum populo
suo, vel ejus parte, colluctatus,
pacem *certis* *pactionibus* iniverit,
easque jurejurando firmaverit,
tenetur quidem omni modo, gra-
vissimeque perjurus est, ni stet
conventis. (s)

19. Si tamen stare nolit, da-
biturne ad *arma* regressus? Nulla
quidem juris ratio id populo per-
mittit, nisi in partem imperii re-
cepto. (t)

20. Videamus de *successoribus*,
I 2 quo-

(h) d. l. §. 18. (i) d. l. §. 19. (k) d. l. §. 20. (l) d. l. §. 26. (m) d. l. §. 27. (n) d. l. §. 37.

(o) d. l. §. 39. (p) d. l. §. 40. (q) d. l. §. 41. (r) d. l. §. 44. (s) d. l. §. 45. (t) d. l. §. 46.

quomodo hi ex contractibus te-
neantur. (v)

21. Notum est, *jure natura*
haud minus quam civili, obliga-
tionem, quæ ex conventionibus
est, transire ad heredes. (x)

22. Sed hoc ideo, quia quali-
tas heredis ex tacita vel expressâ
defuncti voluntate deduci solet;
tacita, cum successio ab intestato
defertur; *expressa*, vi testamenti.
(y)

23. Sed in *regnis voluntariis* suc-
cessores non accipiunt suum jus
ab eo, qui proxime decessit, ve-
rum à populo, qui voluntatem
suam lege perpetuâ semel stabili-
vit. (z)

24. Nihilo fecius dicendum,
successores Regum etiam ex *con-*
tractibus teneri, sed cum distin-
ctione. (aa)

25. Rex enim habet & *patri-*
monium peculiare & *regnum*, quæ
post mortem diversa relinquit,
tam ubi hereditaria, quam insti-
tutiva obtinet successio. (bb)

26. *Patrimonium* defertur ab in-
testato ad omnes in pari sangui-
nis gradu constitutos, qui proinde
pariter defunctum repræsentant;
ac ita omnes pro heredita-

riis partibus è privatis illius con-
tractibus obligantur. (cc)

27. Sed obligationes, quæ prop-
ter *Rempublicam* initæ sunt, te-
nent omnino successorem, non
ut heredem, sed ut caput civita-
tis, imo ut ipsam civitatem. (dd)

28. Limitant hoc tamen gra-
vissimi scriptores, ut procedat, si
acta Regum decessorum habeant
probabilem rationem; non, si ratio-
ne careant probabili. (ee)

29. Nos intelligimus, si quid
turpe aut manifestè *absurdum*, pla-
neque stultum contraxerit Rex,
aut deciderit, quod in ipsius po-
testate non erat; ut si partem
regni alienaverit, id non esse pro-
pagandum ad successores. Verba
autem *probabilis rationis* nimis la-
xa videntur. (ff)

30. Etenim Imperantes Supre-
mi possunt omnia facere, quæ
Civitas ipsa potest, si non egre-
diantur termines potestatis sibi
delatæ; & *Civitas* potest, quic-
quid dominus & quilibet arbiter
rerum suarum, qui pro libitu de
rebus suis disponit, teneturque,
tam si male quam si bene rem
gesserit. (gg)

31. Plane quod à Summâ Po-
testa-

(v) d. l. §. 53. (x) d. l. §. 54. (y) d. l.
§. 55. (z) d. l. §. 56. (aa) d. l. §. 58.
(bb) d. l. §. 59.

(cc) d. l. §. 63. (dd) d. l. §. 65. (ee) d. l.
§. 68. (ff) d. l. §. 70. & 71. (gg) d. l.
§. 72.

testate populo imperatum, non haberet vim eos obligandi, id neque per contractum in obligationem deductum poterit obstringere cives; sed è contrà, quod vim

adversus illos parendi haberet, id etiam valebit, ubi per conventionem alii jus inde comparatum fuerit. (hh)

(hh) d. l. §. 73.

C A P. X X V.

Quibus modis Summa Potestas finitur.

Absolutis quæ de juribus summæ potestatis suppetebant, non erit abs re modos percurrere, quibus finiatur Summa Potestas. (a)

2. Finitur autem, vel unà cum civitate tota; vel consistente reliquo corpore, sola extinguitur. De illo casu postmodum in loco agitur. (b)

3. Primus igitur, quo sola Majestas finitur modus est Mors, cunctarum ultima linea rerum. (c)

4. Secundò, finitur tempore, quod ab his, quorum est primævum jus imperandi, paucis vel uni præfigitur. (d)

5. Tertio, præscriptione, cujus & in tempore præcipua vis est, quando populi principesque diversi possessione immemoriali contrà se invicem utuntur. (e)

6. Quarto; finitur abdicatione, quando Rex Imperium deponit, sive reddit populo Rempubl. (f)

7. Quintò, si Rex Imperium pro derelicto habeat, vel reverà deserat atque destituat. (g)

8. Septimo, per feloniam amittitur feudale regnum, id est, per grave delictum vasalli adversus Dominum. (h)

9. Octavo, si Rex hostilem animum contra populum suum induat, idque palam liqueat, Imperium perdit. (i)

10. Denique, nonò, jure belli summa potestas auferri, quia victor in divictos jure Gentium, cujusmodi vult, Imperium adipiscitur. (k)

11. Decimus finiendæ Majestatis modus est unio cum aliâ majore

(a) Auctor in Op. Mai. lib. I. sect. IX. cap. VI §. 3. (b) Ibid. §. 5. (c) Ibid. §. 6. (d) Ibid. §. 8. (e) Ibid. §. 9.

(f) Ibid. §. 17. (g) Ibid. §. 22. (h) Ibid. §. 26. (i) Ibid. §. 27. (k) Ibid. §. 28.

jore civitate; quomodo in Gallia majores provinciæ, Normandia, Britannia, Aquitania, Delphinatus, Provincia, aliæque majestatem amiserunt. (l)

12. Aliqui sunt modi, de quibus *ambigi* potest, tollant an non tollant summam potestatem? (m)

13. De *captivitate* primum, quæ est mors civilis; Resp. exercitium amittitur, jus ipsum retinetur, sicut in Gallia Rege *Johanne* atque *Francisco* captis, accidit. (n)

14. *Alienatione*, aut *subjectione* regni, in alium, aut sub alio factâ à Rege, jus Majestatis amitti tradit Barclajus l. 4. c. 16. *contr. Monarchom.* à Grotio reprehensus; eò quod talis actus sit ipso jure nullus, cujus proinde nullus esse queat effectus, nisi ut populus alienationem vel subjectionem Regi executuro vi resistat, ut Angli

adversus Johannem, qui se Pontifici vasallum addixerat, fecerunt. *Grotius lib. I. cap. 4. §. 10.* (o)

15. Potest etiam quæri, an per *negligentiam* Rex cadat Imperio, ut Franci in ultimis Merovingiorum servarunt. De jure non videtur; sed populum aut optimates Regi aliquos adjungere possunt, qui pro conservatione totius invigilent, haud tamen ultrâ quam postulet necessitas. (p)

16. Idem juris est, si Rex incidat in *furorem*, ut Carolus VI. Galliæ. (q)

17. Sæpe quæsitum est, an quod Rex ante regnum initum *hostis regni* fuisset, hinc in Successivo Imperio amittat jus Regni? quod non videtur, modo non maneat hostis, ubi regnum ipsi delatum fuerit. (r)

(l) *Ibid.* §. 29. (m) *Ibid.* §. 30. (n) *Ibid.* §. 32.

(o) *Ibid.* §. 33. (p) *Ibid.* §. 38. (q) *Ibid.* §. 39. (r) *Ibid.* §. 40.

SECT. II. CAP. I.

De Familiâ, & Matrimonio.

Cum duabus omnino partibus constet Civitas, Imperantibus atque Parentibus sive subjectis; absoluto Imperio, res jubet, ut de his qui *subjecti* sunt, loquamur, qui in definitione civitatis monstrantur, familiæ. (a)

2. **FAMILIA**, est *Cætus plurium personarum, quæ sub unius potestate, natura aut jure, usus quotidiani causa, sociatæ sunt.* (b)

3. Personæ *jure sociatæ* sunt conjuges & servi; *naturâ*, liberi, ex quibus familia componitur. (c)

4. Perfecta igitur familia constat triplici conjunctione Patris-familias, cum *uxore*, cum *liberis*, cum *servis*. (d)

5 Sunt tria paria, sed *quatuor personæ*, cum minimum; quia Dominus, Vir, Pater, sunt unus Pater-familias: liberi possunt esse plures; est etiam ubi uxores plures in unitate familiæ sunt; deficiente ex his uno, fit *imperfecta*

familia, magis aut minus, prout deficiens membrum magis aut minus est necessarium. (e)

6. Aristoteles Imperium Patri-familias triplex esse tradit, in *lib. I. Polit. cap. 8. δεσποτικόν, βασιλικόν, πολιτικόν.* Illud in *servos*, istud in *liberos*, hoc in *uxorem* competens. (f)

7. **PATER-FAMILIAS** est *Princeps familiæ & in domo dominium habet, l. 196. π de Verb. signif. juxta Homericum illud Aristoteli laudatum, Θειμεύει ἡ ἱκασὸ Πατρὸν ἢ ἀδελφόν.* *Jus quisque dicit liberis, & conjugibus.* (g)

8. Etiam verò *servis*; at his quidem heriliter & duriter; *liberis* regie, id est, absolute quidem, at cum pietate, non cum atrocitate; *uxori* cum multâ æqualitatis observatione; sicut Magistratus agunt in Republicâ liberâ cum civibus, hoc enim est *πολιτικόν.* (h)

9. Prima conjunctio, quæ confli-

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. II. Sect. I. cap. I. §. 4.* (b) *Ibid. cap. II. §. 49.* (c) *Ibid. §. 13.* (d) *Ibid. §. 16.*

(e) *Ibid. §. 18.* (f) *Ibid. §. 21.* (g) *Ibid. §. 22.* (h) *Ibid. §. 23.*

stituit familiam, fit per *matrimonium*, quod est, *viri ac mulieris conjunctio, individuum vitæ consuetudinem continens*, §. 1. *Inst. de Patr. Pot.* (i)

10. *Consensu* p̄fici matrimonio ratio dicitur, corporum conjunctio illud implet; mos tamen populorum fert, ut solum consensum *sponsalia* vocent; *sponfos*, qui tantum contraxerunt, quâ de re latè diximus in *lib. 2. Digression cap. 8. 9.* (k)

11. Sed & merito plerisque placuit gentibus, ut *publico ritu* matrimonium celebretur, veluti deductionis in domum, similique; Christianis verò, in cœtu publico fidelium; præviâ publicatione sponsaliorum, si forte aliorum interfit. (l)

12. Horum tamen rituum neglectus *nullitatem actus* matrimonio inferre non potest, nisi vi legis expressæ, quoniam individua consuetudo sine hoc ritu consistit, & multis gentibus istæ ceremoniæ inusitatæ fuerunt, (m)

13. Etiam lege vel pacto opus est, ut *bonorum communio* inter conjuges statuatur; nisi quatenus ad sustentandum vitæ consortium requiritur. (n)

(i) *Ibid. cap. III. §. 1. & 3.* (k) *Ibid. §. 13.* (l) *Ibid. §. 18.* (m) *Ibid. §. 19.* (n) *Ibid. §. 21.*

14. *Mores gentium* hac parte variant: *Romani* nullam bonorum cōmunionem inter conjuges habebant; quædam nationes hodiernæ universam confusionem probant; eamque laudat *Martialis lib. 4. epigramm. 74. de Nigrinâ.*

Te patrios miscere juvat cum conjugæ census,

Gaudentem socio participique viro. (o)

15. Placet tamen, ut in omnibus, ita heic quoque *medium*; ideoque optimæ videntur eorum populorum leges, quæ ad *questum & dispendia* restringunt societatem; nam quæ ad substantiam rerum eam producant, matrimonia quasi captatoria reddunt. (p)

16. Cæterum, jure societatis, & secundum primam naturæ simplicitatem, familiæ Imperium *feminae* pariter *cum viro* debebatur, ut probavimus *lib. 2. Digress. cap. 3.* (q)

17. Sed quia æqualitas parit rixas, *ἢ ἰσοτιμία μάχην ποιεῖ*, *Chrysostr.* ad *cap. 4. Ephes.* idcirco *viri* ob præstantiam sexus prævalet auctoritas, ordinis tamen magis quam subjectionis causâ, ex sententiâ *Aristotelis*, quam audivimus. (r)

18. Id-

(o) *Ibid. §. 23.* (p) *Ibid. §. 24.* (q) *Ibid. cap. IV. §. 1.* (r) *Ibid. §. 2.*

18. Idque notissimo *Jure Gentium*, monstrante *naturali ratione*, nec minus *jure divino* in tantum invaluit, ut neque *lex*, neque *pactum* valeret in contrarium, quâ *vir imperio* in uxorem renuncicaret. (s)

19. Sed quominus *civiles effectus*, ut de *curâ bonorum*, similesque, tam *conventionem* quam *lege* aliter se habeant, nihil *obstare* videtur. (t)

20. *Individua consuetudo* significat arctissimum illud *confortium corporis*, *animorum*, *omnisque vitæ*, quod *natura*, & *mos Gentium* non minus quam *jus divinum* conjugio inesse debere dicitur. *vid. l. 1. π. de rit. nupt. Dixi in Digress. Justinian. lib. 2. cap. 10. § 11. (v)*

21. *Multitudo uxorum* cum *arctitudine* illius *confortii*, & *individuo affectu*, consistere non potest, adeoque *internæ conjugii naturæ* adversari videtur *polygamia*, ut *latius ostendi d. lib. 2. Digress. cap. 16. (x)*

22. *Solvitur matrimonium repudio* inter *sponfos*, *divortio* inter *conjunctos*. Illud *mutua partium gratia* fieri posse videtur, nec non *alterutro graves ob causas* renunciantem, *cap. 5. § cap. 10. x. de*

(s) *ibid. §. 3.* (t) *ibid. §. 5.* (v) *ibid. cap. III. §. 4.* (x) *ibid. §. 8.*

Sponsal. cap. 25. x. de Jurejur. (y)

23. Hoc *partium consensu* nullo modo fit, quia non ut *reliqui contractus* mere *consensuales* contrario *consensu* ad *statum infecti* redire possunt, sic quoque *status prior conjugum* eodem modo potest *redintegrari*, quoniam *arctissima illa conjunctio*, per quam *duo* in *unum coaluerunt*, ita *comparata* est, ut non *recipiat separationem*. (z)

24. Proinde ejusmodi oportet esse *causas*, quæ *sœdus conjugale* penitus *destruant*, quales *duæ* esse videntur: *adulterium*, & *desertio* quæ fit cum *animo non reverte*ndi; *malitiosam* vocant. *Matth. cap. 5. v. 32. § cap. 19. v. 9. Ep. 1. ad Corinth. cap. 7. v. 17. (aa)*

25. *Vinculum conjugii* non modo a *muliere*, sed etiam a *viro*, rem cum *alia soluta* habente *dirumpitur*, quia *fides mutua* jus in *corpora utriusque* largitur *idem*, *1. ad Corinth. 7. v. 4.* tamen *gravius vir*, quam *uxor suppositione* *partus lædatur*. (bb)

26. Unde licet *diversæ delicti species*, & *nomina* esse queant, atque *pænæ*, ut *multis visum Legislatoribus*, *l. 6. §. 2. π. ad. l. Jul. de adulter. Levit. cap. 20. v. 10. Deuteron.*

(y) *ibid. cap. IV. § 19.* (z) *ibid. §. 20.* (aa) *ibid. §. 21.* (bb) *ibid. §. 23.*

teron. cap. 22. v. 22. tamen utraque species matrimonio sufficit dissolvendo, *d. cap. 5. §. 19. Matth. (cc)*

27. Idem efficit *malitiosa* & obstinata *derelictio* tecti aut thori, quæ tollit peremptoriè omnem *сυμβολαν* & *συνοικίαν*, non minus naturaliter, quam jure divino. (dd)

28. Si aliter mores feminæ sint intolerabiles, non ultra quam *domo exigi* potest. Nec illa se alio modo sævitæ viri opponere, aut luxuriæ suas res subducere potest; quanquam *Justinianus* Princeps religiosus, exemplo *Mosaico*, libellos divortii pro ultimâ discordantis matrimonii medela permittit, *Nov. 140. (ee)*

29. Diversæ à causis divortii sunt rationes *nullitatis*, ut est impotentia, (quæ tamen superveniens non rumpit conjugium) sanguinis propinquitas, quæque per leges plura in hanc rem statuta sunt. (ff)

(cc) *Ibid. §. 24.* (dd) *Ibid. §. 25.* (ee) *Ibid. §. 26.* (ff) *Ibid. §. 28.*

30. Cæterum, quæ ratio mulieres imperio viri in familia subdit, eadem arcet eas à cunctis *muneribus* publicis, *l. 2. π. de R. I. (gg)*

31. Nempe ut viris *postponantur*, quod in promiscuis Reipubl. officiis, ubi nunquam viri desunt, fit semper, *d. l. 2. π. d. R. I. (hh)*

32. At in *Summis Imperiis* æque *postponuntur* maribus; his autem deficientibus in regnatrice familiâ, non est absurdum feminas, natasque ex illis admitti, ut *supra* dictum. (ii)

33. Plane in omni Reipubl. *mari*um melior est conditio in his, quæ ad decus & dignitatem spectant; *feminarum* melior, quatenus imbecillitati subvenitur, quâ parte *Justinianus* & *Theodora* sexui largiter in suis legibus indulserunt. *Vide specimen in Nov. 134. c. 9. 10. 11. (kk)*

(gg) *Ibid. cap. I. §. 26.* (hh) *Ibid. d. l. (ii) lib. I. Sect. VII. cap. II. §. 33.* (kk) *lib. II Sect. I. cap. I. §. 26.*

C A P. I I.

De Parentibus ac Liberis, Dominis & Servis.

Altera in familia societas orta è priori inter parentes liberosque, ex justis nuptiis natos, intercedit. Nam qui absque matrimonio

trimonio suscipiuntur, non fiunt membra familiæ, quia deficit principium familiæ. (a)

2. Qui tamen è muliere, cum quâ conjugium esse posset, sunt nati, suppleto defectu, quo à familia removebantur, possunt cum illâ redintegrari. Scilicet, subsequente parentum connubio, aut sublato alterutro, per *Rescriptum summæ potestatis*. (b)

3. Sed differentia *Juris Romani* inter eos, qui domi è concubinis, & qui foris è furtivo amplexu nascuntur, non est *Juris Gentium*, quo sufficit patrem esse certum, ut liberi pro naturalibus & aptis ad legitimandum habeantur. (c)

4. Sed nati è *coitu nefario*, incestuoso, vel adulterino, non sunt in terminis habilibus, ut cum familia parentum unquam coalescant; quia vitium illis obstans nunquam potest tolli, & turpe videtur eo modo natos familiis aggregare. Quominus tamen Principes speciali *rescripto* jubeant eos in civitate, effectisque civilibus, haberi pro honestis, & quasi pro legitime natis, ratio non prohibet; idque fit passim. (d)

5. Sed quod ad eos attinet, qui

ex nuptiis sine parentum consensu initis sunt nati, horum status per *ratibabitionem* avorum ad originalem integritatem reduci potest. (e)

6. Neutiquam tamen nefariæ proles *abjici*, alimentisque privari debent, quæ sententia Justiniano, in *Nov. 89. cap. ult.* nescio an merito, adscribitur; quamquam ut *inhonorati* in civitate degant, id juris ratio non abnuît; imò postulat. (f)

7. Denique, tædio orbitatis commentum *Adoptionis* repertum, & à multis gentibus usurpatum est, quo extranei in nomen & jus liberorum adsciscuntur. (g)

8. POTESTAS PARENTUM in liberos ejusmodi esse debet, quæ ad regimen familiæ sufficiat, & quidem ut par est in civitate, ubi major est potestas prædita gladio. (h)

9. Proinde *jus vitæ & necis*, quod olim Romæ habebant parentes, recte novis constitutionibus, aliarumque gentium moribus, in modicam coërcitionem est mutatum, *l. un. C. de Emend. prop. l. 3. C. part. pot.* (i)

10. Cum autem familiæ Imperium sit penes *virum*, sequi debuit,

K 2

ut

(a) Auctot in *Op. Mai. lib. II. Sect. I. cap. V. §. 2.* (b) *d. l. §. 6.* (c) *d. l. §. 7.* (d) *d. l. §. 8.*

(e) *d. l. §. 9.* (f) *d. l. §. 10.* (g) *d. l. §. 15.* (h) *d. l. §. 22.* (i) *d. l. §. 23.*

ut potestas in liberos, quæ civiles validosque haberet effectus, patri soli permitteretur; honore interim & obsequio pietatis matri æqualiter præstando. (k)

11. Jura Patriæ potestatis tam ad personas liberorum, quam ad res & bona illorum pertinent. *Vid. Grotius lib. 2. cap. 5. §. 1. & seqq.* (l)

12. In *personalibus* id juris habet pater, ut quæcunque ad regimen familiæ spectant, in iis filius nihil sine illius consensu possit, adeo ut pater acta ejus irrita facere queat (in *infantibus* res loquitur, nullam esse exceptionem.) (m)

13. In *cæteris* tenentur quidem liberi parentes revereri & observare, sed facultas perfecta patri in illis competere non potest. (n)

14. Cujus generis videtur esse jure naturæ *Matrimonium*, quod non ad regimen familiæ, sed ad ejus dissolutionem spectat; præter quod gignendi facultas tam propria & cuique singularis esse videtur, ut imperio subjici non possit. (o)

15. Sed ratio summa honestatis & gratitudinis, communisque utilitatis, plerosque Legislatores impulit, ut necessitatem vimque

coactivam huic rei addiderint; adeo ut Divino, & Romano, aliisque juribus, excepto Canonico, invitis parentibus contractæ nuptiæ nullius momenti conseantur; *pr. & §. 1. Inst. de Nupt. Exod. cap. 22. v. 17. Deuteronom. cap. 7. v. 3. I Corinth. 7. v. 8. 9. can. sufficiat, caus. 27. qu. 2. cap. cum. causa, 6. x. de Raptor. (p)*

16. Jam in causis ad *Rempubliam* pertinentibus, clarum est, cessare debere patriam potestatem, eaque est regula Juris Romani, Gentium juri conveniens, *l. 9. π. de his qui sui vel al. jur. (q)*

17. Quæ præterea Jure præsertim Romano constituta sunt, ea legum commenta suo loco non inutilia, sed à jure universali aliena sunt. *Dixi in Post. Jur. ad tit. I. de Patr. Pot. (r)*

18. *Solvitur patria potestas* Jure Gentium, non morte tantum, sed & ademptione libertatis, & civitatis, aut emancipatione voluntaria; qui modi Jure Romano sunt cogniti, *tit. Inst. Quib. mod. solv. patr. pot. (s)*

19. Sed & *matrimonio*, separatæque habitatione, quia tunc ipsi liberi novam colunt familiam. Igitur *ætate* verius est non solvi potestatem Jure Gentium, contra quam

(k) d. l. 6. 27. (l) d. l. §. 32. (m) d. l. §. 33. (n) d. l. §. 34. (o) d. l. §. 35.

(p) d. l. §. 36. (q) d. l. §. 38. (r) d. l. §. 41. (s) d. l. §. 42.

quam nonnullis populis in usu est.
(t)

20. Porro per connubia *filiorum* [nam filiaë innubunt in alienas familias, unde & capita & fines familiarum dicuntur] propagatur familia, omnesque nominis & cognationis participes, ejusdem familiaë esse dicuntur, l. 195. §. pen. & ult. π. de Verb. signif.
(v)

21. Quanquam *servi* per se membra Civitatis non sunt, tamen ad familiam sine dubio pertinent, atque ita sunt in Civitate.
(x)

22. Icti **SERVITUTEM** esse docent, constitutionem juris gentium, quâ quis dominio alieno contrâ naturam subjicitur, §. 1. *Inst. de jur. person.* (y)

23. *Multæ* servitutis justæ possunt esse *causæ*; veluti conventio, cum quis impos sui tuendi se dedit alii defendendum aut alendum, hac lege, ut in ejus potestate sit, & imperata faciat; quod Jure Romano & Mosaico permisum, §. 4. *Inst. de jur. person. Exod. cap. 31. v. 6.* (z)

24. *Secundò*, alimentorum, l. 2. *C. de infant. expos. Tertio* jus belli, nam quos occidere honestum est,

ut jure belli constat, eos servare ad serviendum non potest esse inhonestum neque injustum, *arg. §. 3. Inst. de jur. person.* (aa)

25. *Quarto* nativitate, quia pars sequitur jus totius, & quia sætus à domino, tam ante quam post nativitatem altus est. (bb)

26. *Denique*, propter delictum potest quis justè redigi in servitutem, ut hi qui in metallum, vel ad remos, aut ergastulum perpetuum damnantur. (cc)

27. *Duo* præcipue de servis quærentur; *primum*, an & quâ ratione prohibitum illis sit, resistere Dominis? *dein*, an jure suo fugere possint? (dd)

28. Sane, quandiu capti bello non recipiuntur in gratiam, sed in *vinculis* habentur, palam est, nullum pactum expressum, vel tacitum, inter ipsum atque victorem intercedere. Proinde tum captis omnia, quæ in hostem, licere non est dubium. (ee)

29. Quod si bellum careat *solennibus Juris Gentium* requisitis, non fiunt capti, jure, servi; proinde nec ejusmodi tacita oritur obligatio, ut in his, qui piraticâ aut latrocinio barbarorum capiuntur. (ff)

K 3

30. Cum

(t) d. l. §. 43. (v) d. l. §. 54. (x) d. l. cap. VI. §. 1. (y) d. l. §. 5. (z) d. l. §. 7.

(aa) d. l. §. 8. & 9. (bb) d. l. §. 1c. (cc) d. l. §. 12. (dd) d. l. §. 13. (ee) d. l. §. 20. (ff) d. l. §. 21.

30. Cum his qui ob delictum fiunt *servi pœnæ*, nullum initur pactum neque tacitum neque expressum: jus tamen resistendi non habent jure damnati; fugere quominus jure possint, nihil ob stare videtur. Etenim hoc non aliter, quam vi pactionis expressæ committitur; longe enim potentius est recuperandæ libertatis desiderium, quam ut ei tacite renunciatum videri possit. (gg)

31. *Voluntaria* servitutis obligatio modum accipit ab expressâ vel tacita voluntate contrahentium. *Expressa* per se terminatur: *tacita* in qualibet civitate jus habet idem, quod publice de servis receptum est. (hh)

32. *Moribus hodiernis* utimur ingenuis, adeo ut qui servi ex Indiis, aut aliunde huc adducuntur, statim atque fines nostros attingerunt, ad libertatem proclamare possint, ut omnium fere

gentium in Europâ scriptores, citati à Groenewegio *ad tit. Inst. de jur. person.* testantur. (ii)

33. Igitur *famuli famulæque* non aliter, quam ex sua conventionione, secundum naturam rei, quæ agitur, idque ad tempus, sunt obligati. Natura autem negotii, ad quod se locaverunt, hæc est, ut diligenter imperata faciant, operamque sedulam dent iis rebus, ad quas se locârunt, ita sicut vir prudens definiverit, idque toto tempore quo suas operas addixerunt. (kk)

34. *Domini* vicissim debent ipsos omnia, de quibus inter eos convenit, victum & mercedem, omniaque humanitatis officia, quæ salvâ subordinatione status ipsorum civiliter præstari queant; nec ante tempus eos, nisi causâ cognitâ dimittere possunt; ni lex aut mos locorum aliter ferat, quæ admodum hac parte variant. (ll)

(gg) *d. l. §. 22.* (hh) *d. l. §. 23.*

(ii) *d. l. §. 29.* (kk) *d. l. §. 30.* (ll) *d. l. §. 32.*

C A P. I I I.

De Civibus, & Municipibus.

Qui domi sunt membra familiaræ, hos in Republica *cives* appellamus. (a)

2. Definiemus *CIVEM*: quod sit *homo liber, qui juris fruendi, viteque felici-*

(a) *Aufior in Op. Mai. lib. II. Sect. II. cap. I. §. 1.*

feliciter agenda gratia, cum aliis sub eadem summâ potestate sociatus est. (b)

3. Ita generaliter, ut Aristoteles *lib. 2. Polit. cap. 1.* Οἱ δὲ πολίται, inquit, κοινῶν τῶν μῶν πολιτῶν. *Cives sunt omnes ejusdem civitatis participes.* (c)

4. Ergo, pro civibus habemus, omnes tam mares quam feminas, filios & patres familiarum, tam nobiles quam plebejos, etiam Duces, Principes, & Comites; tam rusticos quam urbanos, tam subjectos quam imperii participes, denique tam incolas quam naturales. (d)

5. *Advenæ* temporarii recte à civibus distinguuntur, quia nec sunt uniti in eandem societatem, neque id agunt, uti vitam in ea civitate transigant, etsi imperio illius Reipubl. tantisper ubi degunt, subjecti sint. (e)

6. *Quæstio* hic oritur, numquid aliquis diversarum civitatum possit esse civis, uno eodemque tempore. Negabant *Romani*, non modo respectu municipiorum ejusdem Imperii, de quibus agit *l. 29. ad Municip.* sed etiam ratione Romanæ civitatis erga populos externos, ut probavimus *lib. 3. Digress. cap. 8.* (f)

7. *Vera Juris Publici sententia* hæc est; in diversis municipiis eidem summæ potestati subjectis, nihil vetat, unum duobus locis civium muneribus oneribusque subjectum haberi, ut *Jure Romano* qui migrabat, priore loco tanquam civis seu municeps, in posteriore tanquam incolâ tenebatur *d. L. 29. π. ad Municip.* (g)

8. Verum ut unus idemque in *diversis Rebus publicis*, summo Imperio distinctis, proprie sit civis, id non habet facultatem, non magis quam ut unus idemque duorum corporum esse queat membrum. (h)

9. Potest quidem civi alterius Reipubl. liberum jus *commercii*, aut aliud civile privilegium concedi, jus quoque honorarium civitatis dari; sed unio civilis sub obsequio summæ potestatis nullo modo uni homini duobus locis tribui potest. (i)

10. Quid autem? An civis non habet liberam *discedendi* facultatem, ita ut vinculo fœderis, quo civitati innexus, & imperio obnoxius est, solvatur? Hæc acerrima disputatio est, de quâ vide *Arnifæum in System. polit. cap. 5. sect. 7. & 3.* (k)

11. Res inde *judicanda* est, utrum

(b) *Ibid.* §. 9 & 10. (c) *Ibid.* §. 3. (d) *Ibid.* §. 7. (e) *Ibid.* §. 20. (f) *Ibid.* §. 23.

(g) *Ibid.* §. 24. (h) *Ibid.* §. 25. (i) *Ibid.* §. 26. (k) *Ibid.* §. 28.

trum in primævâ constitutione Civitatis id inter contrahentes populos *actum* censeatur; an non potius fuerit tacita fœderis conditio, ut obligatio maneret, dum cohabitatio duraret, eam tamen mutare singulis liberum esset. (l)

12. Hoc enim videri voluisse populos, est ratio quæ suadeat evidens, & quæ dissuadeat nulla magnopere. *Vid. Grotius, lib. 2. cap. 5. §. 24. ibi: Solet hic illud queri.* (m)

13. Nisi *majori frequentia* discessus instituatur, vel nisi *intempestive* aliqui discedere parent, aut cum grande æs alienum collatione facta publice exsolvendum, aut belli majus imminet urgetque periculum; nisi rursus abiturians offerat id quod interest. (n)

14. Denique *lege* semper potest caveri, ne in posterum discessus aliter quam venia publice impetrata instituatur, (o)

15. Omnes igitur *incolas*, qui sedem fortunarum laresque suos alicubi fixerunt, hos recte *cives* appellamus. (p)

16. Etsi nec jurejurando, nec ulla promissione devincti, sufficiente *tacita consociatione*; quate-

nus sæpe, originales maxime, nullâ promissione expressa obligantur, neque etiam allecti, præterquam in urbibus, ibique soli patresfamiliarum. (q)

17. Cives cum respectu ad civitatem dicuntur, & civitas cum Republ. æquiparatur; *municipia* autem sunt urbes majori subjctæ imperio. Pari modo differt *a municipe* civis; *hic*, qui unitus est cum Republ. *ille*, qui certo municipio se conjunxit, dictus inde, quod capiendis muneribus atque oneribus sit subjectus, l. i. §. 1. *π. ad Municip.* (r)

18. Usus secui fert ita, ut hoc genus peculiariter *cives* dicantur; reliqui Principes, Comites, Nobiles, agricolæ, quique alii sunt hominum ordines, suis singuli appellationibus distinguantur. (s)

19. *Municipem* apud Romanos causa facit triplex, origo, manumissio, & adoptio, d. l. i. in *π. ad Municip.* (t)

20. Sed ex ratione *Juris Universalis*, nec locus originis, nec nativitatis, sed domicilii tantum tribuit forum, & munerum capionem; idque convenienter *Juri Gentium*, quod moribus hodiernis ubique, ni fallor, observatur; ut

(l) *Ibid.* §. 34. (m) *Ibid.* §. 35. (n) *Ibid.* §. 38. & *seq.* (o) *Ibid.* §. 40. (p) *Ibid.* §. 44.

(q) *Ibid.* §. 45. (r) *Ibid.* cap. II. §. 1. (s) *Ibid.* §. 3. (t) *Ibid.* §. 5.

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ. 81.

ut mutatione domicilii jurisdictionem mutare liceat. (v)

21. In eo differt *jus municipale* à jure majori civitatis, quod ratio nulla vetet, municipem esse *duobus in locis* (manet enim ejusdem corporis, ejusdemque Reipubl. membrum) ut, si quis voluntate sua diversis in urbibus semet instruxerit, fortunaſque collocaverit; vel jus municipale utrobique, civium privilegiiſ usus, impetraverit; tunc enim utriusque Magistratui parebit, oneraque duplicia ferre debet, l. 6. §. 2. d. tit. π. ad Municip. (x)

22. Est & per excellentiam usitatum nomen *civium*, de illis, qui Imperii sunt participes, aut eam incolunt civitatem, in qua

sedes Imperii est; ut tum qui in subjectis habitant civitatibus *municipes* dicantur. (y)

23. *Finitur* jus civitatis non tantum morte, qui modus est tralaticius, sed & *libera* cujuscunque voluntate, mutata sede rerum, ut aliquoties dictum; ni *lex* intercedat. (z)

24. Dein per *sententiam*, si quis in exilium agatur, aut in opus publicum, vel ad remos damnatur. (aa)

25. Nec refert, temporale an perpetuum sit *exilium*, quia quo tempore sunt expulsi non sunt membra civitatis, neque participes functionum publicarum, neque jurisdictioni subjecti. (bb)

(v) *Ibid.* §. 14. (x) *Ibid.* §. 16.

(y) *Ibid.* §. 18. (z) *Ibid.* §. 31. (aa) *Ibid.* §. 32. (bb) *Ibid.* §. 34.

C A P. I V.

De Civium qualitate, & differentia.

QUALITAS civium ex variis eorum differentiis intelligitur. (a)

2. Primo à *natura* distinguuntur in mares & feminas, l. 10. π. d. Stat. hom. (b)

3. *Conditio illorum* in civitate potior est, in his quæ ad dignitatem

L

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. II. Sect. II. cap. III. §. 1.*

(b) *d. l. §. 2.*

tatem auctoritatemque pertinent; *harum* vero in iis rebus, quæ ad imbecillitatem sexus referuntur; exempla scribere longum est. *Diximus ad tit. ff. de His qui sui vel al. jur. (c)*

4. Secundo, a *statu* distinguuntur homines in liberos & servos, de quibus similiter dictum. (d)

5. Altera à *statu* petita differentia inter filios & patres familiarum, perinde occupata est in *superioribus*. (e)

6. Tertio, ab *etate* cives dicuntur majores aut minores annis; punctum dividens hæc intervalla est, quinque supra viginti annorum, etsi aliquæ gentes hoc tempus coarctaverint. (f)

7. Juris diversitas hinc oriunda est, quod *majores* ad munera functionesque Reipublicæ, haud perinde *minores* adhibeantur, l. 8. *π. de Muner. & honor.* (g)

8. *Mulieres* Jure Gentium, majores annis, nullis subjiciuntur Curatoribus, ne quidem nuptæ; nam maritalis potestas longe à curatoriam distat; & quod bona uxorum à viris reguntur, hoc juris & instituti civilis est. (h)

9. Præterea *etas* virilis, aut

senilis est, habetque suos etiam juris effectus, quod senes à muneribus. Reipbl. excusentur; ad honores, si velint & pares sint, magis admittantur; *senectus* autem à septuaginta fere annis duci videtur, l. 2. *π. de Excusat.* l. 3. *de jur. immunit.* (i)

10. Præterea differunt cives ratione *habitus* corporum, animorum, disciplinæ, famæ, fortunæ, natalium, artificii, dignitatis, & si qui modi sunt alii, respectum ad juris publici rationem habentes. (k)

11. Quod ad *corpus*, sunt vel sani vel morboſi. Horum alii excusantur à muneribus, alii excluduntur ab honoribus, prout magis aut minus impediunt, levioresque aut gravioreſ sunt. (l)

12. Ab *animo* sunt etiam sani vel mente capti: In sanis magna est latitudo, magnique gradus prudentiæ noscuntur, quorum in publicis haud leve momentum consistit, in universum tamen definiri nequeunt. (m)

13. *Mente capti* sunt vel dementes, qui ad omnia sunt cæci, vel *fatui*. Illi aut dementes in specie vel furiosi, *Dementes* qui nihil sapiunt

(c) *Imp. cap. I. hui. sect. §. 30. & seqq.*
 (d) *d. lib. II. Sect. II. cap. III §. 3.* (e) *d. l. §. 5.* (f) *d. l. §. 14.* (g) *d. h. §. 15.*
 (h) *d. l. §. 18.*

(i) *d. l. §. 20.* (k) *d. l. §. 21.* (l) *d. l. §. 22.* (m) *d. l. §. 25.*

piunt innocenter; *furiosi*, quos agitat rabies. *Illi* ferè perpetuum, *bi* plerumque ad tempus laborant. (n)

14. *Fatui* sunt quadruplices, fanatici, moriones, melancholici, & stupidiore, vulgo *macarones*. l. 1. §. 9. & l. 4. §. 1. r. de *Ædil. Ed.* (o)

15. Illi omnes à publicis functionibus, ubi locus electioni, excluduntur; ab hereditariis *dementes* similiter removentur, ut & *moriones*. (p)

16. *Furiosi*, quia sperantur *in-
vener*, ut & fanatici, melancholici, & stupidiore, magis est, ut curatoribus subjiciantur. (q)

17. Porro, a *disciplina* homines sunt bene vel malè morati aut exercitati, denique docti vel indocti. (r)

18. Qui *Reipublicæ* cupit ad-moveri, teneat ex sapientia doctrinaque *modum*: facilius tamen nimium, quam nihil doctus, suum corriget defectum, nisi *pædagogif-mus* sit, qui nunquam exolefcit. *Dixi in Orat. de Pædantismo, Auspic. Oration. x.* (s)

19. Ex *famâ* cives sunt honesti vel famosi, quos alii cives desinare esse tradunt; male: ut tu ex definitione *Civis* sponte vide-

bis. Sed *infames* ab officiis magistratuum honoribusque excluduntur. (t)

20. *Fortuna* distinguit cives in divites & pauperes, in viliores & honestiores. *Divites*, quatenus eorum maxime interest, salvam esse *Republ.* ad regimen honoresque præ pauperibus admittendi sunt, idque hodieque passim servatur. (v)

21. *Ratione natalium* cives sunt nobiles vel ignobiles. (x)

22. *NOBILITAS* nihil est aliud, quam *excellencia generis ex claritudine majorum ad posteros propagata*, adeoque nihil heic est aliud, quam civilis qualitas in sola honoris supra plebem eminentiâ consistens. (y)

23. Apud Græcos & Romanos, *Nobiles* habebantur, quorum progenitores summis in *Republ.* honoribus præfulserant, (z)

24. Apud gentes Germanicas, quæ per omnem *Europam* se diffuderunt, *Nobilitas* ex *re militari* oritur, accedente Principum auctoramento, qui vel feudum cum titulo nobili, vel præmium nobilitatis per se, aut cum insigni ordinis equestris largiuntur. Unde ad posteros propagatio. (aa)

L 2

25. De-

(n) d. l. §. 26. (o) d. l. §. 27. & 28. (p) d. l. §. 31. (q) d. l. §. 32. (r) d. l. §. 33. (s) d. l. §. 36.

(t) d. l. §. 37. (v) d. l. §. 39. (x) d. lib. II, Sect. II, cap. III, §. 11. (y) d. l. §. 20. (z) d. l. §. 10. (aa) d. l. §. 14.

25. Denique sola *Monarcharum* auctoritas fons nobilitatis vulgò in univèrsum habetur, adèò ut in populis, qui plurium Imperio reguntur, vix ulli nobiles fieri posse credantur. (bb)

26. Tamen, si *jus creandi Nobiles* sit ex juribus summæ potestatis, quod nemo negat, manifestum est, illud æque in plurium, quam singulorum Imperiis posse constitui. (cc)

27. Quòd si in *liberis Rebuspublicis* feuda talia, vel diplomata non distribuuntur, dicendum est, sufficere ad Nobilitatem alia argumenta voluntatis eorum, qui summam habent potestatem. (dd)

28. Et si nulla extent, sequemur institutum, quod apud Græcos & Romæ juris publici fuit, ut *Nobiles* putemus eos, quorum majores insignia Reipublicæ munia gesserunt. Neque enim ulla ratio proferri potest, quare id minus hodie juris sit, minusve moris esse debeat. (ee)

29. Denique, *usu temporis immemorialis* cum jura quælibet, etiam Majestatis acquiri possunt, nihil est *causæ*, quare *Nobilitas* eo-

dem modo quæsitâ haud perinde legitima censeri debeat: quasi ex tacitâ voluntate eorum, qui cujusque Reipublicæ tenent Imperium. (ff)

30. Majoris excellentiæ gradus, ut *Baronum, Comitum, Marchionum, Principum, Ducum*, proprie sunt nomina potestatum, seu summarum, sive aliis, tam feudum, quam civitatis jure subjectarum. (gg)

31. Ex his colligi potest, fundamentum *Nobilitatis* non consistere in virtute, neque fama rerum gestarum, sed esse eam nihilquam *hereditariam* in civitate honoris *praerogativam*, quæ tanto major quidem est, quanto cujusque majorum fama virtutum meritorumque celebrior fertur; absque ea tamen perinde haberi potest, ac sæpe honores alii cum dignis & indignis communicantur. (hh)

32. Momentum, quod *Nobilitas* habet in Reipublica, non modo ad inania honoris, sed & in functionibus Reipubl. capiendis ignotum est nulli. (ii)

(bb) d. l. §. 16. (cc) d. l. §. 18. (dd) d. l. §. 19. (ee) d. l. §. 22.

(ff) d. l. §. 25. (gg) d. l. §. 31. (hh) d. l. §. 33. (ii) d. l. §. 40.

De diversis Civium Ordinibus.

HÆ fere sunt differentia ex
Qualitatibus civium. Dantur
 & aliæ ex variis *vita* generibus
 ac professionibus; unde ordines
 hominum diversi componuntur. (a)

2. Antiquissimum *vita* genus
 est *Agricultura*, idemque inno-
 centissimum, nec minus Reipubl.
 utilissimum, ideoque apud pri-
 scos omnes populos merito hono-
 rum. (b)

3. Post agricolas sunt origine
Mercatores; illos necessitas, hos
 utilitas commendat; quando nul-
 lâ re compertum est, celerius in-
 crescere & rursus deficere, quam
 florente vel coarctatâ mercaturâ,
 populos & civitates. (c)

4. *Philosophi* mercaturam dete-
 riore loco habere videntur, quod
 eum simplicitate Juris Naturæ mi-
 nus conveniat, rem eandem mi-
 noris emptam vendere pluris. (d)

5. Sed *consentientibus* in eam,
 quæ arguitur, inæqualitatem
 eumentibus, nulla ratio naturalis
 aut civilis eam reprehendendi su-
 perest. (e)

6. Voluntas autem eumentium
indigentia colligitur; prout enim
 quisque magis aut minus aliqua
 re indiget, ita pluris aut mino-
 ris eam æstimat. (f)

7. Proinde non modo tale lu-
 crum, quod simpliciter pensatio-
 ni laboris operæque respondeat,
 sed & juxta subitum *indigentia* in-
crementum majus aliquid licite capi
 potest. (g)

8. Est omnino tacitus ubique
 gentium & publicus in hanc rem
 consensus; ut res emptas cum lu-
 cro distrahere liceat, quæ gene-
 ralis consensus in *Jus Gentium* abiit,
 idque frequenter *Naturale* dici-
 tur; unde Romani Iæti, natura-
 liter licere contrahentibus se in-
 vicem circumscribere docent; l. 16.
 §. 4. *π. de Minor.* adde Grotium
lib. 2. cap. 12. §. 14. (h)

9. Juxta mercatores censerî cu-
 piunt *fœneratores*, quos alii non
 modo penitus è civitate vellent
 ejectos, sed & fœnus in univer-
 sum juri Naturæ & Divino con-
 trarium judicant. (i)

l. 3.

10. Sed

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. II. sect. II. cap. V. §. 1.* (b) *Ibid. §. 2.* (c) *Ibid. §. 6.* (d) *Ibid. §. 11.* (e) *Ibid. §. 12.*

(f) *Ibid. §. 13.* (g) *Ibid. §. 15.* (h) *Ibid. §. 16.* (i) *Ibid. §. 20.*

10. Sed *Jure Naturæ* certum est, id non prohiberi. (k)

11. *Jure Divino* fundamentum prohibitionis est caritas, cujus legibus si possit usura non adversari, dicendum, dari quoque usum ejus non nefarium. (l)

12. Atqui ut ab eo, qui nostrâ pecuniâ in suum commodum utitur, mercedem capiamus, id non repugnat officio *caritatis*. (m)

13. Quatenus autem legi *dilectionis* adversetur usura, id ex solidâ & infucata dijudicatione circumstantiarum, quæ in universum terminari nequeunt, cuique tollendum. (n)

14. Plane, qui apud nos *trapeziticam* exercent, ne quidem ferendi in civitate erant, nisi ipsos Magistratus tenerent implicitos: quæ tamen honorifica societas nihil ultra impunitatem tribuere, neque labes Reipublicæ internam rei spurcitiem tollere potest. (o)

15. Mercatoribus jure meliori succenturiantur, qui *piscatoriam*, maxime Oceani, quique *mechanicas* exercent artes; sed de his Politici habent quod moneant. Quod ad Piscatores attinet, id, ubi ad locum de *jure maris* perventum erit, videbimus. (p)

16. *Milites* ordinem in civitate proprium constituere non videntur: quod verò secus apud Romanos obtinuerit, id vitium ac pestis, non jus fuit Reipublicæ. (q)

17. Sed qui studiis honestarum artium exercentur, hi optimo merito civilis ordinis censentur: sunt autem *duplicis differentie*, qui docendis tantum eruditis disciplinis dant operam; & qui faciunt artes, seu praxin earum, ut vulgo loquuntur, exercent. (r)

18. Qui institutionem scientiamque earum artium profitentur, quibus *Ecclesie & Civitates* reguntur, & utilissimi humano generi, & ab omni seculorum memoria honoratissimi fuere; præterquam ubi corruptis moribus præmia virtuti & doctrinæ debita ignaris bonarum artium promiscuè tribuuntur. (s)

19. Qui exercent in Civitate disciplinas, hi quod attinet ad rerum *divinarum* scientiam, alium locum quam est is, de quo jam loquimur, in Republ. tenent, idemque de *Jureconsultis* in loco videbimus. (t)

20. *Medici & Philosophi* huc quidem

(k) *Ibid.* §. 21. (l) *Ibid.* §. 22. (m) *Ibid.* §. 23. (n) *Ibid.* §. 27. (o) *Ibid.* §. 31. (p) *Ibid.* §. 32.

(q) *Ibid.* §. 34. (r) *Ibid.* §. 37. (s) *Ibid.* §. 38. (t) *Ibid.* §. 39.

dem pertinent, sed de juribus illorum vix est, ut in hac arte univ-
 niversali, materia dicendi occur-
 rat. (v)

(v) *Ibid.* §. 42. & 43.

C A P. V I.

De Universitatibus, maxime Personarum.

Sæpe plures personæ, vel familiae, communis utilitatis causâ in unum conveniunt, quæ **CORPORA**, sive **UNIVERSITATES**, dicuntur. (a)

2. Est autem **UNIVERSITAS** multitudo, communis utilitatis causa, certo regiminis ordine sociata, quæ nec sit familia neque **Respublica**; sicut diximus *ad. tit. Inst. de Acquir. rer. dom.* (b)

3. Partiemur eas, quod vel personæ singulæ, vel integræ familiae, cum omnibus suis rebus conveniant. (c)

4. Corpora, quæ *personali* tantum *unionis* constant, propter usum aut civiles aut sacros congregantur. (d)

5. *Illæ* vel ob mechanicas artes, vel ob studia bonarum artium haberi solent; suntque col-

legia Artificum, & *ex adverso* **Academici**; nam scholæ & gymnasia per se **Universitates** non sunt, quia nullo regimine civili continentur. (e)

6. Quæ ob *sacra* congregantur **universitates**, *Ecclesiæ* dicuntur, quæ utcumque à **Republica** separatae sint; membra tamen civitatis esse negari nequeunt. (f)

7. *Universitates*, quæ non modo personas, sed & familias domosque complectuntur, sunt vicipagi; oppida seu municipia, territoria, provinciae, & similes. (g)

8. De his omnibus in genere statuendum: nullas *jure constitutas* videri **Universitates**, nec ullas omnino tolerandas; nisi quæ ab eo qui summam habet potestatem; aut si minoris momenti sint, ab his qui *delegatam* à principe habent

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. II. sec. III. cap. I. §. 1.* (b) *d. l. §. 3.* (c) *d. l. §. 5.* (d) *d. l. §. 6.*

(e) *d. l. §. 7.* (f) *d. l. §. 8.* (g) *d. l. §. 9.*

habent potestatem, probatæ vel confirmatæ sint. (h)

9. Unde *crimines* extra ordinem rei sunt, qui *trapis*, sodalitia, collegia, formaverint; ut non tantum jure Romano receptum, sed etiam universali Jure Publico statuendum est, *Vid. tit. π. de corpor. & colleg.* (i)

10. Forfitan ex his omnibus definiti potest *Universitas* paulo melius: Cœtus hominum in civitate agentium sub certo regimine, permissu summæ potestatis ad utilitatem communem sociatus. (k)

11. Numerus sociatorum variè se habere potest, minimus omnium à quo initium capere possit universitas, habetur *trium* personarum l. 83. π. d. *Verb. signif.* (l)

12. *Hominem* in Civitate agentium diximus, non *civium*, siquidem & advenarum temporaria possunt esse collegia & universitates, ut Mercatorum, Studiosorum, denique Ecclesiæ, & Monasteria. (m)

13. *Sub certo regimine*: his verbis constat differentia à societatibus, quales Romæ publicanorum, hodieque mercatorum. (n)

14. *Permissu summæ potestatis*, plerumque immediate, aliquando per Magistratus. (o)

15. *Ad communem utilitatem*: hic finis in omni legitimâ universitate necessarius est. (p)

16. Collegia *Artificum, & Mercatorum*, habent notionem causarum ad institutum suum spectantium, eâque causâ multæ dictionem; imperium tamen, sive facultatem exequendi regularitèr non habent; nisi *foris*, ubi manu publica adjuvari non possunt, agant, ut in longinquis navigationibus, ubi quoque meri Imperii exercitio privatis societatibus concedi solet. (q)

17. Jus etiam habent condendi *Statuta* professioni suæ convenientia, dum ne aliquid ex publico jure corrumpant, aut aliorum commodis adferantur, cuiusmodi sunt quæ ad *monopolia* spectant. (r)

18. *Illustres scholæ* olim non erant Universitates, sed tempore Frederici Barbarossæ facta sunt, datâ jurisdictione in studiosos; alioqui multitudo docentium discentiumque per se non est Universitas. (s)

19. Sed *dignitas* liberalium scientiarum

(h) d. l. §. 10. (i) d. l. §. 12. (k) d. l. §. 14. (l) d. l. §. 17. (m) d. l. §. 18. (n) d. l. §. 19.

(o) d. l. §. 24. (p) d. l. §. 31. (q) d. l. cap. II. §. 24. (r) d. l. §. 25. (s) d. l. cap. III. §. 4.

tiarum præ vulgo aliquid etiam externi decoris postulat. (t)

20. Igitur habent *Academiæ* jurisdictionem, consequenter & Imperium, quod mixtum vocatur, & in executione, ac modica coercitione consistit, sine quâ juvenus, hac præsertim morum ætate, in officio contineri non potest. (v)

21. *Merum Imperium*, sive jurisdictionis criminalis, haud aliter ad Academiæ pertinet, quam si diferte à summa potestate concessa sit, ratione in loco reddenda. *Vid. l. 1. in pr. ff. de off. ei. cui mand. est jurisdic. (x)*

22. *Jurisdictionem Academiæ* esse penes Rectorem, & reliquos juventutis Magistros, ab Friderico Cæsare, in *Auth. Habitâ C. Ne Fil. pro Patre*, constitutum & ubique receptum est: de reliquo regimine, quod est peculiare Academiis, heic supersedebimus; locus communis erit *infra de jurisdictione, Sect. III. cap. 3. (y)*

23. *Ecclesiæ* quoque inter Universitates posuimus, non eo sensu, quo Johannes Hus rectissime dicebat, teste Martino Lutero, in Diætâ Vormatiensi, apud *Sleidanum, lib. 3. Rer. German.* Ecclesiam esse Universitatem prædestinatio-

rum; nec etiam, cum quemlibet *cætum*, qui communionis sacræ causâ, quovis tempore habetur, hoc nomine appellamus (z)

24. Sed multitudinem credentium Deo, quæ certo loco publicum & stabilem religionis cultum exercet, recte *Universitatem* dici arbitramur, quia definitio superius collocata, perspicuè illis convenit. (aa)

25. *Ecclesiæ* igitur *prohibita* non sunt Universitates, ex ratione juris publici; nec proinde hereditates aut legata relicta capere, non emere, conducere, ullave commercia exercere, multo minus in judicio stare possunt. (bb)

26. Quæri potest, an & hoc ejusmodi Ecclesiis tribui debeat, quæ *publicè tolerantur*, cultumque suum libere profitentur, & in corpora conveniunt; improbantur tamen, & pro *hæreticis*, aut *schismaticis*, ab his, qui civitatî præsunt, habentur. (cc)

27. Dicendum, illis hætenus jura personarum videri concessa, quatenus ad *exercitium* liberi cultus necessario requiritur, non etiam in illis, quæ ad τὸ εὖ εἶναι, ad meliorem conditionem eorum faciendam, pertinent. (dd)

28. Possunt igitur emere, conduce.

M

(t) d. l. §. 9. (v) d. l. §. 34. (x) d. l. §. 39. (y) d. l. §. 45.

(z) d. l. cap. IV. §. 1. (aa) d. l. §. 2. (bb) d. l. §. 7. (cc) d. l. §. 8. (dd) d. l. §. 9.

ducere domos, in quibus conveniant, in quibus suos *Ministros* collocent, aut fundos redditusque alios, ex quibus impensæ necessariæ redundent, comparare. (ee)

29. Non idem in *lucratis*, ut hereditatibus, legatisque, vel aliis rebus, quæ ad amplificandam rem illarum faciunt, statuendum videtur. (ff)

30. Ultimum in definitione Universitatis Ecclesiæ applicandum id est, quod posuimus, *regimen certum*, quod in omni Ecclesiastico cœtu haberi nemo ignorat. (gg)

31. Omnis enim *hierarchia*, sive gubernatio Ecclesiarum, quæ jure divino præscripta non est, haud aliter quam Imperii Summi permisso constare potest, ut *præcedenti sectione* probavimus. (hh)

32. Sed *Pontifex Romanus*, non modo sibi jus Principum in Ecclesiam arrogavit; sed universum quoque Ordinem Ecclesiasticum Imperio atque Reipublicæ subduxit. (ii)

33. Unde sequitur, immensam multitudinem illam *hominum Ecclesiasticorum*, totâ Europâ diffusam, qui fide infiniti obsequii Papæ subiecti sunt, unam constituere *Rempublicam sine territorio*; nam re-

spectu proprii in Italia Imperii Papa nihil discrepat ab aliis Principibus. (kk)

34. At quominus Ordo Ecclesiasticus sub Pontifice Summo, vere *Civitas* sit, obstat, quod è familiis non constet, deficiente matrimonio: propriè quidem dictæ *familie* non sunt, ut apparet; habent tamen imperfectas, aut improprie dictas. (ll)

35. Quid enim aliud *Coenobia* sunt, quam magnæ familie, in quibus neque pater, neque mater, licet absque matrimonio, defunt: qui vero extra monasteria vivunt, habent sane familias utcumque suo modo imperfectas. (mm)

36. Aliæ sunt Universitates, quæ ex *familis* cohabitandi causâ institutis componuntur, ut pagi, territoria, oppida, provinciæ, &c. (nn)

37. De quibus definitione pridem positâ tenendum, quod non aliter sint Universitates, quam si *aliquo regimine* peculiari contineantur. (oo)

38. Hinc *vici*, in quibus nihil est quam vicinitas incolarum, sine ullo magistratu, vel rectore proprio, non sunt Universitates, atque

(ee) d. l. §. 10. (ff) d. l. §. 11. (gg) d. l. §. 13. (hb) d. l. §. 15. (ii) d. l. §. 19.

(kk) d. l. §. 20. (ll) d. l. §. 25. (mm) d. l. §. 26. (nn) d. l. cap. V. §. 2. (oo) d. l. §. 3.

que in hoc differunt à vicis *pagi*.
(pp)

39. Urbes solent distingui in *metropoles*, & inferiores. Hæc autem vel *subjectione*, vel *reverentiâ*, minores subjectione dicuntur; quando summa potestas, aut originale duntaxat Imperii jus, est penes Metropolitanos, ut Romæ, Venetiis, & apud Florentinos.
(qq)

40. *Reverentiâ*, cum reliqua oppida comiter observant Metropoles dignitatem, ut colonie Græcorum, & fœderatæ civitates Atheniensium, ac Spartanorum, quæ sub Ducatu quidem, at sub Imperio nequaquam tenebantur.
(rr)

41. Cæterum, colonie Græcorum, & Metropoles, non tam erant Universitates, quam *Respublicæ*; nec *Roma* fuit Universitas, quia non habuit conformationem à summa Imperii distinctam, sed Magistratus Senatusque urbis Romæ iidem erant Imperii Universi.
(ss)

42. Plures *pagi* corpus territorii, plures insuper *urbes* faciunt provincias; neque tamen numerus sufficit, ut Universitates sint; Ordo proprii regiminis, quo con-

nectantur singuli *pagi*, & *urbes*, requiri certum est. (tt)

43. Quare *Provinciæ*, quæ missis ab aula regnatrice Præsidibus & Præfectis immediate gubernantur, sine ullis populi aut Nobilium Ordibus, Universitates non sunt, verum partes tantum Imperii, limite non jure distinctæ. (vv)

44. Contra, *Provincia majoris Imperii*, quæ regimine certo summæ potestati subordinato passim continentur, sunt vere Universitates, quales in *Gallia* habentur, Normandiæ, Britanniæ, Aquitaniæ, Languedociæ, *Delphinatus*, aliæque. (xx)

45. Universitatem habere *jus personæ*, dictum est aliquoties, quod tamen videndum, ne non ita capi oporteat, ut de Civitate dictum est aliàs. (yy)

46. Ratio *diversitatis* inter fœdus Civitatis, & constitutionem Universitatis obscura non est; siquidem populus liber, Imperio translato, Imperantes ita suo loco statuit, ut nullo remedio se, utique adversus externos, tueri possit. (zz)

47. Nam si Imperantes officii limites exceßerint, ea inter populum

(pp) d. l. c. 4. (qq) d. l. §. 7. (rr) d. l. §. 8. (ss) d. l. §. 10.

(tt) d. l. §. 18. (vv) d. l. §. 19. (xx) d. l. §. 20. (yy) d. l. cap. VI. §. 1. (zz) d. l. §. 6.

pulum & ipsos sit disceptatio; Exteri id quod ob oculos est sequuntur, *personam* scilicet, totam civitatem repræsentantem. (1)

48. Inter Universitatem, & eos qui præstunt, nunquam est conventio generalis & obligatio, per quam hi nomine communio- nis omnes res gerant; verum potestas Rectorum Universitatis pendet à tenore *mandati*, quod habent à Summa Potestate, sicut *infra* videbimus. (2)

49. Ideo tenentur quidem Universitates è contractibus Rectorum, nomine publico initis; sed illorum onus, nisi credito in rem verso, in Præfectos redundat; apud quos pecunia refedit; vel qui in culpa sunt; ubi non liquet, omnes qui administrare tenebuntur, *d. l. 27. n. de reb. cred.* (3)

50. Nec valet heic *argumentum*, quo aliqui utuntur, Rectores Universitatum repræsentare suos cives, ita ut quicquid illi agunt, id omnes singulique cives agere videantur; nam talis repræsentatio tantum habet locum

in liberâ Republ. non in eâ, quæ alteri summæ potestati subiecta est. (4)

51. Jam in *delictis*, quorum ratio mere personalis est, minime dubitatur, quin solum delinquentes ad pœnam teneantur; quod si adeo *populare commissam*, ut innocentes discerni nequeant, pœna in universitatem non in singulos exercenda, ademptis juribus, aut multa indictâ, vel dissolutâ Universitate. (5)

52. Rectores ejusmodi subiectarum civitatum, non repræsentant suos cives, nec ab eis modum Præfecturæ suæ habent; verum à Summa Potestate; proinde quod agunt, non ad mandatum populi, sed Principis exigendum est. Populus nequidem si velit, augere possit Jurisdictionem, potestatemque suorum Rectorum. (6)

53. Jam quibus *pecunias* indicare non licet, hi nec municipes obligare possunt ad solvendam pecuniam cis aliquod tempus; est enim id ejusdem utrumque facultatis. (7)

(1) *d. l. §. 7.* (2) *d. l. §. 9.* (3) *d. l. §. 11.*

(4) *d. l. §. 19.* (5) *d. l. §. 13.* (6) *d. l. §. 20.* (7) *d. l. §. 22.*

C A P. V I I.

De Magistratibus, & Jurisdictione.

Qui præfunt Universitatibus præfertim majoribus, dicuntur **MAGISTRATUS**, qui nihil sunt aliud, quam *Ministri summæ potestatis*, ad vices illius in minoribus *Reipubl. partibus obeundas, potestate debitâ instructi.* (a)

2. *Ministrum* cum dicimus, ipsos qui Summum habent Imperium, a nomine *Magistratum* factis excludimus, quod idem ratio juris, & latini sermonis exigit proprietas, etsi aliter plerique Politici, ac fere Theologi. (b)

3. Dicuntur in *minoribus Reipubl. partibus* occupati, ut majora, hoc est, jura Majestatis à Magistratum officiis aliena intelligantur. (c)

4. Potestas Magistratum est *duplex*, Jurisdictio, & Imperium; quarum illa in jure dicundo, hæc in manu & coërcitione consistit. (d)

5. **IMPERIUM** rursus aut majus aut minus est. (e)

6. *Majus*, quod consistit in animadversione capitali, aut aliâ grâ-

vioire, quod *Romani* ob magnitudinem, & periculum abusus, cunctis Magistratibus permittere noluerunt, sed extra ordinem & lege speciali. (f)

7. *Minus*, quod modicâ coërcitione constat, & jurisdictioni *ordinariæ* adjungitur, eamque perpetuo comitatur, ut vim executionis vigoremque judiciis necessarium addat. (g)

8. Hinc & **MIXTUM** dicitur, quia cum jurisdictione miscetur, ut ab eâ nunquam separari queat. At *majus* illud ab ordinaria jurisdictione prorsus est discretum, adeoque **MERUM**, id est, nihil quam Imperium: inde *Juris Consultis* *Merum* dicitur, quia non mixtum. (h)

9. Secundum hæc, etsi frequenter neque absurde *Merum Imperium* criminalis jurisdictione appelletur, nos tamen more Romano hæc distinguemus, Imperium merum, Jurisdictionem, Mixtum Imperium. (i)

M 3

10. Quid

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. Sess. I. cap. V. §. 10.* (b) *Ibid. §. 11.* (c) *d. l. §. 16.* (d) *d. l. cap. VI. §. 1. 2. 3.* (e) *d. l. §. 21.*

(f) *d. l. §. 22.* (g) *dd. ll.* (h) *d. l. §. 3. & 21.* (i) *dd. ll.*

10. Quid sit MERUM, jam intelleximus, *potestas animadvertendi in facinorosos*: aliter *jus gladii*, idque modo plenius evolutum, ut & discrimen à *Mixto* collocatum est. (k)

11. *Mixtum Imperium* in modica cōercitione consistit, & jurisdictioni, ut dictum, civili adjungitur, eamque perpetuo comitatur, ut vim executionis vigoremque judiciis necessarium addat; velut mulctæ dictio, pignoris capio, &c. (l)

12. Nam hi omnes modi ad *Imperium Mixtum* referuntur; uti & manus militaris, & missio in possessionem, aliaque ad executionem, & ad coactionem comparata. *Vid. quæ dixi ad tit. ff. de jurisdic. n. 40. & seqq.* (m)

13. JURISDICTIO nihil est aliud, quam de causis civilibus cognoscendi, judicandique potestas, cui & extendendi facultas adjuncta est. (n)

14. Ultima verba fecernunt jurisdictionem à notitione nudâ, quæ executionis vim ignorat, qualem habent arbitri, & judices, qui Romæ pedançi dicebantur. (o)

15. Ejusdem fere generis est *Audientia Episcoporum*, & *Consistorialis* in Ecclesiis, de rebus,

quarum cognitio illis à potestatibus Reipubl. permittitur. (p)

16. *Divisio* Jurisdictionis prima est in voluntariam, quæ nonnisi inter consentientes; & contentiosam, quæ inter contradicentes exercetur. (q)

17. Ad priorem spectant adoptiones, emancipationes, legitimaciones; non æque tutorum dationes, veniæque ætatis impetrationes: simile de similibus esto judicium. (r)

18. CONTENTIOSA dividitur, (omissa partitione in civilem & criminalem) quod sit ordinaria, vel legitima. (s)

19. *Ordinaria*, quæ competit Magistratui quâ tali, & more solito, absque speciali sanctione. (t)

20. *Legitima*, sive extraordinaria, quæ competit iis tantum Magistratibus, quibus expressâ lege, vel constitutione data est. (v)

21. *Ordinaria jurisdictionis* rursus est vel propria, vel aliena: *Propria* dicitur, quæ immediatè à summâ potestate sive specialiter, seu generali jure, proficiscitur: *Aliena*, quam quis exercet vice alterius Magistratus, ex voluntate ejus, cujus est propria, vel è consensu partium. (x)

II. *Illa*

(k) *ibid.* (l) *d. l. §. 23.* (m) *d. l. §. 23. seqq.* (n) *d. l. §. 4.* (o) *d. l. §. 7.*

(p) *d. l. §. 9.* (q) *d. l. §. 20.* (r) *d. l. §. 20.* (s) *d. l. §. 10.* (t) *d. §. 10.* (v) *d. l. §. 11.* (x) *d. l. §. 26.*

22. *Illā dicitur mandata, hęc prorogata. Jurisdictio mandatur tota vel pro parte. Tota, cum Magistratus omnes officii sui partes obire impeditur, aliumque pro tempore substituit; neque enim id licet in perpetuum, nisi abdicato Magistratu, quo facto redit ad fontem.* (y)

23. *Prorogari jurisdictio tantum potest in specialibus causis; Magistratus quidem totum id quod habet recte transfert; sed privati plus quam de suis rebus cognoscendi jus tribuere non possunt.* (z)

24. *Præcipuus est usus prorogationis, quando is qui judici alicui non subest, jurisdictioni se submittit, quod vel tacite fit ipso actu, vel expresse per conventionem antecedentem.* (aa)

25. *At publici juris ratio privata pactione nihil immutatur. Hinc vi submissionis sub nostro iudice factæ, civis alterius Reipublicæ non potest in jus vocari, dum manet in suâ civitate; non ibi in loco, quia nulla potestas in alieno Imperio ullos actus jurisdictionis instituere potest; neque per actum in finibus nostræ Reipubl. ut in subditos vagos fieri solet, quia deficit medium, quo citatio,*

quæ est actus Imperii, alienum civem obligare possit. (bb)

26. *Sed in utrisque submissio effectum habebit directum; si, qui foro suo renuntiavit, in loco iudicis prorogati, territorioque sit deprehensus, ibique citatus; tunc enim jurisdictio fundatur, ut litem contestari cogatur.* (cc)

27. *Maximum porro usum habet hæc prorogatio in his, qui se immediate superioribus submitunt Iudicibus, ad quos prima alioqui instantiâ vocari non possunt* (dd)

28. *Apparet ex his quæ diximus, Jurisdictionem esse facultatem moralem, quæ personæ competit, à summa potestate expresse delatam, quæ proinde nec aliis modis acquiri, neque amitti, nisi ex voluntate summæ potestatis possit.* (ee)

29. *Præscriptione igitur illam proprie nemo acquirere potest, ut alias dictum; nec etiam ita amittitur; adeo ut nec abdicare potestate sua quis ignaro vel invito Principe se possit. At morte, velut cuncta personalia, sine dubio finitur; maximeque tempore præfinito, ut in functionibus ambulatoriis.* (ff)

30. *Sed usus fert, ut jurisdictio sæpe cum respectu ad subjectum*

(y) d. §. 26. & 27. (z) d. l. §. 32. (aa) d. §. 30. & 34.

(bb) dd §§. (cc) dd. ll. (dd) dd. ll. (ee) d. l. §. 40. (ff) d. l. §. 41.

territorium appelletur, eodemque jure, quo ipsa territoria censeantur. (gg)

31. Hoc sensu *præscriptio* potest acquiri, & amitti jurisdictionis, ut Magistratus cuique territorio præfecti latius aut angustius imperent; attamen Summa Potestas eos semper ad antiquos fines revocare potest. (hh)

32. Quod si jurisdictionis sit *hereditaria*, tum etiam præscriptione, sicut omnia quæ sunt in pa-

trimonio, & acquiri, & amitti potest. (ii)

33. Diffusæ sunt *jurisdictiones illæ patrimoniales* per omnem Europam, Angliâ Frisiâque nostrâ excepta, ut observat Eques *Tempe- lius* commentario, *de Republ. Belg. cap. de Frisid*; qui inde colligit inter alia, quod est verissimum, præcipuos Anglorum, qui in Britanniam olim trajecerunt, fuisse Frisios. (kk)

(gg) *d. §. 42.* (hh) *d. §.*

(ii) *d. l. §. 18.* (kk) *d. §. 18.*

C A P. VIII.

De Subjectione Rerum.

Post homines qui subjiuntur Imperio, transeamus ad RES. (a)

2. Cum enim propter homines habeantur bona, consentaneum est, eos qui Imperium habent in *personas*, eandem in *res* habere potestatem. (b)

3. RES sunt vel corporales vel incorporales. *Illæ* mobiles aut immobiles, quas inter non modi-

cum juris discrimen constitui solet. (c)

4. Nam quia *mobilia* proximè, & immediate ad usum personæ spectant, ideo subjacere volunt hæc imperio illius, cui ipsa persona subiecta sit, quocunque loco bona reperiantur. (d)

5. At secus in *rebus soli*, sive immobilibus esse; nam hæc cum par-

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. II. Sect. IV. cap. I. §. 1.* (b) *Ibid. §. 2.*

(c) *Ibid. §. 5.* (d) *Ibid. §. 7. junct. cap. II. §. 2.*

partem Reipublicæ subjectivam, id est, territorii constituunt; non possunt alterius, quam qui regit eandem civitatem, sequi auctoritatem. (e)

6. Præterea dividuntur res, quod vel singulorum, aut communes, vel publicæ, aut universitatis, denique nullius sint. (f)

7. De rebus singulorum constat, vim Imperii dominia privata relinquere. Quid autem Rex verus in illa, ex ratione publicæ utilitatis, aut necessitatis, quid Monarcha despoticus jure possit ordinario, alibi explicatum est, (g)

8. Res communes sunt, quarum usus & proprietas cunctis hominibus æqualiter competit, vi divinæ largitionis; condito & instaurato generi humano factæ, *Genes. cap. 1. & cap. 9.* (h)

9. Quæ sunt hujus generis, eæ vel sunt tales, ut à quolibet occupari queant; aut penitus dominii sunt incapaces. (i)

10. Prioris naturæ sunt omnes res, quæ possessionem & occupationem, stabilemque custodiam recipiunt; ut sunt feræ bestiæ, volucres, pisces, gemmæ, metalla nondum effossa, res derelictæ, aqua profluens, omnesque

maris insulæ, regionesque desertæ. (k)

11. Ejusmodi res naturali ratione cedunt occupantibus. *Vid. Grot. lib. 2. de jur. bell. & pac. cap. 2. §. 2. & lib. 2. jurispr. Holl. cap. 5. (l)*

12. Quod enim aliqui disputant, (*Böcklerus comment. ad lib. 2. Grot. cap. 3. §. 2. Strauch. de Imp. mar. Job. Bapt. Burg. lib. 1. de Dom. Reip. Genu. in mar. Ligust.*) ea quæ de *communione primæva* dicuntur, esse fictitia; id demum, vere, si quid unquam, fictitium est. (m)

13. Nam si *communio* sit jus, quo res eadem plurium pro indiviso propriæ sunt; res loquitur, cum creator Deus cunctis mortalibus dedit *jus* in res hujus inferioris naturæ, nihil potuisse illud esse quàm *communione*: adeoque ridiculæ sunt in contrarium rationes. (n)

14. Certum quoque est, quod totus populus *æquale jus* habeat in feras, volucres, & pisces, item in metalla, thesaurosque subterraneos, qui in territorio ab ipso met occupato reperiuntur. (o)

15. Unde clarum; quod communi consensu, id est, per *legem*,

N

(e) *d. cap. II. §. 5.* (f) *d. l. cap. I. §. 10.* (g) *ibid. §. 42.* (h) *ibid. §. 26. seqq.* (i) *ibid. §. 11. & 12.*

(k) *ibid. §. 12.* (l) *ibid. §. 13.* (m) *ibid. §. 14.* (n) *ibid. §. 15.* (o) *ibid. Sect. IV, cap. II. §. 17.*

gem, singuli à jure suo recedere, idque in unum, vel in certas personas, transferre possunt. (p)

16. Atque hoc est fundamentum, quo jus feras venandi, aucupia, piscationes, metallifodi-næ, thesauri, & similia *Principibus*, aut *Proceribus* hodierno gentium usu vindicantur, qua de re dixi in *part. 1. Digress. lib. 4. cap. 19. & seqq.* (q)

17. Ex his clarum est, quæ res extra territorium cujusque populi *vacuæ* sunt, eas à nemine quam per *occupationem* acquiri posse: occupatas autem ab aliis omnino neminem rectè sibi vindicare. (r)

18. Atque hæc de *rebus communibus* occupationem recipientibus; supersunt res *dominii incapaces*, cujusmodi esse videntur tam aër, quam mare. (s)

19. Nempe ut distinguantur *aque marinæ*, & *aëris particulae*, ab aëre; atque mari ipso. Illas enim occupari, & in dominium redigi posse, nulla dubitatio est. (t)

20. Sed *mare per se* totum, vel quod ad præcipuas partes, non recipere *dominium*, cum effectu, ut jus sit Principi, vel populo, alios *prohibere* piscari in eo, navi-

gare, aquam haurire, conchas, & naufragiorum reliquias colligere, probatur hisce rationibus: (v)

21. *Prima* est, quod in mari cesset ratio, per quam dominia instinctu necessitatis ab hominum primis divisa fuere. (x)

22. Scilicet quia non omnes pariter ad *usum sui* admittebant, & quod suus cuique labor prodesse deberet. At *mare* commodissime toti humano generi sufficit. (y)

23. *Alterum* argumentum sit, quod mare propter fluiditatem & vastitatem occupari nequeat. Quæ res, inquam, non recipit *possessionem*, ea nec *dominii* Jure Gentium capax est, per *l. 1. in pr. ff. de Acquir. Poss.* (z)

24. Sed mare non recipit *possessionem*, quia possessio est sedium positio, & rei detentio; at in mari neque sedes unquam poni, nec ipsum detineri, aut custodiâ coerceri potest. *adi. §. 12. Inst. & l. 2. π. de R. Divis.* (aa)

25. Ex his sequitur, jus piscandi, balænas capiendi, per cuncta maria in omnes terras navigandi, & *commercium* exercendi, à nullo Principe, vel populo, jure prohiberi posse. (bb)

26. Recipit tamen hæc sententia

(p) *Ibid.* §. 18. (q) *Ibid.* §. 19. (r) *Ibid.* §. 23. (s) *Ibid.* §. 25. (t) *Ibid.* §. 26.

(v) *Ibid.* §. 27. (x) *Ibid.* §. 28. (y) *Ibid.* §. 29. *seqq.* (z) *Ibid.* §. 31. (aa) *Ibid.* §. 32. (bb) *Ibid.* §. 34.

cia aliquas *cautiones*, & limitationes. (cc)

27. *Prima* fit, quod & aer & mare sub dominium veniant, quatenus sunt *partes* & accessiones terræ, quoniam hactenus requisita veræ occupationis conveniunt. (dd)

28. Dein II. *conventionem* Populorum fieri potest, ut quidam jure & usu certi maris cedant, alique liberam ejus dominationem permittant; quod scilicet universale jus non mutat. (ee)

29. *Tertio* observandum, fieri quandoque, ut *divisio maris* intituatur (& divisio aliquam supponit occupationem) non ad possessionem stabiendam, sed ob curam piratas coercendi, & securitatem præstandam. (ff)

30. *Denique*, ratione *territorii adjacentis*, pars vicina maris videtur esse sub Imperio Principis aut populi, qui navigantes è terra pro lubitu cogere potest: tunc enim custodia illius coerceri videtur. (gg)

31. *Extra has causas* nec dominium, neque imperium maris, jure cuiquam competere posse, prædictis rationibus constat. (hh)

32. Fuit, cum Imperium faci-

lius quam *Dominium* acquiri posset, idque minus juris continere putavimus, d. cap. 13. lib. 4. *Digress.* pr. edit. sed verius est, Imperium tribuere omnia, quæ dominium maris principi aut populo tribuere queat; adeo ut *jure Imperii* exteris prohiberi & piscatio & navigatio possit; æque ac introitus in terras alienigenis, ab eo qui imperat civitati, interdici potest. (ii)

33. Porro, *Publicæ res* sunt, quarum proprietas certi alicujus populi est; æque *duplicis* sunt generis; aut enim in occupatione per universitatem subsisterunt, nec à singulis divisæ sunt; aut ex postfacto originem habuere. (kk)

34. *Prioris* generis sunt portus & flumina, lacus plerique, & loca deserta, ac vacua; aut ab initio ad sustentationem Imperantium, vel publicos usus sequestrata. (ll)

35. *Ex postfacto* Publicum dicitur, quicquid ex collatione singulorum, aliove instituto, proprium liberæ Reipubl. constituitur; ut est ærarium, bona vacantia; fiscalia, & quicquid præterea cujusque in *populi patrimonio* noscitur. (mm)

N 2

36. Ex

(cc) *Ibid.* §. 36. (dd) *Ibid.* §. 37. (ee) *Ibid.* §. 40. (ff) *Ibid.* §. 41. (gg) *Ibid.* §. 42. (hh) *Ibid.* §. 43.

(ii) *Ibid.* §. 44. (kk) *Ibid.* sect. IV. cap. 1. §. 35. (ll) *Ibid.* §. 36. (mm) *Ibid.* §. 37.

36. Ex natura cujusque rei de usu judicandum. *Quarundam* enim usus rerum omnibus patet, ut fluminum portuumque; *aliarum* usus Reipubl. quâ tali, illisve qui præfunt civitati, solis conceditur; ut *ararii, fiscali, & domanii*, quod dicitur. (nn)

37. De *insulis*, quæ in *fluminibus* nascuntur, Jure Romano traditur, ut quasi ex Jure Gentium privatis, qui habent proxima prædia, cedant; sed ratio vult, ut *publicæ*, hoc est, ejusdem juris cum fluminibus, quorum sunt partes, censeantur. Vid. quæ disputavimus *part. 1. Digress. lib. 4. cap. 21.* (oo)

38. Haud dispar ratio in *ripis* est, quæ pro partibus alvei merito habentur, ideoque ejusdem, ac *alvei*, juris esse videntur; etsi rursus aliter Jure Romano; cujus ratio benignitatis magis civilis, quam juris universalis esse videtur. De *alveis exsiccatis* idem esto judicium. (pp)

39. Jus Romanum, quod dominis adjacentibus *alveos* adscribit, derelictionem Reipublicæ præsupponit, quo præintellecto non potest aliud fieri, quam con-

stitutum est, in §. 5. *Inst. de R. div.* (qq)

40. Sed quæ per *alluvionem* adjiciuntur, quia non constat, quantum quoque tempore accedat; & quia natura id quod adjicitur, *partem* facit ejus cui advolvitur; necessario cedunt iis, quorum proximi sunt agri, & non Reipublicæ. (rr)

41. Jam de rebus *Universitatum* nihil præcipui potest adfirmari, siquidem *corpora* subjectorum, quod ad res suas, eodem jure, quo *singuli* cives, utuntur. (ss)

42. *Res nullius* vocantur, quæ commercio ita sunt exemptæ, ut à nemine in dominium redigi possint, quales sacræ, sanctæ, religiosæ. (tt)

43. *Sacras* Romani dixere, quæ rite per Pontifices Deo sunt consecratæ, nec abluunt recentiores Romani Christiani, in §. 8. *Inst. de Rer. div.* à quibus separantur res piis usibus destinatæ, quas alii haud ineptè *quasi sacras* appellarunt. (vv)

44. Utræque *Summæ Potestati* subjectæ sunt, ut leges de illis ferantur, quibus inviolatæ manent,

(nn) *Ibid.* §. 38. *seqq.* (oo) *d. lib. 11. Sect. IV. cap. IV. §. 19.* (pp) *Ibid.* §. 23. *seqq.*

(qq) *Ibid.* §. 14. *seqq.* (rr) *Ibid.* §. 25. *seqq.* (ss) *d. lib. 11. Sect. IV. cap. I. §. 40. junc. cap. VI. sup. hui. sect.* (tt) *d. cap. I. §. 21.* (vv) *Ibid.* §. 22.

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ. 101

ant, & bene administrantur: *dominium* autem verè sacrarum nullius est, sed Dei immediate, ut quidem definitio postulat. (xx)

45. *Res quasi sacræ*, quod ad dominium sunt Ecclesiæ, à quibus & libere administrantur, & flagitante utilitatis ratione etiam alienari possunt, multè magis ob necessitatem, *Nov. 119. cap. pen. & Nov. 120. cap. 7. (yy)*

46. Cæterum, *res verè sacras* in statu renovati fœderis per Christum esse nullas, cum ratione dicendum; quia *consecratio*, per quam character aliquis rebus imprimatur, sine dubio ex genere *cerimoniarum* est, quæ ut umbræ per adventum corporis evanuerunt. (zz)

47. *Res sanctæ*, quas Romani

dixere, muri & portæ civitatum, nihil præter superstitionem habent, quod à publicis, aut Universitatium rebus separentur. (1)

48. Denique, *religiosa loca, Sepulchra*, præter memoriam humanæ fragilitatis, quam repræsentant, nihil etiam à privato jure domini separatim continent; cum & in commercio, perinde ac aliæ res habeantur, nisi quod apud Pontificios cærimoniis quibusdam sepulchra consecrantur. (2)

49. Reliquæ res, *singulorum* sunt patrimoniales. (3)

50. Plenior autem hujusmodi rerum expositio, ex *Juris Privati* commentariis petenda, remittitur *ad lib. 4. Digress. cap. 4. & seqq. Part. 1. (4).*

(xx) *Ibid.* §. 22. (yy) *Ibid.* §. 22. (zz) *Ibid.* §. 23.

(1) *Ibid.* §. 24. (2) *Ibid.* §. 25. (3) *Ibid.* §. 42. (4) *add. Prael. Inst. t. de Rer. div.*

S E C T. III. C A P. I.

De Legibus.

Postquam de *jure Imperantium* & eorum qui subjecti sunt, egimus, superest, ut de **CIVITATE ADMINISTRANDA**, persequamur. (a)

2. Est autem *administratio duplex*, aut enim spectat internam constitutionem civitatis, vel habet respectum ad externos. Ad illam spectat primo *Legislatio*. (b)

3. *Lex est commune præceptum summæ potestatis, honestati conveniens, omnesque Imperio subditos ad parendum obstringens*. (c)

4. Dicitur *Commune præceptum*, quia non de singulorum, sed universis rebus; non de raro contingentibus, sed de his quæ ut plurimum eveniunt, condi solet ac debet. (d)

5. Quod à *Summa Potestate* proficisci debeat, quid inde sit observandum, *supra in capite XI. de juribus Majestatis, sect. I.* est dictum. (e)

(a) Vid Auctor in *Op. Mai. lib. III. sect. I. cap. I. §. 1.* (b) *d. l. §. 2. c. 3.* (c) *d. l. cap. II. §. 2.* (d) *d. l. eod. §. 2.* (e) *d. l. §. 11.*

6. Debet etiam esse *honestæ* Lex, hoc est, non inhonestæ, ut nihil quod necessitati morali, & divinis præceptis adversatur, præcipiat. (f)

7. Dein dictam est, quod *omnes subditos* obstringat, non cives duntaxat. (g)

8. Ubicunque igitur illa summæ potestatis est mens, ut omnes teneantur, ibi vis legis; adeoque *Lex* est, quacunque forma emittantur; sive ut Edicta, seu Rescripta, vel ut Epistolæ, aut Decreta. (h)

9. *Virtutes Legis* à Ictis enumerantur hæ; imperare, vetare, permittere, punire, *l. VII. π. de Legib. (i)*

10. Imperantur facienda, vetantur contraria, permittuntur licita: & quidem *permissio* differt à *tolerantiâ*: nam quod permittitur, id juris habet effectus; toleratur, quod Lex impune saltem transmittit. (k)

II. Ita

(f) *d. l. §. 18.* (g) *d. l. §. 24.* (h) *d. l. §. 24.* (i) *d. l. §. 27.* (k) *d. §. 27.*

11. Ita *Lex Mosaica* permittit divortia, *Lex Romana* concubinatum; sed meretricias libidines idem Jus Romanum tolerat, non permittit, ut aliæ civitates ebrietatem, ingratitude, aliaque vitia, quæ ubique improbantur, nusquam puniuntur. *Seneca lib. 3. de clem. cap. 7.* (l)

12. Nec offenditur hoc casu, ne permittendo quidem, Regula Apostoli *ad Rom. cap. 3. 8. non esse facienda mala, ut inde eveniat bonum*; nec enim Legislatores eo faciunt, aut probant malum, sed permittendo regunt, ac intra limites coercet. (m)

13. Suadere, admonere, non est virtus Legis; cum *parendi necessitatem* ejusmodi decreta habere non possint, quales illæ Claudii Cæsaris, ut uberi vinearum proventus bene dolia picarentur; nihil aequè facere ad viperæ morsum, quam taxi arboris succum. *Vid. Sueton. in Claud. cap.* (n)

14. Denique proprietatis legis,

ut omnium præceptorum est, quod respectu futuri intelligatur, ad præterita non pertineat, nisi casus præteriti temporis diserte exprimentur. (o)

15. Habet Lex suam perfectionem statim atque decreta, etsi non scribatur, ut rhetoræ Lycurgi facere, cujus inter alia instituta fuit, μή χρῆσθαι νόμοις ἑγγράφοις non uti legibus scriptis, ut tanto fidelius impressa memoriæ sanctius custodirentur. (p)

16. Vim quoque Legis habet *Consuetudo*, sive Jus non scriptum, quod tacito populi consensu vim obligandi accepit, *l. xxxii. ff. de Legib.* (q)

17. Proprie in *popularibus Imperiis* viget hæc species juris, nempe ut sua vi nitatur; Verum in *Monarchiis*, aut *Aristocratiis*, valet *Consuetudo* ex tacito imperantium consensu, sic tamen ut contrariis placitis semper abrogari queant. (r)

(l) d. l. §. 28. (m) *ead.* §. 28. (n) d. l. §. 29. & 30.

(o) d. l. §. 44. (p) d. l. §. 46. (q) d. l. §. 53. (r) d. l. §. 54.

CAP. II.

De Magistratibus Creandis.

Ministri legum sunt MAGISTRATUS, quorum pridem habuimus definitionem, *Secl. II. cap. 7. (a)*

2. Quibus rebus, & quo jure præponantur Magistratus, è *différentiis* eorum intelligitur. (b)

3. Dividuntur autem primo in *Majores & Minores*, qui apud Romanos auspiciis discernebantur: hodie secundum plus aut minus momenti, quod singulorum functiones habent in Republicâ. Quæ res tamen & Romæ non minus intererat quam hisce diebus. (c)

4. Dein ratione *objecti* dividuntur, quod vel in regimine publico, aut in controversiis privatorum judicandis occupentur. (d)

5. Porro sunt vel *ordinarii* Magistratus, vel *extraordinarii*. (e)

6. Illi, qui statis temporibus semper in Republicâ sunt; *hi* non aliter, quam usu aut necessitate postulante constituuntur, quales Romæ Dictatores, & Interreges. (f)

7. Quid si & in *civiles* aut *militares* dividere Magistratus audeamus, ut præfecti legionum, & tribuni militum, centurionesque, tam majores quam minores sint Magistratus? (g)

8. Sunt & aliqui *simul* tam civiles, quam militares, cujusmodi apud Romanos omnes fere majores, exceptis Censoribus, & Tribunis plebis: uti & olim *Tribuni Militum* cum consulari potestate, vel præcipue militares, & tamen Magistratus erant. (h)

9. Sunt etiam *perpetui* vel *temporarii* Magistratus, inter quos tamen, quod ad jus & potestatem, exigua, aut nulla differentia est; præstet autem perpetuos an ambulatorios habere Magistratus, ea Politicorum disputatio est. (i)

10. Fortè etiam tolerari posset divisio in *Civiles & Ecclesiasticos*; quatenus summæ potestatis aliqui constituuntur Ministri, à quibus partes illius circa *Ecclesiæ externa* admittentur. (k)

II. No-

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. Secl. I. cap. V. §. 10.* (b) *Ibid. §. 20.* (c) *Ibid. §. 21.* (d) *Ibid. §. 33.* (e) *Ibid. §. 17. seq.* (f) *d. l.*

(g) *Ibid. §. 35.* (h) *d. l. §. 35.* (i) *Ibid. §. 36.* (k) *Ibid. §. 42.*

11. Notanda etiam hæc differentia, quod Magistratus alii conjunctim per modum Collegii functiones suas exercent; alii singulares sint personæ, quales Romæ plerique fuerunt. (l)

12. Ex quâ diversitate oritur hæc insignis discrepantia juris: quod ubi *singuli* in Magistratu sunt, majores magistratus sibi invicem non subordinantur, ut Romæ juris fuit notissimi. (m)

13. Sed ubi plures magistratus uno corpore juncti in eâdem functione sunt, ibi *singuli privato-rum* loco habentur, ideoque tam ad illud collegium suum, quam apud diversa collegia recte conveniuntur. (n)

14. Denique, sunt qui Magistratus dividunt, quod alii Regis, alii Regni sint. *Regis*, qui ab Rege constituuntur, & rem Regis aulicam maxime curant: *Regni* volunt esse Magistratus, qui Reipubl. gubernandæ præficiuntur, sive à Rege sive à populo, eligantur aut confirmantur. (o)

15. Judicium hac de re nostrum sit, valere divisionem, quatenus Populo *jus* aliquod *speciale* & fundamentale quæsitum est, cui adferendo certi Magistratus sint præpositi. (p)

16. Multo magis in Regno legibus subjecto, ubi summæ vis potestatis penes populi *Ordines* aut *Optimates* residet. (q)

17. Sed in Imperio *simpliciter* uni vel pluribus delato, negamus hanc obtinere distinctionem, quia summa potestas, cujus ministri sunt *Magistratus*, & à qua omnis inferior potestas derivatur, penes solos est Imperantes, ut pridem edocuimus. (r)

18. Creari Magistratus ab Imperantibus Summis res ipsa loquitur, & diximus dudum, utique *maiores*: Nam quo minus *inferiores* per ministros creari curet, nihil de jure quidem obstat. Quandoque per Populum creantur, aut *hereditarii* sunt, quod tamen non minuit eorum à summâ potestate dependentiam. (s)

19. Digni an indigni, *gratis* an *pretio*, functionibus præficiantur, politice quidem & interni juris respectu interest multum, sed externa facultate parum aut nihil refert; in primis si pretio nudentur officia Reipubl. (t)

20. Quæri potest, an intrinsecus cum honestatis ratione convenire possit, quod summæ potestates ipsæ *pretium* officiis Magistratuum præscribunt, ut quibusdam

O

(l) *Ibid.* §. 20. (m) *d.* §. 20. (n) *ead.* §. 20. (o) *Ibid.* §. 23. (p) *Ibid.* §. 32.

(q) *d.* §. 32. (r) *Ibid.* §. 24. (s) *Ibid.* §. 36. (t) *Ibid.* §. 50. *seqq.*

dam locis fieri vidimus, & videmus. Si *mones* adeo sint *corrupti*, ut sordibus nullo modo privatim abstinere queat; vel in *summa* rei communis *angustia*, fieri potest, ut nec Civitas peccet, quod sic publico quæstui servire, vel Procerum avaritiam eludere satagat. (v)

21. Sed lex de *pecunia pro suffragio*, vel Aulicorum in Monarchiâ, vel Regentium singulorum in Pôlyarchia, danda exigendaque, ratione vix ulla, nec quidem necessitate defendi potest, quanquam ejusmodi Constitutio extet Justiniani in *vit. C. de Suffrag.* (x)

22. Juris ratio non prohibet, unum civem *pluribus officiis* & honoribus fungi, modo functioni-

bus omnium par sit implendis. Sed an expediat, honores ita cumulari, politica quæstio; & legibus cujusque Reipubl. terminanda fuerit. (y)

23. Spectant quoque ad *Politiam* hæc quæstiones: utrum senes, an juvenes; divites, an pauperes; esse debeant Magistratus; an plebeji cum nobiles, advenæ cum indigenis admittendi. (z)

24. Quod ad Magistratus capiendos homines *coguntur*, id usum magis habet in Muneribus proprie dictis, quæ sine incommodo atque honore continent Reipubl. administrationem, quam in Honoribus. (aa)

25. Sed hæc à *Magistratuum* officiis, de quibus hoc loco, factis aliena sunt. (bb)

(v) *Ibid.* §. 53. *seq.* (x) *Ibid.* §. 56.

(y) *Ibid.* §. 58. (z) *Ibid.* §. 59. (aa) *Id.* §. 59. (bb) *vid.* §. 4. & 5. *ibid.*

C A P. III.

De Judiciis.

AD hoc reperta est sacra *Legum* reverentia, ut nihil proprio ageretur impulsu, adeoque vis abesset, ut bene olim Theodoricus Rex apud Cassiodor. *lib. 4. Var. Epist. 4.* (a)

2. Hinc

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. III, Sect. II, cap. I. §. 2.*

2. Hinc summum *præceptum*, non esse singulis concedendum, quod per magistratam publice posfit fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi, l. 176. π. d. Reg. Jur. (b)

3. Exceptâ *necessitate*, quoties sine certo periculo vel damno iudex non potest exspectari. (c)

4. Res adeo est sanctissima *judicium*, quo ultimum in rebus humanis malorum evitatur Bellum. (d)

5. Definitur *JUDICIUM*, legitima causæ disceptatio, quæ fit apud iudicem, à parte actoris & rei, litis finiendæ gratia. (e)

6. Disceptatio tam de *jure* quam de *facto* pertinet ad *Jus Privatum*, quod totum circa judicia, veluti cardinem suum vertitur. (f)

7. Sed constitutio & ordinatio judiciorum ad *Jus Publicum* merito refertur. (g)

8. Forte & *criminalia* *judicia*, quibus vigor disciplinæ publicæ vindicatur, recte *publici juris* dicuntur; quare & hodie publico nomine per Fiscii Procuratores duntaxat vindicantur. (h)

9. *Civilia* sunt, quibus hi quorum interest, ad commodum pe-

cuniarium sibi applicandum experiuntur. (i)

10. *Criminalia*, quibus ad publicam animadversionem, hoc est, ad mortem vel cruciatum corporis, aut exilium, vel multam fisco applicandam agitur. (k)

11. Horum divisio in *privata*, vel *publica*, Juris est Romani, non Universalis: Namque hodie de cunctis, uti dictum, criminibus publicæ accusationes instituantur. (l)

12. Pleraque aliæ Judiciorum partitiones, quas habent *Isti*, à nobis alienæ sunt, præter unam, quæ dicuntur *ordinaria*, vel *extraordinaria*, sive *summaria*. (m)

13. *Illa*, in quibus ordo judiciorum solennis, plenaque causæ cognitio intervenit. *Extraordinaria*, quibus nec solennia servantur, neque exacta cognitio adhibetur. (n)

14. *Locum* habent, quoties vel periculum in morâ, vel celeritate opus est, aut res agitur non peremptorii præjudicii, vel inter partes ita convenit (o)

15. Porro ex definitione *Judicii* liquet, *personas* id constituentes

O 2

(b) d. §. 2. (c) d. l. §. 3. (d) d. l. §. 5. (e) d. l. §. 6. (f) d. l. §. 7. (g) eod. §. 7. (h) d. l. §. 8.

(i) d. Sect. II. cap. II. §. 1. (k) d. §. 1. (l) d. l. §. 2. (m) d. l. §. 7. seqq. (n) d. §. 7. (o) eod. §. 7.

tes dari *tres principales*, Judicem, Actorem, & Reum: (p)

16. JUDEX est *vir bonus, juris peritus, ad lites terminandas publice constitutus*. (q)

17. Nulla igitur ratione *Hobbes* doctrinam artis legalis in *Advocatis* necessariam, in *Judice* prope supervacuum exstimat, *Anglia* potius suæ, quam ingenii humani, morum, negotiorumque perplexam varietatem, ut videtur, considerans. (r)

18. *Officium judicis* in genere est, ita judicare, quemadmodum legibus & moribus est proditum, & meritum cujusque causæ ex *actis & probatis* postulat. (s)

19. Plane is, qui *summam* habet *potestatem*, aut qui datus est ita, ut judicati rationem nullam redditurus, (quanquam ita vix potest) actis scientiam suam potest præferre. (t)

20. Sed quorum sententiæ *retractari* possunt, his id nullo modo indulgendum; quia superior, qui errorem ejus corrigit, aliter de eo quam ex actis arbitrari potest. (v)

21. Is igitur se exoneret officio suo, ac inter *testes* potius auxilio veritatis adfit. (x)

22. Dein, per omnes *judicii* partes vertitur officium *Judicis*, initio ab *in jus vocatione* facta, quæ rectius multò jussu magistratus per apparitores fit, quam lubitu privato, sicut olim tumultuariq; *Romæ* in usum erat, ut probavimus in *Prælect. ad §. ult. Inst. de pœn. tem. litig.* (y)

23. *Privilegia fori* sunt quidem æque juris publici, at peculiaris & civilis, de quibus singularum scita gentium consulantur. (z)

24. Post *litis contestationem*, quæ perficitur intentione actoris, & contradictione rei, propria incipit disceptatio, & cognitio causæ, & ab hoc tempore *Judicii* appellatio strictè loquendo inchoatur. (aa)

25. Si de facto partes consentiant, de jure saltem ambigant, sequitur *decisio* immediatè. (bb)

26. Quod si & in facto discrepent, primò *interloquitur* *judex*, & *probationem* utrique injungit, quod illi tam argumentis, quam testibus, & instrumentis fatagunt. (cc)

27. Cognita causa finitur *SENTENTIA*, quæ est *ultima judicis de re controversa pronuntiatio*, *contineis vel absolutionem rei, vel condemnationem*.

(p) *d. Sect. II. cap. I. §. 10.* (q) *d. l. §. 11.* (r) *d. l. §. 25.* (s) *d. l. §. 20.* (t) *d. l. §. 22.* (v) *d. §. 22.* (x) *ead. §. 22.*

(y) *d. Sect. II. cap. II. §. 8.* (z) *d. l. cap. III. §. 24. seqq.* (aa) *d. l. cap. IV. §. 3.* (bb) *d. §. 3.* (cc) *d. l. §. 6.*

domnationem certam actoris, aut rei. (dd)

28. *Lis finita dicitur res iudicata; unde festum victori actio nascitur.* (ee)

29. At *executio* differtur aliquantisper; quâ in re civile fuit jus Romanum vetus, XXX. dies reis pecuniâ condemnatis pro laxamento concedens; *quadrimestre spatium*, quod novo jure datum, nimis enorme, l. ult. C. de usur. rei jud. Mores hodierni, qui parum aut nihil largiuntur, austeriores videntur. (ff)

30. Impeditur executio per *appellationem*; quæ nihil est aliud quam *querela super iniquâ sententiâ, aliove gravamine, ab inferiore facta ad superiorem.* (gg)

31. Differt ab *appellatione Relatio*, quæ duplex est; una cum iudex, Principem expositâ facti specie super eâ consulit; hæc non impedit appellationem, tit. C. de Relat. & app. l. 35. C. de Appellat. juncta l. 1. §. 1. ff eod. (hh)

32. *Alterâ*, cum omnia & integra acta mittuntur ad Principem, ut is ipse ferat sententiam, cui sese iudex parem non sentit, & ab hac non potest provocari. (ii)

33. Perinde à *provocatione* differt *Querela denegatae justitiæ*, quæ immediatè ad Principem fieri potest, vel ad eum qui vicem principis hætenus exercet. (kk)

34. Propter moras & sumptus iudiciorum haud rarè in *Arbitros* compromittitur, qui sunt privati homines, quos partes eligunt, ut litem instar iudicium definiant. (ll)

35. Horum omnis potestas *Compromisso* continetur, quod tamen de rebus ad jus publicum pertinentibus; in quibus crimen aut infamia similisve causa vertitur; concipi non potest, sed tantum de his, quæ in arbitrio sunt privatorum, l. 32. §. 6. de Rec. arbitr. (mm)

36. *Sententia Arbitrorum* non parit actionem rei iudicatæ; quoniam hæc publicam supponit auctoritatem, l. 1. C. Arbitr. (nn)

37. *Provocatio ab Arbitro* nulla potest fieri; quia nulla inter arbitrum, qui privatus, & iudicem subordinatio inferioris ac superioris est. (oo)

38. *Reductio* quæ fit hodie, nec cum juris publici ratione, nec cum naturâ compromissi satis convenire videtur. (pp)

O 3

39. Id

(dd) d. Sect. II. cap. VI. §. 1. (ee) d. §. 1. (ff) d. l. §. 8. (gg) d. l. §. 19. (hh) d. l. §. 30. (ii) d. §. 30.

(kk) d. l. §. 7. & cap. III. §. 40 (ll) d. Sect. II. cap. I. l. §. 41. (mm) d. §. 41. (nn) d. l. §. 42. (oo) d. l. §. 44. (pp) d. l. §. 45.

39. Id porrò sponte intelligitur, *Auctorem* esse, qui provocat ad iudicium; *Reum*, qui provocatur. (qq)

40. *Personæ minus principales* ad iudicium necessariæ sunt, Scribæ, Executores, Apparitores, Viatores, denique Advocati, & Procuratores. (rr)

41. *Olim* ita juris publici erat *advocari* & *procurare*, ut à quovis pro quolibet institui possent; *nunc*

alio sensu publica sunt, ut à nemine quam cui venia data sit, illæ functiones exercentur. (ss)

42. Quibusdam locis *Pocuratorum* officia, & *Advocatorum* pariter habentur, laudabili instituto; etsi dignitatis speciem minuat *Advocatis*, modo litigantibus sit compendio, sicut est evidenter. (tt)

(qq) d. l. §. 26. (rr) d. l. §. 27.

(ss) d. §. 27. seqq. (tt) d. §. 31.

C A P. I V.

De Iudiciis Criminalibus.

Modus vindicandi maleficia duplex est, per *inquisitionem*, vel per *accusationem*. (a)

2. **I**NQVISTITIO fit immediatè à Magistratu, cum vel delicti ignotus est auctor; vel notus quidem, at à nemine postulatur. (b)

3. **A**CCUSATIO apud Romanos in certis & gravioribus delictis *cui-libet* è populo competebat; hodie omnium criminum soli ad eam rem constituto *Procuratori Generali* persecutio committitur. (c)

4. Non male, siquidem multa manerent *impunita* delicta, si accusator è populo esset expectandus. (d)

5. Querela tamen nec *hodie* privatorum excluderetur, si negligentia conniventiave Procuratorum Generalium vigor iustitiæ adversus quosdam remitteretur, quod nec graves Juris consulti à praxi horum temporum existimant alienum. *A. Matth. tract. de Crimin. ad lib. 48. ff. tit. 20. Cap. 2. n. 2.* (e)

6. **Q**uin

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. III. Sect. II. cap. IV. §. 27.* (b) *conf. Sect. II. cap. I. §. 8.* (c) *d. §. 27. cap. IV.*

(d) *cod. §. 27.* (e) *d. §. 27.*

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ. III

6. Quin etsi *inquisitio* fiat, causa tamen per modum accusationis ac defensionis utcunque dispari formâ, agitanda & discutienda est, quanquam in hoc Mores variant. (f)

7. Item ubique locorum, ubi Reus deprehenditur, iudicium recte instituitur; rectius tamen ad locum *admissi*, modo id requiratur, transmittitur, & hoc *suprà* dictum. (g)

8. *Carcere* clausus celeriter examinandus iudicandusque, ne mala mansio pœnæ loco cedat, nec omnino excedendum juris Romani *biennium*, sine gravi causâ, l. *Properand.* 13. C. de *Jud.* (h)

9. Sed gravissima quæstio hæc est: an, si probationes ad sententiam non sufficiant, quæstionem de Reis per *tormenta* habere liceat? usus sapientum fert ita; multi tamen sapientes viri in alia omnia eunt. (i)

10. Leges equidem de tormentis probandas existimo, modo adsint *duo requisita*, & *una cautio*. (k)

11. *Primum*, ut crimen sit grave, quod sine magno Reipublicæ detrimento non potest ignosci. (l)

12. *Secundo*, ut adsint tam prægnantes præsumptiones, sola ut

Rei confessio deesse videatur; ut iudex, licet ad damnandum progredi nequeat, prope tamen certus sit animi, fontem esse Reum. *Vid. l. 1. §. 1. π. de Quæst.* (m)

13. *Cautio* est, ne confessiones extortæ pro exploratis facinoribus habeantur; sed ni cum iudiciis & vestigiis facti, omnibusque circumstantiis, convenient, fidem ne mereantur. (n)

14. His suppositis, legem de Quæstione per *tormenta* non esse improbandam, ea nobis ratio est, quâ & alias usi sumus; quod lex sit *ὁμολογία πόλεως communis Reipubl. sponso*, cui sponte cives se submittere intelliguntur, quam proinde nemo iniustitiæ adversus se aut alium quemvis arguere potest. (o)

15. Aut enim tota civitas perpetuo ingenti incommodo & discrimine laborare debebat, aut tale quid recipiendum, unde rarissime, nec nisi exquisitis casibus, immerito civis affligeretur. & *Malum* hoc *triste*, non turpe erat, ad quod sua se quemque voluntate boni publici causâ obligare posse dictum est *alias*. (p)

16. Damnatis *Pœna* infligitur, quæ est *delicti coercitio*, de qua sum-

(f) d. l. (g) d. Sect. II. cap. III. §. 21
(h) d. Sect. II cap. IV. §. 30. (i) d. l. §. 32. & 43. (k) d. l. §. 46. (l) d. l. §. 47.

(m) d. l. §. 48. (n) d. l. §. 49. (o) d. l. §. 50. (p) d. l. §. 54.

Summa regula est, quod pro quantitate peccati, gravior esse debeat, ut tamen crebrescentibus delictis ex usu possit asperari. (q)

17. Quanquam autem *Fure Naturæ* pœna à quolibet, qui paria non deliquerit, exigi possit, ut recte *Grotius* docet *d. lib. 2. c. 20. §. 3.* tamen nec Civitatis constitutio, neque divinæ Legis sanctitas, facile id cuiquam privato concesserint. (r)

18. Et si quandoque publica auctoritate jus puniendi *privatis* permittitur, non modo ad emendationem, ut Parentibus, & Propinquis; sed & ad satisfactionem & exemplum, ut Patri in filia adulterâ, *l. 20. π. ad L. Jul. adult.* (s)

19. Cæterum puniuntur non quilibet actus vitiosi, sed qui *humanam lædunt societatem*, quam quo magis violant, eò vindictam graviores esse oportet. (t)

20. Spectari tamen debent *causæ*, quæ impulerunt, quæ retrahere debuerunt, *aptitudo* personæ delinquentis, ad judicandum de illis; *locus & tempus* perpetrati delicti; *qualitas & quantitas* facinoris; denique *eventus* qui subsequutus est; quæ omnia latius exe-

qui non est hujus loci. *Vid. Grotius, d. cap. 20. §. 29. & seqq. (v)*

21. Id autem facile intelligitur, non alium quam *ipsum delinquentem* esse puniendum, neque ad posteros quicquam pœnæ propagandum, quod leges tam divinæ quam humanæ inculcant, *Sec. I. cap. III. §. 12. (x)*

22. Quanquam incommoda pœnæ parentibus inflictæ liberos premere possunt, veluti ex *publicatione bonorum* egestas eorum consequitur; quæ tamen hoc nomine reprehendi non potest, quasi personam delinquentis egredere-tur. (y)

23. *Morte reorum* crimina pœnasque deleri, cum ad heredes nunquam transeant, per se clarum est. (z)

24. *Modi quoque custodiendi* reos criminum à pœnis diversi esse debebant, ideoque *Carcer* maxime *perpetuus* non immerito ab Romanis & veteribus cunctis fuit improbatus ad usum pœnalem. *l. 8. §. 9. l. 35. π. de Pœn. (aa)*

25. *Crimen Majestatis* est, quod admititur à subditis contra summam potestatem; estque duplex, *Majestatis* in specie, vel *Perduellionis*, *l. ult. π. ad L. Jul. Majest. (bb)*

26. Pri-

(q) *d. l. cap. V. §. 1* (r) *d. l. §. 4.*
(s) *d. l. §. 5.* (t) *d. l. §. 6.*

(v) *d. §. 6.* (x) *d. l. §. 7.* (y) *d. §. 7.*
(z) *d. l. §. 11.* (aa) *d. §. 11.* (bb) *d. l. §. 13. seqq.*

26. *Primum* est, cum quis animo hostili adversus Rempub. aliquid machinatur. (cc)

27. Cujus apud plerasque Gentes *pœnas* non modo personas delinquentium, sed & liberorum & propinquorum feriebat: cujus rigoris vestigium in jure Romano superest, l. *Quisquis* §. C. ad L. *Jul. Majest.* Sed hoc, ut videtur, præter rationem. (dd)

28. Sequitur *Peculatus*, qui nihil est aliud quam furtum publicum, cujus mille modi formæque, proinde & variæ pœnæ. (ce)

29. *Repetundarum* tenentur, qui in Magistratu, potestate, curatione, legatione, aliove munere publico positi, pecunias acceperunt, quo magis aut quominus officio suo fungerentur. (ff)

30. De *Ambitu* tenentur, qui corruptis suffragiis honores petunt. (gg)

31. Crimen *Annonæ* committitur ab his, qui malis coitionibus hoc agunt, ut annona fiat carior; quod Romani multâ saltem xx. aureorum plectunt; sed Carolus Cæsar V. pœnam capitis præscripsit, *Const. Crim. art.* 113. (hh)

32. Crimen *Residuorum* committitur ab his, qui pecuniam in

publicos usus sibi commissam intervertunt sibi que retinent. (ii)

33. Denique *Concussio* vocatur, cum quis obtentu potestatis, quam habet, terrore injecto, pecunias aliis extorquet. (kk)

34. Est & publicum crimen *Rupti* violatæ *aggeris*, l. un. C. de Nil. *aggerib. non rump.* (ll)

35. Privatam læsionem, sed & publicam, manifestâ consecutione præferunt, primo, *Homicidium*, quod jure divino sanguine vindicandum, utique voluntarium, non invitum. (mm)

36. *Parricidium* sumitur pro cæde alicujus, qui in rectâ sanguinis lineâ nobis est conjunctus; reliquorum cædes propinquorum magis est, ut homicidia atrociora sint, §. 6. *Inst. de Publ. jud.* (nn)

37. *Adulterium* est corruptio mulieris alii nuptæ, l. 6. §. 1. *κ. ad L. Jul. adult.* (oo)

38. In muliere igitur *adulterium*, in virgine viduaque *stuprum* committitur, *Levit.* 20. v. 13. *Deut.* 22. *vers.* 22. (pp)

39. Recentiores Legislatores quer antiquum Jus Romanum, quo *relegatio* tantum in adulteros sancita erat, facilitate superare; quam & novum Constantini, &

P

di

(cc) d. l. §. 13. (dd) d. l. §. 15. (ce) d. l. §. 21. (ff) d. l. §. 22. (gg) d. l. §. 24. (hh) d. l. §. 26.

(ii) d. l. §. 27. (kk) d. §. 27. (ll) *cod.* §. 27. (mm) d. l. §. 33. (nn) d. §. 34. (oo) d. l. §. 35. (pp) d. l.

divinum, & veterum Germanorum, aliorumque gravium populorum, quibus hoc *capitale* fuit, leges, imitari maluerint, nullâ idoneâ ratione probari potest. (qq)

40. *Stuprum* est corruptio virginis viduæque honestæ; nam *meretricia* voluptas, etsi impunita, ut visum Romanis, exemplo ebrietas simillimumque vitiorum, esse non debet; æstimatione tamen *criminis* distingui meretur. (rr)

41. *Persecutio stupri* moribus hodiernis non malè exerceri videtur, in hæc sententiam, ut vir ducat vitiatam, vel dotet. (ss)

42. *Vis* fertur duplex, publica & privata; *publica* vis dicitur quælibet atrocior, maxime quæ fit armis; & hinc *privata* intelligitur. (tt)

43. Ad publicam vim pertinet *Raptus* virginis viduæve honestæ, quem meritò Jus Romanum gravissime persequitur, capitali pœna, l. *un. C. de Rapt. virg.* (vv)

44. *Falsi* crimen est ficta veri-

(qq) d. l. §. 36. (rr) d. l. §. 37. (ss) d. l. (tt) d. l. §. 44. (vv) d. l. §. 45.

tatis imitatio, vel suppressio; in fraudem alterius facta, cujus plurimæ sunt species, aliæ aliis graviores. (xx)

45. *Magia* propriè est crimen eorum, qui ope diabolicâ, præstigiis artibusque veteris *grassantur*. (yy)

46. Puniendi quidem, sed maxime, qui *nocendi* causam habent. (zz)

47. *Plagium* vocatur furtum hominis, cujus pœna usque capitalem extendi potest, haud minus, quam *Raptus* sine stupro, l. *ult. π. §. C. de Plag.* (1)

48. *Abigatus* est furtum majus pecudum ex agro vel stabulo abductarum, l. *ult. π. de Abig.* (2)

49. *Stellionatus* postremo dicitur omne crimen, quod specialî nomine caret, à *Stellione* versuto animali, quod se in omnes formas vertere dicitur; adeoque *specierum* enumerationem hoc delictum, quasi clausulâ generali, ob signat. (3)

(xx) d. l. §. 46. (yy) d. l. §. 48. (zz) d. l. (1) d. l. §. 49. (2) d. l. §. 50. (3) d. l. §. 51.

C A P. V.

De Tributis, & Vectigalibus, &c.

AD hunc locum pertinent quævis commoda *fiscum* & *auxilium* augmentia, quorum pleraque in *capite*, de minoribus *Majestatis* juri-

INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ 115

juribus ita recensita sunt, ut in universali hac disciplinâ parum de illis supersit amplius dicendum. (a)

2. *VECTIGALIA* propriè sunt præstationes, impositæ rebus, quæ invehuntur & evehuntur. *TRIBUTA* non habent relationem ad invectiones in, vel extra fines. Sed *Vectigalium* sæpe generalis appellatio est. (b)

3. Iustissimus omnium *Tributorum*, *CENSUS* videtur, quo secundum facultates divitiarum cives in contributionem vocantur; & forsitan magis ratione *fructuum*, quam *sortis* habitâ, quia alioqui fructuarios, & qui redditus capiunt faciliores, præ immobilium possessoribus enormi præcipuo gauderent. (c)

4. Secundum hæc *Tributa*, quæ minus exhauriunt, & causis lucrativis imponuntur, veluti quod à *successionibus*, quæ ex latere propinquitatis, aut ab exteris veniunt, in universum præstare videntur. (d)

5. Tum *Vectigalia* rerum, quæ extra civitatem evehuntur, quæque aliunde advehuntur; earum imprimis, quæ magis ad luxum & abundantiam, quam ad usum

necessarios pertinent, quales sunt, quas Marcianus, in l. xvj. n. de *publicanis*, recenset. (e)

6. Ad *Censum* proximè accedunt præstationes, *agris & domibus* impositæ, quæ rebus semper cohærent, & à quolibet possidente exiguntur, etiamsi convenerit inter emptorem & venditorem, ut emptor tributum solveret. (f)

7. Imo & *reliqua tributis* non soluti, quæ ante venditionem cesserant, ab emptore solvenda sunt, quia fundum sequuntur. *Vid. tit. C. Sine censu, vel reliquis, fundum comparari non posse* (g)

8. Idem erit, si venditor partem *census* ab agro vendito in alium, quem habet vicinum, transulerit, tamen si possessionis censualis translatio publicis actis inserta fuerit; semper enim fundus *vetusto censu* manet obnoxius, nisi à Principe permissa sit translatio, *eod. tit.* (h)

9. Rebus ad *vitæ usum* necessariis, liberisque *capitibus*, non nisi summa urgente necessitate *vectigal* imponendum: sed hæc ad politicam vergunt. (i)

10. *Immunitas* concessa ad heredes aut posteros non pertinet, nisi.

P 2

(a) Auctor in *Op. Mai lib. III. sect. III. cap. 1. § 6.* (b) *Ibid. §. 16.* (c) *Ibid. §. 41. seqq.* (d) *Ibid. d. § 6.*

(e) *Ibid. d. §. 16.* (f) *Ibid § 7.* (g) Auctor in *Præf. ad tit. Quæ pot. in pign. §. 7.* (c) *d. l. et in Op. Mai. d. cap. 4. §: 43.* (i) *d. cap. L. §. 17.*

nisi diferte privilegio sint comprehenſi, l. 1. §. 1. *κ. de jur. immun.* Et mentione *posterorum* ſimpliciter facta, rationem habet, quod Lege Romana ſantitum, poſteros feminei ſexus non intelligi, ſed maſculinos duntaxat, d. l. 1. §. *ult.* (k)

11. Collegiis vero data immunitas, veluti Academia, perpetua quamdiu durat collegium, eſſe intelligitur, l. *pen.* §. *pen. eod.* (l)

12. Quia tamen vim majorem non habet immunitas, quam *privilegium*, ideo lege contraria tolli & aboleri poteſt; niſi per contractum promiſſa & adſignata ſit; quo caſu jus quaſitum auferri non poteſt, niſi id quod intereſt in vicem praſtetur. (m)

13. Immunes autem fere ſunt perpetuo, *Res fiſci*, res exerciti- bus paratae, & Praſidum provin- ciarum, d. l. 4. §. *pen. l. 9. §. pen. & ult. eod.* ſtudiorum quoque honori datum ſaepius, ut *Academiae*, ibique tam docentes, quam diſcentes, ab oneribus vectigalium liberarentur. (n)

14. His etiam, qui loca palu- ſtria aut eluvione maris vadofa, aliterve inculta emendant & fru- giſera faciunt, urbeſve deſertas

frequentant, merito immunitate, ſaltem ad tempus, ſublevantur, l. 3. *C. de Alluo. & palud.* (o)

15. *Tributa*, ſive *Cenſus*, ple- rumque immediatè colliguntur. *Vectigalia* proprie dicta ſolent locari, quia diligentius quaeritur pecunia ab his, quorum privatim intereſt, quam ab iis qui Rem- publicam adminiſtrant. (p)

16. Qui conducunt vectigalia, *Publicani* dicuntur, odioſum cun- ctis gentibus nomen, tam ob ex- actiones, quibus vexant cives, quam ob inviſum per ſe inſtitu- tum, l. 12. *κ. d. Publican.* (q)

17. *Pena* eorum, qui res mu- nificas, ſive tributo obnoxias non profitentur, eſt hæc ubique, quod res celatae cadunt in *comiſſum*; & in *fiſcum*, publicani ſaepè com- modo, redigantur, l. 11. §. 2. *d. tit.* (r)

18. Cæterum Vectigalia, ſine *Principis juffu*, neque à Magiſtra- tibus, neque ab ipſis publicanis augeri, vel minui, vel reformari poſſunt. (s)

19. Vigor etiam publicæ utili- tatis poſtulat, ut *Reliquatores* pu- blicanorum corporaliter plectan- tur, niſi perſpicue docere queant, nec cupiditate, neque negligentiâ

(k) *Ibid. d. §. 37.* (l) *eod. §. 37.* (m) *Ibid. §. 38.* (n) *Ibid. §. 39.*

(o) *d. §. 33.* (p) *Ibid. §. 18. ſeqq.* (q) *d. §. 18.* (r) *Ibid. §. 29.* (s) *Ibid. §. 25.*

tiâ suâ, verum fato accidisse, quominus solvere possent. (t)

20. Est & hoc rationi consentaneum, ut qui maximos fructus ex redemptione vectigalium consecuti sunt, si postea minime tanti locari queant, iidem ea prioribus pensionibus suscipere compellantur, ut Romanis usitatum erat; hodie non perinde servatur, l. 11. §. ult. eod. (v)

(t) *Ibid* §. 20. (v) *d.* §. 20.

21. *Debitores autem fisci*, vel Reipubl. vectigalia conducere prohibentur, nisi forte tales obtulerint fidejussores, qui & reliquis eorum satisfacere parati sint, l. 9.

§. 2. & 3. eod. (x)

22. Denique, si pensionibus facta sit locatio, prioribus non solutis, pellere licet conductores, tempore licet conductionis necdum impleto, l. 10. §. 1. eod. (y)

(x) eod. §. 20 (y) *d.* §. 20.

C A P. V I.

De Jure Reformandi Civitatem.

Frequenter ita accidit, ut vel jura Civitatis administrandæ ab initio malè collocata sint, vel rectè posita deinde corrumpantur; atque ut ita *Reformatione Reipubl.* opus sit. (a)

2. *Quæstio Juris* imprimis heic est: quis reformationem institueret, quis petere possit? (b)

3. Et quidem sine hæsitatione dicendum est, eam non posse fieri ab aliis, quam qui jus habent *Imperii Summi*; formare enim at-

que reformare est ejusdem facultatis. (c)

4. Proinde in *Populari Imperio*, quod ad jubendi potestatem attingat, proficisci debet ab ipso populo; suadendi auctoritas à viris sapientibus oritur. (d)

5. Talis erat *Attici Populi* conditio, priusquam *Solon* ejus statum reformaret, qui volenti populo reformationem imposuit. (e)

6. Diversum *Lycurgi* exemplum fuit, is enim leges suas reformato-

P 3 torias

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. Sess. III. cap. IV. §. 1.* (b) *d.* l. §. 2.

(c) *d.* §. 2. (d) eod. §. 2. (e) *d.* l. §. 3

torias per vim tulit; Βία μᾶλλον ἢ
πειθοῖ χρησάμενος, vi magis quam
persuasionibus utens, ait Plutarch.
in vita Sol. p. 87. ed. Par. (f)

7. At secuta Populi Laconici ap-
probatio non modo juris vim,
sed incomparabilem quoque glo-
riam *Lycurgo* addidit, quam me-
retur hoc unico in rebus humanis
exemplo ab orbe condito, ut in
in tota aliquâ gente πλῆτος esset
ἀτιμος, ἀζήλος, & reverâ ἀπλυ-
τος; divitiæ inhonorate, contemptæ,
imò non Divitiæ forent. (g)

8. In *Aristocratiis*, atque *Mo-
narchiis*, reformatio non nisi per
eos, qui Summum habent Impe-
rium stabiliri potest. (h)

9. Non posse *privatos* Imperan-
tibus in hoc genere quicquam
præscribere jam diximus; *preces*,
supplicationesque in hunc finem
illicitas reputare non licet; utique
in universum: si enim hoc præ-
textu *fomenta seditionum* quæran-
tur, ut aliquando accidit; maxi-
me, si cœtus concionesque ea
gratia instituantur, ipsæ quoque
supplicationes hujus generis pro-
hibendæ sunt. (i)

10. Tu dices: qui formavit Im-
perium, ejus est, idem reforma-
re; sed *populus* dedit primam Im-
perio formam; ergo in omni Re-

publ. *populus* efficaciter. *urgere*
potest reformationem. (k)

11. At nos *Secs. I cap. 9. & seq.*
abunde probavimus, Imperio *sim-
pliciter* translato, *populum* semet
ipsum privasse potestate Reipubli-
cæ curandæ; nec est dubium, quia
hæc *positio* concessa quælibet Im-
peria redderet democratica, &
confusionibus obnoxia turbulen-
tis. (l)

12. Ex his porro sequitur, *Re-
formationem* nullo modo peti pos-
se, tanquam ab iis faciendam,
qui sunt *extra Rempublicam*; imo
quoties cives ejusmodi querelas
petitionesque reformandi corri-
gendi que regimen civitatis suæ
deferunt ad externas Potestates,
hi se manifesto reos *Majest. læsæ*
præbent. (m)

13. Quomocunque facta *Re-
formatio*, fere ita vitio ingenii
humani accidit, ut brevi exole-
scar. Unica ratio constabiliendi
reformationem est, *executionem*
ejus, observationemque *legum*,
diversis in Republ. Ordinibus com-
mittere, quorum utilitates atque
respectus sibi invicem ita adversi
sint, ut conspirare nequeant, sed
alii aliis invidere, mediæque *aemu-
latione* se mutuo & impellere &
impedire debeant. (n)

14 Op-

(f) d. l. §. 4. (g) d. l. §. 7. (h) d. l.
§. 9. (i) d. l. §. 10.

(k) d. l. §. 11. (l) d. §. 11. (m) d. l.
§. 13. (n) d. l. §. 14. seqq.

14. Optimus alioqui Reformatior est *Deus*, qui calamitatibus immisiss ipfos Imperantes sæpe cogit, ut ni ipsi cum Republicâ interire malint, instituta prava mutare, publicasque salutem cogantur velificari. Cæteræ omnes vix aliud efficiunt, quam ut palam fiat, quibus flagitiis impares sumus;

hujusque dicti veritas innotescat: Reformatione factâ, magis alios homines quam alios mores nasci-
(o)

15. Sed pluribus hanc rem persequi Doctorum est *Politicorum*, quibus alia multa in hoc loco inculcanda sunt. (p)

(o) d. l. §. 16.

(p) d. l. §. 17. seqq.

CAP. VII.

De His, quæ Exteri sibi invicem debent.

SEquitur, quid Juris Publici adversus *EXTEROS*, qui sub eodem nobiscum imperio non degunt, cuique Civitati sit observandum. (a)

1. Et *primò*, quæ *necessitas* postulat, ea sibi invicem exteri debent: proinde, ut si qua civitas fame laboret, frumentum à vicinis petere potest, precio justo. Si quis *populus virorum* sit, is matrimonii copiam, quâ ex se frui nequit, jure petit à vicinis (b)

2. *Secundo*, quæ sunt *innocentis utilitatis*, ea jure à quovis populo petuntur. (c)

3. Hinc non modo ignis & aquæ copia indigentibus danda, sed & *transitus* per terras & aquas patere debet eis, qui hoc transitu opus habent ad causas justas; modo *cautionem* securitatis sufficientem petentibus præsent. (d)

4. Sed & commoratio ad tempus, & perpetua *habitatio* his, quæ sedibus suis pulsati sunt, negari non potest; modo *imperium* agnoscant, & recipi possint. (e)

5. Nam ut quisque *suum* quod occupavit secure teneat, non minus primæva hominum conventionem statutum videtur, quàm ut res

(a) *Auctor in Op. Mai. lib. III. sect. IV. cap. I. §. 1.* (b) *ibid. §. 2.* (c) *ibid. §. 3.*

(d) d. §. 3. (e) *ibid. §. 3.*

res dividerentur; ideoque hujus rei *cautio* semper excipienda est.

(f)

7. Hinc tempore belli jure suscepti, licet occupare locum in *solo pacato* situm, quoties certum periculum est, ne hostis eum locum invadat, ac inde gravissima damna nobis infligat, multo magis, si jam hostis eum teneat, & inde nobis noceat. (g)

8. Forte ex eodem *fundamento* rectè statuetur, posse vicinum impediri, ne in suo sine aliâ causa, suâque evidenti utilitate, *munitum* nobis propinquum extruat; aut aliud quid faciat, unde justa formido periculi oriatur, idque non minus quam quilibet rectè prohibetur aliquid in suo, re suâ non postulante, facere, quo damnum rebus nostris inferatur. (h)

9. Eòdem pertinet *questio*, an Regi aut populo præpotenti, cuius viciniam timeamus, impugnantem regionem, qua captâ, nobis & vicinus sit futurus & nocendi validus, ob hanc causam

(f) *Ibid.* §. 4. & 5. (g) *d.* §. 5. (h) *Ibid.* §. 6.

impedimento esse liceat, ne quod intendit hoc obtineat, quod ex eâdem sequela videmus disputari. (i)

10. *Responsio* est, tametsi, ut se res habent humanæ, in suasoriis hæc causa maxime valeat, justificam per se semperque non videri. (k)

11. Quid enim si laceffitus arma moveat? si optimo jure suam petat ditionem? nobis ob metum incommodi nostri, bello utentem suo jure, licebit aggredi? si hoc, *Politica* est, jus non est. (l)

12. Aliud fuerit, si tali certitudine, qualis sufficit in moralibus, constet, impugnari urbes alienas vel ad hoc maxime, ut nobis deinde noceri possit. (m)

13. Hoc quoque *Jus Naturæ* permittit, imo jubet, ut iis qui vim injustam ab aliis patiuntur, suppetias feramus; injuriâ modo sit manifesta. (n)

14. Multo magis idem licebit, vi *fœderis* icti prius cum eo qui oppugnatur. (o)

(i) *Ibid.* §. 7. (k) *d. Sect.* IV. *cap.* IV. §. 32. (l) *d.* §. 35. (m) *Ibid.* §. 33. & 35. (n) *d. Sect.* IV. *cap.* I. §. 8. (o) *d. cap.* IV. §. 35. *fn.*

C A P. V I I I.

De Conflictu Legum in diversis Imperiis.

Hodiè, scissa in infinitas Civitates sibi mutuò non subiectas Europa, fit omni die; ut negotium, alibi inchoatum vel celebratum, alibi effectum habeat vel judicetur; atque tunc est *quæstio*, utrum jus ejus loci, in quo acta res fuit, an ubi exitum habet, vel judicatur, sequi oporteat? (a)

2. Nos quam poterimus, facillime brevissimeque hoc caput explicabimus, præmissis fundamenti loco *tribus positionibus* indubitatis, ut arbitramur. (b)

3. Prima sit: *Leges cujusque Reipubl. tenent obligantque cunctos eidem Imperio subiectos, nec ultra.* (c)

4. Secunda: *Pro subiectis habentur, quicumque in territorio cujusque Civitatis reperiuntur, quamdiu illic commorantur, l. 7. §. 10. π. de Interdict. & releg.* (d)

5. Tertia: *Summæ Potestates cujusque Reipubl. indulgent sibi mutuo, ut jura legesque aliorum, in suis*

territoriis effectum habeant, quatenus sine præjudicio indulgentium fieri potest. (e)

6. *Exempla*, quibus utemur, ad juris privati species maxime quidem pertinebunt; sed iudicium de illis, tantum Juris Publici rationibus constat, atque exinde definiri debet. (f)

7. Hinc constanter receptum est: *Actus viventium factos secundum requisita legalia locorum, in quibus celebrantur, ubique gentium valere, effectuque judiciali potiri.* (g)

8. E contrario, si in vicinia factum sit testamentum, aliusve actus *contra leges* istius loci, iudices diversarum provinciarum è tali instrumento jus non dicunt. (h)

9. Neque tantum pertinet hæc ratio ad formam *instrumentorum*, quæ de negotiis inter vivos, aut mortis causâ conficiuntur; sed ad ipsa quoque *negotia*, hominumque actiones. (i)

Q

10. De

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. Sect. IV. cap. 1. §. 12. med.* (b) *d. l. §. 13. fin.* (c) *d. l. §. 14.* (d) *d. §. 14.*

(e) *cod. §. 14* (f) *d. §. 14. fin* (g) *d. l. §. 15.* (h) *d. l. §. 17.* (i) *d. l. §. 18.*

10. Detur exemplum: *matrimonium*, si iustæ sunt nuptiæ illic, ubi contractæ sunt, valet ubique; si non valeant illic, nusquam subsistunt; hoc ita, nisi præjudicium nostris juribus, ordinique Civitatis inde creetur. (k)

11. Exemplum: In Brabantia duxit aliquis *filiam fratris* cum dispensatione Pontificis; Ille, si huc migret non animadvertetur, ut putem. Quod si *Frisus* hinc se in loca Pontificia conferens, ibi neptem è fratre vel sorore duxerit; vix est, ut heic tolerandus videatur, quia pertinent ejusmodi conatus ad manifestum juris ordinisque nostri contemptum. (l)

12. Alius usus: contractum est matrimonium in Batavis, ubi *communio bonorum* universalis viget, ni pactis dotalibus aliter sit cautum; an etiam bona sita in *Frisia*, ubi matrimonium non mutat neque confundit dominia rerum, communicabuntur cum altero conjuge? Communicabuntur, quia spectatur *locus initi matrimonii*, & quia videtur hæc esse voluntas contrahentium, quæ ubique debet habere effectum. (m)

13. Alioqui bene receptum est: *Immobilia* sequi jus loci, in quo sita sunt; *Mobilia*, cum non fa-

ciant partem territorii, sed affectionem ad personam ultimi possessoris habeant, sequuntur jus loci, in quo ille defunctus est. (n)

14. Nequidem expressâ partium voluntas operari potest adversus *leges*, quæ in singulis Civitatibus specialiter rebus immobilibus impositæ sunt. (o)

15. Exempli gratia: *Frisius* habet res soli in *Omlandia* nobis vicinâ, ubi non licet testari de rebus immobilibus; vult ille tamen eas res extraneo relinquere. Quæritur an possit? non potest. (p)

16. Ita juris est in *rebus*. In qualitatibus *personarum* spectatur ubique jus loci, in quo cuique personæ certa qualitas impressa fuit. Eum characterem persona quæque per omnia loca circumfert, omnesque judices hæctenus agnoscunt *jus loci originalis*; quatenus etiam hac parte nihil præjudicii diverso Imperio creari videatur. (q)

17. Hinc, qui in patria major vel minor annis, prodigus, aut curæ alienæ obnoxius habetur, vel factus est; hic ubique censetur, *eodemque jure* gaudet in omni Republ. quo ibi majores minoresve, prodigi, curæve obnoxii, gaudent; etsi juxta leges il-

lius

(k) d. l. §. 20. (l) d. §. 20. (m) d. l. §. 21.

(n) d. l. §. 22. (o) d. l. §. 24. (p) d. §. 24. (q) d. l. §. 26.

lius Reipubl. pro talibus non haberentur. (r)

18. Exempli gr. in provincia *Trajectinâ* pro majore habetur, qui unum, ni fallor, & viginti annos implevit; hic in *Frisiâ* res immobiles sine decreto potest vendere, quia majoribus ætate competit hoc jus in *Frisiâ*, licet ille secundum leges nostras pro majore non habeatur. (s)

19. Qui heic *veniam ætatis* impetravit, is alibi quoque pro majore habetur, ideoque si malè contraxit alibi, non restituetur in integrum, etsi hoc beneficium ejus ætatis hominibus illic tribuatur, (t)

20. Tenendum igitur: quemlibet agnosci in *eâ qualitate*, quam in Patriâ acquisivit, ibique eodem jure gaudere, quo personæ ejusdem qualitatis in eo loco, non in Patriâ fruuntur. (v)

21. Exemplo: *Filius familias* utcumque dives & major annis non potest in *Frisiâ* legare de suis bonis; in *Hollandia* potest. Proficiscatur igitur filius aut filiasam.

nostras in *Batavos*, faciat ibi *testamentum*; quæritur, an valeat? Videtur: attamen non valebit heic in *Frisiâ*, quia licet actus in se initioque sit validus, institutus tamen est in fraudem *Juris Frisici*, atque ad illud eludendum, quod nostræ Potestates approbare non debent. (x)

22. Nec enim tenentur Potestates sequi jus alienum in fraudem sui juris vel civium suorum. Sit hoc exemplum: *Jure Civili* creditor hypothecarius res etiam mobiles debitoris sui à tertio possessore potest evincere, quod apud nos observatur; in *Hollandiâ* secus. *Creditor* ex hypothecâ in *Frisiâ* contractâ vult agere contra possessorem rei mobilis sibimet oppignoratæ in *Hollandiâ*. Nihil aget, si justo titulo bonaque fide res ibi possideatur; quia tum jus ei possessori quæsitum est, quod ei per leges apud nos receptas, licet heic contractus sit celebratus, auferri non potest. (y)

(r) d. §. 26. (s) d. §. 26. (t) *ibid.*
(v) d. l. §. 27.

(x) d. l. §. 28. (y) d. l. §. 29.

De effectu Jurisdictionis in alieno territorio.

NOtum est: Nemini extra territorium suum juris dicendi esse facultatem, l. ult. π. de Jurisdic. (a)

2. Sed Potestates *diversorum Imperiorum*, jurisdictiones aliorum, etiam in suo territorio, agnoscunt atque tuentur, quatenus sine præjudicio suo civiumque suorum fieri possit. (b)

3. Hinc si is, qui se *extero judici* submisit, in hujus territorio deprehendatur, ibi proculdubio in jus vocari detinerique potest. Atque, si tum recesserit, denuoque in eadem causâ citandus sit, tum *judex ejus ordinarius*, non debet negare citationem requisitus; quia non expedit utilitati populorum communi, ut jurisdictionis femel legitime fundata, litesque disceptatio inchoata intermoriatur. (c)

4. Idem habebit locum, si contractus in *certo loco* celebratus sit, debitorque alibi habitet; at si res, de quâ litigatur, sub eadem ju-

isdictione sita sit, etsi dominus alibi degat, *Judex ejus ordinarius* non gravabitur requisitus, eum compellere ad sistendum se illic, ubi res immobiles sitæ sunt. Unde apud omnes gentes, in judiciis, quæ in rem ipsam diriguntur, *situs rei immobilis* tribuit forum. (d)

5. Idem juris accedit ob *connexionem causarum*, quando negotium in uno loco vertitur, cujus participes in aliâ civitate degunt. (e)

6. Idem in causâ *reconventionis*: civis Batavus convenit Nostratem apud hoc forem. Hic reciprocam actionem adversus ipsum instituit in eodem foro; debet se defendere, & si ob causam in ea lite incidentem citetur in suâ civitate, non debet negare *Judex loci requisitoriam* citationem. (f)

7. Potest etiam, quando jurisdictionis in exterum, ita uti diximus, fundata est, citatio *per Edictum* fieri, cujus insinuatio tum peti-

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. Sect. IV. cap. I. §. 32.* (b) *d. §. 32.* (c) *ibid. §. 33. & 34.*

(d) *ibid. §. 35.* (e) *ibid. §. 37.* (f) *d. §. 37.*

petitur à giudice Rei citati, quam si ille neget, causæ tamen cognitio procedit. (g)

8. Quod autem *delicta* ubivis terrarum admittæ puniri possunt, ubicunque malefici reperiuntur, non est juris extraordinarii, sed è natura jurisdictionis, summæque potestatis immediate fluit; & ratio salutis humani generis exercitium illius regulæ in criminibus maxime commendat, ut & *Remissionem* in locum delicti admitti; quæ peti, non exigi, aut flagitari potest. (h)

9. Quod juris est inter populos diversi Imperii, id etiam valet inter urbes pagosque *ejusdem Reipublicæ*, cum hoc discrimine; quod si Magistratus rei citati, non sint requisiti permittere evocationem, ubi causa justa apparet, à *Superiore* compelli queant. (i)

10. Ita se habet hoc jus circa *in* jus vocationem, citationesque durante lite faciendas; sequens consideratio est de *sententiis*, quas ab alio giudice latas in alia civitate non habere vim effectumque sua vi, clarum atque certum est. Sed *utilitas*, imo necessitas adigit Potestates diversorum Imperiorum, ut res uno loco judicatæ

ab his qui jus ibi judicandi habebant, *ubique locorum* obtineant; & requisiti judices aliorum sententias executioni mandent, tam in causis civilibus quam in criminalibus. (k)

11. Nisi forte jurisdictionis nostræ, civiumque nostrorum gravius intersit. Exemplo sit hæc species: *Homicidium* apud nos est admissum, Reus evadit è nostris finibus, & in viciniam sese confert. Illic se iudicio sistit & absolvitur; petitur in patria ipsius, ut sententia executioni detur. Habent illi causam recusandi; quia pertinet exemplum ad suam jurisdictionem eludendam. (l)

12. Alioqui non est iudicium aliorum inquirere in sententias, nec, si Princeps diversæ Civitatis *veniam dederit* homicidii aliusve delicti, in suo Imperio admitti; homicida, licet noster civis, sine metu apud nos versabitur. (m)

13. Ex eadem causa juris etiam ac moris est, ut quicquid ad ordinem iudicii, naturamque actionum instituendarum pertinet, observetur secundum *jus loci*, ubi causa cognoscitur & iudicatur, non ubi res gesta fuit. (n)

14. Ex his omnibus palam est;

Q 3

ne-

(g) *Ibid.* §. 38. (h) *Ibid.* §. 40. & 41. (i) *Id.* §§. 40. & 41. *junct. Præcl. ad. s. D. de Cust. & exh. Reor.*

(k) *Ibid.* §. 42. (l) *Ibid.* §. 43. (m) *d.* §. 43. & 44. (n) *Ibid.* §. 46.

neque leges, neque Jurisdictiones alienas, ullum effectum habere in aliis territoriis, quam ex voluntate populorum, Sicut hodieque *Jus Romanum* in Europa vi-

get, aut languet, ut visum cuique populo, cujus peculiaria scita Romanis legibus ubique prævarent, alibi rarius, alibi crebrius. (o)

(o) *ibid.* §. 47.

C A P. X.

De Legatis.

Quia summopere omnium interest populorum, commercia, amicitiaque officia propagari; aut si bellum sit ortum, id quam primum componi; ideo LEGATI Jure Gentium eximio jure sunt præditi. (a)

2. Est autem LEGATUS nihil aliud, quam Nuncius publicus; vel, si definitione opus, qui cum mandatis publicis ab eo, qui summam habet potestatem, mittitur ad exteros. (b)

3. *Divisio Legatorum* vix à Veteribus ulla traditur; sed moribus hodiernis varii characteres, nomina varia usurpantur, quæ tamen nihil quam *dignitatem*, jus haud magnopere variant. (c)

4. Præcipua divisio est in *Ordinarios*, qui sedem uno loco, mo-

ramque longiorem faciunt, ut de omnibus negotiis quotidie occurrentibus agant; & in *Extraordinarios*, qui de certis rebus specialiter sunt missi. (d)

5. Illos *Grotius* antiquis ignotos non ita pridem à Ferdinando Aragonio, cujus summa consiliorum in explorandis aliorum consiliis erat, introductos, ideoque non necessarios, forte nec utiles videri scribit, *lib. II. cap. 18. n. 3. de I. B. & P.* (e)

6. *Hodie* tamen ita usurpantur, ut sine illis amicitia vix stabilis inter populos diversos coli videatur, etsi nec minus usum habeant *exploratorum*. (f)

7. Quæsitæ de *Legatis* hoc loco in-

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. Sect. 1V. cap. II. §. 1.* (b) *d. l. §. 2.* (c) *d. l. §. 7.*

(d) *d. l. §. 8.* (e) *d. §. 8.* (f) *d. l. §. 9.*

inprimis duo sunt: prius, an semper admittendi? secundum, an usque in infinitum inviolabiles? (g)

8. Admissio Legatorum sine gravi causa non potest recusari; sunt autem rationes hæ ferè: si, qui mittit legationem, amicitiae causam obtendens, verè interim arma intentet. (h)

9. Si sceleribus infamis sit, aut ei, ad quem mittitur, certis de causis admodum ingratus sit. (i)

10. Denique, si causa mittendi suspecta, vel indigna sit (k)

11. Alterum singulare in Legatis est, quod sancti sunt, hoc est, ut vocis fert proprietas, inviolabiles; non modo ab injuriis, sed & ab iis molestiis, quæ alioqui illis jure creari possent; nec quidem in his, quæ sunt Juris Naturæ ac Gentium, delictis pœnæ sint subjecti. (l)

12. Nam si liceret ex causis crediti, vel criminis vulgaris, aut machinationis fraudulentæ, vel hostilis, detinere & plectere Legatos, vix unquam deessent prætextus persequendi vexandique illos. (m)

13. Accedit, quod eum, à quo sunt missi, repræsentent, ideo-

que subditorum loco haberi nequeant. (n)

14. Quâ ratione novissimo congressu orbis Christiani, qui fuit Noviomagi, instante, Fœderati Belgii Proceres Edictum publicarunt, re antea controversâ, ne liceret crediti aliâve causâ Legatis ullam creare molestiam. (o)

15. Adeò ut casu gravioris delicti, nihil ultrâ in Legatum decerni posse videatur, quam ut finibus egredi jubeatur; ac ab eo, qui miserit, puniri postuletur. (p)

16. Nec modò personæ Legatorum, sed quicquid ad eos pertinet, eâdem sanctione continetur, quatenus ex jure tratatio, accessoria sequuntur jus & naturam sui principalis. (q)

17. At hæc omnia non aliter habent locum, quam si absque periculo nostro Legatis parci queat; denique per modum defensionis etiam jure offendi, & male mulctari possunt. (r)

18. Quin etiam, si ipso facto vim inferant, vi illis resistitur, & si cadant, jure cæsi intelliguntur. (s)

19. Obligatio autem de non violando duntaxat inter Mittentes & eos, ad quos mittuntur Legati,

(g) d. l. §. 10. (h) d. §. 10. (i) eod. loc. (k) d. §. 10. (l) d. §. 11. 12. 13. (m) d. §. 13.

(n) d. §. 12. & 14. fin. (o) d. l. §. 14. (p) d. l. §. 15. (q) d. l. §. 17. (r) d. l. §. 19. (s) d. §. 19.

ti, intercedit, ad *tertium* non pertinet. (t)

20. De reliquis ad hoc caput

videbis Grotium *d. cap. 18. & tractatum* Wicquefortii *de Legatis, nuper editum.*

(t) *d. l. §. 20.*

C A P. X I.

De Fœderibus.

Legati primò omnium ad externos dimittuntur, ut **FŒDUS** contrahant, quod nihil est aliud, quam *conventio inter diversas Civitates non transitoria*; ut ab aliis contractibus, in quibus nihil post conventionem remanet, distinguntur. (a)

2. Fœdera sunt *aqualia* aut *inequalia*; utraque vel *pacis* sunt, vel *societatis*: pax bellum sequitur, & in nostra quoque methodo sequitur. (b)

3. *Societates* maximè de commerciis, aut de bellis ineuntur, aut si quæ res aliæ sint. (c)

4. De *Commerciis*, velut ne vectigalia aut omninò, aut ultrà modum certum exigantur, aliaque infinita. (d)

5. *Societas bellica*, vel est de

bello pariter communi nomine gerendo, vel de auxiliis alteri præstandis. (e)

6. Prius est vel *offensivum*, ut vulgo loquuntur, vel *defensivum*; & rursus utrumque, vel ad certa, vel ad omnia bella. (f)

7. *Offensivum ad omnia*, est id quod Græci *ἐπιμαχίαν* vocant, quo Athenienses & Spartani suos singuli socios habebant conjunctos, sub ipsorum ducatu. (g)

8. *Offensivum ad certa bella* quid sit, hoc per se patet; ut & *defensivum*, tam ad omnia, quam ad certa bella; vel denique cuncta, sub exceptione tamen quorundam. (h)

9. Ea, quibus se Populus aut Princeps ad *cuncta* promiscuè bella adjuvanda obstringunt, tam nocendi

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. sect. IV. cap. III. §. 1.* (b) *ibid. §. 3.* (c) *d. §. 3.* (d) *ead. §. 3.*

(e) *Ibid. §. 4.* (f) *d. §. 4.* (g) *ibid. §. 5.* (h) *d. §. 5.*

cendi quam tuendi causâ, vix juri consentanea videntur. (i)

10. Tamen sancito tali fœdere, est dicendum, omnino ad *injusta bella* nullam esse obligationem, nec proinde contrâ fœdus factum videri, quod suppetiæ illo casu negentur. (k)

11. Idem de illo fœdere sit judicium, quo se quidam ad perpetuam *ἑυμμαχίαν*, nec unquam ab armis alterum sine altero destitutum, obligarunt. (l)

12. Nam si utrique pax honesta & tuta, plenaque satisfactio ab hoste offeratur, *pactum prius* obstare non videtur, quominus, alter si nolit, alter solus bellum claudat. (m)

13. Quin &, si alterutri justæ conditiones proponantur, vix est, ut prioris vi pacti ad bellum continuandum teneatur. Quia promissio, quæ aliud *bonum morale majus* impedit, non est obligatoria. (n)

14. *Fœdera inæqualia* sunt, quibus alter plus, alter minus promittit. (o)

15. Eaque sunt ex parte vel superiore vel inferiore: *superiore*, ut si quis alterum in tutelam recipiat sine ulla repromissione, nisi

reverentiæ & gratitudinis. (p)

16. Quæ ex *indigniore*, ea vel Imperii inferunt diminutionem, vel salva libertate contrahuntur in alias pactiones. (q)

17. De *personis* fœderatorum quæritur, an licitum sit inire fœdus cum impiis & à verâ religione alienis? quod videtur. (r)

18. Modo ne commixtio nimis arcta cum impiis contagium *animis* adferat, ne *potentia* infidelium nimis promoveatur. (s)

19. *Finitur* obligatio fœderis, si pars altera pactis non stet; nisi convenerit, ne ob quaslibet offensiones fœdus rumpere liceat. (t)

20. *Tempore* etiam præfinito finitur, neque enim fœdus silentio utriusque partis renovatum videtur. (v)

21. Quæritur, an & *morte* contrahentium fœdera finiantur? quâ parte inter *personalia* & *realia* distinguendum, ut illa morte intereant, hæc ad posteros transmittantur, sed tutum est renovationem cum successoribus contrahere. (x)

22. Quid differant *sponsiones* à fœderibus dictum est *supra*; sunt enim pacta ducum belli, ini-

R ta

(i) d. l. §. 6. (k) d. l. §. 7. (l) d. l. §. 8. (m) d. §. 8. (n) eod. §. 8. (o) d. l. §. 9.

(p) d. §. 9. (q) eod. §. 9. (r) d. l. §. 10. (s) d. l. §. 11. (t) d. l. §. 14. (v) d. l. §. 15. (x) d. l. §. 16.

ta de ejusmodi rebus, quæ ad summam potestatem spectant, & de quibus mandatum illi nullum habebant. (y)

23. *Effectus* earum est, ut sponsores teneantur ad imple-

(y) *d. l. §. 17.*

dum quod promiserunt. (z)

24. Sed Potestas Summa, cuius, scilicet, hac parte nullus, ne tâcitus quidem intervenit consensus, nullo modo tenetur. (aa)

(z) *d. l. §. 18.* (aa) *d. §. 18.*

C A P. XII.

De Bello.

Rixæ Summarum Potestatum facile in BELLUM, quia cessant inter illas judicia, erumpunt. (a)

2. Est autem BELLUM *Certatio per vim*, ut Cicero definit *lib. 1. Off. 16.* vel, ut Grotius, *Status per vim certantium, quæ tales sunt, lib. 1. cap. 1. §. 1. de Fur. Bell. & Pac.* (b)

3. De hoc *prima est quæstio*, an bellare unquam sit justum, quod *Jure* quidem *Gentium* nullam recipit dubitationem. (c)

4. Sed nec de *Jure Veteri Divino* magna est dubitatio, quin non omne bellum sit illicitum. (d)

5. *Abrahamus* sine speciali Dei

mandato Reges quatuor devicit, laudante Melchisedeco. (e)

6. Et bella *Davidis*, quorum pleraque non liquet nominatim à Deo fuisse iussa, *Dei prælia*, id est, pia ac justa dicuntur. (f)

7. Imò quod magis est, perpetuæ ac generales de modo belli gerendi à Deo regulæ præscribuntur, *Deuteron. cap. 20.* (g)

8. In *Novâ Testatione* habemus *Johannis præcursoris* dictum, quomilites officii sui non deserendi, sed pie exercendi, admonentur. (h)

9. *Paulus* verò Magistratus Dei ministros affirmat esse, qui haud frustra gerant gladium, *Rom. XIII. v. 1-4.* (i)

10. Quæ

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. Sect. IV. cap. IV. §. 1.* (b) *d. l. §. 2.* (c) *d. l. §. 3.* (d) *d. l. §. 4.*

(e) *d. l. §. 6.* (f) *d. §. 6.* (g) *col. §. 6.* (h) *d. l. §. 7.* (i) *d. l. §. 8.*

10. Quæ ex dictis *Christi* contra bellum moventur, de cohibendo vindictæ privatæ studio, & exercenda in rebus minoris momenti patientiâ injuriarum, agunt. (k)

11. Jam in veteri Ecclesiæ historiâ celebrantur *Legiones Thebæa*, & *Fulminatrix*, quique sub Juliano defectore militabant, qui teste Ambrosio, *can. 94. C. 11. Q. 3.* dicenti Imperatori: *producite aciem pro defensione Reipublicæ* obediebant; cum autem diceret eis: *producite aciem in Christianos*, tunc agnoscebant Imperatorem cæli. (l)

12. Ne de *Martyribus* dicam, quos etiam milites complures antiqua martyrologia memorant & agnoscunt. (m)

13. Sequitur *divisio Belli*: est enim Privatum, vel Publicum. (n)

14. *Hoc* quod geritur auctoritate ejus, qui habet jurisdictionem. *Privata* vulgo *duella* dicuntur. (o)

15. *Mixtum* fit, quod ab una parte publicum, ab altera privatum est. (p)

16. *Publicum* rursus aut solenne est, quod & justum suo sensu, aut minus solenne. (q)

17. *Solenne*, quod utrimque ab

illis, qui summam habent potestatem, ritu Jure Gentium necessario, geritur. (r)

18. *Minus solenne* erit, quod vel auctores habet personas, publicas quidem illas, aut superiorem habentes, ut *Magistratus*; vel quod aliis Juris Gentium requisitis destituitur. (s)

19. At verò *Magistratus* in externos belli jus gerendi nullo modo habet. (t)

20. Excepto casu *inopinatæ necessitatis*; quo casu præsumptio de voluntate Summæ Potestatis dubitare non patitur, ne non arma permiffa sint. (v)

21. Jam *Mixtum* quodnam fit *Bellum*, ex simplicibus facile colligitur, ejusque variæ sunt species: miscetur enim aut ex solenni & privato, vel ex minus solenni privatoque bello. (x)

22. Ex *solenni privato*, cum is, qui summam habet potestatem, contra externos latrones aut prædones, vel suos rebelles, expedit arma. (y)

23. Ex *minus solenni & privato* mixtura conflatur, quoties *Magistratus*, pro officii sui executione, vim parat in contumaces, aut in prædones. (z)

R 2

24. Mix-

(k) d. l. §. 8. (l) d. l. §. 10. (m) d. §. 10. (n) d. l. §. 12. (o) d. §. 12. (p) eod. §. 12. (q) d. l. §. 13.

(r) d. §. 13. (s) eod. §. 13. (t) d. l. §. 14. (v) d. l. §. 16. *fin.* (x) d. l. §. 17. (y) d. §. 17. (z) eod. §. 17.

24. *Mixtura ex publico solenni & non solenni* dupliciter potest supponi; aut cum magistratus in suam Potestatem Supremam insurgit, vel cum adversus externos armis contendit. (aa)

25. *Bellum mere privatum* regulariter illicitum, nec quicquam adeo inimicum est constitutioni civitatis & judiciorum. (bb)

26. Unde liquet, non aliter hoc justum fieri, quam ubi ordo civitatis, & *judicia cessant*. (cc)

27. Exteri, à Summâ Potestate adversarii sui palam spreti, ad suos Imperantes se convertent, quibus si oppressionem negatamque juris copiam approbaverint, ab illis veniam reprædandi, sive literas *Repressaliarum* impetrare possunt. (dd)

28. Superest ad explicationem belli solennis, ut *ritum*, qui Jure Gentium in eo requiritur, paucis explicemus. (ee)

29. Est autem ille ritus, **INDICTIO**, sive denunciatio, quam propterea placuit recipi, ut consta-

ret, non privato ausu, sed voluntate utriusque populi, aut Imperantium, geri bellum. (ff)

30. *Indictio alia pura est, alia conditionalis*. *Pura* fit, cum vel alter jam intulit bellum, aut ea deliquit ipse, quæ pœnam Jure Gentium non dubiè merentur. (gg)

31. *Conditionalis* instituitur, cum subditi alterius deliquerunt; tunc enim ab Imperantibus postulanda satisfactio, ad quam suos cives compellant; aut si tergiversentur, ipsi causam suscipiant. (hh)

32. Et hæc est *Indictio*, quæ cum repetitione rerum conjuncta dici solebat *Clarigatio*, quâ non modo rei vindicatio, aut debiti pecuniarii, sed & criminalis persecutio comprehenditur; unde verba Fecialium antiqua: *reddi, satisfieri, dedi*, videlicet fontes delictorum. (ii)

33. Et quidem *Pura* indictio cum ipsa vi parata fieri potest; *Conditionalis* deliberandi tempus largiri debet. (kk)

(aa) d. l. §. 19. (bb) d. l. §. 20. 21. (cc) d. §. 20. (dd) d. l. §. 24. (ee) d. l. §. 27.

(ff) d. §. 27. (gg) d. l. §. 28. (hh) d. §. 28. (ii) d. l. §. 29. (kk) d. l. §. 30.

C A P. X I I I.

De Causis, & Jure Belli.

BELLI CAUSÆ non male vulgò
in *suasorias* & in *justificas* divi-
duntur. (a)

2. *Suasoriae* sunt; quæ partes
impellunt ad bellum suscipiendum.
Justificæ, quæ juris fundamen-
tum armis tribuunt. (b)

3. Nos de *causis vere Justificis*,
hoc est, justis agimus, quæ non
male ad tria fereruntur capita: ad
Defensionem, *Recuperationem*, &
Punitionem. (c)

4. Enimverò de tuitione cor-
poris, ad vitæ vel pudicitiae
custodiam, nihil dubitatur. Sed
de minoribus injuriis, aut dam-
nis avertendis *queritur*, an lici-
tum sit hominem occidere? (d)

5. Sane inter *privatos*, & maxi-
me in *Civitate*, ubi judiciis locus,
illud ipsum præcise observandum;
ne ob res ereptas, vel eripien-
das, cædes committatur; nisi
forte tales sint res, à quibus no-
stra vel nostrorum vita depen-
deat. (e)

6. At si *Potestatibus Supremis* non

liceret raptores suarum rerum
quantivis pretii occidere, si resi-
sterent armis, palam est actum
fore de salute populorum. (f)

7. Ita quoque ab *injustis deten-
toribus* sua per vim avocare licet,
cui si per vim illi resistent, jam
causa puniendi illos justa nasci-
tur. (g)

8. Summis quoque Potestati-
bus competit *jus ulciscendi punien-
dique delicta*, quorum species pri-
dem complures habuimus. (h)

9. Videtur & ad punitionem
referri posse causa belli, quod pro
auxilio innocentium suscipitur, qui
ab aliis, quibus subjecti non sunt,
injuriâ afficiuntur. (i)

10. Imo & pro *subjectis alienis*
licere bellum suscipere, si mani-
festa sit imperantis injuria, gener-
is humani refert. (k)

11. De *metu* quoque *alienæ po-
tentiae* diximus antea. (l)

12. *Libertatis amor* suasoria cau-
sa, *justifica* per se esse non po-
test. (m)

R 3

13. Nec

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. sect. IV. cap. IV. §. 31.* (b) *d. §. 31.* (c) *d. l. §. 32.* (d) *d. l. §. 36.* (e) *d. §. 36.*

(f) *d. l. §. 37.* (g) *d. §. 37.* (h) *d. l. §. 38.* (i) *d. l. §. 39.* (k) *d. §. 39.* (l) *ead. §. 39.* (m) *d. l. §. 40.*

13. Nec studium *propagandæ religionis*, cujus longe aliam Deus in literis suis rationem præscripsit. (n)

14. Etiam *civibus*, & his, qui *bellis alienis* se ministros præbent, causæ, hoc est, conscientiæ suæ, rationem habere debent, quia magis hac parte Deo parendum. (o)

15. Porro ut sciamus, quid juris belligeranti competat, teneantur hæ *regulæ*. (p)

16. *Prima*: qui *justam* belli causam habet, huic omnia licent, quæ ad executionem causæ necessaria sunt. (q)

17. *Secunda*, ei non dissimilis: cui *finis* conceditur, huic omnia ad finem necessaria conceduntur. (r)

18. Hinc, qui invaditur, & in *vite periculum* adductus est, potest id propulsare quovis modo, neque tenetur primum expectare ictum, aut paribus uti armis. (s)

19. *Tertia*: si finis obtineri nequeat, nisi *plus faciendo*, quam per se finis requireret, hoc perinde licere dicendum. (t)

20. Hinc plus capere ex hoste fas est, quam ille nobis debeat;

ut tamen quod abundat, *restituatur*, deductis impensis, si bellum statim componatur. (v)

21. *Ex eadem regula* sequitur: posse etiam prohiberi alios, ne ad hostem ea deferant, ex quibus ad bellum instructor esse possit, idque facientes licere deprædari, modo publicè præmoneantur. (x)

22. *Eadem regula* dicitur, si per vim adsequi finem nostrum nequeamus, fas esse fraudibus uti, salva tamen fide & dignitate. (y)

23. *Doli*, qui in *actu negativo* consistunt, sine dubio licent: qui in *actu positivo*, hi aut in rebus, aut in sermone committuntur. (z)

24. Qui in *rebus*, cum non habeant certam & infallibilem significationem, sunt liciti: qui in *sermone*, ut mendacia, quibus fides non rumpitur; Jure Gentium improbari non videntur; Jure Divino vix tuta sit affirmatio. (aa)

25. Sunt autem *Jura Belli* vel ejusmodi, ut sine labe interna justitiæ, vel ut tantum impune, & cum effectu externo exercean- tur. (bb)

26. *Posteriori modo* licet omnibus,

(n) d. l. §. 41. (o) d. l. §. 43 (p) lib. III. sect. IV. cap. V. §. 13. (q) d. l. §. 13. (r) d. l. §. 14. (s) d. l. §. 14. (t) d. l. §. 15.

(v) d. §. 15. (x) eod. §. 15. (y) d. l. §. 16 (z) d. §. 16. (aa) eod. §. 16. (bb) d. l. §. 1.

bus, qui bellum solenne gerunt, hosti nocere quovis modo, jure an injuria nihil refert. (cc)

27. *Primo* igitur licet hosti occidere hostem, omnesque inter hostium fines versantes, quia ab omnibus illis damnum potest metui. (dd)

28. Imò etiam fœminas, infantes, supplices, dedititios; nempe, ut dictum, impune; non tali jure, quod vitio careat. (ee)

29. *Stupra* in feminas, vel pueros, neutro jure licita censentur. (ff)

30. *Veneno* hostem interficere naturaliter licet, Jure Gentium non æquè. (gg)

31. *Percussorem* immittere, si fides expresse vel tacite non violetur, utroque jure (vix tamen dignitate salvâ) licet, alioqui non licet. (hh)

32. Post corpora, *res* quoque hostium auferre, abigere, rapere, perdere, licet; etiam res sacras, & religiosas. (ii)

33. Quas res quisque capit, eas facit suas, nempe, si nomine proprio illas capiat. (kk)

34. Nec tantum res, sed etiam personæ dominio capientium cedunt; quos enim licet occidere,

hos multò magis servare licet ad serviendum. (ll)

35. Unde *jus vitæ & necis* in servos, & facultas quidlibet imperandi, Jure Gentium recte exercetur. (mm)

36. Quod jus in singulos, idem in *universos* competit, ut victor eam civitati formam det, quam voluerit, estque hoc imperium in victoris patrimonio. (nn)

37. Porrò ad personas, & res privatas ab hostibus captas, Jure Gentium obtinet *post liminium*, quod definitur: *Jus ex reditu in fines publicos*. (oo)

38. Estque duplex, personale, & reale. (pp)

39. *Personale Postliminium* est jus, quo is qui captus ab hostibus, & eodem bello reversus est, perinde omnia recuperat sua jura, ac si captus non fuisset. (qq)

40. *Reale postliminium* efficit, ut res ab hostibus captæ, hisque iterum ereptæ, prioribus, dominis restitui debeant, scilicet *immobiles*. (rr)

41. *Mobilia* enim sunt in præda, nec postliminio recuperantur, nisi quæ res usum in bello habeant; ut tamen ab his arma & vestimenta excipiantur, quia hæc

(cc) d. l. §. 2. (dd) d. l. §. 3. (ee) d. §. 3. (ff) eod. §. 3. (gg) d. l. (hh) *ibid.* (ii) d. l. §. 4. (kk) d. §. 4.

(ll) d. l. §. 7. (mm) d. §. 7. (n) d. l. §. 9. (oo) d. l. §. 10. (pp) d. §. 10. (qq) eod. §. 10. (rr) d. l. §. 12.

hæc sine dedecore non amittuntur. De hoc jure videantur Icti in l. 18. seqq. π. de Captivis & postliminio. Adde Grotium lib. 3. de jur. bell. & pac. sub fin. passim. (ss)

(ss) d. §. 12.

C A P. X I V.

De Fide Publica, dum Bellum geritur, & dum finitur.

Naturalis obligatio, quæ ex fide data oritur, etiam viget inter hostes; quia promissio jus tribuit ei, à quo acceptatur; nec aliud ad hoc requiritur, quam ut rationis sit capax. (a)

2. Quod adeo verum est, ut nec latronibus, nec tyrannis quæ talibus, fides data infringi possit; nisi remedio *Juris Civilis*, quod illos loco pœnæ juris effectum privet. (b)

3. Si quis tamen *præsenti metu* sit coactus ad fidem dandam, hic non tenetur, nisi *juraverit*; quoniam Deo non obstat metus exceptio. (c)

4. Hæc de obligatione interna; nam *jus externum* latrones, quique societati hominum noxii sunt, nullum habere possunt. (d)

5. Ad fidem, durante bello, pertinent *INDUCIÆ*, per quas intelligitur conventio, ut partes *ad tempus* bellicis actibus abstineant. (e)

6. *Pacta captivorum* cum hostibus omnino valent. (f)

7. Et *dimissus sub conditione* redeundi captivus, ni faciat quod convenit, redire debet; etsi per ipsum non steterit, quominus faceret. (g)

8. Qui colloquium facit cum hoste, *tacito pacto* eatenus, de non offendendo, obligari intelligitur. (h)

9. Conventio, quæ bellum finitur, *PAX* est, quam inire potest is, qui *Summam* habet *Potestatem*. Ducum pacta sunt *SPONSIONES*, inquam. Vid. *cap. XI. de Fœder. supra.* (i)

10. Si

(a) Vid. Auctor in *Op. Mai. lib. III. Sect. IV. cap. V. §. 18.* (b) *d. §. 18.* (c) *d. l. §. 20.* (d) *d. §. 20.*

(e) *d. l. §. 22.* (f) *d. l. §. 23.* (g) *d. l. §. 23.* (h) *d. l. §. 24. fin.* (i) *d. l. §. 25.*

10. Si dubitetur de *interpretatione Pacis*, pronuntiandum est ad-
versus eum, qui legem clarius
dicere potuit. (k)

11. *Rumpitur Pax*, cum quid
adversus pacta conventa commi-
titur, quamquam nova belli causa
pace integrâ etiamnum, hoc est,
non violatâ, præberi potest. (l)

(k) d. l. §. 28. (l) d. l. §. 29.

12. *Faſto ſubditorum* rumpitur
pax, ſi ſumma poteſtas id ſcive-
rit, at reparare noluerit. (m)

13. Solet confirmari *pax OBSI-
DIBUS*, quos violatâ pace, *jure
externo* licet occidere, *jure interno*
(ſic liceat loqui) non niſi ob cul-
pam ipſorum. (n)

(m) d. l. §. 30. (n) Conf. Grotius *lib*
III. cap. IV. §. 14. cap. XI. §. 18. & cap.
XX. §. 52.

C A P. X V.

Quomodo Civitates, & Imperia ſiniantur.

UT omnia orta intereunt, ita
quoque Civitates & Republ.
vel ipſa *multitudine* extincta, vel
ejus *unione* ſublata. (a)

2. **MULTITUDO** perire poteſt
inundatione, terræ motu, bellis.
(b)

3. **UNIO** tollitur ſublato omni
imperio & communitate juris. (c)

4. **Quod (1)** fit *diffipatione ho-
minum*, peſte, ſeditione, bellis
(2) *ſervitute publica*. (d)

5. Sed *mutatio loci* non extin-

guit Civitatem, ſi maneat ordo
aliquis imperii, ut cum Athe-
nienſes, bello Medico, urbe de-
ſerta, naves conſcenderent. (e)

6. *Formâ* quoque *Imperii* muta-
tâ neque Civitas neque Respu-
blica periſſe cenſetur; ſemper po-
pulus Romanus idem manſit, ſub
Regno, Conſulatu, & Cæſaribus.
(f)

7. *Unio* quoque plurium popu-
lorum non extinguit Civitates,
ſed conjungit diverſas. (g)

S

8, *ſu-*

(a) Auctor in *Op. Mai. lib. III. ſect.*
IV. cap. V. §. 33. ſeqq. (b) d. §. 34.
(c) *cod. 6. 34.* (d) *ibid.*

(e) d. l. (f) d. l. §. 35. (g) *ſup. ſect.*
I. cap. I. §. 12. ſeqq.

8. *Iustitiâ deficiente*, Civitas non amittit formam, quamdiu juncta manet societas, juris etsi minus perfectè fruendi causâ; ut ne bar-

bari quidem *Algerienses, & Tunetani*, Civitates esse negandi sint. (h)

(h) *d. l. lib. III. sect. IV. cap. V. §. ult.*

F I N I S.

I N.

INDEX CAPITUM. INSTITUTIONIS REIPUBLICÆ

S E C T I O. I.

<p>Cap. I. <i>Quid sit Republica, quid Civitas?</i> pag. 1</p> <p>Cap. II. <i>De Fundamento & efficacia Imperii; quæ ex origine Civitatis & à naturâ status Democratici indagatur.</i> 2</p> <p>Cap. III. <i>Quo probatur, idem quod pars major potest in Democratid, etiam posse Reges, & Optimates.</i> 8</p> <p>Cap. IV. <i>Quo rationes contrariæ examinantur.</i> 9</p> <p>Cap. V. <i>Quo superior sententia confirmatur ex Jure Romano, & Literis Sacris.</i> 12</p> <p>Cap. VI. <i>De Summæ Potestatis definitione, & differentiâ.</i> 14</p> <p>Cap. VII. <i>Continens monita de aliis Imperii differentiis.</i> 15</p> <p>Cap. VIII. <i>Quatenus Summa Potestas per fœdera mutetur.</i> 17</p> <p>Cap. IX. <i>De Fundamento imminuendæ Majestatis, seu Summæ Potestatis.</i> 18</p> <p>Cap. X. <i>De Legibus Fundamentalibus.</i> 21</p> <p>Cap. XI. <i>De Juribus Majestatis</i></p>	<p>24</p> <p>27</p> <p>30</p> <p>33</p> <p>36</p> <p>42</p> <p>45</p> <p>48</p> <p>50</p> <p>51</p> <p>57</p> <p>60</p> <p>62</p> <p>66</p> <p>69</p>	<p><i>majoribus.</i></p> <p>Cap. XII. <i>De Juribus Majestatis minoribus.</i></p> <p>Cap. XIII. <i>De Alienatione & exercitio jurium Majestatis</i></p> <p>Cap. XIV. <i>De Præscriptione jurium Majest.</i></p> <p>Cap. XV. <i>De Jure Summæ Potestatis circa Sacra.</i></p> <p>Cap. XVI. <i>Quo refelluntur diversæ Optiones.</i></p> <p>Cap. XVII. <i>De variis Rebusp. & primo de Democratia.</i></p> <p>Cap. XVIII. <i>De causis constituendi Monarchiam.</i></p> <p>Cap. XIX. <i>De Electione Monarchica.</i></p> <p>Cap. XX. <i>De Jure Successionis</i></p> <p>Cap. XXI. <i>De Jure Aristocratico.</i></p> <p>Cap. XXII. <i>De Democratico.</i></p> <p>Cap. XXIII. <i>De Tyrannide, & Jure Civium resistendâ Imperantibus.</i></p> <p>Cap. XXIV. <i>De Contractibus Summarum Potestatum.</i></p> <p>Cap. XXV. <i>Quibus modis Summa Potestas finitur.</i></p>	<p>24</p> <p>27</p> <p>30</p> <p>33</p> <p>36</p> <p>42</p> <p>45</p> <p>48</p> <p>50</p> <p>51</p> <p>57</p> <p>60</p> <p>62</p> <p>66</p> <p>69</p>
---	---	--	---

INDEX CAPITUM. &c

S E C T I O . I I .

Cap. I. De Familiâ, & Matrino. 71	Cap. V. De diversis Civium Ordinibus. 85
Cap. II. De Parentibus ac Liberis, Dominis & Servis. 74	Cap. VI. De Universitatibus, maxime Personarum. 87
Cap. III. De Civibus, & Municipibus. 78	Cap. VII. De Magistratibus & Jurisdictione. 93
Cap. IV. De Civium qualitate, & differentia. 81	Cap. VIII. De Subjectione Rerum. 96

S E C T I O . I I I .

Cap. I. De Legibus. 102	diversis Imperiis. 121
Cap. II. De Magistratibus creandis. 104	Cap. IX. De effectu Jurisdictionis in alieno territorio. 124
Cap. III. De Judiciis. 106	Cap. X. De Legatis. 126
Cap. IV. De Judiciis Criminalibus. 110	Cap. XI. De Fœderibus. 128
Cap. V. De Tributis & Vestigialibus &c. 114	Cap. XII. De Bello. 130
Cap. VI. De Jure reformandi Civitatem. 117	Cap. XIII. De causis, & Jure Belli. 133
Cap. VII. De iis, quæ Exteri sibi invicem debent. 119	Cap. XIV. De Fide Publica, dum Bellum geritur, & dum finitur. 136
Cap. VIII. De Conflictu Legum in	Cap. XV. Quomodo Civitates, & Imperia finiantur. 137

F I N I S .

U L

ULRICI HUBERI,

De Jure Popularis, Optimatum,
& Regalis

I M P E R I I,

sive vi, & à sui juris Populo,
constituti,

*Ad regenda hominum circa res maximas
judicia, contra periculosissimos errores,*

DISSERTATIO.

1. The first part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

2. The second part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

3. The third part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

4. The fourth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

5. The fifth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

6. The sixth part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

DE JURE IMPERII, sine vi, à Populo sui juris, constituti.

C A P. I.

Constitutio Quæstionis, & de Origine Imperii Voluntarii.

Disputationes de JURE IMPERII, quod non à vi bellicâ, sed a voluntate liberi, & sui juris Populi, originem habuit, nostro sæculo à clarissimis ingeniis agitatur, his diebus, occasione motuum Britannicorum, denuo incaluerunt. (1)

2. Nec abs re forte quis ita existimaverit, inanem hujus rei esse disputationem; *quando Regnantes ubique tantum juris habere creduntur, quantum manu complecti & viribus exequi possunt*; ut hic fere unicus sit Arbitrator hujus Quæstionis.

3. Præsertim, quando tam immanis est diversitas opinionum, ut cum omnium singulorumque rationes examinaveris, incertior sis multò quam pridem.

4. Non displicuit adeo institutum cujusdam ex *Anglia* scripti, quod publico nomine, vero an prætexto, prodiit; narrans eò rem disputando esse redactam, ut *fidei potius quam doctrinæ res videatur.* (2)

5. Proinde sibi esse propositum, ajebat, exemplis rem conficere, ut quod *Britanni* fecerunt, id jure factum videri approbet iis Populis, qui exempla duntaxat ab ipsismet edita refellere nequeant.

6. Non est tamen hæc omnino ratione destituta res, & quamquam victoriæ ratio non redditur, causam tamen quisque suæ causæ prætendit; quin nec parum in animis populorum momenti habet juris conscientia.

7. Duæ sunt opiniones summæ
A 2 de

(1) Anno 1688. *Wilhelmo & Maria* in profugi locum *Jacobi II.* publice surrogatis.

(2) Vid. *Historia nuperæ rerum mutationis in Anglia*, auctore E. B. id eos, *Ezech. Burridge*, iterum edita Londini, a. 1697. 8.

4 DE JURE IMPERII.

de efficaciâ Imperii non violenti, altera quæ *Principibus*, altera quæ *Populo* indiscretam potestatem tribuit.

8. Prior duplici viâ procedit, unâ, quæ potestatem Imperantium à *Deo immediatè* arcessit; alterâ, quæ populum in Reges omnia, quæ populum in Reges omnia, quæ transferre potuit, transulisse contendit.

9. Sed hanc, uti nunc est, paulisper missam faciemus. Posterior sententia *Potestatem Supremam semper & in omni Republica Populi* esse commemorat; idque nunc quasi jure suo postulat ab iis, qui successu Anglicano gaudent, nec illa consilia laudare non audent.

10. Angli tamen diligenter id agunt, ne hoc jure suum Regem nuper expulisse videantur; quando se Regi Imperium non *abrogasse*, sed hunc illo *se abdicasse* videri voluerunt, idque decreto publico enixe profecuti sunt.

11. Quo magis nescio quam gratiam ab illis imitari sint, qui se *Britannicam methodum* aliter, quam *Miltonianis* rationibus, tueri posse desperant.

12. Meo loco jam pridem factum est, ut cum hæc pars Juris, cujus est eam tractare Quæstionem, mihi commissa fuisset, curæ habuerim, ut Auditores mei intelligerent, *non opus esse ad*

effrenem dominandi licentiam intra Juris cancellos toërtendam, ut omnis Imperii vis aboleatur.

13. Quod parum aut nihil abest, quin eâ sententiâ fiat: quæ statuit: *Imperantes nihil esse quam Populi procuratores, Mandatarios.*

14. Procul habeo causas ægrè ferendi, quod adversus rationes meas, quibus inter *impotentiam Tyrannidis, & insolentiam Plebis, mediam viam* curatè indagaveram, apud Academiam nostram disputari declamarique videmus & audimus.

15. Nam etsi id actum fuerit, ut rationes mihi propriæ refellerentur, quia tamen est problema tratatitium, ineptus sim, id si ullo modo succensendum putem.

16. Quin gaudeo potius, occasionem mea pressius examinandi exponendique veritatem liquidius esse datam.

17. Quod quidem plane faciendum mihi fuit, ne primum caput Artis, quam fere quotannis vivâ voce tradimus, indefensum in loco destituisse videamur.

18. Sententia, quam volunt esse hujus temporis, novissime renovata est his verbis: *Imperium à libero & sui juris Populo in Magistratum, Principem, aut Regem, simpliciter collatum, primitus & unice ex natura MANDATI arces-*
sen-

DE JURE IMPERII.

sendum ; vim autem majorem aliquam esse à PACTIS inter Populum & Principem initis. In quibus terminis prora & puppis, initium & finis, Orationis hac de re scriptæ continetur. (3)

19. Bene habet, quod Collator Imperii statuitur *Populus liber & sui juris*, ut vis belli, præcipua & antiquissima Regnorum origo, ab hac disceptatione removeatur.

20. Sed hoc novum est in illa propositione, quod cum Imperii constitutio simpliciter in civitate facta, MANDATO perpetrari dicitur, *vis aliqua major è PACTIS*, inter Populum Imperantesque initis, proficisci statuitur.

21. Nam quæ Pacta inter populos atque Reges iniri videmus hodie, vel quæ unquam inita fuisse accepimus, omnia pertinent ad *Regiam potestatem limitandam*, ac *intra certos terminos coercendam*.

22. Qualia certè videmus esse, quæ *Britannorum* populi olim novissimeque cum suis Regibus iniverunt.

23. Adeo ut si potestas Regia simpliciter delata nihil sit quam *Mandatum*, pacta nihil esse possint quam circumscriptiones, & quasi *instruções* mandati exer-

cendi ac administrandi, ne sit Procurator *cum liberâ*, quem vocant.

24. Nec mihi venit in mentem, ulla unquam pacta cum Regibus augendi juris eorum causa fuisse inita; nisi tu facultatem successionis ad heredes, quæ naturæ *Mandati* non inest, huc referendam putes.

25. Verum hoc pactum temporis quidem extensionem adfert, juris intensionem augmentumve præstare non potest.

26. Nam constitutio successionis nihil est aliud, quam juris primo delati in heredem continuatio.

27. Unde colligi potest, quam juris & prudentiæ sit inops hæc sententia, *quæ Regiam potestatem simpliciter, & sine PACTIS delatam, à natura Mandati, pendere statuit.*

28. Nam si Regia potestas simpliciter delata, *eodem quo constituta est arbitrio* revocari & aboleri potest, ut natura *Mandati* infert, & novi Auctores diserte statuunt, palam est:

29. Mandatum cum pactis adjectis, ne successorio quidem excluso, plus continere non posse, *quam ut Mandatarius semper ab arbitrio Mandantis dependeat.*

30. Proinde, si Britanni suum

(3) Oratio intelligitur *Jac. Perizonii*, ad calcem hujus Opusculi adiecta.

Regem ex lege Mandati destituerint, ut hujus sententiæ Auctores volunt, non est recusandum, quominus eâdem lege Mandati Rex novus, ubi populis visum fuerit, ab re ipsorum administrandâ curandâque removeri atque dimitti possit.

31. Idque tametsi leges Mandati exactè servaverit; sub præstatione *indemnitatis* ratione impensarum, & *gratiarum actione* pro operâ præstita.

32. Nam hanc facultatem inesse Mandati obligationi, notissima Juris omnium Gentium ratio & observatio dicitur.

33. Sed absit omen! credo, ipsos Mandati Regalis Patronos esse dicturos.

34. Quamdiu tamen *Pacta Britannorum* cum Regibus suis ad augendam potestatem Regiam simpliciter positam inita, non demonstrantur, Thesin nobis contrariam ita ferre satis est manifestum.

35. Atque hæc ad statum Controversiæ. In ipso tractatu Quæstionis occurrit primo adversus *Hobbesum* disputatio de jure Naturæ, nobiscum *Oratori* communis.

36. Nisi quod minimè negandum est, ut visum illi, *Statum naturæ esse statum belli*; hoc est, naturam hominum adeo esse cor-

ruptam, ut suum quoque proximum oderit, eumque si prævaleat, spoliare cupiat; adeò ut, si homines sine imperio agant, pax inter eos custodiri nequeat.

37. Etsi hæc humanæ naturæ perversitas non juris, ut *Hobbes* sed injuriæ causa sit, quando ratio naturalis, utcunque, corrupta in alia omnia concedit.

38. Hunc casum belli promiscui, in quem incidit omnis *Anarchia*, tam necessario, quam id semper & ubique factum vidimus, ubi nulla civitatis erat unitas cum Imperio maximum esse malum, ejus sit capax humanum genus, non potest negari, & fatentur dissentientes.

39. Idcirco hanc acerrimam hominibus causam extitisse constituendi civitates, tam clara res est, quam certum, *Anarchiæ* vitium nonnisi contrario stabiliendi Imperii instituto posse devitari.

40. Non excluso licet amore societatis, & mutuarum necessitudinum communicatione, rerumque judicandarum necessitate, de quibus *Orator* prolixè.

41. Quæ bona sine pace & unione Reipubl. haberi non possunt, & cum bello promiscuo pariter amittuntur.

42. Quamobrem nihil actum erat ab hominibus, quamdiu talem

NON

non statuisſent *Unionem*, quâ ſtatum illum funeſtum arcere, bonaque pacis conſervare poſſent.

43. Proinde nec diſſolubilem, niſi ob mala non minora quàm erat ille ſtatus belli promiſcuus, abſque Imperio inevitabilis.

44. Hoc populos voluiſſe tam eſt dictu neceſſarium, quam illos bellum omnium contra omnes quam

maximè averſari manifeſtum eſt.

45. Verum enimvero modus formandi talem unionem, in *libero ſuique juris Populo*, inde ab initio plane eſt arbitrarius.

46. Sive Imperium uni deman- dare homini, vel *pluribus ſimul*, aut *ipſi per ſe* retinere veliat, ut comendat *Orator*, & fateri neceſſum eſt.

C A P. I I.

De Jure Imperii Popularis, quale Romæ ac Athenis fuit.

IN quâvis autem formâ Reipubl. Summam Potestatem, ſi modo *ſumma* ſit, eandem, quod ad vim ac intentionem ejus attinet, eſſe oportet.

2. Qualis autem illa vis ac intentio ſit, nos viâ quâdam demonſtrationis propriâ indagavimus in *Libro I. de Jure Civitatis*; cujus, etſi ab *Oratore* comiter inriſæ, cur nos pœnitere debeat, cauſam necdum videmus. (4)

3. Initium facimus à facultate Imperii in Civitate *Populari*, quam proximè à ſtatu naturali, longiſſimeque ab invidiâ, quæ hominum judicia præſtringere ſolet, abeſſe manifeſtum eſt.

4. Nihil eſt propius & promptius, quàm ut *Populus ſui compos*, & *generoſus*, ipſe retineat Imperii moderamen; nec aliis ſe committat, ſummæ memor hominum improbitatis, avaritiæ, ſævitiaque, dum adeſt licentia.

5. Nec aliter cordatiſſimi quique populi, vel inde ab initio, vel poſt experientiam, præcipuis auctoribus *Romanis & Athenienſibus*.

6. Modus exercendi regimen *populare* ab iisdem eſt editum, idemque eſt unicus in multitudine, qui dari poteſt; prærogativa numeri *SUF- FRAGIORUM* in rebus ſummis, & *MANDATUM* in minoribus, per Magiſtratus procurandis, quo-

RUSA

(4) Vid. Auctor lib. I. ſect. II. cap. I. ſeqq.

rum jus scilicet à majoris partis voluntate pendet.

7. Effectus conclusionis à majori parte factæ fuit idem, qui est in omni universitate, quæ certo regimine continetur; ut *decretum majoris partis, omnium & singulorum voluntas censeatur.*

8. Quod tam liquidæ in Campo Martio fuit observantiæ, ut cum pars major centuriarum consentiebat, reliquæ centuriæ, cum earum voluntas majori parti inesset, ne quidem rogarentur, ut memoriæ prodidit *Diomysius Halicarnassensis lib. IV. cap. 24.*

9. Hoc autem ex præviâ submissione, & renuntiatione singulorum manasse, tam certum est, quam clarum, quod in libero populo non detur exitus dissensionum, nisi hac viâ, vel pugna belli.

10. Insignem igitur Juris imprudentiam animadvertere licet in his verbis, de unione liberi populi factâ in civitatem, prolatis: *Coiere in fœdus & societatem sui æqualiter conservandi causâ, nec ulli suo juri, in quod erant geniti, vel verbis, vel animo RENUNTIAVERANT.* (pag. 26.)

11. Namque libertas faciendi quod libet, in quam maxime sumus genti, per fœdus civitatis & Imperii Popularis, majoris partis ar-

bitrio subjiçitur, in casum, si quem in minore numero esse contingat, eaque tam late patet renuntiatio, quam pene sunt actiones humanæ.

12. Proinde sine renuntiatione facultatis illius faciendi quod libet, si Populo secus videatur, nullam posse constitui Civitatem, manifesta res est.

13. Nec quicquam refert, quod ad vim obligandi attinet, utrum rectius an pejus major pars sentiat; alioqui lis super hoc judicio rem identidem ad primam redigeret confusionem, quam ut omnium malorum maximum cives supra omnia vitare voluerunt.

14. Nec aliud dicendum, etsi malitia in parte majori adversus aliquos appareret. Ejus enim injuriæ patientia, longe optabilior est præ bello *avæxiæ*, idque singuli, antequam eveniret, rogati præferre non cunctarentur.

15. Proinde, quod in *thefti* quisque censuit esse faciendum, id in *hypothesi* nemo improbare potest.

16. Hoc Cicero dixit his verbis: *Est enim Conditio liberorum populorum præcipueque hujus Principis populi, & omnium gentium domini atque victoris; POSSE SUFFRAGIIS VEL DARE VEL DETRAHERE QUOD VULT CUIQUE.* *Nostrum autem, qui in hac tem-*

tempestate populi jactamur, ac fluctibus, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas. Orat. pro Plancio, cap. 4. fin.

17. Hæc est Obedientia quam vocant *Passiva*, Oratori nimis exosa: FERRE populi VOLUNTATES & injurias. Nam jus verum Populus inique agendo non magis quam Privatus quilibet adsequitur. Et hinc pendet judicium de *Petalismis* & *Ostracismis* antiquorum.

18. Nec tamen in infinitum durat hæc submissio & renuntiatio; non sane, si pars major *coitione facta* id agat, ut reliquos omnes, aut magnam partem vitâ bonisque pro lubitu exuere possint. Id enim non esset minus malum, quam promiscuum bellum.

19. Verum ut vis, aut damnum singulis illatum, Imperii solvendi causam præbeat, id Reipubl. conditores nullo modo voluisse palam est; salvo tamen moderamine inculpatæ tutelæ contra vim more latronis illatam.

20. Ita enim in animum omnes inducunt; non posse Rempub. sine magnis injuriarum exemplis haberi; quæ ferenda; eo quod utilitate publicâ contra singulos rependuntur, ut de hoc genere Tacitus, lib. IV. Hist. cap. 44. fin.

21. Atque ad hujusmodi con-

sensionem submissionemque Populi facile descendunt, quoniam in fœdere Democratico conditio, spes, & ratio, par est omnium; nec quisquam magis se superatum iri, quam alios superaturum præsumere potest.

22. Equidem a dissentiente conceditur, *minorem partem, utcumque dissentientem, ad sequendum majoris partis sententiam teneri*; ferenda etiam *minora quævis incommoda.*

23. Sed *majora mala, liberorum abductionem, mancipationem, decimationem gregum, armentorum, omniumque proventuum, non esse ferendam.*

24. Ad ea sic est ratio: Si pars major in id *conspiret*, ut minorem partem simul aut carptim eo modo vexet, affligat, & exhauriat, hic casus à nobis jam olim est exceptus; etsi vix facultatem habeat, neque extet, opinor, exemplum.

25. Injuriam singulorum paucorumve ferendæ sunt, ut Cicero monet: *Est enim hæc conditio & facultas Populi, ex primævo instituto acquisita, faciendi injurias impune.*

26. Nec ideo tantum laudabiliter fecit *Aristides*, & *Camillus*, quod exilia injusta patienter tulerunt; sed *Themistocles*, & *Coriolanus*, injustè quoque fecisse judican-

dicantur, quod ob similes injurias, quas pati debuissent, bellum Patriæ intulerunt, aut pararunt.

27. Imo, ajunt Dissidententes, nec injuriæ, neque juris iniqui quicquam, *major pars Civitatis in minorem habet, aut exercere ullâ specie, vel colore potest.*

28. Imo pars major, addam, agit *per fide & sceleratè*, quis neget? jus tamen ex consensione stabilitum est, propter injurias privatis illatas *Imperium civitatis non resolvit*, nec vi agendum.

29. Dicitum vetus & sanctum est, *vim patriæ & parentibus non inferendum.* Hoccene tantum de Patriâ, parentibusque beneficis accipiemus? Digna res monitu, scilicet! ad duros & iniquos imprimis spectat.

30. Quid opus heic notissimam Juris, *quod est bonum & æquum*, & Juris, quod est, *facultas ad aliquid habendum vel agendum*, inculcare distinctionem? qui nescit vim ejus, temere se talibus immiscet.

31. Sed ajunt: *saltem secedere fas erit.* Fugere quominus liceat male habitis, nulla vetat ratio. Sed novam per secessionem in iisdem sedibus instituere Remp. contra fœdus unitatis esset, & belli principium inevitabilis.

32. Ajunt: *Romana plebs, quum*

à Senatu, quocum comparata erat velui minor, certe inferior civitatis pars, durius tractaretur, secessit plus semel ex sede Patriâ, quod nemo veterum non laudavit, pag. 66.

33. Versamur in hypothesi *Popularis Imperii*, quale fuit Roma vetus, & hæc verba majorem partem è dignitate metiuntur. Tadic: Senatus fuit inferior pars, quia numero *minor*. Auctoritatis aliquid, potestatis nihil habuit, *quæ tota fuit Populi, ut partis majoris.* Denique nihil aptius in rem nostram, quam specimen illud exempli proferri potest.

34. Superest aliud argumentum: *Major*, ajunt, *pars, si à toto Populo separari ac distingui potest, omni populo est inferior; quippe qui semper rescindendi potestatem habet, quicquid major illa pars statuerit.*

35. Arguantur, & fingunt majorem partem, quasi semper eandem iisdemque semper hominibus parti minori prævalentem. *Major pars in singulis decretis cum minore comparanda est, ut ratio Imperii intelligatur, neque ulterius extendi potest; cum ipsa facultas perpetua penes populum sit, qui Imperium in se habere non potest; sed ratio Imperii, inquam, in singulis actibus, decretis, & maximè in ultimo quovis decreto elucet.*

36. De-

36. Denique, non opus est moneamus, partem majorem eventu suffragiorum identidem repertam obligare ceteros; non vi *Mandati* ab his accepti, nec eandem partem majorem reliquis esse inferiorem. Expedi tamen

heic eas positiones præsumi. :
37. Si qua *Pacta* in antecessum, quæ major pars servare debeat, adjecta sint, hæc servari debere non est dubium; sed de his commodius infra agetur, *cap. V.*

CAP. III.

De Imperio Optimatum,

VERUM ejusmodi species, *Popularis Imperii* jure modoque administrandi, vix est, ut ulla detur amplius in mundo. Confusionum tumultuumque experientia Monarchias, vel *Aristocracias*, sive Regna, & *Optimatum Imperia*, passim introduxit.

2. Utraque, si de vi bellica non constet, *Populi voluntate ac consensu, expresso vel tacito, post Deum, constituta esse oportet.* Tertium enim non datur, nisi Tyrannides ponas.

3. Nos de *Optimatum potestate*, quæ proxime à populari civitatis genere abest, primo videbimus; sitne per *Mandatum*, an per *translationem juris irrevocabilem*, constituta.

4. Quantum intersit, utrum

statuas, ex suprâ dictis intelligi potest. Nam si *Mandatum* sit principium Aristocratiae, *Populus aut major ejus pars, semper est superior Optimatibus Reipubl. præpositis.* Hi semper tenentur ad rationes reddendas; semper in ordinem redigi & puniri possunt. Denique, semper iis potestas, etsi ad tempus certum, aut ad vitam constituti sint, adimi potest.

5. Hæc enim est notissima *Mandati* natura, quod cum totum sit in gratiam mandantis, quicquid de tempore alii sive conditionibus sit adjectum, à Mandantis nutu, qui manet rerum suarum arbiter & moderator, dependet.

6. Non valde acutum esse opus est, ad intelligendum, quantum è Republicâ petatur hoc impru-
B 2 den-

dentissimo postulatō, quod omnis Imperii vis, & jus, petendum sit à natura Mandati.

7. Nec minuitur insolentia dicti, hac limitatione; quod pactis inter Populum & Imperantes major aliqua potestas deferri soleat.

8. Quid enim hæc limitatio in Regibus valeat, NIHIL scilicet, jam primo capite probatum est.

9. In Aristocratiis adhuc minorem habet usum; quia in stabilendis Aristocratiis, præsertim laerioribus, rarior usus pactorum venit. Nulla sunt in Venetis; pauca, si qua sunt, in Batavis, in Frisiis. (5)

10. Singulorum Municipiorum sua sunt privilegia; sed totus Populus non habere solet pacta cum Proceribus Reipubl. ad universum regimen spectantia; quemadmodum Frisæ populus nulla habet pacta cum Immobilium possessoribus, quos penes est summa potestas. (6)

11. Nihil apparet, quam simplex Imperii constitutio; quæ proinde ex Oratoris disciplina pendet unice ex lege Mandati.

12. Ac ita subjecta est Populo, semper ab eo dependet, huic reddenda ratio, ab hoc aboleri, mu-

tari, ad Mandantes revocari, aliisque deferri potest.

13. Hæ non sunt consequentiæ, quibus adversam opinionem oneramus, sed explicitæ notissimæque Mandati proprietates, quæ hunc titulum audienti ultrò sese offerunt.

14. Si quis autem in his rebus Optimatum Imperio adscribendis nihil incivile reperiat, eum nec hoc movebit, quod secundum hanc sententiam una tantum sit Reipubl. species, DEMOCRATIA, modis administrandi variata.

15. Nam Democratia est, quando summa potestas est penes totum populum, qui mandat exercitium sui juris Magistratibus, ut ministris suis. Mandatum semper relinquit jus ipsum penes Mandantes.

16. Proinde si mandatum à populo proficiscatur in Regnis & Aristocratiis; hæ non sunt species oppositæ quomodo adhuc creditum est, Democratia; sed huic subordinatæ; sive modi illius.

17. Summa Potestas est anima Civitatis eique dat formam. Si hæc semper est penes populum, non potest aliunde forma Reipubl. quam a populo arcessi.

18 Quan-

(5) Batavorum tamen, & Frisiorum regimen, magis esse Democraticum videtur, Grotio & Ubone Emmio auctoribus.

(6) Immo vero apud Nobiles qua tales, & memoratos Possessores coniungim. Illi Principes, hi Ingenui apud Tacit. de M. G. cap. 12. 20. 25.

18. Quanto rectius *Populi* jus in *Optimates* translatum, iisque Summa Potestas, in *Aristocratiis nulli extero subiectis*, competere dicitur!

19. Nemo quidem antehac dubitavit, quin Summa Potestas, ut in Democratia penes Populum est, ita in Aristocratiâ Penes *Proceres*, in Regno nullis pactis limitato penes Regem esset; ita finire sunt soliti Juris Publici intelligentes.

20. Sed qui ad omnia solita apud nos pridem nausere sunt visi, non est mirum, si & hæc paradoxa præferant.

21. Ceterum exempla populorum, qui Democratiam, habitâ deliberatione, & expresso consensu, mutaverint in Aristocratiâ, vel hanc primitus constituerint, pauca memoriæ prodita sunt; ut *pleraque à tacitâ voluntate repetenda videantur*.

22. Cujus rei hanc ego rationem existimo esse; quod plebs libentius paret uni celfo Principi, quam pluribus se paulo majoribus.

23. De *Florentinis* notabile est, quod cum hi populariter agerent, aliquando suum jus totum in paucos conferre sunt soliti ad tempus, & ad certas causas, instar *Dictaturæ*.

24. Modus, quem deinceps in perpetua translatione, sed involuntariâ, similiter observarunt, his verbis describitur à Guicciardino, *Histor. Ital. lib. xi. cap. 5. ad a. 1512.* quæ cum venia Lætoris heic collocabo.

25. *Convocato insu la piazza del Palagio, col suono della campagna grossa, il popolo al Parlamento, consentirono, che à circa cinquanta cittadini fusse data sopra le cose publiche la medesima autorità, che haveva tutto il popolo. Chiamano Florentini questa potestà così ampla, BALIA.* Id est; „ Convocatus „ in forum palatii per sonitum „ campanæ magnæ populus ad „ Comitiam, consensit, ut in quin- „ quaginta circiter cives confer- „ retur eadem potestas in res ci- „ vitatis quam totus populus ha- „ bebat. Hanc potestatem adeo „ amplam vocant Florentini *Balia*.

26. Credo nec Oratorem negaturum, si hoc modo liber & sui juris populus *Optimates* in perpetuum civitati præficiat, quin hi verè summam potestatem, non ex *Mandato*, quod summæ potestati repugnat, sed per translationem habeant.

27. Verum ubi de tali translatione non constat, videndum quid tacitus consensus ferat: ut si Po-

pulus Romanus acquivisset in usurpatione Senatus post Reges expulsos, eique Rempublicam permississet.

28. Quemadmodum in *nostra Patria* contigit, post ejuratum Dominum. Summa Potestas non nisi ad populum *per se* redire poterat, nec adeo ad Rectores Civitatum in *Hollandiâ*, nec ad Possessores immobilium in *Frisiâ*.

29. Quoniam pauci, vel saltem longe minor pars populi, non potest in omnes habere potestatem, nisi vel ex *Consensu*, vel ex *Bello*.

30. Posterius cum nullum fuerit, quo Proceres plebem subegerint, nihil superest, quam *consensus*, quo summa potestas vacua stabilita fuerit.

31. Quando igitur nihil expressum est, fieri debet, quod unice in rebus humanis fieri potest, ut dubia voluntas è conjecturis & effectis colligatur.

32. Ex his autem manifesto liquet, nostrates populos non *mandasse* tacite, sed *abdicasse* ab se jus summæ potestatis, ac ita transtulisse in *Optimates*.

33. Passi enim sunt inde ab initio, Rectores Civitatum, & Possessores immobilium, non *expresse*

ab ipsis constitutos, suo arbitratu Rempubl. administrare.

34. Ipsi populi nunquam de publicis rebus in unum conveniunt, ut vel præscriberent *Optimatibus*, vel rationes ab illis exigerent.

35. Existimarunt, quod res erat, ejusmodi conventibus universi populi, bonum publicum retardari, & omnium rerum foveri confusionem.

36. Neque deinceps dubitatum est, quod *Optimates* egissent, perinde habendum ac si à populo toto id actum fuisset.

37. Ardua quæque pacis & belli negotia, ultimis & peremptoriis *Procerum* decretis, constitui & finiri, ne tacitis quidem rumoribus unquam sunt questi, idque jam toto sæculo continuatum est. (7)

38. Nullus ordo, nulla facultas, nulla potentia totius populi in unum convocandi. Nec ulli unquam fuere tales conventus, nisi per deformes & insanas seditiones.

39. Quas qui jure summæ potestatis, in populo sitæ, factas adseveret, tam egregius auctor politicus fuerit, quam qui omne civitatis Imperium è populi *mandato* arcessat.

40. Quod

(7) Ab instaurato civitatis libertatis jure, anno 1581.

40. Quod igitur nunquam habet actum exercitum, ei nec actum primum, nec adeo juris facultatem, adscribere fas est.

41. Atqui jus totius populi, majorisve partis, apud *Frisios*, & in cæteris nostratibus liberis populis, (sive *Provinciis*, ut more sæculi loquar) nullum habet actum exercitum, nec habuit unquam.

42. Ergo nec actus ei primus, qui semper & necessario est in *Mandante*, potest adscribi.

43. Consequenter tam sua voluntate nostrates populi jus suum, quod ipsi per *majora* exercere potuissent, transtulerunt in *Optimates*, quam *Populus Romanus* id se nolle facere palam testatus est.

44. Non potest igitur *populus Venetorum, Batavorum, Frisiorum*, à suis *Optimatibus* repetere jus quod alienaverunt, quod transtulerunt, & quod repetere iisque adimere possent, si *Proceres mandata* à populo haberent potestatem.

45. Ne quidem, etsi perverse consulant *Proceres*, etsi publicam rem negligant, majorem sui commodi, ut fit, quam communis rationem habeant, multisque hominibus præter rationem graves & iniqui sint, non est tamen Po-

pulo jus *arma* capiendi, atque resistendi.

46. Cum enim nihil sit contestatius & liquidius hodiè, quam quod olim *Plato ad Dionem* de sui temporis civitatibus scripsit, ὅτι κακῶς ξύμπεσσαι πολιτεύονται, quod omnes malè administrantur, sententia quæ *mandantis* jus populo, *mandatarii* regnantibus adscribit, nullum unquam stabile jus parendi imperandique relinqueret.

47. *Duntaxat*, nisi palam sit, hoc agere *Optimates*, quod vix fieri potest, ut *hostes se populi sui gerant*, vel civitatem pessumdent; hoc casu cessare fœdus civitatis, antea demonstratum est.

48. Quod si *Populus certa pacta* cum *Optimatibus* inierit, inde ab initio, vel deinceps; aut si ad tempus illos præesse voluerit; non est dubium, quin acta factaque *Optimatium* post illud tempus, aut contra *leges conventionis*, sint ipso jure nulla.

49. Tantum abest, ut *pacta vim aliquam majorem Mandato*, scilicet *Imperii*, circumdent, quod *Orator* volebat.

50. Neque tamen illa *pacta* conditionesque faciunt, ut delatio *Imperii* fiat *Mandatum*; verum faciunt, ut sit *translatio* conditionalis.

51. Hac

51. Hac ratione *Decemviri* apud Romanos, acceptâ sane potestate summâ, verum ad tempus & ad certum finem, elapso tempore vel expleto fine præscripto, nihil erant quàm privati, ut jure Cives etiam privati illis restiterint.

52. Nec idem adfirmare ve rear, si qua Respublica *Rectores* habeat *Annuos* cum summa potestate, qui post annum ut Impe-

rantes se gerere perseverent.

53. Ut adeo frustra *Decemviri* tali exemplo in rem suam & *mandati* probationem utantur Oratores.

54. Verum, ut antea dictum, *Pacta* vitandæ tyrannidis causâ in *Optimatum* Imperiis adeo pauca sunt, quam rara tyrannidis in *Aristocratiis*, præsertim laxioribus, exempla memoriæ sunt prodita.

CAP. I V.

De Jure Regni simpliciter delati.

SEd Imperium Regale, quod Jure belli non est fundatum, voluntate populorum expressâ plerumque constituitur, idque vel *simpliciter*, vel cum certis *Pactis*.

2. Quantum interfit, utrum constitutio Regis simplex sit *Mandatum*, an *translatio* juris quod populus habet, *superius* intellectum est, *cap. I.*

3. Nos ita existimamus; *Constitutionem Regis simpliciter factam esse translationem* juris imperandi totius, *quod habet populus*, aut alioquin *Optimates*; cui *Pacta* tantum *derogant*, quantum in iis *continetur*.

4. Orator constitutionem Regis simpliciter factam esse *Mandatum*, *Pactis* fieri ut major aliqua potestas quandoque regnantibus tribuatur, contendit (*pag. 10.*)

5. Videamus primo de Rege simpliciter constituto, sine ullis *pactionibus*; quales plerique *Orientis* Reges olim, hodieque habentur; qualis & *Danie* Rex nuper creatus. *Inf. §. 29.*

6. Ejusmodi simplicem Regis constitutionem non esse *Mandatum*, probabimus tam ex naturâ *Mandati*, quam & ex *Jure*, quod in talibus regnis omnes inveniri fatentur.

7. Ad

7. Ad naturam Mandati pertinet, primò quod *Mandans est Superior, & Dominus*; Mandatarius *inferior, & minister*: ac ita appellantur.

8. II. Mandans de singulis rebus Mandatario *præscribere* potest, & hic non tantum de dolo, sed etiam de culpâ negligentiaque tenetur.

9. Mandans *semper revocare potest Mandatum*, modo indemnem præstet Mandatarium; non tantum si male res gerat, sed etiam quoties Mandator per se vel per alium res suas administrare mavult.

10. Hæ proprietates non modo in privatis, sed etiam in *publicis Procuratoribus*, id est, *Magistratibus*, qui *Mandatu summæ potestatis constituuntur*, ita se habent ac ita observantur, tam in Democratia quam in aliis civitatibus.

11. Sed in *Regibus simpliciter constitutis* nullo modo habent usum.

12. Nam Reges à populis suis vocantur *Domini Clementissimi*, non tantum à singulis, sed etiam ab universis, populi que se appellant *subjectos Regum fidelissimos*, ut non modo *Dani*, sed etiam *Angli* *ἑταῖροι* congregati.

13. Ita nemo unquam Domi-

nus mandans, adversus Mandatarium suum, locutus est aut loqui potest.

14. Nunquam populi Regibus simpliciter constitutis de singulis rebus præscribere instituerunt; etsi aliquando *supplicantes*, quod mandantis qualitati repugnat, videas; extremis solummodo violentiis resistere quandoque solent.

15. Nullus unquam populus contendit, ut jam postulatur: *jus sibi esse Regi simpliciter constituto abrogare potestatem pro lubitu, & pari libertate quâ constituit illum*: nihil naturæ negotii, manifestæque partium voluntati, magis est contrarium.

16. Proinde Regiæ potestatis constitutio nihilo secus se habet, quam fert natura cujuslibet potestatis, cui volentes se aliquando subjiciunt.

17. Minor qui Curatorem, Uxor quæ virum, servus qui Dominum eligit (ut juris est Hebræi, atque Romani,) quam potestatem voluntate suâ fecerunt, ei subjecti sunt, ut eâdem se eximere nequeant.

18. Quod si Jus Regium non sit ex *Mandato*, sicut non esse probavimus, debet esse è translatione juris, quod eligentes habent, & quod Regi cesserunt, in eumque alienaverunt.

19. Hoc

19. Hoc est evidentius, quando populus Rege constituto dilapsus est, ut nunquam redeat, nec ullus ordo, nulla facultas conveniendi, & de publicis rebus deliberandi jubendique reservata est.

20. Nullum enim potest evidentius signum esse, quod totum jus suum abdicaverit, idque universum in Regem transtulerit, quam hujusmodi infinita dissolutio.

21. Præsertim si antea, cum juris non parum ipse populus & Optimates retinissent, convenire sint soliti, sicut in *Dania* vidimus factum.

22. Quod tenendum ad hanc positionem: *Rex nunquam in mandata sibi à populo Republ. tantundem juris obtinet, quantum ipse populus; nisi is disertissime id ei concesserit, & clarissimis verbis, indubiisque locutionibus, suum à se jus prorsus & plane in Regem illum transtulerit.* (pag. 67.)

23. Valde vereor, ut qui sic loquuntur, quid *Mandatum* sit, intelligant; dum à mandato *translationem* juris, quæ sunt res oppositæ, excipiunt.

24. Verum qui antea Mandatum ita explicuerunt, quod sit,

ubi potestas quo arbitrio data est, eodem adimi potest, oportet heic memoriâ connexionis sint lapsi.

25. Tu potius ita collige: si Imperium non sit ex *Mandato*, ut demonstratum est, sed ex translatione juris ac alienatione, simplex ejus constitutio est alienatio universalis.

26. Propter hanc regulam: *oratio indefinita æquipollet universali*, non minus in populari fermone, quam in definitionibus Artium.

27. Hoc agnoscunt omnes populi, quibus solenne est, simplicem Regni delationem limitare pactis & exprimere, quas res Imperio delato velint exceptas.

28. Quod nullius usus & inep- tum foret, si vera esset Oratoris sententia: *simplicem Imperii delationem unice æstimandam à Natura Mandati.* Tunc enim nihil proprium haberet Rex, nihil quod excipi posset, existeret.

29. DANI cum absolutum in Regem suum Imperium totumque jus populi & Optimatum *nuper a. 1660.* in illum transferrent, nihil aliud fecere, *quam quod Pacta Legesque Regiæ potestati præscriptas aboleverunt, librumque earum Regi tradiderunt*, ut testatur oculatus testis *Terlonius* in suis *Memoriis.* (8)

30. Ar-

(8) Conf. *Molesworthii* liber anonymus, *Defense du Danemark, eod. cap.*

Etat du Danemark, *cap. 7.* eiusque refu-

30. Argumento, se Pactis sublati rem intelligere esse redactam ad summam sine fine potestatem, nisi quem finem populus & Optimates ipsi habuissent.

31. Verba Terlonii cum venia Lectoris, etsi peregrina, apponam: *Les Etats s'assemblerent dans la grande salle du Chateau, ou le Senateur Trolle presenta au Roy de Dannemare, de la part de la Noblesse, le Handfestnung; qui est un livre que l'on nomme ainsi, ou sont toutes les Loix contraires à la Souveraineté qui s'alloit establir.* Id est: *Ordinibus in Aula majore congregatis, Senator Trollius Regi Daniae tradidit librum cui nomen erat Handfestnung, quia in eo continebantur omnes leges contrariae absolutae potestati, quam erigebant, idque nomine Nobilitatis: urgente imprimis populo, ut satis constat.*

23. Omnis igitur ratio generis humani omnino conspirat in hoc, quod Juris-Consulti Romani colligunt ex *Lege Regiâ*: Imperio populi simpliciter in Regem vel Optimates translato, totum quod populus in se suasque res habuit, jus esse translatum.

33. Atque adeo Populum vi suae voluntatis non posse redire ad bellum, nisi Rex hostis populi sit factus, atque ut talem se ge-

rat, quem casum & in Democratia excepimus.

34. Quod facere intelligitur, si data opera quoslibet ex populo perimat, spoliet, vexet; in eoque praefractè perseveret, fere ut unus olim talis; *Hoc agamus*, ait, ne quisquam quicquam habeat. (9)

35. Verum ut singuli ob ejusmodi injurias, quamdiu institutum illud non patet nimis late, nec fit generale, se armis opponant, non convenit cum natura foederis, quo civitas constituitur.

36. Multo minus cum patientiâ Christi populo imposita, neque cum Literis Sacris, aut usu veterum Christianorum.

37. Quatenus satis constat, in Dei literis nihil esse, quo privatis potestas fiat ob injurias corporis aut bonorum, vel populo toti aut ejus parti, ob talia quae non arguant animum hostilem, aut praesentem Civitatis magnae partis ejus ruinam, se Regum actis opponendi armis belli. De moderamine inculpatæ tutelæ contra vim more latronis illatam antea diximus, nec est hic locus agendi. *Sup. cap. II. §. 19.*

38. Textus Samuelis *וְעַל דִּי כָּאִוְמַתִּי לְבַרְלֵיכוֹן* alibi à nobis absolutus, & probatum est, nihil opus esse, ut vocem He-

C 2

bræam

(9) Verba Neronis, apud Suet. cap. 32.

bræam aliter quam solito more per *Jus* reddamus; sed *Jus*, quale Prætor facit, quando *inique* discernit, ut Paulus docet in *l. pen. de Justitia* & *Jur.* obligans scilicet ad *patientiam*, sive *passivam obedientiam*, in quam vocem valde ringuntur politici Mandatarii. (10)

39. Novi quidem ad locum istum nihil admodum adtulerunt. Nam quod multis verbis populo non fuisse propositum, se Regum injuriis subicere, sed judicia & ducatum in bellis quæsiisse contendunt, hæc est indubitata mens omnium, qui veniunt in civitatem.

40. Sed quia prudentium est scire, quam perverse homines potentiam sibi delatam soleant uti, secunda consideratio est, quam Samuel iis inculcat, fore ut, si Reges male regnent & injurias committant, idcirco jugum excutere nequeant.

41. Nec id unquam legimus, populo auctores fuisse Prophetas, ne quidem adversus Reges impien-
tissimos.

42. Nam defectio *decem tribuum* à Roboamo, unde juris argumentum ducit Orator, justo quidem Dei judicio & decreto, sed

nullo bono exemplo consiliove, viâ pervulgata tumultuantis plebis, & ambitione tyrannidi imminentium perpetrata est.

43. Valde sibi placent dissentientes in eo quod Prophetam à Deo inspiratum, morem tyrannicum *juris* nomine fuisse demonstratum minime credendum sit.

44. Ego vero *jus* esse statuo, per quod filius à Patre, uxor à Marito, servus à Domino, civis à Civitate male habitus, ad *passivam*, fas erit hac voce opinor uti, *obedientiam* tenentur.

45. Ejusque juris Deum Auctorem, atque eundem injuriæ à parte facientis vindicem esse probo, quod nullo modo pugnare sciunt Divini atque Humani Juris Consulti.

46. Desinendum igitur in hoc est, Regiam potestatem simpliciter à Populo, nullam Imperii partem excipiente, delatam, non esse *Mandatum*; sed esse juris, quod populus habebat, *translationem*, ita ut de Aristocratibus intelleximus.

47. Atque ideo de Regibus ita constitutis, recte dixeris, quod Argivi antiquissimi ad suam Regem apud *Æschylum*, in *Supplicio*. us. 402. seqq.

ΣΤ

(10) Vid. Opus de *Jure Civili*. lib. 1. Sect. II. cap. VIII. §. 12. & Inst. Reip. Sect. 1. cap. V. §. 7.

ΣΥ ΤΟΙ ΠΟΛΙΣ, ΣΥ ΔΕ ΤΟ ΔΗΜΙΟΝ.
ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΑΚΡΙΤΟΣ ΩΝ.

TU QUI ES POPULUS, TO-
TAQUE CIVITAS,

JUDEX JUDICIS EXPERS.(11)

Quod hodie nemo de Senatu *Ve-*
neto, de Ordinibus Univerfis *Ba-*
tavia, & Possessoribus immobi-
lium in *Frisia*, juxta urbium Re-
stores, prædicari insolens arbitre-
tur.

(11) Vid. de hoc loco Gronovius *Avus ad Gros. lib. 1. cap. III. §. VIII. num. 10. not. 98.*

C A P. V.

De Contractu originali, & Jure Regni pactis limitati.

Porro ad Imperii simpliciter
aut certis pactis constituti na-
turam pertinet *Quæstio*, nuper
etiam in Angliâ mota: an inter
Imperantes atque subjectos inter-
cedat omnino aliqua *Conventio*,
sive *Contractus*, quo primum fun-
datur Imperium, unde *Originalis*
vocetur?

2. Qui *negant*, hi simplicem Im-
perii constitutionem per modum
Compromissi omnium singulorum-
que civium inter se considerant.

3. Ne de illis, qui Imperium
à *Deo*, sine medio supra cives
impositum, derivant, loquamur.

4. Quando litigantes metu bel-
li judicarii in Arbitrum *compromittunt*, hoc fit mutua conven-
tione inter ipsos; *Quod Titius de*

nostra controversia statuet, id tu
servaturum te spondes? Et Tu vicis-
sim? Spondeo, dicitur utrimque.
Hoc est *Compromissum*, cujus vi
partes stare coguntur Arbitri sen-
tentiâ, *sive æqua sive iniquâ*, sine
ullo provocationis remedio.

5. Quanquam autem omnis Ar-
bitri potestas ex compromisso ve-
niat, nullus tamen inter litigan-
tes & Arbitrum vertitur *contra-*
ctus, quo hic se bene judicaturum
promiserit, sed tantum, quo Ar-
bitrium *recepit*.

6. Interim litigantes certos li-
mites Arbitro futuro præscribere
solent, quos si excedat, *ipso jure*
nullum est, quod facit & jubet;
quia potestas ejus unice de com-
promisso partium pendet.

7. Eodem modo, ajunt, qui illorum sunt moderatores: Civitatis Imperium metu belli fundatur in reciproca promissione Civium, hujusmodi in Democratiâ; *Quod pars major populi statuet, id tu facere, pati, spondes? Spondeo. Et Tu vicissim? Spondet* similiter; sic totus populus conjungitur. In Aristocratia, in Regno: *Quod Optimates, quod Rex statuet, ei te pariturum spondes?*

8. Hactenus cives inter se conjuncti sunt; *pars major* quæ tum adhuc nulla est, caeterique *Imperantes*, etsi recipiant Imperium, ad certum modum regnandi nullo contractu tenentur.

9. Si tamen ante receptum Imperium certae *leges* regnandi præscribantur, has limitare potestatem regnantis, ut acta contraria sint ipso jure nulla, dictum & certum est.

10. Non quod *leges* istæ per modum Contractus eum obligant, sed quia vim habent *legum fundamentalium*, ne plus juris habere possit quam Populus voluit.

11. *Jusjurandum* quod ferè sequitur, non facere novum cum populo contractum, Imperio jam pridem stabilito, sed obstringere Imperantes Deo.

12. Quando igitur hi male rem gerunt, *perjuri* sunt, nec tamen fidem populo datam violant; quia id actum non est, ut nova obligatio contraheretur.

13. Nam ante præstitum *jusjurandum* Rex electus, aut hereditarius, eandem potestatem exercet, quam postea; nisi aliter expresse cautum sit, ut nuper à *Scotis*. (12)

14. Hæc in casu *Regni constituti*, sicubi de contractu initio non constet, haud insubtiliter disceptantur.

15. Imò *in dubio* contractum inter Regem populumque, præter acceptationem ejus, quod cives inter se compromiserunt, præsumi non posse videri, quia contractus sunt *facti*, quos ut probari oporteat, præsumi non solent.

16. In *Democratia* non videtur ejusmodi contractui locus esse posse, quia pars major quæ exercet Imperium, stabilito demum imperio existet.

17. In *Optimatum* quoque Republica vix est ut talis stipulatio interveniat; quia plerumque stabilitur in incertas personas, sicut in exemplo *Balia* Florentinæ superius demonstratum est, *cap. III. §. 25.*

18. Ad-

(12) Anno 1689. Vid. Burnet. *lib. V. Hist. ad d. a. p. 23. ed. in 4.* Mutatum vero postea anno 1707. in tractatu unionis. Idem *lib. VI. p. 59. seqq.*

18. Adversus hanc tamen sententiam disputavimus in *lib. I. de Jure Civit. Sect. II. cap. 4.* ubi probatum, in ipsa quoque Democrazia dari *foedus* inter Imperantes atque subjectos.

19. Ideoque illos, si non proponant sibi ut *Legem* Supremam, populi salutem, *perfidia* reos non modo in Deum, sed in ipsum quoque populum fieri demonstravimus.

20. Sic tamen ut ab illo *foederis* articulo separatus sit alius, qui est de Imperio ob injurias Imperantium non dissolvendo.

21. Nisi ob demonstrationem *hostilis in populum animi*, vel ob causas specialiter expressas.

22. Tenemus igitur in univ^{er}sium: dari *contractum originalem*, inter quemlibet populum Imperantesque à populo constitutos.

23. Sed contractus ejus partes plerumque multo evidentiores sunt in *Regno*, quam in Aristocratia.

24. Qualis sit contractus speciei, ex re gestâ, natura^{que} negotii intelligendum est.

25. Plane si populus ita faciendum putet, ut Regem *Mandato* constituat, quominus ita faciat,

nihil magis impedi^{en}to est, quam in Magistratibus constituendis.

26. Quin si Magistratibus suis *Regum* nomen tribuere velint, nec vocis etymologia, nec forsitan exempla deficiant, etsi à more populorum id est alienum.

27. Talis Rex Mandatarius fuit *Theseus* Atheniensium, ut ipse quidem fatetur apud Euripidem in *Suppl. vs. 404. seqq.*

Δῆμος δ' ἀνάσσει, κ' ἔχ' ἰνὸς
Πρὸς ἀνδρὸς ἀρχαῖαι πόλις.

Heic populus imperat, nec un^o
Subjecta civitas tenetur. (13)

28. Hoc autem fit, quando ipse populus jura *summæ potestatis* sibi reservat, pacis & belli, fendarum legum, summam provocationem, creationem Magistratum præcipuorum, & cætera *negotii* instrumenta.

29. Quando autem populus Regem constituit, nihilque sibi retinet; si quis tum velit, *MANDATUM* concipere, non potest aliam imperandi formam habere in animo, quam fuit in castris apud Trojam, apud Eurip. in *Iphig. Aul. vs. 927.*

Kaf

(13) Egregius locus, unde comparatio haud inelegans Frisiorum inter & Atheniensium rempubl. percommode institui posset. Conf. Grotius *d. lib. I. cap. III. §. VIII. num. 11.*

Καὶ τοῖς Ἀτρεΐδαις ἢ μὲν ἰγώνισσι καλῶς,
Παισόμεθ' ; ἢ οὐκ ἢ καλῶς, ἢ πικρῶμεθα.

*Et nos Atridis, si quidem bene im-
perent,*

*Parebimus; sin minus, non pare-
bimus.*

30. Hæc enim est ratio *Man-
dati*, quamdiu placet administra-
tio, continuatur; quando piget,
revocatur.

31. Et credo eos, quibus à
puero Civitatis imperium à *Man-
dato* pendere visum est, difficul-
ter limites inventuros, quos ul-
tra citraque Rectores simpliciter
creati procedere nequeant.

32. Aut enim Mandatum non
est; aut à Populi arbitrio, non à
Rectorum prudentiâ, judicium,
bene an male fungantur regimine,
dependet.

33. Quam bene autem se talis
civitas habitura sit ad pacem, si
quis ad intelligendum, demonstra-
tionis egeat, cum eo de his re-
bus disputari non posse, merito
quis dixerit.

34. Qualis igitur est *Contractus*?
Est cessio & alienatio, cujus titulus
Imperium: eaque vel simplex, vel
limitata pactis & conditionibus.

35. De *Simplici actum capite
præcedenti*, deque eâ tenendum:
etsi nullæ conditiones ei palam
adjiciantur, inesse tamen nonnul-
las ex natura negotii quod agitur.

36. Præter eas, quibus etiam
in *Democratia* locum esse diximus,
de animo hostili, & de vi more
latronum facta.

37. In *Voluntariis* tacite intelli-
gitur, I. Salvam civibus esse de-
bere *libertatem* personarum, re-
rumque suarum *Dominium*. (14)

38. II. Imperantes non posse
alienare civitatem vel ejus par-
tem, Regesque nihil ultra ter-
minos *vitæ* de Imperio statuere
posse, & si qua similia.

39. Sed *expressa Pacta* in Im-
periis *Voluntariis* plura vel pau-
ciora sunt, ut quisque populus
libertatis suæ providus, aut fidu-
ciâ erga Principes securus est.

40. Nam in *Aristocratiis*, ut
sæpe dictum, maxime laxioris
numeri, pauca vel nulla sunt in-
ter populum & Optimates pacta
conditionalia.

41. Utrum autem *tollant* condi-
tiones Potestatem Summam, an
arctius duntaxat exercitium ejus
faciant, ex qualitate sententiâ-
que singularum est colligendum.

42. Tol-

(14) Quod nescio, an quisquam plenius ostenderit acutissimo Lockio, *de Regim.
Civ. cap. 3. & 4.* imprudentius vero negaverit Jo. Fried. Hornio, in *Archit. de Civit.
lib. 11. cap. 2. & 3.*

42. *Tolli videtur, quando sic constitutum est, ne quicquam Rex in summâ Repub^l. sine consensu Senatus vel Ordinum populi facere possit.*

43. Quo casu summa potestas inter populum Procereſve cum Rege *communicatur*, atque ita omnino in hujus persona definit esse *summa*: sicut usu venit in *Polonia*. (15)

44. Quod si communicatio non fiat in universum, sed de certis capitibus, ibi non tolli, sed *minui* summam potestatem, ratio dicitur; ut fit in *Magnâ Britannia*.

45. Hujusmodi conditiones *tribus modis* constitui videntur. Aut per modum ferendi leges inde ab initio; vel prævio consensu Regnantis; vel per præscriptionem.

46. Inde ab *initio*, per modum legis, priusquam Regnum constituatur, vel cum postea thronus vacat. (16)

47. Vacare thronus dicitur in *Electivis* regnis, quoties Rege mortuo novus eligitur, cui novæ conditiones identidem præscribi possunt, ut fit in *Capitulationibus*,

quas vocant.

48. In *Succeſſivis* Regnis vacat thronus, quando Regia stirps deficit, aut quando successio interruptur.

49. Quod *jure* fieri nequit, si verum est quod probavimus: Imperium à populo esse alienatum; nisi quando *verè* casus existit, quo Respubl. aliter salva esse non potest, qui casus est *facti*.

50. Quod si demonstrare voluerint, qui nuper in vicino regno ingeminabant: *Rege opus esse de jure, vel de facto*; & hunc modum posse legitimari; nec ratione, neque exemplis, destitui videntur. (*)

51. Quatenus nulla forte gens tam monarchica aut successoria est, in qua plura ejusmodi exempla *juris facultatem* non induerint, sicut bis apud Francos *Gallia*. (17)

52. Non vacante throno, novæ regnandi leges stabiliri non possunt, nisi Rege consentiente per modum *Contractus*; quorum obvia sunt exempla, nullumque *πραγματικώτερον* *Frifia Orientali*.

(18)

D

53. De.

(15) Minus convenire exemplum *Polonia* ex fundamentalibus ejus Regni legibus perquam manifestum est. Vid. Conringius *de Rep. Pol. tom. IV. Opp. p. 426.* Becmannus in *Hist. Civ. cap. VIII. §. 6.*

(16) Immo solius pacti, de quo in *cap. seq.* (*) Regnum *Anglia* intelligitur.

(17) Sub *Pipino*, anno 752. & sub *Hugone Capeto*, anno 987

(18) Immo vero prius alienum, secundum principia *Juris Publici Imp. Rom. Germ.* Vid. Ubb. Emmii *Historia* nostri temp. *sub init.*

53. Denique *Præscriptione* Regna simpliciter delata sæpe fieri conditionata; quemadmodum li-

mitata quandoque simplicia, & absoluta fiunt, probavimus in *lib. I. de Jure Civit. Sect. III. cap. IX.*

CAP. VI.

De Sanctione Legum Fundamentalium.

CONDITIONES alienationi summæ potestatis adjunctæ, sive per modum Legum, quas *fundamentales* vocant, sive per modum paciscendi concipiuntur, *sanctione* sive clausula executoria, quæ det illis effectum, confirmantur. (19)

2. Sanctio autem illa est expressa vel tacita: *Expressa*, quando populus, aut Proceres stipulantur; *ut si Rex non servet eas Leges, eave pacta, tum cives ad obsequium non teneantur.*

3. Talem *Poloni & Hungari* suis electionibus adicere sunt soliti, & illi quidem non desierunt; hi novo Regi suo volentes nolentes, eam nuper, sub titulo *de Edicto R. Andreae tollendo*, remiserunt. (20)

4. *Tacita* sanctio est, quæ ver-

bis non exprimitur, sed ex animo sententiæque partium, negotiique naturâ, tacite intelligitur.

5. Inter expressam autem & tacitam hoc interest, ut videtur: *vi expressæ sanctionis* singuli cives, aut Magnates, habent jus opponendi se & resistendi his, quæ contra pacta fundamentalia fiunt.

6. Sicut in *Polonia* singuli Nobiles habent jus tribunitium intercedendi, & comitia rumpendi; atque in edicto *R. Andreae* continerentur; rebelles non fore, qui Regum actis contra leges susceptis vim opponerent.

7. *Ex tacita sanctione*, quam recte dicas inesse cunctis Imperii pactationibus originariis, duplex effectus

(19) Omnem istiusmodi vim *legum* a naturali *pactorum* inter pares obligatione arcescendam esse, res ipsa loquitur. Vid. *Instit. Reip Sect. I. cap. X. §. 26* seqq.

(20) De *Poloniis* id Pacta Conventa nominatim testantur; sicuti de *Imperatoribus nostris* Capitulationes. De Principibus *Belgarum* Schookius *Lib. I. cap. I.* Privilegium Regis *Andreae* ab anno 1201. usque annum 1687. quo in Comitibus abolitum. Vid. *Gundlingii Discurs. Eur. p. II. p. 744.* seqq.

effectus oriri videtur, primus, & secundarius.

8. *Primus est nullitas*, quatenus acta Regum Pactis Fundamentalibus contraria, sunt ipso jure nulla.

9. Quia Rex potestatem sibi delatam notoriè excedens, hæcenus ipso jure fit *privatus*.

10. *Secundarius effectus* est, qui inde mediatè oritur, *jus de facto*, ut ajunt, se opponendi, atque resistendi.

11. Hoc singulis non competit, verum his qui pacti sunt, aut *parti illorum majori*.

12. Nam *singuli* qui non pacti sunt, jus universorum occupare non possunt, quibus competit existimare, quando leges exequi, vel pacem præferre velint.

13. Proinde singuli tenentur *obedientiam duntaxat passivam*, ut ne consentiant, nec faciant quicquam parendi causâ; sed vim ne opponant. (21)

14. Quod si tantus sit excessus legum & tanta vis dominationis, ut nullum sit dubium, quin hi, quorum est jus pacti, si possent, opponere se vellent; dicen-

dum est, initium à *paucis* fieri posse.

15. *Ratihabitio* quoque libera eorum, qui jus pacti habebant, eandem vim hæc loci, quam semper, obtinebit, ut pro *Mandato* habeatur.

16. Harum rerum evidens usus venit in *motibus Belgicis*, qui à paucis Proceribus & infimâ plebe, non ab iis quibus ab antiquo jus populi erat, sunt inchoati (22)

17. Sed postquam de *nullitate* plurium à Principe actorum non dubitabatur, nec etiam de animo majoris Procerum partis, ut ex *ratihabitione* liberrimâ dein approbatum est, acta gesta *paucorum* legitimata sunt.

18. Idem in novissimo *Angliæ Scotiæque* processu, ac eventu, curatè observatum esse, facile animadvertum est. (23)

19. Ex his facile colligitur, in Regnis, & in Aristocratibus simpliciter constitutis, ubi nulla sunt *Pacta Originalia*, non oriri tale jus primævum, aut secundarium; nisi faciant Imperantes contra quod tacitè in omnibus Imperiis excipi *suprà* demonstravimus. (24)

D 2

20. Sed

(21) Meretur de abusu hujus obedientiæ apud Anglorum quosdam, ex rigidiore *Toryssorum* secta, evolvi Thoyrasius, *pec. diss. p. 81. seqq.* & de *Hugonosis* Galliæ *Bayliis*, *Dict. v. Amyrant. p. 186.*

(22) Vid. Grotius, *Lib. 1. Annal. sub init. & de Antiq. Reip. Bat. cap. 6.*

(23) *Sup. cap. 1 §. 4 & 5.*

(24) *Cap. V. §. 37. & seqq.*

20. Sed an violatis quibusdam pactis originalibus, imperantes idcirco excidant Regno, si *clausula Commissoria* expresse non sit addita, non facile dictu est.

21. Fit autem clausula Commissoria, hoc modo; *si is, in quem rei vel juris aliquid translatum est, non stet pactis, tunc illam rem vel jus illud, amissum iri.*

22. Satis constat, si pacta contractibus adjecta non servantur, agi ad *reparationem*, non ad *rescisionem* contractus.

23. Nam illi plurimum errant, qui inter *pacta* contractibus adjecta & inter *conditiones*, à quibus contractus suspenduntur, non distinguunt.

24. Dicendum igitur: jus *removendi* Imperantes non oriri ex violatione quorundam pactorum fundamentarium; sed jus *in ordinem* illos *redigendi*. (25)

25. Veruntamen & hoc certum est, *Tyrannos* posse *removeri*, non tantum eos qui *titulo* tales dicuntur, sed etiam qui jure constituti in *exercitium* tyrannidis degenerant.

26. Quid autem sit *Tyrannus*,

perplexa disputatio est. Tu nihil errabis, opinor, si dicas: *Tyrannum* esse in Imperio simpliciter delato, *qui hostilem animum induit adversus suum populum.*

27. Et in Imperio pactis limitato; *qui jus sibi delatum notorie atque præfractè egreditur, idque exequitur.*

28. *Egressus* notorius inchoat, *executio præfracta* absolvit *Tyrannum.*

29. Ne quis putet, hoc vocabulum solis convenire *sanguinariis*.

30. Quando igitur Princeps non contentus *egredi* terminos potestatis sibi delatæ, monitus aut rogatus non desistit; sed iis se *nolle teneri* demonstrat, in eoque præfractè perseverat, hunc esse *tyrannidis* reum, & posse *removeri*, nulla dubitatio est. (26)

31. Hac ratione *Belgarum* populi sunt usi, qui plus decennio se intra terminos resistendi continuerunt; antequam Principi suo Imperium abrogarent.

32. Nec id faciendum credidere, nisi postquam *ad præfractè* multiplici experientia constiterat, *cujus rei momenta Decreto Abrogationis* sollicitè recensuerunt. (27)

33. Ut

(25) Vid. Grotius *Lib. 1. cap. III. § 16.*

(26) Grotius *Lib. 1. cap. IV. §. 11.* item Schelius *de Jure Summi Imperii*, & Noodsius *de L. Regia*

(27) Vid. *Epistola de Moribus Belgicis*, apud Schurtzli. *diff. LI.* Decretum abrogationis anno 1581. promulgatum d. 26. Jul. habet P. Borrius *Lib. XVI. p. 276.*

33. Ut tamen *longi temporis spatium*, quod decennio à Juris-Consultis finitur, non sit opus, ad colligendam ejus rei certitudinem; præsertim si quis populus Regem habeat præsentem, ejusque acta testis oculatus inspiciat.

34. Hoc etiam inter Tyrannum populi *hostem*, & Paſtorum *violatorem*, intereſſe merito ſtatuetur.

35. Ut qui *animum* erga populum *hoſtilem* ultro & ex libidine ſuſcipit, eumque demonſtrat, iſ etiam jure poſſit occidi; adeoque

ſi res ferat, per ſententiam damnari, ut factum eſt in *Nerone*. (28)

36. Qui vero *paſta* duntaxat *ſervare* præfractè noluit, in hunc pœna, *rematio* ab Imperio, & *cautio*, ne redeat, ex Juris quoque ratione ſufficit.

37. Denique, *Perſonam Principis* extra conſequentiam remotio- nis, male haberi, nec juris, neque dignitatis, nec humanitatis, ratio patitur; ut exemplo Davidis in Saulem recte probatur. (29)

(28) Apud Sueton. *cap. 49.* Verum minus recte, ante tempora *Diocletiani*, ius ſummi imperii Principibus Romanis tribuitur. Vid. Eutropius *lib. IX cap. 16.*

(29) Vid. Grotius *lib. I. cap. IV. § 7. n. 6. ibiq. Barb. & Bachius, Diction. v. David, & Tom. IV. p. 655. 662. & ſeqq.*

C A P. V I I.

Comparatio Mandati, à quo Imperium pendere dicitur, cum priore ſententiâ.

EX his rebus expoſitis denuo ſatis evidenter intelligitur, nullos populos, Imperium ſimpliciter deferentes, ita exiſtimare, ſe cum Imperantibus contrahere *Mandatum*, & hos eſſe *Procuratores* ſuos.

2. Cui bono Leges Fundamentales, jura reſervata, paſta limi-

tantia Regiam poteſtatem, ut his violatis poteſtas Imperantium *revocetur*? cum Mandata ſemper *revocari* poſſint?

3. Quin ſatis indicant populi, inquam, ſe excipiendo *caſus certos*, quibus Regi negare poſſint obſequium, ita ſtatuerè: quamdiu leges illas ſervant, non poſſe

is obsequium à civibus negari, & sic non esse Mandatum.

4. Denique *Mandati*, & *Alienationis* discrimen circa Imperium, non minus est ob oculos in quibusdam *Aristocratii*, ut *Venatorum* exemplo jam pridem illustratum est, quam in *singularum*. (30)

5. Manifestior, quam in *Venetiis*, datur oppositio *Mandati* & *Alienationis*, in florentissima *Bataavorum* Republ. ubi Summa Potestas est penes *Ordines*, hoc est, *Equites* & *Civitatum Rectores*, verissimam *Aristocratiam*.

6. Hi per *Legatos* in unum coeunt, quos esse veros *Procuratores* & *Mandatarios Ordinum*, non *Ordines ipsos*, res ipsa demonstrat.

7. Quia de singulis rebus sibi mandatis, quas *egredi* nequeant, instruuntur, demique perpetuo à suis *Mandatoribus* dependent.

8. Sed hi *Mandatores* iterum non sunt *mandatarii* populorum, ut ab his ita, quemadmodum *Procuratores* à suis *Mandantibus*, dependeant.

9. Cujus enim rei nulli sunt

effectus, hæc in civilibus non existere certum est: nec tamen ulla pacta sunt, quibus majorem aliquam potestatem acceperint. *Ordines* à *Populo*.

10. Unde igitur, quod à *Populo* non dependent, quod rationes ei reddere non coguntur, quod *Populus* formam regiminis mutare non potest? (31)

11. A Deo, sine medio, voluit. *Graswinkelius*, in *Tract. de summa potest. Ord. Holl.*

12. Sed non est recedendum à doctrinâ *Petri Apostoli*, quod Imperium sit *πλοῖς ἀνθρώπων, humana creatio*; licet ad curam divini moderaminis eximie pertinet. (32)

13. Proinde si volente & consentiente *Populo*, ut dictu necessarium, inde ab antiquo structum est Imperium, quod *Populus* nullo modo participat, oportet esse simplicem atque inrevocabilem *alienationem*, à *Mandati* naturâ diversissimam.

14. Vi similis cum in *Batavis* *Mandato*, patrum nostrorum memoriâ, *Conventus Ordinum Frisicæ* agebantur. *Legati* erant

veri

(30) Vid. *Instit. Reip. Sect. 1. cap. 111. §. 8. & 9.*

(31) Potius ab imperio *Francorum* hæc jura repetuntur, unde ad *Cornites, Ducos, Reges*, Imperii *vasallos*, & ab his ad *Ordines* transferunt anno 1581. *Pace* demum *Westphalica* publice confirmata, anno 1648. *ars* 1. & 53.

(32) Vid. *Instit. Reip. Sect. 1. cap. 11. §. 9. seqq.*

veri Procuratores, & Mandatarii. (33)

15. Nomen idem manet hodieque; tabulæ quibus instructi ad Comitata mittuntur, vocantur *Procuratores*, ipsi Procuratores cum liberâ, barbâre, *Plenipotentiarum*.

16. Sed accidit, quò nihil in Jure frequentius, ut *re mutata*, nomen idem manserit.

17. Olim à *Mandantibus*, qui sunt Immobilium possessores, & Senatus Urbium, dependebant; ad quos de rebus majoris momenti referebant, nec iis inconsultis quicquam novi decernere poterant.

18. Deinde comperto, multitudine Mandantium publica consilia inretiri, placuit, ut *annua potestas* independenter, & sine relatione, Legatis daretur. (34)

19. A quo tempore constitutio Legatorum fuit *translatio juris*, quod habent Constituentes; ita ut omne eorum jus ad Rempubl. spectans habeant *Plenipotentiarum*, sic jam dicti *ἐμφορικῶν*; non ut Mandatarii, sed ut ita loquamur, *Cessionarii*, jus plenum habentes.

20. Non tamen ultra *annale spatium*, quo finito, jus eorum sponte finitur: nihil enim vetat

translationem juris æquè fieri ad tempus, ac in perpetuum.

21. Non tenentur igitur tales Legati ad rationes reddendas, non possunt ante *annum elapsum* revocari, aut circumscribi, juberi, vetari à Constituentibus: quæ facultates sunt inseparabiles à *Mandato*.

22. Cujus quidem *hypothese* nihil periculosius aut Imperantium Majestati inimicium, & imprimis à juris ratione alienius, excogitari potest.

23. Ultimùm isthuc abunde demonstratum est, & *consequentiâ* reliquam ipsa res loquitur.

24. Credendum est equidem, obtestantibus viris egregiis dissentientibus: nunquam illos fuisse *tumultuantium & seditiosæ plebi*, quam fatentur esse terribilissimam postem & sentinam Civitatum.

25. Sed qualiscunque sit Populus, etsi fœx Romuli, si modo cives & major pars sint, in *Mandatore*, & ejus potestate non distinguuntur mores. Quisque liber est arbiter & moderator suarum rerum, bonus an malus, prudens an imprudens, nihil interest.

26. Si *Populus* semper habet supremam potestatem, si *Mandator* sit.

(33) Ubbo Emmius *pec. tract. ad calc. Histor.*

(34) Ab anno 1629. apud Auctorem *de Jure Civit. lib. 1. Sect. VIII. cap. 1. §. 3. 29. seqq.* Salvis tamen Legibus Fundamentalibus, de Juribus *Præfæti*, & superiorum *Collegiorum*, &c.

fit Imperantium; hi debent *ὑποτασσέσθαι*, nec ægre ferre, quod à pessimis Dominis pendeant, & reposcentibus rationes aut summam Imperii, non habent negandi causam.

27. Quod igitur Mandati Regalis, aut Optimatum Imperii, Auctores testantur: nihil sibi cum *plebe seditiosa*, neque nunc, nec unquam alias commercii aut negotii esse velle, bene habet, ac credi fas est.

28. Sed hæc ratio non convenit cum *hypothesi Mandati*. In *Democratia* major populi pars, etsi pessime consulat Imperio, potestatem Magistratibus optime meritis abroget, omniaque misceat; jure tamen suo, licet injuriam committat, utitur.

29. Idemque juris est, ubicunque summa Imperii à Mandato populi, quod est fundamentum *Democratiae*, pendet.

30. Si plus juris habet populus, quam ipsi expediat, ut de quâdam in Belgis civitate scribit *Grotius*, hoc ad juris quæstionem non pertinet; non magis quam prodigentia Patrifamilias, cui nemo interdicit, vim dominiî infringit.

(35)

31. Frustra dantur Imperanti-

bus vires & copiae ab Oratoribus, per quas cohibeant tumultuantes; frustra additur modus; *ne tales sint copiae, quibus ipsum opprimere & in servitutem redigere queant.*

32. Hæc sunt monita *prudentiæ*; Jus mandatarii à voluntate Mandantis populi pendet, qui vel nullas tribuit copias, vel quas tribuit, has iterum, ubi visum fuerit, adimit.

33. Ut nihil sit manifestius, quam motus populi rerum domini & mandatoris, si quando *major pars* consensit, quicquid etiam molitur, nullo juris repagulo posse cohiberi.

34. Plane destitutam ratione & ordine sententiam ratione & ordine velle gubernare, tam est irritum, quam conciliare rem ipsam cum philosophiâ juris, est *κατὰ ἀδυναμίαν ἢ ἀσυστάτως*.

35. Ajunt præterea: *in finitis modis plura evenisse mala in humanum genus ex eo, quo fræna laxantur tyannidi*; quam quod summa potestas populo vindicatur.

36. Sed præter quod *αναρχίας* mala facile vincunt tyrannidem, velim & mihi vicissim credant Oratores politici, *me nunquam favisse tyrannidi*, sed contemnere populos, qui Imperia simpliciter, &

(35) De Civitate *Groningana* ita *Grotius* loquitur in *Hist. Belg. ad ann. 1594.*

& sine exceptione transferunt in Principes. (36)

37. Laudare me *Aristocracias* populosque prædicare beatos, quibus sub optimatibus agere licet.

38. Aut si *Regno* careri non potest, cenſeo id agendum, ne potestas Regum sit effrenis, & neſcia legum.

39. Verum, ut populi, qui ſponte ſe abdicant Imperio, nihilque facultatis reſervant, *ſupremam potestatem* in Reges & Optimates *retinere* dicantur; miror civili iudicio præditos homines non animadvertere, quam ſit alienum à ratione juris, & evidentia rei geſtæ. (37)

40. Atque hæc ad explicacionem ſententiæ noſtræ, & demonſtrationem, quam *inconfulta* ſit contraria, ſufficere arbitramur.

41. Ex his quæ *Mandatum originale*, quod omnibus Imperiis det fundamentum, noviffimè adſtruxerunt, nihil quod ullam oppoſitionis ſpeciem haberet, omiſſum recordamur.

42. Pleraque utrimque conſeſa tranſmiſimus, qualia cum Oratoribus ingeminare licet: *Utinam ubivis Gentium re ipſa eſſet, ſimul Salus populi Suprema Lex, ſimul declarata ejuſdem voluntas & Conſenſus Supremum juſ!* & id genus alia paſſim.

(36) Ex genio & voluntate cujuſque populi id æſtimandum eſſe, prudenter monet Grotius, *lib. 1. cap. III. § 8.*

(37) Omnem vero litem facile componet Majeſtatis in *realem* populi, & *perſonalem* imperantium diſtinctio, perperam vulgo intellecta, ideoque & reprehenſa. Grotius *Lib. 1. cap. III. §. 7. n. 1. & 3.* eodem ſenſu Subjectum ſummae potestatis duplex ſtatuit: unum *Commune Populi*, & alterum *Proprium Imperantis*: prius in *iure* publicæ potestatis, a ſingulis in civitatem collatæ; poſterius in *exercitio*, ſecundum cuiuſque populi leges, ſitum eſt.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs.

From the foregoing, it is concluded that the...
The... of the... is...
The... of the... is...

017

3

JAC. PERIZONII, ANT. F.

O R A T I O

D E

ORIGINE ET NATURA
IMPERII, IN PRIMIS REGII,

A

LIBERO ET SUI JURIS POPULO

SIMPLICITER DELATI,

D I C T A

KALENDIS JUNIIS, CIOCLXXXIX.

*Quum Annum Academię Frisiacę Magistratum
pro concione inivisset.*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ORATIO

DE

ORIGINE ET NATURA

IMPERII, IN PRIMUM REGII,

LIBRO ET SUI JURIS POPULO

SAMUELIS JOHANNIS

D. D. C. C. C.

WILLIAMUS JOHANNES, CINCINNATI

Printed and Sold by Wm. Johnson, at the University Press, Chicago, Ill.

AUDITORES,

Varia Aetate, Dignitate, & Eruditione:

*Omnes praecipuo divinarum humanarumve Literarum studio
& amore Insignes, ac publice privatimque Honorandi.*

P. 3. **R**ecte Ego atque
Ordine a Majori-
bus nostris insti-
tutum cenſeo,
ut, quicumque
Magiſtratus huius Academici
ſtationem & inſignia vel di-
mittunt vel ſuſcipiunt, fa-
ciant id publice Veſtra pro-
conſione, atque ita occaſio-
nem habeant non orationis
tantum apud Voſ dicendæ,
ſed & in ea, partim vel red-
dendæ publico, ſervatæ ſibi
ſi adminiſtrando hoc mune-
re rationis, vel ejus, cui
ſampada tradunt, admonen-
di, quid ſui jam ſit futurum
officii, partim etiam testi-
ficandi declarandique palam
animi, quo, qui honorem
hunc inſit, eum deinceps ſit
geſturus. Sed habet hoc quo-
que inter egregia ſua utilium
exemplorum documenta, quæ
imputare nobis queat Roma-
na illa Urbs, ſapientia ſua

non minus & prudentia ci-
vili, quam fortitudine &
fortuna illuſtris. Nam & illic
coram omni populo adibatur
quotannis ſummum, ſed le-
gicimum tamen, tantæ Ci-
vitatſ imperium, Conſulatus,
& inſuſcibatur in libera qui-
dem Rep. ut neſas, & contra
imperii majeſtatem factum,
immo in iſtis notabatur Cae-
ſaribus, ut alienum a mori-
bus majorum, ſi qui Conſu-
latum extra Urbem & con-
cionem Quiritium iniviſſent.
Romæ illud, & Roſtris, &
populi totius oculis erat dan-
dum. Teſte eo jurabat in p. 5:
Leges novus Conſul, pro-
bareque illi ſuum animum
nitebatur, ſuamque fidem,
commemorando, ſi nobili
quidem eſſet & antiqua o-
riundus proſapia, quicquid
ſui Generis Auctores Propa-
gatoresque e Rep. unquam
feciffent, ſi novus eſſet ho-
mo,

mo, quicquid ipse, domi militiaeque, re aut exemplo utile civibus suis jam praestisset, vel si quid aliud esset sua in indole, aut vita, aut honoribus jam actis conspiciendum, quo certus fieri posset populus & spei securus, secundum Leges & Jura Patriae tantam a se Potestatem curatum iri. Similiter vero, quando idem exacto jam anno Consulatu abibat; in eodem iterum loco, postquam omnibus in memoriam revocasset res a se gestas, dum amplissimam hanc in

p. 6. Rep. personam sustinuerat, atque ebs simul & Jovem illum, quem Imperii & Notitinis Romani Statorem Custodemque vocitabant, testes adhibuisset suae affirmationis jurejurando firmatae, nihil se contra Leges, dolo malo, scientem prudentemve fecisse, ita demum pro conicione se abdicabat.

Quod si nostram mediocritatem conferre licet & comparare cum tanti Imperii majestate, quo & potissima Orbis Terrarum pars, & ipse Victor ac Dominus Gentium Populus continebatur, vidistis modo imaginem quan-

dam rerum, quas in ponendis sumendisque summis Magistratibus Civitas illa in usum & exemplum induxit. Vidistis modo, & audivistis Virum Clarissimum, quem honoris causa nomino, PHILIPPUM MATTHAËUM JUNIOREM, Academici hujus imperii vigilia, quam mihi vere per manus tradidit, postquam ea erat maxima sua p. 7. cum laude perfunctus, se exsolventem, & dum mihi singillatim mei officii rationes studiose adeo inculcavit, per modestiam tacite quodammodo, quod verissime palam potuisset, de se praedicantem, quam ipse secundum Leges & Mores dudum receptos, secundum jus, non illud strictum & summum, sed quod bonum & aequum appellamus, potestatem suam exercuerit. Conspicistis jam & me in eodem hoc loco, in quo tantum quod omnia istius Magistratus jura atque insignia ab illo accepi, adhuc constitutum, ut publica Oratione, tanquam auspicio quodam mei jam per Academicum hunc annum muneris, vestrae me commendem expectationi, & omnem ex
ani-

p. 8. animis, si qua forte inhæreat, evellam suspicionem, quasi collatum illud in me qualecunque tandem imperium, asperius, aut ex mea unius lubidine, præter Amplissimi hujus Senatus Consultum, vel Judicialis Consilii Sententiam, essem administraturus. Sed quid agam? Permulcere igitur vestras ego aures conabor, multa ipse de me, meaque modica adeo laudum supellestite, prædicando? Abhorret illud meo ab ingenio, meaque consuetudine, quippe qui nunquam ita magnifice de me sentire, ædum opinari soleo. Abhorret & a moribus publicis omnium Civitatum, a quibus Democratia abest, seu in quibus præcipuam Reip. partem sibi non sumit ipse exercendam populus.

p. 9. Ne tamen vel nihil, vel aliud quid hoc tempore agam, quam quod opportunum est, dabo saltem quoddam veluti pignus ac symbolum, unde pernoscere possitis, quo animo, aut qua animi mei interpretatione isthæc ego sceptra hisce manibus modo acceperim, quidve iis in me delatum putem. Videlicet

etsi ea, ut quis unquam, optimo jure ac lege habeam, nihil tamen in iis aliud me habere, nisi quod mihi impositas jam esse has partes sciam, ut de omnibus, prout quicquidque inciderit, Vos ego, Conjunctissimi Collegæ, continuo consulam, Vestram animi sententiam diligenter exquiram, eique jam exploratæ morem sine exceptione geram: Deinde ut vestras quoque rationes, Carissimi Adolescentes, ut vestram omnem causam mihi primum curæ semper cordique habeam, atque ita Amplissimo huic Ordini studiose prorsus & proluxe commendem, quicquid autem ab eo mandati retulerim, gnæviter pro mei officii ratione exsequar. Quod vero isthæc ex animo ita autumem, meque igitur hoc anno potius in splendida quadam servitute, vel obsequiâ gloria, quam in libera atque ampla constitutum potestate, revera arbitrer, non videor mihi alia ratione certius Vobis & planius declaraturus, quam si hac hora Vobis arbitris, edisseram, quid de omni Imperio, ejusque jure & natura, quod quidem

p. 10. a li

a libero & sui arbitrii populo in Magistratum, Principem, aut Regem simpliciter collatum est, ego sentiam; seu si probare vobis annitar, quæ mea est opinio, arcesendum primitus talis Imperii jus, (nam aliud alio majus nunc esse ex pactis inter populum & Principem initis, non ignoro) unice ex natura Mandati: Neque abjectum re ipsa omnem populum ex Imperii ipsius natura infra unius hominis aut paucorum adeo libidinem, qui trahant agantque publicam rem pro lubitu ut suam; qui titulo Imperii, tanquam jure quodam, non Magistratum aut Regnum, sed Dominationem ac tyrannidem exerceant: Quibus populus contra nihil juris opponere habeat, nisi abjectissimæ servitutis & obedientiæ, quæ omnia etiam iniquissima æquo animo excipere & pati debeat. Quod quid est aliud, quam libertatem populorum radicitus extirpare, & omnem Remp. immo omne genus humanum paucorum hominum affectibus, eorumque inconsultis plerumque desideriis usu & mancipio ad-

dicere? Hoc velint probatum Hobbesii, & magno mercentur Pelopidæ, quorum utinam nec nomen, nec facta amplius inter Christianos audirentur.

Ego vero, quum ab illa semper alienissimus fuerim sententia, & pene jam a puero in contraria omnia abierim, existimavi non posse me ea vobis oportu-
p. 12.
 nore tempore & loco exponere, quam hocce, in quo me istis nostri imperii insignibus, specie quam re ipsa augustioribus, ornari modo vidistis. Non diffitebor tamen, etiam hunc mihi fuisse stimulum vobiscum de isthoc argumento nunc potissimum agendi, quod ipso hoc anno per causam excussæ a Britannis nuper admodum dominationis regiæ, contra jus & fas humanitatis, in eos exercitæ, quæstio ista multum caluit magnis disceptantium studiis agitata. Eam ergo dum & Ego, sed meo prorsus more ac modo, sine cujusquam diversum forte vel contrarium sentientis injuria aut contumelia apud Vos, Clarissimi atque Ornatissimi. Aud. disputando exsequor,

p. 13. quor, rogatos vos majorem in modum volo, ut interea temporis æquo adesse animo, & faciles mihi ac commodas paulisper gratificari aures ne gravemini, etiam si forte nihil audituri sitis, nisi quod dictum sit jam pridem. Quid enim reliqui nobis factum a tot diversissimorum in Rep. sensuum Scrip- toribus, qui omnes hujus materiæ partes perreptaverunt, omnia exhausserunt jamdudum loca? Sed tamen, quum identidem contraria opinio per eos, qui Regum & Principum assentantur Majestati, voce ac stylo inculcetur gnavigator, & ita sensim quasi invalescat, expedit enimvero & conducibile est publico, etiam hanc nostram, Libertati & Legibus amicam, sæpius itidem veluti ex situ & tenebris protrahi, vindicarique ab oblivione, ne, si repetatur nunquam, penitus tandem, tanquam obsoleta jam prorsus, & obliterata, quæque alteri suum ultro locum cesserit, ex animis hominum deleatur.

p. 14.

Dabitur ergo veniam, ut spero, si jam a principio quaedam minime vobis ig-

nota præfari aggrediar. Cui enim ignotum esse queat, homines æquali prorsus jure & fortuna primum natos, fuisse cunctos, ut ejusdem generis, ita ejusdem conditionis & Libertatis: sicuti omnes per unum Deum una ex terra suam duxerant originem, unoque ex cælo spiritum pariter hauriebant, sic omnibus idem fuisse jus in omnia a Deo producta, quæ quidem inter ipsos adhuc erant nullius: nullum vero in alios suæ naturæ & fortunæ undiquaque consortes? Ceteroquin enim extincta statim fuisset illa maxime naturalis singulorum inter se æqualitas, quæ nesciebat discrimen Dominorum Servorumque, Opulentorum ac Pauperum, Nobilium aut Novorum ho-

p. 15.

minum. Neque porro ignotum est vel negatum a quocumque mortalium: Naturam hujus Universi, seu ejus Auctorem Deum, distinxisse genus Humanum a reliquis Animalibus sola Ratione, atque idcirco in ea potissimum quærendam esse statuendamque hominis Naturam, & Jus inde natum. Habet enim corpus ceteroquin iisdem neces-

F

sita-

42
 sitatibus obnoxium, quibus illud Animantium. Habet partem illam animæ, quæ omnia ex corpore trahit, ac desiderijs ex eo ortis afficitur, sibi cum Brutis communem. Sed habet præ iis solus Animæ aliud quid immenso modo præstabilius, particulam illam seu imaginem Divinæ Auræ, quæ non incassum profecto aut vanæ distinctionis ergo est ei data, sed ut doceat etiam reluctantem, quid rectum, quid pravum sit, quid Deo tribuere, quid hominibus debet. Quam opprimere quidem, sed exuere nunquam aut abjicere penitus potest, quo minus, quando etiam deteriora sequitur, meliora tamen videat, ac ingratijs suis probet.

p.16.

Quum itaque extra omne dubium non modo pari jure ac fortuna nati sint, quantum est humani generis, sed & pariter tali sint ratione omnes omnino præditi, quis mirari satis queat illum ab Anglia Philosophum, qui & extra Civitatem, & in ea, liberos homines ut in Regum suorum servitutem dedat, ad belluas semper detrudit, &

quod omnem pene fidem superat, utramque istius sententiæ partem specioso *Juris* nomine velare non erubescit? Etenim dum fingit, singulis hominibus, antequam coierint in Civitates, seque Imperio submiserint, esse ab natura jus in omnia, etiam ab alijs jam occupata, neque agnoscit illo in statu *Meum & Tuum*, ex eo deinceps conficere laborat, licere igitur quasi naturæ instinctu, & jure ex ea ipsa orto, unicuique facere quæcunque & in quoscunque libeat, atque adeo vivere ab natura omnes in perpetuo adversus se invicem bello, & metu mutuo, summumque inter homines jus esse illius, qui viribus corporis præ alijs valeat aut præstet. Hoc ille *Jus*, hoc *Statum Naturæ* vocitat. Hoc nomine prætexit non Culpam, sed Scelus & Flagitium. At vero, ubi jam odio istius belli, sui que conservandi studio, societatem contraxerint, inierintque convictum, eo ipso tradit, illos e vestigio, quoniam talis Societas consistere non possit sine imperio, veluti renunciaffe suis in rebus, certe

p.17.

p. 18. certe sua in Rep. non tantum Juri & Libertati, quam a natura habebant, sed & Voluntati suæ ac Judicio. A deo enim non licere cuiquam, non modo nihil facere aut velle secus, quam is, qui Imperium habeat, velit, ut ne quidem liceat, non dicam singulis, sed neque omni populo, judicare, utrum voluntas Regis, vel quicumque in imperio est constitutus, ad sui conservationem, an contra tendat, rectene an perfide & scelestè respectu suorum Civium se habeat: certe ei, quanquam sceleris rebus ipsis & factis jam manifestæ, resistere neque jus neque fas sit; sed ut, tanquam bruta vere animantia & judicio ac ratione omni prorsus destituta, quoquo versus se ex lubricine imperantis ferri & agi, æquo an iniquo animo, pati debeant omnes. Valeant sane, qui ita sentiunt, ita docent, dummodo nos ab ejus doctrinæ contagio absimus quam longissime. Ego enim vero nihil in Naturæ statu homini magis proprium reperire possum, quam ut primum quidem se conservare studeat,

p. 19

quanta potest cura ac diligentia; deinde vero, ut alios quoque ejusdem secum generis & naturæ participes, tanquam Cognatos sibi & Consanguineos, amore ac benevolentia prosequatur, eorumque convictum & consuetudinem desideret. Nihil autem ex his elici potest vel debet, quod alterutri sit adversum. Nihil, ex illo primo suæ salutis studio, juris consequitur homo in hominem, nisi ut liceat, vim, si liqueat parari, vi prævenire; si jam inferatur, repellere; si periculum sit justum, ne alia iterum occasione repetatur, etiam punire. Ceteroqui tantum abest, ut naturale sit hominibus inter se bellum, aut ut ex vero Naturæ motu oriatur mutuus ille homini ab homine metus, atque ita ex eodem fonte Jus aliquod nocendi etiam nullodum maleficio cognitis: ut e contrario nihil magis aversetur & horreat prima & intima ingenii humani indoles, quam solitudinem, nihil magis amet & expetat, quam conjunctionem cum aliis & familiaritatem. Quin immo certus sum, antiquissimis temporibus

p. 20.

poribus nullo plane metu fuisse captum, qui alium sibi ignotum videret, nisi si vel ipse malo Genio natus, suæ sibi malæ mentis malique animi fuerit conscius, atque ita alios ex suo æstimavit ingenio: vel experimentis ipsis & usu vitæ jam didicerit, aut fando etiam acceperit, metuendum esse ab iis, quorum animum quis & indolem nondum satis habeat exploratam. Nec enim inficias iri potest, fuisse, uti postea quamplurimos, qui p. 21. ipsas Civitatum Leges præsentis & gravi pœna sancitas violare tamen sunt ausi, sic & tunc minime paucos, qui Legibus Naturæ & Rationis non auscultantes, contra jus ex iis natum, involarint in ea, quæ ab aliis vel jam occupata erant, vel sua sibi fedulitate & studio comparata: Immo qui neque occidere alios dubitaverint hoc solum nomine, quod possiderent sua vel fortuna vel industria, quæ ipsi expetebant. Neutiquam tamen ex eo conficitur, proficisci proxime ex hominis natura mutuam aliquem metum & intestinum veluti bellum, nedum ut istius belli

odium fuerit unica Societatum Civilium causa. Nam unde, quæso, etiam ipsum hoc odium, nisi ab natura longe aliud quid, quam belli studium, conjunctionem scilicet & corporum & animum, benevolentiamque mutuam, hominibus etiam atque etiam suggerente. Certe p. 22. humanas illas Societates conciliavit haud dubie primum naturalis inter se amor & fides eorum, qui jam aliquandiu iisdem in locis alter alterius sine noxa vitam egerant, &, quod inde exstitit, amicitia & emolumentum vel commodum in mutuis operibus & contractibus simplicissimis sibi desiderium. Arctius deinde eas astrinxit commune periculum ab incursionibus alienigenarum, qui undique accurrentes suis jam in agris perfultarent impune, nisi conjunctis a se viribus talis latrocinii feritas vel excluderetur vel depelleretur. Hoc demum modo, hac ratione & consilio, ceptum est tandem aliquid publicæ rei & curæ formari; Hanc originem habuerunt, hæc initia, hæc causas antiquissimæ pleræque Civitates, quæ pro-

P. 23. proinde primis temporibus, præsertim quum & quandiu essent Civium vel Sociorum numero exiguæ, steterunt maximam partem sola mutuæ operæ & auxilii fide subnixæ.

Sed tamen desiderabatur brevi in iis administratio quædam publicæ jam rei, litigiorumque, quæ inter ipsos subinde existebant socios, æqua disceptatio. Eam vero in rem haud dubie conveniunt primum omnes pariter, sicuti & ad bellum exhibant itidem omnes: atque ita consuluerunt in commune, suæque simul auctoritate & veluti arbitrio exortas fortiter rixas composuerunt. At vero ubi illud jam difficilius evaserat, cum propter multitudinem sociorum, tum etiam, quod per hanc ipsam causam indies magis magisque frequentarentur lites, decurrerunt tandem ad illud, quod agrestibus istis, & vere adhuc rudibus, omniumque artium imperitis hominibus maxime obvium & in promptu erat: ut constituerent unum ex omni Societatis corpore, spectatæ fortitudinis, compertæ sapientiæ, fidei-

que ac moderationis speratæ virum, cui potissimum rem publicam committerent, inque ea has maxime demandarent partes; Curaret sacra Deorum: præiret sibi in hostes: controversias civium sua sententia ex æquo & bono decideret: denique de omni majoris momenti negotio consuleret populum, & quicquid ab eo jussum foret, bona fide exsequeretur. Luculentam ita, & magnæ profecto jam dignationis sustinebat ille in Rep. personam, vulgoque *Rex* appellabatur; sed tamen, rem ipsam si spectes, nihil erat aliud, quam veluti alienorum, vel saltem communium sibi cum aliis negotiorum Procurator & Administer: neque alio jure in Judiciis, quam p. 25. quo est Arbitrarius utrimque consilio communi sumptus: in Bello, quo est Dux copiarum, quæ ex fœderatis populis adversus unum eundemque hostem bellantibus constant: in reliqua Rep. quo est Præses Senatus aut Consilii, summam rerum gubernantis: denique in omnibus, quo est, qui Sociorum mandatu communem sibi cum

p. 28 ta ipsis potestate exuere possunt, salva sibi Republica, salva quoque Societate, etiam si nullum adeo infinitum imperium suis domi Magistratibus, aut belli Imperatoribus, vel etiam integro totius foederatae jam gentis Senatus concedant: sic idem sua in Civitate facere olim potuit omnis populus, quippe quum utriusque Societatis revera sit eadem plane ratio, nisi quod haec singulorum sit Hominum, illa Urbium vel Populorum. Manifestum ergo ex iis, quae fuerint incunabula, quae origo, quod primum & antiquissimum jus summi illius Imperii, quod *Regium* appellatur, cujusque ex natura Regibus hodie tribuitur immensum illud & iniquissimum vere jus, res Civium suorum impune rapiendi, consumendi, aut servis vel Adulatoribus donandi, immo ipsa, si velint, liberorum hominum corpora in suum privatim servitium

p. 29. trahendi. Qualem sive licentiam, sive jus, vel disertis verbis, vel tacita cogitatione, cuiquam in se dedisse priscos illos homines, adeo aequali in libertate na-

tos, si quis in animum inducere posset, is enimvero Anticyras foret ablegandus.

Quidni? inquirunt: quum utique Israelitae jugum istius Juris, licet sibi jam praedicti & denunciati a Samuele, vel sic tamen ultro subierint, & quidem ad exemplum aliarum gentium, quae idcirco idem illud isto jam tempore videntur recepisse. Nihil minus, inquam Ego. Quin immo, praeterquam quod alia erat ratio Israelitarum, Veteris jam Populi, alia priscorum hominum, qui tantum quod in unam convenerant societatem; postularunt illi Regem, non, ut se ei in servitutem addicerent, sed ut is sibi duo haec, quemadmodum alii aliis Gentibus, praestaret; exerceret judicia, & bellum adversus hostes curaret instrueretque. *Rex*, ajunt; *praerit nobis, ut eadem simus conditione, qua aliae gentes: Ut Rex noster nos judicet, Et nos ducens ipse in hostem bella nostra gerat.* Auditivine haec diserte satis, quae in & a Rege, suo desideraverint munia, quam potestatem & curam illi detulerint, quod jus ei dederint? Et profecto tan-

p. 30.

tantum abest, ut insuper violentiæ ac libidini cujuscunque, seu Regis, seu Judicis, se subjectos degeneri animo voluerint, ut hæc potius causa fuerit & occasio unica petendi Regem, quod ægerri-me ferebant, filios Samuelis, qui Patris sui in judicando vices exceperant, a publico & recto tramite, quem Egrius ille Senex iis præiverat, deflexisse, dum muneribus capti, jus ac judicia per gratiam & sordes adulterabant.

¶.31. Qui ergo tantillis de causis, si cum memoratis istic Regiæ Dominationis exemplis comparentur, removerunt, quos jam receperant Judices ac Magistratus perpetuos, & quidem Viri de se optime meriti, summoque jure omni populo venerabilis, filios, an cuiquam in mentem venire potest, illos ipsos homines, exuta adeo omni libertate, volentes prudentesque, infinito isti ac immodico Regiæ potestatis Juri ad scelera omnia & flagitia impune perpetranda, rapinasque & gravissimas exactiones sine fine modoque exercendas, se permisisse, immo se ac liberos suos mancipavisse sua sponte

in irrevocabilem simul & durissimam unius hominis servitutem, jure quodam sanctitam? Hocine annon vere esset, quod vulgo dicitur, Fumum ut vites lubenter & consulto ruere in Ignem? quod in gentem non omni ratione defectam, aut suæ p 32. mentis compotem, qui cadere queat, nullus video. Quin acceperunt illi verba Samuelis, non, tanquam verum aliquod jus Regum in populos, qui se eorum fidei & curæ tradidissent, exponentia, sed ut augurantia potius & ominantia sibi ex eo, quod aliis jam Gentibus accidere soleret, quid & ipsis aliquando ex Regiæ potestatis abusu evenire posset, quibusque adeo periculis se, Regem flagitando, implicitum irent. Credebant autem hanc ejus veluti obnunciationem plus ex paterno in filios affectu, quam ex vero trahere: eorum magis causæ illum in hoc negotio fervire, quam populi fortunis. Melius opinabantur de futuris sibi Regibus, rejicientes tamen haud dubie suis cogitationibus jam tunc & illos, si in immodicam ejusmodi

p. 33. modi licentiam præcipites ruerent. Certe quam non acceperint aut agnoverint tale Regium in se Jus, declaraverunt satis superque primis adhuc constituti apud se Regni temporibus, quando Roboamum, clarissimorum Regum, Salomonis filium, Davidis nepotem, quia justis eorum desideriis obsequi recusabat, destituerunt, immo in Roboamo ipsum quodammodo Davidem Regno Regiaque in illum & ejus familiam collata dignitate abdicaverunt. Quid enim, quum pariter longe maxima totius populi pars renunciaret Roboamo, *nihil sibi amplius fore negotii cum Davide Jessæi Filio*, quid, inquam, hoc erat aliud, quam quod ipsius Davidis Regnum in ejus nepote aboleverint?

p. 34. Neque vero est, quod reliquas heic gentes mihi quis ingerat, & apud quas illa Regiæ violentiæ exempla a Samuele Israelitis exposita, impune, & quasi suo jure, edita fuerint. Nam Samuel certe aut Israelitæ non potuerunt alias istic respicere, quam quæ erant Orientis, & quidem illorum jam tempo-

rum in Oriente, Regione, quæ omnium prima, & deinceps ad hoc usque seculum præ aliis servire suis Regibus est sueta, adeo ut illa potissimum & olim & nunc præcipua quidam patientissimæ servitutis atque obedientiæ gloria Regio nomini commendare se queat. Taceo, quod plerorumque istic Populorum Regnorumque initia nobis sint prorsus ignota; ut adeo quid juris Reges eorum ex populi institutis habuerint, & ab ipsis rerum initiis; Quid postea quasi usu ceperint, vel dolo aut etiam vi quadam sibi vindicaverint, utique definire nequeamus. Apud Medos certe, præcipuos & antiquissimos totius Orientis, si ab Assyriis & Babyloniis discesserimus, constituti sunt olim Reges *bene morati*, testibus Herodoto ac Cicerone, & quidem *justitiæ fruendæ*, nequam juris istius, quod Regibus impune in se grassari, & omnem justitiam pervertere permittat, condendi *causa*. Neque secus se rem apud alios istic populos primis quidem temporibus habuisse, magna profecto verisimi-

fimilitudine colligitur ex eo, quod Regiæ Dignitatis appellatio apud illos, quorum lingua ad nostram usque memoriam est propagata, minime infinitam aliquam omnia pro arbitrio agendi potestatem, sed potius Populum aut Senatum semper *consulendi*, pariterque cum eo de publica re deliberandi officium notaverit, ipsisque Regibus veluti inculcaverit, p 36. ne temere animos supra Populum efferrent, ejusve rationes, quibus maxime, immo unice consulere debebant, suis posthaberent.

Verum missis Orientalibus, pervestigemus potius Europæos, inque iis cultissimos omnium, & quorum originem ac natales habemus præ ceteris compertos. Et sane æquius est nihil, quam ut ipsi sint populi nostræ controversæ Judices atque Arbitri, habeanturque certissimi, sicuti revera sunt, istius juris, quod ab iis ipsis est profectum, Interpretes. Quamvis enim Imperia & Magistratus sint vere a Deo, sed non aliter, quam omnia humana; nihilo tamen minus ipsum illud jus in popu-

los ac homines liberos est proxime ex *Humanis constitutionibus* ortum, vel ipso id nos docente Petro, docente etiam rerum natura. Quoniam ergo primi Reges a populis suis instituti, non p 37. potuerunt quicquam juris habere ultra, quam illi in eos voluerunt conferre: quoniam, etiam in cujusque populi, qui quidem erat liber & suæ spontis, potestate fuit, quousque in Imperio aut Rege sibi constituendo a Naturali Libertate recedere vellet, undenam tandem certius rectiusque, quam ex Historiis & factis ipsis populorum definire atque affirmare poterimus, quid sibi juris ac potestatis vere servarint, quid Regibus suis detulerint, quando iis publicæ suæ rei administrationem simpliciter & sine conditionibus ac Legibus, quæ primis temporibus nullæ, mandaverunt?

Primum omnium, si in res gestas Græcorum, gentis inter Europæas vi & cultura ingenii facile principis, inquiramus, docebit nos ipse Aristoteles, antiquissimis tem.^{Lib.} poribus illos Heroas simul & ^{III.} Politic. Reges, non immodicam po-^{cap. 10.} testa- p 38.

testatem, sed triplicem omnino sustinuisse curam: nempe, ut Sacra Diis publice facerent, bella pro populo gererent, & judicia æquabili jure exercerent; immo quibusdam ex illis nihil aliud tandem relictum a suis Civibus, quam ut solam rei bellicæ præfecturam haberent. Succenturiatus sit illi Dionys.

Lib. V. Antiq. Rom. cap. ult. Halic. qui in principio, ait, apud Græcos, & deinceps in longum usque tempus, Civitates omnes administratas a Regibus, sed ita, ut Regnum Lacedæmoniorum: quod certe Legibus non fuisse solutum, sed populo atque Ephoris obnoxium, adeo ut Reges in carcerem rapi, damnari & supplicio affici potuerint, in confesso est inter Eruditos. Cum vero inciperent nonnulli, ut addit, pleraque ex sua libidine agere, populi id ægre ferentes, p. 39. Regna & eam reip. administrationem sustulerunt. An vero credibile est, Auditores, hisce populis unquam in mentem venisse istius Regii juris, de quo nunc ambigimus? Quin & in Vrbe Atheniensi, quam veluti templum habuerunt non literæ modo ac facundia, sed etiam ille civilis

disciplinæ ordo, quo loco tamen aut jure fuerint Reges, testabitur Rex ipse Theseus, professus ultro apud Euripidem, liberam esse suam civitatem, quippe quæ non plane regatur ab uno Viro, sed in qua populus regnet. Poetæ hæc sunt, fateor, sed tamen non accipienda, ut poetica nimis, exitus probavit, siquidem Athenienses postea hunc ipsum Thesea, Regem suum, Vrbe summoerunt, seque in insulam Scyron, tanquam in portum quandam exsili, coegerunt recipere. Quumque deinceps filium ipsius & familiam ad regnum tamen revocassent, mox nepotem ejus Thymæten, quoniam pro patria in singulare certamen descendere cum Xantho Bœotorum Rege detrectabat, suum denuo locum cedere jusserunt Melantheo, qui duellum illud feliciter depugnavit. Quidni & Argivos heic memorem, Regnum omnium, de quibus constat, in Græcia antiquissimum? Certe enim neque hi ullo se Regio jure impediri censuerunt, quo minus Regem Sthenelum, Inachidarum ultimum, extra omnem seditionem, re

sedulo deliberata, regno spoliarent, ut eo ornarent Danaum, qui se, quum siti infestarentur, habitantes quippe in regione siticulosa, demeruerat ostendendis aquarum fontibus.

Sed quid ego in Græcia tam diutinas ago moras? quum idem animorum sensus in plerisque aliis gentibus & nationibus undiquaque se prodat; Quum omnes populi Remp. primum ordinan-

tes, *jus semper*, ut ait Cicero, *quæsvverint æquabile: Idque si ab Vno, sed Justo & Bono Viro consequerantur, eo fuerint contenti: Quum vero id minus contingeret, suo jure usi, eum Vnum Virum, seu Regem, potestate ipsi mandata abdicare se adegerint, & vel suffecerint ei alium, vel omnem istam Reip. formam prorsus immutarint. Certum profecto documentum, quam non existimaverint, se, dato Regibus simpliciter imperio, summum in Rep. amisisse jus, inque Reges illos transtulisse. Et*

Lib. I. quid amisissent, qui auctoritate magis regebantur, quam imperio, ut diserte de Euanthro testatur Livius? Nec ab-

horret, quod de nostris majoribus Tacitus, tractari apud eos in Conciliis potissimam *De Reip. partem, inque iis Reges audiri magis auctoritate suadendi, quam jubendi potestate.* Appellent sane, qui velint, tales nomine tantum *Reges*, dummodo liqueat manifestum plane in modum, antiquissimos plerosque, immo haud dubie omnes, qui primum *Reges* appellati, non alio fuisse jure: atque adeo jus illud, quo hodie Principes supra Leges ipsumque populum extolluntur, necessario aliud quid esse, quam proprie *Regium*, si quidem *Regia* isthæc appellatio, quando exorta est, nihil tale fuit complexa, ut populus, si simpliciter Regem sibi præfecisset, eo ipso detulisse illi censendus esset legibus solutum & obnoxium nemini imperium, quod maxime hujus est loci ac disputationis.

Sed tamen ait Justinus, *Lib. I. Principio rerum arbitria Regum pro Legibus fuisse: & ipse Romanulus primus Romanorum Rex ex sententia Taciti iis ut libitum ipsi, imperitavit.* Præstabant sane præcis illis tem-

temporibus Regum arbitria in judiciis & litibus idem, quod postea Leges, quæ nullæ tunc erant; nam neque populus, ut ibidem affirmat Justinus, *ullis Legibus tenebatur*. Leges inventæ sunt tum demum, quum vitia ingenii humani jam essent usu cognita. Quin immo præcipuæ earum ex delictis sunt natæ, & idcirco in corruptissima quaque Rep. quamplurimæ, at rudibus adhuc hominum animis simplices fuerunt & paucissimæ, immo nullæ, ut dixi, sub primis Regibus, quibus proinde feruntur passim Leges veluti successisse. Quum igitur Reges illi jus dicerent, prout ipsi jus ac leges naturæ interpretarentur ista animi facultate, quæ ab natura est hominibus insita discernendi æquum ab iniquo, sane quam tunc *regum*

P. 44. *Judicia & arbitria pro Legibus erant*, hoc est, Reges erant Arbitri in litibus & causis nulla Lege definitis: sententiæ eorum ex æquo & bono latæ idem tunc præstabant officium, quod postea Leges de jure privato constitutæ. Eadem porro ratione *imperitasse* dicitur & Romulus Ro-

manis, ut libitum. Nempe haud fecus ac Judez, qui nullis Legibus in casus singulos est astrictus, controversias dirimit, ut ipsi æquum & bonum videtur, licet illud sæpe sit iniquissimum. Agitur enim apud Tacitum ex professo de Legibus, quas Romanis ante Servium nullas ait fuisse, sed tunc demum sancitas, *quibus etiam ipsi Reges obtemperarent*; Tantum abest, ut fuerint illi apud Romanos legibus soluti, aut omnia, ut libitum ipsis, agere potuerint. Quid, quod Sallustius disertissime *imperium Romæ fuisse legitimum*, P. 45. *nomen imperii Regium dicat*? R. *Ca-sil. cap. 6.* Scilicet quo juris vinculo Reges istic subjecti erant Legibus, postquam jussit eas populus, eodem etiam ante Leges auscultare populo huic debebant, quippe qui jam ab initio in Rep. præcipuas sibi partes vindicaverat sumseratque per se gerendas, curandasque. Quo enim certiori argumento declarari potest, penes populum Romanæ Urbis summam fuisse totius Reip. potestatem, quam quod sibi habuit ac servavit jus pacis & belli; quod suos ipse

ipse designavit Reges & Magistratus; quod nihil ista in Civitate vim Legis obtinuit, nisi quod jussum a populo; quod denique ad eum etiam provocatio ab Regum Tribunali capitalibus in causis fuit facta, ut docuit teste Seneca Cicero in libris de Republica.

Epist.

CVIII.

p.46.

Fateor equidem durius posita & adductius regnatum plerisque in gentibus, etiam in Vrbe Roma, etiam a Romulo, sed factum id nullo, ut plurimum, jure, sola vi, & sæpe factione populari, qua pene omnium populorum libertas convulsa est, & prostrata jacet. Quin & quum exempla latius serperent, suoque contagio infecissent plerasque jam Civitates, largior ultro, plerisque tunc Regibus majorem quoque, quam priores habuerant, a Civibus suis, ex pacto cum iis inito, permissam fuisse potestatem, minime tamen infinitam illam impune quælibet faciendi licentiam, quæ nobis *Regii juris* specie ex Samuele obtruditur, quæque ab homine libero simul & non infano aliis in se concedi vix potest. Qua in re,

non mihi velim, sed Aristoteli, Regibus ceteroqui neutiquam inimico, credatis, affirmanti, *neminem liberorum* p.47.
hominum sponte sua subire aut Lib.
sustinere imperium vel Monar- IV.
chiam, quæ rationi reddendæ Polit.
non sit obnoxia, quæque Reip. cap.10.
administrationem non ad Civium,
sed ad suam unius utilitatem
& libidinem referat. Quod si
 illud verum est, ut est, unde ergo in liberis Civitatibus controversum illud Jus ad Reges pervenit? Non utique ab hominibus, qui sui erant juris, suæque spontis. Minime omnium ab illis, qui inter populos prudentia & ingenio maxime valebant, atque ipsam Civilis Sapientiæ doctrinam profitebantur. Hi enim si quando ab aliis in consilium adhiberentur de constituenda Reip. forma, quid iis suaserint, discamus sane ex Platone, Philosophorum omnium Principe, qui consultus a Syracusanis, quum Dionysium illi minorem expulissent, jubet eos p.48.
 ita componere Remp. Epist.
ut Civibus sit Libertas cum Regno:
Reges imperium habeant populo
subjectum: Leges vero domina-
tum obtineant supremum non
modo

modo in alios Cives, sed & in ipsos Reges, si quid & hi contra eas committerent. Utinam, utinam præstantissimam hanc Civitatis speciem Gentes cunctæ & instituisent, & potuisent servare! Utinam tales semper consiliarios & auctores rerum gerendarum haberent sequerenturque populi! Sed fatendum est, sæpe eos sua imprudentia lapsos, & popularitatis captos illecebris, ita summæ potestatis administrationem Regibus demandasse, ut non quidem suum & supremum jus in eos transtulerint, sed tamen illud deinceps adversus eorum violentiam non valuerint tueri.

Nihilo tamen minus si quando postea experimentis
 p 49. *ipsis comperirent, sua se spe, quam de iis conceperant, falsos, viderentque eos vi ac libidine grassari in quolibet, tum sane, quam non existimaverint hoc esse jus Regium, ut non liceret neque populo resistere eorum violentiæ, multis profecto & clarissimis, quotiescunque potuere, demonstraverunt documentis. Non dicam, quod Tyranni nomen, quo*

primum significabatur apud Græcos simpliciter quisque Rex aut Princeps, invisum adeo ac detestabile evaserit omnibus pene gentibus, ut proprie denotarit Regem, qui populi Libertatem, qui Leges, qui jura patriæ opprimeret, suamque potestatem in Cives violenter exerceret; quod ipsum hoc Regis vocabulum Romanis quoque eadem de causâ tanto in odio fuerit, ut invidiosissima cum acerbitate reprobraretur illis, qui præcipuam quandam in Senatu aut Foro obtine- p. 50. *rent auctoritatem, quasi & ipsi supra Leges se efferrent: immo ut prudentissimi ipsorum Cæsarum Regis appellationem tanquam maledictum aliquod aut opprobrium exhorruerint, seque Cæsares esse* *Sues.* *non Reges, ita se salutantibus* *Cæs.* *responderint. Illud vero haud* *cap. 79.* *possum, quin vobis iterum atque iterum inculcem, quod, quandoque Reges in eam præcipites irent sententiam, Licere sibi, quicquid liberet, & Impune quælibet facere, id demum esse Regium: atque adeo si jam calumniis & rapinis animum applicarent, vel simpliciter do-*

dominationem supra Leges exercerent, quod, inquam, populi tunc omnes, qui quidem non essent plane barbari aut stupidi, sine hæsitatione tales Principes, quotiescunque facultas ipsis esset, removerint, civitate exterminaverint, & sæpe etiam p. 51. mortem oppetere coegerint, facturi id haud dubie sæpius, si sæpius fuisset copia. Quin si maxime id vel non auderent ipsi, vel non possent, & si qui tamen suorum Civium privatim tam glorioso facinore patriam demereri & vindicare sustinuisent, imensis illos honoribus & laudibus in cælum usque semper extulerunt, longe alia mente præditi, quam qua nunc traditur, nefas esse non modo singulis, sed etiam omni populo, Reges suæ libidinis potiore, quam iusti & æqui, rationem ducentes in ordinem cogere. Fatigarem haud dubie vestram, Auditores, patientiam, si oratione mea exsequi tentarem, quæ in hanc partem de communi civitatum gentium consensu cum ex aliis, tum inprimis ex Cicerone, immo ipso Sozomeno, Chri-

stianarum rerum Scriptore antiquo, commemorari possent, ut *omne illud pestiferum* p. 52. *atque impium genus tyrannorum*, hoc est, Regum, qui præter voluntatem populi supra Leges ascendunt, *ex hominum communitate exturbandum* censuerint, ut *Græci etiam Deorum honores tribuerint* *illis, qui tyrannos*, licet a populis vel deserto vel tacito consensu receptos, *necaverant*, immo ut eos non *Græci modo, sed & omnes homines ad Sozomeni usque ætatem palam laudare* fuerint soliti.

Sed malo his præteritis devertere vobiscum ad Sacrum nobis Codicem. Video enim passim istic populum Israeliticum ipso belli & victoriæ jure oppressum, arma tamen, quum durius haberetur, adversus Victores, & Dominos, & suos jam ab longo tempore Reges, fidenti animo, Deoque bene juvante, cepisse, jugumque sibi impositum exuisse. Video istic privatum hominem a Deo excitari ad Eglonem Moabitarum quidem, sed decem atque octo annos etiam Israelitarum, Regem in Aula ipsius obtruncandum

dum, quum ille graviori, quam fas erat, servitute hosce premeret. Non refero tamen hæc, Auditores, ut ea in exemplum, quod imitari quibuslibet liceat, proponam, aut ut temere armem & veluti telis instruam Civium manus adversus suos Reges vel Principes, sed ut ostendam solummodo, neque Deum, neque homines sanxisse jus illud Regium, quo, si ipsis libeat fas humanitatis negligere, atque omnes perverli animi affectus laxis veluti habenis effundere in populum, huic contra neutiquam liceat adversus illos, tali modo in se grassantes, se suosque liberos & uxores, suas possessiones & opes, suam sibi libertatem ac jus ab Natura datum asserere, atque illatam sibi vim vi repellere, vel saltem Regibus, ut res suas sibi habeant, renunciare.

p. 54.

1. Sam. cap. 8.

Sed quid, si ab ipso tamen Deo diserte satis hocce jus Regibus communiter tributum vel concessum in libro Samuelis reperiatur? Enimvero non ignarus sum, quam raro homines vera rerum vocabula adhibeant, immo

quam sæpe ea etiam penitus amittant. At Deum quoque ejusque oracula in hæc partes advocatum iri, nullus sane credideram. Quid enim? Sanctissimus ille Deus, ille, qui ab omni vitiorum labe est omni modo purissimus, qui abhorret planissime & detestatur, quicquid ea in rebus humanis existit infectum, ille, ille ergo nefas appellaret fas, pravum diceret rectum, injuriam ab homine homini fæderato, immo hominum multitudini, quæ se unius curæ commiserat, factam, specioso Juris elogio ornaret? Ille istic tale Jus Regibus daret, qui longe aliud iis Mosaica in lege præscriperat, qui præceperat iis, ne sibi præter modum præterque æquum auferent feminas, equos, aurum argentumve, neve sefferent supra fratres, seu consanguineos, hoc est, supra Cives suos: immo qui per Mosen, si qua fides Josepho, monuerat disertissime populum, ut obviam Regibus irent conatibus, si id ab eo ageretur, ut evaderet potentior, quam ipsis expediret? Ne igitur, ne inducamus

p. 55. Denton. cap. 17.

Antiq. Jud. 1. 17. cap. 8.

H

mus

mus quæso tam alienam ab absolutissima Divini Numinis integritate nostrum in animum opinionem: quin existimemus potius, quod res est, fuisse hoc *Jus Regum*, quale illud filiorum Eli, immo filiorum Belialis, qui sacrificia Israelitarum non Deo, sed sibi, impio plane ausu, profecabant, quum etiam inter Gentes religiosissime cap. 56. veretur, ne quis gustaret quicquam ex hostiis, ante-
 1. Sam. quam earum proficiæ Diis
 2. 5. 13. essent oblatæ. Hocce tamen factum eodem profus vocabulo a Samuele insignitur, quo illa Regum facinora, licet paulo post diserte item, §. 17. ut erat revera, *peccatum valde magnum* appelletur. Quid ergo aliud id fuit, quam Consuetudo, cum filiorum Eli, tum Regum; orta pessimis ab exemplis impune editis, atque ita veluti usu jam receptis, tacitoque approbatis consensu, quæ sane apud improbos *Juris* vicem abunde sustinent, quoniam, ut ait Tragicus, exemplo qui peccat, minus est nocens? Neque vero aliena est hæc interpretatio a cetero apud Hebræos istius vocabuli usu,

quippe apud quos etiam quamcunque vitæ secum vel inter alios agendæ rationem, quam sibi quisque sumit & proponit suo ex judicio, licet sæpe pessimam, notare certum est. Quid, quod & P 57. apud Latinos *Jus sceleri* quo-
 Lucan. lib. 1.
 que datum canat Poeta? Im-
 vers. 2.
 mo vero, ut simile profus & exemplum & locutionem adferam, notabile omnino arbitror, quod Liuius, quum narrasset, L. Postumium Consulem, primum contra mores Romanorum, sociorumque jus, imperasse Prænestinis sumptus, quibus se exciperent, monet & observat, *silentium nimis aut mose-
 Lib. stum aut timidum Prænestino-
 XLII. rum, JUS, veluti probato ex-
 cap. 1. emplo, fecisse Magistratibus graviorum indies talis generis imperiorum.* Pari enim modo & Reges, qui facinora isthæc; quæ Israelitis a Samuele denunciuntur, impune designaverunt primi, dederunt successoribus quoddam quasi *Jus* similium flagitiorum, exemplis suis jam veluti receptum & probatum, dum populus contra ea nihil, nisi timido plane ac de-
 p. 58. generi silentio, tacitave indigna-

dignatione, mussabat. Illud autem Jus quid erat re ipsa aliud, quam consuetudo, nulla lege, nullo vero jure, sed sola hinc patientia, illinc usu, firmata & quasi licita?

At vero, opponunt, nisi revera Jus tale sit, sive Regium, sive summi saltem Imperii, quicumque tandem id teneat, non potest ulla consistere Civitas: quin immo exerceret illud extra controversiam Democratico in statu Major pars in Minorem. Jam vero, quicquid Juris illa istic obtinet, idem plane habent Reges in populum, quando is simpliciter imperium illis dedit, nullamque simul iniit aut præsstituit rationem administrandæ per se quoque Reip. summæque potestatis aliqua ejus in parte exercendæ. Hæc illa sunt, in quibus se jactant, ac sibi mirifice plaudunt, tanquam p. 59. egregie prorsus locuti, qui Regi Juris causam tuentur.

Ego vero, qui meus est stupor, primum nullus video, cur non optime constituta sibi sit Civitas, & quæ unice in omni Civitate spectanda erat, salus populi, si Reges semper cogitarent &

crederent, sibi quidem permissam totius Reip. procuracionem, sed tamen summam ejus potestatem hæere usquequaque in toto populi corpore: si persuasi sint & certi, jus sibi quidem esse, quando æqua, immo quando non iniqua plane, eaque sæpius, imperant, cogere singulos in obsequii & obedientiæ officium: verum si regnandi gratia nihil habeant pensi, quo minus jus violent, divina humanaque omnia misceant; vix ullis in rebus pietatem & fas colant, posse se tunc a populo ad reddendam rerum gestarum rationem adigi, & exigi re p. 60. gno tam male ac perfide a se administrato. Spectemus obsecro fortunam Romanorum, immo cunctarum pene gentium. Non dicam felicissimam fuisse Civitatis Romanæ faciem, quando Jus summum haud dubia ratione erat penes populum, licet ejus longe plurimis in rebus exercitium & administratio penes Senatam esset & Consules. Illud rogo, annon infinitis modis meliori etiam loco fuerint fortunæ Civium, salva simul & illibata vi imperii,

perii, sub Augusto & primis Principibus, qui jus illud populi agnoverunt partim, partim metuerunt, quam sub quibus nulla tandem ejus habita est ratio? Quis & Græciæ olim, inque ea Urbis Spartanæ, fuit vigor ingenii, fuit fortuna & gloria, quando seu Reges seu Magistratus comiter verebantur majestatem populi? At postquam ea jugo infiniti
 p. 61. istius imperii collum subdere est coacta, non gloria tantum ac fortuna, sed & ingenium & animus ipse ita in Græcis extingui paulatim coepit, ut hodie nulla Græciæ vestigia in Græcorum præcordiis reperias.

Deinde vero, neque juris iniqui quoquam, mea ex sententia, Major pars Civitatis in Minorem habet, aut exercere ulla specie vel colore potest. Coierunt enim omnes in eandem societatem æquo prorsus jure ac fœdere, eoque potissimum animo, ut salutem suam, ac libertatem, rerumque suarum securam possessionem tanto certius tueri valerent. Constituerunt etiam receperuntque certam curandæ Socie-

tatis istius publicæque jam rei rationem, ut inter se jure ac justitia fruerentur. Quoniam vero neutiquam expedit hominibus, ut temere rursus aboleant mutentue ini-
 p. 62. tam jam Societatem, eique etiam administrandæ proprium est & veluti naturale, ut in plerisque saltem rebus id, quod complurium suffragio est decretum, jussu ratumque habeatur, idcirco, quicquid Major pars, malæ fidei non comperta, ad societatis istius rationes vel specie quadam accommodatum seiverit ac sanxerit, id servandum est haud dubie Minori, licet ipsi aliter in Concilio fuerit visum. Quin immo ferenda sunt etiam minora quævis incommoda, ac veluti pensanda maximis, quæ in singulos ex societate ipsa redundant, bonis. Sed & subire ea, utcumque invitos, quodammodo tamen sua sponte, existimandum est, qui eadem Civitate, quæ istiusmodi quid decrevit, uti perseverant, quum utique relinquere eam potuissent. Verum tamen si Major illa
 p. 63. Civitatis pars tale, seu summi Imperii, seu Regium, Jus,

Jus, quod ex Samuele nobis obruditur, sibi vindicare vellet in Minorem, si filios hujus partis abduceret invitis parentibus ad faciendum sibi opus rusticum, si filias ad parandos sibi cibos, instruendamque mensam, si vineas ejus invaderet & agros, si decimam gregis & armenti, decimam omnium proventuum sibi fumeret, tum vero Insanam ego & servitute dirissima dignam haud dubius pronunciaverim Minorem illam, quæ, si modo possit, non resisteret, neque illatam sibi vim quocumque modo repelleret.

At seditio ea ratione & tumultu incesset Civitatem, societatemque solvet. Fateor illud & agnosco. Verum omnis causa & culpa residet in iis, qui vim fecerunt, non qui prohibuerunt. Est utique etiam generis humani aliqua inter se societas, est & arctior generis Christiani. Quid ergo? Si quando iste publicus jam gentium Europæarum hostis suas illas ferales, illas incendiarias, illas sacrilegas in nos cohortes immitteret, an sederemus ignavi

& inertes, pateremurque in tristissimam nos servitutem redigi, ineptissima hac scilicet solitudine ducti, ne, si moverimus lacertos adversus vim ingruentem, ita per nos distraheretur communis illa societas, bellumque exoreretur, quod ut jam olim Græcus Poeta dicere fuit solitus, *magnum* vere est *malum hominibus*, & præciqua eorum calamitas? Enimvero ludibrium præberemus hostibus, jocularare quidem illis, at nobis eventu luctuosissimum, si ita essemus animati. Ceterum eadem pene est & Minoris partis in una Civitate ratio, si ab altera contra jus & fœdus societatis dolo malo opprimatur, quæ gentibus adversus gentes æquo sibi junctas fœdere. Sin autem minoribus illa urgetur malis, sed quæ tamen item iniqua sint prorsus, & societatis inittæ, vel expressis, vel tacitis, legibus repugnent: sive illa exercitam in se tyrannidem, injustamque dominationem a suis cervicibus depellere nequit; nullo tunc jure liceat ei saltem

secedere, & societati, quæ præter expectationem suam, præterque æquum & justum, infida evasit & leonina, nuncium remittere; nisi quis tamen & hoc Regii Juris, supremique Imperii forsan putet. Cives omnibus modis prius divexatos, sequæ servituti & violentiæ subducere jam gestientes, etiam effugio & exitu regni excludere. Exempla ceteroqui, si p. 66. heic quoque locum ea habent, suppedabit iterum illa optimorum feracissima Resp. Romana, sed prisca, sed adhuc vitæ & morum integra. Etenim plebeja Urbis istius multitudo, quam a Senatu, quocum comparata erat veluti Minor, certe inferior Civitatis pars, durius tractaretur, secessit plus semel ex Sede patria, Senatūque res suas sibi habere jusit, & vacuis, si vellet, dominari in moenibus. Ecquis est vestrum, Auditores, qui licitam illud fuisse neget? qui factum hoc incusare ausit? Nemo certe Veterum id tentavit, nemo non laudavit hoc in negotio plebis modestiam.

Comparetur itaque, per me licet, Rex cum Majoro populi parte, vel sic tamen nullam ex eo speciem, nullum colorem, nihil ne imaginarii quidem Juris recta ratione elicere potest ad continentum in servitute populum, ad subjiciendas suæ libidini Leges, ad ludificandam impune omnem Remp. p. 67. Sed tamen neque justa est illa comparatio Majoris partis in populo Democratico cum Rege, & Minoris cum integro populo sub Rege. Major enim vel accipi heic debet, ut ipse populus, vel si ab eo separari ac distingui potest, est omni populo inferior, quippe qui semper rescindendi potestatem habet, quicquid Major illa pars statuerit. Rex autem nunquam in mandata sibi a populo Rep. tantundem juris obtinet, quantum ipse populus, nisi is disertissime id ei concesserit, & clarissimis verbis indubiiisque locutionibus suum a se jus prorsus & plane in Regem illum transfulerit. Neutiquam enim heic sufficit ad illud Regibus asserendum populoque ab-

abjudicandum, quod forte
 p. 68. *populus, quum imperium
 iis simpliciter deferret,
 non constituerit simul ratio-
 nem, secundum quam vel
 conveniret ipse, vel advoca-
 retur ab illis, ut consuleret
 in commune, & quid in Rep.
 fieri velit, declararet scisce-
 retque. Enimvero rarissime
 quidem illud, si modo un-
 quam, evenisse arbitrer. Nam
 quod reperiuntur Regna vel
 Dynastias, in quibus nullum
 existat Concilium vel totius
 Populi, vel Electorum, vel
 Optimatum, id haud dubie
 ortum ex eo, quod, invale-
 scente paulatim Regum ac
 Principum potestate, vis
 Conciliorum, fatali quadam
 omnium populorum scordia,
 dum singuli suarum sunt re-
 rum, omnia publica, sensim
 abolita fuerit, atque ita tan-
 dem ipsa illa Concilia quoque
 penitus sublata. Ceteroquin
 enim antiquis temporibus
 plerasque Civitates ea habuis-
 se, inque classes, tribus, &
 Comicia, fuisse ordinatas di-
 scriptasque, ex Historiarum
 monumentis satis superque
 constat. Neque tamen idcir-
 co per se, aut forte teme-*

re, conveniebant, sed per
 Regem aut Magistratus suos
 vocati: neque sciscabant ju-
 bebantque quicquam, nisi de
 quo ad se ab iisdem esset re-
 latum. Quid ergo, si forte
 vel Rex, vel Magistratus illi
 conspiratione quadam nullam
 unquam advocarent Conci-
 lium, nulla haberent Comi-
 tia? Interciderint tunc qui-
 dem, & extinctum sit plane
 jus illud populi? Immo vo-
 ro, quando ille jam convenit
 integer, quoquo etiam
 modo convenit, jus suum
 semper obtinet, nulla parte
 imminutum, si modo se ipse
 nunquam diserte eo exue-
 rit. Id quoque, ne de ho-
 dierno hoc Angliæ & Scotiæ
 Concilio loquar, Urbs Roma
 probabit firmabitque. Dederat
 istic populus Decemvi-
 ris, Legum scribendarum
 gratia constitutis, amplissi-
 mam profecto potestatem p. 70.
 Reip. totius administrandæ,
 adeo ut Viri Eruditissimi istis
 quoque Regium illud tribuant
 imperium, licet multis ta-
 men documentis ostendî
 queat, jus illud summum,
 quod populis sua in Rep. na-
 turale est, fuisse etiam huic
 reve-

revera integrum, atque a primis Decemviris agnitum. Ceterum quum posteriores traherent lacerarentque Remp. libidinose & crudeliter confulerent in Cives, nihil ad Senatum referrent, Comitiam, quia nunquam vocabant populum, ex usu veluti tollerent, & desuetudine oblitterarent: an itaque tunc populus, quum secundum leges Civitatis, & receptum Reip. ordinem per se ipse coire non posset, & præter Decemviros nemo alius jus illum convocandi haberet, nullo jure fecit, nullumve jus habuit, quum, extra ordinem congregatus, licet modeste satis, repetiit ab injustis illis Reip. infessoribus suam libertatem? Nemo, opinor, vestrum id dixerit, nec memini usquam legisse ullam hujus facti accusationem.

Sed vereor jam dudum, Auditores Præstantissimi, ne intra animum tacita quadam indignatione mihi ingeratis. Quid, per Deum Immortalem, sibi vult hæc Tua Oratio? An ut auctoritas quædam concilietur seditionibus

populi? Ut jus imperii penitus labefactetur convellaturque? Ut civilia passim & intestina excitentur bella? Ego vero ante omnia obnixè velim, hanc mihi habeatis fidem, nunquam me fuisse tumultuanti & seditiosæ plebi, ut quæ semper, mea ex sententia, præstantissimos quosque suæ Reip. Viros, & vere Optimates, maxime suspectos habere solet & invisos, quæ, ut Verbo dicam, usu plerumque deprehenditur teterrima esse Civitatum sentina & pestis, perniciës & scopulus publicæ Libertatis sane quam periculosissimus. Quapropter nihil mihi cum ea neque nunc, neque unquam alias, commercii aut negotii esse volo. Deinde illud etiam atque etiam rogo, excusatis diligenter memoriæ vestræ fidem, perpendatisque, annon infinitis modis plura evenerint semper, atque utinam non evenirent deinceps, in genus humanum mala, ex eo, quod ita nunc fræna laxantur tyrannidi, quod ipsa tyrannorum scelera & flagitia jure quodam

or-

ornantur muniunturque, quod populus omnium ad se tuendum, atque ab acerbissima oppressione vindicandum, veluti exarmatur, & si id tamen tentare forsitan audeat, omnium odio & exsecrationi objicitur; quam ex asserto innocuum in modum populi totius adversus injustissimam unius hominis dominationem Jure. Certe Ego nihil aliud vobiscum hac oratione egi, neque aliud quicquam spectavi, quam ut ostenderem, Imperium in liberos sui que arbitrii populos duxisse primam revera originem & naturam ex Mandato, licet acceperit deinde sapius majorem aliquam vim ac Jus ex Pacto: atque adeo neutiquam sequi ex ipsa Imperii simpliciter delati natura, ut liceat impune in populum quovis modo grassari, populo autem nequaquam liceat iniquum illud tyrannidis jugum excutere, tanquam si nihil prorsus sibi adversus eum, cui summa cum libertate sui curam & salutem commendaverat, publicæque rei permiserat tutelam, servaverit juris, non modo Civilis, sed ne quidem

Naturalis, quo licitum ceteroquin unicuique, vim ab alio intentatam, quoquo modo prohibere, avertere, quin & punire. Immo vero recte in eo fecisse, & optimo suo jure usos, cum alios olim, inque iis nostros quoque majores, tum nuper admodum Anglos, Scotosque, quod Regem, qui nullam non publicarum Legum attaminabat, qui nihil juris sanctum populo & integrum relinquebat, qui omnem Remp. ad se suæque dominationis incrementum trahebat, destituerint vel abdicaverint: Recte etiam & justissime facturos vicine regni Cives, si immanissimæ, quæ in eos incumbit, tyrannidi obviam ire audeant, atque avide prorsus affulgentem ex proximo suæ salutis spem arripiant, suarumque opum viribus juvent & promoveant. Habeant ceteroqui Reges, habeant Principes, habeant Magistratus, gerendæ Reip. Legibusque exercendis præfecti, imperium ac potestatem, qua seditiones vulgi, & tumultus compescere, faces & concitores motuum civilium coercere, seque aut

domi pacem, aut foris bella e re publica fideque sua tractantes adversus imperitissimæ simul & iniquissimæ plebis susurros aut conatus valeant tueri; immo habeant vires & copias, per quas, ut volebat Aristoteles, superiores sint, non modo singulis, sed etiam compluribus, omni autem populo inferiores, hoc est, cohibere possint tumultuantes, molientesve res novas in populo, ipsum populum opprimere, & in servitutem redigere nequeant. Utinam vero ubivis gentium re ipsa esset simul Salus Populi suprema Lex, simul declarata ejusdem voluntas & consensus supremum Jus! Utinam Magistratus & Principes semper sibi proponerent, sicuti Legibus exercendis & tuendis præferti sunt, sic oportere tamen & eos una cum aliis, Legibus esse subiectos! Utinam vere esset ea mens & cura Principum, ut etiam si Legibus se forte arbitrentur solutos, Legibus tamen viverent & ipsi, & eorum Cives, viderentque pariter omnes, ne quid Resp. detrimenti caperet!

Lib.
III.
Polit.
cap. 11.

p. 76.

Sed ut cumque sit de aliis, Vos Ego, Ornatissimi Adulescentes (nam in Vobis desinet hæc mea Oratio) certos Ego Vos esse jubeo, me secundum Leges nostras, quæ quidem in usu & desuetudine nondum jacent quasi sepultæ, Magistratum, quem hodie inivi, gesturum, nullum iniquius inhibiturum in Vos imperium, nihil denique potestatis inusitatæ mihi arrogaturum. Sed vicissim per vestras Ego Vos fortunas obtestor, vestrorumque de Vobis parentum spem, per quicquid carum vobis desideratumque est, vitam ut vestram, vestrasque actiones, dum nostri eritis Cives, dirigatis secundum easdem Leges, quas Vobis Nobisque summa hujus Athenæi potestas præscripsit, commodas, utiles, salubres utrisque. Ne vero quisquam ignorare eas possit, præclare & illud a majoribus nostris institutum fuit, ut quotannis vestra pro concione palam hæc recitarentur. Cui instituto & Ego hoc hora, ut par est, obtemperaturus, edico jam nunc Scribæ nostro, quem ea

p. 77.

O R A T I O.

67

ea gratia in inferiore hoc
subsellio confidentem vide-
tis, ut Academicas illas Le-
ges, Vobis audientibus, e-
lata & distincta voce legat.

Vos quæso animum advor-
tite, & studia moresque ve-
stros sedulo ad eas confor-
mate.

D I X I.

A V-

. I X I

U L R I C I H U B E R I
A U S P I C I A D O M E S T I C A

Exercitationum, Quibus Otium,
quod ILLUSTRES

FRISIAE ORDINES

Ei apud Academiam suam fecerunt,
occupare constituit.

Accedunt amœniora quadam alia.

Celsissimo & Illustrissimo Principi,

HENRICO CASIMIRO

D. G. Principi Nassoviæ &c. Comiti Catimelibociæ,
Viandæ, Dietzæ, Spiegelbergæ &c. Baroni Liesveldiæ,
Domino Beilsteinii &c. Gubernatori & Capitaneo Gene-
rali *Frisiæ* Hereditario; & Groningæ Omlandiæ Drentiæ-
que Præfecto domi militiæque Supremo. Acad Frane-
keranæ Curatori Honorario, Magnificentissimo, &c. &c.

UT ET

Nobilibus ac Potentibus

D O M I N I S

Ordinum Frisiæ Delegatis ad Acta,

OCTO VIRIS

LASIO van BURMANIA

ARNOLDO van HAERSMA

WILHELMO van HAIREN

TJARDO van AYLVA

DANIELI BLOCQ van SCHELTINGA

VALERIO van GLINSTR

TACONI à TÆKEMA

HENRICO à DOMPSELAER

ULRICUS HUBER S. D.

(A) 2

Cel-

Celsissime PRINCEPS
Nobiles & Potentes DOMINI.

Valerius Licinianus Senator quondam Romanus iniquitate fortunæ, an Principis sui, è Senatu ad Eloquentiæ professionem redactus, in præfatione primi actus dolenter & graviter dixisse legitur: Quos tibi fortuna ludos facis! facis enim ex Professoribus Senatores, ex Senatoribus Professores. Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inesse, Plinius censet, ut Licinianus ideo professus ei videatur, ne hoc non diceret. Me quoque, Celsissime Princeps, de Professore Senatorem nihil ejusmodi expectantem honorifice fecisti; Ex Senatore Professore denuo. Tu, Proceresque Nobilissimi, non fecisti; haud sane, quod indigne habitum me judicarem, si ad veteres Musas redire cupienti locum in spectatissimo ordine capere licuisset; At tamen honoris causâ meique & Amplissimæ Curiæ Reipublicæ respectu faciendum censuistis, ut Ex-Senatoris titulo noscendus, apud Academiam Reipublicæ literariæ commoda pro meâ facultate promoverem. Atque tantum abest, ut hæc mutatio cum Liciniani casu quicquam habeat commune, potius ut omnia summi beneficium vim effectumque mihi familiæque meæ præstiterint. Namque cum plures justæque rationes ad tranquilliora studia redeundum mihi fuaderent, easque tibi, Celsissime Princeps, pro facilitate benevolentiaque erga me tuâ probassem, ne alteras quidem meas magni momenti preces adspernatus es, quin annuisti, ut Senatorium munus, quod totum Tui muneris erat, in filium transferre liceret: Hæc enim mihi amicisque sola ratio exeundi è Senatu, non modo honesta, sed etiam judicio populari speciosa videbatur. Cum autem una me difficultas, juvenus filii, retardaret, Nobilissimusque HARENIVS pro sua gravitate prudentiaque salutare medium monstrasset, æque facilem in hoc amplectendo TE præbuisi, Vestroque Nobiles atque Potentes Domini favore, nec non relatione factum est, ut Illustres Ordines amplissimæ Secretarii sui dignitate meum filium cohonestaverint. Tu vero, PRINCEPS, ne non abunde sperata surrogatio, pensata videretur, absens, etiam mandata dedisti Reverendo Amplissimoque Viro, Johanni van der Waeyen. Tuæ Celsitudini à Consiliis, ut solertissimo ita fidelissimo, ageret apud Magistratus inchoatæ civitatis Leovardiensis, Tuo nomine, quo Consilarii quoque Pen-

D. E. D. I. C. A. T. I. O.

Pensionarii homine eundem meum filium augere vellent. Quod ille pari fide pro tuis voluntatibus, pari amore nostri, industriaque res gerendi effecit, quã antebac & in Senatoria dignitate mihi concilianda & in exitu decore deinde moderando versatus fuerat. Nunc Celsitudini Tuã vobisque Nobiles ac Potentes Domini submissã manu offero Auspicia functionis, quã me novo exemplo Patriã beneficentissimã addiditum mancipatumque voluistis. Non arbitratus sum pudori mihi fore, si quod nomen vos me publice gerere nolulistis, ejus ego vim domesticis officiis juventuti representarem. Quod animi propositum re jam effectuque probari ceptum in his paginis non uno loco expositum reperietis. Est heic Collatio prima Juris Frisici cum Romano, in Illustri auditorio habita; sunt insuper aliquot Orationes, cum hac occasione, tum alias habita; argumento non eloquentiã se commendantes; quam affectare cum ita recitarem, quasi scripta non essent, supervacuum vel ignoscendum fuit. Vobis autem ideo dedicandas putavi, ut quorum auctoritate hæc Auspicia capta, futuraque exercitationes habenda; sunt, horum favore præsidioque primum hujus generis scriptum prodeat in lucem; donec alia, liberalitate vestra digniora, si mearum id erit virium, elaborentur. Interim his verbis publicè Vobis gratias agere maximas volui; habere nunquam desiniam, neque precari, uti vos Deus optimo publico diu conservet, omnibusque fortunæ animique bonis augeat.

Frankeræ

2. d. VII. Kall. VIIIBR. CIO IOC LXXXII.

U L R I C I H U B E R I
O R A T I O.

Habita ante primam Juris Frisici cum
Romano Collationem, domi ipsius a. d. vii.
Eid. April. c10 100 LXXXII.

*Qua rationem reddit, quur, postquam ex Antecessore,
locum in Supremâ Frisiorum Curia accepisset,
inde post triennium rursus ad tranqui-
liona studia se contulerit.*

Præterea de antiquo & recentiore modo disputandi
conferendique differitur.

*Celsissime & Illustrissime PRINCEPS, Gubernator hujus
Provinciae Hereditarie, Curator Academiae Honorarie, Magnificentiss-
ime, Domine Clementissime.
Illustres Ordinum Generalium, Frisiae Deputatorum, Curiae Supremae,
& Admiralitatis, DOMINI Adseffores.
Tuque è multis Legationibus Excellentissime Vir, & Academiae Curator.
Procurator Frisiae Generalis Amplissime.
Domini ac Proceres, qui præterea adestis, Nobilissimi, Spectatissimi.
Rector Magnifice, Admodum Reverendi, Consultissimique Professores,
Amici honoratissimi.
Prudentissimi DD. Consules & Decuriones.
Pastores venerandi, Doctores, atque Togati Prudentissimi, Magistri,
Candidati Eruditissimi.
Vosque Generosi, ac Ornatissemi Juvenes Studiofi.*

SI,

O R A T I O . I.

SI, quàm ego me libenti atque gratanti animo ad meas veteres Musas & intermissa sacra recipio, tam vos, AUDITORES, æquos & intelligentes instituti mei æstimatores habeo; sicut habere me confido; non est, quod de ratione consilii mei vobis approbanda sollicitè laborem. Sed mea sic est opinio, non esse prudenti viro in ordinandis rerum suarum vitæque momentis negligendum illud populare; *Quid dicent homines?* & sive quædam imbecillitas illa, sive non pudenda sit animi sententia, nihilo secus ego in actionibus studiisque meis animadvertendum censeo, quid hi mortales, quibuscum vivo, quam quid posterì, quorum nemo Sapiens sprevit iudicium, sint laudaturi. Enimvero non debeo dubitare, quin hominum iudicia de personâ, quam per hoc triennium in Republicâ sustinui, deque meis viis, jure quodam suo varia & arbitraria esse possint. Qui per duos & viginti annos Academicam doctrinam publicè professus, inde è Schola

in Curiam, ex umbra auditorii in lucem magni fori translatus eram: Nunc iterum veluti ponitens suscepti muneris; relicto foro, in Academiam me recondo & quasi postliminio ad antiquam studiorum consuetudinem relabor. Extitere quidem & alias exempla Professorum, qui è cathedra *Themidos* in Senatorium Tribunal evecti fuere; qui verò è Senatu rursus ad Academiam se contulerit, adhuc repertus est nemo: Proinde, recusandum mihi non est, quin æquo animo cives meos de novi exempli ratione disceptantes judicantesque feram, atque forte an etiam errantibus indulgeam. Quo minus autem frequenter id usu veniat quam necesse sit, existimavi faciendum esse, ut antequam id acroama, cujus gratia frequentes convenistis, *Auditores*, aggrediamur, ingenue vobis dicam, quæ mihi tam prioris quam novissimæ mutationis ratio constiterit. Intelligo, si dicam, in utraque me nihil æquè considerasse, quam ut studiorum jurisque prudentiæ cultum in animo meo augerem, multis

multis id inexpectatum minusque credibile visum iri, qui aut honoris aut pecuniæ rationes in omnibus consiliis primarum partium esse arbitrentur. Equidem, non sequor eorum sectam, qui vetant sapientem ejusmodi rerum aliquam præferre curam, nec utor ea conditione fortunæ, ut spernenda mihi sint dona Deorum; sed liceat hoc absque metu invidiæ profiteri, me semper ejus fuisse sententiæ, quâ Pomponium, è juris conditoribus unum, in extremâ senectute sic animatum fuisse accepimus, ut optimam vivendi rationem statueret esse *discendi Cupiditatem*. Quamvis autem hæc in recessu bibliothecæ gymnasioque melius quam in medio hominum & in strepitu fori à studiosis hominibus coli & expleri posse videatur, censeo tamen haud temere laudatum esse à veteribus Afranium Poëtam, qui Sapientiam in Comœdiâ sic fecerat loquentem; *Usus me genuit, mater peperit memoria*. Quem versum qui recenset Auctor, ad eum hoc modo commentatus est: *Eximie hoc atque verissime*, ait, *Afranius Poëta de gignendâ comparandaque Sapientia opinatus est, quod eam filiam esse usus & memoriæ dixit, eo namque argumento demon-*

strat, qui sapiens esse rerum humanarum velit, non libris solum atque disciplinis opus esse, sed oportere eum versari quoque exorcerique in rebus omnibus noscendis periclitandisque, eaque omnia acta & eventa firmiter meminisse, & proinde sapere ac consulere ex his, quæ pericula ipsa rerum docuerint, non quæ libri tantum ac magistrî didicerint. Hactenus noctium Atticarum scriptor. (1) Et mihi quidem sic evenerat, ut è subfelliis discentium adolescens adhuc in Doctorum cathedram publica auctoritate productus, in eaque grandi mortalis ævi spatio commoratus, parum aut nihil eorum quæ in usu rerum humanarum habentur addiscere possem. Non equidem ita merabdideram in angulos & secreta librorum, ut penitus nihil eorum, quæ in foro Curiisque tractantur, audirem atque viderem, cujusmodi homines in scholis stultissimos fieri Satyricus (2) arbitratur; sed tamen agendo periclitandoque in intimam earum rerum notitiam penetrare me non potueram. *At huic rei pulcherrimam facultatem deinceps præbuit Tua Celsissime PRINCEPS generositas, qui locum mihi in Supremo Senatu juridico Frigorum, dignatione maximis in Re-*

publ.

(1) Lib. XIII, cap. 8. (2) Petronius *sub init.*

O R A T I O I.

publ. bonotibus parem, measque fortunas revera transcendentem, sine ullo ambitionis respectu glorioso exemplo deferre voluisti. Atque tum id tempus eluxerat, quo doctrinam è libris disciplinisque studiorum haustam, & exercitiis commisionibusque Academicis auctam vivâ exhibitione periculisque rerum instruere atque firmare liceret. Nec vero metuendum fuit, ut obliviscerer, *Auditores*, operam dare, quo commodum illius optatæ magis quam speratæ occasionis in rem utilitatemque meam studiosè converterem. Quod adeo bonâ cum veniâ vestrâ fiat, utar hac libertate, ut obiter vobis exponam, quæ ratio, quis ordo laborum, in hâc opera triennali, quam foro navavi, servatus à me fuerit, ut, iis auditis, existimetis, jure modo, an injuriâ causam mutati vitæ instituti, cultum ingenii doctrinæque fuisse declaraverim.

Primo omnium ab ingressu in Senatum complexus sum animo meo divisionem totius Romanæ Jurisprudentiæ in *partes duas*, alteram quæ diversitate Rerumpublicarum, mutatione temporum, atque morum his diebus, ne quidem in patria nostra, juris scripti alioqui tenacissimâ usurpatur, & alteram, quæ rationibus semper & ubique valituris subnixa,

neque legibus aut moribus aboluta nostris, hodieque servatur. Putavi recte me facturum, si hanc posteriorem inde ab initio in ordinem scriptumque redigerem, eoque velut in adversaria congererem, quicquid in dijudicatione causarum omni die memorabile ventilaretur: effectumque id de di celerius quam pene credideram, adjutantibus aliquot studiosis adolescentibus, qui manus suas calamosque distanti impigrè commodavere, dum opus ipsum accessione rerum, identidem in foro occurrentium, nivei instar orbis adsiduo cresceret ac invalesceret. Visum etiam convenientius ingenio illius scripti, ut eodem cuncta sermone, quo in senatu tractabantur, exararem, non quia minus ad laboriosum, sed quod ita comperiebam, vernacule cogitata mea clarius & simplicius fluere, dictaque propius ad captum popularem, quo me demittere volebam, accedere, quam si erudito sermone res quotidiani usus efferre voluissem. Nec est quod dissimulem *Auditores*, me, cum utilitate tum voluptate singulari in hoc novo genere studendi esse versatum. Nam præter quod homini studioso discendi profectu nihil dulcius esse potest, haud facile dixerim,

(B)

quam

quam mihi jucunde hæc res evenit, quod regulas juris antiqui totius auditoribus inculcatas meis, non modo, ut positiones & placita Cæsarum, sed etiam ut juris Naturæ, hoc est, Divini dictaminis æquissima Præcepta, rebus actionibusque hominum egregie convenire sentiebam. Placeant sibi Censores Juris Romani vitio creati, infectando pleraque eorum, quæ Justinianus è veteribus hausta nobiscum communicavit. Mihi sic in illa experientia officina compertum est, longe maximam partem eorum, quæ ab illis sciolis exagitantur, optime cum ratione bonoque publico conciliari. Nec adeo dubitem adfirmare, quot illi nævos Juris Latini censent eluendos, pene tot errores Pragmaticorum nobis esse vitandos. *Atque hoc loco non possum, quin beatam prædicem Patriam meam præ cæteris Europæ nationibus, quod cives suos non secundum æquitatem veri nudiusve tertius repertam, sed juxta cynosuram cultissimæ artis per mille fere annos à sapientissimis hominibus elaboratæ gubernat. Parcius, per me licet, imprecemur diras factionibus Schiringiorum, (3) quique illis adversati sunt, & placabilius irascamur*

majoribus nostris, quod bellis omnium contra omnes integro seculo & amplius continuatis, pristinas gentis leges, inconditas illas, cum toto imperandi parendique ordine subvertèrint, ut intestinis defuncti furoribus in vacuum juris locum perfectissimi exempli disciplinam adoptarent. Rosæ vero & lilia tuum, Alberte Saxo, (4) monumentum perpetuo exornent, quod dissolutum populum saluberrimo vinculo colligasti; Legibus, in quibus omne delictum Themidos est factum, & custode Legum Senatu, non auctoritate modo venerabili, sed etiam potestate salutari pro vindictis legum armato. Sed ex diverticulo, sultis, in viam redeamus: Ego, præstantissimi Auditores, sic rationes meas inibam, ut studium Juris Romani, cui inde ab ineunte adolescentiâ deditus & adsuetus fueram, periculis rerum actionumque forensium instruerem ac corroborarem, non etiam ut de interprete Juris toto genere mutatus in pragmaticum transirem, inque fori profundum me immergerem, quo saltem tingi, quod satis esset, imbuique cupiebam. Nam, ut liberè quod res est dicam, non erat, ut ab animo impetrarem meo, vitam omnem transigere in hoc genere, quod

&

(3) Auðor in *Hist. Civ. part. II. Lib. I. Sect. II. cap. 11. p. 220.*

(4) Auðor *d. l. Sect. III. cap. 10. p. 244. seqq.*

& ferius ac alii inceperam, & in quo nihil præ aliis Reipubl. præstabam; denique ut eam facultatem, in qua sine jactantiâ possum dicere, me ante alios multos exercitatum esse quoque multo prolixius Patriæ commodis servire poteram, hanc ut abjicerem & à tergo relictam oblivioni traderem. Ideo, cum quod animo conceperam, mediocriter adsecutus videbar, in hoc me sedulo comparavi, ut ex iis quæ in foro intellexeram, Juris scientiam, sicut eam professus fueram, meo commodo munirem atque illustrarem. Contraxeram ante hac lectiones meas familiares ad libros Justiniani Institutionum & Pandectarum, eosque pridem in gratiam auditorum meorum ære typographico excudij curaveram. Has institui recensere & emendando, supplendo, mutandoque in eam formam redigere, ut universam juris prudentiam moribus seculi adtemperatam compendio repræsentarent. Nam etsi jus illud pragmaticum ita composueram, ut Romana quæ ab usu recessere cuncta secernerem, stetit nihilominus semper hæc animi sententia, sicut est revera, non videri Jureconsultum esse consummatum, qui sitramque studii nostri partem & *dicæologicam* & *anti-*

quariam memoria non comprehenderit. Idque non modo hac gratia, ut in Academia quis docendi munere fungatur, sed etiam ut forensi more jus colat & exerceat. Nam quia totum jus Romanum uno artificio devinctum & colligatum est, non habet res facultatem, uti quæ nostris moribus vigent ita de reliquo corpore præcidantur, ut altera sine alterius notitia plane penitusque intelligi possit. Sed qui recensione mearum lectionum defungi me posse credideram, cum vestigia relegerem, in eam adductus sum opinionem, posse plura paucioribus dictis, etiam clarius & efficacius collocari. Nec diu cunctatus totum Justiniani disciplinam secundum Institutiones & Digesta, prioribus inductis, in novas *positiones* redegi, habitâ passim ratione discrepantiarum, quæ ex diversitate temporum atque morum plerâque Europâ invalere. Sed quo imprimis id opus qualecunque, profecto leve ac tenue, placere mihi possit, est certitudo major, & judicium adseveratius de usu sententiarum Juris, quæ his libris continentur, præ quam olim imaginari potueram; etsi ut historias rerum judicatarum, quæ absolvent hoc judicium, adjunge-

rem brevitatis instituti hoc tempore non permisit, Forte Deus alias otium animumque dabit hunc defectum supplendi, quod ad ea quidem attinet exempla causarum, quibus ego decidendis interfui, vel ab iis qui ipsi interfuere, scripto relatuque percepi. Nam si quis alius ex eventu decisionum de sententiis Juris interpretationem capere velis, nã hunc sæpius ab semitã veritatis oporteat aberrare, quando rationes, quibus moti fuere iudices, nullo modo quam à præsentibus intelligi possunt. Idque *Wissenbachius* noster, quem honoris causa nomino, carissimæ præceptor memoriæ, sine dubio expertus fuisset; si Curiaë supremæ Patres annuissent ejus desiderio, quod in epistola dedicata ad primam Digestorum partem illis exposuerat, ut imponerent sibi provinciam colligendi digerendique & illustrandi decisiones, quæ post excessum *Sandii* in augusto Curiaë sacrario ineditæ adservantur. Sed has, inquam, repetitas lectiones jam denuo inchoatas haud inficior eò diligentius absolutas esse, quod augurabar aliquando, fore, ut iis ipse-

met enarrandis adhuc operam dare possem; cujusmodi occasio celerius multò quam præsumferam nata vel oblata est. Namque, cum motus opportunitate notabili, ab Illustrissimo *Principe Nassovio*, Governatore hujus Provinciaë Hereditario, spe gloriaque Patriæ, ne quid amplius de præsentem dicam, demisse comiteatum petuissem, Ille non modo gratiosissime roganti annuit, sed & operam dedit, ne abitus ex amplissimo loco mihi familiæque meæ vel honoris vel emolumentum causa poenitendus esset. Verum ut ipse patriæ, cui jam olim tot tantisque beneficiis obstrictus eram, in æternum bona fide manciparer, Illustres & potentes *Frisiæ Ordines* in quatuor *Dietis* (5) consentientes, otium mihi apud Academicam suam honorificum fecerunt. Otium appello, sed cui maximum ego negotium inesse interpretatus sum; nec enim ejusmodi id otium est, quod sub nomine magnifico per inertiam duci queat: quippe nomen quod attinet, id Patres *Conscripti* ab hoc otio, an negotio meo, penitus abesse voluerunt: simpliciter ita jusserunt, ut in hac civitate domicilium meum

(5) *Oobergoas, Westergoas, Septemsylvaniae*, & quae, auspiciis *Gulielmi I. Aragonensis*, a prioribus distincta accessit *Oppidorum XI*. Auctor in *Hist. Civ. pars. III lib. I. sect. VII. cap. III. p. 573. seq.* & *Grotius* in *Annal.* ad ann. 1584.

meum colloquem, ibique scriptis meis paratis parandisque Jus Civile, Jus publicum, atque Frisicum illustrare satagam; sed & vobis, gratisissimi Themidos alumni, cum rogatu singulorum, tum aliquando universis, aditum apud me præbeam, ita quem admodum utilitati vestræ, gloriæque Academiæ potissimum convenire visum fuerit. Equidem intelligo, priorem hujus mandatæ provinciæ partem omnium esse gravissimam; siquidem in primis mihi bene constat, quam sit res difficilis ita scribere, ut eruditorum judicia, & imperitorum fastidia ferre possis; utrumvis autem tibi adversum eveniat, scito jace-re tua scripta & habere sua fata libellos: Sed viva voce docendo famam propagare minus arduum multis atque proclivius esse res ac experientia docent. Idcirco mihi sic videtur, optimum factum esse, ut viam utramque non tam seorsum ingrediar, quam pariter atque junctim incedam, idque sine ulla novitatis effectatione, venerandæ antiquitatis imitamento. Ita enim veteres factitare solitos accepimus, ut cum scriptum aliquod in lucem edere cogitarent, prius illud in auditorio publice prælegerent hominumque judicia experirentur, quo censuris eruditorum exactius &

limatius prodiret. Hoc exemplo atque scopo communicavi vobiscum. Viri Doctissimi, jurisque Patrii consultissimi, positiones aliquot ejusdem Juris cum Romana disciplinâ comparatas, ut vestro examini judicioque subjectæ aliquando in eum statum venire queant, ut, si publico dentur, reverentiam aliquam posteritatis præ se ferre videantur. Quo autem id liberius & spectatius, simul cum aliquo in circumfusam juventutem fructu fieret, visum est hac gratiâ solennes instituere *Collationes*, præsertim quia Dominis meis ita placuit, quod palam præstiturus essem, id nomine *Collationum* in decreto suo designare. De nomine alioqui non laboro; nam si quis id quod agemus *disputationem* putet appellandum, me quidem non habebit refragantem. Quin si grave non erit patientiæ vestræ, *Auditores*, date mihi hanc veniam, ut præsentio occasione tam de voce, quam de omni genere disputandi conferendique, breviter sed paulo magis scholasticè, quam reliqua fluxit oratio, dicam.

Disputandi verbum esse compositum ex præpositione *dis* & verbo *putandi*, evidentius est quam ut monendum fuerit. *Puto* derivatum est à *puro*, sicut *Alfenum* &

Jure consultum scripsisse *Gellius* (6) auctor est, per formam diminuendi, opinor, quasi, tu dices, *purito*. *Putare* veteres dixerunt, ait *Gellius*, vacantiæ ex quaque re ac non necessaria, aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere, ac quod esse utile ac sine vitio videatur, relinquere; sic namque arbores & vites, sic etiam rationes putari dictum, argentum quoque *putum*, id est, puratum dicitur. Inde translatio facta est, ut *puto* significet id quod declarandæ sententiæ nostræ causâ dicimus, quatenus decisis amputatisque falsis opinionibus, quod videatur esse verum & integrum & incorruptum retinemus, ut iterum *Gellius*. Nec tantum animi decreta sic exprimuntur, sed etiam actus ipse ratiocinandi cogitandique, ut apud Terentium; *Dum hæc puto, præterii imprudens villam & alibi, mitte maledicta, rem ipsam putemus*. Particula *dis* in compositis non tam augere significationem, quam diversitatem aliquam separationemque inferre videtur, utin discors, dispar, dissentio, disjungo; sic etiam disputo, quando putando falsum à vero divido. Etenim Græcanica est hæc vocula, significans *divitatem*, adeoque divisionem, quæ

tam respectu rerum duntaxat, quam personarum simul, intelligi potest. Priore sensu is quoque *disputare* dicitur, qui continua oratione rem controversam discutit, falsumque a veritate dividit; Altero modo frequentius & efficacius *putandi* actus inter duos appellatur *disputatio*. quod exercitium indagandæ explicandæque rerum cognitioni aptissimum, omnique ab ævo discendi cupidis hominibus usitatum fuit. Modus autem disputandi alius apud veteres erat in usu, alius hodiè in scholis exercetur. Veteres aut continuis orationibus per vices mutuas de rebus controversis agebant, aut dialogis sive colloquiis brevioribus rationes suas commutabant, qui modus inter Socraticos & Academicos olim celebris etiam à Marco Tullio aliisque Latinorum usurpatus est. Mos hodiernus disputandi in hanc formam apud scholas invaluit, ut ex duabus brevissimis positionibus eductæ conclusiones hinc inde collidantur, cujusmodi collectiones *Syllogismos* appellant. Prior & antiqua ratio plus artis & eloquentiæ requirebat, altera & hodierna consuetudo ad altercandum argutandumque melius comparata est, eaque à multis retrò seculis

(6) *Lib. VI. cap. 5.*

seculis adhuc in Academiis regnat, nisi quod nuper admodum Galli in suis, quas vocant, *conferentiis*, & Philosophi atque Theologi recentiores, etsi novitatis invidiâ adpersi, in meditationibus suis explicandis ad antiquitatis exemplum hac parte se componere malunt; rati haud immerito, illis *argutiarum* torturis atque meæandris, nimium involvi intricarique notitias rerum, veritatesque sæpe recondi. Quamquam & ab altera parte fatendum est, scholasticam methodum aptiorem validioremque esse constringendis adversariis, ne extra oleas vagentur neve circuitu orationis elabantur. Ita *Maccovius* olim noster sentiebat, cum nactus aliquando Opponentem, qui fusâ oratione theses ejus impugnaverat, *agimus*, ait, *gratias*, cum alter absolvisset; *pro diserta oratione tuâ*, neque respondit; erat enim ingenii homo perquam disputacis & arguti. Nec aliter animati fuere plerique, eorum quos adolescentem audivimus, apud quos si quis longiore spiritu, extra formulam de *Barbara* vel *Baroco* similive, ratiocinaretur, audiebat continuo, *age syllogistice, fac argumentum*. Vidi tamen anno hujus seculi quinquagesimo sexto virum præstantem, Argentorati,

Johannem Henricum Boeclerum adolescentem in illo genere vetusto, non sine egregio successu, exercentem. Ipso præside, Respondens & Opponentem Academico more commissi erant, solutaque oratione de rebus philologicis politicisque per vices loquebantur. Erat illa methodus ad meum gustum præstantior quam syllogistica altercatio; sed cum Boeclerus, finita disputatione, non contentus laudare suos actores, domi suæ in prandio (nam utebar ejus contubernio) contemptum diversi instituti insolentius in *Belgas* derivaret, ut pote misellos disputatores, (ita ajebat) non temperabam mihi, quin animi honorisque gratia tenderem contra; quippe speciem atque pompam in hoc instituto esse majorem, sed vim deesse, vigoremque contentionis diffusâ oratione resolvi, nimisque facile Respondentes argumenta opponentium ambage verborum eludere; denique disputandi & orandi exercitia temporibus & arte usuque distincta esse, aliterque ac aliter habenda differebam. Plane pro diversis hominum ingeniis studiisque dicendum est, hanc illamve methodum alteri esse præferendam. *Georgius Cunradus Crusius*, Antecessor olim Lugdunensis Bataviæ, cum in hac Academiâ pro honore

honore Doctorali ex more disputaret, vir nobilis *Taco à Glinis* Juris Professor, nostras, ingenti motu, & contentione vocis animique ei opponebat, objectabatque inter alia, quod nihil minus quam disputatorem *Crusius* ageret, eo quod nec in ipso actu, nec in scriptione suarum thesium argumenta syllogistica volutaret. Sane *Crusius* eo fuit ingenio, ut à scholasticâ docendi disputandique methodo vehementer abhorreret, nec quidem ferre posset definitiones atque partitiones, quæ non totidem verbis in veterum libris extarent, nedum ut cerviculam agitandis syllogismis jactitaret. Totus in hoc erat, ut sensa consecutionesque locorum, quæ in Pandectis collocata sunt, expenderet, indagaret, legumque nodos emendandi conjecturis solvere gaudebat, in quo genere & illa tum disputatio potissimum versabatur. Etiam vero tali sensu, *Disputationem* eam hoc nomine recte demonstratam fuisse, *Crusius* adversus *Glinisium* facile tuebatur: sed illud studium scrutandi conferendique loca sententiasque veterum, secretas atque suspensas meditationes requirit, & est paulo alienius à celeritate reciprocandi, velut in arenâ co-

gitationes sermonesque, sicuti fit in commissionibus disputatoriis. Atque hanc rationem ego fuisse arbitror, quamobrem ingens Ille Virorum *Cujacius*, & recitationibus è memoriæ genu promendis impar fuerit & refugerit disputationes, quemadmodum Successor ejus in cathedra *Emundus Merillius* de illo studii nostri Principis testatum reliquit * Mea sic ratio fuit olim in hac parte, utramque viam præire studiosis: Etenim illud studium accuratè examinandi scripta veterum verasque eruendi sententias, scio quam præstans hominique doctrinam professo conveniens atque decorum sit, & exercitia disputandi inprimis necessaria duco. Quia per hæc fit, ut studiosi adolescentes, quos secundum eorum captum oportet erudire, positionibus juris diutius inhæreant, easque memoriæ animoque validius infigant, atque, si eloquentiam non pariunt, saltem, ne sint elingues, inutili excussa verecundiâ, præstant, denique publicarum actionum progymnasmata sunt, atque, sicut nunc se res habent, vitam vigoremque Academiis addunt. Quo pacto vobiscum, *Ornatissimi Juvvenes*, hoc genus exercitationum habituri simus, deinceps intelligetis;

* *Differt. in lib. 3. ex Cujac. cap. 7. in pr.*

getis; sed de *Collationibus*, quarum hoc tempore primam auspicabimur, parum abest, quin ego met ipse majorem mihi fructum utilitatemque pollicear, quam vobis, *Auditores*, de me quidem condicere possim. Incepi nuper in literas redigere doctrinam *Juris Frisici*, quatenus, ab Arte Romanâ discrepat, (7) ac ita sentio, materiam pulchri operis esse, verum ita comparatam, ut & eruditionem & experientiam & judicium inprimis limatum requirat. Animus erat, cum priores paginas quibusdam dominis & amicis ostenderem, eas ita continuare, donec omnes absolutas publici juris facerem; at in progressu scriptionis relegendisque vestigiis meis ita in animum induxi, viam esse inveniendam, quâ facultatem secundarum curarum mihi reservarem, judiciumque doctorum expertorumque virorum exquirerem, antequam hoc commentarios plane peremporieque publicarem. Pleraque etiam concisus posita animadverti, maxime quæ ab usu vulgato alieni & inexpectati quid habent, quam ut ad sensum à lectoribus, nisi latius deducta, impetrare possent. Atque ea, Hu-

manissimi *Auditores*, quæ à me quaeritur, est hæc ipsa via, quam nunc ingredimur: *Paginæ*, quas in hisce *Collationibus* exhibitum imus, erunt pericula, fas sit ita loqui, quæ vestris admonitionibus objectionibusque in eum statum ventura spero, ut denuo typis excusa publicæ luci paria ferendæ esse queant. Quod ut feliciter adsequamur, agite, *Viri Doctissimi*, communicate nobiscum ea, quæ ad primam hujus libelli partem vobis in mentem venerunt, & à me expectate, ut non modo libenter candideque recipiam quæ proponetis, sed etiam ut sine difficultate cedam melioribus, eaque mearum positionum loco ita edoctus promptè gratanterque substituam; nec enim de laude sophisticâ privilegioque altercandi, sed de veritate jurisque publici genuinâ interpretatione satagemus. Proinde non tantum objectiones contra meas opiniones à vobis expetimus, sed etiam, si qua vobis usu vel auditu comperta sint, quæ meis positionibus illustrandis augendisve faciant, egregiè de me & auditorio, deque bono publico merebimini, si & talia subducere candideque proferre vo-

(C) lueri-

(7) Typis excusæ tantum *Collationes duæ*, in *libros II*, distinctæ, Substitutit, labor *vñ Manuscriptu* in § 19. cap. 16. libri. II.

lueritis. Expectamus rogamusque, ut officii vestri honorem huic amplissimæ coronæ imperiamini-

Hac oratione habitâ, vir doctissimus Bernhardus Ten Tooren Advocatus apud forum Suprema Frisiorum Curia Eximius, surrexit, & reverenter veniâ Celsissimi Principis aliarumque præsentium Dominatorum impetrata, quæque præterea distabat ei modestia præfatus, monstravit nobis caput octavum (8) nostrarum positionum ibique verbum XLVII. ubi scriptum est; societatem conjugalem, quæ jure Frisco tantum pertinet ad lucra damnæque, durante matrimonio contracta, cessare in intercessionibus à marito factis; dicebat, etsi praxis nostratium in eam partem, quæ à nobis erat posita, jam pridem inclinaverit, sibi tamen contra juris rationem id ita esse receptum videri: Nam Statutum generaliter ait, Lucra & damna pariter ab uxore viroque ferenda solvendaque esse, lib. 1. Statut. tit. 3. art. 1. nec apparere causam, quamobrem Fidejussio & omne genus intercessionis, quod late patet, ab regula sint excipiendæ. Nam quæ ratio profertur à Sandio lib. 2. decis. tit. 5. def. 8. quia fidejubere quodammodo sit donare & perdere, eam ita comparatam esse,

ut banc sententiam tantum non evertat, quia juris apud nos esse creditur, ut mulier ad æs alienum à marito luxuriose prodigæque contractum puta ludendo, potando, scortando, pro parte solvendum teneatur, idque vi generalium Statuti verborum. Proinde, si fidejubere maxime sit perdere, inde nihil aliud consequi posse, quam mulierem ex fidejussione quoque teneri, sicut ex omni contractu, quem vir animo licet perdendi inierit; imo, si prodigalitatibus causa non liberat uxorem ab ære alieno, multò minus fidejussioni id esse imputandum, quia prodigalitas semper est perditio & improbum damnum; fidejussio sæpe rationem habet probabilem & ad administrationis causam pertinere potest. Cum absolvisset in hanc sententiam Vir Consultissimus, primo nos Auditoribus controversiæ statum rationemque difficultatis contra nos motam clare breviterque declaravimus, diximus etiam non improbari nobis, quod hoc quesitum, licet apud nos certæ praxeos, ad disputandum elegisset; quia sicut anima Legis est ratio, sic etiam praxis vel consuetudo nulla vim obligandi habere debeat, quæ juri aut rationi sit contraria, quod ut alibi gentium, ita & Herdajus & Sandius, aliique cordatiores Jurisconsulti nostratium, ubi vis libere præ se ferunt,

(8) Lib. 1. tit. 1. tredecim capita complexi.

runt, eo cum fructu, ut multa praxi inolitæ per eorum observationes reformata sint, utique duntaxat, ut post mortem eorum id effectum habere potuerit habueritque multis modis. Dein respondendi viam hanc institimus, ut concederemus, rationem, quæ Sandio placuit ad probandum, quod praxi nostrâ de intercessionibus mariti receptum est, non esse omni exceptione majorem, nec à nobis adoptatam; sed aliâ nos usos esse eodem capite verlu XXIV, ubi generaliter collocavimus, excipi à societate conjugali mere personalia, quæ personam ejus ad quem proprie spectant, egredi non possunt, cujusmodi non modo esse delicta vero vel quasi talia, sed etiam intercessionem mariti, quæ in mulierem cadere non possunt, propter Senatus Consultum Vellejanum, quod vetuit mulieres intercessionibus obligari; ideoque non esse committendum, ut cui Lex mulieres directe voluit exemptas, huic nos eam per maritum obnoxiam reddamus. Instantia Dni. Opponentis ad banc responsionem, si rectè recorder, duplex fuit; prima, non posse rationem à Statutis alienam produci ad limitationem ejusdem Statuti: Hoc loqui indistincte de omnibus lucris atque damnis, neque fingi posse mentem statuentis esse, ut ea constitutio restrictionem accipiat ex ea Lege Romanâ, cujus ibi nulla mentio. Al-

tera fuit, sufficere, quod fidejussio esset contractus, nec referre fam, utrum ille contractus mulieri conveniat, an secus; exemplo Tutelæ, quam satis constat, Feminis non convenire, quæ tamen ratio non impediat, quominus ex ejus administratione à viro perpetrata mulier pro parte teneatur, ut idem Sandius ex sententiâ Curie docet, in eadem definitione vers. dubitatum quandoque. Ad priorem instantiam respondimus, jus Civile non minus receptum esse apud Frisios quam Statuta, quæ legibus non derogant, nisi quid lege moribusve Frisorum specialiter adversus dictata juris Latini sit introductum, adeoque Frisiis unam esse juris disciplinam libris Justiniani atque Statutis comprehensam; Itaque non modo juxta omnia Statutorum capita, sed articulis etiam singulis jungenda esse Juris Romani præcepta, quæ sano sensu cum iis jungi conciliarique possunt. Proinde nihil esse causæ, cur Statutum de lucris damnisque matrimonii communicandis in præjudicium Senatus consulti Vellejani trabatur, idque in aliis ubique rebus omni die sic usurpatur. Alterum replicationis argumentum plus habet coloris & ponderis; namque tutelam fateor æquè esse inacces- sam mulieribus, si matrem aviamque excipias, ac intercessio est, imo fortius ab ea prohiberi sexum; quia sic

fic juris est, ut si mulier renuntiet Senatus-Consulto Vellejano, cum effectu intercedere possit, tutelam verò ne quidem si maxime velit, adire queat. Quare igitur, si mulier de Tutela viri tenetur, non minus de intercessionibus ejus obligata videri debet. Elidendæ huic instantiæ primo adduximus rationem differentiæ, quæ placuit Sandio in d. verfu, dubitatum quandoque, Et cum obligatio Tutelæ, inquit, ex quasi contractu proficiscatur, nihil obstare Senatui visum est, cur eâ etiam mulier non adstringeretur. Herbajus etiam in cap. 13. rer. quotid. §. 14. ita scripsit: licet ex contractu non obligentur mulieres nostræ, secus tamen dicendum, quoad ea, quæ quasi ex contractu oriuntur. ut tamen excipiat hereditatis aditionem & repudiationem. Jam verò intercessionem esse è numero verorum contractuum, Tutelæ administrationem è quasi contractibus, in confesso & manifesto est: ideoque secundum hanc Sandii Herbajique rationem perspicuum est, quare mulier de Tutela viri obligetur, de intercessione non teneatur. At hæc ratio talis est, ut ratio rationis jure quæri possit, de quâ nec Sandius, nec Herbajus laborandum putarunt. Quasi contractus dicuntur tales, quia rediguntur ad similitudinem contractuum, etsi contractus

propriè non sint: atqui de veris virorum contractibus mulieres nuptæ tenentur, ergo & de quasi contractibus; nisi ratio diversitatis adferatur, quod, inquam, Illis curæ non fuit. Hanc ego non puto aliam esse, quam quæ indicatur in l. 46. ff. de Obligat. & Action. junctâ l. 25. eod. tit. ubi de obligationibus, quæ ex re & ex facto oriuntur. Ex re dicitur obligatio nasci, quando evidens æquitas adeoque res ipsa dicitur, aliquem debere teneri: ex facto, cum quis ideo tenetur, quia fecit aliquid; obligationis meritum continens; videlicet, ejusmodi factum intelligitur, quod à contractibus diversum atque distinctum sit, ut in d. l. 25. docetur. Causa obligationis illa duplex in quasi contractibus concurret, etsi diverso respectu. Nam Re nascitur obligatio ex illis hoc modo; Qui negotia alterius gessit sumptusque ad eam rem fecit; qui Tutelam pupilli administravit, in eoque munere pecunias erogavit; qui Rem cum alio communcem habens expensas in communem utilitatem fecit; hi omnes habent obligatos eos, pro quibus expenderunt, licet ignorantes, idque non è contractu neque ex aliquo facto, sed ipsâ negotii naturâ, & æquitate semet ipsam monstrante; perinde qui pecuniam sibi non debitam ab alio per errorem numeratam accipit, ipsa res loquitur, eum teneri ad

ad restituendum, quod sine ulla causa accepit: sed hereditatis aditio est etiam quasi contractus, quoniam heres adiens hereditatem nihil quidem contrahit cum creditoribus hereditariis, (9) verumtamen ejusmodi factum obit, ex quo sequitur, eum teneri creditoribus ad solvendum; non tamen ex re, sed è facto suo. Rursus, qui negotia gesserunt, tutelam administrarunt sumptusque pro aliis fecere, tenentur quidem etiam è quasi contractu, at non ex re, sed ex facto, inquam suo obligantur. Hinc jam patet, cur & quatenus personæ contrahendi incapaces è quasi contractibus obligentur; scilicet, ubi ex Re, non ex facto (extra delictum, quod alio pertinet) jus oritur; Furiosus & pupillus, ubi ex Re actio venit, obligantur, etiam sine Tutore & Curatore, ait Paulus in citatâ l. 46. ff. de O. & A. perinde & mulier, sine viri consensu poterit obligari, quoties è Re venit obligatio, quia tum æquitate prægnantissimâ Reique ipsius pondere character obligationis ei imprimitur. Jam hæc ratio non convenit Tutelæ administrationi à marito habitæ, quia tamen si pupillus Re obligetur Tutori suo ad indemnitatem ei præstandam, Tutor obligatione con-

traria obstrictus est, non Re, sed è facto suo; quod factum cum mulieri nequaquam conveniat, manet adhuc ille scrupulus, cur non æque mulier ejus oneri eximatur ac intercessioni. Nos igitur in his ipsis Positionibus n. 52. aliam rationem his verbis adtulimus; Videndum ne non hæc potius sit ratio; cum vir ex curâ reliquator existit, pecuniæ pupillares in rem communem versæ præsumuntur, quod secus in intercessionem; quo casu per ea quæ modo adducta sunt, intelligi potest, etiam tunc obligationem mulieris ex Re nasci, supposito præsumptionis illius argumento. Nam quando vir pecunias pupillares intervertit, rationesque distraxit, vel, inquam, convertit pecuniam in utilitatem suam uxorisque, vel prodegit eam dissipavitve perverse; Priore casu mulier Re devincta est, quatenus locupletior ex alieno; posteriore, tamen adhuc obstricta est, quia tenetur de ære alieno etiam male prodigere à viro contracto, ut superius dictum. Non defuit Domino Advocato ad hanc quoque rationem sua rursus exceptio; Videlicet, non semper accidit, ut Tutor pecunias pupili interverterit, vel dissipaverit; sæpe etiam ex mera negligentia convenitur eamque lue-

(C) 3 re

(9) Immo vero legatariis tantum, & fideicommissariis, Nov. 48, in præf. Edita ipse Auctor; Præf. ad Instit. de Obl. qu. ex contr. § 7.

re debet, in quem casum rationes à nobis allegata nullo modo convenient; ideoque cessante ratione, jus etiam cessare diversumque esse oporteat. Responsio fuit, Leges & in constituendo & in ratiocinando considerare, quod ἐστὶ τὸ ἀκρίβειον ut plurimum contingit, nec ideo, quod rationes in certis casibus cessent, jus etiam cessare dicendum; quia tum jura, pro incertitudine, cuncta resolverentur, ut pluribus exemplis è medio usu desumptis confirmavimus, quæ repetendis jam super sedemus; Atqui plerumque sane, quando ex eventu rationum redditarum apparet, Tutorem esse pupilli debitorem, ita se res habet, ut pecunia pupillares intra manus ejus hæserint, cui proinde rationem juris constituti atque recepti convenire sufficit. Tentari quoque potest, etiam si Tutela, quod est publicum munus, in mulierem non cadat, eique per maritum implicari non possit, facta tamen in administratione commissa & omissa ejusmodi esse videri, ut ad generalitatem lucri atque damni ex quovis negotio factove referri debeant. Postremo duas res velim adhuc observari in determinatione bujus quæstii, primo, Sandium in loco prædicto non simpliciter hanc rationem reddere, quamobrem mulier ex intercessione mariti non teneatur, quod fidejuberè sit perdere; verum quod sit donare & perdere, quin perdere consequens donandi habere videtur; jam donare non potest vir in fraudem uxoris, ut hæc pro parte teneatur, sicut Sandius colligit; addit enim, unde mandatum cum liberâ, ut non potest donare, ita nec fidejuberè; argumentatur à procuratore cum liberâ

ad Virum: Ille non potest donare, inquit, ergo nec fidejuberè: perinde vir, ut donare prohibetur, ita uxoris quoque damno fidejuberè nequit. Verum Sandius parum abest, quin impingat beic in illud vulgatum, non valet exemplum, quod litem lite resolvit. Nam si controversum est, utrum fidejussio Viri noceat ejus uxori, sicut est, nibilo secus disputatur, an donationes ejusdem non onerent uxorem, Id enim absolutè post alios adfirmat Rodenburgius, extra quam, si donaverit hoc animo, ut uxorem studio datæque operâ exbatureret, de marit potest. tit. 2. cap. 1. n. 8. 9. & 10. Quin si mulier donationum viro factarum participes fiat, ut Sandius statuit, & Curia definit lib. 2. tit. 5. def. 3. quid ni onus maritalium donationum æque ferat ac lucrum, juxta l. 10. d. Reg. Jur? Forte non abs re fuerit, si distinguas inter donationes modicas & grandes, ut ille tam ad damnum quam ad lucrum uxoris pertineant, non largitiones vel acquisitiones bujus generis magnæ. In his valeat ratio Sandii, quod donandi facultas Curatoriâ potestate mariti non contineatur; modicæ vero non sint alienæ à naturâ societatis universalis, quæ inter conjuges obtinet, nec repudiant præsumptionem, quod in rem honoremque communem fiant; quemadmodum mulier habens à Statuto jus contrahendi in rebus æconomicis, similiter jus modicas erogandi donationes in eodem genere exercet, onere communi, majores facere non potest. Nec dubita, quin ita liceat coartare sententiam Sandii, de donationibus alteri conjugum factis, quas cum altero vult communicari,

ri, ut si magna sint, valeant rationes Herbaji, negantis donata cedere communioni, cap. 16. rer. quotid. si modica, fiant communes, ita quemadmodum à Curia finitum esse diximus. Postremum, quod circa merita bujus controversiæ notandum esse monuimus, hoc est; Quod Groenewegius ad tit. C. ne ux. pro Mar. & Rodenburg. d. tit. 2. cap. 1. negant, audiendum esse Sandium, quando mulierem ex fideiussione Viri negat teneri, id eos hac ratione potissimum ita contendere, quod Statuta Gentium, de quibus illi agunt, inter virum & uxorem non stabiliant communionem lucri atque damni, sed omnium bonorum, ita ut vir etiam possit alienare bona uxoris, quod apud nos haud quaquam permittitur: adeoque potestas maritalis in uxorem apud istos populos amplior fit quam in Frisia, nisi pactis dotalibus apud illos restringatur, ut fere fit ibi à prudentioribus in modum nostratem. Atque hæc fuere, quæ cum Advocato Ten Toren ultro citroque agitata sunt. Ille gratiis Principi, Proceribus, & Senatui actis confedit; atque

Succesit ei Theotardus vander Sluis, similiter apud Curiam Supremam Patronus causarum, egregiis studiis & pari fortuna. Compellatione prius decore peracta, & eleganti præfatione de utilitate forensis disciplina cum Academicâ eruditione conjuncta, se paucis nobiscum actorum de positione XI. quæ est in cap. VIII. concepta bis verbis; Communicantur inter conjuges &c. etiam reditus, quando perpetui; nam qui ad vitam habentur, finito

matrimonio, restituuntur ei, cuius fuerunt, idemque est in usufructu, quem alter conjugum intulit in matrimonium. Sarmient lib. 3. Select. Interpr. cap. 10. n. 5. & sequ. Hanc sententiam Vir Doctissimus & usui recepto & auctoritati legum adversam esse putabat, quin omne genus reddituum sive usus fructus sive usura prægrandes, quæ sortem juxta vitæ cursum absumunt, communiter à conjugibus in Frisiâ percipiuntur, sine ulla restitutione, de qua vix cogitare solent nostrates, quibus usus venit hujusmodi reditus inferre in matrimonium. De Jure vero putabat rem esse definitam à Paulo & Celso Jure consultis, in l. dotis 7. § 2. ff. de jure dotium, ubi hoc modo scriptum est; Si ususfructus in dotem datus sit, videamus, utrum fructus reddendi sint, nec ne; & Celsus libro decimo Digestorum ait, interesse, quid acti sit: & nisi appareat, aliud actum, putare se, jus ipsum in dote esse, non etiam fructus, qui percipiuntur. In quibus verbis hanc questionem in terminis, ut ajunt, tractari atque decidi statuebat. Dein & fundamentum, quo positionem nostram unice niti præsumebat, hac ratione Vir Consultissimus occupatum removebat; Non potest vas aliud in contrarium movere, quam quod, conjugè aliquid inferente in societatem, fors & reditus distingui debeant, quod fieri non possit, si reditus vitales sint, quoniam bi lapsu temporis evanescent, nisi reditus ipsi quotannis percepti in sortem

sortem ei conferrentur. At vero Jus ipsum, ajebat ille, percipiendi fructus, heic, loco sortis babendum; quod soluto matrimonio, si vivet, ei salvum manet; etiam inde ab initio, vel postea vendere potest, ut ita vere proprieque sortis induat naturam. Nos operam dedimus, ut primo Auditoribus rationem sententiæ à nobis collocatæ exponeremus. Ejus fundamentum est in lib. 1. Statut. tit. 3. art. 1. quo cautum ut quæstus & dispensia, durante conjugio, communicentur, ipsa vero fors cuique salva & propria maneat. Proinde, si ab altero conjugum res inferantur, quarum usus consistit in abusu, vel quæ paulatim deterruntur aut mori possunt, ratio talis initur; ut, finito matrimonio, tantundem, vel æstimatio, restituatur ei, qui res ejusmodi habuit, quarum proinde ab initio fit descriptio, vel initur æstimatio: Si autem res sit ejusmodi, quæ annuis redditibus absumatur, hi redditus accumuluntur in sortem, ejus commodo, cujus illa res aut illud jus fuit proprium. sic omni die servatur in oleo, vino, frumentis, butyro. quin etiam in supellectile animalibusque: nec dubitatur, quin æstimatio talium rerum, finito conjugio, de communi præcipiatur ab eo, cujus fuerunt; societas intertm gavisa est usui libero earundem rerum, sive usuris pecuniæ, quæ definita fuit æstimatio. Quid si res, inquam, ejus naturæ sint, uti quotannis dominum redditibus augeant, sed talibus, ut res ipsæ paulatim depereant inutilesque fiant, tunc aliter fors conjugii inferenti

salva præstari non potest, quam si reditus sive fructus ille coacerventur; sive corporaliter, sive computando in patrimonium ejus, qui habet rem, unde reditus isti resultant. Ita fit in lapidicinis è quibus marmor excisum non nascitur, ipsi lapides fiunt mariti quod attinet ad dominium, sed non lucratur eos, verum restituere debet, ut docetur in l. 7. §. 13. ff. solut. matrim. Marmor, ait, quod cæsum neque exportatum, est mariti; & impensa non est ei præstanda, quia nec in fructu est marmor, nisi tale sit, ut lapis ibi renascatur, quales sunt in Galliâ, sunt & in Asiâ. Hæc ita, quia leges summopere curæ habent, ne mulieres fiant indotatæ, quod summa Reipublicæ noxium est, quia tum præciditur copia facultasque matrimoniorum, quibus rarefcentibus, civitates tabescunt, ut bodieque satis communi malo probat experientia; tu vide, sis, l. 1. ff. solut. matrim. (10) Juris ratio quam repeto, est, ut, quando res, quæ ab altero, conjugum inferuntur in matrimonium, ejus sunt naturæ, ut fors usui redituve minuatur & evanescat, tum ea res vel æstimentur ab initio, ut pretium pro sorte babeatur, vel reditus, ita ut proveniunt, accumuluntur pro eo, cui decurrunt, eorumque usura societati cedant; consequenter, finito matrimonio, corpus illud redituum perceptorum restituatur ei, cujus fuerunt. Eo pertinet etiam, quod in positione XIII. prædicti capituli collocavimus; sed

in

(10) Et l. 2. D. de jur. dor. qua de re nonnulla mox lib. II. Lecti. Jur. Civ. cap. 23. p. 201. sqq.

in metallifodinis, & apud nos in fodinis cæspitum ustilium, & argillarum, idem juris erit, quod in usufructu. videlicet, ejusmodi cæspites & argillæ à terris effosse non renascuntur; ideoque fors effodiendo perit, aut ad pretium vilissimum, agri ita exinaniti rediguntur; qualis fuit ager ille figuli, quem Judæi sacerdotes emerunt xxx nummis sive siclis argenteis à Juda penitente restitutus, id est, quadraginta fere Carolinis, ut nunc putamus. Jam, quæ est ratio in his rebus & nominatim in bujusmodi agris, ea perinde militat in redditibus vitæ terminatis. Nam & hisce jus ipsum percipiendi redditus lapsu temporis imminuitur & evanescit, nec adeo fors inde salva manere potest, si actu non vendantur, aliter, quam si redditus coercerentur, sicuti fit cum pretiis cæspitum effossorum; usuris pecuniarum, quæ inde rediguntur, communioni videlicet relictis. Quod attinet ad textum l. 7. §. 2. ff. de jur. dot. respondimus, eum agere de jure mariti, quod habet in rebus sibi in dotem datis, quarum ille sit dominus, vel jus plenum consequitur, secundum notissimam doctrinam, l. 7. pr. §. 3. d. jur. dot. l. 13, §. 2. ff. de fund. dot. proinde non potest, quin jus ipsum ad virum pertineat; cum è contrario ex hypothese nostræ consuetudinis sive Statuti, singulis conjugibus suum dominum, seu plena facultas, si res incorporea sit, salva maneat. Hinc, si maritus in dotem acceperit servos, jumenta, greges, nusquam legimus, eas res aestimari, ut si mortuæ sint, uxori pretium restitu-

atur, nisi id actum sit; quod tamen secundum praxin nostram, quando ejusmodi res in societatem conjugalem inferuntur, fit indistinctè. Non usi sumus inter disputandum alio respondendi medio, quam quod Sarmiento loco supra adducto placuit, Paulum in objectâ d. l. 7. §. 2. agere de usufructu specialiter in dotem dato, nostram verò positionem de nulla speciali illatione loqui, sed de casu, quo juxta alia bona redditus vitales sunt illati, vel conjuges, ita ut erant instructi, in societatem venerunt, nulla bonorum, quæ inferant, habitæ mentione, quemadmodum fit. Arbitror alioqui responsum illud nec à textu nec abs re alienum esse, nam textus ait; si usufructus in dotem datus sit; exprimitur usufructus; nec potest igitur, quin ille specialiter in dotem datus sit. Tu dices; postea subjicitur; nisi appareat aliud actum, jus ipsum in dote esse, non fructus, qui percipiuntur; Ergo, quando usufructus simpliciter datus est, ipsum jus transfertur; si mulier hoc sibi custodire velit, oportet id exprimatur. Nempe, supponendum hoc, quod è primis d. §. verbis liquet, usufructum hunc specialiter in dotem esse datum. Hujus dationis specialis ea vis est, ut ipsum jus datum intelligatur, non soli fructus, nisi aliter inter partes convenerit. (11) Si quis jam ita existimet, usufructum, qui nominatim in communionem conjugalem illatus est, ita communem fieri, ut de redditibus nihil, finito matrimonio, sit restituendum, salva quidem positione nostrâ, id eo modo concedi potest, necesse tamen non est, quia maritus accipiens aliquid

(D)

14

(11) Vid. l. 4. D. de pact. dotal.

in dotem, manifesto plus juris in eam rem consequitur, quam qui accipit ita, ut solos redditus vi societatis percipiat, jure rerum ipso, dominioque, mulieri salvo & illibato, ita quemadmodum cuiusque rei natura ferre queat. Ad postremum, quod de moribus Frisiæ fuerat objectum, diximus, haud inficiari nos, hanc ibidem inexpectatam alienioremque ab usu communi visum iri omnibus, qui rem, ut primo intuitu illis videtur, aestimant, minime tamen inter abrogata referri posse, quin nihil de eo cautum vel scriptum sit, non unquam, quod nobis constet, ab Amplissimo Ordine secus sit judicatum. Neque vero admittendum esse putamus, ut error popularis jus faciat, ac inde novæ praxeos autoritas stabilietur. Præstantissimus Advocatus in his tamen non putavit acquiescendum, sed & argumentum Legis VII. §. 2. ff. de Jur. dot. & constantem in hac provinciâ usum pluribus urfit. tum etiam ad judicatum Illustris Curiae Hollandicæ, teste Corenio decis. 7. provocavit. De interpretatione Legis VII. dictum erat abunde, neque addidimus dictis; sed quia post collationem habitam intelleximus, aliis quoque non modo Nobilissimis sed etiam sapientissimis hominibus ita visum esse, moribus Frisicis sententiam à nobis postam sine dubio improbari, faciendum est, ut hæc res paulo pressius ob oculos ponatur; non quod postulemus, nobis fidem potius habendam esse de praxi Frisicâ, quam communi prudentium virorum iudicio; sed quia pretium operæ putamus, ut bene expendatur, sine species ex earum numero, quæ desuetudine potius ac opinio-

ne populari, quam stabili usu & ordinatâ praxi inolitæ receptaque sint, de quo genere loquitur Sandius in lib. 3. tit. 6. def. 8. ubi, Aliter, inquit, hæctenus observatum in colono &c. absque ulla contradictione ipsorum dominorum, qui ita juris esse non dubitarunt; At hic mos magis ex legum ignorantia, quam certa juris ratione est introductus, & deinde: His consideratis, Senatus, repudiato & exploso priore stylo errorem introducto &c. Nec facile dictu est, quam hæc res late pateat, ut si communibus istis populi opinionibus indulgendum sit, celebris illa Frisiorum accratio in Jure civili custodiendo brevi in irritum incertumque cessura sit. Consuetudines fatemur habere vim Juris abrogandi; verum ad illas non modo, requiritur desuetudo & diversa popularis observatio, sed actus contrarii & positivi, maxime judiciales, iique frequentes atque signati concurrere debent, l. 34. ff. de legibus. l. 2. C. Quæ sit longa consuet. Ego nullus dubito, quin illud præjudicium adversus hanc sententiam non sit ex aliquo Juris Frisici principio, seu legali, sive consuetudinario, sed ex intellectu contrario circa meritum Juris, quod plerique de hoc problemate conceperunt. Et enim ita existimant, incivile ineptumque esse, ut qui duxit uxorem in annuis redditibus habentem mille florenos, ipse vel heredes ejus partem mediam borum mille florenorum annuatim perceptorum (ex massâ communi bonorum) uxori heredibusve ipsius restituere cogantur, & contenti esse

esse debeant, quod illis millibus, durante conjugio, absque usuris usi sint; non modo ~~absque usuris~~, sed etiam ~~absque~~ multis habetur; Proque evidenti absurditatis hujus exemplo proferunt patrem, qui usumfructum in bonis matris liberorum habens ad secunda vota transiit, eumque usumfructum in novam matrimonii societatem infert; tunc dicere audebis, cum à nova uxore ejusve heredibus, finito conjugio, partem illorum redditum posse recuperare? nihil insolentius, inauditius; & in medio sunt exempla procerum, civium, qui id genus occasionebus usi nihil tale somniant. Ego vero, liceat, inquam, suspendere judicium de hoc exemplo, donec & ego exemplorum quorundam species protulerò; longo enim disputandi usu didici, fallaciam banc esse non è minimis, pro sustinenda tibi sua exquisitum aliquod exemplum captare; rursus scio, illud opposito exemplo sepe retundi. Ecce! Realis injuriæ actio non annalis sed perpetua est; certa jure, præxi, sententia: quid? clamabat Wissenbachius noster, de colapbo impacto post triginta annos agere fas erit? intolerabile hoc quidem. ego vero, de oculo, inquam, excusso post annum agere nefas erit? iniquissimum hoc quidem, ubi tot impedimentis vita hominum forique actiones obseptæ sunt. Videndum, ne non hujusmodi aliquid & in hac questione evenire possit. Est puella, cui ab avunculo legati sunt mille annui, dum vivet. Scimus ita juris & praxeos esse, uti, quæ legatus capiuntur ab altero conjugum, ea non sint

communis, sed finito matrimonio restituantur: tu vis annuos redditus vitales diversæ esse naturæ: non audebis tamen negare, quin isti mille annui quotannis puellæ testamento relicti, loco sortis ei esse debeant; namque annuum legatum est multiplex; tot legata sunt, quot anni, l. 4. ff. de ann. legat. proinde femina triginta annos vivens, accipit triginta legata millenorum florenorum; quæ, aut me omnia fallunt, aut patrimonium ejus constituere debent, nibilo secus quam si à triginta testatoribus singula millia diversis temporibus ei legata fuissent. sive autem mille, sive centum annui sint, nihil credo, referet; & si ve isti annui veniant è fundo, vel simpliciter ab aliquo præstandi sint, nihil aequè referre potest. Rursus, è contractu inter vivos inito debeantur annui mille puellæ; quis rationem mihi differentie inter legatum & stipulationem hac parte dabit? (12) scio, stipulationem annuam esse & non multiplicem, sed unam, l. 16. §. 1. ff. d. verb. obl. sed hoc eo pertinet, quod in stipulatione non spectatur singulis annis, utrum creditor jus petendi habeat nec ne, quod in legato attenditur; sed in utraque specie jus crediti scissum in tot partes intelligitur, quot sunt pensiones, pariterque sortem constituunt: Jam causæ diversitas, unde creditum illud annuis pensionibus sive ad longum tempus, sive ad vitam præstandum oritur, diversum hac parte jus inferre non potest. Pone, domum mulieris esse venditam, hac lege, ut quoad femina vivet, ei centum annui solvantur; idem pone de

(D) 2 fundo;

(12) Vid. §. 3. Inst. de V. O. cuius ratio non alia, quam, quod pacta negotiis strictis adijci cum effectu alio, quam exceptionis non possunt, l. 40. D. de Ret. Cred. neque adeo quidpiam mutandum in l. 34. §. ult. C. de Donat.

*fundo; nonne fateris mulieri hæc pensiones in patrimonium esse impu-
tandas; perinde ac si domus pensionibus plurimum annorum decem, viginti solvenda venderetur? Loco domus ponè: Feminam Titio tradere decem millia, hæc lege, ut millena quotannis sibi, dum vivet, solvantur, num quis in hac specie diversi quicquam à domo, à fundo, hæc lege traditis monstrare potest? Et numquid hoc aliud est quam quod nos quærimus de annuo reddito in matrimonium illato? nam utrum ipsa, an pater vel auctor ejus sortem dederit, ex qua redditus annui veniunt, non dices interesse quicquam, Idem de usufructu, quem alter conjugum intulit, judicandum. Novi hominem primarium, qui à priore conjuge habebat usufructum omnium bonorum. Heredes primæ uxoris cum eo pacti sunt, ut bona sibi possidenda curandaque relinqueret, ipse vero quotannis de manibus ipsorum acciperet millenos Carolinos; quos etiam magno suo damno solvere coacti sunt, postquam fructus prædiorum annui lapsu temporis enormiter diminuti fuerant. Aut mihi præconcepta opinio nimium blanditur, aut nemo sani judicii potest autumare, aliud juris esse debere in hiscè millenis, quam quod in prioribus exemplis esse diximus; nihilque absurdè statuerit, qui putet illos mil-*

le florenos annuatim perceptos pro sorte haberi debuisse, si hæc de re quæstio mota fuisset. Pergamus: Fæmina nubens & secum ferens ejusmodi jus annuum non modo habet spem illos redditus percipiendi, sed etiam jus habet, quod est in bonis, & facit partem patrimonii ipsius aut aliquando totum, quod præsentipennis vendi potest; si vendat; nemo negabit, pretium ipsius & esse & manere proprium: atque, non potest vendere sine consensu mariti; quem si hic neget & redditus percepti transeant neque pro femina ferentur, jam hæc suo patrimonio evolvetur à marito; nam qui negant, maritum teneri ad redditus uxori custodiendos, iidem negabunt, eum teneri ad æstimationem ejus juris permittendam, quæ finito conjugio, restituitur, nisi videlicet, pactis dotalibus aliter convenerit. Vel si etiam sine pacto concesserint, virum teneri ad æstimationem admittendam, non poterunt negare, eum teneri & ad restituendam. Quod si æstimatio olim facta restituenda est, nullo prætextu, cum illa non facta est, redditus negari possunt. Æstimatio, inquam, nihilo magis recusari potest in jure reddituum, quod tempore perit, quam in aliis rebus ejusdem naturæ supra demonstratis, nisi dicere velis, bona incorporalia minus esse bona & proficua hominibus quam sunt ani-

animantia, suppellectilia, quaeque numero, pondere, mensura constant. Neque plane video, quid homines moveat, ut aliter de jure reddituum opinentur, quam quia in mentem illis non venit, in Redibus sortem redditusque à se invicem distinguere; quod tamen nihilo plus difficultatis habet, quam in terris fossilibus; quarum nulli sunt redditus, nisi in iis quæ identidem effodiuntur. Et cum redditibus ipsæ terræ evanescent: Eorum tamen reddituum datur sine dubio redditus; nec aliud discrimen observet, quam quod terra magis in oculos incurrat & palpabilior sit, quam Jus incorporale, licet haud minus fertile fructuosumque civiliter consideratum, quam cæspites argillæve dici queant. Atque hæc, nisi egregie fallor, species hominibus nostris imposuit, ut cum jura reddituum vitalium in matrimonium inferrent, raro soliti sint pertendere, saltem fructus eorum reddituum conjugibus esse communes: quanquam & ego scio, prudentiores eam rem non sefellisse, tametsi an, in contradictorio apud nos definita sit questio, non possum affirmare; sed Ultrajectina Curia sæpe ita judicavit, quando redditus vitaliter in dotem dati sunt, dimidium eorum, qui stante matrimonio decursi essent, defun-

cti conjugis heredibus refundendum esse, teste ejusdem Curie Senatore Rodenburgio, tract. de jur. conj. semet int. gratif. potest. tit. 2. c. 4. Id est hoc ipsum, quod nos optimi juris esse defendimus. Idem, præter Sarmientum antea laudatum, tuetur Gutierrez in tract. de Tutel. & Cur. cap. 35. per tot. Et omnium acerrime recta sanæque ratio valide, ut mihi videtur, demonstrata. Quod attinet ad sententiam Curie Hollandiæ apud Corenium decis. 7. ad quam Dominus Advocatus provocabat, eam non reperio versari in iisdem terminis, quibus nostra thesis limitatur. Actum ibi de usufructu omnium bonorum conjugii à conjugo legato, cum etiam inter bona redditus vitales in personam aliorum constituti essent, visumque hos redditus ab usufructuario perceptos non esse restituendos. Fieri potest, ut ultimas voluntates, plenius interpretandas putaverint, quasi testatrix legans usumfructum, redditus omnes indistincte legasse videretur; ut sane Corenius argumentatur. Et tamen in hac ipsa specie Curia Ultrajectina aliquoties in alia omnia itit, ut Rodenburgius in loco citato testatur, & judicavitque: æstimationem fieri oportere reddituum illorum personalium, quanti essent, cum conjux legans in fata concederet, ejusque dimidium resti-

tuendum illius heredibus; quia, scilicet, inter conjuges eorumve heredes communionem habentes questio intercedebat. Atque hæc sententia pertinet ad alternatiivam nostræ disputationis, quam maritum, qui accepit ab uxore tale jus reddituum, subire oportere diximus. Confido etiam, si quis contulerit sententiæ nostræ rationes cum iis, quæ à Corenio in alteram partem proferuntur, etiamsi illud iudicatum magis affine, quam idem sit cum nostro quæsito, tamen eum facillime iudicaturum, Ultrajectinos iudicium censuisse, quam Batavos (absit invidia comparationis) in illa, inquam, specie de usufructu. Nam quia & hic eo modo habendus est, ut salva sit rerum substantia, perinde ac conjugibus sua fors salva manere debet, non est dubium, quin jura, quæ adfido abusu evanescent, ita sint exercenda, quemadmodum res corporales, quarum usus in abusu consistit, ut vel æstimatio rerum vel tantundem atque perceptum est, finito usufructu, restituantur, ut docet Justinianus in §. pen. Inst. de usufr. Rationes hic sunt eadem fere, quas supra exposuimus; videamus in contrarium quid moveatur: Usufructuarium, ait Corenius, sequuntur omnes redditus, obventiones, & emolumenta, quæ ex rebus ullo modo percipiuntur, ideoque etiam re-

ditus annui. Sotomaj. c. 36. de usufr. per tot. Quasi non incontinenti subaudiendum sit, ita videlicet, emolumenta redditusque omnes ad fructuarium pertinere, ut vel substantiam, vel sortem duntaxat, proprietario salvam præstet: substantiam, si rerum natura talis sit, ut in sua substantiâ durent; sortem atque summam, si res utendo minuantur. Præterea in exemplum contrarii instituti proferuntur species quædam rerum incorporalium, ex quibus omnes redditus cujuscunque naturæ, fructuario cedunt; velut Jurisdictio, cujus usumfructum qui habet, etiam percipit multas, stipendia, quæque præterea exinde commoda proveniunt; & qui habet jus patronatus exercet præsentationes ad munera Ecclesiastica, & id genus alia. Nemo hæc audit, cui non statim liqueat, nihil simile esse in his exemplis siquidem jurisdictio, atque jus patronatus, post sexcentos actus iurisdictionis præsentandique; semper idem & integrum manet, cum jura vitalis quotidiano usu ad interitum suum vergant. Idem responderetur ad id quod de redditibus annuis perpetuis objicit Coren; siquidem eorum æstimatio semper æqualis manet, centum licet annorum perceptis usuris; nec magis ad rem pertinet, quod est in l. 34. ff. de usur. ubi; usurae vicem

etm fructuum obtinent; quis enim id negat? Quod ad Sotomajorem attinet, à Corenio laudatum, is hanc quaestionem in terminis suis non tractat volumine de usufructu, sed in cap. 36. n. 39. & sequ. laudat distinctionem Baldi, circa proventus, qui semel percepti non renascuntur, eos pertinere ad usufructuarium, quoad potestatem utendi fruendi duntaxat, non perpetuo & irrevocabiliter, sed ita ut cautionem praestare debeat de tantundem finito usufructu restituendo; quod est ipsum illud, quò nostra disputatio tendit. Ultimum & præcipui valoris argumentum, quo Corenius utitur, est petitum à similitudine animalium, cunctarumque rerum mobilium, in quibus est verus usufructus, quibusque adeo usufructuarium utitur, omniaque emolumenta inde percipit sine ulla restitutione, §. pen. Inst. de usufr. Primo, velim heic paulum subsistat, qui ex populari usu tam facile praxin judicariam colligunt; Est ita liquidi certique juris, ut Corenius narret; usufructuarium posse animalibus veste, supellectile, aliisque mobilibus rebus, uti ad extremum usque; mortuisque pecudibus, detritis vestibus, cæterisque mobilibus, eum non teneri ad pretium earundem rerum, quod fuit prius, sed posse defungi reddibendo easdem res,

ita ut nunc sunt. Atqui nihil absurdius, nihil inusitatus, more populari nostratum; omni die sic fit; ut usufructuarii ejusmodi rerum aestimationem recipiant, caveantque, se finito usufructu pretium esse restitutos; idque sine ulla ipsorum contradictione, qui sic juris esse nullo modo dubitant. Nemo tamen ejusmodi opinione usque populari jus mutatum esse contendere ausit; & valde verendum, ne non idem in altero, quod agimus, quaesito fere usu veniat. Qui habet usufructum animalium mobiliumque rerum non potest aliam ex iis utilitatem capere; quam singulis pro natura cujusque rei utendo, quamdiu usum sui præbent: res quæ perit domino suo perit, nec aliter fieri potest: sed pecunia, quæ collocatur, ut redditibus annuis ad vitam capiendis absumatur, utique recipiebat alium & stabilem usum; redditus singulorum annorum qui pecuniâ constant jam per se rursus usuras pariunt; ac ita cum naturam sortis induerint, bi ut percipiuntur, usufructus jure retinentur. Atque hæc de jure usufructus in his rebus hætenus; ex quibus evidenter putare constare, ne quidem usufructuarium, ex ratione juris, redditus vitales annuos sine restitutione suos facere irrevocabiliter; quæ licet inter conferendum exposta non sint, addere tamen heic loci volumus. Addeamus &

& hoc: non obflare sententiæ nostræ, quod stipendia munerum publicorum, quæ ab altero conjugum, à viris, inquam, inferuntur, ita fiant communia, ut nihil inde, finito matrimonio, restituatur: quæ tamen stipendia sint etiam reditus vitales. Existimo enim esse neminem, qui non animadvertat, honoraria quæ præstantur officiis Reipubl. esse veros acquisitus industriales, in quibus societas matrimonialis maxime consistit, perinde ac in mercedibus operariorum, nec enim refert animi, an corporei laboris occupatione lucrum acquiratur. Ad reditus vitales, qui à fortibus olim collocatis, aut à fundis percipiuntur, nullam industriæ intentionem requirunt, sed inter bona habentur, quæ otiosos quoque & dormientes beant. Præstantissimus Advocatus Opponens, antequam defisteret, mediam viam tentare voluit, inter utrumque hujus sententiæ extremum: videlicet, conjugibus inter se communicandum esse, quod in reditibus vitalitatis usuras redditusve consuetos excedit, si-ve quantum è fortibus non transitoriiis & ordinariis redigi solet; illud autem reliquum, quod datur ideo, quia fors interitura est, conjugi, ad quem reditus pertinet, esse restituendum. Sane hoc temperamentum postremis temporibus placuit Ultrajectinis Sena-

toribus in casu ususfructus legati, ut Rodenburgius ibidem testatur, & potest esse medium conciliationis in eorum usum, qui utrumvis sententiæ hujus extremum, ut rigidius, aspernantur; nec valde repugnaverit huic commento medietatis, qui multa contra rationem disputandi recepta, recipienda esse pro seculi moribus, & utilitate promiscui usus cogitet, l. 51. sub fin. ff. Ad Leg. Aquil. Nec diffiteor, in usufructuario moderamen illud non esse remotum à specie recti, propter similitudinem reddituum vitalium cum rebus mobilibus in usufructum datis; nam ut hæc res usum quidem recipiunt & integræ manent, verum tamen lapsu temporis, serius ocys, ad nihilum rediguntur; ita cum redditibus ad vitam constitutis quoque comparatum est; manent ejusdem quantitatis nec utendo minuuntur, sed toti ad mortem usque durant: hoc tantum inter est, ut antea diximus; pecunia potest ita collocari, ut usuras reddat, neque fors tamen unquam pereat; res mobiles sequæ moventes illud institutum nullo modo recipiunt: Utcunque igitur æquum videri possit, ut usufructuarius percipiat, quod pecunia in usufructum data semper tribunt, in conjugibus tamen hæc res ita se non habet; quia, tametsi conjugum alter animalia mobiliaque in communione inferat, earum tamen

estimationem, finito matrimonio, recipit, quemadmodum usu nostratum quotidiano adfirmatum est; ideoque argumentum Corenii ab animalibus ad redivitales in hac quidem specie retorque licet: Quod juris est, ait; in illis, idem in his statuendum. Atque in illis sic est, ut restitui debeant. Ergo. Sed diu satis de ratione juris disceptatum: Etiam vero de praxi Friscá, quod à nobis quidem proficisci queat. Sitne popularis abusus, an stabili consuetudine à genuinâ ratione juris hac parte receptum sit, à judicio prudentium viro- rum, dataque occasione ab Amplissimi Senatus arbitrio expectabimus. Sane, quod ad exemplum attinet patrum superius adductum, qui habent usumfructum in bonis liberorum, credo, non advertere eos animum ad hoc, ut redditus illos tanquam sortem considerent, in comparatione commu- nionis, quam habent cum secundis uxoribus; sed arctissimum inter pa- trem liberosque vinculum unitasque eorum forte aliquid disforminis judi- cio quorundam inferre videatur; nisi & hic casus inter alia incuriosæ pra- xeos exempla referendus sit. Deni- que, num qua diversitas inter usum- fructum redditusque vitales sit consti- tuenda, pro parte vel in totum, à nostris moribus abhorreat quod dispu- tavimus, an secus, judicium penes eos esto, quibus & novi juris Au-

ctoribus esse licet atque concessum est. Denique, si non obtineo, ut, ita juris esse, quemadmodum disputavi- mus, in Frisia credatur, saltem id utilitatis ex hac dissertatione eventu- rum præsumo; ut qui valorem æqui- tatemque hujus sententiæ percipient, vel ipsi animum advertent, vel at- ctiores erunt aliis animadvertendi, ut in contrahendis matrimoniis, quando usumfructum redditusque vitales ha- bent inferendos, paciscantur, uti quod juris & æqualitatis ratio largi- tur iis, eo sibi, pace novi conjugis, frui & gaudere liceat. Advocatus van der Sluys cum sua dicta, gra- tiis actis, conclusisset.

Zachæus de Gemmenich prom- pti & excitati Advocatus ingenii, solemnibus reverentiæ præmissis, ad articulos nonum & decimum cap. vi. quod est de potestate maritali se contulit; in quibus ita est positum; Virum quoque talem esse oportet qui potestatem in uxorem exer- ceat, ut hi esse debent, qui cu- ram aliorum sunt gesturi; multo magis, ut ipse suis rebus admi- nistrandis sufficiat: Proinde, si minor annis 25. sit, veniam æta- tis eum impetrare oportet, ante- quam se ut uxoris Curatorem ge- rat. Ex inde collegit & formavit hanc thesin; utrum is, qui veniam ætatis impetravit, alterius tutor vel Curator idoneus esse possit.

(E)

jure

jure civili, quod negandum arbitratum, ob sequentes rationes; Primo, quoniam ætas viginti quinque annorum præcise in Tutore vel curatore requiritur, §. 2. Inst. Qui testam. Tut. dar. ubi autem talis necessario desideratur, illic venia ætatis à Principe impetrata nihil mutationis infert; eò pertinere dicebat, si quis alteri aliquid dari voluerit, quando perfectæ vel legitimæ ætatis sit; non committi conditionem, cum Imperiali beneficio venia ætatis ei facta est, sed tum demum, quando viginti quinque annorum curriculum implevit, l. ult. d. t. C. de his qui ven. æt. etiam lex qua requirit, ut, qui ad munera & honores admitti cupit, annorum viginti quinque sit, l. 8. ff. de muner. & honor. eodem indulto ætatis beneficio, non accipit implementum, arg. d. l. ult. Nec est, quod quis dicat, pergebat Ornatissimus Advocatus, Tutelam non esse munus Reipubl. eò quod ad privata patrimonium datur, l. 6. §. 15. ff. de Excusat. tut. nam è contrario, satis constat Tutelam esse publicum munus, ut Juris Auctores loquuntur, in pr. Inst. de Excusat. & l. 9. ff. de His qui sui vel al. jur. junct. l. 18. §. 28. ff. de muner. His addebatur, legem, quæ perfectam ætatem desiderat, generaliter loqui, proinde generaliter accipiendam & intelligendam esse; ita ut qui exceptionem in eo, qui veniam ætatis impretraffet, collocare vellet, ei probatio incumberet, quæ nunquam præstari possit. dein objectio occu-

pabatur, verum quidem esse, veniam ætatis tribuere jura majorum, sed batenus, ut rei suæ administrandæ sufficere credantur, non ut aliorum patrimonia regant. arg. l. 2. C. de his qui ven. æt. in verb. qui pater nam frugem vel avorum patrimonia gerere cupiunt, & super hoc imperiali auxilio indigere cœperint &c. sed palmarium & decretorium argumentum, quod jugulum cause ferire putabat Dominus Opponens, hoc esse memorabat; Quorum bona non possunt plenissimo jure hypothecarum teneri, tales non possunt esse Tutores vel Curatores, l. ult. C. de Legit. Tut. Horum autem qui veniam ætatis impetravere, bona non possunt plenissimo jure hypothecæ teneri, l. 3. C. de his qui ven. æt. Ergo non possunt esse Curatores. Hæc erant quæ uno spiritu continuæ oratione proponebantur. Antequam responderemus, sententiæ nostræ rationem exposuimus, ita fere, quemadmodum à Thomâ Herbajo cap. 13. §. 4. & à Saudio lib. 2, tit. 4. def. 1. factum est; Sane, ait hic, si minor veniam ætatis impetravit, cum in omnibus, excepta immobilium alienatione, pro majore habeatur nihil impedit, quominus jure maritali administret res uxorias. Herbajus addit has rationes: 1. quod qui veniam ætatis habet, si læsus sit, non impetret restitutionem,

tionem, l. 1. C. de his qui ven. æt. 2. quia sine curatore in iudicio rectè consistit, l. 10. C. de Appell. dein occupat objectiones quasdam, sed ab his quæ ab Opponente nostro motæ sunt, diversas. Secundum eorum sententiam praxis indubitata fori nostri, maritis, veniæ ætatis impetratâ, rerum quoque uxoriarum administrationem vindicat, etsi Rescripto veniæ, nulla ejus rei mentio sit facta; quanquam Herbajus fatetur, cautius acturos maritos, si tam uxoris quam suarum rerum administrationem petierint: vix tamen est, ut id unquam fieri soleat. uti quoque ad alias Tutelæ Curæque species aliquando, qui veniam ætatis impetrarunt, admittuntur, ut de praxi nostra res satis explorata sit; utique sane quod ad maritos attinet uxorum. Nam de reliquis Tutelæ Curæque speciebus baud æquè certo adfirmaverim, an usus communis in vim juris absolute invaluerit. Me, præter rationes allegatas, etiam id movebat, quod Tutela minoribus annis 25. jure deseratur, ut tamen administratione abstineant, donec ætatem impleverint, l. 10. §. 7. ff. de Excusat. Tut. Cum igitur administrationis per veniam ætatis capaces intelligantur, & in omnibus, excepta alienatione rerum soli, pro majoribus habeantur; nihil causæ videtur esse, quare non ad Curam aliorum admittendi videantur, si vel testamento dentur, vel adhibita satisfactionis, pupillorum securitati conju-

latur. (13) His consentaneum est, ut quod de ætate perfectâ 25-annorum in Tutoribus atque Curatoribus requisitum est à Legibus; cum administrationem patrimonialem spectet, beneficio ætatis indulto suppletum videatur, quo medio primum, quod audivimus, argumentum removetur. Attamen hæc res ad extendi non debet, ut jus inter alios constitutum & stabilitum invertatur; veluti, cum in testamento vel inter vivos legitime perfectæve ætatis, quæ daretur aliquid aut fieret, mentio absolute facta est, datio illa factumve per hoc privilegium non anticipatur; nec enim id vult neque potest Princeps; non vult, inquam, ubi ætatis beneficium adolescenti impertitur, alios adstringere necessitate prius solvendi, ut, si fideicommissum debeatur, ubi juvenis tot annorum factus sit; absurdum, inquam, foret, ab eo qui veniam accepisset ætatis, id fideicommissum prius effragitari; atque hæc responsio est ad secundum argumentum. Non dixerim etiam, pertinere beneficium ætatis ad munera publica stricte ita dicta, quæ in gubernandâ Republ. consistunt; nam privilegium hoc de privata administratione loquitur, à quâ ad regimen Civitatis non potest admitti consequentia. Quod autem Tutela dicitur esse munus publicum, (14) ut in banc rem aliqui textus citabantur, id ab hæc consideratione potquam alienum est; novimus enim quædam dici publica sensu communi. scilicet

(E) 2

(13) Immo vero singulare illud veniæ ætatis beneficium ad propria minoris bonæ ubique restringitur, salvo perfectæ ætatis in Tutoribus requisito, l. 1. & 2. C. de his qui ven. æt. (14) Sed quid notius muneris & honoris discrimine, l. 1. 10. 14. D. de Mun. & hon. vid. Interpp. ad l. 214 & l. 239. §. 3. D. de V. S.

cut omne jus est publicum, l. 38. ff. de pact. quatenus publicâ auctoritate latum est, in publicam utilitatem, & omnes publicè, non aliquos privatim obligat, l. 8. ff. de Legib. Strictius quædam etiam functiones, munera publica vocantur, quatenus publica necessitate omnibus imponuntur, nec cuiquam eas detractare licet, l. 1. ff. d. vacat & excusat. cæterum materia & objectum Tutelæ atque Curæ manifesto privati patrimonii est, ideoque l. 6. §. 15. ff. de Excus. acute ait, non esse munus Reipubl. Tutelam, etsi publicum alio laxiore sensu passim appelletur. Jam reliquæ argumentationes, quod lex ætatem perfectam requirens generaliter loquatur, & exceptio de veniâ ætatis probanda sit; & quod verba, quibus venia ætatis explicatur de propriis adolescentum patrimonii solummodo loquantur; ex iis quæ superius ad confirmandam hæsionem nostram adducta sunt solvi & expediti possunt. Ad ultimum & quod Dominus Opponens palmarium vocabat argumentum, ex l. ult. C. de Legit. Tut. sic ratio nostra fuit; Justiniani mentem illic esse de Tutela legitimâ excludere eos, qui talis ætatis sunt, quibus rerum suarum administratio non committitur, rationemque reddit Cæsar; Cui enim ferendum est, eundem esse Tutorem, & sub Tutela constitui; & iterum, eundem esse Curatorem, & sub Cura agere? Hæc

certe & nominum & rerum, ait, fæda confusio est. Palam est, hæc verba rationesque iis demonstratas non arcere eos, qui veniâ ætatis impetratâ, Curæ aliorum subducti, suæ auctoritati commissi sunt. Addit deinde Cæsar hæc verba, quorumque res possunt plenissimo jure hypothecarum teneri. Hæc non tam est nova ratio, quam accessio & ignorancia prioris, & principalis; ideoque si prior illa præcipuaque salva sit, hæc accessoria nihil novi committit. Si tamen Præstantissimus Opponens mordicus hisce verbis inhaerendam putaret, inferendumque inde contenderet, eos qui veniam ætatis habent, non posse res suas hypothecæ obnoxias reddere, quia pignoris obligatio sub prohibita alienatione continetur, l. ult. C. de reb. alien. non alienand. & venia ætatis in alienatione rerum interdicta nihil adferat adjumenti, l. 2. d. t. C. de his qui ven. æt. in promptu esse diximus aliam respondendi rationem; Loqui Imperatorem de hypothecâ Legali, sive tacitâ, quæ perinde conveniat iis, qui veniam ætatis impetrarunt, quam vere majoribus annis. Intelligi autem heic loci pignus legale, probationis indigere non putabamus; quia satis constat, in bona Tutorum atque Curatorum pupillis minoribusque celebrem hypothecam a lege datam esse, l. 20. C. de Administr. Tut. D. Opponens nec primæ rationi acquiescebat, eò quod verba diserte posita suum peculiarem sensum inferrent; neque alteri, quia sic etiam evinci posset, minorem annis viginti

viginti Tutorem quoque vel Curatorem uxoris esse posse. Sed in proclivi fuit replicare, minores annis viginti manifestissime excludi verbis præcedentibus, quæ facultatem administrandi res proprias requirunt, quâ minor viginti annis nullo modo præditus esse potest. Si maxime requisitum hypotheca ut novum & speciale sit accipiendum, non potest tamen nisi conjunctim cum administratione huic hypotheci applicari. Quin si maxime dicendum sit, conventionalem hypothecam à Cæsare designari, ac inde sequatur, Legitimam Tutelam, de quâ sola textus objectus loquitur, Curamque, non deferri bis qui veniam ætatis impetrarunt, ea res tamen ad maritos extendi non posset, quia facultas illa viri in uxorem ejusque bona non est Cura juridice loquendo, sed proprii generis potestas maritalis. Si esset Cura, necesse foret, eam vel ob ætatis defectum, vel saltem ob sexum introductam esse, sed neutrum est verum; quod ob ætatem immaturam vir non sit Curator uxoris, apparet inde, quoniam & in conjuges anus competit hoc jus; non respicere ad sexum. patet, quia virginis viduæque non sunt in Cura. plures discrepantias inter hoc Jus maritale, Curatoriamque potestatem recensuimus lib. 1. Inst. Jur. Fris. cap. 6. §. 4. & seqq. Cum igitur mariti non sint uxorum suarum Curatores, sensu Juris Romani, non potest, fieri, ut textus ejusdem Juris suppeditantes argumenta adversus Curam specialia, accipiantur ita, ut Juri quoque maritali nostrati adversentur. Lex tribuit

maritis administrationem rerum uxoris, modo capaces sint administrandi. Tales sunt omnino, qui veniæ ætatis privilegiati sunt; Ergo nihil vetat, bis permitti rerum uxoriarum regimen atque Curam; voce largius acceptâ, ut sit usu communi. Post hæc transit D. Opponens ad thesin 5. & 6. capituli tertii; quæ sunt hæc; Præterea, qui duxit filiamfam. minorem annis 20, aut quæ nupsit filiofamilias minori annis 25. nihil lucri ab illave mortis causâ vel inter vivos percipere potest, idque tametsi Parentes consensum suum post concubitum adhibuerint, d. tit. 1. art. 6. Eadem sanctio locum habet in his, qui quæve sub Curatoribus agunt, d. tit. 1. art. 10. Arbitrabatur, nimis generaliter nos esse locutos, adferendo, eum qui pupillam minorem annis 25. duxit, iisdem pœnis statutariis subijci, quibus is, qui sine Parentis consensu filiamfam. ejus ætatis in uxorem sibi sumsit, obnoxius est, nam ex collatione art. 6. & 10. lib. 1. tit. 1. Statutorum liquido constare putabat, in versiculo 6. majorem pœnam esse constitutam, quàm versu 10. Quippe, qui filiamfam. minorem annis 20. invito patre, duxit, privatur etiam lucro Statutario, quod consuetudo societasque matrimonialis alioqui conjugibus tribuit, d. lib. 1. tit. 3. Atqui hac de re altum est silentium in d. §. 10. ideoque non videri id adferendum, licet par vel major ratio subesset; eo quod odia sint restrin-

stringenda, cap. 15. x. de Reg. Jur. ibique Peckius n. 3. & in pœnalibus interpretatio benignior accipienda est, l. 155. §. 2. d. R. I. Addi volebat, quæ Sandius scribit in lib. 2. tit. 9. def. 19. ad interpretationem libri 1. Statutorum tit. 7. §. 9. circa fin. Quin ita diserebat, tentari posse, non modo id interesse; quod dixerat de emolumento Statutario, sed etiam ita se posse interpretari d. versiculum 10. ut is, qui filiamfam. duxit, prohibeatur aliquid capere tam mortis causâ quam inter vivos, sed qui pupillam sive adultam sibi junxit, invito Curatore, mortis quidem causâ non possit capere, sed inter vivos si quid acquisitum sit, ejus incapax non habeatur; argumentum se habere ex ipso textu artic. 10. ubi tantum enumerentur species ultimæ voluntatis: verba, *bp donatie maken* referri posse atque debere ad donationem mortis causâ; utpote cum *to maken* etiam juxta communem loquendi usum significet legare; Statuta vero interpretationem recipere ex usu communi sermonis, ut omnibus est in confesso, docente inter alios Tiraqueo de retract. §. 2. gl. 1. n. 5. & sequ. Straccâ de Mercat. p. 1. n. 14. His addendum monebat D. Opponens in d. art. 10. nullas species acquirendi inter vivos allegari, quales tamen in artic. 6. connume-

rantur, Summa Responsi fuit; hæc positiones ut jam ad ventilandum propositæ sunt, concise breviterque conceptas esse; quod imprimis in hac thesi sexta evenerit: In thesi præcedenti argumentum sanctionis adversus matrimonium filiamfam. invito patre contractum exacte propositum esse, Sequens thesis nihil aliud habet, quam hæc verba: Eadem sanctio locum habet in his qui quæve sub Curatoribus agunt, d. t. art. 10. Pœnalis, inquam, sanctio ejusdem generis; cujusmodi autem illa sit omnibus suis partibus, ibi verbis non est expositum, sed remisive ad ipsum Statutum demonstratur. Unde petendum, quod propriè in hac secunda sanctione contineatur: Videlicet, personæ Curatoribus subjunctæ prohibentur nuptiis jungi aut proclamari sine Curatorum consensu; quibus iniquè negantibus, potestas datur proximis cognatis, consulto Magistratu, causâque cognitâ, legitime eâ de re disponendi, sub pœnâ nullitatis, si quid ejusmodi conjuges testamento, legato, fideicommissò ulave donatione sibi invicem reliquerint. In his verbis plura continentur quam à nobis est positum in thesibus nostris. Verba prædicta habent legem atque sanctionem. Lex duobus constat membris, primo est prohibitio nuptiarum cum iis qui sub Curâ sunt; indistinctè, cujuscumque sint

sunt ætatis? ita est in verbis; sed ratio vult, ut quod de ætate 20. annorum respectu filiorum superius dictum est, versu 6. id heic sord novū repetatur. nec enim menti legislatoris consentaneum est, ut qui nuptias filiam. tum demum pœna adficere voluit, quando fuit infra annos viginti, puella quæ sui juris, sub Cura tamen, est, eandem pœnam applicare voluerit, etiam post id tempus ætatis: Ideoque tu sic accipe hunc locum, quemadmodum & usu servatur, ut prohibitio sanctioque tantum in puellis viginti annis inferioribus obtineat: de adolescentibus simpliciter dicendum; eos non posse jungi matrimonio; quamdiu sub Curatore sunt, eo invito; cum, quia verba hujus artic. 10. generalia sunt, tum quia in filiisfam. ætate viginti quinque annorum pœna definitur, quæ ex articulo x. huc velata incidit in id tempus, quo Cura amplius non est. Puellæ verò, quæ vigésimum annum exceßerunt, non egent auctoritate Curatoris, sed hæcenus liberioris arbitrii sunt, quum juvenibus licet. Altera pars legis est, de auctoritate propinquorum, quibus de nuptiis adultarum disponere licet, ubi Curator inique recuset adsumum; quod non ita accipiendum, quasi propinquis decernere liceret, quoties Curator nihil habet obijciendam ambientibus; optimè semper de negatione Curatoris tan-

*quam Patris præsumendum; nisi iniquitas manifesto liqueat. Sanctionem quod attinet, de qua nunc proprie queritur, fatemur, eam paucioribus verbis esse conceptam & angustiore, quam superior in art. 6. Ibi est nullitas omnium commodorum, quæ à conjuge in conjugem ullo modo proficisci possunt, sive ex consuetudine Provinciali, seu Testamento, donatione, cessione, translatione, aliave ratione, quæ excogitari possit; heic tantum recensetur Testamentum, Legatum, fideicommissum; additur, aut ulla donatio, additâ voce maken: Nec il libenter concesserim; videri tantum imperari nullitatem liberalitatum. quæ per ultimas voluntates inter conjuges exercentur, adeoque donationem mortis causâ duntaxat; cum quia Vox maken omnino de legatis usurpatur, tum etiam quia species reliquæ sunt ultimæ voluntates duntaxat scrupulum solummodo movet, quod habetur; **of renige donatie!** cujusmodi expressio plures donationis species indicare videtur, Respondeo bifariam: primo verbum donationis accipere licet, pro liberalitate, ut sit clausula generalis post enumerationem specierum; vel, si mavis, vox renige respicit ad materiam donationis mortis causa, sive ad res donatas; non licet quicquam relinquere, Testamento, legato, fideicommissum, aut ullius rei donatione;*

natione; quanquam & ipsa donatio mortis causa non caret suis speciebus, l. 2. ff. de donat. mort. c. In hoc igitur articulo D. Opponens non abludebat à mente nostra; licet verba brevius obscuriusque posita essent. Atque in his, servato actionis decore, ab Advocato de Ghemenich desitum est.

Dein Feito Wesselius ingenii a lacris optimæque spei Advocatus, post honorem Illustri Auditorio habitum consurrexit, atque thesin penultimam cap. 8. examinare cepit, ubi sententiam Thomæ Herbaji nostram fecimus; qui inter modos finiendi societatem conjugalem refert hunc casum; si vir venerit in eum statum, ut ipse Curatorem accipiat, velut, si prodigus aut furiosus fiat, cap. 15. rer. quotid. Fundamentum rationis contrariæ petebat è verbis Statuti lib. 1. tit. 3. art. 1. conjuges lucrum & damnum, quod durante conjugio acquirunt, pariter ferunt, aut fruntur ipso jure, Regula generalis est; lucra & damna conjugibus sunt communia, pertinens ad omnes conjuges, omnesque casus, in quibus non probatur exceptio. dein e Statuto venit communio; proinde nec aliter fini potest: Additur; durante matrimonio, staande 't houwewijst; proinde quamdiu matrimonium consistit, hæc etiam communio du-

ret oportet; Atqui prodigientia, vel furore, non finiri matrimonium, palam est; & de furore textum habemus notabilem, in l. 22. §. 7. ff. solut. matrim. Accedit, quod Statutum ait, ipso jure lucra damnaque communicari, ita ut factò alterius conjugum nihil sit opus: Proinde licet furiosus nihil operæ conferre possit ad acquirendum, hæc res tamen impedimenta esse nequit, quominus sit particeps quæstrum ab altero perceptorum: præsertim quia casus tam miserabilis, furiosi causam videtur reddere favorabilem. Præterea non parum huc facere putabat, quod jura seu facultates in favorem hominum constitutæ maneant integra furiosis; Etenim ille retinet patriam potestatem, l. 8. ff. de His qui sui vel al. jur. & consequentur usumfructum bonorum filii adventitiorum: Acquiritur & actio furioso iisdem è causis, ex quibus ignorantibus acquirunt, l. 24. ff. de obl. & Act. Hinc furiosi causam agens Ulpianus in l. 22. §. 7. ff. solut. matrim. ait: Quid enim tam est humanum quam fortuitis casibus mulieris maritum & mariti uxorem participem esse? Non sunt equidem hæc rationes de nihilo: Nec moverunt tamen Herbajum nostrum, quin ita statueret, ut à nobis positum recognovimus, ex cap. 13. libri elegantis rerum quotidian.

Ex

Ex facto pendet definitio quæstionis, inquit, Refert enim, an Curator furioso datus sit. Id si factum est, procul dubio inventarium conscriptum erit, quum ad id Curator præcipue teneatur l. ult. vers. fin aut. C. de Curat. fur. Tum Curatoris administratio ad furiosum tantum ejusque bona pertinet, ac proinde per separationem illam bonorum, communio- nis jus sublatum videtur. Sin vero eorum nihil factum sit; sed (quod aliquando toleratum scio) uxor aut consanguineus aliquis furiosi eam curam in se susceperit, an manet communio? Id vero affirmandum putat. Respectu prodigi, causa cognita, sit interdictio ac ita Curatoris datio, quæ tolli communionem bonorum inter conjuges dubitatur, idque promulgatione publicâ significatur omnibus, ne quis opinionis errore ductus societatem obligationum inter eos adhuc optinere putet: Atqui prodigos & furiosos, quantum ad patrimonii causam attinet, exacte comparari juris est notissimi, l. 12. ff. de Tutor. & Cur. dat. Duntaxat hoc interest, quod circa furiosos non opus est causæ cognitione atque decreto; quia furor ultro se prodit, luxuria & prodigientia magnam habet latitudinem, antequam ad furoris similitudinem peringat, ideoque non habet effectum

interdictionis, priusquam Magistratus decreto suo id approbaverit. In furioso igitur hæc conjungenda sunt; Mentis absentia, inhabilitas concurrendi ad actus acquisitionum, Curatoris datio, & realis separatio patrimoniorum. Priora patant viam, posterior hæc absolvit recessum à communione; sicut alioqui societas, ut Re, hoc est tacitâ illatione rerum in communionem initur, sic, etiam Re, sive tacitâ actualique separatione bonorum solvitur.

Quod jam ad argumenta objectionum attinet; *Ex his quæ dicta sunt intelligi potest, non sequi, matrimonium subsistit, ergo bonorum communio durat; Finitur enim pacto conjugum, finitur separatione judiciali, & interdictione bonorum, cui nos merito comparamus dationem Curatoris, separationemque bonorum ei coherentem, propter furorem. Quod autem Statutum hanc communionem ipso jure ait, exerceri, non obstat huic interpretationi, qui supponitur actualis continuatio societatis bonorum, atque tum singulares effectus non requirunt cessiones aut conventiones, sed ipso jure, hoc est, vi legis immediatâ dominium ex alterius contrahentibus, in alterum transfertur; cujusmodi effectus cessare palam est, ubi societas ipsa bonorum venit in eum statum, ut con-*

(F)

tinuari

staurari nequeat. Jam, Ex statuto venit societas, Ergo nec aliter finiri potest. Resp. Non est sane, quod è Statutis plenam cujusque rei traditionem, ita ut ex rationibus atque sequelis juris communis ordinanda sunt, expectemus; summa tantum capita in illis collocantur, quibus explicandis illustrandisque juris civilis regula perpetuo jungenda, applicanda sunt. Postremo, non est quod negemus, furiosum jura facultatesque stabili jure semel acquisitas retinere, puta patriam potestatem, usumfructum, addè, dominium, successionem, obligationem, & quicquid in, aut ex bonis, habetur: nam talia non habent relationem, nisi ad ipsum solumque furiosum, cui ob calamitatem jus suum auferri non debet. At bonorum communio refert, sese ad alium, nec consistere potest cum separatione reali, quam in nostra facti specie evenire probavimus. Jam quod de miserabili favore, quem furiosus mercatur, adsentientis Ulpiano, prælatum est, id locum inveniat, ubi furor necdum adeo inveteravit, ut Curator sit constitutus, sed conjux cum furente altero sine interventu diversæ personæ separationisque apud eosdem penates durat. D. Advocatus adsumpto, quod ex ratiocinatione nostrâ colligebat, præcipuum hujus controversiæ momentum consistere in illa separatione bonorum, quæ dato Curatore, factoque seorsim inventario contingit, faciendum putavit, ut rationes adduceret,

quare illi qualicunque separationi ea vis adscribi non possit: Nec adeo separationem revera per dationem Curatoris furioso factum accidere contendeat, eò quod separatio bonorum inter conjuges non nisi per Judicem, vel partium conventionem fieri possit, quarum neutram in hac specie intervenire; Nec eam inferri per confessionem Inventarii, quia Curator id tantum faciat officii causâ, ut rationes deinceps reddat, atque sciat, quenam res ad ipsius curam pertineant; denique administrationem quæ facti sit, duntaxat separari, juris nullam contingere mutationem. Quid vero dicemus, ait, si Cajus & Sejus minores contraxerint matrimonium, Cæjusque non impetrata ætatis veniâ, sub Curatione remanserit, an, quia bona ejus adhuc à Curatore administrantur, societas conjugalis non videbitur esse contracta vix putem & quotidiana præxis reclamat. Perro ad diversitatem inter prodigum furiosumque demonstrandam; Quando Cajus inquit, hominis prodigi, vitæque dissolutæ, bona à conjugis Sempronæ bonis per Judicem separantur, tum dicendum est; finiri societatem, quia judex separando bona id vult, ne Cajus contrahendo pro more æs alienum, Semproniam vi societatis obliget atque lædat: verum, si quis miser

miser in furorem inciderit, judex dando ei Curatorem, magis ipsi vult prospicere, quia suis rebus ipse superesse nequit, quam re-fciffa communione multare jam afflictum. *Putabat autem, banc rem pendere totam à voluntate judicis, eo quod societatis conjugalis causa non fit cumulatio bonorum, sed matrimonium; ideoque bonorum separatio non potest tollere quod bonorum collatio non fecit, juxtaque matrimonium durare communionem oportet. Postremo sententiam nostram bujusmodi absurdo urgebat D. Opponens; Maritus, cui ob sustinenda onera matrimonii dos datur, si furere cœperit, & jam onera illa sustinere nequeat, quicquid emolumenti ex dote venerit, jam omne capiet, cum suæ mentis, & ferens onera, semissem tantum sibi haberet, quatenus ac-quæstum indistincte etiam ex dotalibus rebus inter conjuges Frisios communio habetur. Ratio nostra ad hæc est, separationem, quæ datione Curatoris furioso accidit, habere causam primò, furorem ipsum inhabilitatemque ad societatem bonorum exercendam; dein, Curatoris dationem, quæ non aliâ ratione constat, quam si prodigo Curator detur, quo realem fieri separationem conjugalemque cessare communionem non dubitatur. Quid enim interest, nisi quod ad prodigum Curatori subjiciendum interdictio præcedere debet, siquidem prius non est prodigus?*

Interdictum adeo facit, ut prodigus in eo statu constituatur; quo furiosus jam est per se; bonorum separatio sicut per furorem non committitur, ita neque per interdictum infertur, atqui per dationem Curatoris prodigus fit ex-pers communionis; Ergo nihil causæ est, cur non idem in furioso sit statuendum: sola Curatoris datio, quæque eam sequitur inventarii confectio, potest hoc efficere in prodigo: nam interdictio, inquam, nihil ad eam rem confert; quid adfers, quominus datio Curatoris inventarii que confectio idem respectu furiosi efficere possit? Atqui, si in prodigo non tantum administratio, quæ facti est, sed etiam jus communionis iis rebus distribuitur, distinctio tua, qua administrationem bonorum furioso duntaxat separari, ipsa bona volebas communia remanere, destruitur. Id etiam ex dictis apparet, separationem, quæ ex hac causa inter furiosum ejusque conjugem accidit, æque per auctoritatem Judicis perpetrari, quam Tu ipse contendis per Curatorem prodigo datum evenire; ne putes, è nuda administrationis diversitate nobis ita videri. Quare quod de novis conjugibus quasi à simili argumentum præfertur, eorum bona, si minores sint annis xxv, seorsim à Curatoribus administrari, nec tamen ideo minus inter eos esse bonorum communionem, nihil valoris habet ad hanc disputationem. Præter enim quod

fundamentum & causa movens longe dispar est, cum furor habilitatem colendi societatem tollat, minoribus adsit æqualis industria, palam est, hisce nullum accidere factum judiciale, quo societas eorum abrumpatur. Nihil magis stringit nos ratio differentia, quam D. Opponens inter prodigum & furiosum reddere conatus est; Ratione prodigentiæ Judex, ait, separando bona parti innocenti vult consultum, ne per conjugem prodigum obligetur; sed Curatorem dans furioso non id agit Judex, ut rescissâ communionem mulctet afflictum, sed potius ut ei prospiciat. Videbatur in ea esse sententiâ D. Advocatus, casu, quo communionem inter furiosum ejusque conjugem indistincte continuari statuimus, dementem esse lucrorum participem, de damnis haud teneri, quod etiam Herbajus noster in hypothese illius sententiæ supponere videtur d. cap. 15. sub finem, versu; nihil sane vetat, mariti furiosi conditionem meliorem fieri. Quod ut ipse judicet iniquam proponit temperamentum his verbis: Tentet aliquis forsitan in casu, quo Curator necdum datus est, lucri eo casu omnino participem esse furiosum, damni ita demum, si ab uxore aut agnato nihil factum, quam quod debuit aut solebat, ut si ob rei familiaris angustiam su-

stentando matrimonio quid æris alieni impensum sit, aut fortuiti quidpiam evenerit, id ut ad furiosum quoque spectet. Ego vero ita existimo, si tenemus, societatem conjugalem furore, datoque eâ causâ Curatore, non tolli, sed durare, nihil tum mutationis inferri, sed omnia lucra atque damna, sicut lege statutum est, inter conjuges indistincte communicari. Unde enim diversitas, & quod non est mutatum, cur in eodem statu manere prohibetur? nec rationem habet Herbaji temperamentum; quia per hoc supponitur furiosi conditionem calamitate sua meliorem fieri, cum sufficiat, non reddi deteriore; si conjux sanus factâ separatione Curator insanientis esset, tum ita foret distinguendum; sed vi societatis conjugalis non potest communionis ratio in hoc casu aliter stabiliri, quam generaliter lege præscriptum est. Quod porro opponeretur, societatis conjugalis causam non esse collationem bonorum, nec proinde separationem eorum esse causam dissolvendam communionis, sed hanc rem unice pendere ab ipso matrimonio contracto vel dissoluto, Respondimus; imo verò communionem inter conjuges esse consequentiam rerum, quæ in matrimonium inferuntur; & si aliæ causæ concurrant, absque rebus tamen eam non oriri, neque posse coiri; matri-

monium ipsum esse quidem societatem vitæ l. 1. ff. sol. matrim. sed non potest dici causa communionis bonorum, quia satis constat, jure communi nullam esse rerum inter conjuges societatem. Ideoque nihil impedimento est, quominus etiam, durante matrimonio, societas bonorum finiat, quando sine eâ conjugium omnino consistere potest. Postremo quod absurdum argumento voluit urgere sententiam nostram D. Opponens, non est visum inevitabilis consequentia. Nititur enim hac hypothese, quod vir furiosus, soluta per Curatoris dationem, secutamque separationem bonorum, societate rerum, adhuc dotem ejusque commoda retineat; quod mihi non videtur, neque probatur ex laudata l. 22. §. 7. ff. sol. matrim. ubi nihil est aliud, quam virum dote fruentem posse compelli ad alimenta uxori furiosæ subministranda: Unde rectius ita colligas; si verum esset, dotem remanere penes maritum quemlibet furiosum, redditus ejus in rem communem debere converti; vel si communio sublata sit, ita ut quisque suum patrimonium recipiat, tum nihil est dubii, quin dos, utpote proprium mulieris patrimonium, ad ipsam revertatur, sicuti fit, quando maritus vergit ad inopiam vel quando deportatur, l. 24. ff. sol. matrim. l. ult. C. eod. l. 29. C. de jur. dot. l. 1. C. de repud. Jure civili casus

hic in nostris terminis definitus non est, quoniam sequela est communionis bonorum, quæ jure communi ignoratur.

Hactenus cum Wesselio actum. Eum supremus excepit Albertus Schotanus à Sterringa, Bernardi Schotani Antecessoris quondam in Franekeranâ, Trajectinâ, Lugdunensi Academiis Celeberrimi, è filio nepos, Juvenis ingenti contentione animi, nec impare successu ad avitæ laudis æmulationem aspirans. Antequam vero quid Ille tunc in medium proposuerit explicem, faciedum puto, ut interponam pauca, quæ ab hisce duobus Advocatis sequente Actu Collationis disputata sunt, eo quod ad positiones primæ Collationis pertineant, atque etiam, finito Actu primo, ab aliis præcipuis Auditoribus ventilata fuerint. Quæ gratiâ, cum positiones secundæ collationis publicarem, præscribi curavimus, ut juxta illas liceret etiam impugnare sententias primæ Collationis. Ita D. Wesselius opposuit rationes suas contra th. 9. & seqq. cap. decimi, in quibus tentatum à nobis est, in hac sententia Jure communis, quæ statuit, invitis adolescentibus non dari Curatorem, forte nihil mutationis Jure Frisco esse illatum; supposito, quod cum Interpretibus communiter, pro indubitato ha-

(F) 3 be-

bemus, minores annis xv. non modo cogi non posse, ut hunc aut illum Curatorem eligant, verum ne ad hoc quidem, ut aliquem in universum accipiant, quæ de re plenâ manu egimus in lib. 3. Digress. cap. 15. & seqq. Ratio oppositionis duplex inprimis fuit; primo, quod Statuto Frisicæ lib. 1. cap. 7: ita cautum est, si quis moriens liberos minorenes relinquat, Prætores aut Magistratus Urbium iis quamprimum Curatoribus datis prospicient. Quibus verbis traditur officium esse Magistratum, quod necessitatem publicam continet, ut minoribus annis 25. dent Curatores. Rationem alteram sumserat D. Advocatus ab eo, quod omnidie institui videmus, ut adolescentes adultæque minores annis 25. subjiciantur Curatoribus, nisi puellæ post octavum decimum, juvenes post vigesimum annum impletum veniam ætatis impetraverint, quæ utique opus non esset, si ad Curatores accipiendos compelli non possent. Magistratus etiam ita servant, ut cum mortui sunt homines, relictiis minorennibus, bona describant & obsignent, donec Curator sit constitutus; denique rem videri insolentem, alienamque à foro, ut minores, privilegio ætatis non impetrato, suas res agant. Ad hæc nos primo operam dare, ut Auditoribus mentem nostram, quæ

primo auditu cruda videtur, exponeremus. Prisci Romani adolescentibus, toga virili acceptâ, quod fere eveniebat anno ætatis decimo quinto, res suas permittebant, dicebantur in suam tutelam venisse. Cura non erat munus publicum, nisi in furiosos & prodigos; ita ut qui è tutela exisset Curatori non absque notâ ignominie subesset. Marcus Philosophus constituit primus, ut Cura munus publicum esset, juvenesque minores annis xv. Curatores petere possent, non redditis causis, hoc est, sine dementiæ prodigentiæque notâ: Invictis tamen non dabatur Curator, præterquam in litem, ut Justinianus docet in §. 2. Inst. de Curatoribus, quod cum aliis Juris locis optime consentit. Admonebantur quidem à Tutoribus, ut sibi peterent Curatores, l. 55. §. 1. ff. d. Administr. Tut. & credi par est, admodum paucos adolescentes è Tutela exiisse, quin peterent Curatores, arg. l. 33. §. 1. ff. eod. tit. sed qui ætate maturiores amiserant parentes, si fiduciam sui haberent, sibi permittebantur, nec admoneri quidem dicuntur; cogi certe ullos omnino, res inaudita est, l. 2. in fin. Qui pet. Tut. vel Curat. adeoque multos sine Curatoribus egisse adolescentes satis probat l. 3. C. in int. de restit. minor. ubi minores distinguuntur inter Curatorem habentes & sine Curatione con-

constitutos, *Verum enimvero quod directo jure in eos non statuebatur, ad hoc indirecte sæpe redigebantur. Nec enim judicio poterant contendere, nec debitores suos ad solutionem adigere, nec quicumque alicuius momenti cum aliis aditare poterant, nisi prius Curatores petere in animum induxissent, l. 2. C. Qui pers. stand. in jud. non hab. l. 7. §. 2. ff. de Minor. Atque hæc inevitabilis difficultas, quæ minores Curatoribus defuturi, impliciti sunt, in causa fuit, ut regimen Curatorum in adolescentibus tanquam ordinarii juris commoretur: Hinc idem Cæsar, quo loco, ait, invitos adolescentes non accipere Curatores, etiam ita loquitur; Masculi quidem puberes & femina viripotentes usque ad vicesimum quintum annum completum curatores accipiunt, quia licet puberes sint, adhuc tamen ejus ætatis sunt, ut sua negotia tueri non possint, pr. Inst. de Curat. (15) Nec multo secus hodieque apud nos comparatum esse crediderim. Narravi auditoribus exemplum, in quo momentum hujus questionis accurate ob oculos ponitur. Triduo, antequam hæc collatio haberetur, accesserant ad me consulentes*

dum aliquot cives ex genere *Mennonitarum*, qui plerumque sunt homines frugi, & a tricis fori abhorrentes. Erant, adolescens novendecim annorum, vitricus ejus, & Patruus. Mater adolescentis recens nupta filio bona paterna recipere erogare, desiderabatque ut filius patrum sibi Curatorem deligeret: hic, filius, detrectabat curam, adferens, patrimonium suum non esse tantum, ut alienæ Curæ indigeret, seque sibi sufficere, & sufficiebat haud dubie. *Quærebant*, an id fieri posset. *Respondi*, separationem paternorum maternorumque bonorum non posse fieri sine Curatore ad actum divisionis, utique non tuto respectu matris & vitrici, nec etiam paterna bona adolescenti posse tradi, ita ut ipsis liceret esse securis: verum ad hos actus adolescentem cogi accipere Curatorem. *Rogabat*, an eo peracto, juveni sine Curatore liceret; hoc enim & ipse volebat, & Patruus ejus malebat. *Respondi*, fatius esse, ut acciperet Curatorem; *si tamen nollet, putaretque*, se tranquille res suas gerere posse per se, non scire me, *legem esse*, quæ directe eum pe-

(15) Propter beneficium restitutionis, potuisse ab adversariis suis minores cogi, ut ad certos actus sibi curatores peterent, dudum est observatum. Vid. §. 2. Inst. de Curat. imp. l. 2. c. qui legit. pers. l. 7. C. qui pers. int. l. 7. §. 1. de Minor. l. 2. §. 5. qui pers. int. l. 6. C. eod. Qua de re pluribus Ampl. Otto in Comm. ad d. §. 2. Institt.

petere Curatorem cogeret, annum ita qualitercunque transigi posse, eo peracto parva operâ sumptuque peti posse veniam ætatis, quæ solerti adolescentiæ non soleat negari. Interea experiri eum posse, num vel à Magistratu, vel ab iis quibuscum ei res foret compelleretur; atque tum è factò consilium capiendum.

Hoc igitur nostræ quæstionis est, an Magistratus eum juvenem compellere potuisset, ut incontinenti peteret Curatorem ad gubernandum ipsius patrimonium. Fateor, me nihil in Statutis, nec quidem in praxi nostra videre, quod eò nos adigat. Nam verba Statuti modo relata, quid aliud continent, quam adolescentes usque ad ætatem perfectam haberi sub curâ, idque Magistratibus ut operam dent quo fiat, injungi? Atqui illud ipsum textus Juris civilis passim inculcant, nec ideo minus negant coactionem. Dein Statutum etiam maxime de Tutelâ loquitur, omnimodige enim proprie sunt infantes, nullamque facit mentionem electionis ab adolescentibus faciendæ, quæ tamen indubitata praxi ad eos pertinet. Denique Magistratum duntaxat meminit, quasi nulla amplius esset Tutela Testamentaria, quod profecto ex his verbis probabilius quam coactio, de qua agimus, colligi possit. Sed hæc omnia tacite relinquuntur dispositioni juris communis, verbis curatè insertis Statuto, soo nae rechtte behoogt. D. Advocatus volebat, ea tantum indicare modum dandi Curatores jure civili præ-

scriptum: sed eò non posse restringi, præter quod sensus verborum abnuat, inde patet; quod alioqui Tutela Testamentaria Statuto præclusa foret, nisi his verbis conservaretur. Hæc ad primam rationem. Alteri de quotidianâ praxi jam satisfactum est, scilicet, ideo fere semper adolescentes accipere Curatores, quia difficultatibus alioqui crebris nimium intricarentur; at vero esse quoque non paucos sine Curatoribus certum habeo; nec ullum extare coactionis exemplum mihi quidem constat. Si Magistratus descriptionem obfignationemque in bona talis adulti adultæve decernere vellet, isque sese opponeret juris communis præsidio, expectandum foret, ab arbitrio Amplissimi Senatus, an hoc caput Juris Romani usu nostro abolitum esset; quod pro lege nobis est futurum. Una ratio superest adversus opinionem nostram, cuius explicatio & aliud incedens questum suppedabit. Impuberes, qui sub Tutelâ fuerunt, impleta pubertate, non liberantur potestate Tutoris, sed Tutela transit in Curam, eique manent subjecti usque ad annum vicefimum quantum impletum; invitati utique; siquidem id ipsi fatemur, adolescentes qui semel accepere Curatorem, ejus potestati subducere se non posse, juxta l. i. §. ult ff. de minor. quam de iis qui jam habent Curatorem, qui que suarum rerum administrationem volunt recipere, intelligendam esse probat abundè Lex sequens. Non potest negari, quin hæc sit consuetudo fere omnis Europæ, vulgòque ita jam usurpetur in Frisiâ, sed non est concedendum, ut quicquid adversus præscripta Juris Civilis

Civilis sine auctoritate Statuti rerum-que ab Senatu Juridico judicatarum, usu populari inolevit, pro solida praxi, indubioque jure sit agnoscendum; quæ de re superius, quod satis fuerit, dictum est. Habemus regulam Frisii singularem, quæ multo validius nobis à Juri nostri conditoribus inculcata est, quam usquam alibi gentium obtineat; Quicquid Statutis diserte non est mutatum, in iis obtinet ratio Juris Romani. Sand. lib. 2. tit. 2. def. 20. vers. Quod axioma & def. 7. in fin. lib. 4. tit. 1 Herhaj. cap. 13. §. 6. Consuetudines contraria Statutis jam pridem inserta fuere, non negaverim, posse etiamnum populi moribus Juri scripto derogari; sed ut ejusmodi instituta in juris vim convalescant, non sufficit de vetudo neglectusque, sed opus est præter longum tempus frequentiam actuum contrariorum, maximeque judicialium, l. 34. ff. de Legibus. Quod verò non ratione introductum sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet, l. 39. ff. eod. Quæ res quam latè pateat, ignorare non potest, qui usus forensis disciplinam cum notitia Juris Latini conjunxit. Jam porrò, Jure Civili ita constitutum esse, Tutelam pubertate finiri, nec eundem qui Tutor fuit, in Curâ posse continuare, sine nova petitione minoris, & confirma-

tionem Magistratus, de hoc nihil est quod dubitetur & in positionibus Justinianeis probatum est. nihil etiam Statutis insertum esse, quod caput hoc juris Romani sit mutatum, e textu d. tit. 7. liquet; Nam quod ibi indistincte van minderjarige en Doornombets tractatur, non est idoneum argumentum, ad probandum, quod omnis differentia Tutelæ Curæque sublata sit. Idem enim in Jure Græco fit, ut Tutores & Curatores, Impuberes Minoreque, iisdem vocabulis, κηδημονες, & αφηλετες appellantur, nec ideo tamen minus reales discrepantiæ in illo jure servantur. (16) Verum ad usum hujus provinciæ forensis magis pertinet quod Curia Suprema plus semel antebac ita judicaverit, Tutorem, qui à Magistratu super impubem confirmatus erat, & post pubertatem in administratione continuavit, in contradictorio sibi non posse vindicare cunctos effectus Curatoriæ potestatis, nominatimque non posse eum impedire nuptias puellæ, cujus se pro Curatore gerit. Fuit hac de re lis olim inter Frans Jacobs de Fries, & Doctorem Martinum Wybinga, Juris in hac quondam Academia Professorum, sed tum apud Harlingana Tribunalia postulantem. Pelllexerat in matrimonium Catharina Heres tredecim annorum puellam, quæ antebiennum, & sic ante viri potentiam, acceperat Tutorem illum

(G)

(G) Quæ sequuntur, multo uberius ab auctore exposita vide in *Delic. Posit. Juris Frisici*, quam propterea huic Collationi subjiciendam putavimus.

lum de Fries, qui exinde manserat in administratione, tempore Curæ. Hic intercedebat nuptiis contendens se jus habere eas impediendi, tanquam avunculum, & Curatorem datum simpliciter, ut *Wooymomber* / quæ vox tam Tutelæ quam Curæ conveniat. Quia decisionem hujus causæ ad probandam veteris Curiæ sententiam forique praxin laudaveram, nonnullis visum fuit negare, id ex definitione colligi posse, ideoque pretium operæ putavi processum ipsum perlegere, cum antea satis habuissem citare testimonium viri gravissimi Johannis à Saekma Senatoris doctissimi, qui in notis Manuscriptis ad Statuta Frisiæ ita scripserat; Senatum in illa causâ ita sensisse, Curatorem, qui finita Tutelâ, non fuerat confirmatus, impedire non posse nuptias puellæ, cujus res gereret. Ventilata fuerat causa prius in foro Harlingano, ibique secundum Wybinga erat judicatum; Curator, vel qui pro tali se gerebat, appellaverat ad Curiam; Patroni fuere Lensius & Nys, duo validissimi ejus temporis Advocati jurisque peritissimi. Nihil fere processu ab illis agitatum est, quam de potestate Curatoris Francisci de Fries, Lensio contendente, Tutoris potestatem non abrogatum durare ad usque annum vigesimum quintum; Nys contra sic iuris adfirmabat esse, quod

Tutelâ finita, Tutor pro-Curatore non habeatur, sine nova petitione minoris, iudicisque confirmatione; Et quod proinde consensus ejusmodi Tutoris, qui pubertate pupillæ Tutor esse desiit, in contrahendo cum puellâ matrimonio non requiratur. Lensius Gailium pro suo cliente citabat, qui lib. 2. obs. c. 96. ita plane arbitratur, & hoc passim moribus hodiernis obtinere testatur. Nyssius auctoritatem Juris Latini, Statuta nihil discrepantia, & exemplum judicati prioris allegabat. Nam ita Curiam censuisse jam olim in causa Tjallingi à Botnia contra Godschalk ab Herama in his iisdem Terminis; non posse Tutorem absque nova petitione minoris & confirmatione Magistratus, auctoritate Curatoris uti, nec adeo nuptias adultæ, cujus bonis præest, impedire. Curia litem pro Wybinga decedit, & sententiam Judicis inferioris confirmavit; neque tantum confirmavit, sed etiam pro eodem Wybinga retractavit. Nam Judices Harlingani in nuptiis quidem impediendis non agnoverant Curatoris dissentium, verum tamen puellæ amicis salvum reliquerant jus suum ex Edictis ordinum adversus eos, qui puellas viginti annis minores ad nuptias sine Curatorum & propinquorum adsensu pelliciunt. Adversus hanc clausulam Wybinga communi-
one

nione appellationis usus erat, obtinuitque rescissionem ejus, nullo alio fundamento, quam quod de Fries Curator non erat, ut quidem D. Saekma testatur, & ex actis liquet; nam factorum, quæ discrepantia hinc inde jactabantur, nullam esse habitam rationem liquet inde, quod absque interlocutione res definitive judicata est. Tum temporis igitur, (accidit ea res anno hujus seculi decimo nono) sic fuit judicium Curiae, sic usus fori valuit; si nunc aliter juris est, quaesitum velim, unde nova diversaque juris interpretatio orta sit. Non potest aliunde, quam ex abusu negligentiaque hominum; vel potius ex ignorantia Tutorum atque pupillorum, qui vernaculo usu vocum decepti, non putarunt interesse quicquam inter Tutelam atque Curam, ideoque simpliciter utriusque muneris tempora & officia conjunxerunt. Quia vero iudices non solent in his muneribus, nisi requisiti, agere quicquam, non potuit fieri, quin nova confirmatio Tutorum ad Curam obeundam ires in desuetudinem; At cum hæc è mero neglectu socordiaque sit orta, non potest pro consuetudine recepta haberi; ideoque non putavit Senatus in contradictorio hujusmodi abusus habendam esse rationem; Saltem id extra omnem dubitandi aleam ponimus, adolescentes, emensâ Tutelâ, si velint, posse novos petere Curato-

res: quod sufficit, ad obtinendum id de quo jam disputamus; Invitis adolescentibus non posse Curatores obtrudi: Tametsi rursus fate-mur, non videri tolerabile moribus nostris, ut recentes pubertatis pueri suæ tam crudæ potestati permittantur; quod ne Jure Civili quidem post tempora Divi Marci frequentatum fuisse credimus. Proinde, si poterit obtineri, ut sententia Juris Romani adhuc apud nos valere dicatur, causæ tamen cognitione opus esset, utrum adolescens suis rebus sufficiat administrandis, an secus; ita quemadmodum in d. cap. 10. n. 11. posuimus; proinde si adolescentes bene res suas gerant (& sunt qui sufficiunt) bene habet, nec videtur cogendi; si male, in promptu erat & est hodieque remedium interdictionis: cujus evitandi gratia (nam sugillat famam) dicendum est, Consanguineos à Magistratibus petere posse, ut invitis Curator detur, vel ipsos iudices id ex officio in eos decernere posse; Quod & inde ab initio fieri potest, si appareat eos non esse habiles ad res suas gerendas, ut fere sunt, qui recentes in pubertatem appulerunt.

Faciliores credo me Lectores habiturum in eo, quod secundâ Actione disceptatum fuit cum Alberto Schotano, quod etiam hæc comme-

morare visum, quia thesif ad primam collationem pertinebat, tamesi magis ad interpretationem Juris Justiniani quam Statutarii spectet. Quia tamen, ut communiter à nostris accipitur, meo judicio recessum à Jure Civili esse oporteret, baud incommode hoc referri potest. Sandius lib. 2. decis. tit. 1. def. 5. statuit ipse, & in Senatu refert esse judicatum, filiamf. majorem annis xxv. sine Patris consensu validum inire posse matrimonium. Nos eam sententiam, nec Statutis probari, nec Juris civilis rationi consentaneam esse, diximus in cap. 3. n. 9. & seqq. Addidimus, nec à Senatu ita adhuc esse judicatum; quod ut ἀποδοκίμητον, Sandio, ut videtur repugnans forte aliquos offenderit. Verba Sandii, quibus sententiam Curia demonstrat, hæc sunt; Hinc, cum quidam filiamfam. 25. annis majorem in jus vocasset, cum qua fatebatur se in scio patre matrimonium contraxisse, filia verò matrimonium negasset, ad probandum admissus fuit, cumque in probatione defecisset, absoluta est. Unde vulgò colligitur, si juvenis probasset contractum matrimonii, filiamfam. fuisse condemnandam. Sed Quam id nullo modo tutum sit adfirmari, norunt qui judicii interfuerunt. Nam propter multitudinem causarum, quando partes circa facti historiam discrepant, omni die contingit, ut interlocutio ad probandum fiat, etsi facta illa non sint litis decisoria; sive quod non

vacet Senatoribus exactè curiosèque examinare, num sine claritudine illorum causa finire queat; sive quod speretur, è discussione factorum aliquid lucis cause disceptationi adpersum iri. Non ita pridem hæc questio rursus agitata est in senatu, super causa Georgii Blankert contra Isaacum van der Helten. Georgius desponderat sibi filiam Isaacii majorem annis 25. sine Patris consensu, quamquam multis id egerat, ut probaret, Patrem ex post facto consensisse. Pater tamen nuptias detrectabat; Georgius eum in jus vocaverat, petens ut condemnaretur, permittere celebrationem nuptiarum, virgo subscripserat libello. Pater, jus patriæ potestatis allegabat, nec sibi imputari posse moram in elocandâ filiâ; esse Pastorem boni moris & familiæ, cui filiam destinaverat. Cum ad rem judicandam ventum esset, primò quidem Domini sentiebant, exemplum Sandii non facere judicatum Curia, nec adeo questionem adhuc esse decisam. Longè etiam pars major, re bene disceptata, sentiebant, non esse verum, quod filia major annis 25. sine Patris consensu nuptias contrahere possit: cum enim nullum sit aliud ejus sententia fundamentum, quam in Nov. 115. cap. 3. §. si alicui 11. quam urgebat D. Opponens, ille textus bene examinatus nihil ejusmodi continet. verba sunt; si vero usque ad viginti quinque annorum ætatem pervenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum corpus eam peccare, aut sine consensu Parentum marito se,

se; libero tamen, conjugere; hoc ad ingratitude filie nolumus imputari: quia non suâ culpâ, sed parentum id commississe cognoscitur. (17) Videmus quæstionem hujus loci esse, non, an valeant nuptiæ, sed an filie ingratitude loco sit imputandum quod commiserit, ita videlicet, ut exheredari possit; qua de re per totum hoc caput unice dîsseritur. Si Leges hæctenus ignoscunt impatiencia virginis, à Patre vel à procis tam diu neglectæ, ideone matrimonii contractus omni jure subsistet? Sandius ipse docet, ex eo quod in majoribus annis viginti puellis remittitur pœna Statutaria; ne quid conjuges sibi mutuo relinquunt, non sequi tamen nuptias subsistere, d. lib. 2. tit. 1. def. 5. in fin. In hac Novellâ nihil habetur, quam exheredationis pœnam remitti; Quid causæ est, ut ex bujus remissione pœnæ, conjugium magis convalescat; Et quare etas tot annorum sequiorem sexum magis subducat patrie potestati, quam filios, de quibus textus non loquitur, nec Sandius sentit: an, quia difficilius puellæ tolerant virginitatis onus, quam juvenes? ratio lenone quam Cæsare dignior. Nunquid in textu d. Nov. 115. c. 3. §. II. reperitur, quod huic sententiæ, quam mirari liceat à tam multis esse receptam, dederit causam? Proferuntur hæc verba; si forsitan contigerit in suum corpus eam peccare, aut sine consensu parentum, marito, libero tamen,

se conjugere. Unde colligunt, posse talem filiam, se conjugere marito. sed rectè Bacbovius ad Treutl. tit. de rit. nupt. th. 5. observat, illis verbis minime legitimum intelligi matrimonium, sed conjunctionem facti qualemcumque, idque probat ex verbis libero tamen, quæ exceptio indicat, illic agi de conjunctione, quæ de servo etiam prædicari posset, alioqui inepta foret limitatio; at de servo matrimonium nullo modo potest dici, siquidem cum eo duntaxat est contubernium non conjugium, l. 3. C. de incest. nupt. Aliud à Nobilissimo Senatore monstratum fuit in dicenda super hac ipsâ sententia evidentiis argumentum, ad id refellendum. Nam si hæc verba, ajebat, si forsitan contigerit, eam sine consensu Parentum marito se conjugere, virgini jus darent id faciendi quod in conditione memoratur, idem prorsus eveniret in his verbis, quæ habent eundem contextum; si contigerit eam in corpus suum peccare; cum eodem spiritu à Cæsare pronuntientur, quod tamen absurdum esse nemo non videt. Denique, Justinianus ne quidem ingratitude absolverit filiam viginti quinque majorem annis, nisi parentes distulerint eam marito copulare, *ὀπίσθοντα*, inquit, rejecerint, cum esset occasio, Plane in id Domini consentiebant, filiam suam. perfectæ etatis facilius auctoritate publicâ parentis consensum elicere posse.

(G) 3

De-

(17) Accedit, non aliter eo casu ratum esse eiusmodi filie matrimonium cum homine libero, nisi auctoritate Magistratus, paternum consensum suppletus, initum, l. 19. de R. N. Vid. Henr. Brouer de Jure Connub. lib. II. cap. 24. §. 29.

Denique Blancartus ille pluribus suffragiis tenuit sponsam; at ob rationes facti magis, quam quod ita juris esse statueretur.

Supereſt, ut quid D. Schotanus in ipſo actu primæ Collationis move- rit, ultimo loco referamus. Aggreſſus eſt poſitionem .xxii. capitis tertii, quæ hæc eſt, Prohibitio matrimo- nii inter Curatorem ejuſque filium & nepotem atque adultam, quæ ſub ejuſ cura eſt, l. 66. pr. d. Rit. nupt. cellare videtur in Fri- ſiâ, quia vir ipſo jure Curator eſt uxoris ſuæ. Laudavimus auctorem Herbajum, qui in hanc partem in- clinat in cap. 13. rer. quotid. n. II. & praxis populi ſic ferre vide- tur, quando hæc ratione matrimo- nia impediri adhuc inauditum eſt. Et ratio in poſitione noſtra ſuffraga- tur, quia vir nunc ipſo jure Cu- rator uxoris ſuæ habetur. Jure Civili hæc duo coherent, ſibi que mu- tuo reſpondent, Curator non poteſt ducere adultam, & maritus non po- teſt eſſe Curator uxoris ſuæ, l. 8. ff. de Curat. fur. Ratio utriuſque pro- poſitionis eſt eadem, quia mulier ado- leſcens non auferet rationes exigere à marito ſuo, ejuſve Patre, ſive ut ait Letus in l. 64. §. 1. ff. de rit. nupt. Ne pupillæ in re familiari circumſcribantur ab his, qui ra- tiones. eis geſtæ tutelæ reddere compelluntur. Si Lex Romana per-

miſiſſet, virum eſſe Curatorem ux- oris, ſine dubio nec Curatorem ve- uiſſet fieri maritum, ſicut hæc præ- cepta juxta veterum ſententiam co- hærent. Proinde cum Lex Friſiæ Ma- rito dederit uxoris Curam, quis du- bitet, eandem probaſſe matrimonium cum adultâ, quæ ſub Cura eſt, ini- ri? D. Schotanus hanc conſequen- tiam non admittebat. Ut ratio una, ſic ajebat, rationem alteram ever- tat, oportet terminos habiles ejuſ rationis, quæ eſt evertendâ, poni. Tu vis evertere rationem Juris Civilis, ne femina minor ab- ſterreatur à rationibus exigendis; hoc tentas per hanc rationem, quia vir eſt legitimus uxoris Cura- tor; Atqui hoc caſu non reddun- tur rationes, quibus maritum eximi Jure Friſico certum & no- tum eſt. Ponere debebas caſum, quo vir ante nuptias fuit Curator adultæ; tum vero, cum antea non adminiſtravit uxoris bona, non ſunt termini habiles quæren- di, an impediatur rationum ex- actio. Proinde ratio illa, ne ra- tionum redditio intervertatur, non tollitur, inquam, per hanc, quod ſit legitimus Curator ux- oris ſuæ. Satis acute hæc; ſed noſtra ſic fuit reſponſio; Legem Friſicam credere marito Curam uxoris ejuſque bonorum, nec obſtare metum, ne patrimonium ejuſ intervertat: ab- ſur-

furdum videtur, fiduciam, quã viro omne patrimonium uxoris omnĩ tempore permittitur, eam vertere in contrarium respectu præteritæ administrationis. Lex Romana non modo præteritæ, sed etiam futuræ vitio- nis respectu metuit, ne maritalis potestas curatoriam corrumpat. Utriusque eandem rationem habet; si crederet, curam marito, durante conjugio, permittendam esse, non etiam recusaret, curatorem cum adultã copulare. Proinde, cum lex Frisica prius absolute concedat, non est, quod de posteriore dubitemus. Sed instabat D. Schotanus, quamvis hæc omnia concederemus, tamen juri Romano standum existimarem: Non enim continuo, ubi cessat ratio legis, etiam cessat ipsa legis dispositio. Clarum hoc est ex l. i. §. 5. ff. de Postul. ubi mulieres prohibentur postulare, & causam ait Ictus huic Edicto dedisse Carfaniam improbissimam feminam, quod inverecundè admodum erga Magistratum se gessisset; jam autem, si hoc semper procederet, quod cessante ratione legis ejus quoque dispositio cessaret, mulieres, quæ non inverecundè postularent, admittendæ forent; cum tamen Prætor edicat, ne ulla mulier

ad postulandum procedat. (18) Responsio fuit, argumenti illius rationem mediam libenter à nobis concedi, sicut & alias exemplis datis demonstravimus, adversus Leonis Augusti philosophiam parum juridicam; videlicet, legem esse debere generalem, & iis etiam casibus obtinere, quibus ratio legis introductæ cessare videatur. ita nempe, cessante ratione legis in certis casibus, haud tamen ideo Lex ipsa cessat, At vero, cessante ratione legis in universonum, nemo negat Ictus aut Philosophus, ultrò cessare legem. Ita quemadmodum in hac quæstione nostra accidit; Lex Romana habet hanc rationem, quod marito non credatur administratio bonorum uxoris sub titulo Curæ, ubi non est salva libertas exigendi rationes: Lex Frisica dat Curam uxoris viro, nullis unquam rationibus reddendis; cessat igitur apud Frisios Lex, quæ mittitur hac formidine, ne rationes exigì possint. Atqui pergebat. D. Opponens, non recedimus à Jure Romano Frisii, nisi contrarium claris verbis in Statutis expressum sit. de matrimonio autem Curatoris cum adultã nullam in Statutis mentionem factam videmus; Tantum enim hoc ajunt, mari-
tum

(18) Vocabulum *caussa* pro occasione ibi accipi, tralatitium est; ratio vero prohibitionis mulierum ex l. 3. seqq. de LL. Satis manifesta est. De re ipsa quædam disputavi Lib. II. *Left. Jur. Civ. cap. 5.*

tum esse Curatorem uxoris suæ, non Curatorem posse ducere adultam in uxorem. *Stricte Statuta esse interpretanda notissimum ex l. 64. §. 9. ff. solut. matrim. & fieri hoc in omni jure novo testantur Gail. 2. obs. c. 33. Faber. l. 1. Cod. tit. 5. def. 1. adeo ut nequidem ex pari aut prægnantiori ratione Statuta sint extendenda, Bartol. in l. omnes populi n. 60. de Just. & Jur idque vel maxime locum habere volunt, quando agitur de Jure communi derogando, Gail. d. obs. 33. n. 2. in fin. & num. 9. Verum ego sic existimo, Statutis hac parte nihil convenire, nisi quod de legibus aliàs predicetur, scilicet: casus omisos in lege non esse supplendos interpretatione, sicut docetur in d. l. 64. §. 9. constitutiones generales sine dubio continent omnes casus speciales. Est lex generalis; Nuptiis solvitur patria potestas; non est dubium, quin omnes effectus patriæ potestatis per hanc regulam sublatis sint; perinde, Lex est, *vir est legitimus Curator uxoris suæ*; Ergo omnes effectus hujus permissionis lege comprobati sunt; quos inter sine dubio, quod Curator adultam suam possit habere in uxorem.*

Audivimus quinque Egregios Juriconsultos, gravissimas Quæstiones Juris disertis orationibus agitantes;

Sextus qui invitatus receperat se de partibus futurum, tum quidem itinere transmarino impeditus, scripto mecum communicavit suas cogitationes; adversus duas è positionibus nostris; Erat is Paulus de Ghemmenich Advocatus doctrinâ & ingenio nulli secundus. Nolui committere, quin id quod in literas redegit, huc quoque referrem, duntaxat ad alteram positionem. Nam prima quam impugnare voluerat thesis vi. cap. 3. à Cognato ejus Zachæo de Ghemmenich occupata fuerat. Sategerat aliqui probare, quod qui ducit puellam minorem annis xx, sine Curatoris consensu, non privetur lucro, quod Jus Statutarium alioquin in bonis uxoris concederet. Non habiturus erat nimium me in hoc articulo difficiles, ut superius non dissimulavimus. Altera quæstio reperitur in th. 15. cap. 6. de qua sic disputat Consultissimus Advocatus: Statuit illic Amphif. Ex Senator, Patrem non amittere usumfructum in bonis filisam: nisi expresse nuptiis ejus consenserit, non sufficiente simplici tolerantia ac taciturnitate. Contra quam sententiam non ineptè quis ita argumentaretur: Si conniventia, ac simplex tolerantia Parentum sufficiat, ut nuptiæ Liberos legitime contractæ, sequitur ut & illæ sufficiant ad Pat-

[triam

triam potestatem rite tollendam. Consequentia hæc diserte expressa est *lib. 1. stat. tit. 6.* ubi hæc verba: *Wat in dese Landen de Kinderen geermeent worden van de macht van humen Dader dooz den Echyt* (id est, matrimonio legitime contracto) Et prius membrum verum est, vel ipso Sandio (alio quin hac in parti dissentiente; teste *libro 2. tit. 1. defn. 2. §. Succedit nunc &c. per l. 7. §. 1. l. 12. r. de Sponsal. l. 5. Cod. de Nuptiis.* His præsuppositis & corroboratis, sequitur infallibiliter, ut si ipsa Potestas patria nuptiis hoc modo contractis ipso jure tollatur, & ejus effectus omnes, etsi maxime parentibus sint lucrosi, tolli ac dissolvi, utpote causa sublata, tolli effectus notissimum. Imo, inquit Sandius *Lib. 2. tit. 7. def. 5.* Expressus patris consensus requiritur, cum agitur, de summo ejus præjudicio, nempe de tollenda potestate patria, re inæstimabili, *l. 119. §. 8. de Legat. 1.* non sufficit taciturnitas, non conniventia. Sed unde probat hoc Vir Amplissimus? Equidem non ex verbis statutorum nostratium, cum nec in *supra citat. titulo 6.* ulla mentio fiat consensus expressi. Nec in *§. 6. & 7. tit. 1. eod.* ubi ex professo agitur de concessione ac prohibitione Pa-

rentum; namque simpliciter ibi consensus requiritur sine distinctione, expressus an tacitus fuerit. Ergo, cum statuta nostra hoc requisitum non exigant, recurramus ad Jus Civile, quid illic Juris: Atqui in Jure Cæsareo nihil minus quam consensum expressum requiri, vel ipso Viro Amplissimo judice, textibusque supra allegatis edicti sumus. Imo, *ais*, non præsumitur Parens tantum lucrum tanto sui præjudicio tacite ac conniventer remittere voluisse. Quid? si taciturnitas & conniventia, ut jam dictum, sufficientiant ad ipsas nuptias ratificandas, qua Potestas ipsa Patria, res inæstimabilis, radicitus tollitur, quidni sufficient illæ ad unum ejus effectum subvertendum. Scilicet habent, quod sibi ipsis imputent Parentes, quod ab initio nuptias non prohibuerint, quod summo jure ex patria potestate facere potuissent, siquidem indignam filiusfam. duxerit. Sed si principium & antecedens prohibere, cum possint, noluerint, frustra conqueruntur de consequentias ex antecedenti hoc necessario, & ipso jure oriundas: Nempe, non videntur sentire damnum quod culpa sua sentiunt, ait Regula Juris. *Ipsa verba, sicut ea D. Advocatus scripto transmisit.*
(H)

uno contextu collocavimus; nec enim, ut reliquorum dicta, sicut erant reciprocata, retuleramus, idem hac occasione servare potuimus. Equidem secuti sumus in hac positione Sandii nostri sententiam, qui, quod leges ajunt, valere nuptias, si pater sciens eas celebrari non contradicat; hactenus id interpretatur, ut ne contrahentes incidant in pœnas legibus statutas in eos, qui sine parentum jussu ineamt nuptias, atque ut liberi ex ejusmodi matrimonio nati pro legitimis habeantur, ut est in l. 5. C. de nupt. sed inde non sequi, Patrem sine suo facto amittere jura Patrie potestatis, quæ ut natura sua est inæstimabilis, l. 114. §. 8. d. Legat. 1. ita continet effecta vere pretiosa, cujusmodi est ususfructus bonorum adventitiorum. Nec ratio deest huic opinioni: Sunt enim distinctæ positiones, Nuptiæ valent, & Patria potestas tollitur, omnesque ejus effectus; nec est quod vetet, cum olim nunquam tolleretur patria potestas per nuptias, nunc aliquem extrare casum, quo idem juris adhuc sit. (19) Non sequitur igitur quod colligit D. Advocatus; Si patris silentium sufficit, ut nuptiæ pro legitimis habeantur, oportet, id quoque suffi-

cere ad patriam potestatem tollendam. Ecce; Pater videt nuptias iniri, & tacet. Lex requirit jussum patris præcedentem, pr. Int. de Nupt. non placet tamen rescindi matrimonium patris causa, quod in ejus potestate fuit, ut ne rescindi necesse fuisset. Accedit deinde filius, petit, ut pater ususfructum bonorum suorum dimittat. Pater recusat: ait, se nullo dicto vel facto egisse quicquam, unde suo jure cecidisse dicatur. Imò vero, instat filius: Non prohibuisti me ducere uxorem; habes quod tibi imputes. Silentium meum, regeit ille, fecit, ut hoc quod agebatur transfiret, ut id quod videbam subsisteret; non potuit eo trahi, ut etiam consentire viderer in id quod non agebatur, quod non videbam, in ademptionem juris mihi dudum acquisiti. Filius urget per Statutum, quod ait: liberos eximi patrie potestati per matrimonium. Sed tam generalia verba non patrocinantur filio filiae in re pessimi exempli, & casu singulari: Sprevit filia patris auctoritatem: Hic majoris mali vitandi causa noluit vii rigore juris sui, ne filiam prostitueret, domumque spuria prole repletet, passus est

con-

(19) Quam idem in omnibus conventionibus sacii consensus, qui expressi, effectus sit, ac nominatim in sponsalibus, nuptiisque, l. 2. D. de pact. l. 7. §. 1. de sponsal. l. 5. C. de nupt. in alia hic omnia eundem censeo.

conglutinari nuptias: Ideone filia patri insultabit, ut etiam jus ei suum auferat? Lex hactenus indulget, ut liberi ex illis nuptiis legitimi nascantur, d. l. 5. C. de nupt. nihil amplius proditum est. Sit discrimen aliquod inter obsequentes liberos, & contumaces, qui periculum facere audent, quibus suis flagitiis impar sit Parentum pietas. Præterea solutio patriæ potestatis per nuptias fit, quia Pater hoc modo liberos emancipasse videtur: sed emancipatio consensus duntaxat expressum requirit. (20) Statutum igitur, matrimonio solvi Patriam potestatem dictans, præsupponit id, quod lex ad matrimonium requirit, jussu patris antecedentem, nec intelligi debet de nuptiis, quæ indirectè per conniventiam qualitercumque sustinentur. Denique non habet rationem, ut in eo quod jussu requirit expressum, tacitus consensus operetur ultrà, quam tempore silentii agebatur. Cur enim tacens consentire censetur? quia scit factum & videt: si locutus esset, hoc impedivisset quod gerebatur; silentium igitur ad id quod geritur se refert, non ad id quod nullo modo actum fuit. Atque hæc pro sententia Sandii, & ad rationes adversus eam probatas.

Erit tempus, si volet Deus, quo hæc res, cæterarumque merita quæstionum plenius excutientur, & singula consideratius examinabuntur.

His utroque citroque absolutis, nemine se porro ad rationes communicandas offerente, finis actioni est impositus, his verbis.

Desinat igitur hic actus, ut omnia rectè instituta debent, in gratiarum actione, primo erga Deum Ter Opt. Max. sine cujus auxilio omnia proposita & incepta incassum & in irritum cedunt; quod in his auspiciis potenti suo præsidio nobis adesse voluerit, eumque supplices rogemus, ut & reliquos conatus nostros gubernare, & in utilitatem publicam, suiisque nominis gloriam provehere dignetur.

Tibi quoque Magnanime PRINCEPS, humillime gratias agimus, quod hanc panegyrici fulgore præsentis tuæ illustrare volueris; & profecto consentaneum erat, ut hoc etiam sublimi honore mactares eum actum, quem Tu pene totum feceras, utique ad hunc modum, & exemplum. Quippe semel iterumque *Celsitudo Tua* declaraverat, non debere formam

(H) 2

VO-

(20) Et huic sententiæ contraria videntur, quæ de *sacra* emancipatione in l. 25. D. de Adopt. & l. 1. C. de pat. pot. sancuntur. Conf. l. 1. § 4. D. quando de péc. ad un. est. et l. 5. §. 1. de agnos. libb. Ceterum, qua dissentientes utuntur, l. 3. C. de pat. pot. solam expressam ac solemnem respicit.

vocationis Academicæ, quam accepturus essem, ad ordinarios ritus comparari, nec posse me, salvo honore provinciæ, de Senatore tam *Illustris Curie* titulum adsciscere dignitatis, honestissimum quidem illum, & cujus me neutiquam pœniteret, attamen atres hominum minus implentem reputatione honoris, quam fecerat illud munus, quod è *Tuis* manibus acceperam. Ita nihil maximum, minimum, Judicii Tui curam fugit, quâ omni die bene mereris de Republica, bene de Ecclesiâ, bene de Academiâ studiisque liberalibus. Perge ita tibi conciliare, tibi pignorare corda civium, in iisque regnare non impotentibus dominandi arcanis, verum sceptro amoris, quem adspectu & alloquio, quem virtute tua efficacissime omnibus inspiras. Sic Tibi *Rex Regum* successus ubique gloriosos, fortunamque meritis parem, id est, augustam largiatur.

Vobis etiam *Nobilissimi & Spectatissimi Proceres* ingentis beneficii debitor sum, quod huic actioni, quæ sub auspiciis vestris dedit auspiciam functioni, quam Patriæ patres honorifice mihi imposuerunt, interesse voluistis. Spem mihi vultu, oculis, & fronte læta præbetis, fore ut impo-

sterum optima quæque de favore vestro concipere, mihi que polliceri possim. Sic benignitas, sic humanitas, quâ me, quâ omnes bonis artibus deditos excipitis, confidere jubent. Bene, precor, res vestras, bene Rempublicam gerite, gloriamque propagate, quâ modo FRISIAM accurato sapientique regimine vicinis invidendam posuistis, atque tuemini.

Vos etiam, *Amplissimi Senatores*, accipite grati addictique animi testationem, ob honorem hujus diei; vos estis, quibus peculiariter hæc mea subjicio atque commendo: *Subjicio*, quatenus censura vestra erit regula, secundum quam mei conatus, qui quidem hujus generis erunt, prospere vel secus evenient: *Commendo*, ut favore vestro, quæ opportunè à me dicta, scripta, videbuntur, sublevare; quæ secus, ignoscere, benevolentiaque vestrâ animare me velitis, ad ea quæ pro communibus studiis voce calamoque conferre satagam.

Vos Celeberrimi Dni Professores, quibus ante triennium amanter valedixi, jam lætus iterum saluto. maximam atque suavissimam vitæ meæ partem vobiscum transegi; quod reliquum divina bonitas largietur, id iisdem vobiscum studiis ac institutis spero transactum.

etum iri. Nec mea vobis officia defutura spondeo, nec minus ego mihi de amicitia jucundaque consuetudine vestra polliceor, & habemus utrique rationem mutua hac parte fiducia.

Jam vobis *Consultissimi, Doctissimique Viri*, qui dissertationibus vestris erudire nos & exercere voluistis, formamque & decus huic actioni addidistis, non tam officii vestri honore gratias ago, quam habeo & amplius habere volo; sicut animi dicitur ingenuesse, cui multum debeas, huic plus debere velle; respicere me ad secuturas exercitationes mensestruas, quas habere constituimus, intelligitis. Auguror animo, si porro hisce studiorum digressionibus incubueritis, atque in tempore Academiae Antecesso-

ribus opus fuerit, non desore Proceſſibus domesticæ electionis copiam, si quis vestrum ad antiqua studia, meo exemplo, redire in animam induxerit. Denique in hoc serio triumpho, quod tot talisque viri omnes est nostra disciplina, quod licet audiat Invidia, prodierunt.

Denique, vobis *Nobilissimi Juvenes*, quid dicam aut quid non dicam? præstat, opinor hac hora tacere, quam pauca loqui. Con-dico vobis diem xxvi. hujus mensis, horam primam pomeridianam, quâ Collationem Juris Romani cum moribus seculi primam hoc eodem loco instituemus: atque tum consilii nostri copiam, quo studiis vestris, si commodum erit, utamini, explicabimus.

D I X I.

(H) 3

UL

ULRICI HUBERI

ORATIO II.

Habita domi ipsius, ante primam

JURIS ROMANI

cum moribus seculi Collationem

a. d. v. kal. Maj. MDCC LXXXII.

Quâ exponit, quibus rebus otium suum apud Academiam sit occupaturus.

Quanquam in prima *Juris Frisici cum Romano Collatione*, quæ functioni publicæ, à Proceribus honorificè mihi delatæ, nuper auspiciis dedit, de ratione studiorum, deque meis institutis, quod tum videretur, abunde verba feci; condicere tamen vobis hanc horam memini, *Juvenes Ornatissimi*, quâ pluribus dictis consilii mei copiam vobis facerem, animique propositum explicarem, qua ratione potissimum studiis vestris opitulari me posse censerem. Etsi enim publico decreto nil mihi constitutum sit,

quam ut scribendo *Juris publici privatiq; doctrinam illustrare satagam*, vobisque aditum apud me domesticum præbeam, quando tamen verba Procerum consideratius expendo, ut illos aditus ita regam, sicut utilitati vestræ, gloriæque *Academiæ potissimum convenire visum fuerit*, non possum inducere in animum, quin ita faciendum sit, ut rationes ineam, quibus opera mea vobis ad summam doctrinæ consequendam prodesse queat. *Princeps Gubernator*, *Academiæque Curator Magnificentissimus*, auctor fuit *Ordinibus*, ut cum è *Senatu Supremo exissem*, denuo
me

me Academiæ suæ vindicarent, sed observato Senatoriæ Dignitatis honore; Propositumque fuit, ut *Honorarii Professoris* titulo me condecorarent. Quominus id ita decreto prosequerentur, non diffiteor à me ipso fuisse procuratum: Existimabam enim ejusmodi distinctionem plus invidiæ mihi cumulatam esse, quam mediocritati meæ expediret; propter onus enorme comparationis, quæ ab exemplis maximorum hominum *Scaligeri*, atque *Salmasti*, (1) qui hac appellatione dignitatis soli in Belgio noscuntur, mihi imputata fuisset. Nam cum eam nullâ parte explere me posse sentirem, committere volebam, ut similitudine tituli tantorum nominum æmulationi ingessisse me videret. Præterea sic cogitabam; Illos Heroes nihil aliud præstitisse, quam ut præsentia suâ *Lugdunensem* in *Batavis* Scholam illustrarent, famâque nominis sui plus venerationis Academiæ conciliarent; cæterum Institutionis publicæ privatæve copiam Juventuti nullo modo faciebant. mihi vero sic erat consilium; non respicere vim laboremque docendi, sed in appellatione muneris obsequi

judicio *Procerum*, qui ut clarissimo *Professorum* Collegio inferendum me non putabant; ita pro interpretatione honoris sufficere memoriam dignitatis, quâ defunctus eram, judicabant. Nec hujus quidem formæ exemplum satis illustre deerat. *Johannes Freinsbemius*, (2) quem *Heidelbergam* ab *Electore Palatino* vocatum noveram, atque cognoveram, sine titulo *Professoris*, at intra privatos parietes quotidie docentem, sicut ipsemet ejus institutione domestica usum me recordabar; In publicis interim, ut *Consiliarius Regius*, & sede proximus à *Rectore Magnifico* honorabatur. Existima vi, me salvo decore hujus instituti, ad ejus viri sine dubio magni imitationem meas vias dirigere posse. Quare jam, remoto velo, non erubescam profiteri, *Juvenes Ornatiissimi*, me juxta viros Clarissimos *Antecessores* vestros, omni studio animique conventionne privatim operam daturum, ut in *Stadio Juris* decurrendo singuli feliciter optatam metam adipiscamini. Jam quia plurimum interest, quâ viâ proficietis ad iter tuum prosperè absolvendum; siquidem plures sunt, quæ ad

The-

(1) Hæc tamen posteriori *Professoris* titulum, ne *Honorarii* quidem publice datum fuisse, negat in *Fine Vita* Ant. Clementius pag. XLII. (2) Vid. Henning. *Witten, decada VII. Memor. Philos.* p. 346. - - - 360. seqq.

Themidos facrarium ducunt, monstrabo vobis eam viam, quâ & ipse potissimum incessi, quâque multos antehac egregios viros haud pœnitendo successu perduxi. Non perreptabo vobiscum gyros aut ambages, nec etiam calles angustos compendiarium iter at periculosum promittentes; sed via communi regiaque procedam. Atque adeo, ne per ænigmata de re, quam simpliciter evidenterque vobis explicare debeo, loquar, existimo, *Juvenes*, attente considerandum esse, quam rem agamus & quem finem ego vosque nobis propositum habeamus. Non potest autem fieri, ut errem, si dixerò, summam desiderii vestri meique voti in eo consistere, ut aliquando fiat is Juriconsulti. proinde sciamus oportet, quid hoc sit, esse Jureconsultum. Non opus heic erit *Ulpiani* egregii magniloquentiâ, qui dicet, eum esse *Themidos sacerdotem, veræque non simulatæ philosophiæ professorem*: vox ipsa solo audito suggeret ejus officium; qui *de jure consultus*, inquam, *respondere, cavere, scribere possit*. Nam hæc tres facultates in bono Jureconsulto, inesse oportere de Marco Tullio in *oratione pro Muræna* accepimus. *Respondere* dicitur, qui de facto controverso ro-

gatus præcepta juris ei facto applicare, quidque faciendum, aut non faciendum sit, explicare potest. *Cavere*, qui secundum naturam cujusque negotii prospicere potest, idoneis cautionum clausulis, adversus hominum fraudes exitusque rerum improvisos. *Scribere* verò dicebatur, olim Juriconsultus, quando formulas actionum, quibus in foro litigantes uterentur, præscribebat; hodie, qui consilia dictare, scripturasque omnium rerum, in judicio, vel extra judicium, concipere potest, *scribendi* partes implere videbitur. Intelligo fore qui dicent; *Tu nobis Jureconsultum forenses atque pragmaticum formare paras, nos saltem de Theoriâ, doctrinâque Academicâ laboramus*. Scio, *Præstantissimi Juvenes*, neque periculum est, ut praxin ego cum theoriâ confundam, nec quæ in scholis, aut in foro docenda; discenda sunt, minus ac oporteat distinguam: sed theoreticum studium ita velim instituatis, ut ad practicum & forenses vos præparet atque ducat. Etenim omnis ars nostra, quam à Justiniano habemus, tota, ne ignoretis, est practica, morè saltem loquendi obtinente, ut disciplinam, quâ præcepta praxin docentia comprehenduntur, Theoriam appellemus. *Practica nihil,*

nihil, inquam, est aliud quam *facultas applicandi jus ad occurrentes facti species*; Theoria nihil quam *notitia & memoria præceptorum, quæ applicari debent*, ad praxin gubernandam. Hoc igitur credite, & proponite vobis, ut in Academico studiorum cursu de praxi cogitetis, quemadmodum eos, qui in foro versantur, identidem ad Academiam respicere oportet. Nolite tamen metuere, ne vobis in Academiâ forensibus curis atque præceptis molestiam creatum eam; plus factis experiendo cognovi, quam discendi applicandique rationes diversa requirant instituta nec in una sede morentur. Duntaxat id intelligo; cum in docendo ad *usum practicum* respicere velle dico, me id acturum, ut mascula institutione solidam Juris scientiam, quæ est norma praxeos, utiliter & efficaciter adipiscamini, primò quidem facili & expedita via, dein accuratius & acriori laboris intentione, si qui vestrum in intima Themidos adyta penetrare volueritis: *adeoque duplex quodammodo Juris stadium, studiumque, vobis propositum esse videre mihi videor*. Primum ad exterioris Justitiæ templum vos deducere potest, & libere decursum sufficit, ad exercitationes forenses

cum fructu suscipiendas; alterum magis arduum & difficilius, quo non sine multo sudore perseverantiaque eniti & eluctari possitis. De *primâ viâ*, quæ omnibus calcanda, primo videamus, & deinde, si quid temporis super sit, aut aliâ occasione, de *secundo* altiorique studio disseramus. Igitur primus studii Juridici cursus incipit ab Institutionibus Justinianæis, & desinit in quinquaginta libris pandectarum, non ut omnia in illis tradita plene penitusque intelligatis, multò minus cum glossis & commentariis, nec etiam ut in antinomiis locisve perplexis toti sitis, sed hoc agatis, ut universam Justiniani doctrinam *paratiliari* memoriâ complectamini. At jam hæc res ita comparata est, ut latioris indigeat explicationis & instructionis adversus eorum sententiâs, qui hanc instituendi viam, ut nos præfundam putamus, non probant, nec ad veram proficiendi rationem pertinere judicant. *Paratitla Justinianus* in constitutione, quam de *conceptione Digestorum* fecit, appellat *paratitla* sive *admonitoria*, quibus singulorum capitum principia, summæque regulæ, studioso repræsentantur, cujusmodi *indices* (nam sic etiam appellat) ad suos libros fo-

Immodo scribi permittit; *commentarios autem ad textum componi publicarique severe prohibet*; ne verborum suorum compendia Juris corrumpant, infinitaque varietate ceteritudinem artis confundant: quod evenisse post sapientissimi Principis excessum, voluntate ejus hac in parte neglecta, docuit abunde experientia. Scribenda sunt hac paratitla *subtiliter* ut ait *Imperator*, hoc est, ita ut paucis multa dicant, & substantiam cujusque tituli nerve compleherent, quod aliter quam definitionibus & divisionibus, earumque succinctis expositionibus, effici non potest. Expedi etiam, ut non modo quae in quaque Rubrica *Institutionum & Pandectarum* inventiuntur, ita in summas redigantur, sed ut quaecunque nova notabilia in *Codice* atque *Novellis* extant, eodem identidem referantur; siquidem ita res fert, ut primus hic & levior studii Juridici cursus *Pandectis*, ut dictum, post *Instituta* contentus esse debeat, relicto *Codice* atque *Novellis* studio addendi conferendique in materiis parallelis, sicut indicavimus. Nec est, ut aegre ferat

genius *Justiniani*, si nonnulla quae post tot secula, mutatis hominum moribus, aliter ac ipse voluit, recepta sunt, juxta *Ipsius* paratitla brevissime collocentur. Ad hanc formam & imaginem, *Ornatissimi Juvenes*, concepimus novissime *positiones* meas, sive *Lectiones Contractas*, ad *Institutiones*, & ad *Pandectas*, (3) necdum luci datas, sed quarum specimen hodie vobis exhibui, ut more disputandi ventilarentur. Prima enim nihil sunt aliud quam ex mente *Justiniani* *comparata*, sive admonitoria, summæque singulorum capitum regulæ efficaci brevitate substantiam eorum exhibentes, collatis in eundem locum Juris novissimi sententiis, morumque generalibus discrepantiis. Præterea, *Juris certi* institutionem imprimis pollicentur, sed operam dedimus ut perpetuo artificio aculei controversiarum iis innecterentur, adeoque tam lectionibus privatis, quam disputationibus aptæ & accommodatæ essent. Audeo vobis polliceri, *Juvenes Nobilissimi*, non de nostrâ in hoc opere industria, sed de genere illo scribendi insti-

(3) Sæpius recusas, & in Germania aliquoties, cum Scholiis, novisque additionibus *Cbr. Thomasi*. Sed & ex utrisque *Positionibus*, *Institutionum*, & *Pandectarum*, brevis Repetitio, ultimum edita *Frænequeræ* anno 1698, ab *Ampl. filio Zacharia Mæ-*

Situendique, si quis has positio-
nes bene explicatas, & probe
intellectas memoriâ judicioque
complexus sit, eum Juris certi
controversique, Academici & foren-
sis, egregiam facultatem pos-
sessorum. Non debeo vos celare,
quod post longam discendi docen-
dique trituram, & recentem
fori experientiam, certissimum
verissimumque comperi; nullum
esse majus arcana in sacrario
Themidos, quam quod minime ar-
canum esse videtur; *Clara: videli-
cet ac exprompta memoria paratillo-
rum, sive positionum Juris in com-
pendium redactarum metodo Justi-
niani*. Si me auditis, non indu-
cetis in animum diffundere le-
ctionem per plura volumina, for-
tibus exceptis, ante quam posi-
tiones Juris, ut diximus, ita di-
gestas assiduo labore subactas in
succum inque sanguinem varterit-
is. Nunquam in disputando, in
patrocinando, vos argumenta de-
fendendi opponentique defici-
ent, nunquam in consiliis quod
prompte respondeatis, in judi-
cando quod incontinenti decer-
natis; denique, si ex tempore,
si valide vultis esse Jureconsulti,
si theoriam, si praxin exercere
seliciter, hoc agite, ut funda-
menta generalia *Institutionum &
Pandectarum*, moribus seculi ad-

temperata, tam exacte, tam ex-
prompte teneatis, ut semper in
animis vestra observentur, ut-
troque non accessita præsto esse
queant. Certi estote, inquam,
nec in *respondendo*, nec *cauendo*,
nec in *scribendo*, vos hæsitaturos;
si mediocris exercitatio applica-
tioque judicii accedat. Non igno-
ro multa esse, quæ adversus
hanc methodum discendi docen-
dique moveri possunt, nec esse
pauca quæ ipse non tam adverte-
sus, quam circa & juxta eam re-
quirenda putem; sed his dedi-
cendis aliâ novaque opus est ora-
tione, quam sequenti exercita-
tioni reservamus. Nunc porro
vobis aperiam, quæ via modo-
que privatim vobiscum, pro-
cedere cogitem, ut ejusmodi
notitiam fundamentorum Juris
quam minimo temporis ope-
raque dispendio adipiscamini.
Nam quid coram omnibus Jus-
ris studiosis actari simus, jam
credo vos de rebus ipsis actioni-
busque intellexisse. Proceres
heic me honoraverunt, ut
Jus Civile, *Jus Frisicum*, atque
Publicum scribendo illustrare ius-
tam. Id aâurus singulos men-
ses ita dispersitis sum, ut de *Ju-
re Civili* binas exercitationes vo-
ce scriptoque domi meæ insti-
tuam, insuper unam *Juris Pu-
(1) 2 blici*,

hici, (4) & alteram de *Jure Statutario*, quod est hujus Provinciæ proprium. Hæc omnia nunc agimus & acturi sumus, quamdiu supremus ille rerum arbiter permiserit. Præterea constitui in gratiam eorum; qui me privatim audibunt, singulis diebus interpretari *Positiones Justinianæ*, quæ sunt ad quatuor libros *Institutionum* juxta meas Lectiones; in quibus id profectò reperietis, quod in familiari institutione vehementer expedit; illud inquam Nestoræum apud Homerum, *παύει μὲν, ἀλλὰ μάλα λυγρὸς; pauca quidem, at significanter & valide*; subtiliter inquam, sed perspicuitate falva; vel ubi per rerum potius quam verborum obscuritatem, deficere videbitur, adjuvabimus eam per interpretationem; quæstionesque thesibus implicitas breviter eductas enucleabimus. Hæc ita, quantum per temporis rationem fieri poterit; explicita Auditores domi suæ recolligent, cum *Institutionum* textu comparabunt, judicio digerent, memoriaeque commendabunt. postridie repetendis eisdem quæ audita & exposita sunt operas conferetis, alii sedulo auscultando, alii verò qui lege severa proficere velint, examen parti-

cipando, quod inprimis vobis auctor sum, ut generose admittatis. Incredibile enim est, quam ea sit valida res ad excitandos animos, acuendum judicium firmandamque memoriam, quæ duæ res quam futuro Jæto sint necessariæ, non potest ignorari. Repetitione absolutâ, cum iis, qui rogari non gravabuntur, pergendum in explicatione, sicut antea observatum fuit, usque dum *Institutiones* sint absolutæ, quod semestri Academico peragi potest ac debet. Alia hora, quæ commoda nobis, incommoda nulli, *Pandectæ* explicabuntur, etiam juxta positiones nostras maximâ jam parte typis excusas, eodem modo methodoque ac in *Institutionibus* declaratum est. At hic quidem multo plus reperi difficultatis, Auditores, quamdiu *Juris* doctrinam professus sum, ac in *Institutionibus* explicandis offenderam. Nam in hisce tanta varietas est compendiorum systematumque, ut non sit difficile unum alterumve ex iis eligere, cujus ductum sequi liceat, absque periculo tædii studiosorum ex prolixitate librorum; sed in *Pandectis* adhuc judicatum est deesse tale compendium, quod jus certum controuersumque justa ac-

(4) Vid. plenius de hoc instituto Auctor in *Orat. III.*

accuratione completeretur, tædiumque prolixitatis concinna brevitate declinaret. Expertus sum varios in hunc usum Scriptores. primus, quem pro collegio Pandectarum Interpretatus sum, erat *Wesembecius*, quem sensi magis aperte præferre genus illud pragmaticum, quam scholasticæ institutioni conveniat; etsi enim plane cupio, ut disciplina studiorum eos habiles ad forum reddat, nolo tamen id aperte sonoque pragmatico, sed more Academico fieri; præter quod stylus *Wesembecii* magis postulat, ut contractus ob oculos ponatur, quam ut explicetur & evolvatur: ego autem ita censeo, positiones hujus generis tam breves esse debere, ut à tardioribus facile retineri, & à fortioribus ingeniis ampliari, cumque fructu ad alia produci queant. Existimavi aliquando, *Treutleri* theses, utpote breves & efficaces, huic scopo egregiè convenire; quæ & olim in Academiis regnum, ut ait *Bachovius*, hac causâ usuque tenuerunt. Postea sive *cavillis Bachovianis*, sive natura hominum mutationis avidâ factum est, ut *Treutleri* obsoletus habeatur; mihi tamen cum perplaceret, in domesticis ad Pandectas lectionibus eum explicare cœpi; sed uno tan-

tum collegio: quia comperiebam exegetes thesum; (quippe solæ nimis jejunæ fuissent) tantâ multitudine rerum undique refertas esse, ut unius anni spatio non possent absolvi; persuasus sum autem frequenti experientia, non valere collegia, quæ diutius anno durent. Atque hæc eadem ratio fuit, quare *Struvium*, huic usui non putaverim adhibendum, neque *Zoesium*, cui non docendo ipse, verum discendo, collegialem operam olim adhibueram. Egregii scriptores illi, sed legendi potius seorsim, quam pro exemplo domesticæ institutionis habendi. Ad *Pacium* vir summus *Antonius Matthæus*, quem *Ultrajecti* audivimus, habere se Collegia profitebatur, sed nomine potius quam reverâ. Namque sua methodo Studiosos perpetuo examine, sine respectu ad *Pacium* exercitabat: qui alioqui nimium parcus & inæqualis in *Isagogicis* est, quam ut solidam Juris peritiam ex eo percipere possitis, Idem de *Corvini* aphorismis manifestum esse credo. Sed Examen *Schotani* ad usum nostrum proxime omnium accedere videbatur, frequenterque Academiis usurpatur, præsertim, quia facile atque perspicuum, quo studiosi maxime & erudiuntur & delectantur.

tur. Sed me offendit in illo nefcio quæ nimia & quasi stagnans simplicitas, nihil intus habens quod enucleare, nihil in quo pedem figere possis, nihilque penitus ad intellectum juris contraversi suppeditans. Hæ similesque causæ respectu horum aliorumve scriptorum occasionem dederunt *Antecessoribus*, quos ego adolescens audivi, ut nullum in rei veritate sequerentur *Auctorem*, sed ipsi de se paratitla vel explicando, vel examinando traderent Auditoribus, utcunque se hunc illum secuturos adfirmarent. Unum etiam ex illis memini hominem clarum, & dexteritate tractandi ingenia mirabilem (5) hujusmodi usum esse commento apud Studiosos, quorum alii petierant, ut *Wesembacium*, alii ut *Treutlerum*, vel *Pacium*, alii rursus ut *Zoesium*, vel *Schotanium* ad argumentum collegii deligeret, denique alii ut præcipuas leges interpretaretur, singulis liberaliter promittebat, singulorum proposita laudabat; omnes tamen uno veterique suo modo tractabat; haud dissimilis cauponi cuidam in civitate hujus Provinciæ celebri, apud quem nobiles Rustici sæpe commessaban-

tur, alius vinum *Burdigalense*, alius *Cognacense*, aut *Frontigniacum*, rursus alii *Lagonicum*, vel etiam *Rhenanum*, aut *Mosellanum* flagitare; Ille nulli non respondebat, esse copiam sibi, mox habituros, & omnibus ex eodem dolio, quod unicum habebat, eundem liquorem tot nominibus audacter insignitum promebat. Sed *Antecessor* ille non absurde (consulebat adolescentibus, qui per se nunquam convenire potuissent de modo rei ponendo, cujus erant inexperti. Cæterum oblivisci non debeo *Wesembacii* nostri, cujus ad *Pandectas* commentarios in usum domesticæ institutionis aliquoties Studiosis ita rogantibus, adhibui, & libenter, quia præceptoris mei sententias valide possidebam magnoque commodo reputabam, si in primis disciplinæ fundamentis acquiescere, animumque statim ad altiora conferre licuisset. Sed quominus tantum bonum adipisci potuerim causâ evidente factum est, quia non visum fuit *Egregio viro* *Artem* integram uno nexu conjunctam tradere, sed quæstiones præcipuas separatim deductionibus illustrare, mixtis aliquando defi-

(5) Intelligere videtur *Dr. Frid. Böckelmannum*, de quo plura in *Dialogo, de rit. doc. ac disc. Jur.*

definitionibus & partitionibus, minime tamen omnibus, nec illis quidem ita, ut plane penitusque intelligi possent. Reliqua tanquam faciliora cognitu & aliunde petenda præterit, quæ in familiari institutione nullo modo præteriri possunt; nec adeo ille scripsit hoc animi proposito, ut suis libris in hunc modum uteremur, quemadmodum in ipsa exercitationum suarum inscriptione satis indicavit, cum dixit, *eas in præcipuis cognituque maxime necessariis difficultatibus commentarii vice funduras*. Sed jam vestrum aliquem audire videor interrogantem, *nunquid Tu, fastidisti tot vicinis scriptoribus, autumas te confixisse cornicum oculos, & invenisse rationem, quam in Pandectis familiariter explicandis tuto sequi & probare possimus? Imò vero, Absit à me, ut Auctores modo à me recensos aspernanter habere videar homines meriti gloriæque plenos, eo solo quod eorum scripta parum ad usum domesticæ Institutionis pro more seculi captique juventutis nostræ accommodata putem; quin imò scitote, me non fore difficilem, si qui vestrum aliquem istorum privatis Interpretationibus illustrari, seque ad eorum ductum erudiri cupiant. Cæterum, de me sine*

*hæsitacione respondeo, me non esse tam ineptum, ut nesciam aliis plura forsitan in meis displicitura, quam ego in scriptis aliorum hujus generis desiderem: sed hoc facile obtinebo, fuisse in potestate meâ, conscribere librum, in quo defectus, quos in aliis observaveram, commode supplerem ac emendarem, & quos ad meum gustum animique sententiam paulatim conformarem. Enimvero non cupio promptius acutiorque videri, quam natura me fecerit, & ars longusque labor perfecerit. Nam utcumque positiones hæ, quas in manibus habetis, videantur esse tenues & simplices, uti sunt, ac ut essent à me laboratum est, ingenue tamen fateor, eas ita primo conatu non effluxisse de manibus meis. Cum pertæsum esset fluctuationis circa Collegia Pandectarum, rogantibus studiosis dictavi ad calamum *Cinnamulæ*, summasque singulorum capitum per omnes quinquaginta libros; quod accidit anno seculi sexagesimo sexto. quadriennio post, eadem illa recognovi aliiisque studiosis denuo dictavi, atque deinceps usi sunt illis auditores mei, donec eas ante quadriennium rursus emendatas ære typographico dedi excudendas, sed absque meo nomine *lectionum**

titulo *Contractarum*. Postremo positiones *Institutionum* totas, prioribus inductis, novas scripsi, aliquanto verbis quam prius paucioribus, sed rebus fertiliores. Quæ ad *Digesta* pertinent, ea non omnino sed longe majorem partem novo stylo rebusque subinde novis auxi & ornavi; in reliquis *materiam secui, sectamque in membra redegi*, minora quam fuerant, distinctionis & facilitatis causâ. Nunc adeo persuasum mihi est, eas ita comparatas esse, ut studiosi adolescentes, accedente vivæ vocis ministerio, sinceram & integram Juris Romani notitiam moribus sæculi adtemperatam, quam minima fas sit molestiâ, colligere possint. Minuendo discendi tædio dicendum adhuc est, instituisse me rem unam in *Pandectis*, quam à nemine recorder esse observatam. Capita *Institutionum* in *Digestis* omnia rursus occurrere novistis omnes; hæc aut odiose repetenda iisdem versibus, aut aliâ methodo iterum inculcanda erant, quod utrumque & explicanti & audientibus grave tædiosumque esse animadverteram. Scripsi igitur summam *Institutionum* plenius quam alioqui facturus eram, non tamen prolixius quam aliis in pari compendio faciendum videretur;

In *Pandectis* ubi ad titulos *Institutionum* parallelos ventum est, remitto Lectorem ad *Institutiones*, ubi tantum reperiet, quantum ad paratitlarem *Digestorum* notitiam sit necessarium. Putavi adolescentibus, qui longum illud iter quinquaginta voluminum ingrediuntur, solatio fore, si quandoque in itinere vasto loca reperirent, in quibus respirare liceret & jucundâ repetitione eorum quæ pridem tenebant, discutere tædium, quod via tot librorum parit inexpertis. Idcirco de talibus materiis, nihil in *Digestis*, nisi pauca subinde singularia posuimus; cæterum, ita servamus, ut cum ad ejusmodi titulos ordo nos perduxit, examinando recolamus eadem quæ in parte priore collocata sunt; atque ita consequimur, ut qui *Pandectarum* habet Collegium, simul eademque opera perfectè repetat *Institutiones*, quâ re nihil ad solidum discendi profectum efficacius esse potest. Satis diu multumque de libro, cujus ductum in privata eruditione sequemur, locuti sumus; sed quia positiones istæ, sicut demonstravimus, æque ad disputandum atque ad explicandum sunt compositæ, & hoc genus exercitationum studioso juris inprimis necessarium est, decrevi singulis heb-

hebdomadibus copiam facere disputationis privatæ, tempore modoque, ubi ad rem ventum erit, constituendo, & habemus antiqua specimina experimento comprobata, quæ non pessimum hujus rei exemplum denuo præbere poterunt. Est adhuc aliud institutum nunquam alias à me exercitum, sed ex quo non minimum utilitatis jucunditatisque mihi vobisque polliceor: *Congressus* erit, ac ita appellabitur, atque hic etiam actus singulis septimanis idoneo tempore celebrabitur, & quidem hac gratiâ, ut *Auditores* tum potissimum & ex professo, cum id alioqui semper liceat, scrupulos, atque difficultates, quas inter studendum collegerint, quæque meditantibus plerumque subnascuntur, proponant, easque nos, si poterimus, incontinenti expediemus; si res altiorem requireret indaginem, utemur privilegio *Jureconsultorum*, quos non cogi ex tempore respondere, à majoribus nostris accepimus, atque responsum solutionemque in sequentem congressum sine fraude videlicet rejiciemus. si parum aut nihil erit, quod proponatur, non patiemur tamen congressum inutiliter labi, sed amœniora quædam ad Juris publici rationes maxime spectan-

tia proponemus, & vel more colloqui, vel oratione continua pertractabimus. His exercitiis per triennium sedulo continuatis, modo adferatur ingenium, præparatoris philosophiæ & humanitatis artibus haud plane incultum, confido *Auditores* eo perventuros, ut si res eorum ita ferant, colophonem studiis suis honoratum imponere queant. Nam duobus *Institutionum* totidemque *Pandectarum* auditionibus hoc stadium prius confici & absolvi potest; brevius spatium temporis ægrè sufficeret, longius haudquaquam improbandum; quia præcipuum doctrinæ legalis robur in eo consistit, ut generalis Juris præcepta non modo clare & distinctè sed etiam valide firmiterque memoriæ imprimantur, ut nunquam deficere, nunquam obliterari possint, cujusmodi habitum nonnisi crebro usu nec sine repetitione comparari posse manifestum est. Hactenus de primo & faciliore studii nostri parte; quid in altiore illo stadio, quod pauci ingrediuntur, agendum patiendumque sit, hoc tempore non potest, alia occasione commodius edisseretur. Quid etiam contra hanc institutionem quam exposuimus, objici possit ac soleat, quid circa eam amplius observandum

(K)

dum

dam sit, proxima, ut dixi, exercitatione *Justiniana* præfabimur. Vos *Ornatissimi Juvenes*, comparate vos alacriter ad eam Juris semitam, quæ est optima, calcandam, ac utimini opportunitate commoqi vestri, quo in hac Academia, si usquam alibi, multo amplissimoque ad proficiendum abundatis. Cogitate, quamlibet corruptis temporibus virtuti tamen doctrinæque paulo eminentiori, utcunque fautoribus etiam academicis destitutæ constare suum pretium; seculoque id extorque-ri, ut dotes quibus carere non potest, urgente licet ambitu, ad-

huc agnoscere & honorare cogatur. Mitto dicere, quod nec hodie desunt generosi Proceres, qui virtuti doctrinæque pretium statuere honoremque habere non dedignentur. Audite igitur *Justinianum* non frustra hodieque vos adhortantem; *summa*, inquit, *ope & alacri studio hæc Leges nostras accipite, & vosmes ipsos sic eruditos ostendite, ut spes vos pulcherrima foveat, toto legitimo opere perfecto, posse etiam Rempubli- cam in partibus vobis credendis aliquando gubernari, aliamve fortunam meritis vestris partem confidite feliciter vobis eventuram.*

D I X I

UL

ULRICI HUBERI

ORATIO III.

Quâ differitur:

*Quamobrem Jus Publicum olim in Academiâ nostrâ
professione publicâ non sit honoratum.*

Habita domi ipsius, ante primam

Collationem Doctrinæ

DE

JURE CIVITATIS

cum Politica,

Prid. Non. Maj. MDCCCLXXII.

Quam non immerito *Veni-*
simus Poëta, homi-
nibus Eruditis præce-
perit, ut si quid publi-
ci juris facere vellent, id *nonum*
premerent in annum, plurimis in
utramque partem exemplis hoc
& ante actis seculis egregiè ap-
probatum est. Nam quibus id
monitum altius animo infedit,
horum scripta, non modo æta-
tem suam, verum & posteritatis
judicium ferre potuerunt; qui ve-
ro crudas cogitationes ausi sunt
in publicum protrudere, mercede-
dem temeritatis contemptum

præsentem, inque futurum, o-
blivionem retulerunt. Plus satis
librorum in mundo esse jam ve-
tus est querela, sapienterque mul-
ti in animum inducere, satis esse
gloriæ in testimonio conscientiæ;
verum tamen, qui in Academiis
docendi munus obeunt, velint
nolint, scribendi consuetudine ab-
ripiuntur; quia vulgus hominum
domi forisque ita rationes ineunt;
ex quâ Academiâ nihil librorum in
lucem orbis literarum prodit, eam esse
obscuram & ignobilem. Proinde
non est integrum nobis uti tam
validâ philosophiâ, ut instituta

(K) 2

COTR-

communis famæ magno animo sperantes nosque virtute ac eruditione, si qua nobis adsit involventes, domi delitescamus. Plane fieri non potest, quin audendum sit aliquid & vel scenæ ferendum, vel operâ danda, ut non nihil in publicum utile tuis laboribus efficias, *sive tã novâ novâ, vetera noviter, vel etiam novi quid sine odio vetustatis producere possis.* In utroque genere jam extant conatus nostri specimina; nam ad Institutiones & Pandectas Justiniani veterem & immutatam Juris disciplinam peculiari modo expressimus, Digressionibus & Observationibus illustravimus. Inter nova quæ sine præjudicio antiquitatis institimus, non modo Juris *Frisici* institutionem colloco; sed etiam commentarios *de Jure Civitatis*, ratione, cujus mox pluribus verbis fidem vobis facere conabor. (6) *Commentarios* appellavi optimo jure, si quis unquam libellus hoc nomine designatus fuit, quia levi opera, sicut primâ cogitatione venerant in conspectum, è calamo effluerunt. Nunquam aliàs evenerat, ut theses ad disputandum propositas ita continuo in librum exire permit-

terem; sed usus sum aliàs semper beneficio occasionis, quam liberalitas *Ordinum* in hac Academia scripturientibus suppeditat ut meditationes suas primo in chartam conjicere, publicistypis excudere, ventilandas exponere, hominumque judicia super illis experiri, atque deinceps examinata, digesta, recocta publici juris facere liceat. Id in hoc commentariolo non tulit desiderium & ardor Studiosorum, per quos factum est, ut inconditum rudimentum formâ libri typis mandatum institutioni juventutis patenter accommodari. Iam tum hanc causam festinationis publicè præ me tuli, constituique me deinceps, repetitam prælectionem tractatumque, cui aliqua inesset reverentia posteritatis, adornaturum. Eò nunc vota mea tendebant, postquam *Illustres Patriæ Ordines* juxta *Civile Jus & Frisicum* etiam *Publicum* à me scripto elaborari illustrarique voluerunt. Annus nunc labitur duodecimus, ex quo Nobilissimi Proceres Juris Publici professionem mihi primum decreverunt, & quidem primo in hac Academia, inde postquam felicibus auspiciis condita fuit à majoribus. Non se-

(6) *Elogium operis Grotiano acmuli habet Thomafius in Progr. XXVIII. p. 580.*

semel in mentem mihi venit dubitare, quamobrem *Illustres Ordines Academiaeque Curatores*, jam olim non instituerint alicui mandare provinciam *Juris Publici* in Academia sua docendi, cum ejus facultatis ubique non immerito summa ratio apud Magnates habeatur. Inprimis quia videbam nostros laudabili ambitione nunquam esse passos ullam vel sacrae vel civilis doctrinae partem carere suis in hoc bonae mentis emporio; ut ita loquar, Institutoribus, neque sumptibus hac gratia parcendum existimasse, ut alios potius superare quam cedere in animum induxisse videantur. Quum hac de re cum amicis familiariter aliquando agerem, fuit, qui sic arbitraretur; Conditores Tutoresque Academiae hoc modo rationem putasse; Cum prima *Juris divisio* sit in publicum & in privatum, non fuisse dubitandum, quin *Juris professione* constituta, non utique privatam jus solummodo sed etiam publicum eodem officio contineretur, ideoque non modo superfluum, sed etiam ineptum viris sapientibus videri debuerat, si, ordinatis universae Artis Antecessoribus, Publici *Juris professio* adhuc desi-

deraretur. Non potuit haec ratio, utcumque primo auditu valida & irrefragabilis, quaerenti hac de re satisfacere. Primo enim satis constat, *Justinianum* idcirco divisionem *Juris* in publicum & privatum primo omnium loco posuisse, ut occasionem haberet, publicam mox a tergo relinquendi, parumque aut nihil de eo in suis libris collocasse; quemadmodum certe in Institutionibus altum ejus silentium, in caeteris libris tam rara mentio occurrit, ut studio illud omisisse manifestus sit Imperator. Adeo ut *Juris Romani Professores* non habeant facultatem, hanc partem disciplinae suae, ex libris Justinianeis tradendi; aliunde autem ex historiis & Romanarum antiquitatum monumentis eam indagare & explicare, limites professionis eorum egrederetur. (7) Quin etsi Romanis Imperatoribus institutum fuisset, *Jus publicum* perinde ac privatum persequi, non existimo tamen, nostrates dominos, pro ea, quae in omnibus eorum consiliis elucet, prudentiam fuisse judicaturos, illud *Jus publicum veteris Imperii Romani* his temporibus pro parte *Juridicae professionis* esse accipiendum.

(K) 3

(7) In paucis periculum hujus rei fecit Scipio Gentilis, in *Disp. Illustr. Cont. Jo. Br. Buddae Specimen Jurispr. Histor.*

dum. Nam Antecessores gravissimæ Artis illius non ea gratia constituuntur, ut historiam Antiquæ Reipublicæ, ordinisque judicialis, qui fuit apud Romanos, exponant; sed ut excolant juventutem in spem Patriæ succrescentem disciplinâ legum, quæ his etiam seculis suum usum retineat, quæque civium actiones & patrimonium hodieque tueri & gubernare possit. Non nescimus, perfectum Jure consultum, tam jus quod in ipsis rerum obtineat argumentis, quam quod desuetudine inumbratum est, scire oportere, quatenus altera pars sine alterius notitiâ plene accurateque intelligi nequit. ac ita cum Jure privato Justiniani comparatum esse videmus. At si totum Jus latinum, vel potior ejus pars, moribus nostris attritum esset, cui bono tanti sumptus tantique labores ei discendo docendoque impenderentur? credo, quemadmodum Cæsar *Flavius* jura suo vetustiora nominat *antiquas fabulas* (8) ita nostri quoque soli seculique homines universam Justiniani scientiam ut *fabulosam* rejicerent, nedum tanto cultu prosequerentur. Atqui cum Jure publico Romanorum ita se res ha-

bet; sepultum id est cum ipsa Republica Imperioque Romano: proinde notitia illius ad historicam potius quam Juridicam institutionem pertinere videtur; & si corpus ejus Artis desideres, id tibi Sigonius *libris de Jure civium Romanorum, Italia, atque Provinciarum*, Jureconsulto quidem minime spernendis, sed in schola Juridicâ ex professo non tractandis, exhibebit. Habemus igitur rationem existimandi, Præsides Academiæ nostræ, hanc causam non habuisse, quod *Jus Publicum* Professione jam olim non honoraverunt, quando non modo in Patria nostra, sed & ipso, quod etiamnum dicitur, Romano Imperio, Germaniâ, inquam, constitutio formaque veteris *Romæ* penitus abolita & extincta cernitur. Sed nihil est tamen celebrius, quam Juris Publici doctrina per *Germaniam*, ubi non desunt egregia scripta hominum maximorum de hac Arte luci data, quæ & in Academiis ubique non minore studio quam Juris privati disciplina colitur, omnibusque exercitiis in reliquis doctrinæ partibus usitatis frequentatur. Videlicet, non de statu priscæ Romanorum Reipubl. sed de consti-

(8) §. 3. *Pronomii Instit.* ibique Theophilus, operosis aliorum conjecturis vel unus potior.

tutione præsentis Germanorum Regni, Imperiique Romani, agunt scriptores illi, qui hoc & superiori seculo de Jure Publico ingenti numero scripserunt. Regni, inquam, & Imperii distincte; sed de regno potissimum, quod ambitu principis *Europæ* populi, *Germaniæ*, continetur: nam Imperii Romani extra illud regnum tam exiguæ sunt reliquæ, ut magis in *prætensionibus*, liceat ita loqui, quam in *possessionibus* consistere videatur. (9) Haud immerito aliquis miretur, quomobrem id ita factum sit, ut ex omnibus hodierni Mundi Imperiis doctrina Juris publici apud solos Germanos in Artem disciplinæ magnam & notabilem evaserit; cum alibi Gentium nihil in-

primis hujus generis, quam satis tenues Rerumpublicarum descriptiones Ordinumque historiæ reperiantur. Quanquam *αξίωμα* Cæsareæ dignitatis & nobilitas Gentis mereatur, ut ejus Regimen præ cæteris populis noscatur, existimo tamen, effusam illam Juris publici Romano-Germanici licentiam inde ortam esse, quod nullius principis verecundiâ, vel intercessione, (nec enim monarchia, vel Aristocratia sed *πολυκοιτηνία* (*) est in Germania) retardati sunt scriptores, quominus omnia *imperandi arcanâ*, quæ ad Summam Imperii pertinent, aperto velo, publicatum expositumque irent, quod alibi suspicaces regnantium animos offendere posset; (10) quem-

ad-

(9) Immo vero a *Caroli M. & Ottonis I.* temporibus Reges Franciæ, & Germaniæ, legitimos *Homarii* in Occidente successores fuisse, probatum nuper ivimus in *Dissert. de Romano Germanorum Imperio*, Neque adeo veteris reliquias Imperii nudis prætensionibus contineri, formula regni *Longobardici* cum maxime evincit; Salvis Imperatori & Imperio, ætate etiam nostra, *vasallagiis*, regalibus, tributis, judiciis, executionibus, investituris cum antiquis tum novis, &c. Neque incerta magis eorundem *supremæ advocatiæ* in Ecclesiam & Papam Romanum jura.

(*) *Formam* cujusque Reipublicæ ex *legibus fundamentalibus* arcessendam esse inter peritos rerum constat. Regnum itaque *Germaniæ* integrum si spectetur, limitatæ speciem monarchiæ referet; Ordines vero inter se *socii* videbuntur, communi fœdere unum in corpus coaliti; intuitu *exteriorum* denique, singulos Ordinum totidem supremos Principatus obtinere dices, salvo tamen Imperii vinculo, tum civili, tum feudali, qua de re Juris Germanorum Publici auctores varie multumque disputant, inque illis Interpretes *Pufendorfii ad cap. V. & VI. Monzambani*, & gemino tractatu *Henrignes, de suprema Imperatoris potestate*.

(10) Recte *Plinius minor, lib. VIII, epist. 14.* de oppressa *Domitiani* tyrannide patriæ libertate, *priorum*, inquit, *temporum servitus, ut aliarum optimarum artium,*

admodum hac causâ de peculiaribus singulorum principum regimentis non minus infrequentes parcosque videmus esse Germanos, quam Galli, aut Hispani, aliorumque scriptores populorum esse consueverint. (11) Sed quicquid hujus rei Tu aut ego esse putemus, id mihi causam dubitandi non videtur habere; quin nemo ab Ordinibus nostris expectaret, nedum exigeret, ut de Jure imperii *Romano Germanici* functionem docendi publicam, in Academia suâ constabilirent: quando curiositas potius in alienæ Reipublicæ Inquisitione, quam honos erga nobilissimam gentem ejusmodi instituto inesse videtur. Supererat, ut Domini communem patriam hoc notabili honore profectui debuissent, sive Jus proprium *Frisiæ*, seu generale provinciarum *fœderatarum*, Studiosæ Juventuti inculcandum pu-

tavissent. Nec forte an absurda vel inutilis hæc instituti ratio fuisset, maxime in eorum gratiam, qui splendore natalium meritisque fortunæ in spem Reipubl. honorumque gerendorum nitantur; quique diffusum asperumque Juris privati studium labore deteriti vel contemptu infatuati refugiunt. Hi Juris Publici, maxime Patrii, cum historiæ amœnitate conjuncti, notitiam forte non adspernarentur; nec eorum parentes de hac parte doctrinæ in animum inducerent, quod aliqui multos de literis studiorum non modo cogitare suspicor è factis, sed adseverare scio verbis, facultatem eruditionis nihil ad Rempublicam prodesse gubernandum: credo quemadmodum ab illis administrari solet; verum aut ego vehementer fallor, aut qui his diebus Rempublicam nostram, *Frisiæ*, inquam, peculiaris rem

sic etiam juris Senatorii, quod partem Publici esse paullo ante dixerat, oblivionem quandam & ignorantiam induxit. Primus apud Germanos Jus Publicum Wittebergæ profectus est *Henningius Godæ*, sub initium imperii *Caroli P.* de quo, aliisque non paucis plenius egit *Jo. Pet. Ludewig*, in *Singul. Jur. Publ. cap. i. § 29. p. 140. seqq.*

(11) Contra ea nihil hodie frequentius, nihil publice utilius descriptione politici, singulorum *Europæ* regnorum, & territoriorum *Germaniæ* regiminis, quod editas passim systemata abunde loquantur, ne *Russorum* quidem despotico Imperio excepto, cujus formulam nuper non male concinnavit *M. Morzensternius* Utinam vero & *Belgæ*, tandem aliquando, Romæ cives esse, & in patria hospites, publice, dediscerent, præeunte cum maxime amplissimo Viro, *Cornelio van Bynkershoek*, & patriæ suæ, & Themidos ornamento principe, in *Quæstionibus Juris Publici*.

rem intuetur, in alia omnia sit concessurus? Qui propius consilia cordata *Procerum*, qui exactam omnium ordinum officiorumque disciplinam, qui afflictissimo tempore par oneribus ærarium, qui adserta foris jura provinciæ; qui cuncta æquabili habita tenore considerat, non potest non ita existimare, qui hæc suis finibus regunt, eos utique publici Juris esse prudentissimos. Tamen hos ipsos utcumque doctos sapientisque Dominos, cum olim hujus Juris professionem mihi decernerent, idemque modo scriptis illustrandum commendarent, non id egisse opinor, ut Frisicæ Belgicæve Reipublicæ jura & arcana nominatim tractanda curarent; quod ut inusitatum, si Germaniam excipias, vix est ut limatissimis eorum judiciis convenire videatur. Minus politicæ considerationis & plus dignitatis inesse videtur in doctrina *Juris Publici Universalis*, cujus præcepta disputationesque, sicut omnibus & singulis civitatibus, ita nostræ quoque patriæ conveniunt, eique peculiariter sine incommodo invidiaque poterunt applicari. Jam vero tu rogabis, quid fuerit impedimento, quominus hanc *Artem Juris Publici Universalem*, cui *judicium de particularibus*

Gentium institutis regimentisque inest, Nostrates Domini jam olim in Academiâ docendam ornandamque judicaverint. Ego ita existimo, fuisse illud Jus ignotum & prope inauditum, quatenus ut *Ars propria disciplinaque separata* consideraretur. Etenim hoc modo credita fuit terminis Politicæ contineri pariterque cum illâ scientiâ, sed minus plene validèque tractari solita fuit. Primus *Hugo Grotius* nostra memoriâ viam paravit ad *Artem Juris publici à politicâ separandam*, in libris civili sapientiâ omnique eruditione refertissimis *de Jure Pacis & Belli*; Sed viam paravit, inquam, huic Arti, de quâ nos loquimur, à Politicâ dividendæ, non fecit, nec illam separationem; utpote, quæ scopo materiæque scriptionis, quam præmanibus habebat, non conveniret. Nam ille commentatus est doctrinam de jure, quod inter diversas civitates, nec invicem nec uni subjectas Imperio, intercedit; sive, ut ipse loquitur, *quas nulla juris civilis tenet communio, quales sunt, & qui in gentem nondum coierunt, & qui inter se diversarum sunt gentium, tum privati, tum reges ipsi, & qui pariter gibus jus obtinent.* Nostra autem disciplina docere debet, *quid in*

(L)

*regimine cujusque civitatis fas & re-
ctum, quid singulis in eadem Repu-
blica ordinibus, imperanti, subje-
ctisque imperio, sit tribuendum. Ma-
nifestum igitur est, Jus Grotia-
num ab eo; quod nobis propo-
situm est, toto genere materiaque
discrepare; sed hoc vidit suisque
lectoribus inculcavit & Méyac; ei,
qui jus publicum discere, doce-
re cupit, temperandum esse ab his
quæ alterius sunt tractationis, inter
quæ collocat omnia quæ docent,
quid ex usu sit facere. Nam ista,
pergit, suam habent artem specia-
lem, Politicam, quam recte ita
solum tractare observat Aristote-
lem, ut alieni nihil admisceat,
contra quam Bodinus, fecerit,
apud quem hæc Ars cum Juris no-
stri Arte confunditur, Nec tantum
Bodinus hujus confusionis errore
ductus fuit, sed fere quicquid est
Politicorum hujus seculi, Althu-
sius, Besoldus, Arnisæus, & qui-
cunque in hoc stadio palmam quæ-
siverunt, ut vix reperias ex re-
centioribus, præter unum Lipsi-
um, qui meram politicam, Ari-
stotelis exemplo, tradiderit; nisi
vir egregius Johannes Henricus
Böclerus, præceptor olim noster
Argentorati, desideratissimus, in
sua politica Lipsio hac parte sit*

adjungendus. (12) Verum Juris
Publici Universalis, à Politica
sejuncti, quod jura regnandi pa-
rendique in una civitate, seor-
sim ab eo quod expedit, doceat,
adhuc nullum mihi specimen aut
exemplum videre contigit. Cum
primum Antonii Perezii nostri Jus
publicum, sicut inscriptum est,
viderem, primoque intuitu sco-
pum sejus esse generalem, non
ad Romanum vetus, aut recens
Imperium, aliamve Rempubli-
cam, adornatum animadvertē-
rem, non dubitabam, quin tunc
aliquando Jus publicum ad meum
gustum doctrinamque de jure ci-
vilitatis puram synceramque repe-
rissim. Quomodo enim secus de
viro exactæ eruditionis & judicii
maximoque Jureconsulto præsu-
merem, quam ut Jus à facto, ju-
stitiam ab utilitate, separatim
considerasset; præsertim, quia
sic visum ei fuerat, non Politices,
sed Juris Publici inscriptionem
præferre suo libello. Nunquam,
fateor, expectationem meam
magis improvisus error elusit,
quam cum in tractatu de Jure
Publico hujusmodi capitum præ-
scriptiones offenderem; Princeps
vitia fugiat, virtutes amplectatur.
Uxor ducenda & quæ. Rex filios
bens

(12) Sidneii, Lockii, aliorumque scripta in omnium sunt manibus. Hornii tamen
Architectonicis ego Martii Prudentiam Civilem longe antefero.

bene curet instituendos. Primogenitus ne quid, vivo patre, machinetur. Rex tributa moderatè imponat. paucis consilia sua revelet. Adsentationi aures ne præbeat. Consilium utile sine morâ exequatur. Qui majora obsequia præstant sæpe gratia excidunt. Quibus modis avertenda belli incommoda, atque id genus alia passim; in quibus omnibus sententiis nihil juris, sed mera esse consilia & monita, primo auditu intelligitur. Nec hoc igitur exemplum, quo doctrina de jure Civitatis in Artibus formam redacta fuerit, citari potest. Exiere quidem scripta quæ ad Jus Publicum Universale pertinent, sed quæ de toto Jure Civitatis ab summis ad infimos ordines agant, nullum, inquam, videre mihi licuit. (13) Nolo ineptus videri nec inanis auræ captare gloriam; sed aut primus illam Artem eo modo composui, aut ita scripsi, quasi primus eam constituerem. Si quis vero ex ipsâ rei evidentiâ, Grotiique magni auctoritate, necdum satis persuasus sit, doctrinam de jure Civitatis à politicâ separandam esse; velim hunc secum reputare, in administratione Reipublicæ duplici fere prudentiâ opus esse, quarum

altera Juris, altera Facti sano sensu vocari potest. Prudentia Juris docet Te, quid civitatî singulisque in civitate Ordinibus ex regulis Justitiæ tribuendum sit: Prudentia Facti moderatorem civitatis consilio instruit, quid in regendâ Republicâ pace belloque factò opus, quid ex usu sit. Prudentia Juris habet pro materiâ facultates hominibus competentes ad aliquid agendum vel habendum, quæ sunt res certæ atque præsentès; Facti Prudentia versatur circa res contingentes, earumque futuros eventus. Finis prudentiæ Juris est Justitia; finis alterius, utilitas; quarum reputationes in consiliis hominum semper diversas, aliquando contrarias esse, docet abunde experientia. Sæpe quando in utilitatis respectu conveniunt, de juris ratione disceptatur, ut omni die inter partes evenire videmus; sæpe etiam, cum de jure sententiunt deliberantes, de rationibus utilitatis discrepant. Quamquam hæc res tam clara sit, ut contradictionem recipiat nullam, juvat tamen adducere exemplum, quod discrimen illud juris ac utilitatis non tam explicet amplius, quod necesse non est, quam de-

(L) 2

cla.

(13) Editum nuper hoc titulo illustris Antoniam Jur. Gent, *Henr. Coccaii*

Böhmeri opusculum nemo ignorat; uti nec

claret ac illustret. Apud *Thucydem* in libro tertio memoratur a-
 cerrima contentio, quæ fuit in-
 ter *Cleonem*, importunum illum
 demagogum, & *Diodotum* civem
 bonum atque prudentem. *Mity-
 lenæi*, cum ab *Atheniensibus*, in-
 signi eorum incommodo, atque
 hostili animo, ad *Lacedæmonios*
 defecissent, iterum armis sub-
 acti, adque deditiōnem fuerant
 compulsi. Deliberabant in con-
 cione *Athenienses*, quid adversus
 deditiōnis statueretur: *Cleon* vehe-
 menti oratione cunctos sine dif-
 crimine trucidari, *Diodotus* mi-
 tiora suadebat. Vicerat *Cleon*;
 sed dimissâ concione, cum po-
 pulum pœniteret, legati *Mityle-
 nensium* novam impetraverunt au-
 dientiam; ibique rursus *Cleon* &
Diodotus summa cum vehementia
 egerunt. Uterque statuebat, pœ-
 nam mortis jure, scilicet jure
 belli, à deditis expeti posse: ta-
 meti forte nec hæc res, ut in-
 noxii cum nocentibus exitio da-
 rentur, dubitatione juris careret,
 verum de utilitate potissimum di-
 screpabant oratores, eo quod
Cleon terrore supplicii, *Diodotus*
 clementiâ ac humanitate, rectius
 in officio contineri socios impe-
 rioque subjectos adfirmabat: at
 hoc quidem decidere non est hu-
 jus instituti. Sed *Cleon* ita con-

cludebat: Παιδοῦμαι μὲν ἐμοί, τά-
 τε δικαιοῦσις Μιτυληναίαις, ἢ τὰ ξύμ-
 φουρα ἅμα ποιήσετε. Si meo confi-
 lio obsequamini, & adversus *Mity-
 lenæos* juste, & pro vobis utiliter
 consulētis *Diodotus* verò post mul-
 tam disputationem ita desinebat;
 τὸ ἔκλειον τὸ αὐτὸ δίκαιον ἢ ξύμ-
 φουρον ἢ τιμωρίας εἶχ' ἐνεύουσαι.
 Illa *Cleonis* justitia & utilitas non
 inveniuntur in hoc pœnæ exemplo.
 Atque ita hæc res satis manife-
 sto, nî fallor, usu veritatisque
 argumentó constat, scilicet, ar-
 tes, quæ tradunt juris regulas,
 quæque docent utilitatis rationes,
 penitus esse diversas. Placet oc-
 cupare duas objectiones, quæ ad-
 versus hanc separationem move-
 ri posse videntur. Prima sit, quod
 regimen civitatis secundum Ju-
 ris artem, regulasque justitiæ,
 non possit exigi, quia sic ab ho-
 minibus summæ auctoritatis tra-
 ditum sit: civitates sine multâ inju-
 stitiâ non posse gubernari. Sic *Ari-
 stides* justissimus Græcorum sen-
 tiebat, de quo *Theophrastus* apud
Plutarchum auctor est, eum circa
 res privatas & circa cives singu-
 los summopere justum fuisse, ve-
 rum in publicis multa fecisse pro ra-
 tione status Patriæ αἰς συγχῆς αἰδι-
 κίας θεομῶν, cui scilicet crebrâ opus
 esset injustitiâ. Plato etiam cum
 alibi, tum in epistola ad propin-
 quos

quos & adfines Dionis, affirmat sibi constare, de omnibus sui temporis civitatibus, ὅτι κακῶς ζυμπασαι πολιτεύονται, quod omnes male gubernentur. Nec hodiernis temporibus sanctiora esse Regum & Rerumpubl. consilia docet abunde experientia. *Cosmi Medicæi* Senioris dictum est, non posse mundum regi cum patrenostro in manibus. Lipsius ipse, gravitatem licet Stoicam præ se ferens, alibi quidem se libenter audire scribit, qui verbis *Ciceronis* vetant, rationem bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem malitiamque converti; verum in civitate regenda negat se posse, quin fraudis mixturam admittat, quam ut ratione certam faceret, hoc egit, ut tres gradus fraudis statueret: primum, quæ haud longè à virtute abit malitiæ rore leviter adpersa; alterum quæ ab eadem virtute longius deflectit, & ad vitii confinia venit; tertium, quæ non à virtute solum, sed à legibus etiam recedit, malitiæ jam robustæ & perfectæ; Illam suadeo, hanc tolero, istam damno, inquit. Quicquid Senones aliqui velint, adhuc verum putat esse *Democriti* dictum; Fieri non potest, aiebat ille, τῶ ἰὺν καθεστῶτι ῥύθμῳ, ut nunc se res habent in mundo, μὴ ἔχαιδικίαν τὸς ἀρ-

χίας, quin Principes injuste aliquando agant; ἐν ἧ πᾶσι ἀγαθοὶ ἔωσι; tametsi eximie boni sint, addit. Deploranda Principum conditio, si aliter rectam navem tenere nequeant, nisi prius jacturâ conscientiæ facta, nec aliter commoda populorum gubernare possint ad salutem, utcumque boni & sancti, nisi malitiæ rore plus minus adpersi! Nam id, credo, non contentent illi dispensatores, quin illud æternæ veritatis dictum regnantes etiam teneat, τὸ μὴ καλὸν ἔπειτ' ἔφυ καλὸν; Quod semel injustum est, id nunquam fiet honestum. Adeoque nobis religio est adfentiri, vel *Democriti*, vel *Aristidi*, vel ei qui pietatem in corde, quam in lingua habere malebat. *Platoni* equidem non detrahimus fidem; omnes omnino civitates, ut olim, ita hodieque pravo more gubernari: sed aliter nullo modo Imperium haberi posse; ne de sacris literis dicam, credo, non concedat, aut *Marcus Antoninus*, aut *Alphonsus Sapiens*, aut *Ludovicus Sancti* cognomen adeptus; homines qui ad regnandum non modo propositum justitiæ immotum, cultumque doctrinæ, sed & vim iudicii, peritiamque regnandi præclara copula junctas attulerunt. Quin etsi

concederemus, nullam regnum sine fraudis artibus *aliquando* exercendis haberi posse, nemo tamen eò venerit impudentiæ, ut omnem juris observantiam à civitatis administratione velit remotam; Nobis autem ad Artem Juris publici vindicandam, si non daretur ultrâ, sufficeret, quod sane plerumque Juris regulæ in administrandâ civitate sunt observandæ. De Lacedæmoniis memoriæ proditum est, eos inter se, jurisque civilis ratione, exactâ virtute justitiæque fuisse usus, sed adversus alios nullum jus cognovisse, nisi quo Sparta major & potentior evadere posset. Quæ philosophia licet flagitiosa tamen huic Arti nostræ, quæ terminis cujusque civitatis continetur, suam relinquit integritatem. *Altera objectio*, quæ adversus institutum separandi Jus civitatis à politica præsumi potest, in eo consistit; quod malo consilio juris & utilitatis rationes dividimus ac in oppositas artes disper-timur. Id enim ad *Machiavelli* (14) institutum accedere videtur, qui Principem suum utilia seorsim docet; cum ea nunquam à Juris & æqui rationibus dividenda, solaque bona, quæ honesta

existimanda sint; eamque conjunctionem melius exprimere videntur, qui juris & utilitatis rationes miscet exemplo Agricola, quem Tacitus, *eruditum* fuisse narrat *utilia honestis miscere*: quod scilicet, hi quoque facere videntur, qui politicam, jurisque publici rationes; uno eodemque volumine tradunt. Ad hæc facilis responsio est, ex eo quod nos diversis libris de rationibus juris & utilitatis agi volumus, minime sequi, in actionibus vitæ regendaque Republicâ eas æquè separandas esse, nisi quis putet, Ethica & Oeconomica præcepta in eodem patrefamilas non debere concurrere, propterea, quod philosophi de illis alio ac alio systemate tractant. Præterea, quanquam jus ab utilitate non potest ita separari, ut turpia, quia sunt utilia, facere liceat; sine dubio tamen ea, quæ justa sunt, omittere quidem licet, ob rationes utilitatis: ideoque fere in omnibus de jure & æquo controversiis ejus quod expedit rationes seorsim considerandæ, minimèque inter se confundendæ sunt; cujus rei modo evidens exemplum in disputatione Cleonis & Diodoti, referen-

te

(14) *Machiavellum* Republicanum, potius, sive Monarchomachum, fuisse, post *Conringium*, *Baslium*, alios, nuper doctissimus *Christius* evicit, gemino opusculo.

te Thucydide, habuimus. Atque hæc, *Ornatissimi Juvenes*, arbitrari sufficere, quo vobis persuadeatur, Artem Juris publici separandam esse à Politicâ, antehac unâ utramque disciplinâ solitam fuisse comprehendi, & hanc fuisse causam, quod *Proceres*, constituta jam dudum *Politices* professione, juxta reliquam philosophiam, de *Jure civitatis proprio Marte docendo cogitare non potuerunt*, quod erat propositum hujus orationis. Utinam æquè jam vobis persuadere possem, debere vos animum inducere, non modo *Jureconsulti*, sed etiam *Theologi*, & quibuscunque salus Reipubl. ad animum pertinet, ut hanc Artem, cujus adhuc plane expertes, esse videmini, sedulo discatis. Poteram vobis multa de utilitate, jucunditate, facilitate hujus scientiæ proponere, sed tempus monet esse perorandum. Credo, vos ipsos facile existimatos, cum nihil magis intersit humanæ societatis, quam statum civitatis bene se habere, hanc artem esse non modo perutilem, sed & necessariam. Jucunditas vero quæ major esse posset, quam in eo studio, quod in media luce

historiæ copiaque omnis generis exemplorum versatur? Nec audio qui dicant; satis negotii nobis est in iis artibus, queis vota parentum fortunaque nostra nos addixerunt, ut nihil opus sit novo studio, quo carere nos posse credimus inde, quod adhuc incognitum fuit. Scilicet ignotum fuit; ita ut à politica separatum est, sicut inde separari debet; haud aliter; olim confusè ac ita difficiliter docebatur. Nunc eam viam institimus, ut faciliorem ejus intellectum promittere vobis atque præstare possimus. Quanquam per se nullius scientiæ quam hujus, facilitas major esse potest, de quâ fide meâ jubere pollicerique possum, non modo Juris studiosos, sed & omnes aliarum artium Auditores, nullo negotio quæ à nobis in hoc genere explicabuntur, esse percepturos. Quapropter accingite vos, *Ornatissimi Juvenes*, tantumque studiis gravioribus subtrahite temporis, quantum opus erit ad accipiendam ejus Artis institutionem, quâ nulla majori utilitate, jucunditate, facilitate, vobis commendari potest.

D I X I.

ULRICI HUBERI

ORATIO IV.

Quâ responderetur ad objectiones, quæ moventur adversus institutum, oratione II. commendatum.

Diximus (1) in oratione, quam habuimus ante *primam* Juris Romani cum moribus seculi *Collationem*, esse, qui institutum pluribus verbis à nobis ideo commendatum, ut in cursu studiorum vobis instar cynosuræ esset, non satis probarent, nec ad veram proficiendi legem pertinere contenderent. Non dissimulavimus etiam, habere non ipsos, quæ non tam adversus consilium nostrum, quam juxta & circa illud commonefacta & observata cupe-remus. De his, præsentis oratione vobiscum, *Ornatissimi Juvenes*, agere constituimus, haud alio ordine, quam oratio, de quâ loquimur, nobis suppeditabit. Nec enim committere debemus, ut consilium cujus ipsi nos tulimus Auctores, scrupulis & difficultatibus impeditum relinquamus. *Primo* omnium, cre-

do fore, qui dicent, se expectasse, ut eximia quædam disciplinæ præcepta, quibus in intima Juris adyta pervenirent, exponerem & commendarem: Nunc autem quid hoc est aliud à te suggestum, quam quod omni die traditur & inculcatur in Academicis? Nonne *Paratila* jam olim plurima sunt in lucem data, nonne communis hæc est ratio methodusque docendi, ut Institutiones & Pandectæ ordine Justiniano institutoque paratitlari explicentur, Quid igitur sibi voluit hic apparatus orationis, quâ nescio quid inusitati arcanique promittere videbaris? Sæpe mihi usus venit, *Præstantissimi Juvenes*, ut adolescentes studiosi me privatim adirent, seque in amicitiam interiorum peterent admitti, haud aliâ gratiâ, quam ut peculiarem viam secretamque methodum sibi panderem atque mon-

(1) Sup. in *Orat. II. p. 64. seqq.*

monstrarem, per quam celerius atque feliciter eruditionis iter conficere possent. Respondere solitus sum: *maximum* quod illis suggerere possem *arcanum* esse; laborem indefessum in eâ viâ, quam publice illis præirem; pararent se accuratè, priusquam in collegium venirent; ibique auscultarent attente, notarent quod non lectum prius audirent; cuncta repererent cum fontibus, mandarentque memoriæ, rursus offerrent se examini sequente collegio, proponerent solvendum quod non intelligerent; hoc agerent, ut tyrocinium suum paucis onerarent præceptis, attamen universæ artis, eademque validissime sua facerent; & in causas fontesque rerum ubique penetrarent; in tempore dictum iri, quam id sine ambagibus optime brevissimèque fieri posset. Alia si quis arcana vel compendia polliceretur, verendum esse, ne non faceret idem, quod circumforanei remediorum nundinatores, qui miracula ægris promittentes ingenti pretio nihil quam ludibrium & pœnitentiam venderent. Idem prorsus evenire Juris studiosis, qui sese intra pau-

cos menses Juris doctores perficiendos traderent magnificis promissoribus, quorum pudenda exempla semper erunt qui execrabitur, semper etiam qui sequentur. Non est igitur quod vobis displiceat, *Optimi Juvenes*, meum consilium à sapore publico non esse alienum; etsi tamen disciplinæ meæ dictum vetus heic quoque observatum, τὰ νομῶν πατρῶν, commune institutum novæ ratione cultum & exercitum reperietis. Nec vero tamen ita vulgatum id est, quod proposuimus, ut non multi se prodant, à quibus improbetur & reprehendatur. Sunt enim qui mirifico contradicendi studio cuncta disciplinarum (2) *compendia*, tanquam mera *dispensia* studiosorum, contemnunt iisque dissuadent, nec sine magnis, ut videtur, rationibus ut ita sentiant induci videntur; imprimis respectu Juris studiosorum & ejusmodi compendiorum, quale nos commendavimus: Nam quia necesse est ea scribi stylo brevi atque conciso, fieri non potest, quin eorum, qui talibus adfuescunt, ingenium & oratio sterilitatem, & nescio quam contrahant ariditatem;

(M)

qui

(2) Conf. Auctoris Dial. de rat. doc. Jur. ad calc. Digress. quæque Bökermannus, Orto, Heineccus, in præf. Suis ad Instit. monuerunt. Neque alia Epicuri sententia, apud Diog. Laërt. lib. X. p. 729. ed. Cal. & Senecæ lib. V. de Benef. cap. I.

quibus adolescentes, quos maxime decet ubertas & florida dicendi copia, degenerant & corumpuntur. Notum est etiam, qui Juris Studium feliciter exercere volunt, eos *amenitates historicas* humanioresque literas cum eo jungere debere, cujus rei nulla penitus occasio in ejusmodi compendiis datur. Insuper ars ipsa juris eâ methodo pervertitur, aliumque induit habitum quam à Juris conditoribus accepit, & quam habere debet. Repletur novis principiis, terminisque semibarbaris, atque fictitiis definitionibus, in systema scholasticum deformatur. Quâ re fit, ut studiosi inde ab initio novis innixi fundamentis, in progressu quoque, & in ipsa praxi, rationes decidendi non tam ex limpida antiqui juris fontibus, quam ex lamis & lacunis, ex præceptis regulisque systematicis, petere consueverint. Præterea, cum nihil ad solidam juris cognitionem sit efficacius, quam ipsos *veteres & totos legere Jurisconsultos*, siquidem aliter veræ & integræ illorum sententiæ satis rectè percipi nequeunt, qui hoc genus compendia amant, eo fructu non potiuntur; sed juxta regulas systematicas, identidem peculiare textus, qui modo

hinc, modo illinc citantur, inspiciunt & qualitercunque singulis præceptis applicant: Quin hoc tantum faciunt qui diligentiores habentur, plerique verba compendiorum memoriæ mandare contenti, cum illa recitare possunt, egregios se Jureconsultos evasisse opinantur. Quod si omnino libellus manualis ad inchoandum Juris disciplinam opus est, quæ vos agitat infania, ut aliud compendium quæritis, quam Cæsar ipse Justinianus composuit, & juventuri sollicitè commendavit? Nam hac gratiâ narrat ipse Princeps sapientissimus in constitutione, quâ libellos Institutionum confirmavit, se *Triboniano, Theophilo & Dorotheo viris Illustribus convocatis negotium dedisse, ut auctoritate Principali prima legum cunabula in libros Institutionum redigerent*. Quid aliud neoterici compendiorum Suafores & Auctores agunt, quam ut puberili honore, quem Justinianus tam magnifice illis imputat, cum ait; *digni tanto honore, tantaque reperi felicitate, ut & initium vobis & finis Legum eruditionis à voce principali procedat*. Quanti vero illud est, quod Studiosis hac perversa methodo eripitur, quod qui Justinianum veteresque Juris auctores

Stores assidue legunt, eorum dicta sententiasque sibi familiares redditas, semper & ubique non modo in scholis sed etiam in foro laudare & allegare possunt, multo certe luculentius & efficacius quam regulas istorum compendiorum, quibus se vulgus *Candidatorum* jactat. Denique certitudo sententiarum Juris non potest haberi ex hodiernis systematibus, cum auctores eorum alii ab aliis *dis suis ration*, dissentiant, & quod ex uno didicisti, si ad alium te transferas, iterum sæpe dediscendum sit. Ex adverso qui solos veteres sectantur, quicquid didicerunt immutabili auctoritate ad extremam usque senectam in doctrinâ usque perseveratorum esse noverunt.

Sufficerent equidem hæc *objectiona*, si vera sunt, ad eliminandam ex Academiis illam methodum discendi docendique, si tantis incommodis urgetur; si tam noxios habet effectus, nec dubium, quin ille sit scopulus bonæ mentis & importunum eruditionis impedimentum. Sed bene habet, quod talia nullo jure de nostri instituti exemplo, quod non ita pridem laudavimus, prædicari possunt. Id nunc agatur, ut vobis persuadeamus *Ornatissimi Juvenis*, ne quid scrupuli vo-

bis sedeat, quominus alacri animo per viam à nobis monstratam & inculcatam pergatis ad primum illud stadium Juris feliciter decurrendum. *Principio* non erit, opinor, necesse, multis verbis uti ad probandum, quod Legale studium nihilo magis ac reliquæ disciplinæ carere possit *instituzione compendiarâ* in eorum gratiam qui in primis legum incunabulis versantur; quod oratio nobis opposita inde ab initio moliri videbatur. Nam postea rursus occupata, & quasi inducta fuit illa objectio, per commemorationem Justinianeî compendii, quod in quatuor Institutionum libellis representatur. Alioqui statim oppressa fuisset adversantiam sententia nimis gravi auctoritate Cæsaris, qui sic ipse loquitur: *Incipientibus nobis exponere Jura populi Romani, ita videntur posse tradi commodissime, si primo levi simplicique viâ, post deinde diligentissimâ atque exactissimâ interpretatione singula tradantur.* Quâ in re secutus est prudentissimus Princeps eorum exempla simul ac præcepta, qui in disciplinis studiorum tradendis & inculcandis ab omni antiquitate celebrati fuerunt, *Aristotelis & Quintiliani*, quorum ille *δὴ πρῶτον ἁπλοῦς*; prius inquit, *lineamenta dicenda*,

*cenda, τὸ εἶπερ ἀναγεγῆσθαι, dein
 veris utendum coloribus, notissimo
 pictorum exemplo; hic vero,
 incipientibus præcepta breviter &
 simplicius tradi convenit, ait; ado-
 lescentum animos scitè cum vasculis
 angusti oris comparans, quæ super-
 fusam humoris copiam respiciunt; sen-
 sim autem influentibus complentur.
 Et rationem Imperator addit gra-
 vissimam: Alioquin, inquit, si sta-
 rim ab initio rudem adhuc & infir-
 mum animum studiosi, multitudi-
 ne ac varietate rerum oneraverimus,
 sduorum alterum, aut desertorem stu-
 diorum efficiemus, aut cum magno
 labore sæpe etiam cum diffidentia;
 quæ plerumque juvenes avertit; se-
 dilis ad id perducemus, ad quod le-
 viore vitæ ductus, sine magno labore
 & sine ulla diffidentia maturius per-
 duci potuisset. In hoc igitur faci-
 le conveniemus; Rudimento
 compendioque opus esse ad pri-
 mam Juris institutionem rite fun-
 dandam; difficultas in hoc ver-
 titur, utrum fas & utile sit, di-
 versam eligere compendii for-
 mam ab eo, quod Cæsar nobis
 compositum reliquit: nam ita Il-
 li opinantur, esse in ea re con-
 temptum Cæsareæ Majestatis,
 cujus legibus nos subjecimus; nec
 posse quin detrimentum exinde
 studia tyronum capiant; si aliis
 discendi principiis quam ipsius*

Jurisprudentiæ conditoris inbuantur.
 Ad hæc ita respondebimus,
Auditores, ut ratio nostra tam à
 contemptu Cæsaris, quam à dam-
 no studiorum vestrorum aliena
 esse facile probetur. Nam *lectio-
 nes nostræ*, quas in usum com-
 pendii destinavimus; aliter vobis
 usus esse non possunt, quam si
 Institutiones Cæsareas juxta eas
 continuo legatis, eandemque
 methodum prematis, nec ideo
 vos ab illis deducere, multo mi-
 nus earum contemptum ingere-
 re, sed in iis firmare sui que ve-
 nerationem augere poterunt, dum
 à positionibus nostris ad eas tan-
 quam ad principales auctoritates
 assidue remitteremini: sed hoc mi-
 hi sacratissimi manes Justiniani
 largientur, ut dicam; non esse
 faciendum his diebus, ut metho-
 do quam ille quondam præscri-
 psit, in omnibus examussim præ-
 scripsit; in omnibus examussim
 præciseque inhæreathus. Nam
 quod ille primo omnium voluit,
 ut ne studiosi ultra *semestre spa-
 tium* in Institutionibus detinean-
 tur, quæso quam hæc res hodie
 facultatem haberet? Fateor, In-
 stitutiones semestri spatio expli-
 cari posse; nequè diutius in iis
 olim commorari solebam, nec
 in posterum longius eas produce-
 re cogito. Sed quis vestrum de
 inge-

ingenio memoriæque suâ tantum fiducia conceperit, ut una deambulatione se argumenta institutionum ita possidere sentiat, ut super illud fundamentum totam Digestorum molem adstruere sustineat? Accedit, quod nemo negare potest, expedire Studiosis, ut mutationes, quæ universis (3) *Europa moribus* in disciplinam Juris invecæ sunt, Justiniani regulis admisceantur. Quæ ratio sola sufficit ad probandum, quod Justiniani compendium non respirat aliud manuale eadem opera methodoque legendum. Cujusmodi jam illud esse putamus, de quo agimus & quod oratione nostra descripsimus. Enimvero, si nihil aliud vobis discendum tractandumque suaderemus, quam hujusmodi compendia brevibus verbis in formam positionum redacta, metuendum esset, ne non sicciore & aridi, sicut *objectio* dictabat, fieretis. Sed quid sibi volunt compendiorum Censitores, ergone credunt, nos ita compendiis delectari, ut in his Studiosos omnes suos labores ordiri atque consumere velimus? ut periculum sit, ne ad horum exemplum orationem styliumque contrahant & exhauriant?

Ego vero priusquam de Juris studio ejusve compendio cogitetis, ita vos omnino animos inducere velim, ut lectione bonorum auctorum, eorundemque imitatione, & assiduis styli exercitiis amœnitatem ingenii, ubertatemque orationis, ita comparetis, ut in habitum vobis abeat; ac deinceps, etiam quando Jus studetis, & hæc ipsa compendia tractatis, ne illa quidem amœniora vos penitus omittere, sed laxamentum in ipsa varietate studendi quærere velim. Adde quod sæpius dixi, positiones illas compendiorum esse tantum *indices*, secundum quos textus Juris, quibus nihil amœnius, nihil uberius, inquiri & legi possunt ac etiam debent. Quæ ratio facit in Pandectis, ut absolutè necessaria sit hæc *conjunctio paratitlaris*, etsi nihil Justiniani Institutionibus addere velles; siquidem manifestum est, non modo universam methodum in illis esse difficiliori & obscuram, verum etiam singulos titulos, sine directione compendii alicujus methodici, neque disci neque doceri posse; quam obrem Cæsar ipse disertè voluit, ejus generis indices & summas capitum describi, quas utique

(M) 3

bre-

(3) Quæ in contrarium disputavis Corn. van Eck, una cum aliorum traditis, videlicet ad *Merill. Orat. in calce Repes. Inssist. p. 61 seqq.*

breves atque concisas esse debere, negotii ipsius natura satis indicat; nec metuit Imperator illud prætextum corrupendæ eruditionis & eloquentiæ periculum.

Ex his credo vos jam præsumere, *Auditores*, quid ad *alteram objectionem*, quâ per hanc methodum præcidi volunt communicationem Juris cum *historiis* omnique literatura humaniori, sit respondendum. Non contineri in hoc genere compendiorum observationes, digressionesque historicas, & literarias, fatemur, impediri prohiberique negamus. Nunquam enim cessavimus hortari studiosos, iisque præire frequentibus exemplis ad hanc conjunctionem variæ eruditionis cum arte Justinianæ. Memini, cum primum ex Eloquentiæ & Historiarum Auditorio (4) in Jurisprudentiæ cathedram solenniter deducerer, me non modo utilitatem, sed & necessitatem hujus conjugationis ex historiâ Juris Romani oratione continua probare, quam & ideo vobiscum brevi communicare decrevi. Cum etiam inde totus ad docendum publicè privatimque Jus Civile conversus essem, nullam solitus occasionem prætermittere,

quâ in antiquarias literatasque digressiones exspatiarer, & Auditoribus juxta solidas Juris dapes elegantiarum quoque bellaria apponerem. Sed non dissimulabo, *Præstantissimi Juvones*, me deinceps aliquantò diversam animi sententiam induisse, postquam experiendo cognovi, esse quidem utriusque studii copulam perutilem & profecto necessariam, sed in lectionibus tamen, in disputationibus, Collegiisque Juridicis, has facultates separatim esse habendas; nec plus ex Antiquitate literisque humanioribus *Professor Juris*, dum in suis exercitationibus versatur, esse delibandum, quam ad explicationem eorum, quæ identidem ab ipso tractantur, perspicuitas explicandi flagitet; cæterum, Jurisprudentiam domesticis principiis posse atque debere esse contentam. Idcirco, cum primo ingens volumen *Prælectionum Juridicarum* exorsus essem, in quo conjunctionis illius non modo vestigia, sed etiam ubique tramites conspiciebantur; etsi illis inerat detectio rerum, quarum me nec etiamnum pœnitet, nolui tamen id opus, ut erat inchoatum, abolvere, sed vela converti, mutatoque instituto, cum à professione

(4) Vid. rubrica *Orat. seq.*

fione Fundamentorum Juris ad Digesta translatus essem, quicquid ad Institutiones *humaniorum observationum* Juridicis lectionibus miscueram, id seorsim in librum peculiarem transcripsi, atque sub nomine *Digressionum* publici Juris feci; ut palam ostenderem, me esse in ea sententiâ, debere Juris doctorem gravitati suæ professionis addere literarias humanitates, non tamen confundere eum institutione propriæ disciplinæ. Atque, ne ignoretis, eundem mihi scopum, *Auditores*, propositum habui, cum *Juris Positiones* solas, ita ut ex *ὀκειοῖς* principiis eductæ erant, epitomarum libris complexus sum, ut vobis, qui meis itineribus ire voveritis, instar manuuctionis essent ad solidiorem Juris doctrinam: quibus proinde rationibus huic quoque *objectionis* argumento me satisfecisse, apud æquos judices, confido,

Nec est quod de *tertiâ difficultate*, quæ mota fuit, laboremus, quâ videri volunt, his neotericis *Institutionum* imitamentis non præferre Themidem suam faciem nativam, sed ejus formam cultu adscititio corrumpi. Fateor equidem, si per hæc compendia fieret, ut *Aræ* nostra terminis quos vocant exoticis impleretur, li-

centiâque finiendi partiendique scholastica in aliam transfret speciem, me quoque alienum ab illis futurum. Ideoque curatissimè id operam dedi, ne quid tale meis quidem positionibus objectari posset; in quibus *religio* fuit ullas ponere definitiones aut divisiones, quæ non aut è verbis aut è mente sententiaque legum evidenter colligi possent. Fuit, inquam, *religio*; nam *superstitio* non debeo dicere; qualem fuisse futuram ego quidem arbitror, si nihil ejusmodi collocare voluissem, nisi quod totidem verbis à Justiniano veteribusve Jureconsultis præscriptum esset; etiam ita Cujacium, Duarenum, Donellum, aliosque Juris vetusti & intaminati cultores severissimos existimasse eorum exempla palam ostendunt; quando proprietates rerum à veteribus fuscæ expositas neque semper in definitionum formam redactas succinctis propositionibus enuntiant atque declarant, quod omnium artium, quæ ab Antiquis ad nos profectæ sunt, Interpretes fecisse videmus. Quis logicam, quis physicam, aut moralem scientiam ex ipso Aristotele adolescentibus hodie tradendam putaret, quis Medicinam docet in *Academiis* ex Hippocrate vel Galeno,

leno, sine compendio definitionum divisionumque novitiâ methodo conscripto? Nec sacrarum literarum doctores ejusdem instituti auxilio carere potuerunt, quò fluctuantem discantium memoriam judiciumque systematis aliqujus aut summario locorum communium instrumento regerent ac præmunirent? Scio non deesse, qui longe satius existiment propul habere scriptores Institutionum hodiernos, tanquam lamas & lacunas, ipsos scripturæ sacræ fontes adeundos puriusque salutare aquas inde bibendas. Atque hæc est eadem quartæ objectionis sententia, quâ jura quoque tersius & sincerior ex ipsâ veterum scaturigine quam ex rivis atque fluentis hauriri putant; cumque facultas sit ipsum adeundi caput incontinenti, præpostere eos consulere, qui novas machinas ad aquam educendam excogitent. Sed ego caput aquæ nostræ, quam indagamus, nego sine duce satis facile commodeque ab ignaris viæ inveniri posse; verum ubi detectus semel, & ope consilioque manu ductoris ipse fons apertus fuerit, tum adsentior, esse vecordiam, quærere aquas inde derivatas jam limum sordesque vehentes, ubi gnaro viæ puras limpidasque è primis laticibus

haurire liceat. Scilicet meministis *Ornatissimi Juvenes*, me dicere vobis antehac, videri duplex stadium studiumque Juris esse, quorum *prius* Institutionibus & Pandectis via paratitlari discendis absolveretur; *alterum* in hoc ipso intellexi consistere, quod modo exposuimus, & quod dissentientes illi nimis intempestive ac ante diem urgebant. *Novi exhaustas æqui bonique divitias in corpore Juris latere, si quis totum illud omnesque recessus & adyta penetres ac indefessus excutiat; sed æquè novi, si quis imperitus fundamentorum Juris id impetu quamlibet animoso aggrediatur, eum vix unquam inde solidam eruditionis gloriam consecuturum.* Fieri posset, ut valde excellens ingenium perrupta confusione tam immensæ molis directè ad optatam metam eniteretur; sed idem compendiarîâ viâ prius calcatâ, sine dubio celerius & securius eodem pervenisset; mediocribus autem ingeniis nihil ex ejusmodi inconsulto ausu quam pœnitentia & ignorantia redundare potest; nisi quod aliquando ingenti imaginatione doctrinæ, ista duo mala vidimus adumbrari, ut aliis manifestata, laborantibus incognita viderentur: *Nimirum, diffuit inque inane resolvitur illa memoria rerum.*
per

per vobis corporis libros diffusâ lectione quaesita, nisi iudicium certis principis sedibusque materiarum quasi praemunitum atque firmatum habeat, quo cuncta referat, inter sese comparet, atque discernat. Quò fundamento carent inutiliter, qui systema praëceptorum ejus artis, cui se dedere cupiunt, gravioribus studiis praemittere, seque ad ea praeparare tanquam indignum vel supervacuum adspernantur.

Sed rursus instantes audio; sufficere debet in hanc finem liber Institutionum à Justiniano relictus. (5) Ego vero, non sufficit, inquam; primo, quia mutationes temporum, de quibus alias dictum, significari debent; iterum, quia monendi sunt adolescentes quid alibi, maxime quid recentiori jure Codicis & Novellarum de iisdem capitibus sit dispositum: adde, quod gustum aliquem observationum & controversiarum, quæ in scholis Juridicis tractantur inde ab initio percipere debent; principia notitiasque generales intelligo, quibus deinde plenior & exactior interpretatio accedere possit: postremo, quia in Pandectis nihil habetis à Justiniano, quod in hunc usum vobis servire queat; & tamen in his

facile pars æqua fundamentorum Juris exponitur, de quibus Cæsar in institutionibus nihil commemoravit: Nam si maximè ad hoc manuale Justiniani nihil addendum putaretis, illa tamen capita Pandectarum, quæ in Institutionibus intacta relicta sunt, eodem modo praesumenda esse, quem Cæsar in his quatuor libellis praëvit, nemo qui exemplo & auctoritate Cæsaris utitur, negare possit. Atqui hæc est ipsa, nisi multum fallor, hujus instituti, quod præ manibus habemus, & quod laudavimus, ratio. Ut extaret æquabile Institutionis compendium: quod fundamenta Juris Universi succinctè nervosèque complecteretur. Jam id præcæteris in objectionibus nostris mirari subiit, quod incertitudinis in ratione studiorum, hæc discendi docendique methodus arguebatur. Nam si quod res est, dicere fas sit, non uno mihi experimento compertum est, eos qui diversâ à nobis, via præcipuè se jactabant, in colloquiis & examinibus Juris adeo fluctuantes, ne dicam ignorantes, in Artis nostræ fundamentis esse repertos, ut miseratione potius quam diversæ sententiæ invidiâ

(N)

con-

(5) Ita Cuiacius lib. XI. Obs. cap. 38. cui tamen inter alios jam responderunt Vinnius, Otto, Heineccius, in præfatis. ad Instituta.

convitioque digni judicarentur. Nec est, quod eorum æmulos id egisse per insidias arbitremini, quasi sophisticis argumentationibus, argutiisque scholasticis, simplicem sed rectam eorum doctrinam aggressi fuissent: ne quidem definitiones divisionesque per Institutiones & Digesta sparsas objiciam illis ignoratas, modo ipsa rerum momenta titulorumque Juridicorum sententias intellexissent. Nam ego pro gravi doctoque Jurisconsulto habere non gravabor, qui materias Artis à Justiniano traditas & expositas novit atque perspexit, etsi nullas *terminorum* formulas, nec quidem definitiones partitionesque Juris, recitare possit, modò ex omnibus Juris locis eductas quæstiones usum in humana societate habentes solvere & interpretari queat; hoc enim est Jureconsulti officium, de Jure consultum respondere posse, secundum regulas Artis quibuslibet verbis indutas. Verum qui Jura docet alios, ut is ignoret, quid exempli gratia, (6) sit *Collatio*; ut is contendat, etiam in Ascendentibus; quando liberis succedunt, habere locum jus illud Conferendi, aliaque certi juris capita velut à

facie nunquam cognita tractet & excipiat, hoc equidem nullo modo pati me posse fateor; Et tamen ejusmodi imbecillitates non modo in trivialibus Candidatis, sed etiam in consummatis Juris Culcoribus, quique jam alios, sine compendiis scilicet ac systematibus erudiebant, animadvertere nobis contigit. Nec potest aliter fieri, quin talia quandoque systematum contemptoribus eveniant, dum inde ab initio sententiis veterum obscurioribus indagandis, legum emendationibus excogitandis, ritibus atque formulis veteribus explicandis, ommissis disciplinæ compendiis, omni conatu sese dedunt: similes hisce qui omnium primo *Quæstiones Illustres* intricasque, & legum enantiophanias, aliaque inusitata, & auditu speciosa, adolescentibus proponunt. Qui alterutra via ducuntur & incedunt vel nunquam vel difficillime rarissimeque ad veram eruditionis frugem enituntur. Enim verò non id agimus, ut talia docentes discennesque reprehendamus, aut deterritos velimus; quis enim veræ doctrinæ amator in iis rebus se non plurimum libentissimeque exerceat; hoc tantum desideramus,

(6) Adfinia sunt, quæ apud Jo. Saponium Hattstedium notata legimus, in *Assertio de Gloss. Accur.* p. 56. seqq.

mus, iter à nobis monstratum facile rectum & compendiosum prius esse calcandum, ut deinceps secundum ejus ductum, illud alterum longius & difficilius planeque vastum felicius absolvi possit. Denique, non debetis ex eo mutare sententiam, quod *oblectio* moliebatur, eos qui alium à Justiniano manu ductorem sequuntur, incerta plerumque & olim dediscenda percipere; cum veteres ipsi nil nisi vera, certa clara suppeditent: Quasi non iis, qui statim antiquos Juris conditores legunt, eosdem scrupulos & difficultates occurrere necesse foret, quibus omnes Artis interpretes eos tractando inciderunt. Non patitur institutæ orationis modus agere de infinitâ varietate quæstionum, discrepantiâque sententiarum, quibus diversis seclis dediti Jurisconsulti, quorum responsa Pandectis inserta sunt, inter sese commissæ fuerunt, verum id omnibus haud dubie constabit, eum, qui se tali Oceano sine ductore committere ausit, non posse sine crebris erroribus, nec sine evidenti periculo naufragii, desideratum attingere portum, Nihil etiam de illorum argumento dicam, qui hoc ordine consilioque tyrocini, quale suggestimus, adolescentum animos

præjudiciis occupari differunt, quibus omnino vacuos oporteat esse, qui fiduciam sui certâ cognitione subnixam in quolibet eruditionis genere sectantur. Per me quidem, *Levissimi Adolescentes*, deponite quicquid habetis præjudiciorum, modo unum retineatis, sine quo vos doctiores facere non possum; illud antiquum videlicet; *discentes oportet esse credulos*. Ast ubi me descripseritis, non morabor vos, quominus omnia quæ didicistis, etiam me ipsum, ad examen revocetis, nec aliud vobiscum statuat, quam quod omnibus exactis atque perpensis in animum induxeritis: Hac lege tamen, ne quis vestrum præsumat, ita se liberare *præjudiciis*, ut juris conditores ipsos ad censuram revocare velit, quod arrogantia videmus esse, qui semetipsum emancipaverint; quasi de Jurisprudentiâ philosophiam creare fas esset. Spes me satis abundeque probasse, *Juvenes Ornatissimi*, nihil in his objectionibus esse, quod vos à consilio nostro detertere vel avertere debeat. Igitur accingite vos, sukis, alacriter ad eam viam summo studio lentâque festinatione decurrendam, quæ vos citissime tutissimeque voti compotes reddere possit: verum oblivisci

nolite, quod hac oratione præ-
 munendi cavendique gratiâ mo-
 nuimus, omnium primo, ne ani-
 mos ad Juris prudentiæ cultum
 adjiciatis, antequam Philosophiæ,
 maximeque humaniorum litera-
 rum, studio vos ad gravio-
 rem disciplinam rite præparaveritis;
 aut, si jam properatis votis hanc
 viam celerius quam oportuit, oc-
 cupaveritis, saltem ut aliquid sub-
 cisiivi temporis historiæ, antiqui-
 tati, & eloquentiæ excolendæ,
 impendatis; quod pariter cum Ju-
 ris studio commodissime fieri ser-
 varique posse, non modo ratio-
 ne, sed & experienciâ doctus ad-
 severare possum. Præterea, cum
 vel nostras positiones, aut alio-
 rum compendia secundum libros
 Justiniani legeris, cavete, ne un-
 quam aliter quam textus Juris
 conferendo, memoriæ judicio-
 que vestro ea committatis. Hæc
 res bene exercita primæ auditio-

nis tempus, & otium vestrum,
 quod satis sit, occupaturum vi-
 detur, neque tum proinde vobis
 auctor fuerim, ut lectiones ve-
 stras latius diffundatis. At cum
 hæc fundamenta mediocriter
 animo possidebitis, utile jucun-
 dumque erit ad alios melioris
 notæ scriptores digredi, sed pau-
 cos: Nam qui proficere cupit,
 multa legere debet, non multos,
 & πολυβοιαν exercere potius,
 quam πολυλογίαν. At cum hæc
 generalis plene firmiterque tene-
 bitis, jam tuto quocunq; velitis
 vagari licebit: Tunc instruet va-
 rietas nec confundet, delectabit
 nec abducat, attamen semper à
 tergo respiciendum, quod didi-
 cistis, huic insistendum inniten-
 dumque; sic tamen, ut, si me-
 liora deinde videatis, & explo-
 ratè cognoveritis, nullis præju-
 diciis à veritate amplectenda vos
 retineri avertique patiamini.

D I X I

UL

ULRICI HUBERI ORATIO INAUGURALIS

HABITA FRANEKERÆ,

Cum ex ordinaria Eloquentiæ & Historiarum Cathedra
solenniter in Juridicam deduceretur;

*Exhibens Historiam Juris Romani, & ex ejus argumento
continuum probationem, literas humaniores cum
jurisprudencia esse conjungendas.*

a. d. XIII. Kal. VIIBR. CLO. IOC. LXV.

Cum publico auspicio
primum ex hoc amplif-
simo ad dicendum loco
eminerem, AUDITO-
RES, quæ singula corroboratam
& exercitam eloquentiam debi-
litare poterant, ea tunc in ado-
lescentem prope universa incum-
bere videbantur. Non tantum,
quod Auditorii insolentia, & fre-
quens doctissimorum hominum
conspectus, aliaque majora quam
essent, inexpertis oculis offun-
derentur: sed quod pro ea di-
cendum professione foret, quæ
cum ex multa eruditione, ex

pluribus artibus, & maximarum
rerum notitia, exundet & exu-
beret, omnium doctrinarum ve-
lut compendium repræsentaret,
Qua quidem existimatione gra-
vissimi muneris, & publice tunc
fatebar, & semper alias ita præ-
me tuli fuisse percussus, ut *Illu-
strissimorum Procerum* voluntati
vix fuerim obsecuturus, nisi mu-
nitus testimonio, firmatus allo-
quio, & hortatu *ejus potissimum
Viri*, (1) *cujus desideratissimam me-
moriã recenti adhuc luctu, & acer-
bissimo jacturæ sensu Academia pro-
sequitur*; & cujus ego recordatio-
(N) 3 ni

(1) *Jo. Jac. Wissenbachii*, de quo mox. plura. Ipsum pro concione laudaverat Col-
lega *ICtus*, *Gnil. C. up.* V tæ præcipua enotavit *Nolter* in *Dedicat. Dissp. Wissenbachii
ad. Inßins.* Vid. Inf. Oratio XII. *sub init.*

ni tantis me beneficiis obstritum reperio, quæ non modo gratias habendi sed & agendi facultatem mihi antevenerunt. Quam ut omnino præcideret Ille, ac æternum in ære me suo quasi nexum retineret, supremo etiam moribundæ voluntatis honore vices meas sustulit, & gratitudinem, quâ defungi non poteram, soli posteritatis conscientiæ voluit obligatam. Sed hæc rerum humanarum inconstantia, hæc vices sunt temporum! Quo præ cæteris auctore nuper aulus eram in publicum, in hunc spectatissimum docendi locum prodire, cujus testimonium imbecillitatis meæ auctoritas, cujus laudes quasi Sponsiones publicæ & vades mei studii habebantur, is hoc tempore non hærentem pari occasione, consiliis explicat, non hortamentis nutantem recreat, sed publici privatique damni reputationem & gravem luctus memoriam renovat. Nam etsi, quod imprudentibus largitur tempus, ratio solet occupare solatium, hic in contrarium ipsa ratio doloris vetustatem acuit, nec patitur obliterari, quod continua irreparabilis detrimenti æstimatione repræsentat. *Tu quidem, Beatissime Wissenbachi, visis etiamnum visisque semper; nam*

fas non censeo mortem vocare quam tua mortalitas magis finita quam vita est; quin & latius in memoria & sermone hominum versabere, postquam ab oculis recessisti; sed nos publicæ vocis silentium, nos gravitatis, sanctitatis, doctrinæ fulgentissimum sidus, nos Solem Academiae nostræ (Tu supra invidiam es) occidisse lugemus, Si tamen flere fas est, & non potius ad exempla consiliorum atque virtutum tuarum respiciendum. Hoc enim multo præstantius est amicorum quinus quæ præclare fecerint defuncti, quæ præcepta reliquerint meminisse, quam irritum desiderio & se macerare & ipsorum gloriam ignavo luctu otiosisque lamentis prosequi. Non equidem diffusam & inexhaustam Viri maximi eruditionem, Auditores, non vitam innocentissimis moribus plusquam professioni suæ respondentem nec loco nec tempore jam suo laudabimus. Sed unum ex innumeris doctrinæ consiliis, quibus studia nostra regebat, tacitus nullo modo præterire possum; quod & ab initio suggestum & assiduo inculcatum, si quis avidius amplecteretur, cum mirifice delectabatur. Hoc enim, cum in adolescentiam se repetebat, aditum ad intima civilis sapientiæ sacraria præbuisse, hoc viro sibi factò aures homi-

hominum, hoc januam famæ patefecisse recordabatur. Scilicet, à primis disciplinæ rudimentis, eum qui Juris olim sacerdotio cuperet initiari, illuc vota suo dirigere, illuc conatus instituire laboresque oportere affirmabat, ut gravissimæ Juris Romani prudentiæ, non tralatitiam (verbis ipsius utor) utriusque linguæ, historiarum, antiquitatis & quicquid humaniori literaturæ complectimur, cognitionem præmitteret, nec unquam à Legali severitate eruditæ amœnitates separaret. Et mihi quidem, admissi in animum altius saluterrimi hortamenti ille fructus studiorum atque fortunæ constitit, ut non modo Artem, cui meorum me voluntas addixerat, felicius ac facilius caperem; sed mox etiam, quod auxilio tantum honestæque voluptati comparaveram, otium mihi luculentum & ornatissimam Cathedræ dignitatem conciliaret. Cui sive ab initio fuerim impar (2), seu postea, ut mihi Procerum benignitas persuasit, sim visus satisfecisse, id non sine eximia & incomparabili utilitate me sentio consecutum, ut quanto fidelius mandati officii partes implem, tanto me pro-

fundius iis artibus immergerem, quæ summopere Juris scientiam ornarent, auferent & illustrare possent. Quapropter quod experimenti periculo, quod tam claro Præceptoris & omnium qui civili gloria floruerunt, exemplo, studii nostri caput ac fundamentum esse cognovimus, id hodie pro solenni sententia pluribus approbandum, & Inaugurali occasione dignissimum judicamus. Non, ut quæcunque possent jucunditatis & emolumenti rationes in ampla diffusaque materia proferantur: Sed quod mihi compendiosius, vobis, Ornatissimi Auditores, gratius fore confido, ex historia Juris Romani conjunctionem Legis scientiæ cum politioribus literis non modo ad ornatum, sed utilitatem quoque summam pertinere doceamus. Exhibebimus, inquam, compendio, quo statu, quo cultu Romanæ Jurisprudentiæ studium inde à primo Decem Virali initio usque ad hæc ultima tempora sit habitum, per tot rerum & Imperiorum vices provelctum & continuatum. In qua commemoratione, si nullos omnino vel Auctores legum vel Interpretes, harum artium, quas lau-

(2) Annos unum & viginti natus, anno 1656. Novembris ultimo, munus suum aspiciatus. Vid. Vitringa Pater, *Orat. fun.* p. 11. & 12. Ceterum ingenuam hanc auctoris modestiam nec dissimulare Eckius potuit, *Epist. ad Amic. de Parenibus Justiniani*, p. 14. seq.

laudavimus expertes, si decus & famam sine harum præsidio nulli temere parta comperiamur, nec hodie cenſeo dubitatum iri, quin Jurisconſulto futuro ſit idem neceſſarium, quod ab omni antiquitate illis ratio & uſus aſſe oportere approbavit. *Primo omnium ſatis conſtat*, populum Romanum, ut de antiquiſſimis mortalium accepimus, ſine jure certo ſine legum freno manu Regum eſſe gubernatum; ſive quod nulla adhuc mala libidine nec pœna coërcitionibus indigerent, ſive antequam unius imperii pertæſum, ſimplicitate & ignorantia rei pulcherrimæ *Principum arbitria pro Legibus acciperentur*. Sed cum pulſo Tarquinio plebis & Patrum factiones Rempublicam agitant, pravoque licentiæ vel dominationis uſu nullum jus æquum, ſed contrariis cunctæ ſtudiis raptarentur, facile conſtabat; opus eſſe *remedio, quod neque inſecti gratiâ, neque perfringi potentia, nec malis artibus adulterari poſſet*; multitudinis laſciviam, nobilitatis ambitionem, utriusque pravi pervicaciam *re ſurda & inexorabili* coercendam. Igitur compositæ duodecim *Tabulæ*, non ut sæpe alias, *diſſenſione ordinum & aperiſcendi illicitos honores aut. pellendi claros viros aliaque ob prava per vim*

lata, ſed ut ſummis inſimisque; quatenus humanum providere poſſet ingenium, ex æquo conſuleretur; idque tanto populi conſenſu, *ut non juſſiſſe latas ſed ipſemet tuliſſe videri poſſet*. Hoc eſt non Romani jam ſed omnium populorum commune præceptum & velut *Sponſo generis humani*. Hic eſt *unicus in immenſo aliarum ſuper alias acervatarum Legum cumulo, fons omnis publici privatiſque juris*; quo duobus hiſce annorum millibus orbis terrarum utitur. Ex hoc fonte, inquam, velut rivi, cæteræ *Leges, Plebiſcita, Senatus Conſulta, Principum & Magiſtratum Ediſta* promanarunt, hinc illud flumen *Prudentum interpretationis* & ad hujus exemplum recentiora gentium ſcita ac inſtituta in univerſum juris Oceanum confluxerunt. Sed unde hoc immortale Dei donum? Unde primam hujus fontis ſcaturiginem arceſſimus, *Decem-viri accitis, quæ uſquam egregia, Duodecim Tabulas composuerunt, non tantum ex antiqua Hetruſcorum diſciplina, ſed & celeberrimis Græcorum maxime Athenienſium, quæ ſapientiæ & æqualitatis temperamento laudabantur, monumentis excerptas, civiumque ingeniis, quatenus Italica gravitas à Græculorum levitate non abhorrebat, accom-*

accommodatas. (3) Quin eâdem opera Phœnicum, Ægyptiorum, aliarumque per Orientem nationum, memorabilia huc fuisse derivata liceat affirmare, cum ex iis eruditionem adeoque & corpus suarum Legum peregrinantem collegisse Solonem, vetustas prodiderit. Videtis igitur, *Auditores*, hos duodecim Tabularum Conditores, sine Græcis artibus, hoc est, omnibus quæ philosophia & universa studiorum doctrina sibi vindicat, muneris sui partibus perfungi non potuisse. Qui de omnibus vitæ publicis privatisque, forensibus & domesticis officijs, de omnibus rebus divinis ac humanis commentabantur, an hos ullam sapientiæ partem, nedum linguarum eruditam varietatem aliaque communia & pervagata ignorasse arbitramur? *Si bibliothecas omnium philosophorum unus duodecim Tabularum libellus & auctoritatis pondere & utilitatis ubertate complectatur ac superet, ut Tullius arbitratur, fatin clare videtis, ejus Artifices & philosophicas artes & earum Comites ac administras cultiorumque gentium mores & instituta percaluisse? Eos in doctrina de naturis*

*hominum, de historia, de antiquitate, de administratione Reipublicæ, & si quam aliam suppellectilem in Jurisconsulti instrumentum Scævola requirebat, præclare fuisse versatos? Cæterum, populus Romanus, his legibus latis, quod apud omnes peræque gentes evenisse videmus, nequaquam in simplicitate & severitate illarum acquievit. Nam & rigorem antiquum, cui par non erat posteritas, à Prætoribus emolliendum curaverunt, & mox imperitis multitudinis interpretationem fori, interpretatio novum jus, Prudentium Auctoritatem stabilivit. Quid attinet, *Auditores*, denuo contendere, quod ultro se probat & in oculos ingerit, non potuisse legum sensus intelligi, non rationibus confirmari, multo minus illustrari vel ad utilitates communes & fruitionem æqualitatis flecti, nisi illarum artium ope & facultate, quas in compositione juris nobilissimi adhibitas & expressas memoravimus. Quid hic ego Sextum Papium, Appium Cæcum, Tiberium Coruncanum, qui primus profiteri cœpit, aliosque, quorum laudibus Pomponii manuale sufficit, enarrandis enumerem?*

(O)

rem?

(3) Post Jac. Gothofredi integram messem, & nos spicas legere instituimus, *Doctr. Proem. Instituti. § 13.* Sed nec hisce nunc opus, edita abolutissima de LL. XII. Tabb. commentatione Ev. Ottonis, jam Syndici Brem. in *Praef. tom. III. Thef. Jur. Civ.*

rem? ne *Mutii* quidem *Scævola* Jurisconsultorum eloquentissimi, & Eloquentium Juris peritissimi, pervulgata mentione utemur, cum omnis antiquitas plena sit exemplorum, quibus nullas res æque conjunctas, usque assiduo conglutinatas apparet, quam *bone dicendi Artem*, & *Juris notitiam*. Legum, inquam, studio eloquentiam conjungimus, non eam qualemcunque dicendi exercitationem, sed ut omnes variæ eruditionis partes hac una voce complectamur. *Nam & publici juris auctoritas & regendæ Reipublicæ ratio & monumenta rerum gestarum & vetustatis exempla*, ut *Cicero* judicabat, oratori nota esse debent, ac pariter *Jurisconsulto est enim plurima*, pergit idem, in *Pontificum libris*, qui & *Jura tractabant*, in *duodecim Tabulis* & in *omni Jure Civili antiquitatis effigies & Distortæ ac Eloquentiæ communicatio*. Hinc *P. Crassus* illius *Scævolæ* frater sæpe testabatur, *se nec ante causas amicorum tractare atque agere cœpisse, quam jus Civile didicisset, nec in hujus studio feliciter se versatum, nisi cum vicissim dicendi copiam assumisisset*. Quid vero ille *M. Cato*, qui nihil ostentationis, nihil voluptatis & vis quicquam ornatus causa affectabat, nonne & eloquentia tanta fuit, quantam il-

la tempora atque illa ætas Romæ ferre maximam potuit & Juris Civilis omnium peritissimus? Nonne & proventus in senectutem, ut accuratius utriusque studio satisfaceret, literis Græcorum excolendis animum applicuit? Cui potissimum exemplo, *Juvenos Ornatissemi*, velim pro se quisque diligenter attendat. Vir antiquæ severitatis, ab omni novitate, elegantia, cultuque amœniori pene morose alienus & jam ætatis vitio asperior, ut civili tamen doctrina se plenius imbueret, non altioris modo sapientiam, non domesticæ antiquitatis memoriam, non modo vernaculam sibi facundiam comparavit, sed transmarinam humanitatem & politiores Musas sectari tanto quidem amore voluit, ut pridem *Consularis & Censorius*, postremò *Elementarius* quoque *Senex* appellari non erubesceret. Qua mutatione literaria forsitan austeritas ejus efficacius quam uxorio levamento, quod octuagenarius in juvenula quæstiverat, detrita fuit ac emollita. Sed proinde, num quisquam erit vestrum, *Themidos Alumnus*, qui ætate ingenioque florente fatiscentem corpore & animo *Catonem* imitari sit cunctaturus? Imo si vel utilitatem necessariam vel liberalem animi oblectationem quæritis, oc-

capite tantum decus, ne vel ad senectutem *Catonis* non perveniat, vel eam affectu animo forte pari commodoque desituamini. Quod si hæc feveriora pristinae doctrinae nomina juventutis animos nondum satis elegantiarum amore inflammaverint, transeamus ad proximum multo equidem pulchrius & politius ac aureum vere sæculum, quo & *verbis delectus*, & *ars compositioni*, & *sententiis accuratior inventio est adhibita*, & quo cultior omnino ac lætior eloquentia viguit ipsamque Jurisprudentiam multo reddidit illustriorem. Omnia in admirationem florentissimi temporis e-logia cumulasse videbor, si hoc ipso *Tullianam* è rostris & in foro vocem tonuisse ac fulgurasse dixero, si libros scripsisse de Juris arte *Sulpicium*, si responsa dedisse *Trebatium* commemorarim. Quorum uterque, ut Græcis artibus, sic amicitia proximus *Ciceroni*, perfectos, ut Oratorem alter, si tamen unquam possunt esse perfecti, (4) Jurisconsultos exhibuerunt. Et *Servius* quidem altero primum studio contentus & infixus, postquam necessitate & convicio *Scævola* exagitatus ad conjunctionem utriusque compul-

sus est, nec Oratorem, nec Jurisconsultum, in suis tantum subfelliis exactam mereri laudem experimento docuit. Quæ non ejus fuit solius, aut *Trebatii*, sed omnium qui Romæ ad honores contendebant, existimatio; *sine eloquentia*, & *civili facultate*; *neminem aut assequi posse*, aut *tueri conspicuum*, & *eminentem in civitate locum*. Nemo plus nominis & favoris apud plebem, apud Principes gratiæ, apud Patres & Magistratus auctoritatis, quam Patroni causarum comparabant, quorum numero qui censerentur, tanquam inertes nec honoribus suffecturi negligebantur. Hos Præturæ & Consulatus ultra vocabant, nec privati quidem honore & potestate carebant; *cum nihil splendidius*, *nihil ad magnam potentiam efficacius haberetur*, *quam clientelis abundare*, & *laborantium spem, vitam, ac posteros, gloriose vocis munimine tueri*. Hoc igitur fuit tempus, quo forum nobilissimis Patronis coartatum, quo Juris Facundiaque Magistri & numero & dignitate in immensum augebantur. Quin forte adeo nimium, ut luxurioso ingeniorum proventu, hoc nimium verteretur in visum, & eloquentia fieret alumna li-

O 2

cen-

(4) Obtriac sunt *Freigii*, *Prasæbii*, aliorumque hujus argumenti disertæ, quibuscum jungenda Cl. Heineccii *de J. Civis Semidoctis* Oratio Viadrina.

centiæ, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, arrogans, temeraria, contumax, sine obsequio, & ignara servitutis, in quam tamen ab Augusto, (5) subtractâ, quæ facem admovebat, contentionum materiâ, una cum populo brevi fuit redacta. Nec minus Jurisprudencia Legum multitudine & Interpretum copia non sine magno judiciorum dispendio & omnium rerum confusione laborabat. Adeo quidem, ut Cæsar Julius inter præcipuas ordinandæ Reipublicæ curas, huic morbo nonnisi magno & audaci remedio succurrendum judicaret. Quippe ex infinita Legum & disputationum mole tollere supervacua, feligere & in paucos conferre liberos, ut multis postea sæculis à Justiniano factum, probatissima quæque decreverat. Quod, nisi mors eum infausta & hac utique parte inauspicata occupasset, cis paucos menses incredibili cum posteritatis fructu absolvisset. (6) Per me quidem frui conscientia tua BRUTE, & quantum vis, imputa Idus Martias populo Romano. Consulisti tamen immortalitati tuæ

potius quam orbi terrarum, pessimo dicam an pulcherrimo facinore. Manes tuos non insectamur, nec tyrannicidæ statuam invidemus, sed rosæ ac lilia sepulchrum tuum non ornent, qui nimis crudo servitii odio improspera festinatione saluberrimi conatus fructum generi humano interceptisti. O quam præstitisset, corruptos & degeneres tuos cives legum & imperii obsequio licentiam exuere, quàm ancipiti & piaculari libertate intempestive onerari! cujus adeo incapaces & indigni erant, ut ne traditam quidem & inculcatam à vobis recipere & conservare potuerint. Si carunculam Senis expectare & tantisper indomitam regni impatientiam cobibere, quàm Rempublicam in casum dare & civilibus bellis involvere maluisses, O quam præclaro Magni Dictatoris beneficio Jurisprudencia fruere! Quanto cultius Justiniano (ignoscant sacratissimi manes) Caji Cæsaris ingenium, quanto melior & doctior Triboniano Sulpicius, quàm dispares Dorotheo nescio cui, vel Theophilo, Scævola atque Trebatius, quanto beatorum florentis Romæ quam jacentis & à Gothis oppressæ tempora, tanto elegantius, tanto

con-

(5) Quam materiam erudita oratione persequutus est Jo. Kool, *de artiq. quib. Ang. sibi paravit imper.* Trajecti, anno 1696.

(6) Hanc Erycii Puteani querelam fuisse, Auctor in *Eun. Rom. p. 2. & 3.* memorat. Conf. Thomasius *de Næv. Jur. Rom. lib. II. cap. 1.* Rem ipsam in *Doctrina Præmicio Insitt.* excussimus, § 15.

concinnius & eruditius (confessionem vis veritatis extorquet) Julianum præ Justinianæo Compendium extaret. Non versaretur in ore doctorum tristis querela, fractum nobis & lacerum & enerve Juris corpus esse relictum. Non repræsentarent deliciae nostræ, Pandectæ, quasi rudera magnificentissimi ædificii pulvere multo dissipata, quasi tabulas ornatissimæ classis ex infelici naufragio reliquas, aut merces pretiosissimas irreparabili jactura mari vasto fluctuantes. Ille, qui ingeniosa Kalendarii emendatione suas anno tempestates, suas vices Soli & Cælo restituerat, quantam non lucem foro idem ac tribunalibus, id est, ipsi Justitiæ, unico societatis humanæ præsidio, immortalis posteritatis bono infudisset! Non hoc solo, quanquam fortuna major, Patre fuisti minor Auguste! Qui potentie securus & otio affluens, cum abjecto Triumviratu, jura daret, quibus pace & tanquam Principe populus uteretur, institutum Divi Julii adeo non persequebaris, ut potius de cumulandis legibus augendaque fori disceptatione cogitares. Interpretes Juris non modo auctoritate, quam & olim populari consensu obtinebant, sed insuper immensa Legislatorum potestate armasti. An ita dominationi visum expedire? ut nova responsa vetus Edictum, & Prudentium auctoritas

judiciale regnum Prætoris everteret? An ut otii dulcedine plebs emollita, nobilioresque animi civilibus studiis ac forensi occupatione, partium & armorum obliiti, pristinam ferociam & atrocem Reipublicæ memoriam deponerent? Sed interim gloriæ atque dissentendi libido doctentium copia & dignitate aucta, non modo judicium religionem multitudine sententiarum distrahit; sed & Græculorum exemplo scholasticas contentiones & sectarum nomina sanctissimis auditoriis intulit. Verum hoc professionis nostræ damnum aliud pensavit commodum, hanc tam severi studii corruptelam novum Augustæi sæculi ornamentum oblitteravit. Nam licet illa quondam Tulliani ævi fenatoria & judicialis eloquentia paulatim, imminuta libertate, in arctum cogeretur, ab hoc tamen potissimum tempore, politiores illæ & secretiores literæ, quas humanitatem & elegantias appellamus, cum Legum interpretatione conjunctæ & velut adoptatæ à Jurisconsultis, in eorum cultu ac comitatu esse cœperunt. Temporum quies, otium populi, Senatus tranquillitas, & contentiones ordinum severiore Principis disciplina castigatæ popularem vehementemque facundiam adstrinxerant & frenum oratoribus imposuerant.

rant. Proinde, qui plausum & clamorem audientium velut pleno theatro mereri non poterant, domi tanto exactius eloquentiæ & literarum ope Jurisprudentiam excolebant. Præclarum specimen *Aristius Labeo*, Princeps & Pater *Proculejanorum*, hujus instituti præbuit; qui, teste *noctium Atticarum Aristarcho*, Juris quidem civilis scientiam principali studio exercuit, & consulentibus publice responsoavit; cæterarum tamen bonarum artium adeo non fuit expertus, ut & in *Grammaticam sese & literas antiquiores altioresque penetraverit, Latinarumque vocum origines rationesque percalluerit*. Quod adjumentum quantopere Juris Professori expediat, nemo clarius eodem *Labeone* docuerit, qui *hæc præcipue scientia ad enodandos plerosque Juris laqueos feliciter utebatur*. Quis hodie non risu vel flagris dignum judicaret, qui Jurisconsultum ad vocabulorum disputationem & Criticorum nugas adstringeret? quis Majestatem artis amplissimæ non corrumpi hisce minutiis & indigne violari contenderet? Sed desinent mirari, qui quod Oratoriæ Institutionis Auctor de hoc ipso censet, animadvertent; omne jus positum esse, aut in æqui pravi que discrimine, aut in ver-

borum interpretatione. Agnoscite, reponite hoc animis, *Ornatissimi Juvenes*, duas professionis nostræ studii que vestri partes constitui, unam gravissimis Philosophiæ, alteram jucundissimis philologiæ præceptis imbutam & instructam. Quapropter exuite hanc persuasionem, alterutram vobis partem ad consummatam Juris intelligentiam sufficere, Mihi vel potius *Quintiliano*, quem laudavi, credite; sine studiis humanitatis Leguleji, non recuso, Jureconsulti nequaquam haberi potestis. Hinc æmulum *Labeonis*, & pacis eodem tempore decus alterum, *Capitonem*, & *Sabinianos* Auditores, quique proximis Imperatoribus utriusque Scholæ præfuerunt, idem incorrupta sectatorum imitatione continuasse & annales & ipsorum monumenta sequuntur. Nam licet illa Veterum magna & notabilis facundia sprete exercitationibus paulatim erat amissa, quantopere tamen facultatem ejus Jureconsultis necessariam judicarent, cum in Rhetorum declamationibus, fictisque controversiis, & imitamentis dicendi versarentur, abunde significabant; uti nec illæ, quas dixi, arcane & à strepitu remotæ literæ, donec Imperio suum decus & honos manût, à Patronia cau-

causarum separatae unquam neglectaeque fuerunt. Quod utinam, qui nostro saeculo in forensis gloriae, ut hoc dicto utar, peristylliis ambulant, imitari dignarentur! à quibus vulgo in bonas adeo contemni aut ignorari videmus, ut in actionibus eorum atque consiliis etiam saepe quotidiani sermonis, omniaque inculata & impolita, nec raro, cum Legum autoritas erudita Lingua profertur, pudendi errores vixque tyrociniò ignoscendi reperiantur. Sed ab irritò reprehendendi labore ad antiquos relabamur. Haud frustra societatem elegantioris doctrinae atque Juridicae professionis, modo cum honore & magnitudine Romani Imperii conjungebamus. Nam priusquam migratione *Thracica*, & *Vandalorum Gothorumque* inundatione, Romana Majestas aut in externos sparsa, vel à Barbaris extincta defecisset, nunquam elegantius suis, nunquam suis literis & humanitate Jurisprudencia destituebarur. Cujus rei magnificentius & gloriosius argumentum, quam responsa Veterum, quibus hodierna Digestorum vo-

luntia constant, nulla gens vel ætas præstare potest. Quæ ab alienis quoque Lectoribus, ne ad suspectam domesticæ auctoritatis fidem provocemus, non modo laudis maximæ, sed admirationis etiam summæ testimonio extolluntur. Quale mihi mihi non tempero, quin ex nobili Scriptore, nec Jure Consulto, nec satis æquo Jure consultis, quique censor alias & obtrectator eorum insolens & acerbus audiat, unum & insigne producam. (7) *Quippe non modo summam diligentia, gravitatis, prudentia, æquitatis & doctrinae laudem Pandectarum Auctoribus tribuit, sed & orationis tantam esse puritatem, dignitatem & elegantiam fatetur, ut beatos prædicet Juris Studiosos, qui tam ornata, tam, ut ipse loquitur, aureæ disciplinae dent operam, cum qua nulla ex iis quæ publice leguntur, quoad venustatem & eloquentia copiam, comparari possit. Non rerum sacrarum professionem hunc cultum recipere, non Jus Pontificium, quod ex maxima parte sit Gothicum, non Philosophos sui temporis, quorum portenta verborum, ait, nec à Gothicis aut Vandalis intelligerentur. Digesta*

(7) *Laurintium Vallam*, indigitat, doctum quidem illum, sed rabiosum Grammaticum, in *pres. lib. III. Elegant. Lat. Serm.* Quam vero nuper *Cl. Jensus* de Pandectis nostris conjecturam extulit, in *Siribii. Jur. Rom. in pres.* mihi quidem, alios enim ignoro, nunquam scio probaturus est.

sta Juris Romani cum arce Tarpeja comparat, quæ ut urbe capta & incensa, non tantum sola mansit inviolata, sed recuperandæ totius urbis & imperii occasionem præbuit; ita & hos libros non modo puros & sanctos, cum omnia barbariæ situ obrita & contaminata jacerent, esse servatos; sed per quotidianam eorum lectionem, & semper aliqua ex parte incolumen atque in honore fuisse Romanam Linguam, & brevi suam dignitatem atque amplitudinem recuperaturam. Tantum igitur, inquit, deberi puto hisce libris, quantum illis olim, qui Capitalium ab armis Gallorum atque insidiis defenderunt; per quos factum est, ut non modo tota civitas non amitteretur, verum etiam ut tota restitui posset. Hactenus animosus illius Grammatici autoritas, qui hæc tam magnifice, de Juris Auctoribus, non utique Græcis, nedum recentioribus Gothorum posteris, prædicavit; sed de genuinis ipsisque Romanis. Nam donec Urbs æterna, quæ procreaverat, nostram Artem in suo gremio fovit ac nutrit, nunquam germana proles à Parente & à Majoribus de-

generavit. Sed in aliam translata sedem, alioque induta cultu, non secus mores & formam corripit, quam solum & cælum omniaque instituta mutavit. Romam videlicet eodem tempore civilium doctrinarum & eloquentiæ honos cum Imperii majestate destituit. Quæ dum mansit, non modo sub Antoninis, sed ad Diocletianum usque & Maximianum, haud quaquam spernenda, quæque sæculum ferre possent, utriusque specimina duraverunt. Tandem ex Britannia (paucos scio quod dicam expectaturos) pestis atque clades Italiæ & eruditionis Latiniæ prodiit. Constantinus, inquam, cui religio magis quam Respublica, Pontifex quam populus Romanus, Magni cognomen debet. (8) Mole potius rerum gestarum, & enormitate successuum, quam solida suisque meritis subnixæ fama, gloriam ad posteritatem adeptus. Nam ut libertatem Romanam non contentione novissima, sed priore Cæsaris & Pompeji concordia, trucidatum iri Cicerone atque Cato vaticinabantur; ita ruinam Occidentis non Gallie-
ni

(8) Veræ ut religionis, ita jurisprudentiæ, atque item reipublicæ, corruptorem principem fuisse *Constantinum*, & ab ambitiosa in Episcopos profusione, honorum atque divitiarum, *Magni* cognomen accepisse; ex historiis tum sacris, tum profanis constat. Vid. *Jo. Leunclavii* apologia pro *Zosimo*, & *B. G. Struyius* in *diff. de Const. M. ex rats. poll. Christiano*.

ni aut *Honorii* socordia, non *Stiliconis* & *Narfetis* perfidia, sed tua, *Constantine*, imprudentia, & domicilii omniumque rerum præpostera mutatio, & Augustæis præsidiiis nudata Imperii claustra pepererunt. Nam ut inconsulta Imperialis sedis, & Germanicarum legionum distractione, porta Barbaris in cultissimas provincias ipsamque *Italiam* patefacta est, ita eruditionem & literas hac funesta occasione translatoque palatio, Romam & Occidentem reliquisse, nemo cui illorum temporum historia vel levi auditu constat, ignorare potest. Græcos autem, qui & olim sua tantum mirari solebant, nequaquam pari affectu studioque Leges & artes Italicas excepisse, nec eadem qua Romani Veteres dexterritate coluisse, res ipsa, quæque reliquerunt de Jure commentaria,

testantur. Nolo doctissimis eorum Interpretibus (9) *Draconem Lacedæmoniorum Legislatorem*, *Severum ac Antoninum Divos Fratres* salutato, & tot ridiculas verborum derivationes, aliosque lapsus pueriles exprobrare. Non patitur institutæ orationis modus in reprehensiones evagari; nec omnino præposteram eorum sagacitatem probamus, qui in *Justinianum*, & Amanuenses ejus, quæcunque personis contumeliosa, vel compositioni Juris indecora & adversa reperiuntur, conquirere studiose, & cum bile multa evomere gaudent. (10) Erat sane quod graviter indignaremur, si, ut vulgo jactatur, constaret, *Justinianum* post novam Legum digestionem, *Compilatorum* suorum instinctu, antiquorum *Juriconsultorum* abolevisse & concremassè monumenta (11); nec

(P) omnino

(9) Non *Theophili*, sed librariorum *σφάλματα* hæc esse, jam *Nannius ad § 2, Inst. de l. N. G. & C.* item *Curtius, Hotmanus*, & *Fabrotus ad § 6. Inst. de Excusator.* ostenderunt. Et *Nannium* quidem illaudatum sequutus est *Meursius in Solome, cap. 13. fin.* Vindicias vero secundum *Theophilum*, ceterosque *Graecos*, post *Fabrotum in Apologia, XII Exercit. præmissa*, nuper admodum postulavit *Jo. Henr. Mylius, ad Proem. Inst. & in Historia Theophili*; spe majoris operis forte jam præcepta.

(10) Inter alios *Hotmanus*, in *Anti-Triboniano*, *Ant. Faber*, *Matthæus avus*, & *Chr. Thomasius*: contra vero *Justiniani* & *Architectorum* causam strenue egerunt *Chisletius, Rivius, Trivorius, Gaudentius*, & *Cl. Schultingius* peculiari *Oratione, ad Calc. Jurispr. Ant. Jus.* Ego mediam potius cum *Ludov. Vive* sententiam probarem, lib VII de *Corr. Discipl. p. 202. seqq. ed. in 8.*

(11) Ficta ab *Hotmano*, ut *Cujacium* ureret, calumnia est, in *Anti-Trib. cap. 17.* nullo unquam auctore censita. jamque pridem ab aliis satis explosa. Vix enim fieri illud

omnino deerat, in quo iusti doloris libertati indulgeretur, adeo penitus in versam vetustæ Jurisprudentiæ faciem, nec pauca sine dubio perperam addita, detracta atque mutata monstrari possent. (12) Sed alium dictioni meæ scopum, alios mihi fines terminosque pridem constitui, extra quos si in illam materiam egrederer, nec orationi finis, nec modus querelis reperiri posset. Quin ex ipsis hisce temporibus, & quæ multo infeliciora sequentur, novæ rationes se produnt, & valida pro conjunctione studiorum argumenta suppeditant. Nam & passim in commentationibus suis Græci, ut Auditores Linguæ & Antiquitatis Latinæ rudes, ex ipsis velut fontibus intimisque principiis erudirent, mores ritusque veterum & vocabulorum origines crebro & accurate inculcant. Quæ licet ab omni hallucinatione forsitan li-

berari nequeant, minime tamen vel hoc solo spernenda fuerint, quod nobis exemplo, his diebus, *Ornatissimi Juvenes*, in vestram gratiam imitando præluce-re videantur. Nam si Græcorum juvenus hoc novo lumine in percipienda Legum disciplina carere non potuerit, cum adhuc in recenti memoria vetus Respublica versaretur, quæ spes aut ratio vobis post tot seculorum decursum facilioris intelligentiæ superest? ut adeo non ornatum vel amœnitatem solam, non qualescunque commodum, sed inevitabilem discendi necessitatem literas & humanitatem flagitare videatis. Sed cum permultas hujus studii partes dari aliquoties sit dictum, audeo tamen affirmare (licet non paucos verear perculsum iri) nihil Juris Studioso utilius, nihil ad proficiendi compendium efficacius, quam medicrem Græci sermonis usum esse ha-

illud potuit in tanta exemplarium toto orbe dispersorum multitudinæ; tum & non pauca hodie integræ veterum fragmenta superant; denique & complura alia in Basilicorum scholiis repertas, quæ in Pandectis Justinianis frustra quaesiveris. Adde sicutum § 9 sive C. de cad. sol. item Harmenopulum lib. II. tit. 17. & principem denique Ictum, Corn. van Bynkershoek, *Opus de Rebus Manc. cap. 7.* Quæ omnia ex ipsi Basilicorum libris illustrare sum cogatus in *Doctr. Proem. Inst. § XIX nos. †*

(12) Inficias nemo prudens hæc iverit, modum tantummodo servandum hic esse, viri doctissimi admonent Vid. Ampl. Bynkershoekius in *praef. Sec. vol. Observass. Jur. Civ.* quique eruditam Wissenbachii Emblematicis opposuit apologiam Triboniani consultiſſimus Wybo, in *ed. sec. Hal.*

habendum. (13) Novimus per-
vagatam hæcenus, a videque vul-
go susceptam opinionem. Theo-
logos quidem & Medicos, forte
an & Philosophos, nunquam suis
artibus, quas è Græcis fontibus
hauriant, absque hujus linguæ
præsidio decore satisfacere posse;
At Juris Romani prudentiam,
vernaculo sermone traditam, Græ-
cis indigere literis, id vero in-
expectatum & inauditum videri.
Græcorum adolescentes ad no-
stras Leges accedere, sermonem-
que ausos aspernari accepimus,
nobis non erit integrum ignaris
Hellenismi Latinum Jus tractare,
& negligere in Interpretibus,
quod illi impune in Legislatore
spreverunt? Equidem feliciter il-
los, *Generosi Juvenes*, latinitatis
imperitos in nostra fuisse discipli-
na versatos res ipsa copiose re-
fellit; Sed agite, quid nobis ho-
die expediat, non quid illis præ-
stare licuerit animadvertamus.
Fontes Romanos, nisi per Græ-
corum rivulos proponi inaccessi-
bos indignamini; Sed quid si fon-

tes in arduo sitos, inventuque
difficiles, rivos inde per lætas
valles, & aperta camporum ma-
nantes, aditumque ad fontes pla-
num facilemque præbentes repe-
riatis; nam quis eos adire, ut
mox puriores bibat aquas, gra-
vabitur? Sed ita cum Legum stu-
dio, & Græci sermonis, hodie-
que comparatum esse, quæso at-
tendite, *Auditores*, dum ex re-
centiore Juris historia, priusquam
peroremus, strictum, at in con-
spicuo exhibeamus. Hoc enim
nemo incicias ire potest, post-
quam *Italia*, & omnis qui nunc
est *Christianus orbis*, Barbaricis
armis, Urbe & Imperio extin-
ctis, redactus est in servitutem,
Juris Romani scientiam omnem-
que memoriam funditus per po-
pulos Latini nominis everfam at-
que deletam, tantumque *Gothi-
cas, & Longobardicas, & Saxoni-
cas, atque Normannicas*, similes-
que magis Barbaras per Europam
Leges valuisse, quæ nec hodie
quidem Juri Civili tam eleganter
docteqque composito, & humani-

(P) 2

tatis

(13) Cicero *pro Archia*, cap. 9. *fn. Si quis*, inquit, *minorem gloriæ fructum ex Græ-
cis potat percipi, quam ex Latinis, vehementer errat*; in Romana certe Jurispruden-
tia, ut quæ Græcam Latinamque eruditionem trahit universam. adfectu autem ma-
gis, quam vero judicio, in alia omnia ivisse constat Alb. Gentilem, in *Casone*; cujus
verbis abuti passim videas semidoctos, a Viris Clar. Hombergio, Bruzquello, Siberio,
jure merito reprehensos. Addeſis laudati supra Myllii *Hist. Theoph. cap. 6. ubi tamen*
minus benignum *Eckius* noster calculum tulisse videtur.

tatis æquiritatisque pleno, cedere dignantur. (14) At interim *Constantinopolis*, nova Roma, & domicilium Imperii facta, Illustri Gymnasio, totiusque Orientis supremo Tribunali præfulgens, Juris Professionem, omnesque literas, pacis & florentium rerum amicas, cum nusquam sedem tutam stabilemque reperirent, sibi facile vindicavit. (15) Tam eximia potiti occasione Græci, omnium reliquarum artium inventarum gloriâ superbi, insito suæ linguæ excolendæ propagandæque, Latinorum autem obscurandæ studio, hanc quoque Regnam & Dominam Artem, una cum Imperii dignatione, Romanis subtrahere, sibi que totam mancipare constituerunt. Igitur licet Imperatores, qui usque ad Justinianum novo Juri excogitando, ferendisque legibus operam navarunt, veneratione Urbis Æternæ, regnatricis Linguæ honorem utcumque tuerentur, absurdumque judicarent, alio pu-

blicos actos sermone celebrari, quam eorum à quibus ipsi originem, nomen, auctoritatemque ceperant; brevi tamen exitere, qui leges Vetustas in suam Linguam transtulerunt, & Constitutiones novas Græce tantum edi atque promulgari curarunt. Cui postremo accessit Justiniani, Recentioris & Antiqui Juris compendiarium Digestio, quam neque multo post intervallo, vel Gentis invidiâ, vel fatali socordiâ, veterum secutus est interitus monumentorum: Non equidem justu Sanctissimi Imperatoris, quod nunquam mihi persuaserim, sed eâdem qua nos ratione sentimus omni die, brevioriis & excerptis clarissimos auctores incuriâ paulatim & oblivione sepeliri. Ita per annos plusquam sexcentos sola doctrinam Legalis sapientiæ Græcia retinuit ac continuavit, ut non modo in Italia cæterisque provinciis, omni careret usu & honore, sed ne copia quidem aut ullum in publico exemplar Pandecta-

(14) Utramque Juris prudentiam, *Romani & Patrii*, conjungendam ab omnibus, qui *Pragmatici* censei gestunt, non vero divellendam esse, cordatiores omnes verentur; Conringius, Schilterus, Kulpisius, Strauchius, Hofmannus, quique alii Maiorum nostrorum leges illustrare sunt adgressi. Conf. V. Cl. Jo. Gotl. Heineccius in *Præf. Elem. Jur. Germ. & proæm. diss. Corpori Jur. Germ. præmissa*:

(15) De Gymnasiis publicis Romæ utriusque, item Berytiensis, professa opera Conringius, Strauchius, & Hassæus egerunt. Vid. *Confl. Omnem, pr. & §. 7.* ubi quædam adscripsimus, *ad calc. Rep. Inst. Jur. Civ.*

dectarum haberetur. (16) Nam vetustissimus Pisanorum Codex, quem postea Medicæ domus fortuna Florentinis addixit, primum in lucem prodiit anno *supra millesimum & centesimum trigesimo sexto, cum in Urbis Malfitanæ direptione repertus, magnoque veneratione ab victoribus prædæ exemptus, & quasi consecratus esset.* (17) Quocirca totum Corpus, *Ornatissimi Juvenes*, ut hodie circumfertur, vel à Græcis contractum, digestum, & in fragmenta redactum, vel à Græcanis Principibus omnino est conditum atque procuratum. Et cum hoc quidem Græce maximam partem conscriptum, illud ita Græcorum interpretamentis, & observationibus

fit illustratum, ut multa sine illis à Nostratis intelligi non potuissent, quis ea linguâ tam præclaro hujus studii instrumento carere se posse existimet? nisi *Baldum, Bartolum, & Accursum, vel Bulgarum, & Hugolinum*, aliosque ejusdem ævi Legum expositores. genuinos earum sensus aut vidisse putet, aut vere Antiquorum responsa fuisse interpretatos. (18) Enimvero nec potuerunt, nec proinde reprehensionem merentur, eo destituti præsidio, quod unice erat necessarium, & *Constantinopoli* abundabat. Ubi expeditum & in promptu erat resolvere difficultates, quas nostri ex concisis tot millium librorum particulis, ex ineptis versio-

(P) 3

nibus,

(16) Eandem ferme sententiam tuetur Henr. Brenemanus, in *Hist. Pand. lib. 1. cap. 9.* a qua tamen ut meam sejungam, inter alia quamplurima facit Juris Justiniani per Italiam promulgatio, sub ipsismet Gothis; perpetuusque tum Romæ, tum in Exarchatu usus; Romanum porro ad Carolingos & Ottones usque celebratum Juris Gymnasium; citationes Justiniani legum in Jure Longobardico, Francico, Siculo; Gratiani, Gregorii, Yvonis auctoritas; loca apud Sarisberientem, Philippum de Leydis, Speculatorem utrumque; ut alia nunc transeam, peculiari forte opera mox persequenda.

(17) Unus omnium optime ista excussit laudatissimus Brenemannus in *Hist. Pand. lib. 1.* Non tamen omnia ex Florentino exemplaria, quibus utimur, manasse, in *præf. Lecti. Jur. Civ.* me profectum memini, & piuribus aliquando evincere aduiter, in nova Opusculorum hujus argumenti editione.

(18) In *Glossatoribus*, ab Imerio usque, plura omnino laudem, quam vituperium mereri, post Alb. Gentilem, cum Cujacio, Viglio, Alciato, Chesio quoque, & Marano, Bynkershoekio denique, adfirmare non dubitavi, in *Orat. Traj. c. Inaug. pro Glossatoribus.* Ceterum in utramque partem a viro docto satis prolixè disputari ista posse nullus ignoro. Auctor itaque sum ut cum nostris conferantur, quæ post editam a me Orationem prodierunt, geminae præfationes, una illustri Heinæccii *com. II. Jurispr. Att. & Rom.* altera Cl. *Trozii* novæ editioni operum Gul. Marani adjecta.

nibus, & mendosissima Codicum Lestione, vel nunquam assequantur, vel cœca falsaque divinatione corrumpentur. Cæterum, quis deformem & infelicissimam disciplinæ nostræ Professionem, à *Lotharii* è *Saxonia Imperatoris* (cujus auspicio) & *Bononiensis Irnerii* tempore, (19) (cujus ductu) restituta est Europæ Jurisprudencia, fuisse ignorat? Quam tamen prolixius ostendere, & exagitare supersedeo, ne quis eorum existimationi detractum & insultatum putet, qui adhuc in foro regnant, nec Pœnitendis de Arte nostra meritis claruerunt, ut tamen meliores haut dubie condendi Juris Auctores, quam conditi & à veteribus traditi Interpretes esse contendam. (20) Verum tandem aliquando superiori sæculo, depulsis tenebris, *novus illuxit sol Jurisprudentiæ*, postquam *Græcæ & Latinæ literæ cœlesti beneficio renatæ*, ut reliquis di-

sciplinis, ita nostræ facultati faciem prætulere; postquam harum subsidio pristinos fontes vitiorum colluvie turbidos & lutulentos, Viri Magni repurgarunt, & limpidissimos inde rivos suo labore industriaque deduxerunt. Quorum Antesignani *Alciatus, Budeus Cujacius*, aliique illam magnam & duraturam cum Artibus Literaturæ subfelliis comparaverunt (21); Quorum ad scripta, *Præstantissimi Juvenes*, si ab *Acursianis & Bartolistis* aliquando transeatis, non aliter vobiscum agi putabitis, quam si è domo sisu & aranearum telis obsita in ede pulcherrimas & argento aureaque suppellectile residentes ascendatis. Quæ amœnitas & incredibilis delectatio præter utilitatis respectum sola vos ad amplectendum orationis nostræ propositum abunde, ni fallor, provehet ac inevitabit. Sed ne arduum nimis asperumque

(19) Jam ante Lotharium ineunte sæculo XII. privata magis, quam publica auctoritate, *Pepinum* primum, deinde *Irnerium*, Romanas Leges Constantinopoli edoctum, Bononiæ Juris Scholam aperuisse, post *Calixtum*, & *Conringium*, data opera ostendit *Ampl. Brenemannus d. lib. 1. Hist. Pand. cap. 9.*

(20) Verba sunt *Grotii*, in *Prolog. de l. B. et P. § 54.* neque aliud judicium *Gudaci ad tit. D. de Off. Praef. præ. & Lud. Vivis lib. VII. de Corr. Discipl. p. 207.*

(21) Literaturæ omnium virtutum maxima prædicatur *l. 1. C. Th. de Decus. arb. Rom.* notante etiam *Cujacio lib. XXI. Obs. cap. 10.* Commentatum hac de re *Brunquellum* vide sis in *Diff. Praef. Hist. Jur.* Modum tamen a futuro Jurisconsulto sollicitè tenendum esse, Auctor pluribus infra nos docet, in *Oras. X.* & in *Dial. de rat. doc. Jur.* quod ulcus & ipse leviter tetigi in *praef. Lect. Jur. Civ.* utinam vero & mereri liceret.

que eruditionis hoc iter, quod pridem incultum, desertum & impervium sit, existimetis; non omnes equidem Juri destinatos pari modo & æque profunde literis ac antiquitatibus immergi suadeam; *sed qui otio & facultate abundant, hos plene vellem instructos; qui secundum eos, nec admodum festinant, nec longiores patiuntur moras, quod satis foret, imbutos; sed quos Parentum imperium, vel familiaris fortunæ occasio, properandi necessitate adstrinxit, si non daretur ultra, leviter saltem tinctos desiderarem, etiam ex illa modica & perfunctoria Humanitatis notitia incredibilem in studiis suis & lucem & voluptatem percepturos. Sed ut aliquando absolvamus, si advertistis animum Auditores, quinque vobis intervalla & insignes studii nostri mutationes, post Decemviralia comitia, repræsentavi. (22) Et primum quidem ad Antoninos usque Cæsares, sub quibus præcipui, quorum supersunt responsa, flourerunt; alterumque spatium ad Byzantinam migrationem arctissime Leges & Literas copulasse, pluribus quam necesse erat verbis comprobavi, modo non paucioribus, quam ad alliciendam*

excitandamque juventutem requirebantur. Tertium à Constantino Magno ad Saxonem Lotharium Græcam Linguam ejusque inexhaustas divitias propius cum Legali gravitate conjunxit. Quod sequitur ab Irnerii Auditorio ad renatus novissime politiores artes, non minus acri validoque, licet diverso ad humanitatem stimulo vos impellet, si barbariem illorum temporum, & incredibilem incitiæ deformitatem, oculis animisque proponatis. Sed ultimum, cujus nuper initium extitit, & mox nisi Deus & BONA MENS avertat, extabit finis, quo recentius; eo nos efficacius præsentî discriminis sensu movere debebat; ne sextum deterrimi ominis intervallum à nostro sæculo inchoaretur. Nemo enim, qui & cæterarum scientiarum & Jurisprudentiæ statum studiumque intuebitur, dubitabit, ire nos magnis passibus ad superiorum temporum barbariem, non iisdem utique causis, quibus Literæ & Artes, Romano collabente Imperio, interierunt, non diminutione publicæ Majestatis, nec inhumanis Attilæ vel Totilæ armis, sed proprio Marte, nullo prohibente vel infestante, doctrinarum

(22) Pluribus hac de re post. Jac. Geshfr. egimus in *Doctrina Decemviralium Institutionum*.

rum instituta, velut immaturo festinatoque senio elanguerunt. (23) Cujus corruptelæ qui causas expetit, *Quintilianum* ut nobis loquentem audiat: *Quis*, inquit, *ignorat*, & *eloquentiam* & *cæteras Humanitatis Artes descivisse ab ista vetere gloria, non inopia hominum, sed desidia juventutis, & negligentia Parentum, & inscitia Præcipientium, & ignoratione moris antiqui*. Non est igitur, quod seculum accusemus, vel ingeniorum nos pœniteat, *Generosi Juvenes*, modo incuriæ socordiæque maculam eluamus; quod cum in omnium sit potestate nostram, absit ut vel conatibus vestris diffidamus, vel de successu præclaro desperandum putemus. Non est quidem nulla Parentum quos *Fabius* inculcat, hodieque culpa, dum liberorum fortunis provide consultum credunt, si festinatis votis eorum cruda studia non per legitimos gradus promoveant, sed in forum Ecclesiamque protrudant. Verum hanc difficultatem, qui serio ad amorem elegantiarum sunt animati, facile profligabunt. De *Francisco Duareno* proditum est memoriæ, quod missus

Lutetiam Parisiorum, ut Jura studeret, cum *Budaeanum* quoque Auditorium frequentaret, delatus à popularibus indignationem Patris incurrerit, quasi nugis feriaretur, nec quicquam pro spe atque expectatione præstaret. Sed placato per *Budæum* parente, celeberrimum &, vix Cujacio secundum *Duarenum* nomen evasit. (24) Non sunt vobis, fateor, *Budæi* Præceptores, quorum & nunc peritiam atque dexteritatem merito *Quintilianus* requirat. Nobis nihil quam voluntatem affectumque & sincerum gratificandi Vobis propositum studiumque vetustatis arrogamus, sine quo spes solida disciplinæ & severa lex proficiendi nulla servari potest; quoque duce, si non omnia consecuturi summa, nunquam tamen ab omni spe laudis via nobis præcludetur. Persona quidem modo suscepta imposterum serio est agenda, quamque nacti sumus Spartam hanc solam ornare contendemus, *Literas* commendamus, *Jurisprudentiam* docebimus, nec proinde amore diverticulorum deflectemus à regia via; sed ad veram solidamque studiorum frugem

(23) Causas corruptæ Jurisprudentiæ post *Gravinam* & *Noodium* illustres viri *Bartensteinus* & *Heineccius* professa opera indicarunt.

(24) Non auditor *Budæus*, quippe non docentis, sed liberorum paedagogus fuit, atque domesticus. Vid. Bayle in *Diç. Crit. h. v.*

frugem ipsamque Civilis Sapien-
tiæ Arcem recta vos deducere
conabimur. Dux & Auctor pro-
prius humanitatis, curabunt *Illu-
strissimi Proceres*, & jam curave-
runt, ne in hac ipsa bonæ men-
tis palæstra desiderari possit. Vos
modo quibus bona mens & in-
corrupta disciplina sinceram pro-
ficiendi rectamque eruditionis vi-
am monstravit, nolite adspernari
hæc studia, quæ plus in recessu
quam in fronte gerunt, plus præ-
stant quam polliceantur; quæ non
ad speciem atque pompam, sed
veram solidamque laudem magni-
fice sunt comparata. Liceat no-
bis cum *Laurentio Valla*, quem
modo scientiæ nostræ gloriam
tantopere extollentem audivimus,
hortamentum Maroniani versiculi
vobis applicare, *O fortunatos ni-
mium, bona si sua norint, Juriscon-
sultos!* Pulcherrimam vereque au-
ream habetis Artem, si agnosce-
re pukhritudinem ejus atque
splendorem, si percipere suavi-
tatem, imbuto literarum deliciis
palato, potestis. Proinde curan-
dum vobis & prospiciendum, ne
pudenda ignorantia, quam nun-
quam imputare possitis, fructu
vos rei saluberrimæ destitutos &
orbatos relinquat; ne propterea
minor sit vestra felicitas, quod
bona toties exhibita & inculcata

cognoscere, & tota mente com-
plecti neglexeritis. *Quis ea fron-
te, quis tanta erit audacia, qui ad
Ulpiani, ad Scævola, ad Papinia-
ni lectionem manibus illotis, id est,
sine bonis literis audeat accedere?*
*Quod eris os illius Jurisperiti, qui
sine ulla humanitatis scientia Pau-
lum, qui Cajum, qui Africanum,
non dicam legendos, sed interpretan-
dos aggreditur?* Credo, quod *di-
vinarum & humanarum rerum se*
Consultos prædicabunt, licet
verborum minutias & scrupulos
Grammaticorum ignorent. Sed
quæ, malum! est arrogantia in
*minoribus navigiis rudem esse se con-
fiteri, quinquereemes autem & majores etiam gubernare didicisse!* Maxi-
marum rerum scientiam jactare,
ad quas sine parvis & minutis il-
lis nemo unquam pervenit! In-
terpretari Juris auctores absque
præsidio illarum artium, sine qui-
bus nullo modo intelligi possunt!
Scilicet, quibus non aliter aurum
ex Antiquis erutum, quam multo
oblitum Accursiano fimo splende-
scere videtur! qui sic adorant Ju-
risprudentiam, ac si vestem attri-
tam laceramque opulentissimæ Re-
ginæ circumdandam parent. Et
hos tamen videas non modo præ-
sidium clientibus, sed orbi prope
toti lucem ingenii atque doctrinæ
sue porrigentes ac ostentantes.

(Q)

Quos

Quos ut fugiatis, Generosissimi *Juvenes*, & hortatus sum multis, & ad excitandum ardorem vestrum plura supererant; sed non omnia vobis inculcanda, quædam intelligenda relinquemus. Non nisi sumus ignotis ad persuadendum argumentis; domestica sufficientiunt. Leges vestras evolvite, Magistros Legum consulite, quamque docendi rationem illis tam præclare servatam videtis, eandem discendi viam alacriter insistite, & me auctore, præclara quæque de successu sperate. Sed nunc quidem fatis ad vos abundeque diximus. Quod superest, ad Te nos convertimus, Patens Ter Optime, Ter Sanctissime, cælestis munificentiae Dator & fons copiosissime, Te supplices veneramur, ut hæc nova muneris nostri professio in sanctissimi nominis Tui gloriam, in Ecclesiæ & reipublicæ utilitatem, juventutis omniumque nostram temporalem æternamque salutem cedat. Est ita Clementissime Pater; omnia pene cælitus inculcata nobis præfagia commonefaciunt, supremum Filii Tui adventum circumacta præcipitantis ævi periodo, brevi terminum finemque rebus humanis impositurum, ejusque terribile (sic meriti nostri conscientia dicit) justumque judicium hæc terrena judicicia Legesque & omnia fluxa socie-

tatis fundamenta sublaturum. Proinde nequaquam temere in has cogitationes delabimur; frustra tantum laboris & negotii civilibus studiis paulo postea desituris impendi atque consumi; dandam potius operam, ut à vanis transeuntium & caducarum rerum feriati curis animos in Tuae Majestatis cultu ac æternitatis meditatione defixos & occupatos teneamus. Auget solitudinem nostram asperitas presentium temporum, Reipublicæ terræ marique periclitantis perturbatio, & omen majoris mali, tam conspicue flagrantis iræ tuæ contemptus hominumque pudenda securitas; dum violatos Patriæ fines, vastatos agros, prostigatas classes, interceptas à ventis victorias & haustas fluctibus utriusque Solis divitias, præda hostes, littora naufragiis impleta, non ut magnas calamitates loquuntur. Sed iterum Ter Maxime & Benignissime Pater, excitat percussas mentes & ad officii institutum actionesque vitæ revocat Magni Judicis cohortatio, beatos prædicantis, quos in ultimis humani generis, illis cæli atque terræ comitiis, sui muneris satagantes operique sedulo incumbentes observaverit. De Republica, beneficiorum, quæ Majoribus exhibuisti miracula non minus desperare vetant, quam vitia nostra & ingratitude reformidare jubent. Ignosce nimis luxuriosæ prosperitatis

*nostræ & fortunam quam facisti no-
va sed inculpata felicitate tuere, da-
tisque tam largiter incrementis per-
petuitatem præsta. Interea nobis a-
nimum, humilitatis, innocentia, gra-
titudinis plenum, fiduciaque propitia-*

*torii sanguinis subnixam spem largi-
re, qua stationi commissa fideliter
inhærentes rationem sui quisque mu-
neris in illa die Magno Quæsitoris
probare possit.*

D I X I T .

(Q) 2

UL

ULRICI HUBERI ORATIO,

HABITA FRANEKERÆ
Cum iterum Rector Academiæ declaratus esset.

Kal. Jun. cio 13 c LXVII.

*Agit de celebribus Jurisconsultis Frisii, qui hoc & antea
seculo floruerunt.*

Unter cætera præclaris ac fortitudinis specimina, quæ Patres nostri in vindicanda libertate superiori seculo exhibuerunt, quanquam multa præclara memorantur, nihil tamen nullum illustrius extare videtur, quam quod magnificum *Academiæ* fundandæ consilium difficillimis temporibus & capere & explicare potuerunt. (1) Nam expeditiones continuæ, prælia, obsidiones, vigiliæ, constantia in adversis, sollicitudo in prosperâ fortunâ, virtutes illæ quidem magnæ & admirabiles fuere; sed quas ratio temporum & necessitas bellorum sine interitu summæ rei abesse non patiebantur; at de seminario eruditionis, ornamentisque literarum, tam alieno tempore cogitare, ad animos in mediâ tempestate securos, & conscientiæ causæ fiduciæque prosperi eventus serenos, arguebat.

Majus

(1) Crescentis in dies libertatis, puriorisque religionis, firmandæ causæ, *Leiden- sem* anno 1575. d. 8. Febr. ac decennio post *Franequeranam* d. 29. Jul. anno 1585. institutas fuisse, ignorat nemo Vid. *Fr. Fabricii Oratio in Natal. Ill. Acad. Lugd. Bat. ibique citati in Adnotat. & Nic. Blancardi Panegy. pro Jubileo Acad. Franeq. Conf. Pibr. Winsemii Chronic. Fris. lib. xix p. 758. seqq.* item *Henr. Ant. Nerdens Instita Acad. Franeq.* De excitata denique, annis post quinquaginta, *Universitate Ultraicell.* d. 16. Mart. anno 1636. luculenta egit oratione Cl. Drakenborchius, in festo sæculari, anno 1736 d. 27. Mart. st. nov. Conf. *Gisb Voetii, Ant. Matthæi, & Ant. Aemilii*, aliorumque Orationes Inaug. Gymnasii primum, deinde Academiæ Ultrajectinæ,

Majus erat fortitudinis documentum, clangente ad portas tubâ, agrisque incendio fumantibus, tanquam in pace Musarum sacris vacare, quàm de finibus cum potentiori hoste indies decertare; quatenus hoc audaciam in præsentî necessitate, illud fiduciam de futura felicitate contra incumbentes undique terrores indicabat. Præsertim autem mirari liceat unde tam in arcâ contentâque rerum copiâ, in extremis ærarii angustiis, quod belli quotidiano apparatus non sufficiebat, animi nostratum tam repente creverint, ut erigendæ insuper, & ex decore, etiam ultra vicinorum exempla, instruendæ Academicæ se pares existimaverint. Magnitudo enim publici oneris cives tam importunè prementis omnem impensam ornandæ quam defendendæ patriæ inservientem respuere videbatur; ut, tametsi plerique Rempublicam neque Ecclesiam hominibus eruditis carere posse perpenderent, non fuerint tamen Proceres, sumptuosissimi rem consilii extra ordinem decreturi, nisi per quam nobilis doctrinæ amor cuncta obstacula perripisset. Equidem de Juris

Romani studio notabiliter in memoriam advertisse videor; ad hanc præ cæteris Artium disciplinis, ingenia nostratum, qui se studijs dare volunt, naturali vigore ferri. Quin fortean adfirmare liceat, haud alium populum tam anguste habitantem hoc & anteaesto seculo plures numero clarioresque dedisse Jurisconsultos. Quod ne affectu reverentiâque Patriæ præsumptum videatur, permittite mihi, *Auditores*, ut repetitis altius exemplorum documentis breviter approbetur, donec ordo temporis ad initium Almæ nostræ sermonem perduxerit. Nam exinde, volentibus vobis, consilium est, Jureconsultorum, qui in his Auditoriis docuerunt; & si qui fuerint alii; non *vitæ*, quod est alterius instituti, sed breves *laudum* summas excerpere, nobisque ad æmulationem inflammandis proponere. Primò omnium, quam proclivia sint ingenia Frisiorum ad Jurisprudentiam, clarioribus nunquam speciminibus approbatum est, quam cum detritis factionibus, pulsisque *Saxonum & Gelrorum* exitiosis armis, *Carolus Cæsar V.* Burgundicæ Domui nos adjecit (2); compositâ

(Q) 3.

que

(2) Quam exiguo autem, vel nullo jure, immediatam hanc usque Imperii terram, suam velut Provinciam effecerit, hujus loci non est, ut ostendatur. Idem vero & de *Episcopo Traiectino, de Transilvania, Groninga, Drenthia*. censendum puto.

que Republ. civilis otii, quo in hodiernum diem fruimur, saluberrima fundamenta à *Saxonibus* inchoata firmavit. Quâ temporum opportunitate detecta & ex-culta ingenia mox ita effulserunt, ut non *Frisia* modo eximiis abundaret Jureconsultis, sed coarctatâ multitudine Patriâ, per exteriorum Gymnasia Curiasque diffunderentur, præeuntibus & quasi signum egregiæ æmulationis extollentibus *Viglio* ab *Ayta* *Svichemo*, & *Joachimo Hoppero* *Snecano*. *Viglius* enim (3) *Patavii* & *Ingolstadii* Jus Romanum professor, cum jam inter eruditissimos Italiæ Germaniæque numeraretur, ad Aulam Cæsaris vocatus est, moxque sub *Philippo* secreti Belgicæ Consilii Præses, Ad-fessor Senatus Ordinum, aliisque honoribus præfulgens, incredibili cum sapientiæ & gravitatis existimatione vixit; neque parum ad studia popularium excitanda contulit, cum exemplo & hortamenti, tum quod plus minus triginta adolescentes plerumque suo sumptu in Academiis ex-

hiberet, totidemque fere mortuus, continuatâ in posteros liberalitate, Collegioque Lovaniî constituto, sustentaret. Proximus ætate & dignatione *Viglio* fuit *Hopperus* (4); primo Juris apud Lovanium Professor, dein Senatui *Mechlineasi*, mox Secretiori Consilio adscriptus, postremò Belgicarum rerum in Hispaniâ Curia tantâ cum prudentiæ opinione præfuit, ut homo *Belga Sapientis* cognomine ab Hispanis, sua tantum mirantibus, honestari meruerit; præsertim postquam atrociam *Philippi Regis* consilia adversus Belgas tumultuantes, ita, sicut ille vates ratiocinatus erat, in nervum erupissent. At vero neminem ita bene subductis rationibus ad infinitam casuum varietatem fuisse, quem non aliquando fortuna refelleret, idem ille Sapiens *Hopperus* ostendit, cum in fata concedente *Requesenio* Governatore, pervicisset apud Regium Consilium, quo Rei Belgicæ summa Senatui Ordinum committeretur (5); quasi hoc populare remedium compescendis

(3) Præter *Suffr. Petri* de Scriptoribus *Frisiæ*, Decad. xii. cap. 10. vid. *Gesnerus* in Bibliotheca, & *Aubertus Mizæus* in Elog. Belg. unde sua excerptit *Melchior Adamus* in *Vit. Germanor. Jctor.* p. 225. seqq.

(4) Idem Auctores ad II. apud *Suffr. Petri*, Dec. xii. cap. 9. & *Melch. Adamus* p. 220. seqq.

(5) Auctor in *Hist. Civ. part. II. lib. II. sect. I. cap. 16. p. 325.* post *Hug. Grotium Ann. Belg. lib. II. ad ann. 1576.* & *Fam. Stradam lib. VIII. de Bell. Belg. ad eund. ann.*

scendis populi motibus suffecturum putaret. At cum aliter quam opinatus erat evenisset, secutâ mox omnium provinciarum universa defectione, vir generosus, & sibi parcere nescius, tam alto pectore concepit dolorem, ut vel hac, vel aliis accedentibus causis, tabifico corporis languore brevi consumeretur. Sed *Viglius*, & *Hopperus* idem, antea pridem sub *Granvellano Cardinali*, *Duacensium* Academiæ constitutendæ præpositi, juxta alios *Frisios*, *Boëtio Roordabusano* (6) Jurisprudentiæ docendæ provinciam detulerunt. Nec minus eodem tempore decora *Frisiæ* extra *Belgiæ* limites propagata sunt. Quippe *Cyprianus Vomelius à Stapert* (7) Juris Antecessor *Moguntinus*, à *Carolo Cæsare* nobilitatis Comitisque *Palatini* insignibus auctus, *Imperialis Judicii Spirensis* Adfessor constituebatur. Eandem *Spiræ* dignitatem tenuit *Aggæus Albada*, eique postea suffectus *Andreas Roorda*, viri splendore familiarum & eruditione præcipui. Sed *Georgius Ratallerus* *Leovardensis*, primo *Mechliniensis* ma-

gno Senatui interfuit, dein legatione *Danica* pro *Cæsare* defunctus *Ultrajectinam* Curiam Præfess gubernavit. In quo tamen honore præcesserat eum *Hector Hoxwirus*, qui ex *Frisiæ* Senatu *Trajectensi* Curiæ præfessus fuerat. Sed plurium laudes dignitatesque tradidit in libro, quem de claris *Frisiæ* Scriptoribus edidit *Suffridus Petrejus*; qui & ipse postea *Coloniæ* Jurisprudentiam docuit, quemque licet Pontificium, Ordines *Frisiæ* primum Historiographi sui munere & honorario sunt profecuti; à quo hic honos diu vacuus in *Pierium Winsemium* transcriptus, & ab illo egregiè exercitus jam exinde pro beneficio Reipublicæ habetur. Sed pulchrum hoc veterum *Frisiæ* Jureconsultorum agmen claudat memorabilis *quadriga*, cui nescio an paris gentibus aliis in promptu sint futura, quatuor germanorum fratrum, qui Jurisconsulti & bonis artibus copiosi, nomen suum omnes æternitati, quod ex vero sit dictum, consecrârunt. Erant ex *Popmanâ* familiâ *Sixtus*, *Cyprianus*, *Titus*, & *Aufonius*. (8) Qui omnes

(6) Vid. *Suffridus Petri d. l. Decad. XV. cap. 3.*

(7) *Ibid* *Decad. XIII. cap. 1 & 2* item *Decad. XI. cap. 2.* ubi & de *Ratallero* & *Hoxwito* differitur.

(8) De iisdem late *Suffridus*, de *Sixto Decad. XV. cap. 4.* de *Cypriano Decad. XIII. cap. 4.* de *Tito Decad. XV. cap. 5.* & de *Aufonio Decad. XV. cap. 6.*

omnes cum per exterarum Academicarum se preclare exercuissent, in patria civitate *Ilfstana* dediti otio nobili, secretumque studiis quærentes, rei literariæ scriptis adjuvandæ perpetuò incubuere, quod eorum tersa nec vulgaris doctrinæ monumenta hodieque extantia declarant. Interim neque Reipublicæ, nec Academicæ, florentibus adhuc ipsis constitutæ, aggregati fuere, seu religione sacrorum, sive, quod propius puto, amore secessus, & eruditæ quietis ab omnibus vitæ motibus abhorrentes. Hæc pauca & insigniora ex pluribus decora, quæ tulit ætas illa, memoravimus, non tam, ut argumentum orationis ab honore patriæ peteremus, quam ut posteri nos, conscientia degeneratæ virtutis in ruborem acti, ad æmulationem popularis, ac quasi domesticæ virtutis excitaremur. Enimvero, qui hæc bene consideret, huic in proclivi erit existimare, quo pacto tam claris studiis exulta *Frisia*, fundandæ Academicæ consilio desperatis temporibus applicari potuerit. Principio tamen,

cum hæc res ageretur, informes adhuc & angustæ cogitationes erant, rerumque sacrarum major quam reliquarum Artium ratio habenda videbatur. Crescebat interim fama egregii instituti, nec dubitabatur, quia *Leoardia*, metropolis Frisiæ, sedes Professorum novisque Musis domicilium destinaretur; quo loco *Viglium* quoque, & illos veteres *Frisios*, de Collegio stabiliendo cogitasse *Suffridus Petri*, qui consuetudine illorum usus est, commemorat. (9) Sane *Henricus Scotanus* (10) Jurisconsultus, recens è Galliis & auditione Cujacii redux, communem hanc credulitatem errore pulcherrimo secutus est. Quippe, ne vota Magnatum in sacrâ & philosophicâ re subsisterent, ipsis procerum quibusdam auctoribus, Jurisprudentiæ gustum faciemque nascentis quodammodo Academicæ Leoardiensibus repræsentavit. Excitatâ enim non mediocri studiosorum hominum frequentia, Institutiones Imperiales in aula *Jacobinorum*, apertis valvis, interpretari aggressus est. Promovit hoc haud

(9) Quæ de re vernaculo conscriptus sermone *Dialogus* Auctoris nostri prostat, civem inter Leoardiensem & Franekeranum.

(10) Hunc primum Juris Antecessorem dictum mox fuisse, tum ex factis Academicæ, tum ex Winsemii Chronico, satis constat, *d. lib. XIX. p. 759.* Conf. Panegyricus Nic. Blancardi, p. 13.

haud dubiè & auxit instituendæ ornandæque Academiæ consilium; sed invidia civilis discordiæ, cui se Leovardienfes intemperantius miscebant, hoc decus Franekeranis conciliavit. Qui cum sua in Urbe comitia tunc haberi cernerent, plerisque Nobilium Leovardianis partibus adversis, facile tenuerunt, ne alibi, quam in hac Civitate *Academia* collocaretur. Non potest negari, quin *Leovardia* magnificentius Musarum fuisset domicilium eoque juvenus frequentior confluxisset, ad majorem scilicet & pulchriorem abundantioremq; civitatem. Et tamen, si ad exempla eorum, qui alibi terrarum Academias constituerunt, respicimus, plerique id egisse videntur, ut Collegia æmulantium studia sapientiæ in parvis secretisque locis haberentur. Novimus, *Academia* nomen esse à vico Athenis proximo, ubi Plato suas exercitationes habebat, fugiens metum strepitumque magnæ Urbis Athenarum. Marcus Tullius Arpini Tusculive, non in urbe gentium domina, collegia lectionesque studiorum colebat. Quæcunque sunt in Germaniâ celeberrimos Academiæ, mœnibus angustis continentur, *Heidelbergæ*,

Witenbergæ, Lipsiæ, Jenæ, Altorphii, Helmstadii, Tubingæ, Lausannæ, Marpurgi, Gießæ, licet alibi vicinæ non deessent urbes longe ampliores. Idem Britannii in suis universitatibus apertè quaesiverunt. Nec est dubium; quin concursus occupationesque magnarum urbium habeant aliquid Musis secreto gaudentibus inimicum: Quamquam & alii conditores Academiarum non desuere, quibus diversa placuit ratio. Nostrates ita putare videntur, fatius fuisse magnam scholam inde ab initio *Leovardiæ* constabiliri; sed *Franekeræ* semel constitutam rectius illic retineri. Hanc esse communem sententiam inde colligo, quod sæpius agitatum est, de Academiâ *Leovardiam* transferendâ, semper autem prævaluit, nihil esse innovandum. Quod de translatione deliberatum est, id argumentum mihi dat; videre Proceres, initio faciendum fuisse quod nunc emendatum velent; Quod nihil mutarunt, eo satis indicant, non tam male sedere *Academiâ Franekeræ*, ut tantæ molis novitas periclitanda videatur. Verum progymnasmatâ *Jacobina* tantum existimationis *Schotano* addiderunt, ut quamquam Proceres à principio rei

(R) *Theo-*

Theologicae (11) duntaxat rationem habendam censuerant, ipse tamen inter primos electus & introductus fuerit Professore: atque ex eo per viginti fere annos eandem functionem cum maximo juventutis emolumento continuavit. Præ cæteris indefessa ac immodica, sicut *Timæus Faber* de eo scripsit, diligentia viri celebratur. Cujus documento sit, quod publicas lectiones, quoties & quamdiu sine Collegæ Facultati præfuit, quotidie duas habere fuit solitus, privatis autem Collegiis tam frequenter Studiosos exercuerit, ut nihil commodo suo, nihil otio, nihil negotio tribuere, sed totum se discentium desideris ac utilitatibus consecrassè videretur. (12) Septennium integrum sic unus vir Jurisprudentiæ suffecit; verum ab eo tempore collegas habuit viros nobiles & longe clarissimos *Julium à Beima*, *Johannem à Sande*, *Martium à Lyklama*. *Beima Doccumii* natus ita pridem inclaruerat, ut *Leidenfis Academia* hunc sibi delegerit Antecessorem, posteaque

Frisiæ Ordines, cum exemplo *Drusii* atque *Tiara*, qui & antea *Leidam* propter *Frankseram* reliquerant, in hanc Almam vocaverunt. (13) Ibi cum *Schotano* gravitate morum, præstantiâ ingenii, & assiduitate laborum, per quadriennium summa contentione sed absque simultate certavit. Cujus rei argumentum habeo, quod juventutem publicis disputationibus pariter exercuerunt, quarum volumen sociatis laboribus, non magis in doctrinæ quam concordie testimonium publicaverunt. Erat tunc seculum, quo supremæ Reipublicæ dignitates secundum merita hominum tribuebantur. Etiam loca *Senatus Supremi*, & *Præturas Jurisdictionum amplissimarum Professoribus* dari non erat insolens. Forte erat vacuus in summâ *Curiâ* locus, nec dubitabatur, quia omnium capacissimi tantæ functionis *Schotanus* & *Beima* forent. Illi tanquam seniori honorem primo delatum esse constat, etiam ab illo recusatum esse constat, & mirabilini, credo, *Auditores*,
rem

(11) Præter citatos adeundus est *Ubbo Emmius*, de *Republ. Fris.* p. 52.

(14) Cum *Timæo Fabro* conferendus *Vinnius* in *Laudatione Bern. Schotani* p. 7.

(13) Vid. *Schotanus* in *Descript. Fris.* item *Antiquit. & Fundat. Fris. tom. 1. p. 407.* Opera *Lambertus filius* postuma edidit, duobus voluminibus, uno formæ majoris, minoris *altero*.

rem adeo ab usu intellectuque sequentium temporum alienam; magis etiam mirabimini, si causam recusatæ dignitatis amplissimæ intellexeritis. Fuit hæc necessitas torquendi criminum suspectos, quam Senatores in universum evitare non possunt, sive in hac animi sententiâ fuerit, non esse tormentis subjiciendos qui scelerum convicti non sint (in qua plures egregios non modo Theologos sed etiam Jurisconsultos, nominatimque duos præceptores nostros *Antonium Matthæum* & *Wissenbachium* esse novimus) sive desperaverit vir bonus, animum durare se posse, non modo ad adfectum, sed etiam ad officium tam tristici imperii exequendum. Rem ita gestam esse filius ejus *Bernardus Schotanus* narrare solebat, meminisse in oratione funebri apud hujus exequias *Arnoldus Vinnius*, cum *Bernardo*, inquam, *Lugduni Batavorum* parentaret. Itum igitur est ad *Beimam*, qui nihil cunctatus est senatorium honorem familiæ suæ, tam honorifice invitatus, inferre, quod actum anno præcedentis seculi supra no-

talesimum septimo. Nihil plus difficultatis successor ejus *Johannes à Sanda* in accipienda eadem dignitate postea præ se tulit; cujus viri elogium pars notabilis hujus orationis esse debebat, nisi hæc mihi terminum inde ab initio posuissem, agere de *Juribus Consultis* in ipsa *Frisiâ* natis; *Sandus* autem natione *Gelus*, *Ultrajecto*, ubi inter fori istius *Togatos* disertissimus habebatur, accersitus, matrimonio deinde fortunaque *Frisius* est factus. *Marcum à Lyklama*, cognomento de *Nyhalt*, tertium *Schotani* Collegam paulò diutius *Academia* retinuit, ab anno hujus seculi quarto adusque per sexennium, cum *Sandus* & *Beima* cis triennium ex *Academia* in summum *Senatum* migraverint. de nobilitate *Lyklamanâ* quæ satis omnibus constat, nihil opus est docere, sed *Erudicio Viri è Membranarum & Benedictarum* libris (14) clarius eluceat; quam meâ prædicatione demonstrari queat. Ex ipsis inscriptionibus titulisque capitum primo auditu intelligitur, eum elegantis admodum fuisse virum ingenii; alienissimum à

(R) 2

more

(14) Præterea libram *Comment. de incunda rei assimatione ad l. Vinnium 22. D. de Rob. cred.* Item sub nomine *Antonii Mercatoris*, pro *Jac. Cujacio* *Operas* scripsit *Gratuitas, de Conditione Furtiva*, adversus *Operas* *Ant. Fabri* *Subsidiarias* Denique *Sermonem forensem de Heredis Institutione in legitima, & re certa, ad Ant. Fabrum.*

more hujus seculi nimium frequentante sed pudendo, describendi alienas, proque suis audacter venditandi cogitationes. Quicquid *Lyklama* composuit ab ipso repertum, digestum & expoliturum fuisse primo intuitu legentibus apparet. Quâ conscientia doctrinæ intaminatæ cum nobilitate conjunctæ majores aliquando spiritus sumit, quam forsitan alii convenire, vel licere sibi arbitrarentur; quando capita observationum suarum ita quandoque orditur, ut scripturum se quæ nemo unquam scripsit, demonstraturum quæ nemo ante se docuerit, polliceatur: *Non versabor, ait, ignobili pulvere; Indam claritatis lucem obscuris, liberabo simmeriis tenebris leges nostras, publico bono famulas commodabo manus.* Cujusmodi formulas ne quis inani jactantiæ adscribat obrectator, verba factis implevit, summâque vi ingenii, politiore literaturâ adjutus, multa adhuc intricata expedit, omittensque vulgaria nihil quam præcipua & notabilia profèqui dignatus est. Sed tam eximium Academiæ decessus Respublica deinde, quasi modo commodasset, sibi vindicavit, eumque jurisdictioni *Stellingwervia Occidentalis* prætorium præfatum imposuit, aliisque dignita-

tibus, quæ prætoris quasi additæ mancipatæque cohærent, tam domi, quam apud Confessum Ordinum Generalium, exornavit. Quo tempore locoque suo quam utilitatem literis antea docendis contulerat, eandem vel majorem Fautor atque patronus earum præstare non cessavit. At interea cum Schotanus expleisset mortalitatem, *Lyklama* in altiore locum subductus esset, tantum abfuit, ut generosi *Proceres* Jurisprudenciam destitui paterentur, ut etiam peregrina decora in ejus Academiæque ornamentum conquirenda putaverint. Tam animosè, ut primo *Dioryssum Gotofredum*, dein *Johannem Althussum*, ex suis quemque locis amplissimis, non sine spe successus evocare conati sint, donec fortuna potius quam liberalitate studioque eorum deficiente, quod foris incassum quærebant, domi feliciter invenerunt. Erat *Timaus Faber* Leovardienfis, Supremæ Curiæ Advocatus, vir acris, ut tum noscebatur & exitus approbavit, ingenii subactæque eruditionis, denique notabili probitate modestiaque; super alios eminens. Hic annorum prope septendecim felici diligentia expectationem omnium non modo egregiè implevit, sed, ut de præsentibus minor

minor reputatio famæ est, valere doctrinæ multum superavit, uti non modo vivus & in patriâ celebris, sed apud exteros hodieque tersissimi Auctoris nomen laudemque mereatur. Nec obscure animadvertere mihi licuit, multos etiam famæ hilarioris scriptores ejus inventa, dissimulato plerumque nomine, tanquam suis, frequentius quam oporteat uti. Quod tantò facilius & rariore legentium censurâ committunt, quod *Faber* ille noster concisis brevibusque periodis, quod solum in eo censor acutus requirat, egregias cogitationes involutius proponit: quæ ab aliis fusius & plenius exposita, non difficulter pro novis & propriis inventionibus laudantur. Imaginem *Fabri* in aula Curia nostræ, non heredum culpa, sed ex ipsius voluntate desideramus. Nam ut virum fuisse constat eximiæ gravitatis & religionis, ita hanc ejus animo peculiarem infedisse opinionem à *Sixtino Amama* scriptum reperio; picturas & effigies mortalium hominum nescio quid aut superstitionis aut superbie vanitatisque præferre; nec debere sapientem virum tam ineptè sibi placere, uti cum ipsum corpus suum nihil fere quam umbra sit, hujus adhuc aliam velit um-

bram extare; præsertim in hominibus doctrinam professis ferre non poterat illam speciem ambitionis, quâ libros orbi dantes non contenti nomina sua præscribere, tanti putant lectoribus, qui procul sunt, digito monstrari, qualem oculis qualem ore tulerit se tanti nominis Auctor. Filia tamen quam reliquit unica, non credit hanc parentis sui conceptam opinionem sibi usque ad eò religioni esse debere, quominus desideratissimæ patris memoriæ, qua etiam hactenus se affectam sentit, duntaxat commentitia imagine lenocinetur, quam tentavit ad similitudinem hominis etiamnum superstitis, in cujus ore patris sui effigiem exactè à natura esse descriptam imaginatur, ut hoc modo ipsa, vel Academia fugitivo honore *Fabrianæ* memoriæ qualitercunque fruatur. Collegas habuerat *Paulum Buisium*, & *Joachimum Andream*, viros insignes sed exteros, eoque ad præsens orationis nostræ propositum non pertinentes; tametsi *Andreas* virtute ingenii, fortunæque matrimoniali, non modo suos honores, sed etiam translata in filium senatorii muneris dignitate, quam ex Antecessore meruerat, posteros ad præcipu-

am dignationem propagavit. Hujus viri exemplum & in cathedra & in tribunali nihilo minore successu excepit *Hector Bouricius*, amoenissimi Vir ingenii & eruditionis; de quo rursus *Siximi A-mama* testimonium extat, se dubitare, num post *Heinsium* quisquam eo tempore prosa vel versa melius & floridius scriberet. Sed exiguum temporis spatium, quo uterque & *Andreas* & *Bouricius* in Academiâ vixerunt docendique munere functi sunt, non permisit iis scribendo duraturam in posteros operam navare. Nam & *Bouricius* Curia deinde Senator creatus, exinde forensibus curis totum se mancipavit, nisi quod subinde carminibus epistolisque scribendis, palam facere maluit, quid præstare posset, quam ostendere quod elaboraverat. (15) Cujus exempli observatio facit, ut minus in universum mirer, in Curia Supremâ tam paucos extitisse Senatores vel Advocatos, qui scribendo sibi famam, patriæ atque Foro thesauros colligere & cum posteritate communicare voluerint. Tam paucos, inquam; nec enim aliqui

desuere præstantes viri, qui ingenium ad utramque facultatem theoriæ, quam vocant, & praxeos habile nacti, alteram in alterius cultum ornatumque sedulo adhibuere scriptisque non pœnitendis inclaruerunt. Primus eorum fuit ex Advocatorum ordine *Jacobus Bouricius*, qui duobus libellis (16) in senectute publico datis abunde ostendit, si maturius animum ad scribendum appulisset, plura validioraque ab ætate vegetâ expectari potuisse, verum id ipsum argumento esse velim ejus quod diximus, esse rem difficilem, uno eodemque tempore judicare vel agere causas & scribere libros, ita ut cum sapore publico recipiantur. At huic duplici officio par fuit *Thoma Herbaji* Fisci olim Procuratoris ingenium, cultu academico & forensi judicio nulli secundum, ut ex libello ejus postumo, qui de *Rebus Quotidianis* inscriptus est, luculenter elucet. Quod si Deo non placuisset hunc saltem ostendere patriæ, sed ad maturam frugem pervenire passus esset, non deerat profecto spes ex hisce primitiis egregiæ messis, quæ

(15) Nescio an Auctorem fugerint *Opuscula Hæctoris Bouricii* junctim edita, in forma majori præter *Dissertationes* etiam *Lectiones Juris* complexa, anno 1622. Franck.
 (16) *De officio Advocati, & de Captivo*, una editis cum *Joh. Bouricii tractatu de officio Judicis*.

quæ *Frisiam* duraturâ in posteros abundantia ditare potuisset. Senatorium Ordinem satis constat, omni tempore graves doctissimosque viros implevisse, quam ego causam fuisse non ex minimis arbitror, quod Romanæ Themidos reverentia & honos, præ cæteris omnibus Europæ nationibus, in *Frisiâ* conservatus est. (17) Nec enim usquam Leges Justiniani tam exacte religioseque custodiuntur paucioribusque exceptionibus labefactantur quam apud nos & olim factum audivimus ac etiamnum fieri videmus. Non ignoramus, *Auditores*, principem hujus rei causam inde petendam esse, quod *Saxonis Ducis*, cum Rempublicam factionibus plurium ætatum dissolutam, veterumque Legum desuetudine confusam accepissent, in restituendo imperandi parendique ordine, facile ab incolis obtinuerunt, ut secundum Jus Civile solum judicaretur, at sine præjudicio consuetudinum, quæ adhuc exiguo numero, minorisque momenti, nec fere aliæ quam ubique fere apud alias gentes æ-

quæ sunt usitatæ, reperiebantur. At mihi sic compertum est, longe majorem legibus Romanis stragem illatam esse per inscitiam eorum, qui praxin forensis in plerisque locis Europæ gubernant. Nam hi in disceptandis judicandisque causis, ubi rationes Juris Latini minus iis perfectæ erant, proprias æquitatis regulas in suo cerebro excogitarunt, quas aliquando rebus judicatis firmatas paulatim obtentu *præcos* loco Juris introduxerunt. (18) Est mihi facultas probandi, licet huic loco non congruat, eam causam multò latius patere, quam Statuta aliave Instituta, speciali voluntate populorum contra Justiniani auctoritatem recepta. Sed hæc apud *Frisiorum Curiam* cessavit ratio, quæ semper eruditis & exactis referta Jureconsultis, libera sunt ab hoc deformi periculo, ne per ignorantiam artis Romanæ Jurisprudentia in cerebrinum æquitatis arbitrium degeneraret. Scriptores tamen *Curia nostra*, sicut aliæ, paucos dedit, sive quod homines nobilitatis aut amplitudinis præcipuæ ad

(17) Cujus argumenti integram dissertationem filius Auctoris *Zacharias* edidit, patetnis Orationibus nunc primum adjectam.

(18) Gravissimum hac in re judicium est *Ampl. Præsidis Bynkershoekii*, in præf. prioris Observat. voluminis. *Conf. Em. Merillius* in *Orat. de semp. in Stud. Jur. Proreg.* quæque ibi adscriptimus, in *Append. Repet. Instit. Jur. Civ.*

ad illam curam se demittere gravati sunt, sive quod tritura forensis animos ejusmodi consuetudine devinciat, quæ cum accuratatione scholastica, qualis ad scribendum requiritur, non bene conveniat. Enimvero fuisse inter Patres, qui domesticis lucubrationibus publico se præparent, non est dubitandum; quos inter *Johannes Saekma*, vir doctrinæ sapientiaque memorabilis, qui notas ad Statuta Frisiæ ab *Herbajo* inchoatas non minus ac ille feliciter continuavit, & quantum ex remissionibus in illo opusculo crebris intelligi potest, habuit alios domi suæ commentarios multi laboris & usus: quos tamen ad editionis maturitatem non oportet esse perductos, ut illis quoque notis, quas dixi manuscriptis accidit, cum alioquin à filiis & adfinibus, quos habuit, eruditissimis publico nequaquam subtracti fuissent. Simili conatui immortuus est *Gajus Nauta* ejusdem Curiae Senator, magnæ eruditionis & diligentiae vir inex-

haustæ, cujus adversaria rerum notabilium ab excessu *Sandii* per decennium in Curia disceptatarum sunt in manibus heredum; sed *adversaria*, inquam, sine ordine rerum delectuque verborum, tumultuario, sicut res indicat, quæ latine quæ vernacule conscripta, ut essent quasi sylva, unde aliquando Auctor *Decisionum* materiam conquirere & usui accommodare posset. (19) Sed *Hector Bouricius* ex Academiâ primo Grapharius, quem vocant, Curiae creatus; deinceps hanc licet emolumentis fertiliorem cum Senatoria dignitate commutavit. Nec enim consentaneum erat, ut homo studiis clarus & ingenio fidens excellentissimam eruditionis colendæ palæstram pecuniæ causâ, qui ipse non parum copiosus erat, occupare cunctaretur. Cæterum *Bouricius* ille postremus fuit, quem è Scholâ Proceres in magnum Curiae Senatuum transtulerunt. Exinde vel tantum dignationis accessit honestati Curiae, vel Academiæ in hominum repu-

(19) Frequentissima eorum omnium passim fit mentio in Scriptis Huberianis tum *Praelecti* tum *Jurispr. Hod* Imitatus operam patriae utilissimam laudatus modo *Zacharias*, tribus voluminibus, uno Casuum Enucleatorum inter Academicos labores conscripto, *geminisque* *Decisionum* *Supremae* Curiae, cui tum ab anno 1715. adsidebat. Spes denique adfulget gratissima, novis brevi Observationibus, leges Frisorum patrias, illustratum iri, ab Amplissimo curiae Patriae Senatore *Dominico van Hamersker*, illustris *Ulrici* nostri, per adfinitatem nepote, tantorumque meritorum acmulo laudatissimo.

reputatione tantum decessit honoris, ut transitus è cathedra Professoris in supremum provincialis fori tribunal immodicus & enormis habitus videatur. Quamquam & à parte Academiæ non nihil ad hanc vicissitudinem momenti collatum atque profectum esse fatendum est. Nam antehac Juris Antecessores plerique Frisii, & insignibus familiis editi, vel inserti fuerant. Deinceps labascentibus patriæ juventutis studiis, pravoque invalescente more, propellendi ad officia virilia crudos annis animisque, factum est paulatim in Juris Professores è peregrinis locis Franekeram vocari oporteret. Tres omnino adhuc Frisii ex illâ segete vetusta in Jurisprudentiæ Facultatem succrevit *Bernardus Sebotanus*, *Henrici* filius, *Martinus Wybinga*, & *Henricus Rbala*. Quantus vir fuerit *Sebotanus*, nullo argumento quam trium notionum judicio, totidemque Academiarum experimento constare potest. Nec enim post Frisios, *Trajectini* atque *Leidenses*, eum certatim honorificeque evocassent, nisi eximias in Viro dotes, & omnia perfecti doctoris ornamenta, in eo splendescere credidissent: sed eadem ratio peregrinantis famæ virique sufficit ad intelligendum,

quor ad oblatum Parenti honorem in fori peristyllis adsurgere non potuerit. De *Wybinga* non expectabunt, ut edisseram, cur ille decoris tam excelsi compos non evaserit, quibus constat, eum ne Rectoris quidem Magnifici tralatitio munere, suo tempore loçoque, dum vixit, potiri potuisse; siquidem postremò, cum sæpius præteritum electio tandem invenisset, fatalem diem Rector designatus occupavit. *Rbala* per octodecim annos, ingenti mortalis ævi spatio, Eloquentiam Romani sermonis ornaverat, antequam supremis annis Jurisprudentiæ admoveretur; sed illi fortuna Senatoriam dignitatem invidisse non videtur, quâ filium, in quo egregii Parentis ingenium & doctrina revixit, feliciter insignitum videmus. Cæterum, non est, opinor, ut id agamus, quo nobiscum ventilemus, quamobrem antiquis temporibus portæ dignitatum Scholasticis hominibus magis patuerint, quam nostri temporis memoriâ; sed hoc magis ad rem vestram pertinet, *Juvenes Ornatissimi*, maxime qui Frisii, nominatimque Themidos alumni adestis, cur faciendum fuerit Magnatibus, ut post hæc tempora, quæ designavimus, Juris Professores è Gel-

(S)

ria,

ria, Germaniâ, Suediâ, (20) conquirent & evocarent, nullusque Frisus homo totis viginti annis huic officio succedaneus & par inveniri potuerit. Non est, quod naturam quasi effœtam temporumve inclinationem in deteriora accusetis, nec in Proce-ribus nimia peregrinitatis admiratio, licet hæc plane de nihilo forte non sit, pro causâ mutationis haberi debet; sed in ipsis studiosis, eorumque animis & institutis ratio genuina, *Præstantissimi Adolescentes*, quærenda est: Etiam vero in parentibus, qui non patiuntur studiorum gradus fieri, neque id operam dant, ut discendi ratio à filiis severâ lege instituat. Quid omnino faciendum sit iis, qui animos aliquando ad spem Juridicæ Professionis adjicere cogitant, nolite à me expectare, *Auditoras*, dum explicem tempore perorandi. Hoc novæ Orationis officium & materia esse poterat, nisi vetus à me jam pridem ex hoc loco, in hanc finem sufficiens, recitata fuisset; cum primum ex *Eloquentiæ Cathedrâ* solenniter in Juridicam deductus essem, maxime

sub Orationis extremum; unde quid faciendum, antequam Juris studium aggrediamini; quo pacto id exercendum, abunde ad hoc propositum monuisse videmur. Nec enim harum rerum observatio diversa est ab instituto conjungendi Literas Humaniores cum valido Legum Romanarum studio. Dicendum tamen est, in eo tempore, quod absoluto Academico, rebus forensibus impenditur (nec enim factum opus, ut casus auditorii vacantis in longum & incertum expectetur) ad hujus rei momentum præcipui esse valoris. Namque dum eam Facultatem, quæ in audientibus agitandisque causis vertitur, novi doctores ita colunt, ut quæ in Academiis didicerunt, non modo obliviscantur, sed etiam hoc agant, ut videantur oblitii; accidit, ut nihil absurdius habeatur, quam ex Advocato facere velle Professorem. Quod si contrariam animi sententiam induerent, studiaque Theoretica pertinere ad animum suum tempore Præceas ostenderent, egregie experirentur, & in foro se multo esse validiores, atque ad decus

Aca-

(20) F. Gelria *Cul Cup*, e Germania *Jac. Wissenbach*, & e Suedia *Laurentius Banck*, sed extra ordinem Antecessor. Ceterum prætermisus ab Auctore, nobilissimæ viri prolapsio, *Taco a Glins*, quem ex Athenæo Diverntiensi in Academiam parvam evocatum, insignique *de Mora* commentario, celebratum constat,

Academicum, si prioribus studiis hanc fiduciam prædesumerint, aditum sibi patere, sicut olim Fabris, Schotanis, Bouriciis, aliisque patuisse accepimus. Agite *Ornatissimi Juvenes*, dum res integra vobis est, ad cultum ingenii capiendum, qualis non modo ad exhibitionem vitæ sed etiam ad laudem gloriamque doctrinæ sufficiat; utimini privilegio ætatis & omne robur ejus

impendite studiis, quæ apta nata sunt ad vos amplissimis honoribus præmiisque, sicut Imperatoriæ voce fideque certiores facti estis, augendos & locupletandos. De legum studio intellexistis Imperatorem loqui, quò æquioribus animis legum Academicarum recitationem, quâ clauduntur hæc auspicia, confido vos accepturos. &c

D I X I.

(S) 2

UL

ULRICI HUBERI ORATIO, HABITA,

Cum tertium Rector Academiæ declaratus esset,

Kal. Jun. MDCCXXVII.

*De statu Eugnomofynes, quæ fuit in foro Constantinopolitano,
juxta statuam Hermæ Emporii.*

Quanquam solennitas hujus diei gravissimâ oratione Reverendi Viri Ex Rectoris Magnifici, quemadmodum alibi solet, contenta esse poterat, quando tamen ita mos & institutum (1) hujus loci jubet, ut etiam pro auspicio regiminis Academici verba concipiantur, faciendum est, ut receptæ consuetudini quam minimo patientiæ vestræ incommodo pareamus, *Auditores*. Hoc autem ita potissimum me confequi posse credebam, si id operam darem, ut & facilitate verborum, & argumenti quadam varietate, tædium continuatæ recitationis occuparetur. Quo

circa non est, quod de magni rebus momenti, de summa Republicâ, de spe pacis in Europâ, vel de causis bellorum, quæ his diebus quatiunt orbem Christianum, me dicturum expectetis. Nec est animus ullam Juris Publici Privative controversiam, utcunque studiorum meorum professioni convenientem, hac horâ seligere ad dicendam. Non jura Majestatis, non Substitutionum, Fideicommissorum, vel Interdictorum, perplexam subtilitatem, non (2) legem *Gallus*, aut (3) *Frater à Fratre*, vel (4) legem *Lecta*, quæ millies lecta necdum intellecta dicitur, enucleabimus. Est Scriptor recentioris

(1) Quo more tamen ab initio hujus sæculi amplius non utimur.

(2) l. 29. D. de Lib. et post.

(3) l. 38. D. de Cond. ind.

(4) l. 40. D. de Reb. cred.

tioris Græciæ Constantinopolitana, qui libellum ἐπὶ πατρῶν Κωνσταντίνου πόλεως edidit in lucem, *Georgius Codinus* appellatur. (5) Ex eo rem minimè gravem, sed à præfenti, ut videbatur, occasione non abhorrentem placuit excerpere; modo fas mihi sit, in Oratione Latinâ verbis uti peregrinis, quod ne fieret, olim ab Rhetorices magistris inter Artis præcepta relatum fuisse accepimus. Quando nec *Marcus Tullius* in omnibus suis orationibus uspiam Græcè loqui sustinuit, præterquam semel unico verbo, quod eadem efficacia vernacule efferre non poterat. Cæsar etiam *Tiberius*, cum in oratione publica *monopolii* vocem circumire non posset, haud tamen prius eam pronuntiavit, quam *Senatus* veniam sollicitè præfatus esset. * At ego *Quintiliani* sententiam laudo, qui sic Artis regulas commendat, ut cujusque prudentiæ relinquat, *ne superstitione præceptorum contra naturam causæ trahantur.* ** Et est sine dubio longe dispar ratio Professoris in

auditorio doctissimorum: hominum de literis studiorum agentis, atque Consularis, aut Imperatoris Romani, ad Quirites suos verba facientis. *Codinus* ille, ne vos diutius moremur, (6) narrat, in foro novæ Romæ, quam *Constantinus Magnus* suam urbem vocavit, statuam fuisse positam, ἄγαλμα, sic insit, τῇ δεξιᾷ χειρὶ σκῆπτρον, τῇ δ' ἀριστερᾷ βιβλίον κατίχον, quæ dextra manu sceptrum, sinistra librum tenebat. Cum modo mihi sceptrum Academicum, libellis è fastigio pendulis ornatum, traderetur, in mentem veniebat hæc ipsa *Codini* statua, quæ nisi diversam habuisset inscriptionem, nihil commodius illo scepro, eoque libro, quam Imperium Academicum representare potuisset. Nam Reges & Principes liberæque civitates, quæ scholas doctrinarum excelsas fundavere. Doctores juventutis non modo librorum, sed & Imperii in Studiosos curam habere, eaque causâ jure Scepro, rum effulgere voluerunt. (7) Sed in Græciâ mihi non constat, collegia

(S) 3

legia

(5) De cujus ætate, scriptis, horumque editionibus, *Fabricius* agit, in *Bibl. Græcæ* VI. p. 241. & 480

* *Suet. in Tib. cap. 71.*

** *Quintil. lib. IV. cap. 2. Conf. lib. V. cap. 10.*

(6) p. 48. ed. *Dowz.* qua auctor usus est.

(7) Originem scepro Academicum fere incertam, *Paulo* tamen *Papa II.* posteriorem esse,

legia Eruditorum hoc notabili honore, jurisdictionis & Imperii, in suæ conditionis homines fuisse condecorata: proinde statuæ nostræ symbola hunc sensum accipere non patitur vetusti moris in illa gente recordatio. Est alia verisimilior interpretatio, quæ ex solo statuæ illius adpectu, vel imaginatione, cuilibet in mentem occurrere debet; eam scilicet nihil fuisse quam typum *Principis Platonici*, quem aut esse philosophum, aut oportere philosophari, * divinus ille, sicut eum veteres honorant, sapientiæ magister prædicabat. Intellego satis, *Ornatissimi Auditores*, quanto cum expectationis vestræ damno tam luculenta statuæ nostræ sensa refellere cogar, quibus alioquin hoc Auditorium pulcherrime personare potuisset. Quid enim dignius attentione vestrâ excogitari posset, quam si rationibus & exemplis ego comprobassem, quam præclara sit copula *sceptri* atque *libri*, quam

longe aliis præstent Rerumpublicarum moderatores, qui naturalem prudentiam eloquentiâ sapientiæque doctrinâ excoluerunt. Sed quominus hanc magnificam sceptri librique significationem statuæ nostræ applicare & oratione profequi passim, facit inscriptio, quâ *Codinus* eam fuisse distinctam testatur, *ἜΣ ΕΥΓΝΟΜΟΣΥΝΗΣ*. Quod Latine reddendum videtur, Statua BONÆ MENTIS. Nam *εὐγνωμοσύνη* vocabulum, in simplices suas resolutum, nihil magis proprie & efficaciter indicare videtur, ut Budæus † etiam auctor est, quam *bonam mentem*, etsi aliter à *Georgio Dousâ*, qui primus hunc Auctorem è peregrinatione Turcicâ retulit, vertatur. Mihi præter vocis usum originalem, etiam rei ipsius cum hisce symbolis convenientia, & reliqua *Eugnomosynes* requisita, quæ *Codinus* sceptro libroque designari intelligit, in hunc sensum mirifice blandiebantur. Namque sceptrum

esse, *Conringius* existimat, de *Antiqq. Acad. diss. V. § 20.* ubi etiam de *Jurisdictione Academica* ex *Authentica* *Friderici* disquiritur. *Conf. Corn. van Eck Vindicias ad cit. Auth.* brevi typis iterum describendæ.

* Apud *Polybium lib. XII. Hist. cap. ult. pr.*

† In *Comment. ling. Gr. p 699.* qui tamen & *acquitatem* recte convertit, ejusque contrarium *ἀγνωμοσύνη* iniquitatem, Porro *sceptrum* Imperii, & *Liber* legum intelligi videntur, legitimi imperii & acquabilis regiminis adumbrandi causa. Vid. *Oratio* hujus argumenti altera.

trum ideo tribuit *Eugnomosynæ*, ἵνα ἀρχίως, quod ingeniosa sit, * quomodo rursus ego melius hoc vocabulum reddi putem, quam ut Doula vult, quod candido sit ingenio prædita. Nam ἀρχίως, si voculam resolves, ille demum vere dicitur, qui præsentis & exprompti sit ingenii; qui non è longinquo arcessit ratiocinia sed è vestigio, quoties usus venit, ad perpetrandas meditationes excitat, cujusmodi expeditum animi imperium in suas cogitationes *ſceptro*, cujus motum intenti observant ministri, aptissime adumbratur. *Librum* *Eugnomosynæ* additum scribit Codinus, διὰ τὸ τὸν τυγνόμενα δεῖσθαι ἀναμνήσεως, ἥτις διὰ βιβλίων γίνεται, quia bona mens eget recordationis, quæ per libros comparatur. Quod si hæc duo jungatis, *Audiores*, nihil aliud Codinus & Auctores statutz indicare voluisse videntur, quam hæc duas res ad bonam mentem requiri, *Ingenium*, atque *Memoriam*. Nec dubium, quia hi, quibus istæ duæ facultates animi bene perfectæque sunt datæ; ponendi sint in eorum numero, quos æquus amavit Jupiter; sicut & eos, qui alterutra virtute destituuntur, ni-

hil præcipit in ullo genere doctrinæ præstare posse manifestum est. Sub ingenio complectimur omnino quoque iudicium, sine cuius rectitudine celeritas cogitationum bonam mentem nullo modo perficere potest, & quando perfectum dicimus ingenium memoriamque, civiliter utrumque intelligimus, ne quem omnibus numeris absolutum utraque facultate præsumaris. Jam hoc inter duo bonæ mentis symbola nostra, *Juvenes Ornatissimi*, interesse animadvertite, quod ingenium quidem ab Auctore naturæ Deo sine studio operæque nostræ singulis tribuatur; sed memoria, sine qua ingenium inutile ac otiosum est, tractatione librorum imprimis instituenda sit. Quapropter, si bonæ mentis amatores haberi vultis, non oportet ita vos fidere ingeniis, quin diurna nocturnaque manu libros evolvatis, ne, si ingenio, sine memoria rerum præstantium, solo polleatis, cavillatores potius & sophistæ, quam verè docti esse videamini. Sæpe mihi inter studiosos observare licuit, adolescentes lætioribus ingeniis præditos, qui tardiores alios ingenti supercilio spernerent, quos tamen deinde multo

* Immo vero *ſollers accurata. perficax.*

multo sequiorem exitum utrosque fecisse perspexerim; ut hi tristiores hebetioresque illos hilares ingeniososque longo intervallo post se relinquerent; nulla alia causâ, quam quod hi libros, è quibus altera pars *bonæ mentis* formatur, diligenter assiduoque tenendo, defectum ingenii memoriæque supplerent. Illi sceptro suo contenti eoque stolide innixi loco bonæ mentis vacuum cerebrum tenuissent. Non secus ac si Princeps aliquis sceptro eburneo aureoque præfulgens cives suos adeo neglectim haberet, ut omnes sub alienam ditionem redigi pateretur. Nam quod est Rex, qui non habeat quibus imperet, idem mihi videtur esse ingenium sine memoria rerum frugiferarum. Quin adeo sicut Rex appellari non potest, qui caret imperio subjectis, ita non modo *bona mens* sine memoria librorum esse nequit, sed ne sceptri quidem insigne tali ingenio per se licet eximio convenire potest. Nam ideo vel maxime ingenium sceptro adsimilatur, quod non modo percipiat res propositas, sed etiam judicet de illis; nam judicare præcipuum Regis officium est, cujus gratia potissimum

σηπείχου βασιλῆες, *Principes Sceptiferi* appellantur: sed quo pacto de rebus infinitis, quæ viro sapienti judicandæ obveniunt, instituet cogitationes suas ad discernendum inter verum & falsum, cui prius omnium rerum proprietates ex eruditis librorum monumentis non penitus & exactè constiterint? siquidem facultas discernendi è comparatione diversarum rerum conflictuque dissidentium sententiarum, quas suggerit librorum memoria, colligi & invalescere debet. Sed ita rem se habere credo, *Juvenes Egregii*, vos haud gravate concessuros, quis enim bonæ mentis compos id neget? utinam æquè facile veterum excutere possimus iis, qui ingenia naturæque dona adepti non pœnitenda, vel etiam eximia, qualia divina bonitate plerique vestrum possidetis, ut gratulari vobis liceat, minus tamen in studiis proficiunt, quia libris segnus incumbunt, memoriæque sua supellectile instruere, curæ non habent. Deus, fateor, naturalem ingenii vim omnibus largitur, varieque singulis dispertitur, at tamen omnibus ex æquo verissimum accinuere carmen antiqui*,

Deum

* *Eucharisti* dictum est apud Stobæum, *serm.* 117. p. 363. cui addeis geminum, huic loco opportunum, *ibid.* p. 365.

*Deum cuncta vendere laboribus; nec adeo quisquam infans esse debet, ut ea conditione se putet exemptum, utcunque naturam adeptus felicissimam. Quis unquam sine bonâ mente doctus & sapiens fuit? sed non est bona mens, nec illa se dat cuiquam, nisi cum sceptro libroque simul, eum ingenio memoriaque, labore multo ad omnigenam rerum notitiam severa lege subacta. Verum enimvero numquid ad eruditionem duntaxat acquirendam hæc duo symbola bonæ mentis suppeditant argumentum? est nisi fallor & aliud majoris aliquanto momenti, quod *Eygnomofyna* libro sceptroque suo spectatoribus inculcat. Et de *sceptri* quidam interpretatione differentem audiamus *Aristotelem* in epistola, quam dedit ad generosum Auditorem suum, qui unus instar omnium ei fuit, *Alexandrum*, quando *libros Rhetoricorum posteriores* ei inscribebat, ubi inter alia; *Ὁρατορὸς ἐστὶν ἡγετὴρ, ἢ τὸν λόγον μετὰ παιδείας ἡγυμῶν, ἢ τὸν βίβλιν.* *Quemadmodum Imperator est salutaris auctor exercitui, sic ratio cum disciplina dux & imperatrix est vitæ.* * Si auctores statuarum Byzantinæ hæc philosophi*

verba in conspectu habuissent, non potuerant, credo, vim sententiamque eorum efficacius exprimere, quam per statuam *bonæ mentis*, sceptro libroque insignitam. Si enim tu clarè disertèque velis expositum quid *bona mens* sit, nihil, opinor, ad rem magis appositum protuleris, quam quod Ille dixit, *λόγος μετὰ παιδείας*, id est, *ratio erudita*. Quoniam vero, docente eodem philosopho, dux & imperatrix vitæ est *Ratio*; quid officium ejus in imperando vitæ modo rectius & elegantius quam sceptrum indicaverit? Et si disciplina eruditionis ad compositionem bonæ mentis est necessaria, sicut ab *Aristotele* ponitur, qui melius illa quam libro demonstraretur? ut intelligamus, rationem ad imperandum factam regni sui partes nullo modo feliciter explicare posse, nisi libro instructam verâque prælucente doctrinâ. Credo, vos audivisse, *Juvenes*, mentem humanam à philosophis in duas partes distingui, quarum altera sit *λογικὴ ἢ ὑπερβολικὴ, rationalis & imperatoria*; rursus alteram esse volunt *ἄλογον ἢ ὑπερτακτικὴν, irrationalem & servientiam* & Quo modo sceptrum rationis non

(T) in-

* Tom. II. Opp. p. 609. lit. D.

** Vid. *Aristoteles lib. 1. Eth. cap. 13. in med. tom. II, Opp. p. 16.*

integræ menti, sed ejus solummodo parti tribuenda, & sic per excellentiam *bona mens* ea pars animi foret appellanda, cui imperandi facultas in alteram sibi subjectam conveniret. Me quidem parum delectat illa rei simplicissimæ, divinæ particulæ auræ, distributio in partes oppositas, parumque abest, quin *Salustii* † notum & populare dictum magis arrideat: *Omnis, inquit ille, nostra vis in animo & corpore sita est; animi imperio, corporis servitio magis utimur, alterum nobis cum diis, alterum commune cum hominibus est.* Proinde genius ille cælestis originis, *Mens*, inquam, sola & tota, modò sui compos, imperium in corporeas facultates exercet, aut si quando servireprehenditur, non est in eum usum pars altera mentis decidenda; sed ipsa totaque mens, eadem cui imperium dedimus, corporeis affectuum insultibus succumbere, & à gradu suo dejici intelligitur, ut recentiores philosophiæ Magistri (8) sanius & rectius tradere videntur. Imo verò existimaverim, antiquæ novæque philosophiæ rationes hac parte forsitan verbis potius,

quam rei ipsius interpretatione, discrepantes videri. Nam ut veteres in mente duas partes, quibus uno eodemque tempore jubendi pàrendique facultates sibi invicem oppositæ inessent, extare crediderint, mihi non sit verosimile, nec unde probetur observo. Sed hoc equidem videntur, animum hominis aliquando fortem validumque coercendis libidinibus, aliquando mollem iisque cedentem animadverti. Has aptitudines, quæ diverso respectu aliisque & aliis temporibus in mente conspiciuntur, totidem facultates appellarunt; quòd ego non video, cur mihi quoque in illa *Salustiana*, novæque philosophiæ hypothesi, face-re non liceat. *Imperio mentis*, ait ille, *magis utimur*, id est, frequentius; est etiam ubi turpi obsequio mens à voluptatibus rapi agique se patitur in transversum. Ita modo facultas imperandi, in eadem illa mente conspicitur, & dum fluctuat animus inter imperium, corpori imprimendum, vel ab eo perpetiendum, nihil absurdi à veteribus exaudio, cum facultatem imperatoriam servilemque inter se contendere dicunt;

† Sub init. *Belli Catil.* ibiq. Theod. Graswinckel.

(8) Cartesio duce, quem videtis in *part. 1. de Passion. animas.*

tent; modo sani sensus explicatio, quam ex recentiore doctrinâ occupavimus, emendet ambiguitatem verborum, ubi rerum nulla contrarietas esse potest. Quam vero illud sceptrum rationis intersit bene gubernari, facile existimabit, qui cogitet, in corpore nostro nihil habitare boni, sed latere in eo semina atque fomenta innumerabilium vitiorum, quæ generositati puritatisque bonæ mentis, acerrimè adversantur, eamque continuis perturbationibus ac insultibus infestant, adversus quorum insidias si quis animum assidua constantiæ & honestatis meditatione penitus firmaverit, hæc huic verissimè dictum illud accinemus: *Tunc omnia regna tenebis, Cum poteris Rex esse tui.* (9) Hæc fuit illa celebris veterum philosophorum palæstra, quam certatim nec sine magno plerique fructu calca-

vere, qui inter eos sapientiæ fama excelluerunt. Pulchri nobis atque beati videmur *Christiani*; quando illorum *virtutes*, & *virtutes*, omnesque virtutes, ut *splendida peccata*, magnifice increpamus; ipsi plerumque ne minimis quidem affectuum incursionibus, ut omni die pudenda patet experientia, pares. Quis si jure nostro constantiam illorum, ut illa sane vitio suo non caruit, reprehendere volumus, censeo; demus hoc operam, ut frequenti intentaque exercitatione, mens nostra motus corporeos, quibus regali præest imperio, habeat in potestate, ne fallacissimis cupiditatum illecebris, importunisque affectuum irruptionibus cedentes, nos servorum nostrorum libidini, turpissimæque dominationi subjiciamus. (10) Est operæ pretium, *Auditores*, recognoscere, quam grande,

(T) 2

(9) Claudianus de IV. Conf. Hon. vs. 262.

* Ita vulgo nostri cum *Augustino*, quasi vero Rationem inter & Fidem nulla intercederet differentia; eademque essent officia hominum moralia, quæ bona sunt opera Christianorum. Alia certe virtus hominis est *ex ratione*, & alia Christiani *ex fide*. Quamvis itaque virtus, *ex ratione* quæ est, *Christiana* non sit, *virtus* tamen est, actio nempe moralis suæ conveniens normæ. Et frustra Paulinum illud occinitur, in *Epist. ad Rom. cap. XIV. fin.* „ Quidquid ex fide non est, peccatum est; „ siquidem eam *Apollolus fidem* hic vocat, quam Christianæ libertatis persuasionem plus semel interpretatus jam fuerat, vs 5. 14. 22. Vid: *Vitringa à pietyas, lib. V. Observat. cap. 18.* item ex *Chryostomo Erasmus d. l.* denique locus *Philonis* apud *Clericum ibid.* Quo & illud *Plinii* pertinet *lib. I. ep. 18. Quod dubitas, ne feceris.*

(10) Vid. *Magni Dan. Omnia Ars legendornas affectuum.*

grande, quam sublime veteres de hoc sceptro bonæ mentis super affectus omnesque motus corporeos philosophentur; ut cui stylus eorum minus sit familiaris, inter participes divinæ conscientie versari se arbitretur; *Facis rem optimam & tibi salutarem, hortatur Lucilium Seneca (11) si, ut scribis, perseveras ire ad bonam mentem. Non potest res tanta sine admuniculo Numinis stare; Bonus vir sine Deo nemo est. Ille dat consilia magnifica & certa. Major ista res altiorque est, quam ut credi similis huic, in quo est, corpusculo possit. Sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumque nostrorum observator & custos. Hic prout & nobis tractatus est, ita nos ipsos tractat. Prope est à te Deus, tecum est, intus est. Quis non aliquem è schola Patrum hominem cælesti afflatu supra terrenas affectiones elatum, de sceptro Sancti Spiritus animos fidelium regente, concionantem audire se putet? Nec mirum, si hæc & talia legentes pii Patres Senecam in Christianorum numero ponendum judicaverunt. (12) Sed idem*

ille Sapiens Romanus, qui tam altum adsurgebat, aliquanto deinceps humilior ingreditur. *Quis Deus, inquit, incertum est, non sunt ad cælum elevanda manus, propria virtus est, quæris, quæ sit? animus & ratio in animo perfecta. Quid est autem quod ab illo ratio hæc exigit? rem facillimam, secundum naturam suam vivere. (13) At nos è contra divinitus certum sumus, ni manus eleventur ad cælum, ni virtus inde aliena, supraque naturam mentibus affundatur, fieri non posse; quin miserà atque deformi servitute pars melior nostri infra deteriorem proculcetur, & captiva teneatur. Quò minus ad severandum putamus, quod princeps recentioris scholæ philosophus (14) inter egregia multa, quibus interiorem hominis notitiam illustravit, ita tradidit; esse nullum adeo infelicis hominem ingenii, adeò tenacem animi affectum, etsi congenitum aut vetustate corroboratum, qui jugi exercitatione, mentisque contentione, subigi expugnarique non possit. Facile equidem patiar, ut benevolà inter-*

(11) *Epist. 41.*

(12) Vid. Buddens in *Anal. hist. philos. de Erroribus Stoicor. & de Spinozismo ante Spinozam.*

(13) *d. Epist. 41.*

(14) *Ron. Carisius, insuperius citata Commentatione, de Passivibus animæ, parti 1.*

terpretatione subleuetur adfertio, parum alioqui memos imbecillitatis humanæ, quam sacrarum literarum tabulæ passim nobis inculcant. Inde videlicet docemur, sceptrum, quo *bona mens* Christiana subjectum corpus moderatur, esse divinæ virtutis efficaciam; nec illam sine libro, ut etiam hac parte statuae nostræ signa se suumque mysterium implere videantur. Hic liber non è porticu, vel Academia, non è peripato, vel ex horto, sed è cælesti aula demissus, generique humano per Prophetas & Apostolos traditus, absolutam uberrimamque bonæ mentis institutionem in quærentibus suppeditat, quâ de re latius agendi copia dabatur, nisi disciplinæ nostræ, huiusque loci, & auditorii expectationem egrederetur. Habetis ita descriptam, *Auditores*, Eugnomosynen, sive statuam bonæ mentis, ejusque frugiferam interpretationem, ut ejus adspectus non modo vos commonesciat, ingenio jungendam esse variarum rerum, è libris memotiam; sed imprimis operam esse dandam, ut regnum *bonæ mentis* in affectus & voluptates, in omnia, quibus *mens bona* corrumpi,

& *mala mens* fieri queat, exerceatur; proinde etiam in pecuniam, quâ nihil in rebus humanis ad pervertendos animos, subruendamque virtutem exitiabilius esse, tam munita Sapientum, quam innumera ab omni ævo in utramque partem exempla docuerunt. Nonne vobis hac gratiâ veteres illi juxta statuam *bonæ mentis* sceptro libroque insignitam, in eodem foro *Hermen Emporium* crumenam præferentem statuisse videntur? nam sic idem ille Codinus auctor est, (15) in foro Constantini, juxta *Eugnomosynem* fuisse statuam *Hermæ*, sive Mercurii, marsupium portantis. Exhibete vobis apud animos vestros BONAM MENTEM, ut Reginam vel Imperatricem sceptro conspicuam, juxtaque vel infra eam *Hermen* pecuniam ostentantem: num qua re clarius indicari potuisset, bonam mentem pecuniæ imperare debere; perinde ac omnia quæ homines arant, navigant, ædificant, virtuti parere *Salustius* idem cujus modo de mentis imperio sententiam intelleximus, (16) scriptum reliquit? Non expectabitis, *Auditores*, ut latius in philosophiam hujus

(T) 3 loci

(15) d. p. 48. *Edit. Dem.*

(16) In *Belle Galib. cap. 2.*

loci digrediar, eorumque indignam animi servitutem suis coloribus describam, qui & ipsi obediunt, & cuncta faciunt obedire pecuniæ; cuncta dixerò, si in pectore, quod obsidet avaritia, generositatem funditus eradicari, nihilque nisi vile & abjectum in eo retineri dixerò. Sed vix est, ut omnibus persuasum iri putem, Constantinopolitanos hisce duabus statuis tam subtilem philosophiæ sententiam præsentare voluisse. Quod ad *Hermen* quidem attinet, Codinus ille noster ideo marsupium ei datum narrat, quod *Hermes* sit *emporius*, sive ἡ κέδος ἀλλοτρίου, *lucris* videlicet *auctor*, atque etiam potentia. Quo facit quod de Phœnicibus addit, eos fingere deos gestantes crumenas, ὡς ἔχειν χρυσὸν ἐν μίθρῳ ἑνὸν ἀνθρώπων, *ed quod aurum sit potentia signum*. sicut profecto, si pecunia desit, nulla pace bellove potentia durabilis esse potest. Proinde non spernenda fuerit Græcorum solertia, si juxta bonam mentem pecuniæ quærendæ rationem sibi cordi esse testati sunt: aliter ac philosophiæ Professores, qui

fororem bonæ mentis paupertatem esse prædicaverunt, (17) quod etiam *Papinianus* noster illis imputat, quando *verè philosophantes*, ait, *pecuniam contemnunt, cujus retinendæ cupidine fictam adseverationem detegunt*. (18) Græci recentiores, interprete *Codino*, rem alia civiliore viâ reputarunt, quando civibus suis *bonam mentem* ante omnia commendavere, non tamen eam, quæ paupertate magistrâ staret, verum quæ prolato marsupio nummiorum divitiarumque spem paliter ostentaret. *Bona mens* illis placuit, etiam in foro regendæque Republicâ exercenda; sed talis, quæ civitatem beatam reddere posset, non eò genere felicitatis, quale *Florus* *Numantinis* adscribit, quos in ipso horribili excidio, per extremam desperationem suis manibus patrato, *beatissimam* vocat *civitatem* (19) sed ejus generis, quod *Princeps eloquentiæ* *Tullius* moderatori civitatis propositum esse debere sentiebat, ut *illa copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit*. (20) Hæc est illa demum solida verèque civilis beatitudo, quam *Constantinus* urbi

(17) Petron. in *Satir.* cap. 84.(18) l. 8. § 4. D. de *Vacat. & cens. mun.*

(19) lib. 11. cap. 28. fin.

(20) lib. VIII. ad *Assio. epist.* 19.

bi suæ perpetuam vovebat, & cuius symbola in ipso foro civiumque adpectu extare voluit, ut Eugnomosynæ, & Mercurio, doctrinæ pecuniæque, pariter studerent. Non, ut iidem homines mercaturæ literisque studiorum vacarent, sed ut intelligerent qui summæ Reipublicæ præerant, id agendum esse, ut utrumque studium in Republicâ floreret. Ita enim prudentissime Cæsar iudicabat, in quâ Civitate divitiarum cupiditas sine præsidio bonæ mentis regnaret, eam non magis esse duraturam, quam sapientia sine viribus opibusque securam reddere posset. Ne quid dissimulem, *Auditores*, etsi hæc utriusque statuæ significatio à priori interpretatione nostrâ deflectat, adeo tamen evidens earum rerum cum his symbolis convenientia videtur, ut nullo modo refutari queat. Ni potius sit, ut hæc posteriora cum primis jungi apteque conciliari possint. Fiat Eugnomosynæ cum Mercurio, concurrat bona Mens & Mercaturæ studium, sed retineat sceptrum Eugnomosynæ, regnumque bona mens super opes & pecunias exerceat. Denique Reges & Principes, quique liberis

civitatibus præsunt, ut scepro imperioque delectantur in populis imperio coercendis, ita hoc ab ipsis sciant expectari, ut bonæ mentis sceptrum non minus quam summæ potestatis exerant, eoque se reliquis omnibus excellere testentur. Proinde non tantum in mercatores hominesque pecuniosos imperium se habere credant, quo tributis & vectigalibus eos exhauriant; sed ipsi pecuniæ imperare se posse, eaque reverâ superiores se esse declarent. Verum enimvero quam metuo, ne multi Rerum publicarum Arbitri hæc statuas scepro crumenæque insignes, multo secus ac nostra divinatio tulit, accipiant; dum sceptrum facile patientur imperium significare, Mercurium autem cum Marsupio illud ipsum designare, quod alius inter antiquos voluit, qui rogatus quid esse *Respublica*, nihil aliud dixit quam, *aurea messis!* Quam vellem nos veteres solos aut exteros hac causâ reprehendere posse neque malum hoc ipsa patriæ nostræ regimenta effrenem in modum occupasset! (21) Loquuntur id ipsum pudendo more leges sanctionesque, ad irritandum potius quam compescendum

(21) Videtis conquecentes de Inveterato isthoc malo Reidanum lib. XVII. *Ann. ad* *ann. 1600.* & Ubbon. Emmium de *Republ. Kris. p. 36.*

dum deforme vitium sæpius iterata. Quod nisi Deus inter plures, qui perverse consulunt, aliquos verè generosos, bonæque mentis memores Reipublicæ moderatores ad clavum collocasset, ne salus quidem ipsa nos in portum salutis subducere posset. Sint qui suffragia vendunt, qui functiones publicas auctionum more distrahunt; sunt etiam, quibus honos, religio, quibus fas fidesque pluris sunt; quibus, inquam, *mens bona* carior est, quam Mercuri ostentatum in foro marsupium, quam dolosi spes affulgens nummi. Quin forte non deest nobis, quod cum severissimis temporibus, veterumque in hoc genere populorum exemplis comparare possimus. Non sunt amplæ res nostræ, exiguâ Republicâ, modicis opibus; quo magnificentius & admirabilius est, *quadraginta millia Carolinorum pro uno suffragio oblata, inculcata, cum tabulis puris pro quibuslibet aliis conditionibus, recusare*: non oblata propter aliquod dominationis flagitium, sed ob alium alii in honore, sine præjudicio Reipublicæ, præferendum, nulloque in adversa parte præmio, nisi *bonæ mentis*, & integri Magistratus testimonio. Integra novæque opus esset oratione, *Auditores*, ad extollendam animi magnitudinem,

sanctitatem, constantiam, quæ in hoc abstinentiæ exemplo tam raro, tam inexpectato elucet. Sed eâdem hilaritate, qua pecuniam sprevit *Ille, Generosus*, facile patietur hoc exemplum sibi non imputari, quod claritudine novarum majorumque laudum minus in illo memorabile habetur, quam in aliis, æstimatum contra soli seculique mores, ab omnibus celebraretur. Sed ne ita quidem præclarum facinus auctorem suum laude, gloriâ, quodque majus utraque, & auro longe majus est, conscientia in æternum remunerari desinet. At nos, *Auditores*, ad initia nostra relabemur, & in illis aliquando videbitur, ut finem inveniamus. Non abhorrebat à specie veri conjectura nostra, cum primo statim illam ad imperium Academicum referebamus; Postea de *bona mente* deque imperio iam res memoriâ comprehensas, maximeque in affectus libidinesque, secundum symbola *Eugnomosynes* egimus. Omnia, nisi fallor, egregie occasione institutoque præsententi convenientia. Nam cui melius sceptrum atque liber, quam Rectori Academiæ sedeant? qui non modo sceptrum vobis regendis, sed & librûm docendis vobis adhibere ac usurpare debet?

Quia

Quin vos ipsi, *Juvenes Optatissimi*, non modo librum sed & sceptrum aliquomodo tractetis oportet: *Librum*, ut id cujus gratia in hoc bonæ mentis emporium confluxistis adipiscamini, scilicet eruditionis disciplinam, *sceptrum*, ut in vosmet ipsos malasque voluptates, quæ juventutem comitari solent, imperium exerceatis. Quo autem certius & constantius in hoc regimine, quod sæpe adolescentibus effluit, versemini, censeo diligenter animum advertatis ad hoc, quod modo nobis tradi vidistis *Academiæ sceptrum*, quodque præceptis è libro inculcandis vim salutarem publicæ au-

toritatis adjunget. Quin hæc ipsa hora in eum finem sceptri librique copiam vobis facere in promptu habemus. Ecce *sceptrum*, quod *Illustres Frisicæ Ordines* in usum regiminis publici *Academiæ* concesserunt; & ecce *librum*, in quo leges, secundum quas mores vitæ studiorumque vestrorum componere debetis, insigni gravitate prudentiæque conscriptæ sunt; quas dum *Academiæ* scriba more solenni vobis recitabit, modesta attentione considerate, vobisque in exemplum eas mutuum proponite custodiendas.

D I X I.

(V)

UL

ULRICI HUBERI ORATIO,

De statuâ Eugnomosynes

A L T E R A.

Uanquam de statuâ Eugnomosynes, quæ fuit in foro *Constantinopoleos* juxta effigiem *Hermæ Emporii*, non ita pridem copiosè disseruimus, ut secundum ejus symbola bonæ mentis studium vobis, *Ornatissimi Juvenes*, commendarem, nescio quid tamen animo adhuc obversatur meo, quod ad ejus explicationem ita spectare videtur, ut nisi pariter explanatum fuerit, in iis quæ præcedenti oratione dicta sunt, nullo modo acquiescere possim. *Tunc igitur*, videor aliquem audire vestrum interrogantem, *retractas ea, quæ tam graviter, tam meditate, & ex ipsa interiore philosophiâ deprompta, nobis inculcasti?* Non muto, inquam, nec opus est retractari, quæ, nisi vehementer fallor; cum dictis atque rebus à *Codino* demonstratis egregie conveni-

bant. Verum non hac in re solâ contingit, ut unius dicti ejusdemque rei diversæ significationes dentur, quod præsertim in publicis inscriptionibus, in hieroglyphicis, in statuis & imaginibus docendi causâ propositis aptat observari. Proinde nihil est quod miremini, *Eugnomosynes* cum sceptro libroque suo, præter bonæ mentis ideam imperiumque rationis in affectus animi, pecuniæque facultates, aliam non minus utilè elegantemque recipere interpretationem: Quam *Georgius Doufa*, qui primus, ut antea dixi, *Codinum* publici juris fecit, inde ab initio versione suâ nobis suggestit, & pro verâ propriaque recipiendam putavit; quando verba, ἡ *εὐνομοςύνως*, vertit Statuam *ÆQUITATIS*. Enimvero quod ad verbum attinet, ejus quidem simplicissima, & etymologica significatio,

catio, imprimis *bonam mentem* indicare videtur, sed usus vocabuli forte frequentior ad æquitatis demonstrationem inclinatur, quam & Aristotelem modo *ἰσότητων*, modo *ἰσότητος* in suis ad Nicomachum libris appellare videmus. Et quidem si obtineri potest, ut symbola, quæ hæc statua tribuit *Eugnomosynæ*, bene congruant *Æquitati*, credibile est, hanc sententiam melius civiliusque in usum nostrum, *Juris Studioſi*, quam quod de *bonâ mente* differuimus, applicari posse: nam *æquitatis* intellectum ad Jurisconsulti officium Artemque vel imprimis pertinere, non potest ignorare, qui inde ab ipſo limine templi Themidem salutavit. Jam si bene ad animum, quid sit *Æquitas*, adverteritis, non dubito, quin summa cum delectatione, sceptri librique imitamentum ei eximie convenire sitis intellectu-ri. Nec minus evidenter vobis ostendam, quod ego dictum in disciplinæ symbolum, & ad declarandum Eugnomosynes officium, pridem adoptavi, LEX ET RATIO, id ipsum in sceptro libroque & æquitatis expositione luculenter repertum iri.

Jam in describendâ æquitate, quem tutius auctorem sequemur, quam eum quem ad intellectus humani finem pervenisse veteres crediderunt, *Aristotelem*, à quo definitur, *ἰσότητος ἔστι νομῶν δίκαια*, *Correctio juris scripti.* (1) At officium corrigendi Leges, id est, scripta jura, si rectè pleneque consideretur, bifariam intelligi debet. Leges enim, aut revera suoque fundamento sunt duræ vel iniquæ, aut ob verborum generalitatem obscuritatemque videntur esse tales. Tu dices; Quæ prioris sunt generis, eæ pro legibus haberi non debent, nec animis hominum valent obligandis; omnis siquidem Lex, auctore Demosthene, *est inventum & munus Dei, decretum vero prudentium hominum, imperatrix vitæ, judex honesti ac inhonesti, regula faciendorum & non faciendorum*, (2) cujusmodi prædicata iniquis præceptis nullo modo congruere possunt. Facit eodem quod communiter hac de re ferri solet, *rationem esse animam legis*, sine quâ si Lex esse queat, poterit etiam jus esse latrocinari, jus adulterare, ut testamenta falsa supponere, ut Marcus Tullius in primo

(V) 2 mo

(1) *Lib. V. Eth. cap. 10. ibiq. Giph. Addeſis Budaicum ad Pand. in. & Auctorem nostrum lib. 1. Dier cap. 6.*

(2) *Vid. l. 1. c. 2. D. de Legib. ad eaque Auct. in Eun. Rom.*

mo de Legibus. (3) Ego vero discernere vos cupio gradus iniquitatis; Sunt leges quæ absque violatione naturæ gravique scelere animorum exerceri non possunt, cujusmodi fuerint, quas Cicero designat; sunt etiam, quibus sine vulnere conscientiæ civibus parere quidem liceret, attamen duræ nimis acerbæque videntur. Jam de hoc genere Legum Correctio nostra propriè intelligenda erat; quanquam si qua prioribus similis inveniatur, hanc etiam correctionis indigam esse res ipsa loquitur. Sit igitur hæc species Æquitatis, quando lex nullâ verborum ambiguitate laborans, factique proposito exactè conveniens, ob rationes æqui bonique flectitur & mitigatur, quemadmodum de Claudio Tranquillo, (4) memorat, eum sæpe duriem Legum in judicando secundum æquitatem esse moderatum. Si exemplum desideratis, non potest illustrius esse quam quod Romæ in Senatu agitatum est, cum Pedanius Secundus urbis præfectus à servo suo trucidatus esset. (5) Vetus lex erat, ut fami-

lia omnis quæ sub eodem testamento mansitaverat, ad supplicium ageretur, (6) & apud Fundanium quadringenti utriusque sexus & omnis ætatis servi habitaverant. Non erat dubia mens legis, sed immane videbatur tot innocentes ob scelus unius exitio dari: Ideoque tota civitas misericordiam Senatus & æquitatem implorabat, nec in ipso senatu deerant studia nimiam severitatem aspernantium: sed lex & mos antiquus effecit, ut pars quæ supplicium decernebat, prævaleret. Non immerito jus illud æquitati, hoc est, mitigationi legis oppositum Græcis ἀνεπιβόδιον, jus strictum rigidumque appellatur; imo non deest (7), qui hoc summum jus summam injuriam vocat; si non id maxime respectu alterius speciei quæ consequenter exponenda venit, intelligendum. Sæpe fit, ut leges ambiguas aut nimis, quod sæpius accidit, generalibus conceptæ sint verbis. Ejusmodi dicta præcise adversus omnes sine discrimine rerum casuumque urgere & exequi juris stricti fuerit; sed ex-

(3) Cap. 16.

(4) Cap. 14.

(5) Tacitus lib. XIV. Annal. cap. 42.

(6) Vid. l. 1. D. de Sero Silan.

(7) Post Terentium in Heaut. IV. 5. & Columell. l. 7. Cicero de Off. l. 10.

pendere merita circumstantiarum legesque factis ita applicare, sicut ipse legislator sua verba, si adesset, interpretaturus videatur, id humanitatis & Æquitatis esse dicitur. Agit hac de re Marcus Tullius in oratione pro Cæcina (8), ubi eos qui verbis & literis nitantur summo jure contendere ait, iisque opponit qui bono & æquo se defendunt, qui non ex callido versutoque jure res judicari oportere contendunt; scriptum jus, addit, sequi calumniatoris est; boni judicis, voluntatem scriptoris utilitatemque defendere. Placet inducere aliquot exempla quibus utitur Tullius ad rem declarandam. Edictum Prætoris de vi, datur dejectis; si proprietatem verbi consideramus prodesse non potest, nisi his qui præcipites de superiore loco acti sunt; at si mentem ac sententiam Prætoris expendimus, non est dubium, quin auxilium ejus omnibus, quibus quoquomodo vis inferitur, comparatum sit. Item actio prodita est in actorem præsentem, ait, bis verbis; quandoquidem te in jure conspicio; hac actione Appius ille Cæcus uti non posset, si tam vere homines verba

consecrarentur, quam rem, cujus gratia verba sunt, considerarent. Pergit Cicero; Testamento si recitatus heres esset pupillus, isque jam annos viginti haberet, secundum juris stricti interpretes amitteret hereditatem. directè scilicet, hujus rei observatio solis legibus convenit, sed analogicè ad testamenta actusque inter vivos generaliter ambigève conceptos extendi potest. Hæc igitur est duplex Æquitas, & correctio legum, aut vere injustarum, aut quæ verborum hominumque vitio tales esse videntur. Utraque sub *εὐνομία* vocabulo & sceptri librique significatione continentur. Per librum indicari Legem credo jam vos sponte præsumpsisse, Auditorcs; & sceptrum Principis aut Judicis (9) officium potestatemque tam propriè designat, ut verbis opus esse non putem ad id vobis approbandum; nisi Regum potius, quam judicum insigne putet aliquis esse sceptrum; quod ut primitus apud antiquissimas gentes ita fuerit usitatum, postea tamen inter Curulium Magistratum apud Romanos decora. Sceptrum fuisse habitum, facile qui historiam urbis inspexere habebunt

(V) 3

in

(8) *Cæt.* 77. seqq.(9) Vid. *Festus lib. II. Antiq. cap. 4.*

in memoriâ. (10) Videtur legem esse in libro *Eugnomofynes*, interpretem & correctorem in sceptro, quod manu ostentatum Principem Judicemve repræsentat. Sicut autem regnantis & judicantis admodum diversa ratio est, ita negari quoque non potest, quin aliter Princeps aliter Judex in legibus secundum æquitatis regulas corrigendis versetur. Cum enim quicquid Principi placuit Legis vigorem habeat, etiam hoc in potestate Principis inesse intelligitur, ut quibus casibus exercitio Legum durior acerbiorque videatur, iis benignâ dispensatione (11) tabulas Legum non tollat equidem, sed vertat paulisper aliterque decernat, quam mens & verba in hoc ipso casu faciendum fuisse dictabant. Ita quem admodum fecisse Claudium Cæsarem modo retulimus, & quem admodum Senatus, qui jure Principis judicabat, erga Fundanii familiam statuere potuisset. At respectu Judicis, qui solummodo minister Juris est, vere dici queat, *Legem esse rem surdam & in-*

exorabilem, nihil laxamenti, nec veniæ habere, si modum excefferis. Reges è contrâ esse homines, à quibus impetres, ubi jus, ubi injuriâ opus sit; esse gratiæ locum, esse beneficii, & irasci & ignoscere posse. Quapropter si qua lex non dubii sensus aliquo casu prædura & iniqua videatur, non est in potestate Judicis aliter sententiam ferre, quam lex manifesta jubeat; sed ad Principem Regemve negotii arbitrium referri oporteret, qui non modo Justitiæ, sed & gratiæ dispensationem exercere potest; Judicem vero clementiorem lege esse non oportet, ait Justinianus. (12) Idem de Juris interpretibus, quod in Judicibus, observandum est; non ille, si qua Lex disputando inepta, inutilis, aut injusta demonstrari queat, hoc agere debet, ut aliter consulto respondeat, quam legislatorem voluisse cognoverit. Ulpianus id auctoritate suâ firmavit in libro *quinto de adulteriis*, * ubi mulierem adulteriî ream negat servos ancillasve manumittere posse, ne quæstioni subducantur, nec quidem eos, qui extra mi-

(10) *Regum* nempe, & *Consulorum* Vid. Dion Halic. lib. III. cap. 76. & lib. IV. cap. 79. Vopisc. in *Anrel* cap. 13.

(11) Auctor. de *Jur. Civ.* III. 2. §. 5. n. 8. seqq. ib. *Thom.*

(12) *Nov.* 82. cap. 10. *junc. l.* 11. *D. de Pacnis.*

* *l.* 12. §. 1. ff. *Qui & à quib. manum.*

ministerium mulieris fuerint, quod quidem per quam durum est, ait, sed lex ita scripta est. Verum enimvero Judicis officium nullo modo expers æquitatis esse credendum est; nam illa species altera, de quâ superius actum, toto pertinet ad jus dicentis auctoritatem. Hoc, inquam, agere oportet eum, qui jurisdictioni præest, ut æqui bonique notitiæ jungat accuratam verborum, (13) quibus auctor legis usus est, explanationem, ut non modo externum eorum corticem, sed vim sententiamque habeat perspectam, eaque ita cum circumstantiis facti comparet, ut nihil inter partes statuatur, nisi quod Legislatoris voluntati sit consentaneum. Exemplis hanc rem latius illustrare supersedeo, Auditores, cum ea vobis ex superiore loco communi facile sit redigere in memoriam. Existimo quoque, sine difficultate, Juvencus Ornatissimi, vos jam solutos esse nodum, qui vobis à Constantino Imperatore nexus relictus est, dum ad Dionysium Volusiano & Anniano Consulibus ita cum Licinio rescripsit; Placuit in omnibus rebus præcipuam esse justi-

tiæ æquitatisque quam stricti juris rationem. * Biennio autem post ad Bassum Præfectum urbis ita solus scripsit Inter æquitatem jusque strictum interpositam interpretationem nobis solis & oportet & licet inspicere * Adeone, Constantine, fortuna & victoria tibi spiritus auxerunt, ut qui cum Licinio Collegâ Judicibus æquitatem supra legis rigorem commendabas, deinde solus rerum potitus voluisti, ut placita tua judices exequerentur absolutè, non interpretarentur? Cum æqualem habebas Licinium, auctoritatem Principum æquitati subjecibas; cum omnes infra te in orbe videbas, tuum solius arbitrium legis & æquitatis loco simul esse volebas? In promptu jam vobis est alium hisce rescriptis in speciem contrariis dare sensum, Auditores. Hæc vult Imperator in ea constitutione, quâ commendat æquitatem, ut, si verba legum acriorem duriorumque sententiam præ se ferre viderentur, quam Legislatorem voluisse credi par esset, Judices æquitatem, id est, benigniorem humanioremque interpretationem amplecterentur. Quod si plane constaret, legis aucto-

(13) l. 17. D. de Legibus.

* l. 8. C. de Judic.

* l. 1. C. de Legib.

auctorem voluisse id ipsum, quod hic & nunc Judici durum acerbumque videatur, non patitur Cæsar, has partes corrigendi juris clari & certi à Juris consultis & Magistratibus usurpari; verum id ei soli, qui etiam novi juris condendi auctor esse queat, vult reservari. (14) Placet utriusque observationis exemplum inducere, quo momentum usumque eorum rectius intelligatis, alterum Justinianus, & mos hodiernus alterum suppeditabit. Cæsar in Authentica Collatione septimâ titulo primo sub finem (15) posuit hanc legem; *Qui ex complexibus, aut nefariis, aut incestis, aut damnatis, processerit, non est alendus.* Hinc plerique non modo Juris Censores osioresque, sed etiam patroni ac interpretes colleguerunt, ejusmodi proles alienigenis à Justiniano indignas promissari, adeoque destituendas esse, ut inopiâ inediaque tam cito quam nascuntur pereant. Non opus est rationibus, opinor, ad refutandam hujusmodi legis inhumanitatem; nec enim ex interpretibus aut inimicis Justiniani, fuerit qui neget, infantibus

culpam parentum non esse imputandam, nec innocentes alieni criminis supplicio opprimendos. Quid facias tamen? verba Cæsaris clara & certa esse videntur: *Ejus ne Cæsaris, qui tantam Φιλανθρωπίας & humanitatis rationem ubique præ se fert? qui passim juris antiqui rigorem, quasi posteritas ei par esse non posset, improbat, emendat, abroget? eum quasi novum Busirin, aut Saturnum, recens natis infantibus exitium destinare, propter scelus parentum? Ergone Magistratus heic etiam subsistent, aut dictis parere cogentur, ut vel extinguant parvulos, aut Principem super alimentis eorum consulant, ut inter moras rescribendi elidantur animalæ? Imo verò quis credere possit hanc esse mentem sacratissimi Imperatoris; quis non æquitatem heic juris rigori prætulerit? Admodum vereor, ne non hujus sententiæ auctoribus objectare liceat, quod Menander olim scripsit, τὸν ὀρθῶτα τῶν νόμων λίαν ἀκερβῶς, συνοφάντην εἶναι φαίνεσθαι. Eum qui Leges nimis accuratè examinat, calumniatorem esse videri, (16) quod videlicet*

(14) Quae authentica interpretatio adpellatur. Ziegler *de Jure Majest. lib. 1. cap. 6* § 9.

(15) Nov 89. cap 15.

(16) Apud Stobaeum titulo 165. p. 455.

licet in summi strictique juris cap-
tatores dictum esse, facile con-
stat. Mihi non absurdum videretur,
hanc Menandri sententiam
invertere, ac ita efferre; *eum qui
leges minus accurate examinat, ca-
lumniatorem esse videri*; sicut de
eo, qui particulâ legis inspectâ,
judicium de totâ ferre non dubi-
tat, alicubi scriptum est (17),
idque in hâc specie, & interpre-
tatione Legis, usu venire vide-
tur. Justinianus in prædicta con-
stitutione *Novellâ*, agit de *liberis
naturalibus*, id est, è concubinâ
susceptis, & in ultimis capitulis,
eorum successionem ordinat,
quam scimus ideo liberis in pa-
rentum bonis naturali ratione de-
beri, quia nihil magis naturæ
conveniens est, quam unum-
quemque operam dare, ut is
quem procreavit, in mundo subsistere
possit; ideoque per consequentiam
alimentorum hereditates paternæ
liberis deferuntur; proinde qui ab
hereditate secluduntur, hi non aliter
habentur, ac si alimentis indigni
fuissem delectati; & rursus, qui in
lege quâ de successibus agitur, quos-

dam obiter non esse alendos me-
morat, tantundem dicere vide-
tur, atque si à *successione* exclu-
derentur. Vel dic, si mavis,
Imperatorem ad notandam effica-
cius facti sceleritatem, naturæ
necessitudinem præcidere voluisse
inter liberos & Parentes, qui
naturam perverterunt; nec de-
corum censuisse, ordinariam ali-
mentorum petitionem ei conce-
dere, cujus natales sine execra-
tione memorari non possunt;
Quo minus autem publice ali-
beantur ejusmodi infantes sum-
ptu quoque parentum, non mo-
do nihil ob stare, sed ratio quo-
que summa & indubitata mens
Justiniani flagitare videtur. (18)
Hoc igitur sit exemplum *aquitas*,
quam iudices ac interpretes
sui arbitrii facere possunt. Quod
sequitur diversi generis esse faci-
lius intelligetis. Plurium popu-
lorum Leges *adulteros* pecuniâ;
fures, non modo plagarios, &
abigeos, sed & simplices, in-
quam, fures capite multandos
sanciunt, præter Juris Divini,
Romani, omniumque gentium
antiquarum (19) exempla & au-
ctori-

(X)

(17) l. 24 D. de Legibus.

(18) Civilia alimenta iis negantur, non vero naturalia. Vid. l. 4. D. de agnos. & al. lib.

(19) Polygamias & divortiorum licentia polnas adulterii exasperasse, prohibitio minuisse videtur, quo recte observato multum dubii evanescet.

toritates; nec minus contra justitiæ æquitatisque præscriptum, quod vult æqualitatem criminis pœnarumque religiose servari: cujusmodi tamen inter contrectationem rei mobilis alienæ, vitæque hominis; aut inter violationem thori conjugalis, pecuniamque modicam, nulla comparari potest. Quid autem, an ubi leges ejusmodi obtinent, ibi Judicium arbitrio relinquatur; utrum fures suspendi, adulteros gladio feriri oporteat, an secus? Nequaquam, sed heic obtinet *Constantini* dictum, Principem sibi soli discretionem juris & æquitatis vindicare. Sed est una furti species, in qua Judicibus arbitrium Æquitatis haud gravate concesserim, & est memorabilis exempli. Extat *Hadriani* Cæsaris rescriptum, quo *abigeos*, cum durissime puniuntur, ad gladium damnari solere adfirmat; * quæ verba de pœna gladii, sive decollationis, ita ut sonant, capienda videntur, ac ita plerumque etiam ab his, qui interpretationibus suis vim addere possunt, accipiuntur; etiamsi & Divini Juris exemplo, & rationi modo à nobis expositæ refragetur.

Quod si verba neutiquam aliam recipiant sensum, nihil hærendum, quin judicem aut exequi hunc rigorem, aut abdicare se oporteat; at est ita, ut executio procedat, etiam ubi genuina Juris Romani auctoritas religiosissime servatur. Ego vero saniorum ejus rescripti intellectum æquitati, sententiæque mitiori, locum facere debere aliquando existimavi. Nam per *gladium* ex mente *Hadriani* non strictum enses, sed ludum gladiatorium esse intelligendum, *Sandius* ipse, Decisionis contrariæ scriptor & laudator, fatetur: At ludus ille per *Constantinum*, inquit, sublatus fuit; idcirco tempore *Justiniani* damnatio ad gladium non nisi ad momentaneam decollationem referri potest, utcumque *Hadrianus* ludum designasse videatur. Recte, si non *Justinianus*, aut ejus Amanuenses, pleraque suo tempore moribus obsoleta, veteri tamen sensu *Pandectis* inseruissent, quod innumeris rerum documentis probari potest; ut dubium mihi non sit, quin noster *Flavius* Cæsar *Hadrianum* introducens loquentem, haud alium ei sensum, quam cujus ipse sibi

* l. i. f. d. *Abigis*.

sibi conscius fuit, affingere voluerit. (20) Ideoque bonus & æquus Judex, salva religione Cæsareaque Majestate, abigeos ita punire potest, sicut proportio pœnæ, quâ damnati non consumebantur sed post lapsum temporis pileum rudemque cum libertate sperare poterant, exigere posse videbitur. Sed ut video, sufflammanda est oratio; ne longius excurrat in legalis Philosophiæ spatia, quam modus instituti & hæc hora patiatur. Credo, me vobis secundum ea quæ disseruimus, haud difficulter approbaturum, *Æquitatem*, sive judicium corrigendi Leges, nihil aliud esse, quam *Rationem* cum *Lege* conjunctam. Nam sive Princeps, aut Senatus, qui jura Principis exercet, arbitraturi sint, utrum leges ob asperitatem in certis casibus emendandæ; an, ut scriptæ, ita exequendæ sint; sive judices verba legis cum probabili mente sententiæque legislatoris secundum merita causarum comparare velint, manifestum est, utroque casu tam *libro* opus esse, id est, accurato examine verborum Legis, quam *ratione*, sive ingenio judicioque veri à falso, æqui ab iniquo, liciti ab illicito separan-

di. Quam ad rem non modo prudentiam, sed etiam *ἀγχινοίαν*, ut *Codinus* addit, id est perspicaciam subtilitatemque, requiri bene sentiunt, qui Jus Latium, ut est hodie contractum, serio student. Nec enim unamquamque legem sufficit examinari, sed omni corpore Juris diffusas *Æquitatis* regulas, deque iisdem similibusque rebus, inter se conferre, perpendere & applicare præcepta oportet, ut in quoque genere quæsitum super æquo strictoque jure gnarus & adseveratus esse possis; quò pertinet, quod *Εὐνομίαν*, id est, *Æquitatis Arbitrum*, memoriæ, quæ in libris exercetur, apud *Codinum* indigere dicitur. Denique, *ſceptrum* esse *Rationis* atque *judicii* symbolum, præcedenti oratione tam clarè demonstravimus, ut jam nihil hæsitandum sit, quin *Statuæ Eugnomosynes* cum *sceptro* libroque suo bene signatæque *LEX & RATIO* inscribi possit. Nihil ut interea priori sententiæ derogemus, quominus per *Eugnomosynem* secundum *Douſæ* versionem *ÆQUITAS* intelligatur, sine præjudicio *bonæ mentis*, quam & verborum interpretatione, & signorum convenientiâ, tam evi-

(X) 2

den-

(20) Ita vero jam *Cujacius lib. XIII. Observ. cap. 10. Conf. Interpp. ad Collat. Lib. Maj. & Rom. tit. XI. num. 7.*

denter antehac *Codini* statuae accommodavimus, ut ratio nulla sit, quamobrem in eam partem dicta, disputata denuo rejecta & improbata velle videamur. Quid enim opus est, cum *Æquitas* sit etiam pars *bonæ mentis*, quam pridem ex ingenio memoriaque constare docuimus? queis facultatibus *Æquitatem* administrari jam modo comprobatum est. Quid porro *menti bonæ* convenit elegantius & efficacius, quam benignitas & humanitas, quæ virtutes *Æquitatem* absolvunt? nonne & *Εὐνομοσύνη* comitatem, consequenter *bona mens* bonum & benignum animum affectumque significat? At quæ virtutes affectionesque civitati, foro, commerciis, totique Reipublicæ, melius sedent, quam hæc præstantia dona *Eugnomosynes*? proinde quid in foro novæ urbis suæ *Constantinus Cæsar* aptius ostentare poterat, quam *Æquiditem* juxta *Hermon emporium*, præsidem mercaturæ Deum? Nam ut hæc urbi frequentiam, civibus abundantiam, imperio toti florem vigoremque conferret, palam esse debebat, non juré stricto rigidoque, non herili tyrannicove imperio, sed ex libro, id est, secundum leges, atque benigne humaniterque cum mer-

catoribus actum iri. Nihil enim hos utiles mundi incolas post facies Bellonæ magis terret, offendit, abigit & fugat, quam rigor & duritia imperii, quam inhumanitas Magistratum, denique sub juris prætextu quam calumniæ & ambages judiciorum. Hoc bene constanterque servatum videbat Imperator, urbi suæ pecuniam viresque inexhaustas suppeditaturum, ita quemadmodum *Codinus* marsupium à *Mercurio* prolatum, & *Eugnomosynæ* conjunctum atque subjectum interpretatur. Denique, non *Constantinopoli* modo, sed ubique terrarum patet usus & argumentum hujus copulæ, quæ *bona Mens* & *Æquitas* cum *Mercurio*, sceptrum cum marsupio, quin & liber atque crumena pari ambulant passu eodemque foro consistunt. Prudentiores fuere *Constantinus*, & domini Gentium Romani, quam plerique Monarchæ secutis temporibus visi sunt; qui scepro non convenire marsupium, neque regno mercaturæ studium putarunt. Quæ res, majorum nostrorum memoriâ, quod velim observetis, *Auditores*, maritimis Germaniæ civitatibus, quas *Hanseaticas* vocarunt, tantas opes copiasque suppeditaverunt, ut magnis Principibus pares aliquando

O R A T I O VIII. 211 1657

quando fuerint. (21) Ni potius altera; quam diximus ratio, Humanitatis & Æquitatis, in causâ fuisse videatur, quando satis constat, *Eugnomoſynem* in liberis civitatibus sceptro libroque suo sanctius usam esse, quam in regnis libido dominantium ferret. Nec forsitan alia florentis in Bataviâ mercaturæ causâ validior adduci potest, dum è regnis undique in atrium libertatis, in emporium *Eugnomoſynes*, haud minus quam *Mercurii*, Apes illæ generis humani confluerunt: ubi videlicet sceptrum libro conjunctum erat, imperium legibus & æquitati; ubi sub sceptro cives libri non minus quam marsupij liberum habebant arbitrium; etiam scilicet illius libri, quo *bonam mentem* Christianus homo potissimum formare ac instruere debet. Non defuit ratio postea cordatioribus Monarchis, ut etiam *Constantini* exemplo *Mercurium* sceptro suo, utcunque marsupio conspicuum, adungere non dedignati sint, nec ullis artibus ad alliciendos illius

Dei cultores parcendum existimaverint. Nos illud complacecemur, ut supremus rerum humanarum *Arbiter* Proceribus nostris *Bonam Mentem, Æquitatemque* largiatur, ut *sceptrum Eugnomoſynes* super cives suos vibrare, nec minus ut *libri* curam habere perseverent. *Libri*, quo Reipublicæ regendæ ratio *Legesque* continentur, *libri*, quo salutis æternæ secreta panduntur, & *Auctoris Divinæ* voluntate nobiscum communicata sunt. Ita futurum est, ut non modo justè pacatèque populum sibi commissum, servatis legibus & æquitate, gubernent, sed ut eundem temporalibus æternisque bonis, veræque cornu copiæ tueri & locupletare possint. Vos autem, *Præstantissimi Juvenes*, iterum atque iterum monendi hortandique estis, ut bonæ mentis æquitatisque studium nova pulcherrimæque animati ratione, magis magisque colere & exercere, vobisque ad eadem bona spem aditumque certum parare velitis.

(21) Ab sæculo usque XIII. medio, qua de re *Wardenhagius & Hagemerius*, data opera scripserunt. Conf. *Herm. Conring de Urb. Germ. § 98. 1699.*

D I X I.

(X) 3

UL

ULRICI HUBERI LEX & RATIO

sive de

Eugnomosyne Oratio III.

DUabus Orationibus de *statu Eugnomosynes*, de- que *libro* atque *sceptro*, quibus prædita fuisse dicitur, habitis, *Auditores*, ne sic quidem interpretatione doctrinæ, quæ per illa symbola significatur, nos esse defunctos, credo equidem fore qui mirabuntur. Ego verò, si indulgere stylo, & eloquentiæ vela pandere voluissem, de singulis horum signorum mysteriis, quæ sex & amplius exposita sunt, facile totidem justas Orationes dare me potuisse, velle existimetis. Nam de *sceptro* atque *libro*, quæ Academiis, quæque Principibus, ad conjungendam Imperii Majestatem cum gloriosâ doctrinarum notitiâ tribuuntur, quam benigna dicendi copia se præbuisset! Bonæ mentis studium in ingenii memoriæque facultate exercendâ, *Rationis* imperium, corporis obsequi-

um, *liber* quo mens ad salutarem hanc potestatem instrui possit, *Hermes* denique *Emporius*, pecuniæque contemptus, & utilitas in Republicâ, res erant, quæ multò latius quam à nobis factum, explanari potuissent. Novissima de *Æquitate* fuit oratio, quam sicut de scientiâ corrigendi Leges, ut debebat, explicavimus, ita fere nihil aliud eam esse docuimus, quam LEGEM & RATIONEM; quæ verba dein supra effigiem *Eugnomosynes*, quam pro simbolo exercitationibus nostris præfigendo adscivimus, collocare non dubitavimus. Nam sive Græca vox illa per *Æquitatem*, sive per *bonam mentem* reddenda sit, utroque sensu LEX & RATIO in *Eugnomosyne* manifestò relucet. *Æquitas* tota nihil aliud est, ut diximus; *Bonam mentem* plura complecti jam pridem copiose probavimus, sed respectu
Juris

Juris studiosi naturam ejus in hoc ipsum inprimis resolvi, argumentum hujus Orationis esse debebat. Nihil enim vetat idem dictum, eademque symbola *Eugnomosynes*, ad plura studiorum sapientiæque documenta produci. Mihi verò peculiariter hæc libri *Sceptri*que interpretatio per *Legem & Rationem* placuit, quod nihil aptius & efficacius cognoveram, quo consilium vobis ad studia vestra suggerendum, *Juvenes Ornatissimi*, fundaretur, *Legum* eruditio vobis est proposita, sed ni rationem ubique conjunctam teneatis, cæcam imperfectamque Juris scientiam scitote vos habituros. Non solius Philosophi, sed & Jurisconsulti hanc oportet esse sententiam; *Felix*, qui potuit rerum cognoscere causas. Futilis & fluxa studiosi hominis disciplina fuerit, quæ in solâ præceptorum memoriâ sine luce rationis consistit. Jurisprudentiâ ad imperandum judicandamque, id est, ad sceptrum vibrandum nata & idonea facta est; Quid autem res divinas & humanas imperio temperat atque gubernat, nisi *Ratio*? Quid civium controversias & Reipublicæ fata

componit ac moderatur, nisi *Ratio*? denique *Lex ipsa* quid est, nisi fons & Fundamentum ejus sit *Ratio*? Objectatur, sed immerito, *Arti nostræ*, quod ipsi conditores ejus ita tradiderunt; *Rationes eorum, quæ constituta sunt, inquiri non oportet*, idque propterea quod non omnium quæ à majoribus tradita sunt ratio reddi potest; *quasi pudendum vel ignorantia vel servitutis asyllum in his disceptis contineatur. Enim vero non ita Juris consultos inducere animos oportere, uti quæ non intelligunt, improbare, legumque vigorem ab æstimatione suâ pendere velint, dicere jam occupavimus. Id enim si procederet, multa quæ nunc certa sunt, subverterentur, ait *Neratius* in libro sexto membranarum: satis est ad vindicandam *Legum auctoritatem*, eas non pugnare cum necessariis æternisque boni honestique regulis, etsi cuncta rationum singularia, post longam ævi memoriam forte minus sint conspicua. Sed qui *Romanæ Jurisprudentiæ* scrutati sunt adyta facile norunt, ejusmodi capita vel nulla, vel rarissima, in libris *Justiniani* esse relicta; verum ut artis hujus initi-

* l. 20. l. 22 ff de LL. Verba *Juliani* e *Cicerone* expressa esse observat *Kittershufius*, lib. 11. Sac. Less cap. 4. Vid. post. *Moznacium* ad d. l. 20. Cl. *Heineccius* in præf. ad Princip. Pand. p. 13. seqq.

aia ex ipsis naturæ principiis edu-
 cta sunt, ita nihil imprimis huic
 fundamento nisi incorruptæ ratio-
 nis cynosuræ conveniens inædi-
 ficatum est. Sed heic velim ob-
 servetis, *Præstantissimi Juvenes*,
 tametsi ratio sit anima Legis, non
 esse tamen ut in omnibus infini-
 tisque rerum casibus, eundem à
 lege rationis tenorem exigere fas
 sit; Nec proinde tutum usque
 quaque fuerit, ut ubi ratio legis
 cessat, ibi continuo sanctionem
 quoque legis cessare putetis. (1)
 Lex est generale præceptum,
 quod sufficit in universum prodes-
 se Reipublicæ, utcunque privatos
 aliquando præter rationem affli-
 gere videatur. Proinde, quibus ac-
 cidit, ut ratio legis cesset *in uni-*
versum, ibi non potest aliter,
 quin ipsa lex & ejus sanctio de-
 sinat; at in singularibus facto-
 rum speciebus non rarò secus e-
 venire, poteram exemplorum e-
 videntiâ docere, si tam Oratio-
 nis quam Prælectionis argumen-
 tó consentanea viderentur. Jam
 porro, si Lex sine ratione non
 præstat felicem Jurisconsultum,
 multò minus, *Auditores*, *Ratio*
sine Lege, sine exacta legum,

inquam, notitiâ, nomen & offi-
 cium Jurisperiti ullo modo im-
 plere potest. Da mihi philoso-
 phum, da oratorem, historia-
 rum & antiquitatis cognitorem,
 eosdemque Juris studio perfun-
 ctoriè tinctos, sicut reperiuntur,
 & qualis olim celebris orator,
triduo, si vellet, Jurisconsultum
 se fore minabatur; næ talis in re-
 spondendo, in judicando, facile
 temeritatis stultitiæque convin-
 cetur. Hujus generis Doctor Ju-
 ris fuit ille magnus alioqui *Justus*
Lipsius, & si *Wissenbachio* nostro
 credimus, etiam alius recentio-
 ris memoriæ vir æque magnus;
 quorum ille (2) de suo doctoratu
 nihil quam nauseam odiumque
 Legum retinuit; hic vero, cum
 de *paradoxo Juris* edito libro,
 derepente Jureconsultum vendi-
 tasset; eoque disputationibus ar-
 tis, quibus undique petebatur,
 implicitus se tueri cogere-
 tur, continuo palam fecit, quam
Ratio sine Lege, dissimilem Juriscon-
 sulto exhibeat Doctorem; dum
 positiones à disciplina legum ab-
 horrentes ei passim exciderent,
 & nodos, quibus impar erat sol-
 vendis, lectionibus immutatis,
 ense

(1) Nonnulla hanc in rem disputata a me videtis *Lib. II. cap. 4. Lect. Jur. Civ.*

(2) Vid. *Lipsius in Monac. Polit. lib. II. cap. 10. & Lud. Vivas lib. VII. de corn. disc. p. 209.*

ense refecaret. (3) Nec verò tantum hæc res in Academiâ se prodit, sed multò plures in foro *Jureconfulti* id genus *Rationales*, si dicere fas est, reperiuntur, qui studiis, hoc est, *Legè*, multo aliis inferiores, judicandi tamen audaciâ volunt cedere nulli; à quibus habet *Europa* praxin illam excellentem, qua tot præclara Juris Romani capita rationalibus illorum inventis attrita & obsoleta sunt. Operæ pretium est audire, quamobrem in judicando se facile doctissimo cuique pares esse posse contendant. Nonne jus, *ajunt*, nostrum est interpretis *Juris Nature*, nonne cuncta quælibet præscripto liquidæ sanæque rationis finienda sunt; quid aliud igitur quam justî rectique vis judicii, cujus facultas à naturâ tribuitur usuque exercetur, ad judicandi partes requiritur? vel si quid Artis præcepta regulæque ad hanc rem adjumenti conferant, forte an Advocatis illorum memoriâ opus sit, à quibus Judici exponuntur; hic vero si ratione judicioque polleat, etsi per se leges non teneat, facile tamen, utra pars melius sentiat, existimare potest. Ecce (nam e-

legantior est comparatio, quam ut prætereunda sit) missum exquisiti & sapidioris cibi parare *coqui* est artificium, non cujuslibet Parisfamilias; sed gustando periculum facere, utrius de duabus patinis *jus* sit melius, simplicissima naturæ facultas est; nam ut exacta collatio sit, de *jure* in utroque similitudinis exemplo agebatur. Vim huic ratiocinationi addit, quod argumentum ejus experienciâ firmari videtur; cum tot Doctores, qui *Leges* in Academiis bonâ fide non didicerunt, quibus nec postea curæ fuere, nihilominus *Judicum officio* fidenter graviterque fungantur. (4) Non potest negari, quin id ita palam usu veniat, etiam hoc verum esse fatemur, multos eorum qui de *jure* cum disserterunt; obmutescunt, ubi ad *facta* se contulerint, longè melius expedire se posse; quæ res *Hobbesum* Anglum quoque movit, ut in suo *Leviathan* scriberet, Advocati munus eruditionem dicendique facultatem requirere, Judicem ejusmodi præsidiiis carere posse; cum jus ei suggeratur, eloquentiæ ab eo nihil, quam ut animi sententiam

(Y) ex-

(3) Salmasius indicatur in famosa *de manu* quaestione.

(4) Gravissimam de vernaculo hoc malo querelam; videre est apud Ampl. Praesidem Bynkershoekium, *praef. prioris volum. Observationum*, p. 2. seq.

exprimat, desideretur. (5) de *Hobbesio* nihil miramur, dum *Rationem sine Loge* Judicem facere posse contendit; cum parum ablit, quin & Theologum sine verbo Dei sibi formet, utique saltem hoc *Rationi* non obscure subijciat, ac eos, qui divini afflatus conscientiae quicquam in rebus fidei tribuunt, *Apostatas Rationis* appellet. Quod si in *Anglia*, quæ jure scripto non multum, Romano prorsus non utitur, è mediâ plebe hominès aliquando Judices fieri videmus, relinquamus id suo loco: de nostris autem dicasteriis, quæ Arte Justinianeâ reguntur, adseverare licet, ea non posse non infelicitè administrari ab his qui *Legum imperiti* sola ratione ingeniique acumine freti, gravissimum judicandi munus subire non verentur. Fateor iterum in tralatitiis & vulgaribus causis, ut sunt maxima pars litium, eos sine difficultate versaturos; fateor etiam, si judicem in arduis rebus alterutrâ facultate vel legum memoria vel acri rectoque judicio, desti-

tutum esse oporteret, *Rationem* longè majoris esse momenti quam *Legem*; sed ferre non possum hanc inscitiae arrogantiam, quâ hominès indocti *Legem*, se primo intuitu perspicere posse imaginantur, quid justum & æquum sit, etsi regulas à Veteribus longâ meditatione multâque disputatione conditas usuque recognitas atque probatas, ignorent. (6) *Judices Caligulâ* Imperatore digni, (7) qui insensus aliquando Jurisconsultis iminabatur, se facturum, ut nihil esset iis, quam *æquum*, quod responderent; hoc est, se leges, in quibus eorum doctrina consisteret, aboliturum, ut juxta nativam rationis normam æquitatemque nudam consilia dare cogentur. Non opus est dicere, si id effecisset, dignam *Caligulâ* futuram fuisse Rempublicam, Jus fortunâque civium in manu Principis, in libidine magistratuum, nihil in quo rerum hominumque securitas requiescere potuisset. Propius ad rem pertinet, quod sanè Jus Romanum est interpretes fidelissimus *Juris Na-*

(5) Cap. XXV1. *Leviath. p. 134. junct. cap. V. p. 20. seq.*

(6) Inepte arrogantium exempla habet Jo. Saxo Hattepedius, de *Gloss. Accus. p. 56. seq.*

(7) Suet. cap. 34. ubi ex antiquis libris Casauboni omnino legendum est, *ne quis responderi possint præter eum.* Unde vero Auctor & *æquum* eruerit, me fateor ignorare; vera certe lectio non est.

Naturæ, qui tamen non semper cum tuo naturali iudicio, solertissime Cognitor æqui, conveniat. Etsi enim Jus Naturæ nunquam à sensu communi abhorreat, civilia tamen negotia tam varios habent adspectus, tot habent singularia facti, tam infinitos casuum recessus, ut certis rationibus regulisque non nisi magnâ curâ exactis, multoque temporis usu firmaris, æqualiter dirigi possint. Quas cum Romani sapientissime excogitatas, tot seculis exercitas elegantissimèque excultas reliquerint, quod erit os illius Iudicis, qui secundum illas iudicare iustus, audebit dicere, fieri potest, ut hoc aut illud ita secundum leges antiquas ordinandum esset, verum mihi non videtur æquum; ideoque secus iudico? Atque utinam huiusmodi voces in foro Curiisque rariores essent, quàm castigatæ limatæque secundum artis sanctissimæ regulas sententiæ! Jam si modestiores alii, Patronorum utriusque partis diligentiam suam instrui posse putent imperitiam; nã illos fallit ratio, atque refellet experientia. Fallit eos ratio, quoniam Advocati potius id agunt, ut Iudicibus quod ipsi volunt perluadeant, quam ut veras ju-

ris rationes legumque dictata genuino repræsentent. Experientia refellit eos, non modo dum idem exhibet ob oculos; sed etiam cum animadvertent, sæpissime fieri in iudiciis, ut partium Advocati ne quidem in conspectu habeant loca juris, unde pendenda decisio, quibusque merita factorum applicari debeant. Nantum Iudex è memoriâ Legum, iudicioque secundum eas bene composito, jura quæ Advocatis desunt, supplere possit, vae miseris partibus cunctisque civibus, quoties de capite fortunisque iudicio, velint nolint, certare coguntur. Et hinc facile colligentis, Auditores, quid de faceta comparatione juris cibarii & legalis, qua nonnullos sibi placuisse diximus, sit existimandum. Si gustator juris esculenti non modo discernere, quid sit sapidius, verum etiam indicare possit, quid huic aut illi juri desit, quoque addito vel exempto gratius effici possit, hunc rei cocinatorio * scientem esse non negabimus; qui verò nihil aliud novit quam inclinare ad id, quod palatum suum dulcius afficit, cum id cuiusvis sit, hunc ideo condiendi artificem esse nemo contendet.

(Y) 2

Præter

* Ita in l. pen. D. de pen. leg. sed leg. cum Cuiacio II. Obj. 6. cocinatorio, et l. 19. § 12. de aur. arg.

Præter quod sapor palati nullius artis & institutionis eget, quod de sapore justī iniquitque in infinita perplexitate rerum humanarum multò secus esse, nec ipsos hujus comparationis auctores putem esse negaturos. Nec adeo quisquam audebit aperte negare, Rationem sine *Legis* exactâ notitiâ non magis efficere Jurisconsultum, quam *Lex* sine ratione magistrum ejus artis, quæ *vera* non simulata *philosophia* audit, (8) absolvere possit. Sed placet, *Optimi Adolescentes*, vobiscum paulò propius, in usumque vestrum efficacius, sceptrum librumque *Eugnomofynes* contemplari, hoc consilio, ut *Legis* notitiam *Rationis* auxilio promptam facilemque comparetis, comparatam æque facile promptèque suo tempore exerceatis. Qui imperium habet, is solo nutu sceptri facit, ut jussa cogitataque sua dentur executioni, æque prompte Jurisconsultum regulas Artis questionibus, factorumque speciebus applicare posse cuperem; ubicunque difficultas insolita longior non postulet moram; quemadmodum Imperii nemo tam absoluti fuit unquam, cui ad quemlibet sceptri motum paratissimi

licet ministri in gravissimis rebus incontinenti parere potuerint. Hanc eruditionis promptitudinem habilitatemque non aliter in studio Juris, *Auditores*, adipiscemini, quam si hæc vobis prima, media, postrema sit regula & axioma, cujus modo meminimus, *LEX & RATIO*, id est; *liber & sceptrum Eugnomofynes*. In his duobus vim Themidos juridicæ eruditionis contineri, date paulisper audientiam, dum Studiosi, Professoris, Advocati, Judicis respectu, clare breviterque probem, & si potero, singulis persuadeam. *Lex* igitur est *liber*, & quis liber non est difficilis conjecturæ; quem enim Juris studioso commendemus, nisi ἢ ἡ *ἡ βασιλεὺς μεγάλη καὶ παμβασιλῆς*, ut Florentinæ in fronte Pandectæ habent; quem *Cæsar Magnus* *subjecto tradidit orbi*? Unus est liber quem manu præfert *Eugnomofyne*, & hoc Justiniani libro studiosos Juris inde ab initio contentos esse velim; satis magno tamen illo, qui universum disciplinæ Juridicæ corpus amplectatur. Quæ res inde primo intuitu consilio meo tribuat auctoritatem. Namque si tam ingens volumen novis Justinianeis discen-

(8) L. I. § 1. D. de l. & l. quam egregia Oratio illustravit civis, doctor, & doctor noster Fr. Otto, Reip. Bremensis cum maxime Syndicus Primarius.

discendo subigendum est, quis ferat illorum initia pluribus onerari, quis non potius de laxamento compendioque laboris in gratiam tyronum cogitet? Nec defuit ipse Justinianus huic prudenti temperamento, *Institutio-* num libello suis auditoribus omnium primo hac sine præparato. Cujus epitome perceptâ, certis passibus ipse Cæsar humanissimus eos per Pandectas, & Principium Constitutionum codicem, quasi manu ducit, neque patitur aliis libris discentium curam distrahi, nisi quod *brevissimis positionibus admonitoriis* adolescentes præmuniri, lectionemque regi, permittit ac etiam suadet. Nam per has fundamenta *rationesque* singulorum juris locorum methodicè collocari, & in antecessum rudibus Studiorum insinuari possunt; neque metuendum, ut exinde commentitiis interpretationibus, quod inprimis Cæsar abhorret, sensa legum, jurisque *Rationes* corrumpi vel adulterari possint. Denique, juxta positiones illas vivæ vocis ministerium jungi vult Imperator, in quem finem Antecessores, Juris interpretes, *Romæ, Constantinopoli, atque Beryti*, constabilivit. Hac viâ

sapientissimus Princeps, cui Artis suæ naturam omnium optimè notum fuisse oportet, insistendum putavit, ut omnis disciplina sua, *Lex, inquam & Ratio* bene solideque perciperetur. Atque hæc est ipsa illa methodus, quam vobis & prævimus semper, *Optimi Juvencæ*, & imposterum præire cogitamus, utpote facillimam, jucundissimam, & quod caput est, utilitate diversa instituta superantem. (9) *Facilitatem* pollicemur, quatenus Artis amplitudo gravitasque recipit ut præstari queat; ac sine exceptione præstabitur eam, si cum adversâ studentium ratione comparetur. Quid enim illi? Ingentia volumina ad Institutiones, ad Pandectas, Codicemque; præterea de Antinomiis, legibusque intricatioribus scripta, neglectis aut obiter perlustratis Justiniani libris, rectâ viâ aggrediuntur; & quanto quisque diligentior ingenioque fortior est, tanto plures majoresque legendos sibi sumit Auctores. In quibus intelligendis capiendisque non minus operæ judicii que requiritur, ac ipsis legibus impenderetur. Et cum hæc tamen quovis modo Juris studio memorie judicioque mandandæ sint, quis

(Y) 3

quis

(9) Quæ pertinet Dialogus Auctores de *Rel. doc. & disc. jur.* item præfatio *Institutio-* num.

quis non videt studii Juridici spatia non modo plurimum extendi, sed & augeri implicarique difficultatem ejus & obscuritatem. Nam qui præparatam unâ rectâque intentione mentem legibus applicat, credite mihi, longe facilius earum vim sententiamque percipiet, aut ope Præceptoris se expediet, quam qui in prolixis antea commentariis diu multumque se fatigaverit. Occupato enim alienis ratiocinationibus iudicio, impletâque memoriâ, nec alacritas eadem nec perspicacia esse potest in argumentis rationibusque legum penetrandis. Dicant, qui *Treutleri* theses, & *Hunnii*, *Bachovii*ve ad easdem commentarios legerint, studentoque subegerint; an post tot subtilitates accrimasque commissiones, vacuos paratosque se sentiant ad leges super iisdem capitibus à Justiniano collocatas serio attentèque examinandas. Idem in *Wesembecio*, *Hahnio*que, velim faciatis periculum; Credo *Bachoviani* aut *Hanienses* facile citoque, *Justiniani* tarde & difficulter evadeis. Hic jam non dubito, quin auditorus sim, unde mihi hæc insolentia, ut tam claros scriptores, eorumque similes: nam eadem ferè omnium ratio est; exponere contemptui

& quantum in me fuerit, è manibus juventutis excutere, iudicioque universi orbis literati opponere me sustineam. Sed horum trium nihil esse quod imputari mihi possit apud æquos iudices facile obtinebo; suspicere & venerari me tanta nomina, deque bono publico, jurisque prudentiæ studio, præclare esse meritos esse libens & agnosco & deprædico; neque in eo sum ut usum eorum juventuti dissuadeam, licet in *modo utendi* ab aliis dissentiam. Comparant eos studiosi, magni quoque faciant, superque difficilioribus locis & quæstis frequenter eos consulant, excerpant etiam quod alibi non lectum benedictum ab illis, & ad rem suam facere iudicabunt; sed hæc seorsim datisque occasionibus fieri velim, non quando in *summa* student, ut *Artem Justiniani secundum Institutiones & Pandectas* redigant in memoriam; faciant hoc ut *Cæsar* ipse præcepit, *paratitla* discendo, textus ipsos legendo examinando; si quid residui temporis ab hac occupatione abundet, hoc jam *Cujacio*, *Donello*, *Bachovio*, aliisque scriptoribus, si velint, impendant; non tamen prius quam illud alterum bene, distincte, valideque perfecerint, sentiant tam in his
ipsis.

ipsis recentioribus scriptis se multo utilius versari, iudicio delectuque, eorum, quæ lectis iudicatisque, in ipsis legibus, addenda putaverint, vel quæ usu populorum secus ac Imperator voluit recepta & usurpata sunt. Distinctè igitur proponatis vobis, censeo, *Adolescentes*, vim summamque disciplinæ & apparatus ornatumque doctrinæ Juridicæ. Vis & quasi corpus studiorum in *Lege & Ratione*, vestitus comitatusque in variâ lectione recentium Auctorum quærendus & collocandus est. Nam de exoticis ornamentis literaturæ humanioris, & antiquitatum, alio tempore diximus (10) eaque ad præparationem potius & splendorem, quam id ipsum studii Juridici ambitum pertinent. Bene igitur habet, quod *Eugnomosyne* cum sceptro libroque suo Juris Studiosis *Legem atque Rationem* commendat & inculcat; sequitur, ut de Professoribus eorumque instituto hac parte videamus. Horum officium in duobus consistere videtur, in *docendo* atque *scribendo*; utrobique nihil rectius elegantiusque proponi illis posse, quam *Legem &*

Rationem probatu, ut de Studio factum, non erit difficile. *Docendi* quidem munus quod attinet, id aliter non constare, quam modo discendi methodum exposuimus, res ipsa sine novo argumento satis evidenter ostendit. Proinde in hoc totum oportet esse Doctorem Juris, ut Auditori summaris positionibus ad singula Juris capita instructo munitoque *leges rationesque* clarè, succinctè, validè monstret, ac ita promptum habilemque perficiat Jurisconsultum, quemadmodum Justinianus eum optimè solideque perficiendum esse præcepit. At in *libris conscribendis* vereor, ut convicia sibilosque indignantium vel iridentium sustinere queam, si aliter eos quam cum multâ numerosâque *citatione* veterum novorumque scriptorum emitti debere dixero. (11) Quanquam autem ratio non desit, ut heic quoque *legem rationemque* sufficere demonstrarem, malo tamen exemplis invidiam amoliri. Quatenus Antiquos Artis Juridicæ Auctores satis constat, nullis aliorum citationibus in suis commentariis usos, sed hoc solo laudem admira-

ra-

(10) S: p. *Oras. V.* Confer, si lubet, quæ in præfatione nostrarum *Juris Civilis Lectionum*: hæc de re plura diximus.

(11) Vid. Heinoccius in laudata *præf. Princip. ad Pand.* & in *Oras. de Juriscons. Semid.*

rationemque meritus esse, quod in Legibus Ediētisque Prætorum enarrandis, aut verborum proprietates, aut æqui bonique rationes, detegere & explicare sategerint. Nec in aliis operibus variarum inscriptionum *de ambiguitatibus, Membranarum, Questionum, Responsorum, Definitionum, Regularum, Variarum Lectionum, Institutionum, Disputationum, Sententiarum, Manualium*, & si quorum præterea per Pandectas sparsa sunt vestigia, videas disciplinæ nostræ conditores hoc more faciendi sua scripta nominibus innumerabilium Auctorum unquam fuisse usos. Nihilo magis qui in Græcis Jus Romanum ab ipsis adscitum commentati sunt, hoc negotii datum sibi crediderunt; nec qui post *Irnerium* in Occidentalibus provinciis Jus Civile illustrarunt, id studio habuere, non *Azo*, non *Placentinus*, non *Accursus*, non *Durandus*, non *Bartolus*, aut *Baldus*, non denique superiori seculo genuinæ Jurisprudentiæ instauratores, *Cujacius*, *Duarenus*, *Donellus*, & qui illos in eodem instituto vel præcesserunt, aut non multo post secuti sunt, id sibi placere testatum

reliquerunt. Jam scire velim, quæ nos ratio utilitatis aut decori moveat, ut potius quod à *pragmaticis* quibusdam scriptoribus superiori, & à plerisque præsentis seculo institui cœpit, imitemur quam quod omnis antiquitas & cultiora quælibet ingenia faciendum putaverunt; quodque jam pridem æmuli antiquorum *Galli*, & è nostratibus multi elegantioris doctrinæ viri, in suis scriptis renovarunt. Fateor ingenuè ab omni tempore, quo studiis operam dedi, multo magis delectatum me fuisse Jurisconsultorum (ne de aliis disciplinarum auctoribus loquar) scriptis, qui legum sententias rationibus idoneis æquali orationis contextu illustrarent, quam qui concisè & hiulco sermone rationum loco nomina & auctoritates infinitis *remissionibus* (12) accumularent. Quod si hoc more, quem probo, fieri non potest, ut mei libri tolerentur, malo tamen ita inducere in animum, non esse tam miserum tacere, quam indices scribere, ubi fructus ingenii expectetur. Fruantur honore multæ lectionis, qui deformem putant esse paginam, cujus non pars dimidia nominibus

(12) *Barbosam Delrionem Brossaenum* aliosque integra *Remissionum* volumina eredito orbi obruisse quis nescit?

nibus *concordantium* vel *dissentientium* (13) Auctorum referta appareat; utcumque pars maxima ex aliis descripta, pars etiam falso sententias, quibus approbandis adducuntur, si inquiras, laudare deprehendantur. Rursus heic tamen monendi estis, *Auditores*, me non ita sentire, ab omni mentione veterum novorumque scriptorum esse abstinendum; sed utique nominandos esse, per quos in tuis meditationibus digerendis adjutus es, sæpe etiam de sententiis aliorum in partem utramvis esse differendum; quorum utique nomina ipsorum Lectorumve causâ minime supprimenda esse candor & liberalitas monet. Nec ullo modo faciendum, ut eas à quibus idem argumentum antea tractatum fuit, si quos poveris, tristi silentio notes aut premas. Quo nomine, ut intra nostræ professionis limites me contineam, *Mynsingeri* de *Gailio* querelam arbitror esse justam, nec ejus causam huic licet superiori facile ignoscendam. Ediderat ille primus *Observationes Juridicas Judiciis Camerali-*

bus approbatas, eo successu, ut hodieque in hoc genere non parum laudentur: Idem institutum postea *Gailius* sanè doctius & uberius continuavit, ut multa quoque *Mynsingeri* tuis infereret, nullâ tamen aut observationum, aut nominis ejus in toto suo opere mentione factâ; quod optimus & doctissimus senex quam acerbò doloris sensu ad animum revocaverit, in *prefatione* (14) postmodum editâ non dissimulavit; suo quoque prabans exemplo, quod sapientissimi mortales evitare non poterunt, ut gloriæ cupiditatem, & contemptus impatientiam, ex humanis affectibus novissimam exui testarentur. Cæterum, apud *Academias Legens* atque *Rationem* utramque facere paginam in studio Juris, forte minus incredibile & inexpectatum videatur; modo in foro Judicibus & Advocatis hoc dictum remittamus. *Lex* & *Ratio* summam Theoriæ faciant, praxis hac copula nullo modo contenta esse potest, sed auctoritates communesque opiniones non minus ac legem rationemque propone-

(Z)

re

(13) *Praeter Syntagmata & Thesaurus communium Opinionum, Hieronymus de Cavallio*, ne quid deesset, *Speculum Aureum* edidit *Opinionum Communium contra Communes*.

(14) *Dedicatione* ad Henricum Sax. Archiep. Brem. De *placito* autem *liberale Jac. Thomasius, Almeloventius, Schwartzius*, aliique data opera scripserunt.

re sibi debet. Ignoscant tamen quicumque fori porticus frequentant, si nec Advocatos nec Judices aliter rationes inire permitto, quam ut *Legem & Rationem* pro summâ, forte & unicâ patrocinandi judicandique regula admittant; modo per legem non modo Jus Romanum, sed & propria cujusque gentis Statuta vel mores intelligantur. Hoc sibi quilibet Advocatus sciat esse commissum, ac inde facta clientum pendere sibi persuadeat, si exactò perspexerit, in quibus factorum articulis merita causæ vertantur, iisque verba legis rationemque perspicue, distinctè, valide applicet. Nihil inutilius putet, quam multa reconferre nomina Doctorum, vel opiniones crepare communes; cum nihil sit notius quam ludibrium ejusmodi auctoritatum, si examinentur interque sese conferantur; neque desit qui volumina ingens communes opinionum publicò dederit. Notabili relatu est, quod Justinianus in constitutione *Tanta de conceptione Digestorum* narrat, antequam ipse immensa vasti Juris volumina in compendium redegisset, *voluntate Judicum magis, quam auctoritate Juris-*

consultorum, quorum sententiis antiqui iudices adstricti erant, *lites fuisse diremptas*. nec enim habebant in tot millibus librorum, diversisque scribentium sectis, quod sequerentur; aut si haberent semper in aliisque auctoritatibus aderat prætextus, ita ut libitum esset, constituendi. Proinde si hodieque non secundum legem & rationem, sed ex auctoritate Doctorum judicia regerentur, non ea sola, de quibus scribit *Masochius* (15) sed omnis in universum forent *arbitraria*, & Jus ad instar *philosophiæ* redactum esset, in quâ jam olim super uno quæsito quadringentas esse diversas opiniones celebrium Auctorum non erat insolens, & de qua vetus est proverbium, *facilius inter horologia quam inter philosophos conventurum*. (16) Quot capita tot sententiæ; dictum est æternæ veritatis, & in rebus judicandis vel maximè obtineret, nisi Legis certitudo rationi moderaretur, neque profus extrâ terminos sibi præscriptos evagari permetteret. Non ignoramus esse, quæ *consensus Interpretum* contra rationem Legis in usum fori introduxit; at hæc pro legibus aut consuetudinibus pridem in-

value-

(15) In tractatu de Arbitrariis Judicium *Quæstionibus*.

(16) Rationem reddit Cicero, lib. II. de *Div. cap. 57. seq.*

valuerunt ; ideoque non faciunt exceptionem hujus regulæ, quam commendamus, sed ad custodiam ejus executionemque pertinent. haud igitur est ita, ut iudices, patronique causarum, minus *lege & ratione* utantur, quam studiosos & Professores facere debere diximus. Non est equidem negandum, quin aliter *iboreticum*, aliter *forense studium* exerceatur, scimus praxin fori duas habere partes, quarum altera consistit in ordine triturâque judiciali, altera in applicatione legum ad singulas factorum species; *pars prior* ab Academico cultu aliena est, solaque memoriæ & observantiæ rigore absolvitur; *altera pars* verè Jurisconsulti officium spectat, eaque *Legis & Rationis* colere debet axioma, nam si praxis est applicatio juris ad facta, legem sine dubio scire Judicem ac Advocatum oportet; applicatio autem quid est aliud quam *Ratio* inter *Legem* factumque interposita, quam demonstrare patronum, Judicem discernere oportet. (17) Atque hujus iudicium duæ res imprimis adjuvant, totidemque vehementer turbant. Juvat clara, brevis & distincta facti expositio, præsertim ea parte, ubi momentum decisionis

vertitur; consequenter exacta, justa *Legis* ad eam partem appositio: Turbatur Judex multitudi-
ne factorum & narratione confusa atque superfluâ, tum disputatione juris non certâ, determinatâ, verbis sententiæque *Legis* subnixâ; sed rationibus vagis, longè petitis, undique contrariis auctoritatibus, & interpretum testimoniiis. Bonus & solers Judex ingenii radiis dispellit has nebulas, perque illud chaos præcipuâ facti momenta jurisque conclusiones tenet in conspectu, tandemque juxta *Legem & Rationem*, amputatis inanibus, falsoque obstantibus, veritatem causæ decidit. Nec dubito, quin si scirent Advocati, quam parva ratio tot nominum allegatorum testimoniorumque citatorum habeatur in Senatu, parcerent inepto labori, seque *legi & rationi* diligentiùs applicarent. Rursus autem motum vobis, non adversari me factæ honorique magnorum hominum, qui tam pressè silentio dehonestari viderentur. Non abnuo, cum res postulat, auctoritatem probatorum quorundam Interpretum persuadendis Judicibus usurpari, memini cum & usum reperiret illa cura, sed non suadeo sola nomina ipsorum

(Z) 2

libro

(17) Vid. Herm. Vultei in *Prolegem. Jurisp. Rom.*

librorumque laudari; Ipsa verba, quibus liqueat, eos lege & ratione fuisse subnixos, producenda & ob oculos ponenda puto; ne cordata iudici, pondere auctoritatis rationem premere, verum consensu celebrium virorum magis illustrare velle videaris. Minus multos hoc modo citari atque produci posse fatendum est, sed hoc ipsum agebamus, & semper animadverti, illos paucos eo modo exhibitos & inculcatos profuisse magis, quam ingentem numerum, solummodo nominatos & quasi ostentatos. Non ignoramus, esse fora, in quibus scripturæ Advocatorum non merentur laudem, nisi plaustra Doctorum ferant, & tamen his ipsis locis quotquot feliciores acrioresque Patroni sunt, hos fiduciam contentionum suarum in *Lege & Ratione* collocare non semel exploravi. Fuit *Omphalius* (18) celebris Spiræ apud Imperiale Tribunal Advocatus, ubi, si usquam terrarum, celebrantur auctoritates; hunc memini, juniores, qui ad discendam praxin, ipsi se applicuerant, hortari consuevisse, ut in causis agitandis summum

maximumque præceptum tenerent, *fundamentum theoreticum* ut bene sibi constaret, eò cuncta referrent, eoque stabilito nihil quod undique corraderent adversarii, morarentur. Quid autem aliud suo more fundamentum ille theoreticum vocavit quam quod à nobis urgetur. *Lex & Ratio?* Cujus gratia vobis nominatum *Frisii Adolescentes* gratulor, quibus aliquando apud summum Patriæ Tribunal, ambigua fata causarum tractare consilium & animus est. Illuc enim si rationali solidaque Legum notitiâ instructi, ex Academia vos receperitis, nunquam spe votoque praxeos aureæ feliciter exercendæ destituemini. Trituram viæ forensis, quâ se rabulæ *legis & rationis* inopes unicè merificæque jactant; credite, vobis unius anni, deanbulatione cognitam atque perspectam esse futuram. Hoc agite, sultis, ut leges in Academia non *deglutiat*, quod hi faciunt, qui tantum eas memoriæ mandant; sed eadem ratione judicioque *digeratis*. Credite mihi, tales in foro quærentur ab omnibus, tales fautoribus ac amicis carentes brevi clien-

(18) Quem e tribus *Omphaliis* *Jacobo Jo. Francisco*, & *Samuele*, Auctor indiget, plane ignoro. Celeberrimus certe omnium *Jacobus*. Wilhelmo Duci Clivenfi a consiliis; seculo XVI exeunte, plurimis ingenii monumentis claruit. Vid. *Melch. Adami* *Vitas JCos. Germ. p. 188. seq.*

clientibus abundant, opibusque ac honoribus augeantur. Nam ad vos etiam, *dicimæ Cultores Thombidos*, sive *Eugnomofynes* liber atque sceptrum, ita *Mercurii* quoque *Marsupium* pertinet. Vox enim, si *Lex & Ratio* sit in suppellectile vestra, sine difficultate consequemini, ut nec *Marsupil* expertes esse videamini. Nam *Eugnomofyne*, Divini *Lex & Ratio*, gerit sceptrum supra caput *Mercurii* crumenam ostentantis. Non vos id operam dare velim, quò abjectis sceptro libroque *Marsupium* invadere vobisque vindicare possitis. Relinquitte onus portandi saccos illis, qui *Mercurium* adorant, qui nullius rei quam pecuniæ quærendæ notitiam habent. Vos comparate vosmet ad imperandum his, qui aurum argentumque faciunt; nec enim præsidio bonæ mentis & ope legis atque rationis ullo modo carere possunt. An vos illud *Marsupium*, quod sublime gerit *Mercurius*, solis turgere nummis arbitramini? Sunt equidem abunde, sicut apparet; sed in angulis atque plicis scitote latere lites & controversias, nummorum individas; quas illi affectæ Mer-

curii nunquam aliter quam *Eugnomofynes* auxilio, Legis rationisque præsidio solvere & expedire poterint. Tum Vestrum erit officium *Aquitatis* Candidati, sit uti sceptrò atque libro; quemadmodum *bonæ mentis* professionem, & quæ habuimus sanctissima symbola decet. Non gerit *Eugnomofyne* librum atque *Marsupium*, neque committendum, ut pulcherrimam effigiem ita deformatam velle videamur. Habet ante se & ob oculos *Mercurium* pecuniosum, neque procul ab se removet *Marsupii* conspectum; sed in manu tenet librum, in quo scriptum est ab uno sacerdotibus ejus, *civilem sapientiam esse rem sanctissimam, quæ pretio nummario non sit æstimanda nec debonestanda*; scilicet eo modo, ut in judicio petatur, quod ultro in ingressu debuerat offerri.* Semper igitur mementote sceptri, quod *aquitas*, quod *Lex & Ratio* præfert, ut ne pecuniam aliter quam salvâ dignitate *bonæque mente* curetis, regimentumque Jurisprudentiæ non magis in appetentis quam contemnendis opibus consistere in animos inducatis.

* L. 1. § 5. ff. de Extraord. Cognit.

D I X I.

(Z) 3

ULRL

U L R I C I H U B E R I
O R A T I O,
D E
P A E D A N T I S M O,
H A B I T A,

Cum Rectura Academiæ Tertia sese abdicaret.

Kal. Jun. MDCCCLXXVIII.

FRIEDERICUS Rex Germaniæ & Imperator, qui ab aheneâ sive *rosâ* barbâ celebre cognomen tulit, vir animo fuisse memoratur imprimis Heroico præditus, quem admodum res ejus per Italiam atque Germaniam gestæ, & constantia adversus iniquas Pontificum usurpationes, egregie testari possunt. (1) Quamvis autem Il-

le totum imperii vitæque suæ spatium in armis belli exegerat, ut jure meliore, quam qui alias hoc nomen meruit, † *filius castrorum* vocari posset, nihilominus erga literatos, hominesque studiosos, liberalem humanissimumque Principem exercuit. Ab hoc affectu prodiit illa nobilis constitutio, quam apud *Roncalias* in campis Placentinis (2) medio fere seculo duodecimo promulgavit.

(1) Ex *Ottone Erisfongenſi*, *Radevico*, & aliis, fata ista persequuti sunt *Ristoribus*, *Majus*, & *Hartmannus*, in singularibus opusculis.

† Caligula apud *Suetonium* cap. 22.

(2) Elegantissimis versibus celeberrimum locum descripsit *Fridericus* æqualis *Guntbertus*, lib. 11. *Ligurini*, v. 35. seqq. Saeculi scriptor XII. imperantibus *Henrico V.* quem alii *IV.* vocant, *Lothario II.* *Conrado III.* & *Friderico I.* auctore *Trithemio* de Scriptor. Eccl. p. 269. addet *Fabricium* in *Bibl. Lat. Med. lib. VII. p. 519.* Neque enim tanti apud me sunt conjecturae Anonymi, in *Parergis Goetting. lib. III. sect. VIII. p. 149. seqq.* ut supposititium saeculi XV. factum illud *Guntberti* opus existimem.

gavit. * Nam ut alia, quæ in istâ Lege continentur, silentio prætereamus, cum antehac ab omni memoriâ, quod ad imperia & jurisdictiones attineret, Ordo literatorum nullo jure præcipuo, sed iisdem cum plebe Magistratibus subiecti fuissent; Friedericus ita sancivit, ut qui studiorum causâ uno loco in Universitatem confluxissent, ne ad aliud quam ad *Domini* (2) sive Rectoris sui, tribunal rerum judicandarum causâ vocarentur. Ratio, quæ Cæsari tam novæ, & à priorum temporum exemplis alienæ, sanctionis constabat, hæc in primis ab ipso memoratur; ut occasio atque facultas hominibus indoctis & insolentibus indigne habendi studiosos efficaci remedio adimeretur. Nam etsi magnanimus ille Princeps Eruditos eximio affectu laudibusque decoris profequitur, haud tamen dissimulas, apud vulgus profanum eos non tolerabili contemptu odioque fuisse agitato. Nec dubitandum, quin huic injuriæ multo magis

obnoxii fuissent, si omni die ab importunis hominibus ad promiscua tribunalia litesque trahi potuissent. Enimvero, quamquam de patriæ nostræ Magistratibus, incolarumque ingenio, nihil sit quod conqueramini, *Juvenes Ornatissimi*, si tamen ita juris in nostrâ Academiâ esset, ut omnibus recuperatoriis & fiscalibus judiciis, coram oppidanis Rectoribus obligari possentis; credo vos ipsos facile existimare, quam non eadem atque jam experimini, lenitate & indulgentiâ, salvo publicæ disciplinæ vigore, in illorum dicasteriis consisteretis. Mihi profecto doctrinæ studiorumque cognitionem reputanti, nihil indignius & inimicius illis occurrat, quam ut hi, quos Musarum diliciis innutritos, eorumque secretis abditos esse oportebat, fori turbamentis & rabularum clamoribus immisceantur. Quapropter rem, nisi fallor, gravitate sapientiæque suâ dignissimam facere Proceres, quod cum hanc Almam in civitate procul à motu uni-

* *Authent. Habita C. ne fil. pro Patre*; quam vero post alios illustravit Corn. van Eck in *Vind. Jur. Acad. Francq.* 1688.

(2) Vid. Guido Panzirolus *de Clar. Loe. Interpp. lib. I. cap. 86.* In Glossis Latino-Græcis *Jurisconsulti, ἀποδοῦναι τὸν νόμον*. Ita Cardinalis Hostiensis præceptorem suum Azonem vocat *Dominum* suum, *Comen. in cap. I. X. de Testam. num. 2.* De jurisdictione vero Academiae Bononiensis, Criminali pariter ac Civili, modo adempta, modo restituta, vid. laudatur Panzirolus *lib. II. cap. 25.* ex Odofredo in *d. Auth. Habita C. in fin. prozem. Pand.*

universæ Reipublicæ, strepitu- que magni fori, stabilirent; Professores studiososque ne hujus quidem urbis magistratibus sub- jectos esse voluere; sed imperi- um & jurisdictionem ad eò puram atque sinceram Academiæ teor- sim constituerunt, ut aliam in vicinis regionibus parem ullam extare vix adfirmaverim. (5) De- nique, non tantum eò conducit hoc institutum, quod studiosi in tuto & in tranquillo hac via col- locentur; sed aliquid etiam, nisi me fallit opinio, dignitatis id Ordini nostro conciliat, quod non modo literis elegantisque or- natus, sed etiam Legibus & po- testatis publicæ præsidio arma- tus, conspiciatur. Hoc enim e- jusmodi est, ut prætextum ini- qui scommatis, quo literati, *Scho- lasticorum*, & nescio quo *Pædan- tarum* nomine, vulgò traducun- tur, haud parum infringere vi- deatur. Nam *Pædantismus* ille, quo titulo doctrinæ professionem honestare volunt, ab auctoritate magistratuum & potestate judi- ciorum, quâ circumdatus est Or-

do noster, etiam vulgi judicio penitus abhorret. Nec temerè quicquam ægrius inimici literato- rum ferunt, quam quod in hujus amplissimi juris possessione à Sum- mis Potestatibus *Academiæ* defen- duntur atque vindicantur. (6) E- tenim ira clam palam præ se fe- runt acuri Censores, jurisdictionem publicique vim imperii res ejusmodi esse, quæ non bene se- deant humeris Pædagogorum. Venit mihi in mentem, *Audito- res*, cum hac hora sceptrum Aca- demicum in successorem transfe- rendum sit, de re, quam volunt à jure Magistratuum esse tam a- lienam ex hoc loco verba facere. Quàm adeo de re, dicet ali- quis vestrum, nunquid de *Pædan- tismo*? Ita consilium erat, si bo- na cum veniâ salvæque hujus loci majestate liceat, orationemque sic attemperare queam, ut nihil inepti, sed utilem jucundamque dicendi materiam elegisse videamur. Verum, quod aliàs in pro- verbio fertur, *dimidium facti, qui bene cepit habet*; id in præsentī causâ verissimum experimento videor

(5) In *Civilibus* scilicet non in *Criminalibus*, hoc enim supremo jure una gaudet *Legis- latio*, Lovaniensem imitata.

(6) Unam ex primis *Trajectinam*, consilio tam provido institutam, ut Professores omnibus studiorum præmiis honoratos sese, molestia vero forensi penitus liberatos, jure gloriarī possint. Vid. Corn. van Eck, in *Orat. de Relig. & Hist. Vets. 1621. p. 46. seq.*

videor inventurus; ut adeo bonum initium definitionemque *Pædantismi* magno comparatam vellem. Nam principii dubium me facit haud adeo copia dicendorum, quæ perplexum reddere queat oratorem, quam cæca fere ignorantia, & quod adhuc mihi non constet, an detur omnino *Pædantismus* in mundo, vel quid hac appellatione ab his, quibus omni die versatur in ore, significetur: Id enim à nemine mihi plane atque diserte unquam memini fuisse explicatum. Nisi quod hoc satis abundeque apparet, in contumeliam doctrinæ, hominumque eruditorum, trahi interpretationem, adeo tamen lubricam & incertam, ut qui hoc

vocabulo, se nobis ægre facere putant, ipsi nullam expedire posse videantur. Mirificam oportet orationem expectetis, *Auditores*, ab homine, qui totum genus ejus causæ, de quâ dicere ingreßus est, ignorare se fateatur; imo ipsum pene vocabulum, quod nec *Græcum*, nec *Latinum*, neque *barbarum*, sed origine Grajâ & flexione degenerante, dubii generis esse vult, exemplo hybridarum. At tamen de verbo non usque adeo solliciti essemus, modò rem ipsam finire in integro & in facili esset. Dantur equidem ejusmodi res, de quibus Aristotelem dixisse accepimus, (7) ἅ δὲ πάντες ὄρον ζητῶν, non omnium rerum querende sunt
(A a) do

(7) *Tria* hic συνώνυμα fere vocabula distinguimus. Primum est *Pædantæ*, originis ut videtur Longobardicæ, ususque plebei, forte δὲ τὸ πᾶνδης inflexum, pro *paedagogos*. Menagius in *Etymol. Ling. Gall. b. v.* Deinde vero latius acceptum pro *Magistra artium*, sed indocto & arroganti. Pasquier *Recherch. de France, lib. VIII. cap. 3. med.* Denique; ab augefcente semidoctorum turba, pro quovis scientiarum theoreticarum cultore, *ſavantem* enim & *pædantem* eodem loco habent idiotæ, quos vulgo *gallantes homines* vocant. Mich. Montaigne, *lib. I. cap. 24.* Alterum est vocabulum *Scholastici*, pro grammatices olim & rhetorices studioſo, apud Petronium *cap. 6. 39. 61.* & paſſim apud Senecam patrem, Gellium, Quintilianum, Plinium, alios. Deinde & pro philosophiæ, aliarumque artium cultore, ac profefſore. Quintilianus de *Caus. corr. eloq. cap. 35. & 42.* Plinius *lib. 11. epiſt. 3.* Suetonius de *Clar. Rhet. cap. ult.* Denique in convitium hæc adpellatio degeneravit, ubi jam fallidire conſulta, & ad mera nugamenta coeſiſſent deſectere, auctore. Quintiliano de *caus. corr. eloq. cap. 32. ſeqq.* qua de re & Petronius conqueritur, *inſiſſio ſatirici*. Vid. Pearsonius in *praef. Ecceſtarum Hierocliſ.* De Theologiſ vero vulgo dictis Scholaſticis peculiatu operâ commentatus eſt Adamus Triſchovius, præfatione auctus Cl. Heumagani. Conſerſis du Cangii *Gloſſarium medæ & inf. lat. b. v.* Tertium denique *vulpeculaſ ſcholæſticæ* vernaculum nomen eſt, pro linguarum artiumque liberalium, publico magiſtro, *conſchole*

definitiones (*); & *Pædantismi* tam varias species, tam *dis dia vocatō*, ut ajunt Musici, ab se invicem distantes usurpantur, ut sub unum genus differentiamque specialem nullo acumine dialectico redigi posse videantur. Quapropter nihil potius quod agamus esse video, quam ut sensa ususque diversos hujus convitii, quo studiosi nobilitamur, quate-

nus memorie nostrae occurrerent, excutiamus, primoque adeo tractemus, *quid non sit Pædantismus?* & deinceps, an *aliquid certi*, in quo pedem figere liceat, & redundaturum inde sit, expectemus; quodque eveniet, id omne sedulo in rem nostram vertamus. *Primo* omnium satis id arbitror esse notum, apud scurras urbanos, hominesque malignè in-

Solutio. Quam enim e Graecis, Barbarisque, ad fidem coaversi, sub Constantino in primis, ac deinceps, habitu uterentur Romano, capillis resectis, & barba rasa, communis tum Christianorum omnium *toga* erat; donec saeculo VI. barbaris rerum potentibus, propria fieret *clericorum*, potissimum in Occidente. Thomassinus *de ves. et mox. cleric. discipl. part. II. lib. I. cap. 20. seqq.* Ceterum exorti hac aetate *Benedictini* Gothorum in Italia tunc dominantium, moxque Longobardorum, vulgarem adoptare vestitum maluerunt, strictiorem nempe ac breviorē una cum *cappa*; quo factum est, ut Episcopi ceterique sacerdotes, modestiae monachalis exemplo, Romanam togam cum *salari* Barbarorum tunica commutarent. Habitus, vero istius, veterum Germanorum instituto, apud Tacitum *de Mor Germ. cap. 17. ferarum pellibus* erant suffulti, latis manicis, cappisque humeros pectusque circum obtegentibus. Eo quis enim *pellisos* Gothos. Francos eorumque Reges ignorat? Vid. Interpretes ad Rutilium *lib. II. vs. 49.* Claudianum *lib. I. in Ruf vs. 78. seqq.* & Sid. Apollinarem *lib. I. vs. 2.* Antiqui ritus vestigia in talaribus mitrisque Electorum, confutis intus hermelinis, videte est, qua de re post alios Ludewigius *de form. Diss. Brand Sect. LX p. 257. tom. I. Opusc. Miscell.* cui addet. du Cangium in *Gloss. voc. Hermel.* & Menagium in *Essay. Ling. Gall. b. v.* A Sacerdotibus deinde & Monachis saeculo XII. in Academia & Gymnasia idem ornatus transiit. Relicta vero coenobitis *cuculla*, ejus loco *bizarum*, sive pileum a talari distinctum, rotundum, vel quadratum, substituerunt, *statura pellicea* in humeros demissa. Quae origo insignium doctoralium fuit, observante Panzirollo, *lib. II. de Clar. Leg. Interpp. cap. 12.* Ceterum fulturae istae plerumque e *pellibus* erant *vulpinis* confectae, quo fere habitu Hungaros uti videmus, & superiore saeculo, ineunte togati tantum non omnes incedebant, velut publicae istius temporis imagines testantur. Mirum itaque videri non debet. Doctoribus Scholasticis istud a *vulpe* cognomen haecisse; uti nempe ab alicis a sacerdotibus, ceterisque togatis, diversa noscerentur; quos alioquin eadem pellicea, nullo suo merito, Doctorum ordini inferitura videbantur. Jocularia hanc in rem plurima congestit Dornavius in *Thes. Sap. Secr. tom. I. p. 540. seqq.* e variorum *de Palpecula Scholastica* ludicris dissertationibus.

* Lib. I. Top. cap. 4. & passim in seqq. Vid. Fr. Hotmanus in *Dial. jur. lib. 2. opp. 20.* & Jac. Gothoff. *ad l. 202. D. de R. L.*

indoctos; omne genus doctrinæ, artisque studiorum, per contemptum hæc ipsa *Pædantismi* appellatione traduci. (8) Nam sic illi opinantur, aut videri volunt: disciplinâ eruditionis cultuque literario emolliri atque resolvi hominum ingenia, reddique incepta, non modò ad rei militaris patientiam, sed etiam ad Rempubl. gerendam, aliaque negotia in societate civili administranda, quâ quidem in re, potissimum naturam *Pædantismi* constituere videntur, etsi plures velint esse notas ejus & characteres. *Atheniensium* civitatem, quæ commune fuit eruditionis domicilium, ab eo tempore, quo clarissimis Philosophorum Rhetorumque ingenii effloruit, imperium amississe; denique ad interitum suum magnis passibus ruisse commemorant. *Romanos* etiam multò fuisse bellicosiores, antequam Græcæ artes inter eos doceri incepterint; ideoque *Catanem* illum *Priscum* vehementer improbasse ferunt, quod antiqui mores illis institutionibus corrumpi videbantur. (†) Salutem attulit plerisque

per Italiam & reliquam occidentem *bibliothecis*, cum hæc pars Imperii à Gothis vastaretur, quod inter hos barbaros quidam prudentiæ opinionem apud suos consecuti adfirmabant, relinquenda esse hæc *otii instrumenta* divitis populis, ut inter libros desidentes arma obliviscerentur & jugum patientius ferrent. Sed in his refellendis non est, quod magnopere desudemus, cum fero communi generis humani, partis, saltem melioris, consensu damnata sit hæc opinio, nec animus est in laudes doctrinæ, quo nihil esset proclivius, evagari. Testis mihi sit idem ille *Cato Censorius*, qui cum temere, quod non intelligebat, damnasset, deinceps ad eò mutatus est consilii atque sententiæ, ut eum *litteras Græcas* in ipsa senectute discere non piguerit. (*) non equidem *elementa sermonis*, aut linguam Græcorum, ut vulgo perperam intelligunt; quippe cujus usus ei jam pridem, qui bellum in Græcia administraverat, notus & familiaris fuerat; sed *litteras studiorum*, quas Romani Græcas vocabant,

(A 2) 2

bant,

(8) Ita Mich. Montanus *d. lib. 1. cap. 24.* quod de *Pædantismo* inscribitur. *Conf. Agrippa de Vanit. Scient. cap. 1. 3. & 100.*

† Plutarchus in *El. vit.* quem illustrat. Pag. Gaudentius de *Philos. Rom. cap. 10.*

Cicero in *Car. Mai. cap. 2. & 8.* Quintil. *lib. XII. cap. 11.* Val. Max. *lib. VII. cap. 7. inb.*

bant, omnesque eas artes, ex quibus eloquentiæ disciplina, cuius facultas Catoni præcipua fuit, redundat & exuberat. Jam quod ad veteres Græcorum atque Romanorum Respublicas attinet, earum inclinationis & interitus causam, quis nescit aliunde multo, quam à studio bonarum artium esse repetendam? *Atheniensium* vires tum concenterunt, quando in *segnitiam torporemque resoluti*, non, ut olim, in *classem exercitusque*, sed in *dies festos apparatusque ludorum, redditus publicos effundebant*, quemadmodum ex *Trogo pompejo* Justinus (9) observavit. De *Romanis* nota est *Sallustii Crispi* auctoritas, qui fortunam ejus populi cum moribus immutatam esse docet; *ubi pro labore desidia, pro continentia & æquitate libido atque superbia invaserit; postquam primo pecuniæ, dein imperii cupido creverat* in immensum: *Tunc enim fidem, probitatem, cæterasque bonas artes esse subversas; illam quasi materiem, omnium malorum fuisse.* (10) *Tantum igitur abest, ut doctrinæ*

studia quicquam ad infringendas istorum populorum vires contulerint, ut nullâ meliore viâ, quæ mala memoravimus, averi ac emendari potuerint, nisi major fuisset temporum labes, quam ut sapientia præceptis reparari & in pristinum statum restitui possent. Succedat igitur alia modestior & speciosior *Pædantismi* interpretatio, quâ *Principes & Magnates* hujus vitii arguuntur, qui non contenti studiis literarum leviter tingi, etiam penitus illis imbui, aliisque in earum notitia præcellere gaudent. De *Hadriano* Imperatore proditum est in historiâ, cum ejus industria impensius ad Græca studia declinaret, cum vulgo *Scholasticum, & Græculum* fuisse appellatum (11) denique Patrum nostrorum memoriâ, quid de *Jacobo* Magnæ Britaniæ rege, studiorum professione inclyto, senserint prudentiores, neminem vestrum opinari esse, qui non intellexerit. (12) Unde parum abest, quin solidior, adeoque venior sit *Ludovici xi.* Galliarum Regis sententia, qui, ut ipse

na-

(9) *Lib. VI. cap. ult. & Plutarchus, de Gloria Atheniensis:*

(10) *Bello Catil. cap. 2. ibiq. Grasw. & Rup.*

(11) *Spartianus in Adr. cap. 1. 14. seqq.* Ceterum *Scholasticus*, non *Adrianus*, sed *Maximianus* filius, laudatur *Jul. Capitol. in Maximi Jun. cap. 3. & 1.*

(12) Hunc enim *Henricus IV. le Maitre Jaque*, & alii *Regem Pædantam* vocarunt. Vid. *Bechmannus in Hist. Orb. Terr. part. II. cap. IV. § 10. & Bayle in Dict. Crit. vet. Politic. tom. III. fin.* ubi de audacissimâ *Scioppii* in *Jacobum* satira.

naturali præditus solertia insigni, curâ studiorum parum erat excultus, ita filium iisdem disciplinis erudiri vetuit, nihilque Latinitatis quam unicum illud & decantatum carmen, *qui nescit simulare nescit regnare*, percipi ab adulescente voluit. (13) Ad has ratiunculas & exempla facilis est responsio: Nam *Hadrianus* vivo dein exemplo vanitatem illius convitii notabiliter redarguit, cum omnes ferme suos antecessores, si *Julium* Dictatorem eximas, magnitudine expeditionum, alacritate in armis, laborumque patientia superaverit. *Jacobus* ille noster *Britannus*, sanè ab armorum studio perquam alienus fuit, tametsi res & tempus ejus aliud flagitabant; at nemo, cui secreta illius Principis innotuere, dubitabit, quin hæc & alia non pauca mali commatis ei a propria natura, postremo quoque dominationis licentia convulsa, & ab adulatoribus corruptâ haberint, nihilque sit quod eruditioni hac gratiâ imputandum videatur. De *Ludovico*, ejusque filio, quorum alter Regum malitiosissimus, alter infantissimus e-

rat, dicere supersedeo. (14) At in promptu sunt mihi exempla multo quidem clariora: Principum, qui summis oratoribus & philosophis æmuli maximam bellicæ fortitudinis gloriam sunt consecuti. Quin omnes fere Græcorum & Romanorum duces utraque laude pariter floruerunt, quorum mihi non licet heic recensere catalogum; at unum *Epaminondam* tacitus nullo modo præterire possum, qui cum ad summam philosophiæ scientiam exercitatione non minus quam disciplina pervenisset, rei tamen militaris peritia vix ullum habuit superiorem. Hic est ille, qui incultam atque contemptam Thebanorum gentem, cum prius vilissima pars Græcorum fuisset, ad principatum nationis, magnitudine victoriarum evexit, & inveteratam Spartanorum gloriam, superstitè etiamnum *Agésilao*, rebus gestis magnificentissimis obliteravit, evertit, obtrivit. (15) Ex ejus domo prodiit *Philippus Macedo*, cui nihil æquè ad incrementa egregiæ indolis & secutiæ magnitudinis profuit, quàm quod Thebis per trien-

(A 2 3)

nium

(13) Ex Cominaeo, Aemilio, aliisque, omnia prolixè persequitur Baylius, in *2. tom. III. voc. Louis XI.*

(14) Bayle *d. l. in Louis XI.* & Becmann. in *Hist. Teir. part. II. cap. III. § 4.*

(15) Corn. Nepos in *Epam. cap. 2. 7. ult.*

num obses habitus, prima pueritiæ rudimenta in urbe severitatis antiquæ, & in domo ejus, quem diximus, summi & philosophi & Imperatoris deposuit. (16) De *Alexandro* autem ejus filio quid est notius, quam eum sapientiæ doctrinæque notitiam majori gloriæ sibi quam omnia fortunæ ornamenta, quam totius orbis Imperium reputasse, nec ideò illum à rebus gerendis non modo esse retardatum, sed adjutum maximè & inflammatum fuisse, ut ipse nunquam dissimulavit. (17) de *Julio Cæsare*, qui ut ætate, sic peritia studiorum superavit Alexandrum, nihil addam; nisi quod ex interpretatione *statuæ*, quæ olim ad imaginem ejus extitit, intelligi potest, quæ alterâ manu gladium, alterâ librum tenebat, cum elogio; *ex utroque Cæsar*. (18) Nec mirabitur è libro Cæsarem extitisse, qui *Lucullæ* audiverit exemplum. Electus erat Imperator ille contra duos orientis potentissimos Reges Mithridatam atque Tigranem. Ingressus

est navem rei militaris adhuc imperitus, duntaxat ut tanti motus bellum administraturus: navigationis ille totum tempus in libris orsus est atque consumpsit, eo fructu, ut perfectus Imperator è navi exiret, summumque Ducem continuo præstaret. (19) Quare finiamus hunc locum *Alphonfi Regis* eruditissimi dicto, qui boves esse non homines, ajebat, quicumque Regum principumque dignitatem scientia literarum dehonestari putabant. (20) Superest igitur, si obtinere non possunt studiorum obtrectatores, doctrinam Principum simpliciter esse *Pedantissimum*; saltem ut in Doctores atque magistros, qui hoc unum agunt, nec aliud quicquam profitentur, hæc appellatio conveniat: verum si per contemptum illud nomen, quemadmodum fit, honestarum artium doctoribus adscribitur, quâ ratione probari possit, ut qui saluberrimum institutum in societate humanâ exercent, contumeliæ causâ demonstrarentur? *Plinius Secundus* non fuit Professor, sed

(16) Justinus lib. VII. cap. 5.

(17) Vid. citati a Freinshemia in *Suppl. Z. Curtii, lib. I. cap. 3. & 4.*

(18) Suetonius in *Ei. vit. cap. 55. & 56. ibiq. Interpp.* addet Plutarchum in *Cæsare*.

(19) Plutarchus in *Lucullo*.

(20) E. *Mariana*, aliisque, Alphonfi singularia decerpsit Bayle in *Dict. voc. Casilid.* lit. K.

sed Consul, atque Proconsul Romanus, & cæmen invidendis laudibus cumulat *Isæum*, qui annum sexagesimum excefferat, & adhuc Scholasticus tantum erat, diebus & noctibus nihil aliud agens, nihil loquens, nihil audiens; quo nomine vir summus eum non modò, doctissimum sed etiam beatissimum prædica-
 bat. (21) Verum ratio, cur illi professionem doctrinæ *Pædantissimum* esse velint, hæc imprimis reddi solet, quod qui docendis artibus se dedunt, qui libris indefinenter incumbunt, nihil aliud audiunt, nihil vident, ad res civiles gerendas inhabiles & inidonei fiant. Quanquam justa erat responsio, nullam inde contemptus aut reprehensionis causam hominibus à tritura forensi remotis imputari posse, malo tamen rectè prius cum *Æliano* (22) respondere; qui ad hanc ipsam objectionem, *Εἰ τις ἔν ἀπεράντως λέγει τὸς φιλοσόφους, αἰτ' ἐν ἑσθῆ γὰρ αὐτοῦ καὶ ἀνόητα τρυπᾷ; si quis, inquit, Philosophos, hoc est, Doctrinæ Professores, rerum agendarum esse dicat imperitos, nã is imprudenciam atque stultitiam ipse suam de-*

clarat. in cuius rei fidem multa ex omni antiquitate refert exempla doctorum sapientiæ, qui non modo Respubl. egregiè, dum viverent, gubernarunt, sed etiam saluberrimis legibus earum perpetuitati consuluerunt. Quid enim aliud *Zaleucus*, *Charondas*, *Archytas*, *Thales*, *Bias*, *Chilon*, *Pittacus*, *Cleobulus*, & *Anaximander* fuere, quam Professores doctrinæ, iidemque Rectores civitatum, & legumlatores felicissimi. (23) Nec alius fuit *Xenophon*, dux illorum decem millium, quorum expeditio adhuc inter miracula rei militaris habetur, habeturque semper. (24) *Plato* autem quid in actione civili posset, in suâ quidem Republicâ noluit ostendere, quippe quam justissimus *Aristides* *εὐχρηστὸς ἀδικίας δημοκρίνου*, multa agentem injustitiâ, testabatur. Sed *Platonis* auctoritate præceptisque *Dion Syracusanus* impotentem *Dionysii* tyrannidem evertit, neque per *Platonem* stetit, quo minus optimi & duraturi status conditor fuisset, si monita Præceptoris *Dion* custodire potuisset. (25) At illa quidem laus servata *Timoleonti*, qui ex viginti

anno-

(21) lib. II. Epist. 3.

(22) lib. III. cap. 17.

(23) *Aelianus d. lib. III. cap. 17.*

(24) Idem d. I. & lib. VII. cap. 14. Vid. ipse *Xenoph.* in *Cyru* *Jum.*

(25) *Corn. Nepos* in *Dione*, cap. add. *Aelianum* lib. II. cap. 42. & *Plutarchum* in *Aristide*.

annorum secessu literario, præfectus exercitui Siciliam immantibus tyrannis purgavit, & ex afflictâ perditaque Rempublicam post se florentissimam reliquit.

(26) Quin ipse *Plato* impigrè militia functus est in oppugnatione *Tanagræ* atque *Corinthi* (27) ipsum denique *Socratem* tribus vicibus in bellum esse profectum contra *Delum*, *Amphipolin*, & *Potidæam*, idem *Ælianus* testatur.

(28) Quis denique *Aristidem*, *Petriclem*, *Demetrium Phaleræum*, *Phocionem*, summos fuisse nescit philosophos, & simul Imperatores, Reique publicæ gubernatores? (29) Proinde non est, opinor, quod eorum refellam cavillationes, qui ut *Theologos*, & *Jurisconsultos*, atque *Medicos*, *Pædantarum* numero eximi concedant, *Philosophos* tamen hoc nomine peculiariter designare solent, in quo totus est ubique Scepticorum ille princeps *Samofatenus Rhetor Lucianus*. (30) Quin etiam superiore seculo *Thales* il-

le *Gallicus*, quem *Lipsius* appellat, *Michael Montanus*, suo tempore pro exemplo & synonymia *Pædantissimi* narrat usurpatum fuisse *Magisterii* titulum, ut idem esset, inquam, *Magistri*, atque *Pædantæ* cognomen. (31) Unde prudenter non ita pridem philosophi nostrates *Magistri* nomen titulo *Doctoris philosophiæ* magno consensu tegere & illustrare voluerunt: nam illud *Magistri* $\mu\alpha\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\rho\varsigma$, nudum nimis & tritum vulgatumque evaserat; quod admodum vereor, ne non aliquando ipsis *Doctoribus* eveniat, ut horum quoque vilitas novo tituli conmento detergenda videatur. (32) Mundus regitur opinionibus, & hæc nominibus magis, quam rerum differentiis afficiuntur, maxime in honoris reputationibus. Hoc jam olim ita visum *Leonidæ Alexandri Magni Ephoro*; qui, cum antea *Regalium puerorum præceptores Pædagogi* appellarentur, noluit hoc nomine jam trito nimis salutari, $\Phi\epsilon\delta\alpha\gamma\omega\gamma\iota$, ait *Plutarchus*,

(26) Idem in *hui. vit. cap. 2. seq.*

(27) *Ælianus lib. VII. cap. 14.*

(28) *Ælianus d. lib. III. cap. 17.*

(29) Idem Auctor citatis locis.

(30) In *Nigrino*, & de *Jud. Vocal. tom. 1 p. 21. seqq. ad. Bæced.*

(31) *d. lib. 1. cap. 24. addes. Menckenii Charlataneriam, in progr. de dignif. Magistri Lipsiensis.*

(32) Vid. *Car. And. Heegius in Diff. de Titulomania Erudit. & Menckenii Charlataneria decl. 1.*

tarchus, τὸ τῆς παιδαγωγίας ὄνομα, καλὸν ἔργον ἐχούσης ἢ λαμπρὸν, licet illud nomen rem pulchram & illustrem contineat; ἀλλὰ τῶν αἰσθητικῶν ἄλλοις ἢ καθηγητῆς, *Altor & Præceptor Principis*, ὡς τὸ ἀξιωμα, ob dignitatis reputationem apud vulgus, appellati voluit. (33) Cæterum, non expectabitis à me *Auditores Ornatissimi*, ut probem, Philosophiam nihilo magis contemptui esse debere, quam reliquas studiorum facultates, id enim ex iis, quæ modo de variis *Philosophiæ* Professoribus adducta sunt, abunde præstitimus. Una pars haud ignobilis doctrinæ studiorum superest, cui vehemens *Pedantismi* controversia propriis rationibus movetur; *Philologia*, quatenus hæc inprimis ἀνεπίβητον *Grammaticam* custodit, & ab aliis servari postulat. Cum enim ea circa res minutas versari, & cura curiosa verborum à rebus agendis perquam aliena videatur, nulla pars eruditionis ad ingenium *Pedantismi*, sicut eum vulgò concipiunt, propius accedere credi-

tur. (34) Quin nec ipsi aliarum *Facultatum* Professores parum huic conferre videntur, quando exactioris literaturæ sæpe minus solliciti, & à *Criticis* reprehensi ægrè ferunt errores sibi pueriles objici, atque adeo vel ipsi principes, philologis notam *Pædagogorum* adscribere gaudent. (35) Sed tamen iniqua est hæc obtreptatio, virisque de genere humano præclare meritis indigna. Nisi enim per hos fuisset, etiamnum mera barbaries orbem Christianum obsideret, eandemque doctrinæ conditionem haberemus, qualem ante renatas literas in omni genere studiorum fuisse accepimus. (36) *Theologi* adhuc Thomistis aut nescio quibus Lombardinis forent similes; *Juriconsulti* nihil quam Accursiani, aut Bartolistæ; *Medici* rudes omnis elegantiae *Empirici*; *Philosophia* adhuc illas horridas & incultas notiones, quibus olim referta fuit, eructaret. Nunc omnes disciplinæ humanioris literaturæ beneficio ad simplicitatem nitentur.

(Bb)

(33) Plutarchus in *Alexandro*.

(34) Menckenii *Charlataneria declam.* Sec. Werensfels *de Logomach. Erud. cap. 1.* Janus *de Doct. Vmbrat. § 11 seqq.*

(35) De *Realium & Nominalium* inter veteres Scholasticos distinctione post alios agit Tribechorius *de Doct. Schol. cap. 5 § 4.*

(36) Vid Mureti & Graevii *Orationes pro literis*; Burmanni *pro Literatoribus & Grammaticis*; Item in *Studia Humanitatis*. Ejusdem fere argumenti sunt Perizonii, Hambergeri; Schrammii, & Cl. Drakenborgii *Dissertationes de Utilitate Literarum Humaniorum in grauioribus disciplinis.*

remque veterum pene redacta, novoque cultu & ornatu coherentatae sunt. (37) Quin, aut ego fallor, aut qui philologicis artibus excellunt, longè altius supra *Pedantismi* contemptum evehuntur, quam plerique superiorum, quæ dicuntur, Facultatum Doctores; Nam qui Erasmos, Scaligeros, Salmasios, ne reliquos enumerem, nihil quam *Pedantas* fuisse contenderet, næ is iustissimo gravissimoque literati orbis convitio exploderetur. Excelsius & admirabilius aliquid in ejusmodi nominum auditu intelligitur, quam quod vulgaris doctrinæ laudibus æquiparari possit. (38) Ego verò nec ipsos *inferiorum Scholarum magistros* per contemptum ullo modo *Pedantas* appellari patior, Ecquid enim, malum! meriti sunt homines utilissimam societati humanæ operam incredibili cum labore navantes, ut contumeliæ & in-

sectandi causâ fas sit eos nominari? (39) Atque ita jam hæc nostra per omnia disciplinarum genera vagati, nihil invenimus, quod hominibus sanâ mente præditis putido ineptoque *Pedantissimi* nomine dignum videri posset. Enimvero non possum existimare apud homines prudentiam adseverantes majoris pretii futurum esse, quod ego plerisque potentibus in causâ haberi puto, quum *doctrinæ professionem* hac voce dehonestare soleant. Fere enim ita ratiocinantur: Doctores studiorum utcunque regulas & præcepta de omnibus belli pacisque negotiis tradant, ipsos tamen nihil in Republica, nihil domi militiæve posse, nisi artibus uti velint, quæ gravitati professionis eorum minus convenient, quam & his ipsis rarò difficulterque se applicare soleant. Ad hanc *objectionem* nihil respondebo, sed

(37) Verum tamen neque ornamenta studiis ipsis, aut verba rebus anteferenda magis quam equo phaleræ, aut simbria vestimento mentem meam ea de re explicui, tum in *praef. Lection. Jur. Civ.* tum in *Oras. Inaug. Trai. pro Glossatoribus*, Conf. Jo. Barclajus in *Euphorm. part. 1. p. 89. seqq. ed. in 12.*

(38) De Erasmo vid. Bayle in *Dict. Crit. v. Erasme*. De I. C. Scaligero Idem *d. 7. & Scaligerana*, p. 140. *seq.* De Josepho Scaligero Teiffierius in *Addit. ad Elogia Illustrat. tom. 1. p. 145 & tom. III. p. 96.* Denique de Salmasio Menagius in *Anti-Baill. sub init.* Conf. Stollii *Historia Liter. part. 1. cap. III. §. 18. p. 164. seqq.*

(39) Quum enim ipsæ & literas & linguas ab ista sunt labe innumes, professio earum ut itidem immunis sit necesse est. An vero unum forte *accatis* discipulorum discrimen, Scholasticos magis doctores, quam academicos, probroso *Pedantiarum* consocia choro? Hac sane ratione non Theologi solum catechizantes, sed ipsi omnino parentes, ante alios digni turpissimo hoc convitio viderentur.

narrabo vobis historiam ex *Athano*, (40) quæ sic habet: *Timotheus* Cononis filius dux Atheniensium, cum maxime secundo rerum successu floreret, patriamque crebris victoriis auctam plurimum illustraret, ideoque omnia in Republ. fere pro arbitrio regeret, vixque scirent Athenienses, quo eum honore potissimum dignarentur; cum ita in hominum oculis & admiratione versaretur, incidit aliquando in *Platonem*, extra mœnia cum quibusdam discipulis & ambulantem. Hunc primò *Timotheus* gravitate aspectus vultuque venerabilem suspicere cœpit; at cum differentiam audiret de virtute, veraque felicitate, adreptus admiratione rerum pulcherrimarum, non potuit se continere, quin exclamaret ὦ Ἐὐδία ἡ ἴσθ' ὄντως εὐδαιμονίας; O vitam veramque beatitudinem, & ad suos conversus, nos, inquit, res magnas tractare nobis videmur, quando de supplementis, & de triremibus, de pecuniarum contributionibus, de expeditionibus nauticis & terrestribus, denique de honoribus & Magistratibus distribuendis, in Senatu, vel apud populum agimus; ἀλλὰ φησὶ ἄλλοι; sed nugæ sunt istæ

æ ineptiæ; ὅλα ἡ πόλις, præ his quibus ille divinus *Aristonis* filius suos auditores beat. O nimum igitur felices studiosi homines, sua si bona norint, iisque generose utantur & insistant! dicamus hoc jam audacter, non demestici sed tantum non adversarii auctoritate testimonii fidentes. Jam si defectus potentiae nullum *Pædantismo* prætexum dare potest, multò minus apud homines cordatos id efficiet illa, quæ in doctissimis hominibus fereprehenditur, *externi motus & moris ἀπειροκαλία*, quæ inter aulicos & exacti seculi homines sæpe conspiciendos & prope deridendos se boni & docti viri præbent. Ne ad hanc quidem difficultatem meas rationes apponam; Sed referam quod *Michaël Montanus* de *Adriano Turnebo*, homine politiorum scientiâ suo atque postero tempore maximo, commemorat (41) cum *bujus*, inquit, ingenium explorare vellem, an & ei contigisset, quod de hominibus nimum doctis aliquando intellexeram; ut alienis cerebris insuescentes suam amittant, nihilque nisi obsoleta sapiant, datâ operâ deduxi hominem in ejusmodi sermones, qui à professione studiorum ejus penitus abburrebant.

(Bb) 2 Sed

(40) lib. 11. cap. 10.
 (41) d. lib. 1. cap. 24.

Sed repperi, inquit, ingenium adeo
 expromptum atque positum, iudicii
 tam exacti memoriam, ut omni vi-
 ta sua tempore, nihil aliud quam
 id de quo identidem loquebamur, egis-
 se videretur. Duxtaxat una res,
 ait Montanus, evidenter ei dee-
 rat, quod situm pallii, habitumque
 corporis atque gustum, ad modum
 aulica conversationis nullo modo for-
 mare posset; qua profecto, ait idem
 Gallus, sunt res nullius pretii atque
 momenti. quod velim observent,
 qui hodiè pro Pædantis habent
 eos, qui cultu foemineo molles-
 cere, qui commodè saltare, com-
 mam fictitiam in gradus frange-
 re, ad compositum modum am-
 bulare, vocemque ad blanditias
 extenuare non didicerunt. Sciant,
 sapientes ea non modo flocci fa-
 cere, sed & noxia atque damno-
 sa putare. Quo tandem igitur de-
 sinet oratio nostrâ? nihilne Pæ-
 dantismus erit, quam succus loli-
 ginis atræ, quam indoctorum in-
 vidiorumque hominum jejuna ca-
 lumnia? vereor, ut hoc obtine-
 ri possit. Idem ille, quem modo
 laudavi Montanus, dari Pædantif-
 mum tenet extra controversiam,
 hominumque etiam summorum e-
 jus rei testimonia citat, inter a-

lia eximii Poëta! *Belles* versum,
 quem ego ex hoc loco Gallice
 non audeo efferre; * sententia
 est, odi mortis tenus doctrinam Pæ-
 dantarum. (42) Videndum igitur,
 ne non hæc res ita sit compara-
 ta, ut certum ejus discrimen &
 intelligentia quædam constitui
 possit; vix enim fieri potest, ut
 adeo fortis adseveratio cordatis
 hominibus exciderit, ubi nullum
 erat in rei veritate fundamentum.
 Tamen ne Montanus quidem, li-
 cet inscriptio capituli sit *de Pædan-
 tismo*; quem unicum mihi locum
 de hoc argumento scriptum inter
 veteres atque recentes auctores
 videre contigit; ne is quidem ip-
 se quid propriè sit *Pædantismus*
 explicat, aut explicare curat: Ra-
 tiones saltem indagat, quare do-
 ctrina tam frequenter in *Pædan-
 tismum* degeneret, omnibusque
 refutatis, hanc unum amplecti-
 tur, quod hodie non amor ipse do-
 ctrina, sed lucri cupiditas eos, qui
 docti habentur, ad cultum studiorum
 subornet. (43) Sed utcumque se-
 vere existimanti hæc ratio forte
 non spernenda sit; tamen ut ho-
 die *Pædantismum* etiam viri pru-
 dentes interpretantur, quanto
 quisque minus pecuniæ honesto
 studio-

(*) Mais je bais par sur tout un Sçavoir pèdantesque.

(42) De quo apud Bailletum, in *judic. Erud. tom. IV. part. I. pag. 248. seqq.*

(43) Vid. Pet. Cunaci *Sardi Venales* p. 113. seqq. ubi de alumnis publicis.

studiorum labore potest acquirere, tanto propius à miseria *Pedantissimi* abesse judicatur. Ego sic cogitavi, an non ex ipso nomine, quod jam toties expressimus, aliquod filium, cujus ductu rei natura, intimæque rationes indagentur, apprehendi possit. *Pedantissimi* vocabulum ex *Pedagogismo* corruptum esse nemini dubium videri potest. (44) Unde qui primi hoc convitio doctrinam infectati sunt, ejusmodi vitium in hominibus doctis notare voluere, quod *Pedagogis* aut frequens est, aut ejusmodi esse creditur: Absit enim ut de viris honestissimis atque gravissimis, qui primis puerorum ætatibus sunt præpositi, quicquam in universum odiosi, meritisque eorum indigni præsumendum putemus. Sane qui nobis familiariter cogniti sunt, eos ab hisce quæ narrabimus vitiis, alienissimos esse, bene sumus adseverati. Non potest tamen negari, quin ita frequenter accidat, ut qui omne suum tempus in grege puerorum transigit, eosque minis & timore in officio continet, assiduâ consuetudine quasi in naturam vertente, talem habitum fere contrahat, ut etiam

inter alios homines, aliisque occasionebus *Pædagogicæ auctoritatis* indoles elucescat; idque tam difficulter evitari potest, ut etiam suaves amœniquæ homines ingenii cognoverimus, qui utcunque in familiari conversatione nihil ejusmodi præ se ferrent; quoties tamen aliquid pro auctoritate administrabant, incontinenti *Pædagogus* è vultu, è sermone, omni que eorum gestu, liquido apparerebat. Primum igitur *Pædagogismi* vitium fastus, & inepta auctoritatis affectatio habetur. Præterea, qui perpetuo in ludis inter pueros versatur, cum ingenium ejus minutis exercitiis necessario insuecat, & dicta rebus æquare debeat, vix aliter evenire potest, quam ut judicium ejus de aliis quoque majoris momenti rebus, & ipsa oratio sensim degeneret, ineptiamque nescio quam per omnia redoleat? maxime cum ad civilia negotia vel agenda vel dijudicanda suo more se conferunt. Denique sunt etiam sua vitia *Pædagogis*, sicut aliis hominibus, libido, ebrietas, avaritia, impietas, aliaque plura; sed hoc illis peculiare præ cæteris, est, quod dum in ludo cum pueris agunt illa strenuè dissimulant, gravitate
(B b) 3 &

(44) Hoc modo: *Dedogantse*, *Pedagantse*, *Pedantse*, sicut Itali, & veteres Franco-Galli pronunciant.

& severitate in altitudinem conditi, sola honesta inculcantes, & rigide peccantibus interminantes, atque punientes ob ea quibus ipsi graviora multa flagranter omnino die admittunt. Non est equidem, quod hæc ita quis accipiat, quasi puerorum Magistris ea vitia magis essent familiaria quam aliis mortalibus; sed hoc ad præsens institutum pertinet, quod, ubi illâ contagio sunt infecti, vultu severo, & ad virtutis imitamentum efficto, inter pueros soleant ac debeant uti. (45) Nescio, an hæc observationes comparationesque sufficiant, ad *Pedantissimi* tentandam descriptionem, ut dicamus, eum esse *doctrinam, fastu, virtute fictâ, ineptoque iudicio, corruptam.* (46) Si proposito meo satisfaciendum est, *Auditores*, oportet hanc definitionem per omnia sua membra exequaremur, quod nescio, an hoc tempore, cujus copiam nobis hic actus largitur, absolvi possit. Videbimus quo ut-

que meorum laterum, auriumque vestrarum patientia duratura sit. Primo omnium, quando *Pedantissimum* diximus esse *doctrinam*, satis intelligendum dedimus, non utique solos Professores, aut Ludimagistros, hoc vitio esse infectos, sed etiam Medicos, Advocatos, Pastores, Senatores, Nobiles; imo Reges atque Principes, & quicumque *doctrinæ participes* haberi gaudent, in hunc censuram venire posse, si *doctrinam suam* fastu, virtutē fictâ, ineptoque iudicio corruptant. *Fastus* prima *Pedantissimi* nota esse debet, ut vult definitio; non ut omne genus superbiæ, quod in quavis hominum sorte se passim exerit, huc referamus; est quædam species subtilior, & ad usum applicationemque *doctrinæ* propius accedens, quam ego duplicem videre videor, alteram *fastum*, alteram *ostentationem* appellabimus. (47) *Fastus* non modo in his animadvertitur, qui jactantiâ enormi

(45) Vid. Commentarius Dan. Frid. Jami de Doctoribus Umbraticis. Conf. *Erasmus* in Enc. Mor. d. l.

(46) Alias aliorum definitiones recenset illustratque Janus d. l. p. 6. seqq.

(47) Sicut enim *fastus pedantiam* facit, ita aulica adfectatio histrionem effoeminatum *un petit maître*. Et quemadmodum inepta doctrinæ ostentatio *charlataneria*, sic gloriatio *thraconismus*, & Satyrica aliorum infectatio *Machiavellicismus* dicitur. Denique haud prætereundus ille *titulorum furiosus ambigus*, quasi ipsa sibi virtus eruditioque minus sufficerent ad veram laudem meritumque decus. Et de *fastu* quidem *paedagogico* Reitzius, deque *histrionia gallizantium* Belgarum Schroderus, de *thraconismo* Saldenus, tum de *Machiavellicismo* Lalicenthalius, *titulomania*, denique Car. Henr. Heegius data opera egerunt.

mi intolerabiles sunt, ut *Palæmon* Rhetor apud Svetonium (48) qui literas secum & morituras prædicabat; sed omnes qui de rebus studiorum agentes, sermone vultuque *αὐθαδέων*, sui que admirationem, contemptis aliis, præ se ferunt. nemo dubitat, quin hic sit *Pædantismus*. Huc quoque retulerim, qui dissentientes à se ferre nequeunt, & tales bifariam considero. Quibusdam mos est continuo, si quis ab se diversum sentiat, *Ἀντιβιον μαχέσασθαι ἐν αἰνῆδιότι*, Pugilis in morem *hostiliter arma vibrare*; quo furore passim homines doctrinam professi magno cum ordinis sui opprobrio agitantur. (49) Nam quicumque prætextus obtendi soleant, ego sic existimo, *fastum* impotentem, *magisterii* que affectationem, plerasque lites, siue magnæ, siue parvæ moveantur, excitare, fovere, inflammare; siue respectu

sæpe decori, siue curâ boni mali que, ad Ecclesiam vel Rempubli- cam inde redundantis. Est aliud genus eorum, qui contra se ausos *disputare*, sublata ad frontem supercilio, altero que ad mentum depresso, temeritatis incerpant, rationibus aggredi dedignantur aut desperant; vel etiam, qui torvo vultu, tumentibus oculis, fulminantibus verbis in adversarios invehuntur; hoc est illud ipsum, quod Lucianus in *ἁλιῶ* (50) vocat *παιδαγωγῶν*; ita enim cum pueris agunt *Ludimagistri*. Latè patebat hic articulus, de utroque genere fastus per omnes disciplinas facile demonstrandus; sed hac parte laboris superfedebimus; nam initium à *Theologis* faciendum esset; in quem ordinem tanta mihi reverentia superest, ut eum attingere non ausim; (51) cæteros, his ommissis, examinare non habet gratiam.

(48) In libro *de Illustr. Gramm. cap. 23.* Addef. Baylium in *Diff. Crit. v. Apion.*

(49) Et quæ literarum apud nos calamitas est, *bellorum id genus grammaticalium* foecunda nuper seges, immo infelix lolium, rursus effloruit; editis tot libellorum monstis; *Sapientia Hyperboreali*, *Agricolæ* nescio cuius, rure certe & stiva, quam tranquillo Musarum mitique secessu dignioris; *Favorito Norico*, lacerandæ Gundlingii post mortem famæ; quasi non & facile cuivis asino esset mortuis leonibus insultare. *Chrestomathia Patreniana*, cui merito Satiricus occinat: *Quis tuleris Græchos de Seditione querentes?* Adde *Ostocorum Hammensem*, *Charlotam Amaliam*, *Criticam Pannum*, aliaque non pauca; totidem hercle stultitiæ atque impudentiæ sæculi nostri ad posteros monumenta.

(50) *Tom. I. p. 612. §. 45. edit. Cl. Reitzii.* Vnde verbum mediæ ævi *paedagoge*, pro *docere*, apud du Fresne in *Gloss. med. & inf. lat. h. v.* Vid. *Sup. nos. 44.*

(51) Neque tamen attingere veniunt viri egregie cordati, enarrando illa *cleri* propria

tiam. Tamen, quod in universum ad omnes pertinet *Facultates*, quæ *superiores* dicuntur, id opinor, sine invidiâ licebit in medium proferre. Familiare novimus esse Theologis, Jureconsultis, Medicis, aut utique multis eorum, Philosophos, & rei literariæ Professores, quasi multò infra se positos despiciere, nec aliter quam *ministras*, & *ancillantes* eorum *Artes* considerare; quod etiam nominibus Heræ & ancillæ cujusdam, ex historiâ sacrâ demonstrare solent. (52) Non nescimus, eam comparationem hæud omnino ratione carere sua; at, nisi ego fallor, bifariam circa usum applicationemque ejus rei peccatur; primo, quod res sæpe vertitur in contemptus insolentiam; ita ut dum superiores Magistri propaideuticos velut *Pædantas* accipiunt, se ipsos *Pædantissimi* reos faciant; dein, qui ad

dominas Artes conferre se volunt, sæpe famulis præteritis restâ heras conveniant, aut negligenter obiterque salutatis ancillis, veniâ necdum impetratâ, ad ipsas dominas irruunt, suo tamen damno majore quam sentiant. Etenim ancillæ bene tractatæ amatoribus dominarum intima earum penetralia monstrare potuissent, qui nunc ut procedunt, in procætione tantum ad eas visitant, nec in adyta secretiora notitiamque interiorem admittuntur, nolentibus indulgere se castissimis virginibus, *Dominiis*, tam audacibus & incultis amatoribus. (53) Habebam, *Præstantissimi Juvenes*, & ad vos imprimis divæ Themidos alumni, multa super hoc capite monenda, sed hæc hora non patitur digressiones. Ac nec Philosophi atque Philologi superioribus Magistris solent esse reliquatores, quin paria

pria omni ævo vitia, *hypocrisin*, *fastum*, inque haeticos, id est, dissentientes, furiosam *tyrannidem*; cum philosophiæ moralis, bonarumque literarum fastidio fere coniunctam. Præter Werenselsium *de Logom. cap. 11. p. 21. seqq.* & Menckenium in *Charl. p. 186. seqq.* consulendi Etasius in *Enc. Mor. p. 173. seqq.* Agrippa de *Vanis. Scient. cap. 97. seqq.* omniumque princeps Cunaeus in *Sard. Ven. & Epist. 28. 72. 78. aliisq. l. ass.*

(52) *Philosophiam* omnium doctrinarum matrem altricemque esse, peritior nemo ambigit: *historias* vero, *antiquitates*, & *linguae*, totidem veteris sapientiæ claves; scientiarumque graviorum, cum adminicula, tum ornamenta sunt; comitesque adeo, non ancillæ Vid. Orationes amœbæacæ maximorum virorum, P. Burmanni. & A. Schultenii, in *Studia*, & *pro Studiis Humanisatis*.

(53) Vid. Terentius in *Heaus. 11. 3, 59. & Anonymi fab. XVII. p. 498. ed. Nov.*

ria sæpe non segniter illis reddunt, dum ut crassos & omnis ingenii elegantiaevæ expertes eos sæpe differunt, tantumque de sua luce præsumunt, ut reliquos omnia inde mutuari, cunctaque sibi debere prædicent; cujusmodi Philosophum memini adseverantem audire, *neminem posse Jurisconsultum fieri bonum, nisi qui ante bonus esset metaphysicus*; quique leges ausu verè pædantico ex ejus Artis regulis terminisque promitteret ac institueret expli-

care. (54) Majoris autem superbiæ reos se peragunt Philosophi; at hoc nomine indigni, qui ex suis regulis *scripturæ sacrae* interpretationem peti, adeoque se ut Theologiæ Dictatores reputari volunt, quod problema non ita pridem magnis animis agitatum, & bene, maleque refutatam, necdum planè conquiescit. (55) Est & aliud genus periculi, quod in atrocem *Pædantismum* videtur desitutum, si quis eo studendi more procedat, quo ingentis ani-

(Cc)

m

(54) Haud magis itaque arti nostrae rite tradendæ *methodus* hodie *Wolfiana*, quam antea vel *Scholastica*, vel *Ramæa*, inserviet; *apodicticis* vero *demonstrationibus* locum profus nullum esse, dudum ostendit Franc. Duatenus, ad L. 55. Di. de Log. 1. Item Herm. Vultejus *Discept. Schol.* cap. 16. p. 149. & Bern. Subholdus nostras, *Diff. 1. ad Inst.* §. 37. Confer sis Grotium *lib. 11. de I. B. & P. cap. XXIII. §. 1* ipsomet præcæunte Aristotele *lib. 1. Eth. cap. 1*. Qua de re alias dicemus, ad *Dialog. Auctoris de ras. doc. Jur.*

(55) Equis est, qui infausta sæculi superioris litigia, inter *Cartesio-Cocceianos* novos, & *Aristotelico-Vostianos* veteres, ex reliquiis factionum ignoret? Forte autem neutris a partibus standum putabit veri studiosus; sicuti enim *virtus* vitiorum, ita *veritas* errorum est medium & utrinque reductum. Equis enim *mysteria fidei* exigendâ existimet ad rationis debile lumen? Equis contra in *linguis*, in *historiis*, in *physicis*, credulum magis agat, quam doctum; superstitiosum quam pium? Veritates certe hoc genus, divina extra ordinem revelatione, aut miraculis, ut intelligantur, non indigent. Ipsa denique *mysteria*, si quid video, nostrae non tam adversantur rationi, quam obscuratam superant. Vtriusque enim luminis idem auctor largitorque *Deus* est. Vtriusque finis idem, initium si spectes, aeterna *beatitudo*. Ceterum inter opuscula alia notissimus vulgo tractatus est, *Philosophia Scripturæ Interpres*, scriptoris anonymi, id est, *Ludovici Meyeri*, Med. Amst., item *Lud. Wolzogen* libri duo de *Interpret. Scripturæ & Lamb. Velschusii* *diff. de Usu rationis in reb. theol.*; quæ omnia multo cum zelo felle tincto refutare instituit *Jo. Brown, Scotæ Brit.* quemadmodum adversus *Lockium* gemino opusculo, de fide & ratione, piissimus deinde *Poiretus*. Lites hac de re Auctoris nostri, cum Theologis *Cartesio-Cocceianis*, continet eiusdem argumenti liber de *Concursu Rationis & Sacrae Scripturæ*, inter alios *Ἰωάννης Ἡεμ. Ἰωάννης*. Conf. *Leibnizii* discursus *Theodiceæ* adiectus de *conformatione fidei cum ratione*.

mi *Philosophus* se usum esse gloriatur. (56) Sententias, etiam in morali philosophia, plerasque novas & inauditas habet, quas tamen aded certas & indubitatas prædicat, ut se non disputare, sed computare atque demonstrare adfirmet. Tam inusitatae certitudinis unam ait hanc esse rationem, quod nemo eorum, qui de iisdem rebus scripsere, commodo usus sit docendi principio. Quali vero ipse sit usus, indicat *his* verbis: *Incipit in ipsius dubitandi tenebris filum quoddam rationis, cuius ductu evadit in lucem clarissimam.* Hinc omnia Græcorum, Romanorum, aliaque morum scita, tanquam præiudicia, ut ubique adseverat, missa facit; etiam talia, quæ omnium prima putabantur, veluti, hominem esse socialem, suum cuique tribuendum, τὸ μὴ καλὸν ἔπος ἔφου καλὸν, *Turpia nunquam honesta sunt*, similiaque, nec patitur illis ut Principiis quicquam inædificari. Quod autem è dubitandi tenebris emergens clarè distinctèque percipiebat, hoc ejusmodi esse credidit, ut ipsum fallere non posset, nisi Deum mentis & co-

gitationis artificem fallaciæ arguere vellet; hinc se computare, se demonstrare, se γομετρεῖν, quod *Plato* Deum ipsum facere dicebat, gloriatur. Ingressus hanc studendi viam, cum in rationalibus sibi plauderet, facile ad existimandam adductus est, nec in literis Dei interpretandis quicquam illi methodo esse antevertendum: Si enim posito servatque *dubitandi & meditandi* ordine legitimo, clara & distincta perceptio tam necessariæ veritatis erat, ut salva Dei sinceritate labi non posset, quid hæsitaret cum omnia tum & sacras literas exigere ad hanc normam? Non opinor, eos omnes qui adfirmant, quicquid clarè distinctèque percipiunt, id non posse non esse verum, ita existimare, se posse talem dubitandi cogitandique legem ac ordinem instituire, ut eo custodito, in rebus etiam incertis obscurisque iudicandis nihilo magis falli possint, quàm Deus Opt. Max. deceptor esse queat; absit à nostro seculo tanti erroris suspicio! Tunc equidem vehementer metuerem, eam lucem clarissimam, quæ ex tene-

(56) *Cartesium* indicat, dubitationis magistrum, in *Meditatt.* & in *Princip. Philos. lib. I. sub. init* alibique passim: notissimaque sunt *Gassendi*, *Huetii*, *Volderi*, aliorumque hac de se scripta. Vid. *Jo. Franc. Buddeus* in *Hist. Philos. cap. VI. §. 27. p. 472. seqq.*

tenebris *metaphisicæ* uniuersaque *de-*
bitationis oritur, sæpe nihil esse
 quam arrogantem *δοκίμοφλον* &
 abruptam *ἀντρογυμωσύνην*, quæ
 cum aliorum contemptu junctæ
 sunt verissimi characteres formi-
 dabilis *Παδαντίσμι*, quem *nobilis*
 ille *Philosophus* palam præ se fert,
 quando Regibus & Principibus
 operam suam venditat, emen-
 dandi reformandique omnes A-
 cademias, & Professionum di-
 sciplinas, ut missis veterum in-
 stitutis sua principia & instituta
 pro geometricis veritatibus ubi-
 que haberentur; quæ tamen ego
 sum certus pleraque falsa, *dama-*
noque generis humani, esse reper-
 ta. Rursus, inquam, absit, ut
 omnibus, qui dubitandi viâ in-
 cedant, id genus exempla præ-
 judicare putem: sed hoc quod
 dixi, seu latius pateat, siue, ut
 opto, apud unum extet *Hobbe-*
sium (57) ad doctrine factum, &
 immanem vergere *Παδαντίσμιαν*,

ratione *mei* instituti nunc suffi-
 cit approbasse. Minus credo la-
 boris opus est, ut probemus *Phi-*
logorum quorundam & *Gramma-*
ticorum festum, de quo minus
 multa dicam, quia in confesso &
 conspectu apud omnes esse vides-
 tur. Utique non de iis qui in hi-
 storiarum, variæque eruditionis
 notitia, omnique humanitate ex-
 cellunt, loquimur; sed de his ma-
 xime, quos propriè *Grammaticos*
 & *Criticos* appellant, quique ta-
 les *ἰχθυοὶ σίνας*. Horum ego stu-
 dium præ cæteris equidem lau-
 do & admiro, verum & hoc
 sæpe mirari subiit, qui fiat, ut
 fere omnes qui his artibus se de-
 diderunt, tam sint *audaces* in ja-
 dicandis, in carpendis, in con-
 temnendis aliorum sæpe magno-
 rum hominum ingenii, scrip-
 tis atque laboribus, idque cum
 fastu & arrogantia verissime *πα-*
δαντίσμι. (58) In uniuersum nihil
 potius occurrit, quam eos ideo
 (Cc) 2 tantis

(57) In *Leviat. cap. V. seqq.* Factum Hobbii pluribus offendit restitque *Chr.*
Kortholtus de trib. Impostor. Sæc. II. p. 94. seqq. Defendit vero, & ab atheismi no-
 ta inauditum liberat *Gundlingius*, tum in *diss. de Seno Næ.* tum in *select. Observat.*
Sæc. II. p. 37. seqq.

(58) *Coryphaeus* omnium *Nicod. Fetschlinus*, tum in *Prisciano Vapulante*, tum in
Strigili, & in *Poppyfimo Grammatico*, adversus *Mart. Crusii* [quem *Crusium* illimum
 vocat *Crusimufum*] & *Moropolitarum* *Tubingæ* bacchantium *coccyfimos*, siue *Anti-*
strigilem, *Arg. a 1594.* in 8. Qui vera inter hæc patriuntur, *Criticos*, mirum sane
 non est subinde hæc mitius in adversarios suos debacchari, quam diversarum fere
 partium *pseudo-theologos*; in tantum, ut de animarum quoque Salute, pollutis *Gram-*
mat.

tancis animis indui, quod in aliarum Artium Professoribus frequentes *Latinitatis* & bene dicendi *lapsus*, si cum accuratis Grammaticæ, Rhetoricæque præceptis comparentur, animadvertant. Quæ vitia cum illi puerilia putent, fieri vix potest, quin de iis, qui in ejusmodi parvitates impingunt, haud multò secus opinetur, quam si non procul à pueris abessent, adeoque *more pædagogico* excipiendi viderentur. Ita qui primis criticorum rudimentis defuncti sunt, præsumere solent: nam qui maturis consummatisque studiis hoc augmentum nomen implere possunt, plerique moderatius opinantur, intellectumque verborum bene norunt dividere à rerum divinarum humanarumque diffusâ notitiâ: plerique sane; nam sunt etiam, qui *in literis consueverunt*, neque tamen arrogantiam & maledicentiam adversus aliarum artium doctores

amittere possunt. Fecit hac parte notabilem se *Laurentius Valla*, qui his moribus *Superbi* nomen *Grammatici* consecutus est, ejusque adversus Theologos & Jurisconsultos acerbitas, & *pædagogica* auctoritatis affectatio, satis etiamnum è scriptis ejus elucet. (59) At *Theologi* quidem illius temporis censurâ politioris literaturæ non erant indigni, nec si *Jurisperitos* ejusdem ævi aliquando irridendos præbuisset, erat quod magnopere incusaretur; sed aculeos suos passim veterum Juriconsultorum, quos ipse alibi, ut optimos *Latinitatis* auctores invidendis laudibus extulit, scriptis insigere non cessat, plerumque superbius quam verius, & semper ut *Pædagogus*. Sed mittamus aliquando factum, de *ostentatione* videamus: ad quam refero jejunam illorum ambitionem, quos pudet ignorantiam ullo tempore in rebus ad professionem suam

matricæ se . . . invicem desperant: certissimo utique argumento, tanto ipsos veræ eruditionis, studiorumque *humilitatis*, quæ profitentur, esse inaniore, quanto acrius inter se de verborum, & variantium lectionum minutâ, pudore omni eiurato digladiantur. In quos cum maxime illud anonymi adscripseris: *O Musæ insansum furcis defendis montem, ne temeret diam turba profana viam*

(59) Vid. iudicia eruditorum apud Pope Blount, p. 462. seqq. & Baylium in *Dict. Crit. h. v.* De *Salmastii* arrogantia Colomelius in *Opusc.* p. 317. & ex eo Menckemius *d. l. p. 49.* item Stollus in *Hist. Lit. cap. III. fin.* Ecquis porro *Scioppii* ignorat, cum factum, tum rabiem? *Canis Grammatici* elogium ipsi attributum memorat Baylius in *Dict. Crit. h. v.* Nollem vero eiusdem vitii reum sese dedisset *Beutlicus*, è *piyas*, ad *Horat. in Art. Poët. vs. 441.* in lite Gronoviana.

suam pertinentibus fateri, non advertentes, quanto plus dignitatis sit in *confessione generosa*, quam in turpi dissimulatione imbecillitatis, quæ tamen eruditiores non fallit. Talis apud *Agellium* (60) erat Grammaticus ille, qui deprehensus in dicto quodam, cujus expositionem promere non poterat, cum antea suam peritiam mire jactasset, tandem cum instantes amoliri non posset, lepidissimo, scilicet, commento eos elusit; *Ego verò*, inquit, *talia gratis non doceo*. Æquè misera fuit alterius illius ambitio, qui apud Frontonem Cornelium interrogatus de sensu versiculi Enniani, præter propter vitam vivitur, cum ingenuè fatendo honeste defungi posset, (nam cum bellis hominibus ei res erat) ille cum multum rubuisset, multumque sudasset, tandem surgens, *Tibi*, inquit, *Fronto, postea soli dicam, ne inscitiores audiant & discant*; abiitque miser *Pædanta*, ubi gloriam captabat, risum & ludibrium ad-

secutus. (61) Non longe ab his alieni sunt, qui se diligenti lectione parant *certas quæstiones*, easque dein, captatis occasionibus, in medium proponunt, non tam ut alios experiantur; quod intempestive factum per se *pædagogicum* est; quam ut ipsi variam lectionem suam promptitudinemque aliorum comparatione venditent; quem morem apud Professores, aut magistros rarius, quam apud eos qui *Politici*, aut *Forenses*, simulque literarum cultores amant haberi, observare mihi licuit; nec ideo tamen minus *Pædanta* existimandi sunt. Ita in omni hominum genere inveniuntur qui versiculos, sententias, aliaque eruditionis argumenta, præferunt & inculcant, ubi nihil usu veniunt. *Præcones Ecclesiastica* muki, ad plebem Dei verba facientes sæpe Latina, Græca, Hebræa, terminosque scholasticos magnificè intonant (62) *Advocati* leges latinasque sententias, ubi nihil opus est, cumulant; quin

(Cc) 3. &

(60) Gellius lib. VIII. cap. 17. & lib. XI. cap. 7.

(61) Gellius lib. XIX. cap. 10.

(62) Ita fere linguarum solent rudiores, inscitiae suae tegendae, quod iure merito post Caesinium lib. XVI. de Eloq. Sac. & Huu. cap. 16. & 17. item 19 in sacris Orationibus reprehendit Knibbius in *Manud. ad Oras. Sac. tom. 1. cap. VIII. §. 7. inue. cap. VII. §. 4. in nos. & cap. XII. §. 2. pag. 62.* Seros studiosum istos vocat Horatius lib. 1. Sat. X. vs. 21. aliaque longe mens Ciceroni lib. 1. Tusc. Dissp. cap. 8. quæ de re pluribus egit Alb. Gentilis in *Diss. de Linguar. mixt. post Adm. in lib. 1. Mac. cap.*

& Medicos atque chirurgos aliquando apud ægrorum lectulos de causis generibusque morborum *μάλα τεχνικῶς* ex arte, sicut putant, audivimus differentes; hos omnes *pædantissimi* manifestos esse res ipsa loquitur, sive ostentandi causam habeant, sive innocua sit ineptitudo. Ampliorem hic locus explicationem haberet, nisi tam prope accederet ad *ineptiæ* confinia; cui proinde, si quid hujus generis deesse videbitur, reservabimus. Quò celerius ad hanc transire, vosque longioris audientiæ tædio liberare possimus, breviter de altero *Pædantissimi* requisito, quod *fiat virtutis* erat, absolvemus. Primo definitionem *Pædantissimi* sic institueram, ut omnem vitiorum contagem in oculos hominum incurrentem, quâ doctrinam professi laborant, ex eruditione *Pædantissimi* facere judicaret, inductus in eam opinionem à *Luciano*, qui ad hanc formam sui temporis philosophos ubique tractat. (63) Sed re penitus ad nostri seculi æstimationem perpen-

sâ, non potui animadvertere, homines doctrinam professos, ideo quod sceneratores, quod ebriosi, quod scortatores, & profani habeantur, hoc ipso nomine *Pædantarum* adipisci. Convitia equidem gravissima prudentium virorum non evitant, sed *Pædantissimi* notatio est in ore vulgi, à quo id genus eruditi sæpe pro bellis habilibusque viris habentur; ex adverso qui exercitia partestque studiorum sanctissimè, at à populari commercio secretius transigunt, non raro *pædantissimi*, licet immerito, traducuntur. Verum qui his vitiis modo enumeratis evidenter se conspurcant, & simul fronte caperata, gravibusque verbis doctrinæ prætextu contrarias virtutes adseverant, eorum inestabilem esse *Pædantissimum* caret omni dubio. Tales erant, qui tempore *Luciani* magnâ contentione docebant, temperantiam, fortitudinem modestiam, contemnere pecuniam, gloriam, sola pulchra ducere quæ honesta, sine ira, sine affectibus agere; cum ipsi interim (non tem-

act. tom. V. bibl. Crit. pag. 214. Confer sis de hac γλωττολογίαν Vossium lib. IV. Inst. Orat. cap. III. p. 6. seq. & Pet. Nannium lib. V. Miscell. cap. ult. Quod genus ineptiæ lepide suo more Erasmus descripsit in Enc. Mor. p. 166. seqq. itemque Balth. Schappius in Orat. de Oratore Inepto; & auctor vernaculus in Pseudo-Theologo Gronoviano.

(63) In primis in *Nigrino*, seu *de Philosophi moribus*, tom. I. Opp. sub init. Vid. etiam Gellius lib. I. cap. 2. & lib. IX. cap. 2. & lib. XIII. cap. 23.

tempero mihi à Græcia) appa-
 rent, ἰργιλῶτες ἔ κινιδίαν, δα-
 λῆτες ἔ λαγωῶν, κολαφτακόντες
 ἔ πιθήκων, ἀσιγίστεροι ἔ ὄνοι,
 ἀρπακτικώτεροι ἔ γαλῶν, φιλονεικώ-
 τεροι ἔ ἀλεκτριῶν, id est, *ira-
 cundiores canibus, timidiore lepori-
 bus, adulantiores simis, impuden-
 tiores asinis, rapaciores felibus, con-
 tentiosiores gallis gallinaceis.* (64)
 Videres eos cum palliis ἔ barbis
 apud ostia divitum oberrantes,
 se invicem detrudentes, cœnas
 captantes, illic dominos immo-
 dice laudantes, mox voracissime
 incumbentes patinis, lautiora
 aliis præripientes, dein cibo vi-
 noque repletos, & barbis jure
 madentibus, iterum clamare:
philosophum nullius rei indigere, so-
 lum esse divitem, fortem, pul-
 chrum, Regem. Postridiè vide-
 res eosdem stipem petentes, &
 non dantibus irascentes; rursus
 de liberalitate multum loqui, &
 adiaphoron esse divitias, nihil
 aurum argentumve à lapidibus
 in littore sparsis differre. Quod
 si vetus ad ipsos amicus opis in-
 digus accederet, tum vero εἰσπῆ
 ἔ ἀπορία ἔ ἀμαθία ἔ παλινοδία,
*silentium ἔ inopia ἔ inscitia ἔ re-
 cantatio;* hætenus enim amicos
 noverant, dummodo nihil auri

argentique positum esset in me-
 dio. Si liceret, non injunc-
 dam hujus generis orationem vo-
 bis exhibere possem. hoc unum
 oportet tamen addam. Virtus,
 Philosophia, & Justitia, sic pla-
 cet Luciano (65) proclamari jus-
 serant Athenis, philosophi om-
 nes adessent in Acropolim, ut
 professione suâ re ac moribus ap-
 probata, præmiis dignis honora-
 rentur; vix totidem accedebant,
 quot divitis ostia Nili. Iterum,
 Syllogistica proclamabat, ades-
 sent philosophi in Acropolim, qui
 optimum facere posset syllogis-
 mum in formâ, duas haberet mi-
 nas argenti cum placentâ: Mo-
 mento temporis plena erat Acro-
 polis κλαγγὴν προκαθίζόντων, cum
 murmure confuso sedes capien-
 tium, ἔ πανταχῆ πῆγε πάγων,
 κολακία, ἀναίμαρτία, βακτηρία,
 λιχρία, φιλαργυρία, συλλογισμοί;
 ubique apparebant baculi, περσὶ,
 barba, impudentia, adulatio, li-
 guritio, avaritia, syllogismus. Fa-
 teor hæc ita secundum literam
 his diebus omnia simul usum non
 habere, sed an non bona para-
 de quibusdam hujus quoque tem-
 poris hominibus vera sint, vo-
 biscum ipsi, *Auditoras*, existi-
 mabitis. Quid utique, si Pe-

ἔκτα

(64) Ita habetur. in *Piscatore*, 2. tom. 2. p. 421. ed. Bened.

(65) Eodem loco, pag. 426. seqq.

trus & Paulus in illo suo simplici cultu citarent omnes, qui *sacra faciunt*, ad rationem muneris sui reddendam, & verba sua factis implenda sub præmio cælestis beatitatis (66). Rursus, si *Constantinus Magnus*, ille munificus sacri ordinis Patronus (67) omnes & singulos invitaret ad talentum magnum, & tesseram annui lautioris accipiendam; quid eventurum esset, suæ cujuslibet conjecturæ delegabo. Transeamus ad *ineptiam*, quæ sine dubio maximam *Pædantissimi* partem occupat, & de quâ ingens æquor orationis se pandit, si exhauriendum esset argumentum: Sed rationem oportet aurium vestra-

rum, meorumque laterum habeamus. Principio vobis aliam ex *Luciano* fabellam dabimus. (68) Ait, Menippum ex horto philosophum, cum per omnes sectarum vias ambulasset, multoque incertior esset quam dudum de vera vivendi ratione, tandem, duce Mago quodam, itinere portentoso venisse ad inferos, ut ibi Tiresiam Thebanum, qui sapiens & vates fuerat, de verâ vitâ consuleret; ab hoc autem ægre & sub religione silentii responsum accepisse in aurem, *ὁ ἴδιαι τῶν ἀεσῶν βίη*, simplicem indoctorum vitam esse optimam. (69) Non sum ejus sententiæ, *Lucianum* id in præjudicium omnis doctri-

(66) Sed ita iam olim de rigidioribus philosophis *Juvenalis*, *Sat. 11. sub init. de Phariseis* Christus, in *Evang. Matth. cap. XXIII. vs 3* & *Lucas cap. XI. vs. 46. de Papis*, Cardinalibus, ceterisque Episcopis, Erasmus in *Enc Mor. p. 179. seqq. de Monachis* Palingenius, in *Zed. lib. V. pag. 118. De Tattuffis* vero, sive *Phariseis* hodiernis, omnium certe sectatum fucis, præter *Molierum* in utilissima huius argumenti comœdia, qui ex professo scripserit, utque virum cordatum decet, nescire me factor. Præstaret hoc sane, quam vulgaribus scriptunculis atrum indicem augere *haereticorum*, tot novis temere confectis nominibus, *Labadistarum*, *Poiretianorum*, *Hatemistarum*, *Deurhovistarumque Indifferentistarum*, aliorumque id genus innumerabilium, *millia quot non fert Jitens Apulia muscas*.

(67) De *Constantino Magno* dixi superius *ad Orat. V. p. 112. Et vel una* succederit *L. 1. C. de SS. Eccl.* Sententiæ nostræ confirmandæ. Illa enim mundum in Ecclesiam primâ induxit, cumque *divitiis* ambitionem, barbariem, tyrannidem, luxuriam; *hierarchiam*, denique impotentis cleri, velut ex *Pandoræ pyxide*, per orbem sparsit Christianum.

(68) In *Necyromantia*, tom. 1 *Opp. p. 303. & 318. ed. Bened.*

(69) Haud multum abludit inscriptio tabellæ *Barneveldianæ*, *Nil scire tutissima fides*. Vid. auctor *vitas Jo. ab Oldenbarneveld*, pag. 13. Et vere *Seneca* in *Epist. Postquam docti prodierunt, boni desunt; docemurque disputare, non vivere*. Quid mirum vero? cum & multo facilis sit, & gloriolius habeatur; theologum polemicum agere, quam pacificum; typicum & systematicum, quam moralem & activum.

Strinæ, & philosophiæ dictum voluisse: nam quanti faceret eruditionem & sapientiæ studium, cum passim in suis scriptis, etiam aliud agentibus, tum in *Somnio in Nigrino*, in *Demonacte*, & alibi testatus est luculenter. Sed arbitror hoc eum studiosis hominibus inculcare voluisse, *genus optimum doctrinæ id esse, quod minimum recederet à judicio communi hominum, qui simplicitate naturali recte uterentur*; scilicet, accedente cultu civilis conversationis, quæ in vitâ privatorum, quos utique noluit esse feros & barbaros, supponi debet. Non est igitur abs re, ad hunc veluti lapidum exigere notas *Pædantismi*, ut quicquid in eruditione exercenda impingit in commune atque civile judicium hominum, id magis aut minus sunt enim gradus hic sine dubio vitium, de quo nunc agimus, participare videatur. Sed *ineptitudinem* hominis docti ego *trifariam* considero, in excolenda eruditione, & in exercitio, atque praxi cum eruditionis ipsius, tum etiam vitæ communis. Dices, in hac ultimâ parte solâ commune

& civile judicium spectari potest; in æstimatione doctrinæ ejusque exercitio, quo pacto id usu venire queat, non apparet. Ego vero sic existimo, commune atque civile judicium sal esse omnium rerum, ipsius quoque reconditissimæ doctrinæ: Suppono quidem notitias à vulgi sensu remotas; sed illa ipsa scientia tali judicio regi debet, quale plebs in suis negotiis omni die exercet, aliqui insulsa & insipida cuncta sient. Specta tropos & figuras Rhetorum, senties omnem eorum gratiam ab illo communi pendere judicio. *Cæli ingentes fornices* dixerat Ennius, (70) improbat Cicero, (71) quia commune judicium dicit, fornices nec magis esse, nec totum implere circulum, & à rectis consurgere lateribus. *Stercus Curiaë Glauca* dictum Fabius reprehendit (72) ut communi judicio fœtidum. Item *Respublica morte Camilli castrata*; alibi, *persecuisti Reipubl. vomicas*: rursus, ut civili judicio nimis enormes & inverecundæ translationes à Quintiliano reprehenduntur, ut etiam *saxea verruca* pro scopulo, nimis exiliter dictum.

(70) Ex incerto libro, p. 327. nos. 501. edit. Hess.

(71) Lib. III. de Orat. cap. 41.

(72) Lib. VIII. cap. 6. add. Vossius lib. IV. Inst. Orat. cap. VI. §. 10. & Buchnerus de Commut. rat. dic. lib. 1. cap. 2. §. 11. p. 33. seqq.

Etiam. (73) Sexcenta talia, quæ proferri possent vitia, quilibet idiota videbit & ridebit. In affectibus equidem morumque viâ scimus, idoneum auctorem non esse turbam, sed alia est ratio iudicii communis, quod non aliter à Deo conditum est, quatenus labe originali mansit intactum, quam sicut in consensu longe maximæ partis hominum, de rebus eorum captum non superantibus elucet; unde non absurde fertur in *proverbio*, si id rectè ita mihi intelligendum videtur, *vox populi, vox Dei*. (74) Igitur in omnibus scientiarum traditionibus id observandum, ut præcepta quantum fieri potest, communi civi ique iudicio consentanea formentur. Etenim eâ gratia doctrinarum professiones institutæ sunt, ut per regulas, attentâ meditatione usuque conceptas & firmatas, secreta rerum in *simplicissimas veritates* resolvan-

tur. Quicumque igitur id agunt, ut involucris formularum terminorumque scholæ, quasi ænigmatibus, cognitiones rerum implicent atque tegant, ne populo scilicet innotescant, eos hactenus *Pædantismi* absolvere non possum: Quid enim est aliud inepta scholasticæ doctrinæ ostentatio, si hæc non est? Quicumque etiam scientiæ alicujus doctores audiunt, neque tamen in id incumbunt, ut finem usumque Artis suæ adipiscantur & promoveant, iis nullam injuriam fieri puto, si perinde *Pædantismi* insumulentur. A *Theologis* rursum me abstineo, iudicent ipsi Artis gravissimæ Doctores, utrum melius sacra eruditio se habeat, ubi quam proxime ad *Apostolicam*, vel potius ad *Christi Domini* inimitabilem *simplicitatem* accedit, quam ut supellectile scholasticâ ornata anonerata est. Numquid etiam *Magistris nostris*, (75) haud intel-

(73). Vid. Vossius, & Buchnerus *ad* II.

(74) Eadem est doctrina Grotii *lib. 1. de I. B. & P. cap. 1. §. 17.*, qua de re pluribus Jo. Nic. Hertius, *de Jurisp. Nat. Sect. 1. §. 21. vol. 1. Opusc. p. 24. seqq.*

(75) De hac adpellatione, & mystica origine, deque ridicula quaestione; utrum dicendum *Magister Nostrandus*, an *Noster Magistrandus*, pro persona apta ad fiendum doctorem in Theologia? Professa opera disputat *Thomas Langschneiderius*, Baccularius Theologiæ formatus, quamvis indignus; in epistola prima *Obscurorum Virorum* ad Superexcellentem, nec non Scientificentissimum Virum, *D. Ortium Gratium*, Poëtam, Oratorem, & Philosophum, nec non Theologum, & plus, si vellet. Epitaphium *Magistri Nostri* habet Menckenius in *Charlat. b. 151. Conf. Idem d. 1. p. 242. seqq. & Ad. Tribecchovius de Doct. Schol. cap. V. sub in. & cap. VI. §. 4. p. 333. 1099.*

telligibili ferragine vocum sanctissima mysteria deformantibus, iisque ineptissime superbientibus, dum plebem nihil eorum capientem simplicissimis Dei literis arcent, nomen *Pedantarum* male federet, eadem fiducia sanioribus Theologis arbitrandum relinquam. De *Juris* nostri *Arte* liberius dicam, ut domesticâ, quæque tota super illud commune, illud civile iudicium, fundata & ædificata est, atque secundum illud doceri & explicari debet; nî hoc fiat, tanto pejor inde *Pædantismus* exurgit, quanto ingenium ejus ab hoc vitio longius abesse videtur. Finis *Juris* est justitia, non tantum, ut leges secundum ejus præscripta condantur, sed etiam imprimis, ut hæc virtus in societate humanâ colatur & exerceatur. Ideo, qui *Jurisconsultus* haberi vult, cum id operam dare oportet, ut *regulas æqui bonique* intelligat & in promptu habeat, quibus in loco & in tempore ad negotia hominum gubernanda prudenter uti frui possit: eam *juris* professionem, quæ hoc sibi non proponit, hoc quoque non præstat, ego fidenter esse dico *Pædantis-*

sum. Parce, dicat aliquis, & respice temet ipsum; nonne tu ex eodem isto loco, cum *pro* *Juris* professione diceres, laudasti multum *Alciatos*, *Cujacios*, *Donellos*, & tot alios, præ *Accursio*, *Baldo*, *Bartoloque de Saxo ferrato*, omnique *Doctorem* turbâ, licet hæc ad forensem notitiam sit aptior, quam sunt illi priores elegantiarum *Magistri*? (76) Nonne Tu ipse cultiorem hanc viam à præceptoribus tuis edoctus es, nonne videri vis hanc ipsam prætere Te tuis sectatoribus? Mea vero sic ratio est, *Auditores*, *Artem Juris Romani* tradendam in *Academiis*, intelligi non posse sine pura *lingua latinæ*, & aliquâ sermonis *Græci* notitiâ, denique sine *historiæ* & *antiquitatis Romanæ* saltem mediocri peritiâ. Sed quid tum postea? *Jurisconsulti* veteres, quorum ad intellectum hæc præambula requiruntur, in eo sunt toti, ut forensem & *pragmaticam* *Juris* prudentiam suis auditoribus tradant. Qui verò hanc ultimam partem fastidiunt, & tamen se *Jus* tenere putant, hos ego, si *scapha scapha* dicenda est, *pædantissimi* non expertes reor esse; sint *philologi*, excellant *criticâ* *laud-*

(D d) 2

do,

(76) *Orat. V.* ubi & alia notavimus, pariter atque in *praef. Lect. Jur. & Orat. Ioanis. Trai. pro Glossatoribus*. Confer sis *sup. Orat. II. p. 64. seq.*

de, philologi quoque juridici appellentur, fiat, non repugno, quin *Pedantus* esse nego, sed literarum, elegantiarumque cultores esse fatebor. Sed *Jurisconsulti* nomen augustum præferre, nec aliud quicquam dare studiosis, quam de *emendandis aliquot textibus*, de conciliandis circa obsoleta capita quibusdam *antinomiis*, de verborum aliquot priscorum usu *conjecturas*; cum de jurisdictione, judiciisque agitur, nihil facere quam de *tribunali Romano*, de ordine fori antiquo loqui; de usu vero & observantia singulorum titulorum, quæ his diebus obtineat, tribus verbis absolvere, sæpe nihil dicere, nego hæc esse *Jureconsulti*, inepta judicioque communi adversa mihi videntur. (77) Rursus, inquam, absit ut spernam illud *alterum genus*, scire etiam volo, delector iisdem & elegantias voco; sed *Juris Artem* iis rebus perfici, id utique nego. Instituire digressiones observationesque historicas philologicasve bene se habet in Jure, si *παρρησιον*, non si *ὑπο* inde tuum facias; si huma-

niora te adspargere velle præmoneas, non si juris Professorems absolvere velis. Sunt præterea, qui *systematicam doctrinam*, quæ per definitiones, & partitiones earumque exegetes, Juris artem ob oculos ponit, *Pedanticam* esse volunt, quique Studiosos nihil quam libros à Justiniano relictos legere præcipiunt. Si *pedantus* vocarent eos, qui nihil aliud quam systemata legunt, qui libros authenticos vix inspiciunt, eorum sensa non indagant, sed proram atque puppim sui studii in *scholasticis rudimentis* collocant, haberent me consentientem. Sed absque ullo ductu systematico, sine expromptâ definitionum divisionumque memoria, & intellectu, diffusam veterum lectionem agredi, doctrinam ejusmodi parit, qualis est, *arena sine calce*: possent esse magna, perspicacia ingenia, quæ hoc modo validè proficerent, non recuso; sed vulgo studiosorum nihil inutilis arbitrator. Optimus ille modus quem Justinianus præscripsit est; Ille vetat in suos libros scribi commentarios, sed *paratilla* (78) permit-

(77) Conf. Heineccii *Oratio Viadrina de Jurisconsultis Semidoctis*. Item Gravina *de Orig. & Progr. Jur. Civ. cap. 169. seqq.* & Januarii *Resp. 1610. p. 249.*

(78) In *Const. Deo auctore*, §. 12. & in *Const. Tanta*, §. 21. Denique in *Const. Dedit nobis Deus*, §. 21. Quæ *Paratillarum* appellatione Cuiusvis breves & subtiles intel-

mittit, hoc est, breves & succinctas complexionones, quibus iudicia tyronum regantur, diffusæque materiæ compendio præsumantur; nam proluxæ commentationes à textu & legibus ipsis initia discen- tium seducunt. Ita modus in om- nibus rebus optimus est habitus. Hæc omnia credo, nec aliter suo sensu apud *Medicos*, atque Philo- sophos se habere, quin & illic indulgere speculationibus solis, mandare memoriæ dictata rudi- mentorum, his se jactitare, ni- hil extra sapere, non contende- re ad usum artis, docere non in- telligibilia, sit *Pedantismus*; ut notabiliter in hoc vitium impe- git *vetus schola philosophantium*, (79) quos nihil opus est ut nos heic loci exagitemus, eaque operâ novatores eorum æmulos, & jam superiores stantes allevemus. Vi- debat aliquando non incelebrem

è Schola *philosophum* in mœnibus hujus urbis obambulantem *Theo- logos* non è minimis, & ipsemet ambulans cum amico philosophiâ non indocto. Vin' tu, inquit, il- lum philosophum consequamur? faxo nos audias acerrimè dispu- tantes, ut nec tu nec nos invi- cem quicquam intelligamus. Con- sequuntur, alloquantur, movetur problema, quod eadem diè publi- ce ab altero ventilatum fuerat, de *quidditate Hæcietatis*. (80) Argu- mentantur, hinc inde, sit alterca- tio, vox intenditur, micant di- giti, it clamor in auras; nihil ut capiat ille tertius, nec quicquam intelligi posset, ab his sane, qui quid esses intelligere, scirent. Hunc esse *pedantismum* in qualis- bet Astium facultate non credo negaturum, qui vel omnino *Pe- dantismum* dari negaverit. Si jam porro ad Eloquentiam me con-

D 3 feram,

Intelligit titularum interpretationes, & quasi monitoria, sive claves eorum, quæ sin- gulis titulis continentur, *præf. in Paris. Cod. sub fin.* eumque sequutus Gul. Mara- nus in *Præf. Paris. ad v. cap. 1. & 2.* Fallit vero istos dudum aliis observatum est, uti *Fabrotto ad Oul. d. 2. & Jeno a Costa, præf. ad Summaria Decret.* Priscus enim germanusque paratitorum usus hic erat, ut ad singulos titulos adnotarentur, quæ aliis locis essent tradita; quapropter solas ea voce titularum repletiones indicari vere mon- net *Math. Blastares, in fine præf. ad Syn. Can. Alphab.* apud Beveregium in *1000. II. Synodici, part. II.* Confer sis Jo. Leunclavium in *Prol. Paratit. Jur. Gr. tom. II. Biblioth. Jur. Can. p. 1219.* quæque nos plura olim congestimus in *Prolegom. Jur. Civ. Scæ. XIX, not. III. p. 64. 1999.*

(79) Vid *Agrippa de Vanis, Scient. cap. 8.* Erasmus in *Enc. Mor. p. 144.* & *Mene- kenius d. 1. p. 150. 1999.*

(80) Qua de re pluribus agit *Ad Tribecchovius de Doct. Schol. cap. IV.* & *Sam. Wehrenfelsius de legom. Erudit. cap. II. §. 7. 1999.*

feram, ibique diversas *Inepti* species exequere velim, *Auditores*, vix est, ut suam modumve orationis invenire possem; de oratoria facultate *Quintilianus*, de Historica *Lucianus*, de Poëtica *Horatius*, innumeras *Padantissimi* species & exempla nobis suppeditareat. Summa redit eodem, quod pridem diximus, ad commune atque civile iudicium redigendum esse eloquentiæ modum, ut sit facultas ingenio usuque intacta, consummata, uti flectendis rapiendisque hominibus apta comparata sit. Proinde quoties in oratione soluta ligatave, cura studiumque apparet ejusmodi, per quam sit, ut attentio voluptasque auditorum comprimatur & suffocetur, non est dubium quin hujusmodi apparatus *Padantissimi* vitio laboret; maxime, si accedat affectatio grandium sonantiumque verborum, aut quod pejus, eique tamen generi tumido familiare est, obscuritatis, quæ multi etiam docti, ut videntur, homines intolerabiliter sibi pla-

cent, quasi major orationis ullæ virtus esse posset, quam pura & decora perspicuitas, quæ rerum difficultates etiam rudibus explanentur, & eloquii institutum ita ut ab auctore sermonis Deo gegeri humano inculcatum est, ad communicanda invicem cogitata sua, prompte, jucunde, valideque exerceatur. Quis igitur *Padantam* fuisse neget illum dicendi magistrum, de quo *Fabius* narrat, eum increpuisse discipulos, si quid clare nimis simpliciterque posuissent; *Σαράων πᾶν, φαε* *stylum occultiore puer*, ajebat. (81) Alius, cum audisset e discipulis unum ex ipsius præscripto involute, perplexè, declamantem, *tanto melius*, inquit, *ipse non intellexi*. Quid vobis de *Professore* publico *Eloquentiæ* videtur, qui *Terentium*, atque *Ciceronem*, ut nimia perspicuitate languidos, se ferre non posse fatebatur, sed *Winsemium* nostratem (82) admirabatur & stupebat; *quid est eloquentia*, clamabat, *si hæc non est?* & exordia quædam orationum recita-

(81) *Lib. VII. Inscr. Oras. cap. 1. num. 18.* ubi τὸ πᾶν non habetur, aliaque orationis series conspicitur.

(82) Peregrinum Litteratorem intelligit, *Winsemil nostratis*, ut ait, ineptum imitatore, non Frisium. Illum enim *Dominicus Aconius a Buma*, hunc Auctor ipse excerpit, successore in *Eloquentia* *Busebio Pomerano*; qui huic orationi annos quatuor superstes locum deinde fecit magno *Porizonio*. Vid. *Facti* *Academici Frisici*, quorum excerpta *Nic. Blaucardus* ad calcem *Orationis Sæcularis* exhibet, ad ann. 1647. 1657. 1666. & 1682.

citabat, verbis grande sonantibus, & quasi è profundo effusis, in altitudinem condita; verum adeo perplexa & obscura, ut rarus lector, nisi valde attentus, quicquam intelligeret; Huic enim vitio sic appello & quidem maximo. Vir ille Egregius pravâ consuetudine in orationibus (nam in *historiâ* minus hac parte laborat) obnoxium se reddiderat. (83) Si *Pedantismus* est doctrina, quæ magno conatu nugæ agit, & contra iudicium institutumque generis mortalium nititur, haudquamquam obscurum est, quid de tali spuria, atque, ut ita loquar, ebriosa eloquentiâ existimandum sit. At huiusmodi rebus si inhærere vellem, *Auditores*, exitum orationis nullum reperirem, quam vereor ne jam ultra publicæ recitationis modum putetis continuari. Proinde compendio atque transcurso in reliquis utemur. Habuimus *inaptitudinem*, si licet ita loqui, *theoreticam*, de *practica* videndum, quam licet in aliis facultatibus æquè notabilem esse noverimus, solius tamen *Jurisprudentiæ* respe-

ctu nunc eam considerabimus. Nihil est tritius illis, qui in fori peristylis iudicandi vel respondendi causa versantur, quam Academicos Juris Doctores insimulare *pedantismi*; propterea, quod usum artis atque praxin, ut loqui amant, ignorent. Ego vero Professores, qui muneris sui partes fideliter implent, nihil minus quam *Pedantas* esse abunde probavi. Sed hosce *forenses magistros*, qui *pedantismum* longe infra suæ professionis homines situm esse putant, frequentius hoc vitio infectos esse, quam Academicos, date veniam, *Auditores*, dum paucis verbis ostendam. (84) Primo omnium, quod homines ex Academia recens dimissi, infusisque doctorum honorati, eos à quibus Artem didicerunt suam, quasi *pedagogos*, eorumque doctrinam pro *Pedantismo* insolenter habere videmus; quam procul id absit à vero *pedantismi* caractere non potest ignorare, qui definitionem ejus jam pridem à nobis expositam perpenderit. Præterea; non semel accidit ut, inci-

(83) Grandioris eloquentiæ specimen Winsemius dedit in *Panegyrico funebri Principis Mauricii*, anno 1625. Franqueræ impresso.

(84) Lepide istos pertrinxit Vinc. Obsopeus ad *Anthol. lib. 11. epigr. 36. p. 234. Aedel. Managium in præf. Amœnæ Jur. Civ. & Heineccium in Orat. de Juris. Semideclis.*

inciderem in scripta Advocatorum, qui clientum causas ex Jure deducturi integra loca illius materiæ, ad quam res pertinebant, per *definitiones divisionesque* tractarent, uti cum de valore testamenti in judicio certabatur, etsi nihil opus esset, docebatur scilicet; quid & quotuplex testamentum, quænam ejus requisita, aliæque; sicut nos Auditoribus in universa Institutione tradimus; iisque tandem aliquando finitis, ad *rationes juris*, quæ meritum causæ spectare videbantur, procedebant. Hujus generis Advocatum memini acerbè aliquando conqueri, se causâ cecidisse, tametsi vix tres versus belgicè, omnia ferè Latine ex intimo juris penu elaborasset. Hos ego non minus *Pædantismi* reos crediderim, quam sunt omnes, qui in Consiliis, in libellis, deductionibusque causarum, leges, jurisque rationes, Auctorumque nomina cumulant, etsi nec opus sit, nec ad rem probandam finiendamque pertineant. Id maximæ *Advocatorum* parti omni die contingere, testor eorum scientiam, qui audiendis litibus, exa-

minandisque judicialibus scriptis dant operam; nec adeò *pædantissimi* plerosque absolvi posse fateri necessarium est, sive judicio inepto, sive per ostentationem, apparatu eruditionis abutantur. Nam utroque committi *pædantismum* verba definitionis superius à nobis collocatæ expositæque demonstrant. Doleo non esse nobis integrum, evidentiam multifariæ ineptitudinis, quæ in hoc genere frequentatur, exemplis palam facere, quæ haudquaquam sollicitè inquirenda forent. Quod si novum inauditumque esse dixerint, homines Pragmaticos, & in fori luce versantes, accusare vitii, quod *scholas* tantum redolet, velim faciant, ut cogitent, apud Clientes consulentesque præferre mysteria Doctrinæ, legibusque eruditum velle videri, ubi nihil usu veniat, duntaxat *ne parum clerici* (85) habeantur, nunquid ineptæ ostentationis, quæ in studiorum negotio *pædantismus* est, id absolvi possit? Quin nec à Curia Judicum id esse alienum, fidem facit Parisiensis illius Senatoris exemplum, de quo *Montanum* (86) referre memini, cum pro-

(85) *Clericus* pro sacerdote, monacho, & homine erudito; sicuti *Laicus* pro milite, vulgo idiota. Menagius in *Etymol. Gall. voc. Clergie*. & pluribus de Fresne in *Gloss. med. & inf. lat. voc. Clerici*.

(86) Loco supra citato.

prolixè in Curiâ, de causâ quadam, eruditeque, inprimis ut ipse putabat, dixisset, ut collegis autem ejus videbatur, ineptissime, dimisso senatu, auditum fuisse in angulo palatii de successu tam doctæ orationis sibi plausum dedisse, tandemque pietatis memorem exclamasse: *Non nobis Domine, non nobis, sed tuo nomini sit laus & gloria!* Neque desunt alibi passim in Curiis, qui opinione Doctrinæ sibi placentes, neque judicio præditi sano rectoque, pro sententiis suis textus rationesque juris, ambitiose non minus quam infeliciter allegando, cum partibus perversè consulunt, tum *Pædantismi* manifestos sese produunt, tantò vehementius quò pertinacius sæpe pro suis nugis pugnant, nulloque modo ferre possunt, si qui eruditissimis eorum ratiocinationibus contradicere in animum induxerint. Hæc etsi de *Jurisprudentiâ* potissimum disseruimus, nihilo secus in artibus reliquis usu venire probatu facile erat, si tempus audientiæ superesset. Duntaxat in Oratoriâ facultate, quam latè patet observatio dicti Tulliani, quo *Eloquentiam semper inep-*

tam ille princeps oratorum judicavit, nisi quando est necessaria (87) profecto non est intolerabilior *Pædantismus*, quam orationibus homines obtundere, ubi non congruunt, vel ultrâ negotiî modum explicare dicendi copias. Quo genere ineptæ ostentationis, fateor, ordinis nostri homines frequenter auditores suos enecare; quin etiam ex *politicorum* numero non pauci in eundem lapidem offendunt. *Henricus Magnus* rex Galliarum rogatus audientiam à legatis Massiliensium paulo ante meridiem, cum ad prandium ipse festinaret, jusserat eos admitti, sperans, ut moris est apud Principes, eos breviter absolutores. Sed orator eorum ita ordiebatur; *Hannibal proficiscens Carthagine*; Tum Rex, *Hannibal*, inquit, proficiscens Carthagine jam pransus erat, *Ego sum pransurus*; & cum dicto abiens oratorem cum suis pudore confusum reliquit. (88) Haud dispar nepotis *Ludovici Magni* exemplum, cum is nuper, Iperis & Gandavo captis, Lutetiam properaret, Insularum Magistratus, ut publice relatum est, in viâ constiterant Regi congratulaturi; Stabat (Ec)

ora-

(87) Vid. Cicero sub init. libri II. de Oratore.

(88) Plura ejusdem Regis hoc genus apophtegmata recenset Perefrius ad calcem *Historiæ Henrici IV.*

orator, parans exordium, quod rex altius ductum iri animadvertens, *Satin vobis placent*, inquit, *Gandarum & Iperæ captæ? Imò verò illi; Etiam mihi, inquit & pergebat.* (89) Teneamus igitur, quicumque in actionibus publicis privatisque affectat videri doctus & eloquens, eruditionesque miscet, ubi necesse non est, *Pedantismi se* alligat, & hujus rei quam multiplex usus abusivusque sit pro sese cuivis observare licebit. Idem *affectationis vitium* facit ex hominibus doctis in commercio vitæ communis & conversatione civili *Pedantas*, quando in habitu, incessu, vultu, motu corporis, ipsoque sermone singulares amant esse, contraque iudicium commune se conspiciendos ridendosque præbent. Injurii sunt *audici homines*, aliique peregrinis culti elegantibus, quando eruditos, qui talia civilitatis imitamenta nesciunt usurpare, quasi *Pedantas* intuentur, modo in illorum simplicitate nihil affectati vel contorti appareat. (90) Nam etiam hac parte verissimum est illud, τὸ δὲ φύσει κατὰ τὴν ἀρετὴν, *quicquid cum natura convenit, optimum est.* Non excludimus utique diversitatem hominum atque pro-

fectionum, neque mutationem vultus, cultus, incessus, sermonisque, secundum illam varietatem; modo in omnibus conveniens decor, & moderatio civilis nihil abhorrens ab usu recepto servetur. Nam quicquid eminet, ut quæsitum, offendit oculos, statimque *fastus & invidiosus* suspicionem parit, vel *ineptia* præsentem utique imaginem exhibet. In oratione, sicut animi characterem natura imprimis expressit, ita nihil frequentius in hominibus eruditis degenerat. Vel sola pronuntiatio spectetur in his, qui ad populum de sacris verba faciunt, quam sæpe enormis, inflata, detorta & affectata sit, ut odium sui tædiumque aliquando nulla re alia in auditoribus excitare videantur. (91) Prorsus opera danda est, ne eruditio nostra cuiquam gravis aut molesta sit, nec scio, an non huc, ipsum *Latini sermonis* commercium redigere nos oporteat, ut nec illud *pedantismi* sit expertus, si absque necessitate frequentetur apud homines, quibus in promptu non est facultas hujus linguæ, vel qui promiscuo ejus usu non delectantur. Dolendum equidem est, hoc commu-

ne

(89) Anno 1678. dum pacis negotium *Neomagi* trahitur.

(90) Exemplum *Adriani Turnebi* habet Montanus d. lib. I. cap. 24.

(91) Vid. Petr. Burmannus V. Cl. in *Orat. in Studia humanitatis.*

ne gentium Christianarum vinculum ita resolvi in desuetudinem, ut etiam inter homines doctrinam profectos Latine loqui, de rebus à studiorum disceptatione alienis, *pædagogicum* habeatur. Quæ opinio ex Italiâ in Gallias & Germaniam derivata, & in Hollandia nuper recepta, in hanc quoque Frisiam moris antiqui tenacissimam alioqui, nuper invasit, irrupit. Quando ita se res habet, & hic mos jam plane inveteratus est, viri prudentis officium existimamus esse, eo modo cum hominibus agere versarique, ne sui ipsius odium atque fastidium præbeat. Judicavit ita jam olim *Jacobus Augustus Thuanus*, qui refert in *vitâ sua*, cum ad *Carolus Sigonium* eloquentiâ literisque politioribus inclytum virum Bononiæ aditurus esset; cum *intelligerem*, inquit, *hominam ægrè latine loqui, malui Italice cum eo balbutire, quam minus familiariter cum tanto viro agere*. Nonne meminimus *Salmasium*, humanioris doctrinæ, Artiumque eloquentiæ Principem habitum, cum in Belgicam venisset, ægrè cum hominibus Latine loquentibus verba commutare potuisse, solitumque esse percunctari, siquis

eum ita compellaret, nunquid Gallicè sciret? (92) In Germania cum *Freinsbemio*, cum *Böclero*, aliisque hominibus, qui vitam omnem in Eloquentiæ Romanæ studiis transegerant, idem mihi ferè contigit, quod *Thuanum* de *Sigonio* narrantem audivimus. Utique postquam *Böclerus*, in mansæm me suum invitans, dixisset aliquando vernacule, habere se illic hominem Belgam; atque roganti, unde? nescio, inquit, subridens, at Belgam oportet esse, cum nihil quam latine loquatur; per me scilicet ingrato hominis colloquio expediri volebat. Sit igitur jam porrò, si dis placet, *Latine loqui Pædanicum*, vel hac causâ, quam diximus, vel ea, quam *alius homo*, in literis jure suo magnus probabat, quoniam latina lingua aliter quam studiorum causâ sermone trita, miserrimè luxatur & laceratur à vulgo eruditorum, quasi præstet eam profus ut linguam mortuam cedere gallicismo, quam imperfectius usurpari. Nam id jam *Galli* magno successu agunt, ut suam linguam loco Romanæ universalem dominantemque in Europâ faciant, quod utinam aliquando majoris & *dominantioris successus*
(Ee) 2 omen,

(92) De *Jo. Ge. Grævio* id ipsum æquales uno ore commemorant

omen, initiumque fuisse non videatur! (93) Quod si unquam fieri potest, ut Latini sermonis usus quibusdam gravis videatur, nolite tamen existimare, *Juvenes Ornatissimi*, propterea segnius huic linguæ excolendæ vobis incumbendum esse. Namque necessitas eleganter florideque scribendi nihilo minor hodieque manet, quàm fuit unquam; loquendi etiam, ubicunque de studiis quaeritur, ubi de rebus magni parvique momenti ex rationibus eruditus, Artiumque fundamentis agendum & disceptandum est. Neque profecto faciendum, *Auditores*, ut nos privari patiamur, ejus linguæ privilegio, quod studiosos à profanâ plebe distinguit, & quod *Gallicismus* nemini vestrum præstare potest, quo feminæ, milites, aulicique bonarum ignorantés rerum, facile vobis antecellent. Demus hoc concordiaë seculi, & tralatitiæ humanitati, ut eorum qui latina reformidant pudori ignoscamus; sed nunquam inter nos invicem illam gentis gentium dominæ linguam celssemus reddere nobis familiarē; sine cujus exprompta facultate omnis eruditio nostra tan-

quam situ squalida sordescit, & sapientia balbutire videtur. Teneamus saltem ex eloquentiâ modum, hactenus, ut ne ostentemus, ne obtrudamus eam; sed ita nos comparemus, ut in tempore locoque, gravi illâ & adhuc imperium orbis resonante linguâ, res magnas facunde, copiose, voce calamoque, tractare & illustrare possimus. Nec est quod amplius imposterum nescio quod *Pædantismi* apud vulgus odium revereamini, quando *Frederici Imperatoris* vere Magni, quod agnomen invidia Pontificum negavit huic Heroi, glorioso patrociniò adversus inimicos literatorum tuti & honorati esse potestis. Imo præsentius & efficacius tutamen atque præsidium nobis omnibus comparatum est, postquam Tu HENRICE CASIMIRÈ, Princeps Illustrissime, postquam Tu splendidiſſimis avitæ hereditatis, atque delatis à Republicâ titulis, nomen Curatoris Academiaë, sed honorarii, sed Magnificentissimi addere non adspersatus est. Et cui potius conveniebat, hanc Tibi dignitatis accessionem gratulari, quam ei, quem fors benigna eodem anno præesse Lycæo voluit, quod post supremum Numen dein.

(93) Quantum isto abusu & studiis, & moribus, regimini politico denique, fuerit nocitum, viri cordatissimi, *Cramerus*, in *Vindiciæ Nom. Germ. Tolandus*, in *Gallo Aretalego. & Burmannus*, *Præf. in Justin.* & alibi prudenter monuerunt.

deinceps in Te suum decus tutelare, suam in prosperis auctoritatem, in adversis rebus praesidium collocabit & venerabitur? Habemus omnes in memoria, quam liberaliter, quam honorifice, & amanter gloriosae recordationis Parens Tuus rem Academicam tutari non contentus, etiam augere, quotiens usus ferret, & exornare solebat. Non est animus equidem, nec opportunum fuerit, Academica damna, quae post sapientissimi Principis lamentabile fatum tulimus, ingrata commemorazione repetere. Sed erigit in spem novam percussas tempore suo Musas, Tua, generose Princeps, indoles, quam luculenta primae adolescentiae incrementa, quae inter nos emicuerunt, jam tum egregie patefecerunt. Optamus utique ac etiam sperare fas sit, quae, cessante Cura Magnificentissima, res nostrae detrimenta cepere, divina quidem bonitate potissimum, sed Te, **MAGNANIME PRINCEPS**, duce & auctore postliminio reditura. Restitutum iri adempta postliminio, inquam, ominamur, ut quae suspensa magis violentia belli, quam sublata penitus & extincta credere nos jubet amor ille vetus Frisicae gentis adversus literas & literatos. Tu vero, cui bono, **HENRICE CASIMIRE**, nuncupationes ornamentorum tuorum literario nomine claudi & obsequari passus es, quam ut pra-

textum benefaciendi Musis earumque alumnis sub titulo Curatoris haberes? Serviet hoc nomen tibi, credo, velut arcanum aliquod potentiae, vel ingens privati subsidium ararii; quaerendum inde videlicet, ubi nihil lucri proponitur quam bona mens & paupertas. Enimvero ipsum nomen Curatoris palam loquitur, esse munus quod suscepisti, non honorem esse delatum, cujus omnis excellentia in beneficio exercendo orditur atque consumitur. At ne parum Te, **HENRICE PRINCEPS**, Curatorem forte praesumas, scito, pupillam tutelae mandatam esse Tuae, obnoxiam contemptui & injuriis, innocentia male tutam sola, denique tanta auctoritate Tutoris & indigam nec indignam. Quin aut me vehementer opinio fallit, aut nimio generosus erit Nassavius sanguis, quam ut magno apparatu, nomen otiosum, sine re, sine virtute sibi datum videri patiatur. An loquerentur solum homines **HENRICUM CASIMIRUM** Academiae Curatorem esse creatum, idque brevi auditu alii transmitterent, non loquerentur, Eum esse & Eum agere Curatorem? Hoc sene reputatio honoris in tanto fastigio, in tam acri ingenio ferret, ut novissimus bis titularum, velut inane complementum, reliquis subiretur? Quin potius, sicut Illustres Patriae Patres judicavere, Principis (Ee) 3

Et Comitis Et Hereditarii Gubernatoris sui decus, additamento literarii characteris non debonestari, sic etiam hoc mihi sapientissimis hominibus propositum esse videtur, ut attenuatam Academiam integris ornamentis suis novdque beneficentia complectantur Et erigant Et pristino splendori restituans. Quod ut Tu,

MAGNIFICENTISSEME CURATOR, adjuvare, promovere, perficere velis, ut pupillam, quae se totam Tibi dedit, à Te tota pendere cupit, patrocinio curaque tuâ beneficio magnificoq; foveas, id ipsas Te Camenas rogare, obtestari, supplicare puta.

D I X I.

UL

ULRICI HUBERI

DE

Vitâ gloriosa, exitu tragico

CELSISSIMI HEROIS

GULIELMI FRIDERICI,

D. G. Principis Nassovii &c. Nationum, quæ sunt
inter Flevum & Amasin, Gubernatoris &c. &c.

O R A T I O,

H A B I T A,

Ex decreto Senatus in templo Academico

A. D. XIV. Kal. Jun. MDCCCLV.

Præfatio ad Ordines & Principem.

Offert se vobis gloriose recordationis PRÆFECTUS ac PA-
RENS vester, exhibitus nostræ vocis officio, si mearum id
erat virium, qualis Ipse fuit, qualem vos Potentissimi Pa-
tres, ~~votum~~ *votum* ~~virtutemque~~ *virtutemque* judicastis, qualis Tu Celssissime
FILI esse debes & aliquando futurum speramus. Nimirum,
si intentus in vestigiâ, quorum in exempla natus es, severa lege experia-
ris, utrum efficacius ad virtutem sit, bene institui, an feliciter nasci.
Quorum ab altero nihil Tibi voto reliquum Natura fecit, alterum Pietas
Illustrissimæ MATRIS & excitatissima indoles tua, magnitudinis in
quam aleris capacissima, Republicæ præstabit; cum qua tam arte con-
junctus es, ut omnis ad eam ætatis Tuæ bona & adversa pertineant.

Non

Non est dubitandum, si quis cælo receptis humanarum rerum sensus relinquitur, quin beatissimus GULIELMI FRIDERICI animus, hoc pio gratitudinis vestræ, PATRES, in prolem suam consensu mirifice delectetur, seque modo ad sidera vocatum vivere adhuc in Filio gaudeat, cui vota, in quæ pridem successerat tam fideliter tam prompte representastis. Non vos serum in ætatis expectatione præsidium, non excogitatus Reipublicæ metus, aut ambitiosa libertatis ostentatio retardavit, quominus etiam ante tempus inveteratum Reipublicæ institutum; & merita Quatuor HEROUM agnosceretis. Interea, dum Adolescentis vestri cum annis maturescet auctoritas, pari consiliorum tenore, quod populus confidit, non expressam necessitate, sed iudicio constitutam, non remedii, sed beneficii causa & in pacis ornamentum spem Domus Illustrissimæ continuatam ostendetis. Sed non morabor gravissimas quæ Vos occupant, belli atque pacis curas, nec gravem luctus memoriam renovabo; Solis precibus & voti pietate defungar; DEUS Pacis, DEUS belli, Stator & Vindex antiquissimæ libertatis nostræ, Sapientissimi Proceres, Consiliis vestris propitius adsit, Pacem domi stabiliat, foris nubem illam trucis & cruenti belli Concordiæ lumine dispellat, tueatur beneficia sua, datisque tam largiter incrementis perpetuitatem addat. Te autem, Optatissime PUER, omnibus ingenii fortunæque bonis augeat, inque mores ac instituta PATRIS euntem perferat ad lineas vivo Illo jam ductas, quibus virtutum ejus effigies includi possit. Procebat excellentem naturam in similitudinem tuorum, & efflorescens erupturæ virtutis germen ad eam maturitatem perducat, ut non minor ac olim è Tua messe seges percipiatur. Hoc populus optat, hoc precatur,

Illustrissimi PATRES,
Celsissime PRINCEPS,

Civis & Cliens vester humillimus

ULRICUS HUBER.

Tan-

O R A T I O X I.

Tandem se luctus Frisæ justitio & solenni funeris religione solutus è privatis gemitibus & secreto civium stupore in apertos questus effundit. Qui *Domus Illustriſſimæ* cladem confuso adhuc murmure miserabantur, tandem ægre animos repentina mali enormitate attonitos ad reputandam publicæ calamitatis magnitudinem attollunt. Deslebant modo *Generosum Principem*, cui toties flagrantissima belli & nunquam detrectata pericula pepercerant, quem toties infesta prælia & redundans sanguine hostilis campus intactum remiserant; nunc domi suæ, tutissimo refugio, suâ, sed innocenti dextera, tot servatis civibus inclytâ, in ipso larium obtutu miserrime prostratum. Lugebant, *inquam*, omnes & manant etiamnum lacrymæ prælagis de communi Patriæ fortuna curis iteratæ. Qui enim quatuor & viginti annis grandi mortalis ævi spatio, saluberrimis experimentis senserant, *nihil majus humano generi quam gravem & providum Principem ca-*

lesti beneficio præstari, haud immerito nullum funestius, post hunc horribilem ictum, divinæ ultionis omen & argumentum expavescebant. Perinde, sicut defectiones naturalium siderum non tam adspectus horrore quam portenti interpretatione populorum animos percellunt, ita cum nunc quasi Sol de cælo Republicæ excidisse videretur, non modo tam clari luminis occasum, sed florentissimis opibus suis cladem diuturnæque felicitatis commutationem FRISII pertimescebant. Meminerant Seniores quique ab illis acceperere, destitutam alias Gubernatorum mortibus Rempublicam, bellis quoque finitimis implicitam & discordiis civilibus agitatam; sed, imminente semper vestigiis defuncti Successore, qui ætate rerumque experientia par tantæ moli, quod ereptum omnes querebantur in promptu repræsentaret. Nunc optimum & tot annorum pace probatissimum Principem repente sublatum sentiunt, herede quidem orto ex illis, sed nondum tali, qui se Domumque & Securitatem publicam sustentare queat.

(F f)

In:

Incomparabilem Frisiae jacturam in excessu quondam GUILIELMI LUDOVICI (a) eximio cunctorum ordinum mœrore contestata est; recenti imprimis eorum temporum memoria, quibus, incumbente cervicibus Patriæ Hispano hoste, nullum defensionis præsidium, aut spes solatii quam in *Ilius* fortitudine consilioque suppeditabat, quæcum novissima prosperitate collata, quanto cogitantes majore lætitia perfundebant, tanto ejus gloriam & admirationem intendebant. Sed neque deerat fati munere quod amissi desiderium leniret, Frater successioni admotus, ita domi militiæque cognitus, ut omnes *personam Senis non virtutem Gubernatoris mutatam faterentur*; nec anxie *Gulielmi* prudentiam requirent, qui succedaneam ERNESTI vigilantiam intuebantur. (b) At cum hunc improvise nobis iectu *Ruremunda* abstulisset, Respublica maximarum rerum conatu involuta ve-

torano equidem fortissimoque duce intempestive destituebatur & *Frisiæ* potissimum ingentes luctus inexpectata calamitas parabat, nisi medela salutaris interventus fuisset *Acerrimi Juvenis*, cujus nota generositas præclara quæque Republicæ pollicebatur. Sed postquam HENRICUS (c) in ipso pulcherrimarum rerum primoque ætatis flore extinctus, spem quæ *Belgarum* populi mirifico in ipsum consensu erant defixi, abruptit, *Frisiæ* tamen gravissime percussæ tam opportune fatum domus *Nassoviæ* succurrit, ut futuri certa & secunda, pene solo præsentis doloris sensu defuncta videatur. Supererat enim consilio animique magnificentia *Alter*, ac velut *Idem*, flos Illustrissimæ familiæ, decus ac deliciæ Pacis atque belli; in quem æque Patria prosperis ambiguisque rebus asseverate recumberet; ac ut verbo complectar, in quo non *Fratris* modo, sed & *Parentis*, Magnique *Patru* instar pariter

(a) Qui patre natus *Joanne*, avo *Gulielmo*, Sigentæ anno 1560. Frisiæ, Groningæ, Drenthiæque Praefectus; sterile expertus matrimonium cum *Anna* consobrina, *Patru Gulielmi I.* Arausionensis filia, decessit Leovardiae anno 1620.

(b) *Ernestus Casimirus*, prioris frater, & in Praefecturis successor, natus Dillachburgi anno 1573. matrimonio usus *Sophiæ Hedwigiae*, de qua infra, in obsidione *Ruremondana* occubuit anno 1632. inclutæ genis suæ felicissimus propagator.

(c) Filius *Ernesti* natu maior *Henricus Casimirus*, virtutum atque dignitatum paternarum heres, in lucem editus Arnhemii anno 1611. coelebs in castro S. Annae *Flaundersorum* ex vulnere hostili periiit anno 1640.

riter elucebat, GUILIELMUS, inquam, FRIDERICUS, (d) quem modo suæ nostræque felicitatis gloria florentem acerbissimo casu nobis suisque ereptum deploramus. O instabiles fatorum vices! ô funestam humanarum rerum inconstantiam! Qui tenebras olim, tam insperato Reipublicæ offusas auspiciatissimo lumine discusserat, nunc ipse nos multo tristiori caligine involvit, nec reperit, cui facem novæ luci accendendæ, cui lampada tam feliciter nobis prælatam tradat. Amiserat olim *Atlantem* suam Respublica, sed præsto erat, cuius humeris attolleretur, novisque incrementis aufereretur; jam ne hoc quidem solatio allevamur, ut sit, à quo Respublica perinde ac alias sustentetur, cuius juvena, cuius robore subnixa, novaque securitate læta invalescat. Haud immerito igitur multo quam antehac altius hodierni mali sensus *Procerum Populique* animos penetravit, non modo quod tristis & pene tragica casus recordatio serali omnes horrore perfundit, sed quod Patria vul-

nus corpori suo jam graviter impressum haudquaquam pari ac olim medela redintegrari sentiat. *Amplexa est memorabili gratitudinis consensu spem unicam qua offerretur, superstitem, propitio Numine, dignitatis ac virtutum, ut eminemur, paternarum Harodem; Sed* efficacia subinde saluberrimi temperamenti, quo per annos octuaginta (e) adversis secundisque rebus inconcussi stetimus, hoc fatali deliquio interrupta, imminentem è propinquo & versum jam rerum statum ancipiti experimento committet. Verum hæc & alia *Magnus* futuri *Arbiter*, & *Sapientissimi Proceres* optimo publico moderabuntur. Nobis *Beatissimo Heroi* perfolvendum est, quod consensu generis humani *Magnarum Animarum memoria* debetur, ut *cujus virtutes atque res gestas, dum in terris egit, admirati sumus, ejus cælo recepti laudes grata commemoratione celebremus.* Romani Imperatores, qui salvis successoribus suis moriebantur, solenni ritu, divinitatis elogio, mortaliū superstitioni consecrabantur; proculdubio adulatione adversum

(Ff) 2 here

(d) Patri, Fratrique in Praefecturis successus, lucem vidit Arnheimii anno 1613. ductaque *Albertina* Arausionensi, *Fridorici Henrici* filia, pater extitit *Henrici Casmiri*, avus *Jo. Gulielmi Frisonis*, & abavus imperantis cum maxime *Gulielmi Caroli Henrici Frisonis*. Reliqua auctor hoc sermone fusius periequitur.

(e) Ab *Vnosa Traiectina* usque anno 1579. inita. Inf. nov. (g)

heredes quam credulitate vel affectu erga defunctos. (f) Nostro pietatis officio testimonium fidei ac veritatis, amor, quo vivum mortuumque universi sunt profecti, abunde conciliabit, adulationis necessitate causisque jam procul habitis; at ne amori præiudicio indulgisse videamur, non ut Deo vel Heroi cœlis dicato superstitione blandiemur, sed ut hominem, ut civem, ut parentem vel denique ut meretur laudabimus. *Usinam vero id Tue, PRINCEPS Glorioso, post fatum memoriæ præstare dicentis imbecillitas possit, quod Tu novissimo, quo me dignabare colloquio, ne superstitioni eveniret, subvereri videbaris; ne in historico quod meditarer scripto, tuarum laudum studio à Te gesta ultra quam par esset verborum commendatione extollerentur. Tu quidem generosissima moderatione res tuas faciei qualem fors dedisset, meum stylum pictori comparabas, cui proclivius foret affectatis coloribus imagini lenocinia circumdare & spectantium admirationem conciliare, quam dissimulatos ipsius vultus nævos iudicantium æstimationi subtrahere. Sed quanto me potius anxium tenuitatis meæ conscientia habebit, ne dicta fa-*

ctis parum exæquem, & incomparabilem meritorum tuorum amplitudinem verborum minutis frangam! Amplissimus *Academiae Senatus* innumeris à Te beneficiis auctus, quam unicam contestandæ gratitudinis rationem sua in facultate habebat, nequaquam cum vitæ tuæ tempore dimittendam nominis tui memoriam putavit, sed gratias laudesque meis verbis publico nomine Tibi quidem iustissimo affectu decrevit, at mihi gravissimos adversarios, suum de magnitudine gloriæ tuæ præiudicium, & nescio quam majorem de studii nostri professione expectationem constituit. Sed erit humanitatis vestræ, *Auditores*, ita huic orationi aures animosque dedere, ut ne exercitationem, qualis in me esse debébat, eloquentiæ, sed difficultatem enarrandi laudes, nedum exornandi, quas in hoc Principe omnes post hominum memoriam agnovere, animadvertatis. Equidem utcunque nostros conatus alii interpretabuntur, tantum apud me, aut ratio suscepti muneris, aut obsequium Senatus, aut potius grati erga defunctum *Heroem* animi re-puta-

(f) Omnium industriam in explicando hoc ritu facile superavit V. Cl. Jo. Dan. Schoepflin, in *Tract. Hist. de Apotheosi Imp. Rom.*

putatio valebit, ut qualicumque facundia opinione cedere, quam tot nominibus obstrictus parum officiosus haberi malim. *Facile contemptum rumoris & securitatem acrioris censurae animus in utramque partem sibi conscius induit, cum majus in verecundia ignavia, quam in audacia temeritatis periculum ostentatur.* Quapropter caelesti ope, quod in dicendo non minus, quam in rebus agendis fieri par est, rite implorata, vestroque, *Humanissimi Auditores*, audientiae favore, opus arduum & anceps, non pro rerum majestate sed ingenii nostri facultate, aggrediemur. Nec est, cur pigmentis Rhetorum, & affectatis aliunde coloribus masculam exornationem enervemus, quatenus magnificentissime laudandi partes, qui fidelissime narraverit impleturus videatur: Proinde nec refertae imaginibus domui perlustrandae, nec cumulandis veterum Nassoviorum decoribus, avitisque nobilitatibus commemorandis immorabimur: *Quippe adventitiam dignationem ei colligere, qui incomparabili suarum virtutum splendore posteritati praefulgebit, supervacuum ac ambitiosum arbitramur.* Quan-

quam facilem ab *Auditoribus* veniam sperabamus, si ex Illustrissima stirpe *Principem* gloria praecipuum, sed *NASSOVIORUM* inter nos, pene dixeram, *ultimum* laudaturi, parce breviterque de *Majoribus*, qui tantum nobis Heroem dedere, loqueremur. Non ut *Soli* facem praeferramus, & decantatissimae *Gentis* origines operose evolvantur; sed occasiones, quibus in tutelam *Belgicae* libertatis est propagata; inter innumera fertilissimae domus incrementa collocemus. *Magnificum & memorabile* ob auctoritatem *Jacobi Augusti Thuaeni* familiae hujus elogium est, (g) quo divinitus eam *Vir Clarissimus* *multitudine bellicose sobolis, virtute, auctoritate, felicitate destinata* ait, *quae fastum & enormem domus Austriacae potentiam retunderet atque coerceret.* (*) Tamen id nulla Europae in parte clarioribus experimentis ac in *Belgica* comprobatum est, nec usquam crebriora victoriarum monumenta, suoque jure superbiora de impotenti gente excitata ostenduntur; quo justiore necessitudine argumenti hujus praefatio popularium recordationi insinuan-

(Ff) 3 da

(g) Addeſis plura aliorum teſtimonia apud JOH. de la Piſe in *Hiſt. Princ. Aſaſ.* p. 209. ſeqq.
* lib. 136. p. 1184. ſeq. ad ann. 1606.

da videbatur. (h) Satis quippe constat NASSOVIORUM familiâ vetustiore[m] aliam ac nobilio-rem per Germaniam ab his octo sæculis annalium memoria clauisse nullam. Utique cum *Henricus Auceps* subtractam *Caroli Magni* posteris, sibi auctoritatem Imperii vindicasset, jam tum *Otto Primus* hoc nomine Comitisque dignitate à Scriptoribus eorum temporum luculenta cum laude memoratur, isque Patrem, Avum, Proavum hæreditariæ potestatis Antecessores recensebat. (i) Atque hi tam clara fertilitate effloruerunt, ut plures ex ea stirpe Illustrium familiarum rami velut arbore sæcundissima germinaverint, quas inter *Zurphania* Comites, & *Gelrorum* Domini excelluerunt. (k) Quin & *Cæsarei* fastigii decus auspiciato *Adolphus* in eam intulit, vir cunctis, quicquid invidia calumniatur, im-

peratorii virtutibus egregie instructus, qui sic meruit, ita gessit Imperium, ut non tam prospera expertus quam adversis conflictatus longe super utramque fortunam emineret. (l) Ille Augustus recto ex se processu alios edidit; sed ex Patruo ejus *Othone* discenderunt, qui ipsam *Nassoviam* triplici amne & jurisdictione distinctam tranquillo usque hodiernum diem imperio moderantur. (m) Ex his *Engelbertus* amplissima ditione *Bredana* jure uxorio auctus, *Belgicarum* rerum primus occasionem posteritati patefecit. Nam filius ei cognominis fortitudine sapientiaque insignis à *Carolo Pugnace* filiaque ejus *Maria & Austriaco Maximiliano* rebus magnis *Flandriaeque* Præfecturæ admotus, dein à *Philippo* in dotalem Hispaniam profecto *Belgica* universæ Gubernator & proprincipe constitutus est. Ex fratre hic nepotem *Henricum*

(h) Egregie illustravit hæc omnia Herm. Conringius *lib. II. de Finib. Imp. Germ. lib. II. cap. 25. §. 6. seqq. tom. I. Opp. p. 402. seqq.* & in *Thesaur. Rerum publ. tom. IV. Opp. p. 242. seqq.* iuncta Apologia Gulielmi I. adversus Bannum Philippi II. Leidae in 4. anno 1581.

(i) Præter citatos adendum Jac. Gul. ab. Imhoff in *Notitia Procerum Imperii, lib. V. cap. 5. p. 410. seqq.*

(k) Vid. Jo. If. Pontanus *lib. VI. & VII. Hist. Gelr.*

(l) De *Adolpho Nassavio*, Rudolphi Habsburgici legitimo successore, & iniqua eius exauctoratione, clade ejus denique & caede, in praelio adversus *Albertum I. Austriacum*, anno 1298. professâ opera commentatus est Celeberr. Gundlingius in *Selectis Observat. scilicet. IV. p. 91. seqq.*

(m) Seriem incluti stemmatis post alios integram repræsentat laudatus Imhoffius *d. I. p. 411. seqq.* cui addeſis Spenerum in *Op. Herald. Spec. lib. III. cap. 26.*

ricum tam felici judicio adoptavit, ut non opam magis & potentiam quam virtutum quae difficiliter praestantur, fortunaeque heredem elegisse videretur. Siquidem is à Carolo Cæsare acerrimis pace belloque ministeriis probatus *Brabantia* totique *Belgarum* exercitui praepositus, contra *Gallos* & *Gelos* pro magnitudine Burgundica tunc primum adolescente pari prudentia ac felicitate laboravit. Filius ejus *Renatus*, cui ad paternas divitias Principatus *Arausionensis* & opulentissimae in *Saquanis* possessiones accessere, cum juvenis ac caelebs pro Cæsare dimicans occubisset, Patruelem *Gulielmum Nassovium* Belgarum postea vindicem & Liberatorem gloriosissimum habuit successorem. (n) Cui fratres omnino quatuor cum fuerint, Gallicis Belgicisque expeditionibus inelyti Duces, manu pulchri, consilio prompti,

omnes vitam implacabili in Hispanum odio & multiplici illius clade, nostra pro libertate effuderunt. Solum *Johannem* beatissimi *Herois* nostri Avum numerosa sobole beatum (o) arctissimaque fratris *Orangii* amicitia publica que in nostrates munificentia memorabilem secundiora Belgicae fata superstitem voluerunt. Quippe, cum Principes & nobilissimi quique proscriptionibus cecidissent, aut exiliis fracti & patrimonii evoluti, se orbamque plebem asserere non possent, in desperatam Ille causam non modo pecuniarum, quod corradere super fide periculoque posset, elargitus est, sed nec discrimini ipse suo neque sanguini pepercit; nunquam vel aetatis vel carissimorum pignorum respectu, privato incommodo publicas calamitates finire cunctatus. Nam sparsis consumptisque malo intestino Foederatorum viribus,

(n) Tanti *Herois* elogium apud *Thuanum* & *Grosium*, ceterosque omnes maxima. Res gestas *Meursius* peculiari opere persequutus est. Conf. *Ev. Reidanus lib. III. Ann. Belg. p. 59.* Ceterum qui *Mosis* olim, & *Davidi*, huic etiam livor ausus detrahere, opere vernaculo triam voluminum, de vita *Gulielmi I.* Non tamen efficient unquam sat scio *zouli* hodie, ut divino per *Auriacos* auxilio sese, maioresque suos indignos fuisse, ingrati posteris testentur.

(o) Ex tribus enim uxoribus viginti & unum liberos suscepisse legitur; ceterum *Joannis* hujus pater *Gulielmus Dillaburgerensis*, quem cognomento *Seniorem* appellitant, ex altera uxore *Juleana Stolbergia* duodecim utriusque sexus liberos; horumque mater septuaginta septem nepotes, centum porro & sexaginta pronepotes, superstes marito vidit. Filiorum quinque istius *Gulielmi* nate maximus *Gulielmus* fuit *Arausionensis*. Vid. *Imhoffius d. l. p. 424. seq.* De *Joannis Nassovi* meritis & obitu *Thuanus d. lib. 136. p. 1184.*

ribus, molestissimam *Gelriae* provinciam nefaria Praesidis defectione destitutam, misericordia quam praemii expectatione, quae afflictissimo tempore insana fuisset, amantissime suscepit, sapientiaque sua atque solertia percussa & perturbata restituit ac ordinavit. (p) Quo rerum articulo saluberrimum foedus Trajectinum, quo stetit integro saeculo inconcussa salus *Patriae*, aeterno de nobis merito & promovit potissimum & princeps subsignavit (q) tunc rebus pro tempore stabilitis beneficioque suo defunctus domestica quiete laureatam senectutem refovit. (r) Interim è Dillenburgico suo velut è specula quadam animo semper studioque nobiscum agens utilitati fortunæque partium invigilabat, longeque maximum prosperitati nostræ momentum & exercitiibus robur attulit, quod floren-

tissimos vigore annorum & virtute Filios, in quibus magnorum instar auxiliorum esset, ad arma & ad pericula intrepide suppeditaret. Quorum alios, superstes ipse, navata praecclare opera, aeternitati vidit consecratos, duo pari gloria, praemiisque belli, & opulentissimis provinciarum imperiis ornati, haud poenitenda *Parenti* officiorum redhostimenta exhibuerunt. Hi fuere *Guilielmus Ludovicus*, & *Ernestus Castimirus*, (s) quorum ita res gestae saeculo innotuere, ut quicquid in perfectis Imperatoribus laudari potest, eorum nomina brevi auditu representare videantur. Hi sunt, quos *Frisia* nostra praec caeteris, indefessos libertatis suae, contra inexhaustam vim *Hispanicam*, Assertores experta, stipendiis quoque & honoribus auctos ad *Principalis* prope fastigii decus, quatenus salva posuit libertate, provexit. Quanto id

(p) Praeter Ev. Reidanum *lib. II. Ann. p. 22.* videtis Pontanum *lib. XIV. Hist. Gelr. ad ann. 1578.* & Slichtenhorstium *p. 538. fin.* Ceterum Praeses hic intelligitur *Aegidius Hyeretus*, Barlamontii filius, Megani Comitis in *Gelriae* praefectura successor. Defectionem ejus & perfidiam describit Slichtenhorstius *d. l. p. 538. junct. p. 522. & 535.* mortem denique in obsidione *Mosa-Trajectina*, ad ann. 1579. *d. l. p. 545.*

(q) Anno 1579 d. 23. Jan. *Gelriae* suae nomine Joannes Comes cum quatuor Deputatis primo loco subscripsit.

(r) Rationes abdicatas Praefecturae habet Reidanus *lib. II. p. 36. seq. ad ann. 1581. Conf. Slichtenhorstius d. l. ad eund. ann. p. 553.* Successorem habuit consobrinum, *Guilielmum*, Comitem *Bergensem*, sed impari consilio atque successu. Reidanus, & Slichtenhorstius *ad. II.* Diem obiit *Joannes Dillaeburgi*, anno 1606. Vid. Thuanus *diel. sup. loc. lib. 136. p. 1184. ed. in 8.*

(s) Vid. *sup. not. (a) & (b)*

id *Ipsorum* merito factum, quam inexpiabili ingratitude neglectum foret, post depulsum cervicibus publicis impotentissimi hostis dominatum, longum est ad alia properantibus proficere. Sed *Ernestus*, à quo solo post fata, vel decretorios Fratrum cœlibatus, posteritas sperabatur, maturâ juventâ familiæ amplitudinem Illustri affinitate propagavit. Erat prima natu *Henrici Julii Brunsvigiorum Ducis* filia, corporis forma & virtute imprimis animique vera magnitudine præfulgens, SOPHIA HEDWIGIA, quam ex Serenissimi Danicæ Regis *Christiani Quarta* sorore *Elisabetha* susceptam, *Ernestus* præclare nuper de Socero rebus ejus turbatis meritis, impetravit; ac ita gentis suæ necessitudinem, à multis jam sæculis pleraque Christiani Orbis Imperia contingentem, denuo non modo *Danorum* sed & *Angliæ* (t) regno, aliisque per Germaniam nobilitatibus inseruit. Nullus est tam expertus *Frisicarum* rerum me-

moria, qui non ipse recorderetur, aut creberrimis populi sermonibus prudentiam, pietatem, modestiam hujus *Heroidis* cum pari conjunctam generositate acceperit. Versatur adhuc in ore & quasi in oculis omnium, *quanta gravitate incredibilem erga infimum quemque comitatem, incorrupto Principis, honore temperavit*, ut discerni non posset, affectu ne an reverentiâ studioque majori an veneratione certatim coleretur. Ex his igitur Majoribus, è tam Generosis utrinque Parentibus *Pulcherrima Proles nata est melioribus annis*: lacem, inquam, adeptus est *GUIELMUS FRIDERICUS a. d. vii. Id. Augusti, anno præsentis seculi tertio & decimo*, quo Belgica recentibus induciis à vetustissimo bello feriabatur (u) sed vicina Germania turbamentis armorum ob causam *Juliacam* agitata (x) mox ab obitu *Rudolphi Cæsaris* altiora calamitatum semina recipiebat. (y) Id non sine industria fortunæ *Infanti Nostro*
(G g) con-

(t) Etenim *Sophiæ Hedwigis* matertera *Anna*, Regi mox *Angliæ*, tum *Scotiæ*; *Jacobo VI.* nupserat, anno 1488. Vid. *Jonsthor. lib. V. Rer. Bris. p. 140.* & *Thuanus lib. 96. p. 726 ad ann. 1489.*

(u) Præter *Dominitum Baudium, pecul. tract.* & *Jo. Meusium lib. V. Rer. Belg. de duodecennialibus hisce induciis* egit quoque Auctor noster in *Mist. Civ. part. II. Lib. II. Sess. II. cap. XV. p. 372. seqq.*

(x) Vid. illustris Auctor. *d. l. cap. I. p. 338 seq.* Monumenta tantæ controversiæ *Cl. Dietmarus Annalibus Teschemacherianis* editione ultima subiecit.

(y) Bellum indicat *Palatino Bohemicum*, sive tricennale, ab anno 1618 ad annum 1648.

contigisse videtur, quod qui pacis atque belli ornamentum erat futurus, natales eo tempore sit fortitus, quo à castrensi strepitu tantum otii supererat, ut interim adolescere, pacisque & literarum acrioribus studiis, quam si Mars viguisset, exornari potuerit: at rursus bellum expectaretur, cum prætextatus & mox togæ maturus audire, spectare res gestas, capere præcepta, *Patrisque & Magnorum Patruelium* disciplinæ adfuescere liceret. Insignita est tam auspicato nativitatis decore *Arenacum*, urbs antiqua & florentissima *Gelrorum*, quæ & spectatrix accuratissimæ educationis, quam læta virtutum spe in exemplum sæculi, & præsidium Patriæ à tenella jam infantia succreverit, testari potest. Haud frustra qui formandis fingendisque Principibus, quorum humeris arduum cuncta regendi onus sedebit, incubuere, *attentissimam primæ ætati, præsertim in regnatricibus familiis, curam adhiberi præceperunt*. Nam cum Republicæ in univèrsam, nihil præ-

puerili institutione majoris omnium ex parte sit momenti, quis licentiam principalis aulæ, & mores inde in populum validiores legibus emanaturos, satis acri custodiæ intentione æstimabit? Atque hic iterum gratia & honos peculiariter habendus est *Matris Pientissimæ Manibus*, quæ, marito in Republica aut foris occupato distractoque, curas suas omnes in liberis ordiebatur & consumebat. Tanta cum sollicitudine & assiduitate tenellis animis virtutum, quæ fortunæ ac spei convenirent, semina instillabat, posteaque tam moderatis capaciorem ætatem institutis regebat, ut nihil consummatius quævis exercita & virilis disciplina præstare potuisset. Quamquam vero perfectiorem Sua, *Generosique Mariti*, imaginem desiderare non posset, aderat tamen & illustris alia domesticæ æmulationis occasio. Nam primogenitus *Bobemorum* summi ingenii Princeps (z) in hac aula per biennium & ultra commorabatur, in quo nihil quod spei tantæ adquam

1648. tandem Westphalica Pace, *Monasterii* cum Gallis & Hispanis, & *Osnaburgæ* cum Suecis, eodem anno compositum Vid. Auctor d. l. *sect. III. cap. 1. p. 382. et part. III. lib. 1. sect. VII. cap. VII. p. 590. seqq.*

(z) *Friedericus Henricus*, postea anno 1629 d. 7. Jan. prope Amstelredamum, in traiectu Teyæ extinctus, locum fecit fratri secundo *Carolo Ludovico*, futuro deinceps Electori. Vid. Jo. With. Imhoff. in *Notitia Procer. Imp. lib. IV. cap. 1. §. 15.*

quam natus, cui inauguratus erat, responderet, curæ ac institutionis omittebatur. Quippe hanc Paterni officii partem satis constat optimum *Regem* singulari studio implevisse, ut si regiam Filio, quæ debebatur, fortunam præstare non posset, regiarum tamen virtutum, quibus non modo regere sed & regnum spernere posset, cultum ei præsidiumque pararet. Hoc imitari quin superare conati Illustres Herois Nostri Parentes, quamprimum anni capiendis doctrinæ præceptis idonei videbantur, Viros prudentes literatosque moribus ordinandis Filiorumque eruditioni præfererunt. Duo erant nascendi exiguo, ingeniorum multo, ut mirari liceret, minori discrimine, *Henricus*, & noster quem *laudamus* atque lugemus, inquam *Gulielmus Fridericus*; quorum tam suavis fuit animorum studiorum in adolescentia conspiratio, tanta sine invidia contentionis æqualitas, ut semper alterum velut melior alter accenderet, materiamque & ardorem imitationis per vices suppeditarent. Hinc tam paria virilium virtutum & magnifica in hanc Rempublicam beneficiorum documenta extiterunt; ut ambitiosa antiquitas, in immensum omnia augere solita,

Dioscuris fratribus vaniora fortean ampliora nequaquam, imputare potuerit; cum divinitatem illis & cœlestes honores superstitiosæ posteritati creditos & frequentissimis religionibus cultos affinxit. Sed *Henrici*, cujus gloriosissimum viget nomen, laudibus explicandis non defuere decora ingenia, quorum facundissimæ recitationes cum rerum granditate certantes in omnium manibus & admiratione versantur. Nos odio comparationis, iterataque ruditatis, ac pro tantæ rei mole infantia excusatione superfedentes, de *Gulielmo Friderico* institutum prosequemur, id modo à vobis *Auditores* officiose stipulati, ut *quod orationis tenuitas rerum gravitati detraxisse videbitur, vos providâ existimatione benevole suppleatis*. Dixi, prudentes literatosque eductores Herois Nostri adolescentiæ impositos, quorum primas tenuisse, cujus nomen honore publicæ mentionis non indignum videtur, *Jobannem* reperio *Boguslaum*, hominem Matheseos peritissimum, nec humanioribus literis perfunctorie cultum, quique non animum modo variarum rerum cognitione impleverat, sed & iudicio ad civilitatem polito multaque morum elegantia commendabatur. *Talem*

lem enim esse oportebat, qui Principum ingeniis studiisque non ad umbratilem vitam sed Reipublicæ palæstram regendosque populos informandis præponeretur. Sub hoc moderatore **GUILIELMUS**, capace rerum omnium solertia, per linguarum artiumque, quarum usui destinabatur, elementa facile ducebatur; & *Teutonicæ* quidem *Gallicæque* linguæ, quibus postea & *Anglicanam* adiecit, nativam elegantemque loquendi facultatem brevi assuecitus; *Italiam* quoque, civilis sapientiæ opinione laudatis, hæcenus se applicuit, ut nihil temere audientem legentemque falleret; quin & *Romanos* civilium bellicarumque rerum scriptores sine interprete tractare, & cum delectu præcipuaque observatione legere consueverat. Nimirum recenter meminerat, quam memorabili cum fructu, *Guilielmus Ludovicus* (aa) quem unice imitandum sibi & describendum proposuerat, utriusque linguæ vetustos scriptores eruditorum quorundam sagacitate adjunctus tractasset, æmulatus esset, ac inde nobilem & antiquariam militaris disciplinæ novitatem, quæ in dirigenda, vertenda,

promovendaque acie, certaminum simulacris urbiumque oppugnandarum compendio frequentatur, gloriose eruisse. Sed hæc accuratius, ut ætas subinde increfscens ferebat, ad graviora ac maturiora traductus postea docebatur; interim alia primum, quæ Ecclesiæ *Patrono*, Reipublicæ *Præfecto*, & bellorum *Duci* olim futuro propius conveniebant, sensim instillabantur. Ita religionis sacris capitibus civilibusque præceptis, maxime Belgarum moribus publicisque institutis studiose imbuebatur, tum & facta celebriora veterum Heroum & recentioris historiæ memorabilia paulatim avido talium exponebantur, ut puerilis animus per se generosus præsumptione quantumvis tenella gloriæ ad magnarum rerum desideria inflammaretur. Observatum à prudentioribus jam tum ex primis egregiæ indolis incrementis fuerat, eum omnia quidem summa, sed nihil immoderate, nihil luxuriose aut insolenter, nihil denique præcociter polliceri. Facile, quæ inculcabantur accipiebat, ut sequeretur tamen magis quam præcurreret, conspectiore semper verecundia præ audacia, sed ita

DE

(aa) Vide hæc Orationem Panegyricam *Sibrandi Totardi Siccamo*, editam Leovardiacæ Anno 1610. in 4.

ut nec temere efferretur nec inutili pudore intempestive tardaretur. Scilicet, vera suberat naturæ vis & efficacia, quæ penitus animo immissa altioribus quam ut convelli posset radicibus innitebatur. Proinde à minimis lente progressus consistentem profectum annis comparabat, atque tunc fidentior & elatior factus ad difficiliora liberius provehebatur. Non, ut summo solo sparsa semina celerius effusa, inanibus aristas ante messem flavescunt, ita & noster Adolescens parva facile præstabat, ut ad veram frugem nunquam perveniret; sed adeo moderate ad sublimiora consurgebat, ut continuis incrementis admirationem sui intenderet semperque appareret, eum plura & majora secuturis experimentis reservare. Inter *Romanos Scriptores*, quibus maxime gaudebat, *Cornelium Tacitum* & moralia *Seneca* non otium modo diurnum sed nocturnas sæpe vigiliis Ejus occupasse totumque sibi mancipavisse accepimus. Et supersunt rerum argumenta, Codices quibus usus est squalidi, ita lineaturis insigniti, & observatricis manus vestigiis referti, ut quantopere ad hortamenta virtutis & penetranda civilis doctrinæ arcana profecerit, clarius ex oculari

documento quam laudantis asseveratione intelligi possit. O pulchram vereque admirabilem in adolescente Principe sapientiam? Qui dulcedine honesti commotus, quod tempus Nobilior juvenis intempestivis tribuit conviviiis, quod pilæ, quod aleæ, tantum Ille sibi ad studia virtutis & prudentiæ excolenda inter tot circumfusas voluptatum illecebras, in tanta fortunæ licentia sumpserit, ut nec otium, nec ludus, nec commodum, nec ipsa prope requies animi & corporis eum unquam retardaret. Atque illud mihi imprimis, quam exactæ prudentiæ argumentum contineat, attendite *Auditores*, quod tantopere duobus illis *Scriptoribus* non præceptorum instinctu, sed peculiari judicio fuerit delectatus, cum & *Reipublica* jam admotus pari tamen ardore eos legere perseverarit; quorum alterum virtutis ac honestatis, scientiæ regnandi alterum, ex omni antiquitate magistris consummatissimos, nemo paulo humanior ignorat esse. At quo pacto luculentius testari potuisset, sese ita existimare, in bono *Reipublicæ* moderatore *duas* hæc *res* inesse oportere, curam honesti, & notitiam imperandi; quæ singulæ sejunctæque aut calliditate veterato-

ratoria aut simplicitate exitiosa, sub falsâ virtutum umbra, Republicam perdere vel dehonestare solent. At *Ille* quam perfectam salutaris ac optimi *Principis* imaginem ex tam præclara continue meditatione animo intimisque sensibus impresserit, non verborum inani ostentatione, sed vivis *Patriæ* experimentis creberrime repræsentavit. Evagabar longius in admirationem præstantissimi Scriptorum delectus, sed in ordinem maturior *Herois* Nostri educatio me vocat. Igitur initiis, quæ memoravimus, supra quam fert captus adolescentiæ, in aula paterna tam eximio cum successu peractis, *Lugdunum Batavorum* ad uberiorem ingenii artiumque nobiliorum culturam se contulit, illa maxime opportunitate invitatus, quod Serenissimi *Bobemiæ* Principes tunc ea in urbe potissimum rudimenta juventutis absolvebant. Prætextatus adhuc, ingenio provectior quam annis, è penatibus dimittebatur, cum mox equorum armorumque tractandorum exercitiis, artibusque præsertim, quæ pugnandi, muniendi, omnisque architecturæ militaris rationem docent, accurate exco-

lebatur. Neque enim ea carere laude *Nassovium* Juvenem consentaneum erat, quæ *Nassoviorum* familiæ suffragio sæculi propria, & artium decus & *Ipforum* gloriam in immensum propagavit. In his integro biennio apud *Lugdunum* exacto, *Groningæ* aliquandiu haud minore cum fructu commoratus est, mittendus inde ex voluntate Illustrium Parentum in *Angliam Galliamque*, decreto jam, quis itineris dux, qui comitarentur. Quippe in tam læto animi ingeniique *Principe*, cui ratio confirmatioque doctrinæ aderat, ex politiorum gentium convictu plurimum cultus elegantiaque summis naturæ disciplinæque dotibus accessurum videbatur. Sed hoc propositum gravissimis de causis maturior consultatio discussit. Nec sine Deo variatum fuisse res atque brevi postea docuit insigniter eventus. Nam si peregrinationi eâ tempestate *Frates* commisissent (neque enim à *Guilielmo Henricus*, Alter à se Ipso, divelli poterat) anno scilicet illo memorabili, præsentis sæculi *vigesimo nono*, absentia in id tempus incidisset, quo *Illusterrimus Pater* fato pro *Patriæ* occubuit (bb) pulcherrimæque
suc-

(bb) Anno scilicet 1632: in obsidione *Ruramundana*, uti supra dictum est, initio huj. Orat.

successioni *Filiorum* Primus debuit admoveri; quod comparatum erat, ut præpostere ac infeliciter cederet; eosque vi potentissimæ æmulationis; spe forte an & re amplissima, quas in *Frisiorum* animis opibusque fixerant, evolvere potuisset. Igitur *Parens* in tempore *Juvenem* è ludo atque pueritiæ disciplina *Reipublicæ* belloque adhibiturus, proxima expeditione in castra *Eum* & obsidionem *Buscoducensem* (cc) ad ordiendam tyrocinia contubernalem adscivit. Quod equidem & omne auspicii & magnitudine rudimenti memorabile fuit: eo potissimum anno, quo nullus post homines natos celebrior in *Belgio*, vi *Hispanica*, periculo nostro, & illa admirabili obsidione, monumentis annalium est proditus. Sed *Guilielmus* per ætatem res gerere prohibitus, minime tamen otiosum tantarum rerum spectatorem egit, verum iudicio bellicæque rei scientiæ firmandis, quicquid insignitum hac ætate, ad *Sylvam Ducis* præsertim occurrebat; non contentus animo insigere mox in diaria curiose referebat; ut non momen-

tanæ utilitati, sed in perpetuum erudiendo sibi rerumque militarium usui inserviret. Hasta Generosissimus *Puer* scutoque nondum poterat, igitur quod proximum fuit, stylo & pugillaribus militem repræsentat. Valla firmare, cuniculos, munitiones instituere voto dudum & spe jam propinqua ordiebatur, interim quod in terra & in pulvere cuperet, in tabulis chartaque lineas ducebat & juxta fossores verba fodiebat. Quin nec manibus armisque diuturnam aut *Ipse* sibi, aut fortuna Patriæque necessitudo moram concessit. Quippe *Hispans* ingenti cum successu & terrore hominum in *Kelaviam* incumbentibus. (dd) Illustris *Ernestus* cum parte copiarum, finibus earum partium tutandis, animisque civium confirmandis, ab *Araustionensi* Principe legabatur. Ivit socius periculorum & laudis **GUILIELMUS**, qui difficillimo tempore videns eo prope deventum, ut nec ætas hominum neque dignitas à militandi munere excusaretur, juxta *Fratrem* ultra ab armis & laborum societate cohiberi non sustinuit. Igitur cum.

(cc) Anno 1629. Vid. Auctor in *Hist. Civ. part. II. lib. II. sect. III. cap. 18. p. 436. seqq.* Professa opera hanc obsidionem illustrarunt *Dan. Heinius*, & *Lambertus Barlaeus*.

(dd) Auctor noster in *Hist. Civ. d. I.*

cum expedita equitum manu explorandi carpendique hostis causu alacriter egressi, continuo in *Hispaniensem* turmam prosperis suorum rebus ferocem inciderunt. Quam læti discriminis novitate *Juvenes* tam acriter & opportunè invasere, ut plerisque deturbatis atque cæsis, ipse ductor cum superstitibus captivi à victoribus in castra raperentur. Cum hoc pulcherrimi omnis specimine haud degeneres ad pericula, sed generosorum instar catulorum indagandi hostis & pugnandi avidos validosque se probassent, laus quidem & ovatio communes utriusque honori, præmia *Henrico* nascendi privilegio prima & præcipua cesserunt. Nam ut Germanicæ legionis imperio à Senatu *Ordinum Generalium* honoratum hunc præteream, *Frisiæ PATRES* incerta belli metuentes, & si quid de Magno *Parente* fieret, ne de successione laboraretur solliciti, hæreditatem omnium paternarum dignitatum, quarum *Ipsi* potestatem habebant, *Henrico* decreverunt. Quippe non spe saltem vel augurio quantus ille futurus esset præsumebatur, sed adulta *Juvenis* ætate domi jam tum humanitatis, in bello tam conspicua fortitudinis documenta ediderat, ut de virili-

bus experimentis nihil humile nihil vulgare sibi Patria sponderet. Cui quam præclaræ expectationi responderit, fatoque in medio cursu sit destitutus, alii tradiderunt, & nos ubi ad hunc articulum communis Fratrum fortuna *Guiljelmi* historiam perduxerit, in loco memorabimus. Cæterum, cum tricesimo primo sæculi anno anticipatus *Procerum* favor Illustrissimum *Patrem* de *Filii* spe securum reddidisset, sequenti vere, inopino casu, si quid in bello inexpectatum dici potest, sane quam immaturo paternæ imitationis copia multorum instar præceptorum futuræ *Novo Governatori* subtracta est. Quod utouneque atrociter Republicam percelleret, adeo tamen à pænitentia festinatæ electionis *Frisii* absuere, ut *Groningani* mox *Drentique* suis suffragiis illorum iudicium enixe confirmaverint. Si hoc loco virtutes *Herois* nostri ad communes humani ingenii characteres æstimandas exigendasque censerem, quibus laudibus magnanimitatem *Ejus* in toleranda carissimi *Parentis* flebili jactura, & gratulatione fraternæ prosperitatis, non vultus & verborum fictis imitamentis, sed intimo sensu gaudioque exprimenda celebrarem!

Quan-

Quamquam luctus impotentia fortissimos sæpe animos emolliat atque frangat, *Guilielmus* tamen quanto altius dolorem animo sentiebat demissum, tanto fortiora non ex dissimulatione, qua crescit quem profiteri nolis mœror, sed è bello publicisque occupationibus solatia captabat. Jam de vulgatissimis *fratrum* & quidem *Principum fratrum* æmulationibus dicere quid attinet; Quis populus ab ultima antiquitate, quæ civitas tam modica traditur, cuius non primæ origines aut secuta incrementa pluribus feralium contentionum exemplis sædissima inclaverunt? Sed nihil opus est à *Cadmeis* usque temporibus, repetitis ad rem testimoniis, quæ & nostra & omniam seculorum licentia tantum in juris opinionem forte nondum invaluit, ignosci sane & excusari tanquam merito postulat. At contumeliam *Herois* nostri virtutibus impingi existimarem, si hac parte incredibilis *Ejus* animi moderatio velut imputanda sollicitè laudaretur: cum nulla re *Fratri* quam brevissimo nascendi minor intervallo, *Eum* & *Familiæ Principatu* summisque jurisdictionibus ac imperiis ornatum, *Se* in equestri relictum fortuna, non modo sine morfu invidiaque, sed maxi-

ma quoque læticia & exultatione videret. Quam sermone, vultu rerumque demonstratione palam præ se ferre non contentus, ut candidissimum pectus, velo quasi detecto renudaret, etiam publice præclaram ex *Cornelio* suo sententiam pro symbolo & velut icone ingenii aperto adoptavit, statum domus & suum tempus adumbrante GLORIA PAREN-
DI. *Macte* Gloriosè Princeps hoc *sapientissimo* inanis gloriæ contemptu, ut veram merearis, spargasque in posteritatis memoriam sempiternam. Tu bello & laboribus *Rempublicam* humilis attollere, quam de magnitudine potentiaque laborare. Tu *Parendo* dignus imperio haberi, vel aptus ad imperandum fieri, quam intempestivè imperium affectare maluisti. Poteras æque prosperis *Germani* rebus Te socium ingerere, quam in adversis, si incumberent, aliquando eras futurus; sed nihil tibi ex fortuna *Ejus* quam gaudium & quietis bonorem vindicasti. Tu calcata ambitione, & mediocritate *Tua* multo quàm conveniret altius Te involvens, tantum de armis, laude, gloria cogitabas. Hic stimulus nobilem animum noctes diesque agitabas, ab hunc neque laboribus frangi, neque curis & vigiliis angi, neque de vita ipsa periclitari, si *Triplici Patriæ* cum *Fratre communi* expediret, recusa-

(Hh)

cusa-

*cisfabas. Multis iterum Magnanimè Princeps & dum licet inter agiles tuos, nihil cæteris quam valere præstans, media turma delitescere; at brevi erit cum mutatam sortem, licet non plane ex voto, & cum virtute Tus fortunam videbimus adæquatam. Sed revertamur ad ordinem, & fortitudinis specimina, unde nos modestiæ admiratio abduxerat, denuo percurramus. Prima post hæc militiæ palæstra celebris *Mosæ Trajectus* fuit (cc) quo, nondum iustis *Parenti* factis, belli & honoris necessitas *Generosum Juvenem* vocabat. In hac post *Buscoducensem* clarissima obsidione, qua spectante *Imperiali Regioque* exercitu ad deditiōnem munitissima civitas compulsæ est, ingens statim belli decus, partem uti castrorum tutaretur, novo Gubernatori delatum est, *Henrico*, inquam, *fratri*; verum ita, ut laus **GUILLIELMI** non minus quam labor & opera ab incorruptis rerum æstimatoribus ex æquo celebrarentur. Peculiare id omnino fortuna *Herois Nostri* habuit, ut tyrocinia aspera & memoranda incurreret; *Buscum Ducis* ante triennium quam*

grande rudimentum! mox *Vela-vica* expeditio rebus gerendis aditum, id est, victoriarum dedit; nunc *Mosæ* recentem *Martii Juvenis* virtutem exercuit, exquisitis ubique periculis & parifama. Sequenti anno *Berca Rbeni*. (ff) Hispano milite infesta in *Ordinum* potestatem redacta est, ubi *Noster Juvenis* ita in suis partibus animo consilioque exceluit, ut nec inconsulta temeritas animadverti posset, nec prudentia supra ætatem juvenili, quicquam ardori detraheret. Sed video, *Auditores Ornatissimi*, si continuam tot annorum, tot expeditionum seriem subsequamur, si cuique ætati sua decora, factorumque clarorum elogia imperiamur, ne cogitatione quidem dicendi finem præsumi posse. Compendium Orationis opus est, ne magnitudo laudum numero vilescat, ac intentio admirationis audientium fatigatione remittatur. Tu clade tua & miserimæ captivitatis malis inclytæ *Thena* (gg) testis esto, quam promptus ille quam ferox ferro tuos, licet extra sortem nec iustus, in prima corona muros invaserit, tuos-

(cc) Ibidem loc. cit.

(ff) Illustris Auctor in *Hist. Civ. part. III. lib. 1. sct. VII. cap. 1. p. 567. inis.* & post alios *Clericus lib. XI. Hist. Food. Belg. ad ann. 1633. pag. 545. seqq. edit. in 4.*

(gg) Auctor. d. l. Sct. V. cap. 1. p. 509. sub. fin.

tuosque propugnatores, qui nec vim ferre poterant nec pacem in tempore voluerant, acerrime deturbarit. Iterum testare, cum oppressa hostilibus armis sanguine tuo redundares, quanto *Ille* majorem ac tui defensores, qui pars & causa exitii fuerunt, salutis curam gesserit, quam incredibili studio laborarit, ne crudelitas & insolentia victoriæ, omnem sibi fructum laudis eriperet, neu pudorem atque pœnitentiam pro gloria relinqueret. Tam aduerso indignoque animo, voce, manu, corpore, sævientium se furori, cum *Fratre*, cujus proprium agebatur imperium, interponebat. Sed necesse erat, hunc formidabilem in *Brabantinos* motum tam inauspicata victoria terminari, ut interceptum ab hoste tutissimum veteris *Batavia* castrum omnes conatus & ingenium rerum molimina ad domesticas curas limitesque *Patriæ* vindicandos revocaret. Nihil attinget his immorari, cum majus specimen *Breda* recuperata exhibeat, quam Magni *Arausfonensis* arbitrio nostri *Frates*, profligatis impedimentis, cingere occupaverant. Nunquam alias dignior

Illis explicandæ virtuti campus scientiæque bellicæ major palæstra evenerat. Ideoque incredibili cum studio muniendis vallo fossaque castris, inundandis agris jaciendisque castellis audacissime celerrimeque incubuerunt, ut omnia *Magno Principi* post triduum toto cum exercitu affluenti integra & opportuna præstarent; frendente licet *Infecto Cardinali* è proximo turbandis munitionum initiis intento, atque pati coacto, ut totidem hebdomadibus *Breda Arausfonensi* cederet, quot mensibus *Egre-gium Spinolam* sustinuerat. (hh) Ab hoc tempore prosperrimum victoriarum *Auriacarum* cursum aliquot annorum irritis expeditionibus, fortuna velut fatigata interrupit, licet nostrorum *Fratum* plurima virtute eorum dignissima memorari possent. Sed ordo nos trahit ad fatalem *Henrico*, & quantulum absuit *Guilielmo*, quem animus horret ingredi annum, quo ut gemini *Soles*: alter ad occasum vergens, alter pulsa nocte exorians pulcherrime resplenduerunt. (ii) Annus erat *quadagesimus* sæculi, & biennium, ex quo nullum hostis notabile

(Hh) 2

tabile

(hh) Idem loc. cit. *scilicet* VII. cap. II. p. 573.

(ii) Ibidem cap. IV. p. 581. copiose Clericus d l lib. XII. ad ann. 1640. p. 671 seq. præcunte Livio ab Aitzema tom. II. lib. XX. p. 703. seqq.

tabile damnum præter morem superiorum temporum acceperat. Igitur majoribus *Princeps* intentus *Henricum* Comitem, intellige & *Guilielmum*, primo ad *Liviæ* amnem, mox in *Namenſe* promontorium, *Huſtam* obſeſſurus præmiſit. *Henricus* cum *Alterivium* Gallorum Tribunalum ad *Naffovicum*, ſic nomen erat, munimentum ab hoſte inſeſſum dimiſiſſet, Ipſe ad *Moerſe* caſtellum privilegio noctis rapiendum contendit. Et *Gallus*, cui prona cuncta evenerant, facile irupit, parvo celeriter excuſſo ſuperatoque præſidio; Sed noſter *Gubernator* detectus ab hoſte, cum minime incuſtoditæ tenebræ, & inopina quædam majora quam eſſent ofſunderentur, res adeo inſeſtas reperit, ut in exitium dare militem temerarium exiſtimaret. At *Galli*, ut eſt gens immodica & ventoſa, jaſtatione poſtea & importunis tribuni laudibus generoſum & prope nimis avidum gloriæ pectus tam acriter pupugerunt, ut quaſi non dudum inſuſitata imperterriti animi ſpecimina præbuiſſet, etiamnum recentem probandæ fortitudinis occaſionem duceret expetendam. Aditus erat invadendæ urbi neceſſarius vallo præſidioque munitus, quem expugnandum ex im-

petu magis Heroico inſolentiaque contemptuſſimo quam officii neceſſitate à *Principe* impetravit. *Guilielmus* frater, Ejus lateri perpetuo junctus, omniumque hæctenus laborum & diſcriminum ſocius, crudum quidem hoc calidumque nimis judicabat, cæterum paratior in interitum fuiſſet voluntarium, quam à *Fratriſ* honore ſuum periculum diſtingui toleraviſſet. Nocte intempeſta fortiſſimi *Juvenes*, digni æquiore virtutis palæſtra, cum ſelectis cohortibus ad feralem pugnam exibant. Sed præmoniti hoſtes auxerant numerum, inſtructis que ordinibus noſtros excipiebant, qui flagrantiffima cohortatione, multoque *Ducum* acriori exemplo & amore eorum inflammati fortiſſime & prope fuſioſe dimicabant, adeo ut hoſtem licet vigilantem paratumque retro cum ingenti ſtrage compellerent; ſed cum ad ipſum quod præcipue impetebatur Vallum felici impetu penetraviſſent, hic demum rapidiſſimus liſtebatur audaciæ curſus. Nam cum numero par *Hispanus*, equitatu modo, qui noſtris deerat, auctus, ſe loci fiducia tutaretur, fratres aggerem impugnantes, ut ſi murum ſuccederent, certis & gravibus ſuperne telis proturbabant, donec impar & iniquum cer-

certamen *Heroes* eaque manu post acerrimam contentionem victoria se nunquam potituros agnoverunt. Igitur intentatum nihil relinquentes & ultimam vim experti, tandem signo receptui dato, sensim, ne pro victis fugere crederentur, retro cesserunt. Quod conspicatus hostis non modo postremos ac latera impulit, sed mox terga circumgressus equitatum illis violenter & ex transverso immisit; qui cum in tenebris nocte illuni parum discerneretur, evitari non poterat, quin fessis peditibus integri equites immiscerentur, & quicquid *Dux* uterque increpando univros, retinendo singulos obsisteret, nec virtute nec pudore sufficiente, tandem nostros turbarent, scinderent atque dissiparent. Priusquam tamen solverentur violentissime & heroice certabatur. In fronte omnium cum *Fratre Guilielmo* non tam verbis, quorum tempus effluxerat, quam factis & audacia admirabili conspicendos se præbebant, manu, voce, valore pugnam sustentantes. Cincti erant fortissimis fidissimisque viris, qui non strenue tantum sed præsertim amanter pugna-

bant. Nec aliunde, quanti fuerint hi *Duces*, quantaque virtute præditi, rectius colligas; quam, ut de *Cyro* veteres prodiderunt, è defectu & præstantia amicorum, qui propter eos honestis vulneribus prostrati, mortem tali amicitia dignam oppetere, quam fuga saluti consulere maluerunt. Dum pro se quisque laboraret, *Noster* æterna laude dignus *Guilielmus*, per totum agmen oculis, manibus, clamore volitabat. Quo flagrantius periculum tanto præsentiori animo, circumfusis à fronte ac à tergo hostibus, in omnes partes, *Fratrem* respiciens, *Fratri* tantum metuens, velut sibi met vilis audacissime se vertebat. Donec circulo armatorum undique conclusus, & quocunque faciem verteret in ferrum & ignem offendens, tandem constantia incredibili, impetu equi & nisu corporis viam sibi honorificam per medias hostium catervas, madens eorum sanguine secit; de *Henzico*, quem frustra respiciebat, unice anxius, unice sollicitus, cujus miserabilem exitum patrato demum prælio cognovit.

(*) Quam parum hic vitæ *Guilielmo*
(H h) 3

(*) Quæ a prælio mortem *Henzici* proxime antecesserunt, videtis apud *Aitzema*, d. L. p. 704. tom. II.

diolmus præ honoris sui cura pepercit, tertius in fervore confictus, duobus confossis, equus aliaque hostilium ictuum decora in æternum testabuntur. O si & *Fratris* spiritum, quem supremum excipere coactus est, servare & meliore sui sanguinis parte redimere licuisset! Quanto lætior currum triumphantis eques subsequeretur, quam mœstus exsequiarum officium debito pietatis obsequio implevit; *Fratrem* non potentiam ejus amaverat, & hanc igitur diuturnam & longam *Ei* vitam, longam ex animo gloriam precabatur. Sentio me difficulter hoc aliis probaturum, qui ambitionem supra omnes affectus hominum mentibus irradicatam, præbitamque hoc inopino cladis eventum magnarum rerum occasionem recordabuntur. Sed nihil hic adulationis ludibrio, nihil amoris & blanditiis tribui, facile qui præterita cum præsentibus secutisque rerum momentis utraque contulerit, existimabit. Qui nascentem *Fratris* dignitatem non modo æquis adspexerat oculis, sed gaudio & gratulatione profecutus erat, qui & indies augescentem intentioribus officiis coluerat, proque ejus incolumitate salutis propriæ curam abjecerat, quid ni exquisiti mœ-

roris & sine exceptione fidem reperiret? Utcunque secuta essent tempora, quæ citra adversitatum nebulas continua serenitate recentissimi luctus & tot periculorum tempestatem mitigassent! Sed procul ipsi tanta fortunæ indulgentia, cujus magnitudini quanto propius admovebatur, tanto jucundior sibi vitæ fructum, tranquillitatem animi & invidiæ securitatem ereptam sentiebat. Vixerat hæcenus decora mediocritate *Parendique Gloria* contentus, laudatus, amatus ab summis, ab infimis, cultus & honoratus non pro hoc saltem quod erat, sed velut esset quod merebatur. Nunc, cum divina providentia majori fastigio viam aperuisset, per homines ei, quo virtutes vocabant contendere non licebat, atque tandem experimento contrario didicit, quam verè dictum sit illud *O quantum bonum est obstare nulli!* Nolo gravis esse attentioni vestræ, *Ornatissimi Auditores*, commemorandis æmulationibus & injuriis horum temporum contra honestissimos *Principis & Frisæ* nunquam pœnitendos conatus. Sed quanto fuerit opus prudentia, quanta moderatione, quam incredibile sit usus patientia in sustinenda potentiorum iracundia,

dia, inferiorum calumniis omniumque adversantium machinationibus, eorum tacitæ æstimationi, quibus perversitas hujus anni memoriæ constat, relinquam. Ignoscent mihi dotes tuæ *Gloriose Princeps*, quæ nunquam clarius enituerunt, nunquam carius tibi constiterunt, pulcherrimum laudandi illas campum prætervebenti, ne sanatam dudum plagam & obductas vetustate rerumque mutatione cicatrices convellere videamur. Tu interim licet animo inconcussus & hac parte invictus, corpore tamen, cujus non idem erat vigor, infracto & gravi valetudine seu vehementiam doloris ex funeris vulnere, sive importunam difficultatem in tam inique comparato certamine testaberis. Hoc primum felicitatis novæ blandimentum, hoc osculum fuit, quo in ipso exorientis potentiæ limine fortuna salutavit. Retinuit illa consuetudinem suam & cum hominum opinione se totam largiri videretur, læsit atque momordit Te, non utique sefellit. Quin forte an rectius, consuluisse tibi dixerim, mature experimentum levitatis exhibentem & quatenus vel suo vel hominum lubrico favore subniterere in antecessum erudivisse, ne toties laudata mo-

destia, & frenator ambitionis animus, quem natura tibi inserat & Parendi assuetudo firmarat, vi prosperitatis & potentiæ labefactarentur; sed quæ *Obsequii* artes privato hæctenus gloriæ fuerant, imperiis nunc admoto præsidia & instrumenta novæ auctoritatis forent. Sed quid moramur expectationem *Auditorum*? Illustres *Frisiæ* Ordines inde à primis rerum suarum incunabulis ad securitatem pacis atque belli, provinciam suam peculiari egere cura, foris armorum Præfecto, domi moderatore assiduo clavoque velut affixo crediderunt. Cui Majorum instituto vetustate salutaris experientiæ roborato insistens modo posteritas, GUILIELMUM FREDERICUM hæreditate fraterna auctum dignitatibus quoque & imperiis iisdem præfectum ornatumque voluerunt. Ad quem enim potius recurrerent, quam qui juventute in oculis *Frisiæ* lætissima spe exacta, dein *Republica* fortissime & amantissime cum *Fratre* adferta & administrata, tantum non manu monstrabatur ac populo velut communi *Patriæ* voce votoque inculcabatur. *Hic est, quem si mea salus cordi vobis & curæ, optimum rebus seu compositis sive turbatis Moderatorem imponetis. Hic est, si bene-*
fici

ficii gratia quaeritur, quem merita Patrum, sua virtus, denique Reipublicae utilitas unice commendant. Agnoscite in hoc redivivam maximi Patruī prudentiam, fortissimi Parentis industriam, Generosi Henrici alacritatem. Quae singula experti estis salutaria, haec universa unoque contracta ingenio suscipere, amplecti, fovere dubitabitis? Si amantem, si conjunctum, si innexum mihi praesidem optatis, cujus aequae spes ac fortunas Frisiae obstrictas & affixas reperietis? Qui ita semper habitus, ita ab infantia institutus & imbutus, eo domus suae fato redactus est, ut omnia se in vobis habeat, omnia se à vobis expectare fateatur. Alius ne affectu, cura, fide pari, vestrae securitati invigilabit, aut possit feliciter, qui vix norit Rempublicam, cui hic est innutritus? Frustra foris quaeritur quod domi & in sinu tenetur. Sed vix opus erat tam accuratam commendatione. Merita Guilielmi & ne-

cessitudo publica sic orantium oculis animisque obversabantur, ut prima die Patres in curiam vocarentur, postera de successione referretur, tertia luce Noster Princeps, reluctans in casum intercessoribus (kk) Gubernator Frisiae & Imperator supremus declararetur. Sic tandem cum juventutis omne spatium glorioso Obsequio transegisset, satis diu varietate Parendo exercitatus ad maturas imperandi vices tractus est. Medius inter militem haecenus & Imperatorem egerat, & ad militem similior, ut imperio admotus, esse statim Dux posset, nihilque discendum haberet tempore docendi. Equidem susceptum laudationis officium civilibus magis quam bellicarum rerum elogiis impendendum videbatur, cum frequentius magnos viros arte qua civem regant & pacem ferre doceant, quam qua hostilem vim propellant & Patriae fines suamque gloriam

(kk) Obnitente in primis *Frederico Henrico* Principe *Arausionensi*, universalem omnium Provinciarum *Drenthiae*que praefecturam sibi Filioque suo *Wilhelmo II.* pro palam acriterque ambiente. Et quanquam a *Frisiae* Ordinibus *Henrici* Fratris successor *Fredericus* noster *Guilielmus* designaretur, *Groninganam* tamen, *Drenthinam*que Gubernationem *Arausionensis*, cum spe successione in filium propagandae, tum quidem *Nostro* praecipuit, demum post mortem *Wilhelmi II.* cum *Frisia* iterum coniungendas. Vid. Auctor in *Hist. Civ. diss. sect. VII. cap. IV. p. 381. seq. iuncto Aitzema tom. II. diss. lib. XX. p. 704. & plur. seqq.* Conf. Auctor. *d. l. part. III. lib. II. sub fin.* Neque sane alia *Frisios* ratio subegisse videtur, ut praefecturam suae Provinciae hereditariam in *Henricum Casimirum*, *Nostri* filium adhuc annis minorem, matrisque *Albertinae* regimini tutelaeque subiectum, conferrent, quam excludendi *Wilhelmi III.* gratia, anno 1673.

gloriam provebant, destitui videamus. Sed armorum strepitus & tubarum clangor foras ad Magni Arausionensis tabernacula nos revocat. Tu Gennepense Castrum moepibus tuis tutum, ingenio loci & munitionum artificio vix ulli secundum: (ll) Tu quoque Gandavensis Cataracta multarum fortium animarum tumulis funestata, vetricem Nostris Herois dextram inter primas & strenuissimas sensitisti, nec simplicis laudis laudisque materiam dicenti suppeditabas: (mm) Sed Hulsta, Hulsta, & Fraternalis caedis gloriosa vindicta, nos totos sibi vendicat. (nn) Infedit tristes, visuque & recenti cladis memoria deformes campos infesto cum exercitu Arausionensis Princeps, quadriennio postquam Nassovium sanguinem inultum Ibero & tantum nobis defletum reliquissent. Movebatur ad miserationem omnis qui aderat exercitus, maxime Frisorum legio & auxiliaria manus, ob propinquos, amicos, denique ob propria pericula, quibus aequae se admotos, quam quos fors & belli casus perculerat, recordaban-

tur. Erat interim voluptati referre commilitionibus, hic primo impetu fufum Hispanum, illinc hostilem equitatum irruisse, ubi potissimum circumventus cum suis Henricus, ubi equo excussus non una morte implicitus jacuisset; quibus locis reliqui Proceres occubuissent; tum loca monstrabant, quibus cruore & flammis opertus Guilielmus, trucidatis joventis, in nova transilierat. Ipse alta mente dolorem premens se neutiquam sensu gloriae, qua invidendis elogiis coram frueretur, laetari ostendebat, sed renovatum super cruenta Fratris vestigia dolorem, in ultionis impetum & iram contra Hispanum convertit. Igitur cum tertia castrorum & obsidionis pars ac praefectura Illi obtigisset, incredibile dictu est, quantam Ducis exemplo milites tacitis ex ira animis alacritatem conceperint, quantam in excursionibus, in oppugnandis & subvertendis hostium operibus audaciam ostenderint, quamque totis castris excelluerint, quos propius urebat luctus memoria. Quod si major fuisset
(li) con-

(ll) De obsidione Gennepensis, ab Arausionensi Frid. Henrico, nostroque Wilhelmo feliciter suscepta, vid. Aitzema tom. II. lib. XXI. p. 782. ad ann. 1641.

(mm) Confer sis eundem d. l. lib. XXIV. p. 1006. ad ann. 1644.

(nn) Ibidem tom. III. lib. XXV. p. 82. ad ann. 1645 juncto Hubero nostro in Hist. Civ. part. III. lib. I. sect. VII. cap. 6 p. 587.

contumacia obsessorum, quam reputatio periculi, ac ultimam essent ausi vim praestolari; nam cruoris *Nassovici* tam gratanter fusi poenas dedissent acerbis, & haec caedes multo atrociori clade exolata fuisset. At non minus humanitatis suae *Guilielmus* recipere supplices & positis armis ignoscere existimavit, quam ut modo iracundiae, ferro flammisque in exitum eorum grassari. Malebat novis conatibus veterem comparanda gloriae viam insistere, & hanc cum omni posteritate adaequare, quam momentaneae licet debita, piaculari hostem ultioni maestare. Quippe non unam Et palmam, non simplex decus, haec aetas parabat. Supererat *Munimentum* vallo, fossis, comaeatu, praesidio cunctisque ad defensionem necessariis rebus abunde instructum, *Moerspuiam* vocabant. (oo) Hoc redigi in potestatem e Republica firmandaeque victoriae censebatur, ut motu exercitus universo vix dignum, ipsa manu non modica, duce constanti peritoeque indigebat. Nec dubitabatur, quin *Noster* ex omni copia *Gubernator*, exercitissimus atque expediendae audacter cauteque obsidioni apertissimus foret. Agnovit Ille pulcherrimam, avi-

deque arripuit laudis occasionem. Sine mora succinctus, ad hostem tanta, licet gravi tormentis agmine, velocitate est usus, ut prima qua appulerat nocte obsidionales accessus moliri coeperit; post die suggestus tormentarios locaverit, & sequenti luce hostilia moenia quassavit. Ipse multus ubique *Princeps*, caetera legatis permittens, ardua quaeque sibi vindicabat, & Invictus operis ac laboris, militum & imperatoriae artis officia pariter implebat. Donec quinto jam die longioris impatiens morae, & vehementius urgendum ratus, exteriora munimenta firmis ab hoste cohortibus infessa, cunctis viribus iusti more praellii, summoque impetu & constantia invasit: Tantaque impressionem vi & ardore continuavit, ut omnia Hispanus deferere & confuse intra vallum se proripere cogeretur. Quin tanto hujus assultus terrore sunt correpti, ut caetera quoque castella, priusquam impeterentur, ipsi rebus desperatis & injectis facibus everterint. Sic ad aggerem *Praefectus noster* moenibus adversum victrici manu indefessus & aequae violentus penetravit, ut jam faucibus hostium & jugulo penitus immineret; nisi id quod res e-

rat

(oo) Huberus d. l. p. 587. l. & Aitzema *ibid.* p. 84.

rat conspicati, extrema quæ formidabant obsessi, voluntaria deditione prævenissent. Multis *Guilielmus* luculentis facinoribus pridem inclaruerat, sed plerisque auspiciis *Arausionensis Præncipis*, aut majus *Fratri* imperium splendoris aliquam partem decerpserat, verum hujus gloriæ, quam modo est adeptus, socium habebat neminem. Totum hoc quantumcunque erat, quod sine dubio maximum fuit, *Ipsi* non modo ab oculatis testibus, qui nunquam *Ejus* virtuti defuerant, sed rumore quoque publica que fama tribuebatur. Illustre fuit hoc operæ pretium, & imponenda rebus bellicis colophone dignissimum, etsi *juventus Herois nostri* tum demum matura, & accensus generosa ambitione animus, plura pericula & ampliorem honoris *palestram* quasi jure suo desideraret. Sed *Pax, Hispanorum* adversis, *Belgarum* prosperis rebus, necessaria ipsis, honorifica nobis, vetustissimo, quod unquam ab ultima orbis memoria fuerit, bello finem, ut speravimus, auspiciatum imposuit. (pp) Et *Princeps Noster* castrensi gloriæ innutritus, etsi togam subinde sago mutare maluisset, pu-

blicæ tamen necessitati lubenter obsecutus, totum se pacis artibus & procurandæ civium felicitati addixit, ut illi opibus amplii, copiis locupletes, virtute ac religione apud Deum hominesque potissimum eminerent. Quanto autem majoribus ad hoc arduum onus naturæ & institutionis dubiis erat instructus, tanto exploratius difficultates & abruptæ imperii perpendens, in id omni contentione incumberebat, ut incredibili de se expectationi non satisfacere modo, sed eam, ni supra humanam esset potentiam, exsuperaret. Quod totis viginti-quatuor annis tam præclare præstitit, ut cum ingens eum opinio sapientiæ præcessisset, longe tamen major secuta sit admiratio. Non erat metuendum, ne qui bello tam magnifice Dux & privatus effulserat, is in pace obsolesceret, cum media inter arma quantopere pacem amaret, toties ornanda pacis operibus Republica ostendisset. Sentiebam, *Auditores*, jam portum subiturus, in medium me denuo quasi profundum impelli, aditumque ad æquor immensum se pandere, si pacis curas & civilium rerum laudes, ut dignum erat *Herois nostri*

(Ii) 2 me-

(pp) *Pax* nempe *Westphalica* cum Hispanis, anno 1648. d. 30 Jan., cujus historiam dedit Aitzema. Præcipua capita illustratum ivit Auctor in *Hist. Civ. d. l. p. 593.*

merito, explicandas ingrederer. Sed multum, opinor, præstabit, eas integras & illibatas cogitationibus vestris reservari, quam carptim breviterque tam illustrem tam diffusam rerum memoriam perstringi & obscurari. Meministis, quantas ab initio difficultates, quam prona tamen, quam cedentia virtutibus suis cuncta sit expertus; quantoque postea meliorem, prudentiorem, firmandisque concordiaë bonis tempus & dies intentiorem eum fecerint. Laboriosam nactus erat & exercitam stationem, in qua libertas & eminentior unius potestas habile ingenium ad *Parendum* juxta & *Imperandum* requirebat. Duas res difficillimas *Obsequium* & *Imperium* solo dudum *Obsequio*, per quod ad *Imperium* pervenerat, sibi confirmarat, easque tam salubri prudentia conjunxerat, ut cum *Parendo* tantum, Reipublicæ non satisfaceret, nec imperium sine *Obsequio* civibus probaret, utriusque vim fructumque, non jubendi potestate, sed suadendi autoritate obtineret. A Patruo *Guilielmo*, cujus operum & consiliorum exemplis delectabatur, moderandi hosce populos vetere & exercito, præ-

ceptum instar omnium acceperat, pluribus à semet experimentis comprobatum; *Nihil abrupte agendum, absque evidenti utilitate nihil innovandum, ferendumque potius, licet minime probes, quod emendari nequeat, quam vana incassum irritamenta tentare & palam, quibus flagitiis impar sis facere. Tutius mala publica ratione & beneficiis quam imperio ac remediis compefci & emendari. Malos homines non penis sed bonis negotiis detinere, cavere ne timeantur, ut timeant non affectare.* Hinc Princeps statu rerum præsentis plerumque contentus, omni studio curaque dabat operam, ut singulis ordinibus collegiisque sua constaret dignitas & fundata legibus potestas, omniaque in melius ac *sentim* proveherentur, populus in otio & affluentia omnium rerum, fructibus beatæ pacis indies augetur. Ita æquabili moderatoque consiliorum tenore felicissime affectus est, ut cum amore popularium citra motus nostræ quidem *Frisiæ* supraque exempla *Antecessorum* perpetuam *Patriæ* & optatam tranquillitatem vitæ suæ terminis adæquatam præstaret. Quod si obsidione quis *Amstelodamensi* (99) aut nuperis *Gronin-*

gen-

(99) Anno 1650. Julio exeunte, & ineunte Augusto. Rem omnem, præeunte cum

gensum turbis, (rr) quibus validiora coactus est publicæ dignitati præsidia comparare, eum à consueto moderationis & cunctandi instituto deflexisse arbitretur; næ is parum, quid vel commoda Reipublicæ contra paucorum utilitatem, vel officii necessitudo & GLORIA PARENTI expresserint, æqua æstimatione animadvertit. Sane quam laudata & populariter accepta gubernandi *Illius* ratio fuerit, quis clarius aliunde probari postulet, quam quod toties componendis nationum diffidiis arbiter, & à vicinis bis terve novis provinciarum jurisdictionibus sit auctus. Post immaturum quippe *Guilielmi Arausionensis Secundi Principis* excessum (ff) Illustres *Groningæ Omlandiaque Ordines*, reputatione valoris & prudentiæ nostri *Principis*, nec diverso affectu fi-

duciaque *Drentini Proceres*, supremum civilis & militaris rei moderamen ad *Ipsam* detulerunt, (tt) ut quæ dictiones olim situ, moribus ac vetustissima libertate conjunctæ fuerant, denuo tanquam una corpus anima unius imperii vinculo connecterentur. At cur invidioso hic silentio prætereamus, *Ordinum Transisalanæ* nomine (uu) ab uno discordantis Patriæ medela quæreretur, *Arausionensem* quidem *Principem* Gubernatorem destinatum, nostro autem *Heroi*, cum serum in *Infantis* expectatione auxilium videretur, *Legati* titulo rerum administrationem decretam atque delatam? Quam *Ille* non sui commodi sed pacis causa susceptam, ne postea quidem utilitatis suæ respectu pacisque studio spernere detrectavit. Majus omni imperio potentiaque, spretum imperium

(Ii) 3

cum aliis *Aitzema* in *Leono Restituto*, persequutus est Auctor in *Hist. Civ. part. III. lib. II. p. 65a seqq.* Quæ vero convicia vitarum Auctores hodierni, mercenario vel factioso calamo, in vulgus spargere, apud cordatiores omnes publico contemptu cum maxime vindicantur.

(rr) Qua de re *Aitzema tom. IV. lib. XXXVII. p. 130. seqq. ad ann. 1657.*

(ff) Anno 1650. d. 6. Novembris, ex villa *Dierana*, *Hagam* paullo ante cymba delatus. *Wicquetort Hist. p. 202. ætatis 24.*

(tt) *Groningani* dicto anno 1650. invitantibus *Frisiis*, *Hollandisque* invitis, auctore *Aitzema*, *tom. III. p. 460. Drentinæ* exemplo *Groningensium*. & avito maiorum instituto. *Aitzema d. I.*

(uu) *Vrgentibus* cum maxime *Frisiis*, vicitatis clausa; Quia vero *Arausionensis* familiae ista ad huc fuerat præfectura, ea se abstinere *Wilhelmus* maluit, ne scilicet novas prioribus offensas addere, suamque potentiam damno *Arausionensium* extendere videretur. *Aitzema d. I. & Wicquetort, Hist. 1or Prov. Pn. p. 212.*

perium depositamque potestatem arbitratus; quò fortuna se majorem non inani jactatione sed vivis rerum documentis præstaret, seque non alieni momentis animi; non aura circumagi sed consilio regi, palam testaretur. Verùm ut hæc aliquando mittantur, vidimus te hætenas, Celsissime Princeps, totum Reipublicæ curandisque populi commodis additum, patriam foris, patriam domi propugnantem, legibus & magistratibus curatissime ordinantem, nullum pro nobis tempus vacuum curis laboribusque transigentem. Num privatas ad res tuas aliquando respicies? Si Te Ipsum præ populo negligere non recusas, Illustrissimam tamen domum & Nassovicæ gentis statum fac revoces ad animum. Vides atque sentis eminentissimam ejus partem, conspirantibus velut fatis, & civium ingratitude afflictam vehementer, & in Infantis unius sperata felicitate prope unicus defixam. Tu lumen quidem & columnen tuorum, ingens verum si quid de Te factum fuerit, ut homines sumus omnes in quo spes suas reponent, in cujus autoritate fiduciam collocabunt? Ipsa quoque Respublica, cui totum Te & omnia Tua consecras, vide ne à Tua solius mortali anima

pendere debeat; sed ut illa, quantum in nobis, æternitati adequanda est, sis Tu pariter hæc suscipe curam, ne salubre temperamentum, quo pax & salus omnium stetit hætenus immota, in stirpe Tua deficiat. Consule Patriæ, Consule Domui, dum posteritati Tuæ Consulis, & utique nostræ, ad quam æque pertinebit, ex Te complecti posteros, quam Tua incolumitas facit ad nostram securitatem. Sic tandem Inclyto Heroi veterinus aliquando diuturni cælibatus feliciter excussus; cœpitque lætus in populum rumor, incertis primo auctoribus, mox crebrescente opinione constantius & liberius spargi; affectari, expetere & tandem impetrasse Eum amores Illustrissimæ Principis ALBERTINÆ AGNETIS, Gloriosissimi Imperatoris Nostri HENRICI FRIDERICI Arausionensis, Filie Secundogenitæ. (xx) Sentio equidem, Auditores, quid merito expectetis, quale sit hujus loci & oratoris officium: Sed ignoscet conscientie meæ genius Celsissimæ Principis, & permittet, ut qui optaverat publica voce exornare, quas in Ipsa vel natura expressit corporis animique dotes, vel

(xx) Vid. Aitzema d. tom. III. p. 650. ad ann. 1651. Primogenitam Ludovicam anno 1646. duxerat Hagæ Comitum Frid. Wilhelms, El. Brand. Vid. Aitzema d. tom. III. p. 144. seqq.

vel maturior industria in immensum cumulavit, huic ingenia imbecillitatis confessione defungi liceat. Poterat se oratio ad modestiam *Domina* verecundiamque submittere, nec tam proponere quid virtutibus deberetur, quam quid aures possent pati: Sed praestat, *Auditores*, divinas hasce doctes vestrae admirationis secreto relinqui, ut tantae, illibata aestimatione, quantae sunt, videantur. Illam magnitudinem animi, illam moderationem, illam generositatem & continentiam carptim & succincte perstringere, nec ausim neque expediat. Tutius eas silentio venerabimur, & honori aeterno annulum reservabimus, quam brevi interitura praedicatione excipiemus. Quod si hac parte mihi damnum expectationis vestrae condonetis, *Auditores*, ne de festivitate solenni & nuptialis pompae apparatus pari verborum laetitia celebrando vocis nostrae ministerium sollicitetis, haudquaquam metuo. Conari nescio quid, & eluctari oratio videbatur, sed gravissima luctus recordatio & recens horror sic intimas cogitationes meas, sic vultus quoque vestros insedit, ut nec mihi verborum facultas, nec vobis auditionis constantia

diversissimae recitationi suffectura videatur. Poteram repraesentare, cum per ora Belgicarum urbium *Principalis Sponsa* domum duceretur, incredibilem undequaque confusum, referta exultanti multitudinem, & laborantia spectatoribus tecta, effusam omnium ordinum gratulationem, incomparabilem munerum & spectaculorum magnificentiam; quantoque *Principes ipsos* affectu, quanto nuptias *Gubernatoris* sui, quas nunquam *Frisia* viderat, gaudio prosequeretur: Sed hoc suggestum, hoc templum, ipsi quos videmus parietes ferili habitu ac publici moeroris imitatione induti, abstrerrere nos & veniam recusare videntur. GUILIELMUS *Princeps* his nuptiis potitus eo felicitatis profectum se credebat, ut nihil voto addi, vix a fortuna quicquam consummari posset, quod non Deus hominesque, modo his muneribus perpetuitas accederet, copiose praestitissent. quin postea felicitatem suam prope ipsam visisse videbatur, cum paucis post annis pulcherrima sobole *geminâ sequiores, una virilis sexus* auspiciatissima nativitate bearetur, *Filii*, inquam, unius HENRICI CASIMIRI. (*) Hoc est depositum, quod Palladii instar *Fri-*

(*) Anno 1657. d. 17. Januarii.

Frisia nunc servat, & paternæ successioni pridem destinatum, modo etiam admotum, ab *Ejusdem* virtutibus & majorum laude nequaquam sperat degeneraturum: Quod si ex vultu & ore haud vanum præfagii argumentum ducatur, descripsisse in *Es* nobilitatem animi artifex natura, notisque corporis inusitatas mentis dotes designasse videtur, ut ipso vultu præ se ferat *Principem* & protinus quantus futurus sit ex solo aspectu sperari possit. Quin et nunc est *Celsissimi Principis* æratula, tam moderata ingenii lætitiæ, ruptis infantiae involucris elucet, ut non minus virtutes *Maximi Parentis*, quas aliquando in usum Reipublicæ promat, quam honores & fortunam præsumpsisse videatur. Quod si *Heroica progenies* hortamentis ad studium laudis sit excitanda, non erit necesse peregrina decora, *Græcos* & ex ultima vetustate *Romanos* proponere ad imitandum; quin potius paterna, vel si excurrere lubet, a vita *Illi* cuncta sæpe domestica facta demonstrantur, hæc identidem & semper ostendantur, paratæ & è medio desumptæ Principalis institutionis autoritates. *Incidiisti in tempora*, Generosissime Puer, quibus non secundæ res fel-

cem, sed adversa, si fortiter adversaris, *Te Magnum* probare possint. Erige contra fortunam animum, & cogita nullum luculentius exitiæ indoli signum esse quam sperare semper. Facilis Tibi & promptus apud *Cives* tuos amor succedenti tanta abaritate Patria ipsaque ætate & afflictæ domus miseratione favorabili. Exhibe duntaxat populo & redde nobis in tempore *GUILIELMUM* atque *HENRICUM*, quorum nomen sanguinemque refers; nec modo vultus similitudine, sed quod omni consanguinitate certius est, moribus agnatum, ingenio *Te filium* & virtutibus ostende. Hæc vota, hæc divinationes sunt nostræ, quæ longe infra eventum futuras cum *illustrissimæ MATRIS* sapientia & accuratissima disciplinæ instituta, tum indoles ad honestissima quæque omnibus ingenii bonis formata pollicentur. Sed revertamur ad nostrum *GUILIELMUM* & paulisper rebus adhuc prosperis, dum per fragilitatis humanæ vices licebit, immoremur. *Tredecim* omnino annos in illo felici ex omni parte matrimonio concorditer atque jucunde exegit; publicam pacifice & prudentissime administravit; à belli occupationibus fortuna temporum, quibus à terrestribus armis quies perpetua contigit, non voluntas

cum

eum sua revocavit, cujus tamen dispendio publicæ utilitatis respectum sine exceptione præponebat. Cæterum non est quod in marcido deliciisque corrupto credamus otio tot annos trivisse Principem. Quicumque immortalitati se parat, stare nescit, motuque sempiterno à posteritatis oblivione se vindicat. Qui nati & instituti sunt ad infatigabilem laboris & patientiæ consuetudinem, nunquam maximorum operum occupationibus destituuntur. Nisi quis putet, admittere in animum suum totius Reipublicæ curam, oblitum quodammodo sui, populis vivere, omnium salutis invigilare, & noctes dieque perpeti sollicitudine pro tot urbibus & provinciis transigere, perfunctorium esse & vulgari privataque comparatione censeat æstimandum. Noster sane *Princeps* nunquam fortunæ suæ fructum in commodo & voluptatibus, sed in vigiliis ac laboribus sensit & collocavit. Proinde accinctus & intentus in omnia, non minus curarum mole quam principatu excellebat, adeo laxamenti omnis & remissionum negligens, ut refici ac reparari sola fa-

tigationum varietate videretur. Novimus, *Auditores*, nullas eum voluptuarias per *Frisiam* possessiones, nullum rus urbanum, ubi otio acquiesceret ac pacis delectamenta sectaretur, habuisse. Sed in urbe, in sede *Reipublicæ* perpetim agens totum gravissimis se negotiis immergebat, assiduus in Senatu, frequens in comitio; nec minus domestica facilitate copiam sui adeuntibus largiebatur. Quis nostrum aut infimus civium non crebro expertus est, quam ipsi prona in audiendo liberalitas, in respondendo benignitas, & sine corruptione gravitatis, humanitas fuerit? quam sollicite caverit, ne commodi sui expectatione cuiquam aut moræ tedium aut arrogantiae offensionem præberet. Æque comis & modestus, cum in publicum procederet, civilis incessu, modicus comitatu, in quo plus dignitatis quam fulgoris appareret. Nec auctus est apparatus, postquam *Cæsaris* auctoritate, *Imperiali* decreto, ex *Comite* PRINCEPS, augustiore jam titulo salutari cœpit. (yy) Manebat, quæ prius erat, simplicitas in cultu, humanitas in ore, nulla superbiæ accessio.

(K k)

(yy) Anno 1653. Admissus deinde cum reliquis *Agnatis* ad votum & sessionem in collegio Principum anno sequenti, die III. Martii. Vid. *Limæus* in *Jure Publico*, tom. V. p. 430.

cessione, nec majore officiorum vel stipationum saltu, quando verum honorem non in splendore titulorum & venerantium obsequiis, sed hominum judiciis & civium amore affectabat. Quin eodem tempore, quo decus *Principale* FERDINANDUS III. Ei transmisit, in modestiæ argumentum *Curatoris Academici* simplicem & literarium honorem † noluit adspernari: Ut qui nullam judicaret tam in excelsis fortunam, quam non ornet, non augeat plurimum, gloriosa doctrinarum notitia. Cedere volebat clarissimis *Imperatoribus*, quos subfelliis Eruditorum laureatos sæpe falces & scepra augusta submisisse audiverat; quemadmodum nec affectu studioque in literas & literatos ulli se concedere perpetuis beneficiorum documentis testabatur. Inter quæ meum quoque immerentis nomen haud simplici vinculo munificentiae *Celsissimi Herois* obstrictum lubens & devotus agnosco. (22) Sic *Patriam* principali industria ornabat G U I-

LIELMUS, ita pacem tuebatur, ut belli interim militiæque non oblivisceretur; sed quoties per ardua *Reipublica* vacabat, sæpe toga thorace mutata, è curuli in equum, è curia sese in campum transferens exercitio ac meditatione Imperatoria delectabatur. Eruditis quippe discursibus & simulacris præliorum aptissime legiones in officio peritiæque rei militaris & parendi consuetudine contineri existimabat. Hanc providam sollicitudinem supremus, quem *Frisia* in æternum averfabitur, annus magnifice approbavit, quo vicini *Antistitis* insolentia præclaram renovandæ militaris famæ, disciplinæque prope intermortuæ occasionem suppeditavit. (1) Injuria foederati *Principis*, nostræque tam dignitatis quam commodi reputatio, decretum Senatui *Belgarum* de repetendo vi armata *Dylenf* munimento justissima ratione expresserat; nec hæsitatum est, quin *Gastielmus Princeps* & viciniæ & meritorum jure ad universum obsessionis imperium

† Primus omnium Praefectorum; ceterum in hæreditaria hodie Praefectura titulus *Curatoris Magnificentissimi* electivus permanit. Vid. *Fasti Academiae ad ann. 1653*.

(22) Designatus enim fuit Auctor anno 1657. Eloquentiæ & Historiarum Professor, in locum Dominici Acronii. Vid. *Fasti Academici ad h. a.*

(1) Rem omnem persecutus est laudatus Aitzema tom. V. *Hist. lib. XLIV. ad ann. 1664*. Praecipua vero capita illustratum ivit Ampl. Auctor noster in *Hist. Cic. p. 523*.

perium legaretur. Tunc iterum quid clara *Nassaviorum* virtus, & toto orbe laudata belli industria posset, nobili documento patuit. Quantis hic iterum elogiis patientia *Heruis nostri* in laboribus, audacia in periculis, celeritas in conficiendo, vigilantia in providendo, omnesque imperatoris virtutes extolli poterant, ni singula expeditionis momenta cum vestris, *Auditores*, è re presenti testimoniis, tum memorialibus dudum publicatis accuratius recenserentur, quam nostra brevis & pudenda prædicatio repræsentare posset: proin rectius annalium monumentis & posteritatis admirationi reservabuntur. Una vox est, à *Principe nostro* emissa, quam tacite nullo modo præterire possum. Namque cum cæli adversitate, aut ministrantium incuria, tormentorum & machinarum inopia laboraretur, satis constat fuisse, qui consilium suggereret, operamque suam & ductum offerret, corona munimentum aperta cingendi, scalisque admotis

manu armata expugnandi, quod paucorum, vix quinquaginta forte militum jactura constiturum esset. Tum *Princeps*, cui displiceret ultra negotii modum animosa virtus; *Præstare* ait, *quinquaginta aureorum millia fossoribus impendi, quam quinquaginta milites exitio dari.* O sempiterna dignam memoria, plenam salutis, plenam gravitatis & prudentiæ vocem! Cui nulla sit importuna victoriæ occasio, quam militis amissi damno penset, qui clariorem nullam quam *servati civis coronam* (2) censeat, qui solum id judicet gloriosum quod sit tutissimum, & ante conscientiæ quam famæ velit consultum. Non piguit præstolari *Principem*, & cum desiderio suo transigere, donec & ventos & homines tarditatis suæ poeniteret, omniaque patrandæ oppugnationi congesta & adornata, promovendi decretorius conatus facultatem præberet. Nos eventum signabimus, quo ante *Junias Nonas*, intra secundam institutionis obsidionis hebdomadam, inuni-

(Kk) 2

inuni-

(2) De *corona civica*, ob cives *servatos*, plena manu egerunt alii. Unum monebo, notissimo Taciti loco in *Annal. lib. XV. cap. 12.* vulgatae, & Mediceae lectionis defensionem, Cupero & Ryckio præcuntibus, temere nimis Jac. Gronovium videri probasse. Retento enim *ap. apisceretur*, vel *apisceretur*, nihil novi Corbulo pollicitus fuisset; siquidem & libera republica, servatos quilibet suo servatori coronam imponebat; ut adeo semper par numerus utrorumque fuerit; *nam vero gloriam* hanc militibus suis Corbulo ostendit, ut singulis manipularibus præcipuus, rariorque semper, corona ista ab Imperatore tribuatur.

munimentum nec situ nec arte spernendum ad extrema pactionis inusitata celeritate compulsus est, quanquam induciis milite, quem contenti erant arguisse Nostri, refoto ac confirmato. Ad diem repræsentandæ exequendæque deductionis incredibilis hominum multitudo tanquam ad meritissimum HEROIS Nostri triumphum ex omni Belgica confluebat. Terrestris belli motum ab annis prope viginti (3) intermissum juniores nullum cognoverant, & quotuscumque civium his præsertim locis reperiebatur, qui *Arausionensia* castra vidisset? Quapropter ut insolentia armati tumultus vulgo antea terrorem incusserat, ita nunc lætitia & gratulatio ad inusitatæ rei spectaculum cupiditatem omnium mirifice excitabat. Repetebantur gratis passim commemorationibus antiqua *Nassaviorum* decora, & revirescere *Illorum* stirpem, novoque enitescere splendore, optimus quisque faustis acclamationibus ominabatur. Sed ô tristem & insperatam fati vicissitudinem! ô acerbam blandientis fortis fallaciam! *Ergo hucusque Tuam ratem,*

Gloriosissime Princeps, *secundus à puppi flatus provexit, ut in altum subdole compulsam improvise turbine percelleret? Idoneo hoc ultimum Tibi decus fortuna parabat, ut tanto max funestius humane fragilitatis documentum extares? Idoneo Tuis encomiis & victoriæ gratulationibus modo cuncta personabant, ut effusione mox planctu & ejulatu omnia complerentur? Scilicet è medio periculorum aestu modo evasisti, ut insidiosa tranquillitate obruerere? Ideone provisâ Tibi, tela cum intrepide hostili vallo succederes, pepercere, ut domi inexpectata & infestiora reperires? Devolvimur, Auditores, ad miserissimam, nec sine fletu multo & lacrymis tradendam posteris historiam, in qua si longiorem, si stabilem voce vultuque & æquabilem orationis vigorem expectetis, cogitate, quo pacto humanos primo affectus exuere oporteret. Celeritate atque transcursu opus est, ne in ipso dicendi portu naufragio & fluctibus hauriamur. Mane erat diei ante tertiam *Iduum Octobris*, media nona, vel non multo secus, cum ad iter se accingens *Beatissimus Princeps* duas iussit bellicas & habi-*

(3) Ab anno. nempe sæculi supra quadragesimum octavo, octoginta annorum bello tandem *Monasterii* composito: intra quod temporis spatium *mar*i potius quam *terre* virtus *Belgarum* enituit; donec perfida Gallorum ambitio necopino fragore *Leoni* nostro soporem excuteret. *Dii talem patria depellite pestem!*

habites proficiscendo fistulas proferri, quas ipse, si quid decisset, experiretur. Foco assidebat & immisum fornaci sclopum exonerare frustra conabatur. Verso igitur tubo, prævalente jam & præstringente iudicium fato, causam scrutabatur. Sed tum (horresco referens) excussus globulus (heu divinam manum!) ostotum partemque faciei dexteram convulsit ac laceravit. Accurrentibus ad strepitum famulis, conclave fumo, *Princeps* sanguine plenus horrificum præbære spectaculum. Quis tuum, *Illustris Albertina*, stuporem, cum velut fulmine tacta, aut saxi instar obriguisti, quis planctus tuos, ubi lacrymæ viam invenerunt, describat? Contrahat se merito stylus noster, & quod assequi nequit affectare vereatur. Non patitur, *Auditores*, institutæ orationis modus, ut totius hic mali historiam ex arte deducamus, licet imperitiam nostram abunde instruxerit Celeberrimus Collega noster *D. Joachimus Frenzelius*, qui indefessa sollicitudine vigilantiaque totum morbi decursum, quantum humano fieri potuit consilio, ad spem salutis direxit & gubernavit. Principio, cum spes felicitatis restitutionis affulgere crederetur, dici non potest, quam lætis id

per *Frisiam* nuntiis divulgatum, quanto omnis ætatis, omnis sexus gaudio & *Principalis* domus & *Reipublicæ* causa fuerit exceptum. Sed à sexto potissimum die, collapsis viribus nec obscurâ desperatione medicorum, supremam ratus necessitatem imminere minime fracto ad eam humilique animo, sed ut dignum sapiente, ut dignum antea vita erat, etiam lætus se comparavit, sine ullo impatientiæ ex tam acerbo mortis vulnere percussæ mentis argumento. Ante omnia suscipiendæ divinarum rerum meditationi intentus, vocatis Sacrorum ministris, cœlestibus colloquiis instrui animum propinquitate æterni gaudii multo erectiorem desideravit. Cumque vulneris violentia vocem spiritumque colligere non permisisset, arrepto calamo ad ingenuam delictorum, quibus in hac mortali vita omnes sumus obnoxii, confessionem suppliciter se demisit; Sed & plenam sibi salutis fiduciam in propitiabili sanguine salutaris Hostiæ constare affirmabat; *Vivit*, inquit, *Servator meus* & *faciem ejus intuebor*, aliaque præclara Scripturæ loca tam prompte apteque subjecit, ut non leviter tinctus, sed penitus sensu pietatis imbutus, veraque fidei efficacia ad expecta-

spectationem æternitatis abunde instructus appareret. Ita cum domesticis rebus pari constantia prudentiaque prospexisset, tandem fatifcente natura, inter preces ac suspiria & ardentissimos gestus magnam animam, paulo ante septimam vespertinam *a. d. xii. Kal. Novembris* creatori suo redhibuit. Compendio, *Auditores*, & quasi saltu hic utimur, nec planctus aulae, nec fletus assistentium, nec parvulorum amplexus, nec Illustris *Albertinae* suprema pietatis officia commemoramus. Quæ tamen ex decore & magnitudine sua persequeremur, nec lacrymis modum, nec orationi finem reperirem. Sed quanta per omnem *Belgicam*, maximeque *Frisiam*, ubi omnium vota in Ejus salutem erant collata, consternatio, quant perculsi habitus animorum fuerint, qui gemitus, quæ miseratio, incassum verbis repræsentare conabor, cum vix animo & cogitatione magnitudinem doloris complecti poterimus. Quem enim omnes immortalem aut sibi utique superstitem optassent, & cujus necessariorum quoque morti indolissent, quomodo non gravissime hanc inopinam & calamitosam ferrent! Neque tantum ipsa fatali casus atrocitate movebantur, sed privato mœrori publicæ fortu-

næ querelas miscebant, quasi non *ipsam* amisisse sed cum *ipso* periisse viderentur. Illius prudentiæ vigilantiaque tribuebant, quod hæcenus liberorum Parentibus, viris conjugiorum, dominis patrimonii, cunctis hominibus salutis, quietis, pacis, tranquillitatis ratio certa constitisset; & cum neque sperari plus potuisset, nec spei responderi felicius, *Illo* sublato, omnia in contrarium cessura augurabantur. Quæ trepida populi opinio vehementer aucta, & religiosa quadam formidinis animis est altius impressa, quod *ipso* temporis articulo, quo *Princeps* gloriosam vitam beatissimo exitu clausit, miraculum haud spernendum & ominosæ interpretationis observatum diceretur. Rememoramus, *Auditores*, non vago plebis rumore, vel obscura paucorum susurratione sparsam, sed oculata gravissimorum testium auctoritate subnixam. Visum eo quo dixi momento ingens lumen, facis aut stellæ instar, transverso & scintillante motu *Leovardiam* prætervolans supra *Principis* aulam subsistere, tum auctiori quoque luce in tecta palatii delapsum evanuisse. Detrahere aut adleverare fidem rei necopinæ & constanter traditæ, utrumque ab Orato-

ratoris officio alienum existimamus. Sed rei gestæ opinionem ingenio cujusque & omen ac iudicium latentibus fatorum causis tutius relinquemus. Id sane ut cogitantibus ultro sese ingerit, ita vanitatis superstitiosæ facile absolvetur, magnum utique Reipublicæ, magnum Ecclesiæ, magnum domus Nassovicæ, magnum denique Academiæ nostræ lumen fatali isthac hora extinctum & velut è cælo delapsum. Quantum Respublica fidus amiserit, quid attinet, *Auditores*, tædio attentionis vestræ repetitis rerum documentis approbare? Sed in privatis *Maximi Herois* virtutibus ô quanto voluntatis meæ detrimento, non quicquid spiritus & vocis adhuc superest, occupatur, & absumitur? Undique temperantiæ, frugalitatis, castimoniæ, liberalitatis cum ratione, majestatis cum jucunditate, severitatis cum gratia & hilaritate, magnanimitatis sine jactantia, æquitatis, industriæ, integritatis præconia & exempla cumulabantur. Sed quid attinet plura? Omnium *Pietas* compendium reliquis præfulgebat, *Hæc Eum* sola totum subegerat, omniumque sibi laudes soli vindicabat, & ad se referebat. Amisit lucidissimam *Ecclesia stellam* quotidie in medio sui

fulgentem, aliisque salutis iter velut Cynosuram suæ venerationis exemplo monstrantem; Amisit *Academia* Patronum semper benevolam, semper paratam, contraque imperitorum invidiam amantissimum *Affatorem*. Quid *Illustrissima Coniux*, Quid suavissima utriusque sexus pignora, quid domus & familia non luminis amiserit! quæ squalore, tenebris & solitudine miserationem sui tanto latius spargunt, quanto nuper radios suos illud saturare sidus, quod occidit, in omnes partes clariore luce diffuderat. Sed cur tantum hujus *stellæ* occasum lamentamur? Cur tantum irritis votis & inani terrestris jacturæ desiderio fatigamur? Quin potius oculos animosque sursum attolimus, & numquid cælo novæ lucis accesserit, contemplemur. Illud *Patriæ & Ecclesiæ* grande columen jam nunc cœlestis Patriæ, si divinis fides oraculis, multo splendidius est lumen: Nec dubitandum, si ad aliquam partem felicitum animarum res humanæ pertineant, quin ita *Rempublicam* *Beatissimum Heros* sit allocuturus. *De me, ô cives, deponite curam, sistite mœrorem, qui ex temporali & calamitosa beatitudine in puram & sempiternam, ex terreno Principatu in æternum Regalis Sacerdotii sum trans.*

translatus, pro vestro amore gaudium eternitatis; pro amplexu necessitudinum, Servatoris mei vultum & choros Angelorum affectus. Abii, excessi aequo à vobis animo. Estote florentes, & sine me, modo per me, ut ego sine vobis, in perpetuum beati. Satis naturæ vixeram, satis mihi, satis etiam gloriæ. Vos nunc curate, ne parum vobis, parum familiæ vixisse videar. Tranquillam vobis Rempublicam usque ad supremum vitæ exitum bonis artibus præstiti, tranquillam reliqui. Vos hanc, ut accepistis, stabilite & conservate. Ambitum coercete, Religionem defendite: Sed ut omnes utilitates verbo complectar, Con-

cordiam, Concordiam, rerum omnium in cælis & in terris optimam religiose colite. Hæc vobis tessera divinitus esto data, quam si negligatis, certius vos scitote vestris manibus perituros, quam mea vobis dextera modo me subtraxit. Quod si meorum nondum beneficiorum intermorta est memoria, felicitatis, quam ego feci, aliquam partem & fructum Conjugi Liberisque (4) meis impertimini, nec committite, ut majoris ingratitude vobis mali & supplicii fiat omen. Ita, ô cives, ô Conjug, & carissima pignora, valete. Sed Tua, Gloriosissime Princeps, laus & memoria vigeat in æternum!

(4) Henrico Casimiro, de quo supra, & Amalia, nupta deinde Io. Guillelmo, Duci Saxoniae, Ikenacensis familiæ.

ULRICI HUBERI

DE

NATALIBUS, VITA, STUDIIS ET EXITU

Viri Clarissimi,

GUILIELMI CUP

Antecessoris & Collegæ sui,

O R A T I O ,

H A B I T A .

A. D. iv. Kal. Febr. c19 100 Lxv.

ERgo, cum tot & tam graves causæ, hoc biennio, ad coartandam & prope exhauriendam Academiam conspirassent, adhuc restabat, ut & tertii principium anni novam ad cumulum tot malorum calamitatem adferret! ut quem felicioribus auspiciis eluxisse sperabamus, hic, nescio

(L1)

quod infaustum futuri temporis (omen averte Deus!) præsagium inculcaret! Primo omnium belli terra marique tempestas hinc inde tam sævo turbine detonuit, ut nullas non pacis artes, nedum Musas, tranquillitatis & florentium unice amantes rerum, auditu solo & fragore deterruerit. (1) Postea vero quàm terrestri populo præter

(1) *Lites* notantur *Ostfrisca*, occasione debiti *Lichtensteinensis*, executore sententiæ Imperialis Episcopo *Monasteriensis*, brevi tamen post, interventu Ordinum Generalium, utcunque sopitæ, memorante Leone ab *Aitzema lib. XLIV. sub init. tom. V.*

præter spem repræsentatum est orium, ne vana nobis innocentiae opinione blandiremur, manifestior ira numinis & clarius auctorem laudans incubuit, missoque hactenus improborum hominum ministerio, nos suis atque cœlestibus armis invasit. (2) Quorum cum multo major quam humanæ violentiæ terror juventutis percellat animos; qui nullis necessitudinum vinculis ad mansionis constantiam adiguntur; non potuit impediri, quin denuo magna parte quasi divino flatu dissipata, modicæ tantum pulcherrimi confusus reliquiæ servarentur. Sed utinam timore solo miseris defungi licuisset, vagæque duntaxat ac affluentis frequentiae reparabili jacturâ multati fuissetus: At primo lumen illud Scholæ, decus & gloria Themidos, cujus non excidet in æternum memoria, illud, inquam, lumen extinctum quantitas offudit tenebras! (3) Nec absolvissè vindictam suam fata videbantur, nisi & alterum Jurisprudentiæ columen, quod non minus roboris, quam illa fax lucis,

huic Musarum templo contulerat, derepente subvertissent. Ac ita quidem utrumque, ut fortuna securitati nostræ propemodum insultasse videatur: Cum unum adhuc penè strepenti subtraxit Hymenæo (4), alterum, post depulsum divinæ bonitatis sole pestis atram nubem, & transacta pridem superatâque gravi valetudine læturo, insidiosè oppressit. Ideone tutum *Wissenbachium* tam brevi secutus es, *Beate CUPI*, ut quocum in terris amantissime vixeras, huic iterum in cœlo te cupidissime jungeres! ut quæ Collegam in vitâ conjunctissimum habueras, ab hoc ne quidem morte longinquâ divellereris! Ita quidem *Tibi* expediebat; sed quanto domui tuæ, quanto *Academiæ* præstitisset, tuarum potius virtutum præsidio quam memoria frui! Te potius successorem in vivis quam in morte socium magni habuisse Collegæ! ut tua post illum sapientia, tua fama publico prodesset, quam communes cum illo laudes & merita lesu prædicarentur: Quæ facilius equidem admirari quam experi-

(2) Grassantis in Frisia malum *pestilentiæ* indicatur, paullo inferius iterum attendendum.

(3) De *Io. Jac. Wissenbachio* tum recens extincto, videbis auctorem in *præf. ad Wissenb. Instit. Add. sup. Orat. V. p. 101.*

(4) De festinata *Wissenbachii* senis per iuvenulæ nuptias morte Auctor *cit. loc. præf.* meminit.

primere vel imitari posteritas poterit. *Quæretur posthac in Academiis, exemplum Collegarum amicitia & dignitate pariam, qui magno mortalis ævi spatio, non dicam sine rixa & contentione, nec quidem sine obtrectatione, sed procul invidia, procul similitate, procul ab utriusque suspitione vixerant.* O incomparabilis, quanto rator virtus! O maximum vitæ humanæ atque jucundissimum concordia & animorum consensio bonum! Neque dixerim, an non Tibi, Felix CUPID, ampliolem hac parte laudem æqui æstimatores tribuerent, cui paulò forte promptior ex inæquali hominum studio, invidendi occasio oblata videbatur. Sed candidum ac vere generosum pectus, mansuetudine meritorumque suorum conscientia tam bene instructum atque munitum erat, ut omnes æmulationum invidiæque illecebras, velut mulco inferiores, sperneret atque proculcicaret. Conventientia morum, simplicitas atque sinceritas vestra fecit, ne vel alia sentiretis, alia loqueremini, vel si diversa sentiretis, tamen non loqueremini. *Iterum O beatum par Collegarum, qui nunquam sibi mutuo satisfecerant, nunquam excusarant, quibus deprecatione nunquam pendenda fuit opus, nec quibus ingratiæm reducereis ami. i. u. lo. tempore*

sunt fatigati! Adeo mihi non temperabam, *Ornatissimi Auditores,* quin antequam laudare inciperem, præsumptione tam eximie virtutis & copulæ talium virorum occuparem laudationis locum, atque dicendi prope vices confunderem. Tam arcta tam constans animorum conspiratio non potuit, inquam, nisi ex paritate affectionum, & mirifica morum conventione nasci, ut adeo qui virtutes unius cognoverit huic utriusque dotes animi exploratæ videantur. Proinde characterem ingenii sui pulchre exprimebat, cum non toto abhinc biennio *Wissenbachianis* laudes CUPIDUS ex hac sede memoraret; nec alienum fuerit, vos nunc, *Auditores,* meæ sic orationi aures animosque dedere, ut dum *Capiano* defungitur elogio, quasi speculum mentis Egregii illius *Amecessoris* exhiberi vobis persuadentis. Nam quod tunc Isti *Anima* recens ad fidera vocatæ supremæ amicitie munus, ex *Amplissimi Senatus* consulto CUPIDUS perfolvit, id nunc mihi CUPIDUS, beatorum modo choris adscripto, ex eadem autoritate reddendum. *Ita voluntur humana vices! Laudas hunc tu, & te laudabit alius. Modo qui succedis alteri, fac cogites, quam mox tibi succedat alter, ac ita tibi gratulare,*

(L1) 2

sic

fic animum inter metum lætitiæque attemperato, ut non magis esse Te successorem, quam expectare memineris. Poteram, *Auditores*, defuncti nostri laudes continua virtutum enarratione persequi, ut pariter effigiem *Illius*, quem non minus vitæ ductu quam novissimâ CUPPIUS oratione descripserat, audientiae vestrae exponerem. Sed voluntas *Amplissimi Senatus*, & expectatio Auditorii, pro more & quasi jure postulat, ut non tantum de animo, sed etiam de fortuna, non modo de virtutibus, sed de natalibus quoque, de studiis, honoribus ac institutis *Viri Clarissimi*, cujus exequias celebramus, referam, adeoque totius vitæ breve aliquod instar historiarum complectar. Quo dum perfungor id mihi patientia vestra, *Humanissimi Auditores*, cupiam indulgeri, ut ubi res ita tulerint, modicis digressionibus animum allevare, & paulisper à mœroris contemplatione deflectere liceat; tamen ut omnia præcisione rerum atque compendio verborum unam intra horam & quotidianæ auditionis modum cohibeantur. Non insidiabor attentioni vestrae, pollicendo inexpectatas grandium re-

rum mutationes, vel tragicas casuum varietates, non exilia, nec vagas per mare per terras peregrinationes; sed quietam & æquabilem hominis studiosi, plenam innocentiae, plenam gravitatis, dignamque exemplo vitam, pari quam est acta simplicitate reddam; initio quidem uti par est à natalibus patriaque ducto; quanquam vereor, ne nescio quorum hæc orationem ab ipso statim limine seducat. *Bommelia* civitas in ejusdem nominis insula, situ ingenioque loci & arte Mauritiana (5) inter tutissimas Belgarum munitiones, & elaboratae in his finibus Reipublicae claustra celebratur. Firmitatem locorum crebri magnorum annium confluentes, & brevissimis intervallis, quasi tædio confusionis, divortia fluviorum efficiunt, dum vel mutuis augmentis Rhenus atque Mosæ gaudent, vel propriae singulorum gloriæ fluere contendunt. Quæ aquarum inconstantia cum multis aliis tum *Bommeliensi* agro formam insulae & hostilis accessus securitatem moramque insidiarum conciliat. Cujus fiducia non alibi temere suspectas potentium Captivorum custodias quam

(5) Eam describit Em. van Meteren *lib. XXI. ad ann. 1599. fol. 11.* artemque muniendi tunc recens inventam Grotius, *Hist. lib. VIII. ad cit. ann. p. 336. ed. in 8.*

quam posito ad ipsum insulæ finem *Loevesteinio* Proceres committunt. (6) Quod auspicii causâ vel ideo sit appellatum, quia bis præcipue concredita sibi invidiosa discordiæ pignora continere non sustinuit, sed clam vel palam, jussu an injussu restituere festinavit. *Aboleat posteritas & abolebit poenitendum factionis ab hoc carcere titulum*, sed propter unum Hospitem genius loci perpetuum esto memorabilis: Quod diuturna licet ingrâtâ mansione Magnum Illum ad divinas de *Jure belli & pacis* meditationes compulerit, suoque tempore, ne proles, tantum lucis datura mundo, luci negaretur, pulcherrimas adspexerit, neque prodiderit insidias, & quem vir foetum conceperat atque genuerat, hunc animosam conjugem, ne hujus tantum mater non videretur, eniti ac educere sit

passus. *Fruere proditiõis, non tam in Patriam admittæ, quam in civem recusatæ gloria Lœvestenium*, sed adversus hostes apud Te depositos serva fidem Reipubl. cujus sæpe fecisti fidem, & parem nobis ex Britanno, si potes, *Ascuvio* da fructum (7) atque olim ex Hispano *Mendoza* præbuiti, quem ita reddebas suis, ut quicumque Belgarum captivi sub Philippo tenebantur, unus ille pro sua exsolvi libertate curaret. (8) Si tantum vel hujus, vel futurorum ducum apud *Anglos* respectus valeat, næ tibi magnificum, *Triumphalis Custodia*, nomen inscribetur. Sed ignoscite *Auditores*, quod præsentem mœroris sensum publicâ recordatione paulisper adumbrarim, & hoc leve expectationis dispendium cum anticipatâ modo luctus præfatione pensate. *Bommeliæ* igitur, quam

(L1) 3 me-

(6) Vtinam vero famosum castellum istoc, ab anno primum 1619. atque iterum 1650. funestae in patria *factioni* causam nomenque haut addidisset. Vid. Auctor in *Hist. Civ. part. III. lib. II. pag. 650. seq.* ubi de obsidione Amstelædamensi, & sexvirali arresto Lupæsteinensi plenius differit.

(7) Archithalassus M. Britanniae *Ascui* a Michaële de Ruiters captus praelio navali d. xi. Jun. 1666. Hagamque primum, mox Lupæstenium deductus, ab Auctore intelligitur. Vid. *Aitzema tom. V. lib. XLVI. ad d. ann. pag. 698. seqq.*

(8) Franciscum *Mendozam*, Arragoniæ Admirantem, praelio Neoportensi captum anno 1600. & Hollandiæ per arces, modo arctiore, modo laxiore custodia detentum, tandem memorata conditione, anno 1602. rursus dimissum, auctores tradunt. Ev. *Reidanus lib. XVII. Ann. p. 523. & lib. XVIII. p. 547. Grotius Hist. lib. IX. p. 399. & lib. XI. p. 419. Huberus item noster in Hist. Civ. part. II. lib. II. sect. II. cap. XIII. p. 370. Singularia nonnulla apud Meteranum lib. XXII. fol. 32. b. seqq. & lib. XXIII. fol. 41. b. & lo. Clericum tom. I. lib. VII. p. 499. seq. & p. 517. seq.*

medio sui *Rhenus* adlabitur, ubi post salutatum *Mosam* quasi poenitens, exuto nomine *Fabalis* appellatur, editus est in lucem, anno sæculi nostri quarto GUILIELMUS CUPIUS, quem modo luci subtractum publice privatimque lugemus. Familiam utrinque vetustam, & honoribus domi gestis, continuaque dignatione claram fuisse cognovimus. Ex quâ paternum proavum consulem Bommeliensem, atque ad pacis transactionem inter *Carolam V.* & *Guilielmum* Clivæ ducem, qua Burgundicæ domus *Gehria* cum cæteris portio facta, Delegatum numerat. Et tanquam provida quædam fortuna, venturæque affinitatis præfaga, id ordinasset, maternum eidem concilio proavum interfuisse annales loquuntur. Secundum hos paternus Avus *Henricus Cup*, maternus *Johannes à Wely* suis quique locis floruerunt; hic quidem ex equestri ordine ad comitia Patriæ conscriptus, eadem continuo frequentavit, donec uterque calumniis periculisque Albanorum temporum absteritus, pietatisque & libertatis amore accensus utriusque Instauratorum se partibus aggregerunt, & consilia Bomme-

liensium, qui inter primos Belgarum servitutem exuerant, ad constantiam exitumque felicem auctoritate sua prudentiaque sunt moderati. Sed *Henricus Cup* ex *Agnete Ter-Heida* filium reliquit, non fortunâ nec virtute majoribus imparem, *Petrum Cup*, qui uxorem nactus *Elisabetham*, *Johanni à Wely* ex *Gertrude Bylaria* natam, exinde filium auspiciatissimis votis CUP IUM nostrum suscepit. Nomen infanti dare visum proavi; forte quod superstes avus, quæ senilis quasi propter omen instantis fati religio est, suo non magis nomine, quam vita cedere voluerit; nomen, inquam, majoris Avi placuit propagare *Guilielmi*. Natus est igitur GUILIELMUS CUP anno quem dixi supra c13 13 c quarto, pridie Nonar. Julii: Quo tempore duabus totâ non dicam Belgica, vel hoc sæculo, sed orbe, ut auisim dicere, toto, & ab omni antiquitatis memoria celeberrimis in Flandria obsidionibus certabatur; Exitu quidem pari sed conatu gloriæque dispari, Fœderatis Mauritioque ad *Clusam*, Hispanis atque Spinolâ post triennii pertinaciam adhuc apud *Ossendam* laborantibus. (9) Et nostri quidem

(9) Vid. *Grotius Hist. Lib. XLII. sub init. & p. 456.* & plenissime omnia Me-

dem modicâ unius ætatis impensa urbe sunt potiti, in quâ copiose repererunt quod *Albertus & Elisabeth* tot inritis supplicationibus, tam immensa sanguinis aurique jactura quæsitum in Ostendâ vix tandem sunt adepti; quando nihil præter inanem informibus tumultis aut obliquis specubus aream, nihil quàm aggeres humanis ossibus compactos & cruore maceratos invenerunt. Gratulemur **CUPIO** nostro, quod meliores mitioresque natales, quod parentes non ad feritatem & ambitionem, sed factos ad mansuetudinem pietatemque sortitus sit. Qui non armis, non fundendo sanguini suetum, sed humanitati & literis studiorum, quæ molliunt mores nec feros esse sinunt, addictum voluerunt. Est equidem in hac imperiorum & humani generis confusione, militaris rei scientia & fortitudo præclara virtus, animosque ad vulnera, cædes, ferrum flammamque obfirmatos gerere, pro patria & religione magnificentem, occumbere etiam pulchrum; sed feliciores multò quis non fateatur eos, qui-

bus procul a tubarum strepitu & horrore Martis, Arti amœnissimæ vacare, divinasque & humanas res otiose contemplari licet! Ad hanc felicitatem ut ingenium *Gauehmi* sui Parentes amantissimi pararent, omnium primo legitimos proficiendi gradus accurate servandos, nec ulla parte egrediendum ætatis modum existimarent. Quæ pestis multò pessima quantopere disciplinam educationis corruperit, ac prope jam perdidit nostræ, facilius querelis quam remediis probabimus. Atque utinam aliquando cogitet juvenis, vel quibus in eam potestas, quantam festinario moram, quam percemptorium studiis exitum importet. (9) *Cupiani* parentes ne quidem simplici trivialis exercitii rudimento satisfactum filio crediderunt, quin postquam per omnes *Bommeliensis* Scholæ classes ultimâque Rectoris à *Galien*, hominis eruditi, manu egregie ductus atque exactus esset, *Lugdunum* etiam *Basavorum* adulescentem ablegarent. *Lugdunum*, inquam, ex triviali Schola; nec dubitatis, *Ornatissimi Juvenes*,

teranus lib. XXV. fol. 91. b. sqq. Erat vero obsidio hæc *Ostendana* velut publica Martie Schola, itidem atque *Pragensis* hodierna, serae memoranda plorandaque & Germanorum, & Gallorum posteritati.

(10) Vid. Oratio *Emundi Merillii* de tempore in Studio Iuris prorogando, quam notulis auctam Appendici Repetitionis Institutionum olim adieci.

venes, quin more vestro in Academiam & Auditoria publica intelligam, sed velim aliter opinionem instituat. Ingenio quidem & profectu altioris erat capax promotionis **GUILIELMUS**, sed de die parentes non laborabant, confisi, tarditate institutionis, fructuque moræ, dispendium temporis abunde pensatum iri, præsertim cum indoles filii quàm ætas provectior esset, ac coercenda præcocitas videretur, ne ut summo solo sparsa semina lætis sed inanibus aristis flavescunt, ita tenelli vis ingenii ante annos exhausta, cum maturitate flaccesceret, nec multum secuturis incrementis reservaret. Quapropter denuo filium in scholam, & viri doctissimi *Jacobi Lettingii* Rectoris disciplinam, dedere non dubitaverunt; Ex ipso limine Auditorii, attendite *Juvenes*, ex conspectu Academiæ, jam gustu fere percepto Studiosæ libertatis, ad quam mirifice aliàs gestiunt atque pruriunt in experti. Hæc est severa proficiendi lex, hi sunt studiorum gradus, per quos ad excelsam doctrinæ arcem eniti & conscendere datur. Non est rogandum, an **CUPIUS** operæ pretium dimissus in Academiam fecerit, an illotis, quod ajunt, manibus ab sublimiores Artium

Professores audiendos tractandosque se contulerit; postquam bis rude missus pileoque donatus ex umbra in lucem, è ludo tanquam in forum, non illud Mercurii, sed Minervæ atque Musarum prodiit. Nec de eo quidem dubitandum, quin is, qui tam exacte justos discendi ordines per inferiora gymnasia servaverat, æque lentam sollicitamque in difficiliore institutione normam sit consecutus. Hunc animum, industriamque Juvenis egregie tempus atque fortuna promovit; quando non alias *Leida* magis virorum insignium delectu per omnes doctrinæ professiones quàm eo tempore floruit, quo **CUPIUS** ob altiore ingenii cultum auditoria frequentavit. *Gilberti Jacbæi* inter veteris sapientiæ magistros, obscurum est nomen; sed *Franconis Burgersdicii* fama latius & validius inclaruit, qui adtemperato inter antiqua dogmata & novas præceptiones ingenio, aptisque docendi compendiis eò dignationis pervenit, ut, quod nec ipsum voluisse, nedum sperasse credo, notabili antiquorum honori sit adæquatus, cum jam publicis per Academias lectionibus doctorumque commentariis dignus haberetur. Tantis viris, ut sciamus quam solertem **CUPIUS** navarit ope-

operam, quamque non frustra eos sectatus sit, argumento haut opus est alio, quam quod morali postea philosophiæ in *Harderwiceno* Gymnasio (12) docendæ publice est admotus, atque suffecit. Sed literas humaniorum duo præcipue viri, toto sæculo & orbe maximi, *Lugduni* tunc propagabant, *Daniel Heinsius*, & *Gerhardus Johannes Vossius*. Quorum hic non dispar *Burgersdiciano* institutum (13) ad eas Artes transtulit, quæ Literaturæ & Humanitatis appellatione noscuntur, ut hoc genus doctrinarum, quæ per omnem vetustatis scripturam diffusæ, ac penitus immerisæ sunt, etiam terminis, si posset, circumscriberet; ne Studiosi harum rerum, qui nunquam vident quid discendum habeant, confusionem verterent in desperationem; neve has artes omni fine modoque careere, mortalique ingenio impe-

netrabiles & inaccesas putarent: tum vero, ut ne vagâ tantum & infinita lectione, Generosi Juvenes, (sic merito, qui hæc student, appellantur,) memoriam implerent; sed, ut auditores aliarum artium, certis quoque regulis, universisque præceptis, rectitudinem iudicii formarent firmarentque, ne nullis innixa fundamentis variarum rerum notitia diffunderet, suaque semet ipsam intentione frustraretur. De *Heinsio* (14) tacere omnino quam pauca dicere præstat, ne laus hominis omni laude major minutiis laudum infracta videatur. Nec id quidem persequemur, quam recte prudenterque CUPÍUS consuluerit, quod horum Auditoriis indefessum obcundis se dederit, nec ante ad Jurisprudentiam animum applicuerit, quam Historiam, Eloquentiam, omnesque eruditæ amœnitates præcepisset. Meministis, Orna-

(M m)

(12) In Academiam post annos 44. converso, anno 1647. quamque ab anno 1617. ex publico decreto ruinæ proximam, auctore Wilhelmo III. Rege, Ordines instaurarunt anno 1692. Vid. *Recessus Provinciales* dd. annis in *Volumine Placitorum Gelisæ*,

(13) Editis in usum Scholarum, ex decreto Ordinum Hollandiæ, tot *Rudimentis*, cum *linguarum* Græcæ & Latinæ, tum *Rhetoricæ & Oratoriæ*, suæ nec hodie utilitatis laude frustrandis. Ecquis vero in Criticis maiorem *Heinsio*; in Grammaticis, id est, omni literatura, *Vossio* alium reperit?

(14) *Scaligero* tamen hunc nemo sanus parem, & nisi furiosus superiorem dicet. Nota Grotium inter & Danielem similtas, a Synodo in primis Dordracens usque. Non æquum magis Cunæo cum Collega, ut solet, commercium. Vid. *Epistolam Cunæi XXVIII. p. 48. seq. & Epistolam CXVIII. p. 182. ed. Burm.* Lites cum Balzaco enarrat Menægius in *Ana*, tom. I. p. 26.

tissimi Juvenes, cum pro concione Inaugurali (15) necessitatem conjungendi utriusque studii argumento Historiæ Juridicæ continuo atque diffuso probavimus, nec dubitabitis, quin etiamquam requiratur in Jureconsulti supellectile, quod ab omni antiquitate illis ratio & usus adesse oportere approbavit. Cæterum, quæ tum dicta sunt repetere nihil attinet. Sed *Leidæ* Juris scientiam CUPPIUS docentes audivit, doctissimos & Celebres Viros, *Everardum Bronchorst*, *Cornelium Swamenburg*, *Johannem Linderbusium*, *Nicolaum Dedelium*, *Petrum* denique *Cunæum*, omnes quidem singulosque laudibus suis conspicuos, sed primum ac novissimum scriptis famæque notiores. *Bronchorstius* præcipuis Legum commissionibus, & controversiarum momentis in compendium redactis, operam satis expromptam juventuti ad velitationes cathedrarias impendit; quique hoc genere scriptionis dissolutus, & pene dixeram, quæstionario delectantur, iis exempli auctorita-

tem præbuit. *Cunæus* Juris Romani notitiæ omnigenam humanitatis doctrinam, & quod rarum in JCro, ac pene supervacuum; Hebraicæ antiquitatis, sacræque literaturæ scientiam, ut cum peritissimis comparari posset, adjunxerat. (16) Horum ductu præsidioque CUPPIUS ita sese exercuit, ut consuetudinem suam ordinis graduumque servandorum constanter retineret, nec tamen vulgata *Studentium* exempla, viamque tritam usquequaque insisteret. Initium quidem à Cæsare Institutionum manuali faciendum non dubitabat, sed cum in earum tractatione duo sint extrema consilii, unum quod ipse *Justinianus*, alterum quod mos receptus commendat, CUPPIUS medio tutissimum iterum se speravit. (17) Nam cum Cæsar vix ultra *semeestre spatium* institutionibus immorari præcipiat, vulgus proram quasi ac puppim studiorum in his collocare videatur; *Cuppius* neque nimis coartari se passus est, nec omnes suos labores hic ordiri atque consumere

(15) Oratio est V. sup. p. 102.

(16) Magni Viri vitam *Adolphus Vorstius* in laudatione funebri compendio exhibet, Orationibus *Cunæi* a *Collario* subiecta. Conferenda etiam; quæ *Celeberrimus Burmannus* novæ Epistolarum *Cunæi* editioni adiecit.

(17) Huc facit ab Illustri Auctore editus postea, *de ratione docendi & discendi Juris* Dialogus.

sumere voluit. Primo levi ac simplici via compendiarium Juris scientiam ex *Justiniani* libello comparavit, quasi per transennam adyta justitiæ spectans; neque mox intimis se penetralibus ingressit, sed contentus in vestibulum admitti, *Institutionum* auditorio se continuit, quarum exacta cognitione ut certissimo fundamento universam disciplinam fuiti arbitrabatur. Proinde semel eas iterumque sed plenius repetebat, ut causas ubique & rationes, ipsosque legum fontes, ex quibus derivatæ Institutiones, indagaret, quibus initio explorandis superscedendum judicaverat. Non vexavit, opinor, memoriam ediscendis *Regularum* Juris, & de *Verborum Significatione* libris, quod multi perperam novis Justinianeis suadent, quia ex diversissimis rerum capitibus præcisi textus, quæsitæque brevitate obscuro ignavis terminorum Artis præpostere obtruduntur, sed in progressu discendi eximio cum fructu applicari possunt. (18) Ita jacto diligenter, (minus tamen operose quàm mos est quorundam) validoque satis fundamento, ne-

quaquam se absolutum putabat; quod suaviter multi somniant; sed inchoato tantum labore, quasi ad extruendum educendumque à solo ædificium ex integro se comparabat. *Pandectas* igitur adiit, hoc est Oceanum Juris intravit, non ut plenis statim vehis medio se profundo committeret, verùm ut solent qui ad ignota maria devehuntur, primum littora legit, priusquam se daret in altum; hoc, inquam, primò dedit operam, ut cujusque tituli sententium, usum, ac fundamenta rerum, quæ minus difficiles haberent explicatus, perciperet memoriæque mandaret. Quod repetitis lectionibus non modo firmare non piguit, sed & semper plus ultrà tendens tunc maxime solvendis perplexis, conciliandis contrariis, penetrandis obscuris, & omnibus exquisitis intentus omnia subigere ingenio & cunctis perficere satagebat. Si quis expectet quam mox *Codicem* & *Novellas* peculiari post *Pandectas* studio CUIPIUM tractasse referam; is sciat neque id factum, nec necessarium videri, cum absque doctrinæ damno eximio-

(M m) 2

que

(18) Quod maximi viri, *Petrus Faber* & *Jac. Gotbolfredus*, ad tit. de Reg. Jur. item *Jo. Goeddaeus* post Alciatum, Fornerium, Brechæum, ad tit. de Verb. Signif. data opera ostenderunt. Et egregia sunt, quæ *Jac. Labittus* in *Uso Indicii* sui hac de re commentatus est, cap. II. §. 14. seqq.

que temporis compendio repetitæ Pandectarum lectioni præcipua sequentium librorum capita facile jungantur. De methodica nimirum & titulari, *sic loquar*, doctrina sentimus, ad quam veteres Auctores Pandectarum (19) videntur esse aptiores; alioqui legendos quam maxime & perdiscendos Constitutionum libros, dubitare nefas erat; sed in Pandectis quasi Theoriam, præcos similitudinem quandam in Codice, tradi existimamus. In his quanquam ingenio excitatissimo, diligentiaque memorabili privatim CUPÍUS utebatur, semper tamen proprias curas viva Professorum voce gubernavit; *quando, qui semet docere, & ipsi studia sua regere vellent vix unquam ad frugem pervenire, & eos quibus nulli fuerant, semper habuisse malos Præceptores animadverterat.* Ipsi & a publicis prælectionibus abesse erat religio, atque operam assiduo dabat, ut in domesticis Professorum Collegiis audiendo, rogitando, respondendo, disputandoque se cum æqualibus exerceret. Nam & hoc ad compendium proficiendi effica-

cissimum sentiebat, & quæ in publicum Doctores proferrent magis præcipua & elaborata deprehendebat; ut adeo multos vestrum, *Præstantissimi Jurones*, vehementer falli oporteat, qui vel publicis contenti collegia aspernantur, vel his ita se dedunt, ut Academicas prælectiones, quasi ad pompam magis, quam ad utilitatem fructumque comparatas, adire magno suo damno graventur. Sed CUPÍUS publice privatimque partibus suis præclare defunctus, animum ad supremos tandem honores adjecit, quos magna meriti sui fama, omniumque applausu in eadem *Lugdunensi Academia, ante diem xvi. Kal. Febr.* anno sæculi xvi. ætatis secundo & vicesimo impetravit. Equidem, si quàm difficile docendi munus (20) & quam arduum *Doctoris* nomen est, tam grave censeamus onus iis impositum, qui hoc titulo saluantur, quotusquisque eorum, quos torquis & annulus honorat, reperietur, qui re ipsa Doctorem exhibeat, & meriti valore dignitatis professioni respondeat? At CUPÍUS

Doctor

(19) Alia vero mens Bononiensibus, Codicem una cum Pandectis, cum publice prælegendis, tum commentis suis illustrantibus. Vid. Guido Panciroli, *de Claris LL. Interpretibus, lib. II. cap. 6. seqq.*

(20) Peculiari hoc ipsum Oratione ostendit Vir Ampl. Ev. Ottho, *de arduo Auctoris munere.*

Doctor appellari non sustinuit, priusquam & suâ, quæ sæpe blanditur, & aliorum opinione doctoralem fiduciam comparasset. Quapropter etiam adolescentiæ annos vix dum excesserat, officium tamen docendi non ambitiose petere, sed præstare cum gloria instituit. Haud dubie enim multo majus fuit, desiderio & flagitatione juventutis, quæ adulari nescit, ab ipso Professorum ordine, rigidis in sua re doctrinæ æstimatoribus, quam favore Magnatum ad profitendi honorem extolli. Quamquam igitur in foro nomen professus, auxisset non tam numerum quam dignitatem Advocatorum, Studiosi tamen clientes, rusticos atque cives prævenerunt, eumque concursu facto ad aperiendum quasi ludum, copiamque institutionis suæ faciendam compulerunt. Macte generoso CUPIDO proposito, qui spreto genere vitæ, quod ambitionem & lucri spem præfererat ampliolem, Scholasticum, quo quidem honestius & innocentius nullum, sed apparatu & splendore minus speciosum prætulisti. Dedit tibi luculentum hujus consilii fortuna fructum, ut quod Consul Romanus (21) in amico suo

beatum prædicabat; postquam sexagesimum annum excesseras, adhuc *Scholasticus* tantum morereris. Placeat sibi quantum profana plebs volet, cum Artium Professores velut convitii causa *Scholasticos* vocitare gaudent, quando Consul idem non modo nihil sincerius, sed nec felicius, nec gloriosius quicquam Scholasticâ dignitate censet, istos vero contemptores pulchris saxeorum nominibus ornat. Non fuit hac populari inflatus arrogantia, vir summæ Nobilitatis *Johannes Gordonius*, Strenuissimus vigilum in *Castris Arausiacis* Præfectus, quem de matrimonio CUPIDUS stabilem meditatus vitam, compellavit. Edituserat ex vetustissimo in *Scotia Gordoniorum & Humileorum* familiis, de quorum stirpe rebusque gestis annales Gentis copiose memorant; argumentoque potentis esse potest, quod ante CUPIDI natales vix quadraginta annis *Gordonii*, principe familiæ *Georgio Suiberlandiæ* Comite, cum *Humileis* fœdere ac, ut videtur, affinitate conjunctis adversus Proregem *Jacobum Moraviæ* Comitem bellum civile suo nomine administraverint. (22) Ex his *Alexander Gordonius* Legioni *Scotiæ*

(Mm) 3

Bel-

(21) C. Plinius minor, *lib. II. Epist. III. 3. 5.* De *Scholasticis* quædam meministi, *sup. ad Orat. X. p. 185. not (7)*

(22) Vid. *Buchananus lib. XVII. ad ann. 1561. seq.*

Belgarum stipendiis, juxta *Guilielmu Stuarum*, regis stirpis virum, legatus præsuit, ejusque nepotim ex *Johanne filio Gertrudis Gardoniam*, thori vitæque sociam CUPÍUS cupivit ac impetravit; conscio satis Parente, majorum suorum imagines affinitate Scholastica minime dehonestatum iri; nec ullum esse tam illustrem fortunam, quam non ornet, non augeat literarum gloriosa notitia. Nos illam, *Audisores*, omnibus quæ matronam ornare possent, virtutibus eminentem, piam, sedulam, modestam, viri, quod ipse expertus, amantissimam, rerumque suarum contentissimo sagentem cognovimus. Lugduni Batavorum CUPÍUS jucundam cum ea vitam, usque ad annum seculi xxxiv. egit, quo ab amplissimis Gymnasii *Velaviti* Curatoribus in publicam Juris Professionem Viro Celeberrimo *Antonio*

Matthæo (23) cujus memoriam, ut Præceptoris nostri, honoris causa citamus, tunc *Trajectum Rbeii* vocato est surrogatus. Non immerito prudentiores, ipsæque Leges Almæ Nostræ præcipiunt, ne quis temere ad profitendi honorem admittatur, nisi qui publicis primum documentis, & probe se didicisse, quam docere affectet artem, & valere ad docendum probaverit. Quod ubi negligitur, si aliquando eventus temeritatem absolvit; at non raro setam poenitentiam cum publico nec reparabili detrimento apportat. De CUPÍO *Harderwicent* non metuebant, ne qui privatus frequentia discipulorum Doctor floruerat, jam publica subnixus autoritate Professor obsolesceret. Quam abunde expectationem implenti, subinde & moralem Philosophiam (24) quod ipsum narrare memini, alternis prælectionibus

(23) Hic *Antoni Matthæi*, apud Groningand Antecessoris filius, & *Antoni Matthæi* Leidam postea vocati pater, primus in Illustri Athenæo, & mox in Academia Traiectina, Antecessor, cuius & vitæ, & gentis, & meritorum præcipua in *Trajecto Erudito* recenset Amplissimus Senator Urbanus Caspar Burmannus.

(24) Quam & antea civis noster *Bern. Sutholdus*, in eodem Athenæo, una cum iure professus fuerat, ipsomet memorante in Orat. Inaug. A. 1621. Dissertationibus eiusdem ad Institutiones subiecta. Invidendum vero elogium est, quo istum Bachovii discipulum, & Cunaci clientem, Huberus noster exornavit, *Eun. Rom. ad l. 1. de inoff. testam.* De apostasia denique nostratis, & in aula Dusseldorpiensi novo Consularii munere, videtur notata Cl. Burmanno ad *Cornel. Epist. CXXI. p. 210.* ubi e *Miscellaneous Leibnitianis* error eximitur de professione *Daventriensi*, quam Sutholdus nunquam obiit, & prociactu itineris in Angliam Harderovicum e-

nibus illustrandam commiserunt; ut Auditores suos non tantum leges, vel nudum earum corticem, sed nucleum ipsum & radicem, hoc est, causas rationesque doceret, ac ita non modo corpus, sed & animam Juris sibi propositam intelligerent. Sane Gelris suis atque vicinis quantum satisset, clarius patere non potuit, quam cum publicis literis eum pridem ad nos delatum honorificis conditionibus postea revocarunt. Proceres enim *Frisia* percepta viri famam meritorum, cum hic mortalitatem *Martinus Wybinga*, *Frisius*, & Juris Ordinarius Professor explevisset, neminem ante CUPIMUM qui succederet optaverunt; eumque aeternae memoriae *Wassenbachio*, qui Clarissimo Viro *Henrico Rbala* perinde *Frisio* successerat, conjunxerunt, inauguratione a. d. xi. Kal. Mart. auspiciatissime celebrata. (25) Non potest non agere ferri, tunc eam per *Frisiam* ingeniorum fuisse penuriam, ut tertio non à *Suecia* Juris Doctore

vocato (26) nullus popularium; quod à fundata *Academia* non contigerat; *Jurisprudentiam* doceret. Tametsi enim plus quam fateri, nedum exsolvere possimus, magnis viris *Exteris* hac *Academia* debeat, nunquam tamen *Juridica Facultati* omnino ita desuerant, quos *Patriae* producere auderet, quique pariter saltem cum *Exteris*, & profuturi partibus sufficerent, & *Academiae* splendorem auerentur. *Henricus Schotanus*, *Julius à Beima*, *Marcus à Lyklama*, *Timaeus Faber*, *Hector Bouricius*, *Bernardus Schotanus*, nequaquam penitenda nomina, *Frisii* omnes & scriptis famaque inclitis homines, tam suam quam *Academiae* nomen gloriose propagarunt. (27) *Causa* idem enormis hoc tempore deliquit non fuit alia (vos alloquor *Frisii* adolescentes) ac ea quam modo abominabar, improspere studiorum festinatio, per quam accidit, ut qui commentum ab *Academia* petunt, ad docendum nec peritia nec annis idanti, mox foro mancipati, cultuque *Academico* destituti, paulo post ad

vocatus, patrocinio *Cunaei* sui. Vid. *Dedicatio Orat. Inaug. de Ratione Interpret. Juris*, & *Philosophiae Aetioe cum Juris studio coniunctione*. Addeas *Epistolae Cunaei CXXXVII. & seqq.*

(25) Anno istius Saeculi XLVII. d. xv. Martii, uti est in *Factis Academiae*.

(26) *Laurentio Bank*, ut extra ordinem iura interpretaretur, qui una cum *Cypio* Icto, *Aronio* Literatore, *Holwarda* Logico, & cum *Petro Moll*, *Graccae* Linguae Professore, simul introductus est. Vid. *Falli ad cit. an.*

(27) Vid. superius *Oratio VI. de Claris Frisiae Ictis*, p. 124.

ad quidvis potius, quàm ad casbe-
dras nati factique videantur. Sic
igitur gratulandum erat Frisise,
quod jam pridem nacta *Wissenba-
chium*, etiam CUPII corrobora-
tâ tempore dignitate doctrinâ-
que potiretur; à quo satis constat,
nullum perfecti Doctoris offi-
cium, quod non abunde præstiterit,
desiderari potuisse; qua de
re priusquam loquamur, paulisper
ad alia deflectendum. Quamdiu
Franeckeræ CUPIUS egit, suc-
cessu rerum suarum; ut animi vere
moderati, nec ultra fortunam ad-
surgentis fuit, pro voto satis
prospero & æquabili usus videtur.
Quem tamen nec ambitu affectato,
nec adulatione adversus po-
tentes, (28) nedum obtreccatione
aliorum, augere vel attollere co-
nabatur. Qua frontis teneritudine,
& generositate factum, ut
aliquandiu minus lautis, quam
pares Collegarum meruerant, vel
nota virtus & labor ejus exige-
bant, annis frueretur. Quo,
ni fallor, respiciens candidissimum
pectus, crebro illis temporibus,
amicorum albis & nomini subscri-
bere vidi illud, *Probitas laudatur
& æget*. Laudata semper tua
probitas, ô CUPI, manfit atque
manebit, algere semper eam nec

vis virtutis, nec liberalitas Domi-
norum, nec æqua meritorum æsti-
matio sunt passæ. Interim animo
cuncta ferebat æquo, ut ingenium
viro tranquillum, & si unquam
alii, mixta natura dederat, quod
nec aliena felicitate, nec offensa-
tionibus temere vel fraude obje-
ctis, nec quovis statim fortunæ
transversario torqueretur. Quan-
quam aliquoties non evitavit,
quin vis major fati, ut copiam
exhibendæ virtutis haberet, cum
gravissimè percelleret. Vir bonus
non optat enervatam felicitatem,
qua hominum animi velut perpetua
ebrietate sopiti permadescunt,
nec horret difficiliorum casuum
experimenta, quibus fortitudinem
palam ostendat. Sic animatus
erat CUPIUS, cum non du-
dum, postquam in hanc civita-
tem appulisset, diuturna vehe-
mentique afflictus est valetudine,
quæ in importunam & contuma-
cissimam mutata quartanam, *totis*,
exemplo terribili, *triginta mensi-
bus*, exhaustas tantum non op-
pressit vires. At animus semper
manebat erectus, virtutisque alias
in obscurum ituræ specimine, per
quod enitesceret, gaudere vide-
batur. Tandem etiam corpus
vigore naturæ pristinam firmita-
tem

(28) Quod vitium vere caninum, & generosis incognitum animabus, etiam a Wissen-
bachio suo longe abfuisse, Auctor in *Praefatione ad Wissenb. Inst.* nos docet.

tem recepit, si non purior ac subtilior ejus pars, & ad divinæ particulam auræ propius accedens, aliquid irreparabile amiserit. Ipsum utique recordor conquestum & res ipsa docuit, memoriæ facultatem non parum imminutam, & cathedrariis recitationibus haud perinde sufficere visam, quando vix quicquam ex eo in quotidianis prope exercitiis absque subsidio *memorialis libelli* (29) Virum doctissimum præstare vidimus. Quod licet vim gratiamque docendi frangere & debilitare videatur, *Cyprianis* tamen lectionibus nemo nisi doctior abundeque contentus exivit. Sed non multo post alia virum optimum major & decretoria calamitas invasit: Ut semper optimum quemque, ait ille, Deus, aut malâ valetudine, aut aliis incommodis afficit; quos probat, quos amat, hos indurat, recognoscit, exercet; calamitas virtutis occasio est; eoque se CUPIDUS solatio allevare debuit, cum *Gertrudem Gordoniam* conjugem amantissimam, a. d. v. Kal. Jan. anno sæculi LIII. non sine gravi familiæ incommodo, & vulnere mentis ereptam, acerbissimo luctu

prosecutus est, septem omnino, filiâ una, liberis ex ea superstitionibus. Quorum tres ad virilem provectos ætatem, uno Juris Doctore pridem renunciato, immaturis mortibus amisit. Reliqui paternæ scientiæ Doctores, *Johannes* apud *Gelros*, *Alexander*, & *Vinandus* coram Suprema Frisiorum Curia solertissimi Advocati, servato mortalitatis ordine, supersunt, ut & *Elisabetha*, *Johanni Buiningio* Enchusano, Juris itidem Doctore, honestissime collocata. Non secutus est in producendis filiis nostratia Patrens numerosarum domum exempla, partiendi operas, nec iisdem omnes professionibus adhibendi: veteres imitari maluit, quos non minus Artium suarum, cum poterant, quam divitiarum liberos heredes instituisse accepimus; an juvenum spectavit indolem, quos domestica potius disciplina delectatos, nec quod penes se haberent foris quærere voluisse consentaneum est. Cæterum, post desiderium carissimæ conjugis, transactoque lugendi tempore, quid optimo viro supererat tot liberis obsepto consilii, quam ut vulnere tam alte impresso efficaci

(Nn)

fo-

(29) Ita vero docere adsuetos Professores haud ineleganter studiosi nostri *Diffusores Perpetuos* adpellant. Rider eosdem Cuiacius in *præf. Paratitl. ad n.* Alia quoque omnia inculcat Illustris ICtus, Ev. Otto in *cit. Orat. de ard. Antec. mun.* p. 68.

fomento mederetur? *Debemus ita nos præbere fortuna, ut non modo contra severitatem ejus patientia duremus; sed adversitates etiam in voluptatem prudentiâ convertamus.* CUIO sarcinendæ jacturæ non aliunde spes quam ex reparatione boni, quod perdidit, ostendebatur: Ut mœrorem atque damnum amissæ conjugis novi conjugii auxilio lætitiæque tolleret ac instauraret. Cujus propositi eventus non minus eum divina bonitate recreavit, quam gravissimus superioris anni casus familiam ipsumque perculerat. Incidit in lectissimam virginem suoque mori & naturæ simillimam, id est, candido liberalique ingenio præditam, *Catharinam à Reneman, Viri Amplissimi Johannis Renemanni, Amiralitati Harlingamæ à Consiliis & fiscalis Advocati, filiam.* Quæ dici non potest quam officiosam conjugem, quam benignam, quod rarius, novercam se præstiterit, quam concorditer atque jucunde hos duodecim annos cum facillimo quidem marito, sed tot liberorum parente traduxerit; quibus postea tres ex ipsa parvuli, præsentis sui vix intelligentes dispendii acceperunt; *quatenus semper juveniles senum nuptiæ*

papillovam vel Patrum orbitate firmantur. Verum hi quidem omnibus bonis non tantum ob annos, sed & Paterni nominis memoriam, favorabiles habebuntur. Nam cui non laudatus, non amatus, cui non per omnia CUIUS satisfecisse visus? quem juventus Præceptorem, populus civem, Senatus Collegam, Academia tota Professore consummatissimum agnovit. Jam primum eruditio- nis diligentiaque specimina dedit tam luculenta, ut non immerito per omnem vitam nihil egisse, nihil audivisse, nihil locutus esse quam Jura videatur. Testes erunt tot discipuli, quibus forum & Rempubl. complevit, testes sunt ingenii monumenta, libri quos publicavit. *Disputationes ad Instituta Imperialia, lectione multâ, solido acumine, singularique judicii acrimonia perscriptæ. Nota verò ad Institutiones, si quid ego recte judicem, brevitate concinna, & perspicuitate acuta, tyronum manibus perpetuo versari merebantur, nisi fatum, nescio quod, etiam in libellis potens obstitisset, vel serius noster CUIUS occupatum ab Elegantissimo Leidensi notatore (30) tentasset institutum. Dedit & speciales*

(30) *Arn. Vinnio, quem reliqua omnibus in hoc genere pascam dabiam reddidisse, sibi que ipsi iam scripturienti calamum excussisse de manu, in epistola ad Vinnium ingenue profitetur Bern. Schotanus, inter primicerios nulli secundus; de quo sup. in Orat. VI. p. 133;*

ciales de obligationum atque successio-
tionam utilissimis in foro doctrinis
 succinctos facilesque commenta-
 rios. Nunquam enim dissimula-
 bat, eorum minime se probare
 difficilem industriam, qui majore
 obsoletis Romani Juris capi-
 tibus, quam quæ vigent usu ope-
 ram impendunt. Id officii à vero
 Juris Magistro expectari, ut Au-
 ditores in ipsam legum arcem, id
 est, principia actionum civilium
 planâ viâ deducat, neu commis-
 sam juventutem supervacuis oner-
 tet. Quo scopo novissime *brevia-*
rium Institutionum fasciculo com-
 plexus ad disputandum proposuit
 & cum publico in usum *Discipu-*
lorum communicavit. Quibus ita
 se dabat totum, ea dexteritate,
 promptitudine, facilitate inser-
 viebat, ut tum magni merito il-
 lum facerent colerentque, tamen
 magis amaretur, atque ut fautor
 studiosorum, incorrupto disci-
 plinæ honore, laudaretur. Quam
 juventutis reputationem, Rectoria
 quoque bis administratâ, tempe-
 ratoque inter gravitatem ac indul-
 gentiam moderamine ad extre-
 mum usque servavit. Nec suos
 tantum apud cives, sed omnes
 etiam oppidanos pari existimatio-
 ne florebat. Sic erat ingenium,
Auditores, insolentiam habitus,
 arrogantia sermonis, inanemque

procul habere fastum: Nemini
 ineptiis, nemini jactantiâ, vel
 scurrilitate esse gravem, nulli læ-
 dere os, blande dicere, benignius
 facere; Comitatem, modestiam,
 simplicitatem ubique præferre,
 nec usquam aliter uti; hoc agere
 semper, ut quam plurimis, qui-
 bus in rebus posset, ope consilio-
 que adesset; Atque his moribus
 nemo mirabitur, cum & facile
 collegisse, & ad senectutem usque
 sine offensione, summam omnium
 retinuisse benevolentiam. Quid
 hic prolixè memorem, *Clarissimi*
Collegæ, quam nobis grata defun-
 cti consuetudo, quam jucunda
 fuerit nullis interrupta querimoni-
 nis amicitia. Utinam ut bis ex-
 perti sumus Rectorem sapientissi-
 mum, sic tertia vice, quod pro-
 xime erat futurum, ejus gravita-
 te, prudentiâ, moderatione scep-
 trorum uti, & Academiam ipsi
 reflorescentem conspicerè licuisset.
 Sed o res mortalium inanes!
 O insidiosas fortunæ blanditias!
 Nuperrime loco professionis, &
 stipendii honore, aliisque familiæ
 commodis auctus spes novas &
 quasi novam ætatem ordiebatur,
 cum vergente superiori ætate,
 annum agens ominosum senibus,
 tertium & sexagesimum, febris
 eum populariter grassata consi-
 dere cœpit, (dedita jam sequor

(N n 2)

Cele-

Celeberrimi Collegæ JOACHIMI FRENCÉLII) varias postea per autumnum conversiones morborum cum variâ reciproca-
tione passus. Ex quibus ægre eluctatus, instauratis utcumque viribus, & in speciem validus ad ordinarias quidem functiones digressus est, verum non obscuris febrium & vacillantis interdum valetudinis indiciis erumpentibus. Die demum x. *Januar.* prævio rigori æstu vehementi succedente, novos morbi insultus cum siti fere inextinguibili, insueta linguæ intumescentiâ, dolore capitis, somno interrupto ac turbulento, sensuque per artus molesto expertus est. Quibus ad exhibita auxilia levare quidem visus, verum noctu xvi. *Januarii*, exacerbata repente febris, superveniente delirio, patuit augeri periculum, languidis ex frequenti morborum reversione viribus. Quin post auroram, solutâ invalescente æstu natura, collectoque sensim intra thoracem sputo, ac omnibus subito actionibus interceptis, hora ante meridiem octavâ, aut non multo secus fatalem horam implevit. Hocce, Beate Collega, sperabamus, cum juxta socrum, uxorem, filiumque, pridie lectulo tuo assisterem, ac ita colloquiis nostris uterere, quasi nihil præ-

grave sentiens, nihil lethale reformidans? Quamvis ad vocem quidem putumque Redemptoris tui paratum te sistere, non ut extrahendus, sed exiturus de vita testaberis; multum iis dissimilis, qui fata furda fatigant & exigui temporis accessionem pudendis votis mendicant. Tu recenti superioris morbi desperatione contritum adhuc, & infirmitatum conscientia dejectum humilemque gerebas animum; ultima verò nec sperans nec pavens certo gradu ad Servatorem tuum ibas, vitamque & mortem, utrumque in conspicuo habebas. Delirasse Te, cum multa novissimis horis Latino sermone proferres, qui non intellexere volunt; sed piam animam credere fas est, totam precibus suppliciiisque occupatam nihil interpellantium verba morari, hoc agere, nihil aliud curare potuisse; vel propinquitate cælestium rerum, ac meditatione æternitatis raptam extra se, falsam per tenebras speciem præbuisse delirantis. *Sed ne Tu jam nos, Beate Spiritus, vere delirantes ex alto despicias, cum de rebus vanissimis laborare, cursitare, totosque, o stultitiam! homines tanquam de gravibus arduisque occupatos cernis; cum noxia perniciemque allatura tanquam vera bona in sinu gestare, miserosque*

serosque mortales immortali cupiditate flagrantès labore magna, quod majore possideant, ire quæsitum vides. Hos insatiabilem tenere avaritiam, alios madere luxuria, multos torpere inertid, plures suspensè semper ambitione fatigari, neminem se sibi vendicare, cunctis aut nihil aut aliena curantibus. Delirant Reges, delirant populi, quando cuncta sursum deorsum ferri agique, cælum & terram ipsumque Acheruntem moveri, quàm irarum avaritiæque causas æquo juri submittere malunt, & ambitiosas opes, quibus potiri quam carere tanti non erat, Christiano sanguine redimunt, fortunamque tam diu laceffunt, donec in se ipsam ruat. O te beatum nunc potius C U P I, cum spectas hanc insaniam, quam modo cum sentires! Antebac in terris fuisti duntaxat, & tempus magis quam vitam egisti. Nunc demum in cælo vivis & prædem aliis consumptus tibi tandem soli vacas. Humana omnia supergressum extraque regnum fortune subductum, non tristitia, non

motus, non morborum incurfus exagitat. Tuæ jam perpetua & intrepida vitæ possessio est, quæ nec eripi neque turbari potest, dum nos irrequieta semper agitatio præcipitat, eodemque nunquam vestigio relinquit. Adeone acerbum videbitur, à complexu necessitudinum, à carissimis modo pignoribus, Te repente fuisse abreptum, quem nunc brachia Servatoris tui complectuntur? Uxorem liberosque non adspicere, qui gloriosissimam Christi faciem intueris? Professoriam amisisse cathedram, qui sacerdotalem, qui regiam sis nactus? Tene quis subductum terris & carcere liberatum doleat, quem scimus ineffabili cælorum gaudio ferri? Ereptum hominibus lugeat, qui cælesti choro, qui Angelorum consortio potiris? Quin Tu Vive, Tu gaude, Tu luce divina & pleno Numine, O C U P I, frueri, atque dum nobis insultatur, Tu in æternum exulta, donec omnes Christo tibi que conjungamur.

DISSERTATIO XIII.
S I V E
COLLATIO JURIS
FRISICI

Cum Jure Romano II.

Habita Franckera, apud ades

ULRICI HUBERI

Supremæ Frisiorum Curiae Ex Senatoris.

D. 26. Maji 1731 LXXXII. horâ primâ pomeridianâ.

V I R O I L L U S T R I
WILHELMO AB HAIREN,

Legationibus ad Reges Angliæ, Daniæ, Sveciæ, Congressusque Orbis Christiani apud Coloniam, & Neomagam, gloriose defuncto: Domaniorum Frisiz Quæstori Generali, Biltanorum Prætori, ad Comitiam Reipubl. ex Nobilium ordine Conscripto, & Octo-Viro: Acad. Curatori, &c. (1)

S. D.

Occasionem Te publice appellandi, Vir Excellentissime, Tu ipse mihi super, si memi-

neris, præbere voluisti: idque in primâ nostra Juris Frisici cum Romano Collatione, cui juxta Celsissimum PRINCIPEM,

(1) Tanti Viri, cuius patrocinio & Cl. Neodtius Franekeranam cathedram sedet.

PEM, Tu quoque, & aliquot
 è primis Proceribus interesse
 dignati estis. Nam, eâ fini-
 tà, Tu mihi arridens illo tuo
 blando ore, vultuque humani-
 tatem spirante, quem tibi na-
 tura proprium fecit, omnium
 iudicio, inquis, causa cadis
 in illo quæsito, quod Advoca-
 tus Vander Sluis impugna-
 vit, (2) etsi disputando ei
 cedere nolueris, Ego vero,
 cedam igitur omnium iudicio,
 inquam, quid enim facerem,
 cum & BINHERDUS
 HERINGA DE GRO-
 VESTINS & THEO-
 TARDUS AB AYLVA,
 & FRANCISCUS à
 BURUM, at quanti Viri!
 à me dissentire viderentur;
 etiamverò Procurator Gene-
 ralis contra me tenderet; ego,
 qui minime omnium singularis
 esse gaudeo, multumque præ-
 iudicii in communibus iudiciis
 collocare solèo, cepi tamen im-
 petum postea, paulo latius ex-
 ponere causam istius & adhuc

alterius sententiæ, quæ simili-
 ter tanquam paradoxa notaba-
 tur, ut existimes Ipse, num-
 quid prorsus sine remedio pro-
 vocationis vadimonium mihi
 deferendum sit; quod, ut pro-
 fessus sum inde ab Initio, me-
 lius edoctus semper & sine dif-
 ficultate faciam; nec enim ex
 eorum numero esse volo, quos
 τὸ ἴππῃ δα γράφαι ὀδύνη, quos
 dolet emendari sententiam;
 quæ imbecillitas maxime nunc
 aliena debet à me esse, versan-
 te in genere scribendi novo, nec
 ante me in univèrsum tentato.
 Sed quia propositum mihi est,
 veras & certas Juris senten-
 tias erroneis usurpationibus
 præferre, nec obtentu praxeos,
 has admittere sine lege vel Sta-
 tuto, frequenter oportet eve-
 niat, ut primo auditu positiones
 meæ præcisius collocatæ aures
 hominum offendant. Senten-
 tia mea, quam vos pene sen-
 sui communi adversam puta-
 batis, ita est scripta in Instit.
 Jur. Fris. lib. I. cap. 8. de so-

cie-

debuisse proficitur, Orat. de Civ. Prud.
 iecimus.

(2) Vid. Sup, Collatio I. p. 23. seqq.

laudationem funebrem huic libello sub-

*cietate conjugali, n. II. An-
nui redditus, qui ad vitam ha-
bentur, finito matrimonio,
restituuntur alteri conjugum,
cujus fuerunt; idemque est in
usufructu, quem alter conju-
gum intulit in matrimonium.
Loquimur de illatione simplici
& generali, sicut thesis est ge-
neralis, non de illatione spe-
ciali, qua dictum sit, usum-
fructum annuosve redditus
inter conjuges fore communes;
nam eo casu non puto dubitan-
dum esse, quin fieri debeat id
quod convenit, & expressum
est. Ratio positionis nostræ,
Lector, hæc est. Statuto Fri-
,, siæ lib. I. tit. 3. art. I. cau-
,, tum est, ut quæstus & dif-
,, pendia, durante conju-
,, gio, communicentur, ipsa
,, vero fors cuique salva ma-
,, neat; quatenus scilicet cu-
jusque rei natura fert; Ideo
si res, quæ servando servari
nequeunt, ut oleum, vinum,
frumentum, butyrum & simi-
les, notabili copia in societatem
conjugalem ab altero conjugum
inferantur, fit earum rerum*

*descriptio, vel æstimatio, ca-
veturque, ut tantundem, vel
pretium, ei qui res tales intu-
lit restituatur. Idem fit in
animalibus & supelleætilibus,
quarum omnium rerum licet
pereuntium Sors consistit in æ-
stimatione vel descriptione fa-
ctâ, redditus in usu vel in usu-
ris pecuniæ quâ res æstimate
sunt, nihilo secus ac in ipsa pe-
cunia numeratâ. Sors, fini-
to matrimonio, restituitur ei
cujus fuit, usus usuræque ce-
dunt societati: scilicet, ne ipso
usu reddituque sors periret,
quod naturæ societatis, cujus
fundamentum est æqualitas,
contrariatur, quodque tamen
fieri deberet, si rerum earum
usus abususque simpliciter &
absolute communis esset. Per-
ge, conjux alter habet in bo-
nis terram ustilem aut argil-
losam, quæ fodiendo exhauri-
tur, quis mihi negabit, eam
terram vel æstimandam esse
prius, vel pecunias e cespiti-
bus argillave redactas ei cede-
re, cujus terra fuit, usuras
autem pecuniæ durante matri-
monio*

monio esse communes? si indotem marito dentur, manifestum est, eum plus juris in eas res habere, quam si in matrimonium tacite inferantur; quia priore casu Vir fit dominus, l. 1. §. 1. l. 13 §. 2. D. de fund. dot. altero, dominium manet intactum & immutatum, Tamen ipsi cespites & argilla non sunt in fructu mariti jus dotis habentis, sed commodum inde redundans, ut Ulpianus docet exemplo maritiorum à lapidicinis excisi, quando lapides non renascuntur (ut sane terris ustilibus & argillosis apud nos minimè contingit) l. 7. §. 13. ff. Solut. matrim. Hoc ergo bonum & æquum & planum est, ut quando res, quæ ab altero conjugum inferuntur, ejus sunt naturæ, ut sors usu reddituque minuat & evanescat, tum eæ res vel æstimentur ab initio, ut pretium pro sorte habeatur; vel redditus, ita ut proveniunt, accumuluntur pro eo cui decurrunt, eorumque usuræ societati cedant; consequenter finito

matrimonio, corpus illud reddituum perceptorum restituitur ei cujus fuerunt. Hoc ita in frumentis, in suppellectilibus, in terris fossilibus, omnidie servari servandumque esse, nemo, sat scio, negabit. Non duco vel nectō consequentiam, sed repeto quæ dixi, quæque nullo modo negari possunt. Reditus vitales & usufructuarii sunt ejus naturæ, ut sors earum usu reddituque minuat & evanescat, ideoque si inferantur in matrimonium, vel ab initio æstimanda sunt ea jura quanti sint aut vendiqueant si actu non vendantur, vel quod liquidius, ipsi redditus coacervandi restituendi que sunt ei cujus fuerunt, usuræ vero aliisve quæstus ex eis pecuniis factus erit communis. Hæc clara mens Statuti, hæc etiam æquitas manifesta est. Pone puellam, mille aureos habentem in rebus ad vitam Titii constitutis, nupsisse; vendi posset hoc jus decem millibus; adeoque decem aureorum millia vere realiterque

(O. O.)

que

que insert in matrimonium: moritur Titius, solvitur matrimonium; Tu vis puellam nihil habituram & fore indoctam, contra l. 1. D. Solut. matrim. ego vero, nihil justius, nihil rectius, quam reditus sine usuris esse restituendos Recognosce priora, quæ recusari non possunt, & ande negare, parem hujus exempli reliquorumque esse rationem. Quid autem? ais; pater habet usumfructum in bonis filii; Transit ad secunda vota, nunquid hæc reditus pro sorte habebit, & ab uxore novâ pro parte recuperabit? absonum, inauditum hoc. In promptu sunt exempla procerum, civium, qui nihil unquam tale somniarunt. Credo, cum postea monstrabo, agricolam qui habet usumfructum ab uxore, posse equis & vaccis ad usque mortem bestiarum uti, & lintrea laneaque vestimenta finito usufructu reddere detrita, sine ulla restitutione pretii, me non

minus explosum iri, utcunque nihil certius sit; aliaque id genus multa usu venient & venire necessum est. Desuetudo & ignoratio juris loco praxeos in forum invasit, & Statuta legesque subigere parat; quod si majores nostri tulissent, jam æquè corruptam haberemus Jurisprudentiam, ac vicini passim; & si porro huic morbo indulgebimus, Sapientia civilis brevi ad cerebrinam æquitatem dejicietur. (3) Nescio alioqui, an non Patres minus huic rei adverterint, ex eo quod filius ac Pater una persona sint & filius ipse, qui domi alitur, per patrem fructus percipere, ipsoque sortem habente, Pater eandem habere salvam videatur. Sive igitur hæc sit exceptio, cum vel sine ratione introducta; sive etiamnum Pater, deductis filii alimentis, si jure suo velit uti, suum usumfructum vel æstimatum inferre vel præcipuum retinere possit, usuris redituum

179

(3) Vid. Ampl. Bynkershoekius in præf. prioris voluminis Observat. Item in *Quæst. Jur. Publ. lib. II. cap. 12.*

in commune illatis; res est clara, per hanc instantiam non infringi veritatem firmitatemque sententiæ, crebrioribus Interpretum, etiam, ut con-
 jicio Sandii lib. II. Decis. Fris. tit. V. def. 3. sub fin. calcalis approbatam, ratione verò im-
 primis & æquitate subnixam. Ad textum, qui est in l. 7. §. 2. D. de jur. dot. jam pridem
 responsum est, longe plus juris esse viro in dote, quam in re
 conjugis illatâ in societatem: adde, quod in principio dicere
 occupavimus, si usufructus specialiter in dotem sit datus,
 vel in communionem illatus, cum plane penitusque commu-
 nem fieri; & de speciali in dotem datione textus ille non obscure
 loquitur; ac ita de h. l. Sarmien- tus in loco antehac citato sentit.
 Jam, Vir Excellentissime, ques- tionis hujus arbitrium denuo
 Tibi deferre non dubitabo, & si tam aliena ab usu judicii que
 vestris adhuc putetur, vestra opinioni nec ego quidem im-
 psterum aggregare me gravabor.

Sed metuendum scilicet est, ne frequenti paradoxorum po-
 sitione me ipsum conatusque meos ludibrio exponam, dum
 praxeos esse contendo quod om- nes ignorant, usurpat nemo.
 Quid enim est, quod in eod. lib. I. Inst. Fris. cap. 10. n. 3. à me scriptum est, cum qui
 tutelam impuberis gessit, post pubertatem novæ confirmatio-
 nis indigere, si omnem vim Curatoris potestatis exercere
 velit? quis unquam ferè ejus- modi confirmationem fieri vi-
 dit, audivit? & tamen è tu- tela fit transitus ad Curam ta-
 cete & omni die. (4) Nec me jam præjudicium Curis, quod
 laudavi, ab insolentia novi dicti potest. tueri; vel quia ni-
 mis antiquum id, vel diverse interpretationi obnoxium. Mea
 vero sic ratio est, primo Jure civili non esse dubium, quin
 verissimum sit, quod ego dixi, Tutelam pubertate finire, nec
 eundem qui Tutor fuit, in Cur- rã posse continuare, sine nova
 petitione minoris, & confirma-
 tione

(O O 2)

(4) Conf. sup. Collatio I. p. 48. & seqq. ubi & de lite Wybingana agitur.

tione Magistratus, de hoc nemo dubitat. Secundo, nihil Statutis expressum esse, quod discrimen Tutelæ atque Curæ tollat, ita ut Legibus stabilitur, ut in reliquis d. cap. 10. positionibus demonstratum est.

Tertio, Regulam esse Juris Frisici certissimam, quod Statutis non est mutatum, id ex sententia Juris Romani accipiendum esse; nisi tu probes, consuetudinem in contrarium invaluisse, positiveque receptam esse. Quarto, certum habeo, Curiam antehac plus semel ita judicasse; Tutorem, qui à Magistratu super impuberem confirmatus erat, & post pubertatem in administratione continuaverat, impedire non posse nuptias puellæ, cujus se pro Curatore gerebat. Eis, cujus decisio id intulit inter alias, fuit inter Frans Jacobs de Fries & Doctorem Martinum Wybinga, Juris olim in hac Academiâ Professorem, sed tum apud Harlinganos Judices postulantiem. Pellexerat in matrimonium Wybinga Ca-

tharinam Heres, tredecim annorum puellam, quæ ante biennium, & sic ante viripotentiam acceperat Tutorem illum de Fries, qui exinde manserat in administratione tempore Curæ. Hic intercedebat nuptiis, contendens se jus habere eas impediendi, ut avunculum & Curatorem datum simpliciter ut *Doornomber* quæ vox tam Tutelæ quam Curæ conveniat. In hoc articulo Lenzius & Nys duo Politissimi ejus temporis Advocati unice commorantur, nisi quod Nys pro Wybinga memorabat, eum habuisse consensum cognatorum virginis Harlingæ habitantium. Sed hoc factum ad juris rationem non pertinebat, si de Fries Curator fuisset; quia cognati non vocantur ad arbitrium matrimonii, nisi post iniquam Curatoris negationem, Stat. lib. 1. tit. 1. art. 10. quæ causa in hoc casu puellæ tredecennis nullam speciem habebat: & si Curia facti illius aliorumve rationem habuisset, interlocutione opus fuisset.

fuiſſet. Inter partes conveniebat, confirmationem Franciſci de Fries factam eſſe, priuſquam puella XII. annorum eſſet, ipſâ non petente, nec poſtea repetitam confirmationem, ſponſalia quoque poſt eam aſtatem contracta eſſe. Denique in eo quod dixi vertiſſe cardinem controverſiæ palam eſt, eam è toto proceſſu, tum è duabus ultimis ſcripturis à partibus commutatis: Ita Lenſius; dat hy Appellante vooz **Womber** ober **Erpntje** is gekozen / volgens de **Acte** van **Autorisatie** hy **Ec.** overgelecht; welke **Autorisatie** ſoo niet wederzoepen is / nochte een ander in ſon Appellants plaats gekozen / moet verſtaan worden deſelve te duren ad annum vigelimum quintum; juxta Gail. obſervat. 2. cap. 96. En diensvolgens als noch / ſoo zy **Erpntje** op geender manieren tot die jaren gekomen is / om welke reden voozen verhaale ſy **Erpntje** niet vermochte volgens deſes **Landſchaps** **Coſtume** buiten

ſon Appellants wille met Dr. Wybinga in **Echte** te treden. Nys, qui hoc ſæpe refutaverat, poſtremo nihil quam judicati prioris autoritatem addit, his verbis; de Appelleerde tot wederlegginge van de 3. Article den Appellant wpfende tot de **Sententie** van den **Hobe** voozmaals in gelijke ſake gepronuntieert tuſſchen Jr. Tjalling van Botnia in qualiteit **Impetrant** / en Jr. **Godſchaik** van Heerema **Gedaagde** / hier met liquet verſtoont / waar hy gezien wort / quod Tutelâ finita, Tutor pro Curatore non habeatur, ſine nova petitione minoris, judicisque confirmatione; Et quod proinde conſenſus ejuſmodi Tutoris, qui pubertate pupillæ Tutor eſſe deſiit, in contrahendo cum puella matrimonio, neceſſario non requiratur. *Hæc NILS, qui deinde Senator factus egregie probavit, ut è collegis ejus intellexi, duas res abſolvere bonum Senatorem, adde & Advocatum, quæ ſunt*

(O o 3.)

hæc.

he, Lex & Ratio, sine plaustris Doctorum & sine larva fictitiae praxeos, legi & rationi contrariae. (haud spernere me veram praxin non est quod tester) Senatus ad haec sine interlocutione causam decidit in favorem Wybingæ, d. 15. Jul. 1619. motus ea ratione, quæ sola Wybingam absolvēbat, quod de Fries non habebat jus Curatoris; nec aliud in toto processu reperitur, quod sine interlocutione tali sententia causam dare potuerit; præter quod Johannes (non Suffridus, ut male scripsit aliàs) à Saekma, Senator ejus temporis doctissimus, qui interfuit decisioni, hanc fuisse causam decidendi diserte testatur, in locum citato. Sententia prior, quæ Nyssius provocaverat, pronuntiata erat 19. Februar. 1600. Tum temporis igitur sententia Curie atque praxis hujus rei sic erat, ut à me scriptum est. Jam per Themidem rogo Practicos, qui nunc in forensis glorie

perisylliis ambulant, unde nova div. r. saque Juris interpretatio orta sit, nisi ex abusu sociorūque hominum, in re factu facillimā, qualis est nova confirmatio: sed ego tam pudendam praxeos fundamentum abnuo; nec quidem ut consuetudinem agnosco, quod contra memoratur, quia ad hanc non sufficit neglectus & de fuetudo, sed actus contrarii & postivi, de quibus nihil adhuc est in medio, requiruntur. Non metuo, ne hoc studium meum novitatis arguatur, quod unice eò vendit, ut novitates, quarum fertilis est multorum in foro inscitia, coërceantur & ad normam vetustatis servandam adigantur. Mirifice interest Reipubl. jus esse certum, & sapienter à majoribus nostris consultum est, quod tam paucis Statutis Jus Romanum limitaverint. Ignorantia, quæ aibi Jus Latium adflixit, hic exulavit, eò quod Curia semper tertissimis Jctis referta fuit, & est

est etiamnum. Unice cavendum, ne praxis, ut vult, Leges & Statuta subigat, quod facile impeditu est, si identidem ad illam Juris Publici cynosuram revocetur redigaturque.

Quia pagina necdum impleta est, addantur pauca, de eo quod scripsi d. lib. I. cap. 6. n. 9. Dignitatem Procuratoris ad Comitia (5) videri inter eas referendam, quæ salvunt patriam potestatem, quæ de re fuit etiam, post actum Collationis, familiaris inter nos sermo. Quid enim, dicat aliquis: est è proceribus, qui filium suum mitti curet ad Comitia, numquid hoc ipso jus patrium amittet, usumfructum ejus bonorum & cætera? τίνα δοξῆς πείσκει τὰδε; Cui hoc persuasum iri putas? Credo, novum hoc videri, quia nimis veteri apud nos usu, vel abusu, dignitas illa Procuratoris

Reipubl seu plenipotentiarii, ut vulgò loquuntur, multo minori habetur reverentia, quam character illius potestatis exigeret. Qui Principem cum aliis representat, num is patriæ potestati non eximetur, in Republ. ubi juris esse creditur, ut consiliarius in consistorio Principis eo jure gaudeat, §. 4. Inst. Quib. mod. pat. pot. solv. Scio filios fam. hoc jure contra parentes suos varius uti, verum si talis filius de nuptiis inscio patre contractis certaret in contradictorio, tunc sapientis esset judicis banc causam ponderare: Perinde in aliis ed pertinentibus quaesitis. Viderint Patres, an equa postulent præficientes liberos magnæ Reipubl. volentesque nihilominus ut juri domestico subjecti maneant.

Hæc, Vir Nobilissime, ita scripsi, ut equidem vera esse putem, non tamen ita, quin

(5) De annua Ordinum Frisæ ad Comitia legatione, Auctor agit de Jure Civit. lib. 1. c. 11. v. 111. cap. I. §. 37. & cap. II. §. 3. 29. seqq. Conf. supra Opuseulum de Jure Imperii, cap. ult. §. 14. seqq. p. 30. & seq. & Institut. Reip. Sect. I. cap. XXI. §. 18. seqq. p. 5.

quin omnia tuo politissimo
 aliorumque juris ac moris
 patrii peritorum iudicio sub-
 mittam, quod salvo cordati
 Interpretis officio non modo
 posse, sed etiam debere me
 facere statuo. Nam theoretic-
 as Juris sententias nullo
 modo aliter quam tu ipse
 sentias, adseverare potes;
 sed ubi de praxi, hoc est, de
 consuetudinibus receptis quæ-
 stio est, quoniam hæ ab usu
 longo publicæque conscientia
 pendent, nemini fas est plus
 contendere quam civibus suis
 persuadere queat. Sapientes
 tamen viros decet animum
 advertere, ne instituta spe-
 ciosa, juri tamen aut rationi
 contraria, pro consuetudini-
 bus imponant; quæ res quam
 latè pateat, nunquam imagi-
 nari potuissem, nisi hoc elapso
 triennio multis modis exper-
 tus fuisssem. Liber Decisio-
 num à Sandio τῶ πάλω publica-
 tus Reipubl. atque foro uti-
 lissimus est, vel hac causâ
 nominatim, quod est everri-
 culum ejusmodi novitatum,

quæ per juris imperitiam
 omni die in praxin irrepunt.
 Nam quia Sandius ab omni-
 bus, qui in foro versantur,
 adsiduo manibus teritur, &
 necessario usurpandus est;
 hinc fit, ut magna pars lim-
 pidi juris a situ & desuetudine
 vindicetur, siquidem præter
 exactum iudicium, ille Juris
 Romani, quod diu professus
 fuerat, puritatem summo pe-
 re ad animum suum pertinere
 ubique testatur. Utinam
 deinde præ molliæ quædam
 verecundiaque non passus
 fuisset à scribendo se deter-
 reri, ut in literis quibusdam
 ad Lambertum Goris scriptis
 fatetur! haberemus adhuc
 illibatam Themidem, qua-
 cunque illius vestigia impressæ
 relegerentur; tantâ post obi-
 tum auctoritate sententiæ
 ejus apud omnes jure inva-
 luerunt. Prorsus igitur id
 agam, ut hanc partem meæ
 diligentia ad communem gu-
 stum accommodem, neque ta-
 men aliter, quam ut cynosu-
 ram juris Romani, quando
 Sta.

Statutis, aut moribus agnitis, positivè non est abrogatum, religiose sequar, ita quemadmodum à majoribus natu, qui hanc nobis regulam voce scriptoque tradiderunt, accepimus esse faciendum. Nec quod hac parte singulares sumus Frisii, non est quod nos pigeat pœnitentiae. Tantum enim abest, ut ab alienigenis scriptoribus ea res nobis vitio vertatur, ut etiam pro signo bene constitutæ Reipubl. habeant, passimque laudent, digitoque monstrent Frisios, ut genuinos Romanæ Themidos cultores, (6) quique re ipsa falsi arguant vulgus Pragmaticorum, qui temperare sibi non possunt, quin rideant & exsibilent sententias Iuris Antiqui, ab eorum sensu

usuque formulario remotas. Sed mihi propositum est hac causâ positiones Juris Frisici ab Romano discrepantes censuræ eruditorum exponere, iisque miscere quæstiones rerum, quæ à censoribus Juris, ut obsoletæ de foro eliminantur. Fructum mihi non exiguum polliceor ex institutis Collationibus nostris, quantum quidem ex earum auspicio sperare liceat: imprimis si Tu, Vir Excellentissime, aliique Proceres & Literati aliquando se ad hæc nostra examinanda demittere non gravabuntur. Te jam, Vir Magne, diutius non remorabor. Ignosce libertati meæ. Deus Te, Reipubl. ingenti bono, diu servet incolumem.

(6) Cujus argumenti Orationem Viri Ampl. Zacharia. Huberi, huic opusculo subjunximus.

EXCELLENTIÆ Tuae, maximis Ejus beneficiis, addictissimus.

ULRICUS HUBER.

Franckeræ xv. Aprilis 1682.

(Pp)

U L

